

8/28

కందుకూరి-వీరేశలింగకృత గ్రంథములు.

మొదటి సంపుటము.

ప్రహసనములు.

మొదటి సంపుటము.

శ్రీ మనోహరమామిడిక్షరశాలయందలి

ముద్రణశాలాధిపతి.

రాజమహేంద్రవరము.

1917

THE
Complete Works
OF

RAO BAHADUR
K. VEERESALINGAM PANTULU,
Retired Telugu Pandit, Presidency College, Madras.

Vol I. Farces.

THIRD EDITION

1917.

MANORAMA PRESS, RAJAHMUNDRY

ప్రకటన

(మొదటికూర్పు.)

పుస్తకములు విడి విడిగా నుండుటచేత పోవుచున్న ననియు, పుస్తకముల నన్నిటిని జేర్చి సంపుటముగాఁ బ్రచురించినయెడల సవియోక్తువ సురక్షితముగా నుండుటయేకాక పుస్తకభాండాగారములకుఁ గూడ నుపయోగపడు ననియు, నాపేర పలువురు పలుమాఱు వ్రాసి యున్నారు. అట్టిపని వ్యయప్రయాస సాధ్య మైనను, ఆంధ్రభాషాభిమానులును మిత్రులును నాకుఁ దగిన ప్రోత్సాహము కలిగింపకపోరను నమ్మకముతో నాపుస్తకముల నన్నిటిని సంపుటములుగాఁ బ్రచురించుట కారంభించి ప్రథమసంపుటమును ముగించినాను. ఇందు నిమిత్త మయి ముద్రాశాల నిచ్చట నూతనముగా స్థాపింపవలసివచ్చి సందున ప్రారంభదశలో పని చుఱుకుగా జరగకపోయినను, పని ముట్లును పనివాంఛను పూర్ణముగా సమకూడినందున తక్కినసంపుటములపని యిప్పుడు వేగముగా సాగుచున్నది. రెండేసిమాసములకు లోపలనే యొక్కొక్కసంపుటము ముగియుచుండును. ఈసంపుటమును బట్టి యొక్కొక్కసంపుట మేనూరుపుటలకు తక్కువ కాకుండను ఆఱు నూఱుపుటల కెక్కువ కాకుండను ఉండునని తెలిసికొనవచ్చును. పుస్తకము లన్నియుఁ జేరి యిటువంటి సంపుటములు పదింటికి తక్కువకావు. ఎక్కువయినను, ఇప్పుడేర్పడిచిన వెలకే యన్నిసంపుటములు నియ్యబడును. ఈసంపుటములు కొన్ని దళ మైనకాగితముల మీఁదను కొన్ని పలచనికాగితములమీఁదను ముద్రింపబడుచున్నవి. విడివిడిగా కొనెడుపక్షమున సంపుట మొకటికి దళసరి కాగితములప్రతి మూడురూపాయల చొప్పునను పలచనికాగితములప్రతి రెండురూ

పాయల యెనిమిదణాల చొప్పునను విక్రయింపఁబడును. క్యాలికోగుడ్డతో నిండుగా బయిండుచేయింపఁబడిన యీసంపుటములవెల సహిత మిప్పటి విడిపుస్తకములకంటె హెచ్చు కాదు. నాపుస్తకము లన్నిటి వెలలును జేరి ముప్పదిరూపాయ లగునుగదా ? ఎప్పు డయినను సంపుటముల నన్నిటిని మొత్తముగాఁ గొనువారికి దళసరికాగితములవి యిరువదియైదురూపాయలకును పలుచనికాగితములవి యిరువదిరూపాయలకును ఇయ్యఁబడును. ఇప్పుడే ముందుగా సా మ్మిచ్చి చందాదారులుగాఁ జేరువారికి దళసరికాగితముల సంపుటము లన్నియు నిరువదిరూపాయలకును పలుచనికాగితముల సంపుటము లన్నియు పదునేను రూపాయలకును నియ్యఁబడు నని యీవఱకే ప్రకటించి యున్నాను గదా ? పుస్తకముల యుపయోగమును గూర్చియు రమ్యతనుగూర్చియు నేను జెప్పుట యుచితము కాదు. ఇట్ట మున్నవా రీవఱ కీపుస్తకములను జదివినవారి నడిగి తెలిసికొనుట సముచితముగా నుండును. ఎట్లయినను నేను బూనిన యీకార్యమున కాంధ్రభాషాభిమానమాననీయులగువా రెల్లరును దోడ్పడి నాకుఁ దగినంత ప్రోత్సాహమును గలిగింతురు గాక యని ప్రార్థించుచున్నాను.

కందుకూరి--వీరేశలింగము.

విషయ సూచిక :

—○○—

			పుటసంఖ్య.
1. అపూర్వబ్రహ్మచర్య ప్రహసనము.	...	...	1.
2. విచిత్రవివాహ ప్రహసనము.	...	...	80.
3. మహాబధిర ప్రహసనము.	...	...	68.
4. పునర్మరణ ప్రహసనము.	...	...	111.
5. బలాత్కార గానవిరోధ ప్రహసనము.	...	...	154.
6. కలహస్త్రియా ప్రహసనము.	...	...	184.
7. మహామహాపాగ్ధ్యాయ ప్రహసనము.	...	...	212.
8. యోగనిద్రా ప్రహసనము.	...	...	242.
9. మహానంచక ప్రహసనము.	...	...	288.
10. అసహాయశూర ప్రహసనము.	...	...	314.
11. కలిపురుష శనైశ్చర విహసనము.	...	...	349.
12. వేశ్యాప్రియ ప్రహసనము.	...	...	370.
13. కాకుకవర్ణి.	...	...	421.
14. వినోదరసంగిణి.	...	...	456.
15. హాస్యసంజీవని, ప్రథమభాగము.			
ఆచారము.	...	...	476.
అపారదానము.	...	...	480.
గురుకుశూరిష.	...	...	485.
పెళ్ళి పెళ్ళిసతరువాత పెద్దపెళ్ళి.	...	...	490.
ఉన్మత్త ప్రహసనము.	...	...	497.
గృహణములు.	...	...	502.
యోగ్యయోగ్య విచారము.	...	...	507.
వర్ణము.	...	...	511.
ఋణమామహాజనుల మతసభ.	...	...	517.
శకునములు.	...	...	523.
దురాచార మామణము.	...	...	528.
నవనాగరికులు.	...	...	534.
లోలోత్తర వివాహము.	...	...	541.
లోగచికిత్స.	...	...	555.
మూడభాగము — మంచిమగలు.	...	...	562.

శిశుపోషణము.	...	...	569.
కులూభిదూనము.	...	...	574.
వసూళ్ళు.	...	...	580.
నాడులభేదము—విద్యల్ప.	...	...	585.
16. హాస్యసంజీవని, ద్వితీయభాగము.			
వేశ్యావిషయ సంవాదము.	...	...	592.
స్వగ్గలోక సుఖము.	...	...	599.
చంద్రగ్రహణము—తేలుమంగు.	...	...	604.
నాడసందర్శనము.	...	...	607.
యజ్ఞప్రయత్నము.	...	...	610.
జమీదారీ ధర్మఖర్చు.	...	...	616.
హింగూ వినాహము.	...	...	624.
వినాయక చతుర్థి.	...	...	628.
అంత్యపుష్కర మాహాల్మ్యము.	...	...	633.
జమాబందీ ౧.	...	...	639.
జమాబందీ ౨.	...	...	644.
గొట్టాలమ్మ సభ.	...	...	649.
బహుభార్యత్వము.	...	...	653.
హింగూమత సభ.	...	...	660.
యోగాభ్యాసము.	...	...	673.
బహిష్కార పత్రికలు.	...	...	684.
బాలభార్య వృద్ధభర్త సంవాదము.	...	...	692.
17. హాస్యసంజీవని, తృతీయభాగము.			
కన్యాశుల్కము.	...	...	696.
వినాయక చతుర్థి.	...	...	703.
అతిభౌల్య వివాహము.	...	...	714.
మ్యునిసిపల్ నాటకము.	...	...	719.
కామరూప మంత్రము.	...	...	767.
లుబాయశాస్త్రీ.	...	...	779.
పూర్వార్చనము.	...	...	785.
లక్కగోద.	...	...	792.

అపూర్వబ్రహ్మచర్యప్రహసనము.

ఇందు వచ్చుపాత్రములు.

రామా కాంతముపంతులు—కథానాయకుడు.

కరటకరెడ్డి—పంతులవారి సేవకుడు.

నెంకడు—తోటపనివాడు.

సోమభట్టు—పురోహితుడు.

శ్యామలాంబ—రామాకాంతముపంతులభార్య.

మోహిని—కరటకరెడ్డి భార్య.

గంగము—రాజమహేంద్రవరము రామాకాంతముపంతులుగారి గృహము.

[సేవకుడు కరటకరెడ్డి ప్రవేశించుచున్నాడు.]

కర—ఇక్కడికి రెండుసంవత్సరాలనుంచి నాభార్యను నాయజు
మానుడికంట పడకుండా కాపాడుకొని వచ్చినాను. అతనికంట బడితే
యిక నాకు భార్యకావేదు. యిదివరకూ నాయజుమానుడు నేను
బ్రహ్మచారి సనేభ్రమతోనే వున్నాడు. ఈప్రకారంగానే యింకా
మోసంచేస్తూ నాబుద్ధిబలంచేత యీభ్రమ యెల్లకాలమూ వుండేట్లు
చేస్తాను. నాకు పెళ్ళాము వున్నట్టు పంతులుగారికి తెలిసివున్నట్లయితే
యిదివరకే నాకొంప మునిగేది. పెళ్ళాయి వున్నయీవీధివాళ్ళింతా
ఆయనజీవానికి వుసూరుమని యేడుస్తూ వున్నారు. ఆయన మ్యూసిసి
పల్లకమీషనరూ, లోకల్ ఫండుమెంబరూ, బెంచిమేజిస్ట్రేటూ, డిస్ట్రిక్ట్

కోర్కెపీడరూ కావడంచేత యెప్పుడు యేమి చేసిపోతారో అని అందరూ జడుస్తూ వుంటారు. వాసుదేవరావుపంతులుగారి భార్య పుట్టింటికి వెళ్ళి బోతూ వుండడంచేత ఆవిడనిమిత్తం మాపంతులుగారు యీవాళ స్త్రీమరుదాటి కొవ్వూరు వెళుతారు. అమ్మగారు పుట్టింటికి వెళ్ళినారు. ఈవేళ నేను నాభార్యను యిక్కడకు దీసుకునివచ్చి అమ్మగారి పడక గదిలో నేను యీరాత్రిఅంతా ఖులాసాగా వుంటాను; అవతలినుండి యెవరో వస్తూవున్నట్లున్నారు.

[రామాకాంతముపంతులుగారు ప్రవేశించుచున్నారు.]

రామా—కరటకా! కరటకా! వాసుదేవరావుపెళ్లాము స్త్రీమరు మీదికి వెళ్ళిందా?

కర—ఇప్పుడే వెళ్ళింది. మీరు వెంటనే వెళ్ళితే స్త్రీమరు అందు తుంటుంది. మీరు నేగిరం బయలుదేరవలెను. (తనలో) నేను యీరాత్రి యీయసను మెలాగయినా పంపించి వెయ్యవలెను.

రామా—సన్నుకూడా వెళ్ళమన్నావా? మీఅమ్మగారుకూడా వూళ్ళో లేరు. ఇల్లు నీవు చూస్తూ వుంటావా?

కర—అవశ్యంగా వెళ్ళండి. నేను బ్రహ్మచారిని. పెళ్ళాము వద్దకు పోవలసివచ్చి పోదు. నేనీరాత్రి యిక్కడనే పడుండి మీయిల్లూ వస్తూవుంటూ మీకు పదిలంగా వప్పగిస్తాను.

రామా—ఈలోగా వూరినుంచి మీఅమ్మగారు రాదుగదా? మగవాణ్ణి కావడంచేత నేను దాన్ని వదిలిపెట్టి వుండగలిగినా, అది పనికిమాలినఆడది కావడంచేత పట్టుమని పదిరోజులయినా పుట్టింటి కాడ నన్ను వదిలిపెట్టి వుండిలేదు. నేను వర్తమానం పంపించకుండానే బండి చేసుకొని దుడుంగున వస్తూ వుంటుంది. పుట్టిల్లు దగ్గరవూరు కావడంచేత యీఅసందర్భం వస్తూ వుంటుంది.

కర—ఆవిషయంలో మీ గేమీ భయపడనక్కర లేదు. అమ్మ గారు యీరోజుకు రారు. ఒకవేళ వచ్చినా నేను నర్సి చెప్పి మీరు కొవ్వూరు తగాదాలో స్థలం చూడడంనిమిత్తం వెళ్ళినా రని చెబుతాను. స్త్రీమరు మించిపోతుంది. మీరు త్వరగా వెళ్ళనలెను.

రామా—నేను వేగిరం వెళ్ళనలెనని నీకు బహుతొందరగా వున్నది. ఎందుచేత?

కర—నాకు యేమీ తొందర లేదు. కానీ స్త్రీ నెయ్యెళ్ళు యింట్లోనే వుండండి. ఇకరోజుయినా పూరుదాటిపోతే చాలు నని సంతోషించడానికి నాకు ఇళ్ళామయినా వున్నదా యేమిటి?

రామా—ఆహాహాహా! ఇళ్ళామ వున్నావాల్సిందరికీ నేను వెళ్ళి పోనలెనని వుంటుందేమి? నేను యిప్పుడు వ్యభిచారం మానివేసి పెద్ద మనిషి ఇవ్వుతూ వున్నాను. మీదటికుంచి బొట్టిగా మానివేస్తాను. నేను చాసాదేవరావు ఇళ్ళామజానికిమ్మను విడిచి చక్కనిమిషం తాళలేను. ఆవిడ కేవలమూ జానకీదేవే. నాపాలికి శ్రీమహాలక్ష్మి. నీమాట తీసినెయ్యరాదు. నేనుకూడా ఆస్తిమరులోనే వెళుతాను. నేను వెళుతూ వున్నాను. ఇల్లు పదిలము. మీ అమ్మగారు తాను వచ్చేలోగా మంచిదాసీని కుదుర్చుమని చెప్పి పోయింది. ఆమాట మఱచిపోకు. ఇవిగో ఇంటితాళముచెప్పులు. శేషం ఆదివారం గనుక నేను రానడం కెందురోజులు ఆలస్యమయినా యీలోపుగా అమ్మ గారు భవిష్యేశ్వరంనుంచి వస్తే తాళంచెవు లియ్యి.

(అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

కర—ఈయనను నడల్పుకున్నాను. ఇఖ నాపెళ్ళాం యిక్కడకు స్వేచ్ఛగా రానచ్చును. వచ్చేటప్పుడుమాత్రం నాపెళ్ళామ దోవలో యాయనకంట పడకుండా రానలెను. ఆలావస్తే ఈరాత్రి మాప్రభువు

గారిపడకగదిలో పందిరిపట్టెమంచంమీద మామోహినీ నేనూ రాజ
దంపతులలాగు వుంటాము. అదుగో మోహిని వస్తూ వున్నది.

[అప్పుడు మోహిని ప్రవేశించుచున్నది.]

మోహి—కరటక రెడ్డి! నీయజమానుడు వూరికి వెళ్ళినాడా?

కర—నీపుణ్యంచేత యిప్పుడే వెళ్ళినాడు. నీకు వీధిలోయెదురు
పడలేదుగదా? నీవు అదృష్టవంతురాలవు. నీకు యీరాత్రి పందిరిపట్టె
మంచమూ పగుపూ దొరకుతుంది. నీవు మన వివాహమాటమాత్రం
యెవరితోనూ చెప్పకుమా?

మోహి — ఎవరితోనూ చెప్పను. వక్క నాన్నహితులు
బుచ్చితోనూ అచ్చితోనూ మంగితోనూ—(ఆలోచించి)— యింకా
యెవరితో చెప్పుతానా? మా మేనమామ పుల్లిగాడితోకూడా—

కర—సరి యేడిసినట్టే వున్నది నీరహస్యం. డప్పు పుచ్చుకొని
టమటమావేసేమాదిగవాడితోకూడా చెప్పు. నాయజమానుడితోనాకు
పెళ్ళి కాలేదని చెప్పుతూవున్నానుగదా. నాగుట్టు ఆయనకు తెలిస్తే?

మోహి—ఎవరితోనూ చెప్పనద్దని వాళ్లచేత చేతిలో చెయ్యి
వేయించుకొంటాను లే.

కర—నీరహస్యం నీవు దాచుకోలేవుగాని యిఖ యితరులు
దాస్తారా? యెలాగా నాయజమానుడికి తెలియక మానదు. ఆడదాని
వద్ద రహస్యం దాగదని పెద్దలు చెప్పినమాట వూరికే పోతుందీ?

మోహి—అవును నావద్ద రహస్యం దాగదు. రహస్యం దాగ
వలెనంటే నీవు నాకు తెలియకుండానే పెళ్ళి చేసుకోలేకపోయినావా?

కర—సరిసరి యిది మరీ విచిత్రముగా వున్నది. నీకు తెలియ
కుండానే నిన్ను నేను పెళ్ళి చేసుకోవలసినది కాదూ? ఇటువంటి దేవ
రహస్యాలు నాయజమానుడికేగాని నాకు తెలియవు.

మోహి — మనరహస్యం నీయజమానుడికి తెలిస్తేమాత్రం మనకు వచ్చినభయం యేమిటి? నన్ను చూచి అతడు సంతోషిస్తాడో లేదో వక్కపర్యాయం తీసుకుని వెళ్లి చూపు. తాను పెళ్లి అడి సుఖ పడుతూ వున్నప్పుడు నవ్వుకర్లు పెళ్లి అడితేమాత్రం యెందుకు కోపం వుంటుంది?

కర—నిన్ను చూస్తే అతడు తప్పుకుండా సంతోషిస్తాడు. అతడికి పెళ్లిమాత్రమే యిష్టం లేదుగాని నీనంటి పడుచు పెళ్లికూతుళ్ళంటే చాలా యిష్టమే.

మోహి—అలాగైతే యింకా యెన్నాళ్లు నేను యీరహస్యం దాచనలెను?

కర—ఎన్నాళ్ళో అక్కరలేదు. నేను ఈయనదగ్గర నవ్వుకరీ వదులుకున్నదాకా దాస్తే చాలును. నా కిష్టుడు ముప్పయియేళ్లు వున్నవి. ముసలివాణ్ణి అయినతరువాత నేను నవ్వుకరీ తక్షణం మాను కుంటాను. నేను నవ్వుకరీ మానుకున్నదాకా దాచలేకపోతే నాయజ మానుడు ముసలవాడయినదాకా నైనా దాచు. అంతే చాలును. అతడు నాకంటే నాలుగేళ్లుమాత్రం చిన్నవాడు. నీ వలాచేస్తే నాకు యితడు డబ్బు చాలా యిస్తాడు గనుక నేను యెప్పుడూ నవ్వుకరీ వదలుకోకుండా సుఖంగా వుంటాను.

మోహి—నీవు నవ్వుకరీ వదలుకున్నదాకానే రహస్యం దాచు తాను గాని అతడు ముసలివాడైనదాకా నేను దాచలేను. ఈలోగా యేలాగయినా కష్టపడుతాను గాని నాకోసం నీవు రేపువుదయాన్నుంచీ తప్పుకుండా నవ్వుకరీ మానుకుందూ.

కర—నవ్వుకరీ మానుకుంటే నీకు నగలూ బువ్వా యెక్కడ నుంచి వస్తుంది?

మోహి—ఆలాగయితే నీవు డబ్బు బాగా సంపాదించి పరువులూ పట్టెమంచాలు చేయించి నాకు నవుకర్లనూ చాకర్లనూ పెట్టి బండిలో యెక్కించి నన్ను పూరంతా తిప్పి సుఖపెడుతావా ?

కర—అనన్నీ యీరాత్రే చేస్తాను. ఈరాత్రీ మనం అమ్మ గారిగదిలో పరుపులమీదనూ పట్టెమంచాలమీదనూ పరుందాము ; చీకటిపడ్డతరువాత సంతలుగారిబండిలో ఎక్కించి నిన్ను పెద్దవీధి గుండా తిప్పుతాను; తోటమాలీవెంకడిచేత నీకు కావలసినన్నిపనులు చేయిస్తాను.

మోహి—ఆలాగయితే వెళ్ళినాడు పెట్టిన మధురచీర కట్టుకుని అయిదునిమిషాలలో నేను యింటికి వెళ్ళి మళ్ళీ వస్తాను. ఈలోపుగా బండి అన్నీ సిద్ధము చేయించు.

కర—వెళ్ళి యిక్కడ వున్నట్టు రా. నీవు నచ్చేటప్పటికే ఫలహారానికి మిగాయికూడా శాప్పించి వుంచుతాను. మనం ఫలహారం చేసి చల్లపాటువేళ చల్లగాలిలో హాయిగా పికారు బయలుదేరుదాము

మోహి—మంచిగంధమూ మల్లెపువ్వులూకూడా శాప్పించి నలెను సుమా.

(అని పోవు చున్నది.

కర—ఓరీ ! వెంకా ! తోటపని మానివేసి యిలా రా ?

వెంక—(ప్రవేశించి) బాబూ ! యెందుకండి ?

కర—సంతలుగారు పూరికి వెళ్లేటప్పుడు నీవు తోటపని మానివేసి ఈరోజుల్లా నావస్తీలో వుండి నేను చెప్పినపనల్లా చేయమన్నారు. విన్నావా ? నేను చెప్పినపని చెయ్యకపోతే నీకు నవుక వుండదు సుమా. నీవు పెందరాఫే భోంచేసి నచ్చి రాత్రీ నేన నాభార్యా పడుకున్నప్పుడు నీవు మాకు పంఖా విసరవలెను. బ

వాడితో చెప్పి సాయంకాలము పికాకు వెళ్లి డానిక బండి కట్టించి తయారుగా వుంచించు. నివు ముందుగా పోయి నేను యిమ్మన్నానని పంతులుగారికి వాడుకగా మిఠాయి యిచ్చే కసిన్ సింగువద్ద యేబులం పంచదారమిఠాయి రెండు పొట్టాలు కట్టించుకుని రా.

వెంక—అలాగే చేస్తాను కానండి నీకు లేక పువ్వుల చెట్లు చచ్చి పోయిన వని లేపు పంతులుగారు కోపపడితేనో—

కర—నా దగ్గరి యెదురుమాట చెప్పక చెప్పినట్లు చెయ్యి. నీకు కొత్త గినుక యింకా పోలియలేదు గాని నా ఆజ్ఞ అంకి పంతులుగారి ఆజ్ఞకంటేనూ యెక్కువ. పంతులుగారికి కోపమువచ్చినా నివు పని చెయ్యగలవు గాని నాకు కోపంవస్తే నిక్కసిమిషం పని చెయ్యలేవు. పంతులుగారు నిన్ను అంతగా అడిగితే నేను పనిమీద పంపించినానని చెప్పు.

వెంక—చిత్తము. చిత్తము.

కర—ముందుగా పోయి మిఠాయి తీసుకొని రా. పో.

వెంక—పణసతోపలమిఠాయా ? (అని వెళ్లి చున్నాడు.)

కర—నేను యీవారి నాయజమానుడికంటెనూ యెక్కువగా వుంటాను. ఈపాటి మోహిని వస్తావుంటుంది. నీవగో వస్తావున్నట్లు అడుగుల చెప్పుడవుతూవున్నది. అది మోహినే అయివుండును. కాదు. బూట్లు చెప్పుకులం గున్నది. అది యేమి నాయజమానుడు మళ్ళీవస్తూ వున్నాడు. అయ్యో ! దైవమా ! ఏమి యీదురదృష్టము ! యిప్పుడు మోహిని వచ్చి యితనికంట పడితే నాకాపురం కూలిపోయిందే. ఇఖ నేను సంసారానికి నిల్చి వదిలుకోవలెను. నేను యేదోపని కల్పించుకొని వీధిలోకి వెళ్లి నా పిల్లమును రావద్దని చెప్పి వస్తాను. ఈలోపుగా మిఠాయి పట్టుకొని వెంకడు రాకుండా ?

[అప్పుడు రామాకాంతముపంతులు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

రామా—కరటకా!

కర—(ఎవ్వరయిన వచ్చుచున్నారేమో యని గుమ్మమువంక చూచుచు) అయ్యా! ఏమి మీరు వెళ్ళినారుకారేమి?

రామా—నేను స్త్రీమరువద్దకు వెళ్లేటప్పటికి నక్కతమాషా జరిగింది. టిక్కెట్లు పుచ్చుకొని, ఆతమాషా చూచి మళ్ళీనత్తామని యిట్టే అవతలికి వెళ్లేటప్పటికి స్త్రీమరువాళ్లు స్త్రీమరు తీసుకొని చక్కా పోయినారు. రివిన్యూవుద్యోగస్థులకోసం కనిపెట్టుకొనివుంటూ నా నిమిత్తం యెందుకు కనిపెట్టుకుని వున్నారాకారో వాళ్ళపని నేను రేపు పట్టిస్తాను. గెడ్డీ! ఆతమాషా యేమో నీవు పూహించగలవా?

కర — నాకు ఆమాత్రంబుద్ధి లేదు. అయినాకానీ మీకు యెవరో చక్కనిపడుచుచిన్నది కనపడ్డ దనుకుంటాను..

రామా—నీవు చక్కగా కనిపెట్టినావు. నీకు జ్యోతిషంకూడా తెలిసిపట్టున్నదే. నీవు మాసిద్ధాంతిగారికంటెనూ దాఖలాగా చెప్పినావు. నీ వెక్కడ బుద్ధిహీనుడవు? నీవు బుద్ధికి బృహస్పతివి!

కర—ఇదంతా మీదయ.

రామా—నాకు మూడురోజులకిందట రతీదేవివంటి వొక చక్కనిచిన్నది నేనూ నా స్నేహితుడూ కలిసి వస్తూవుండగా కనపడ్డది. ఆచిన్నదే స్త్రీమరుమీదికి యెక్కబోతూవుండగా దూరంగా మళ్ళీ కనపడ్డది. నేను రేవులోనుంచి వీధిమొగకు నచ్చేటప్పటికి యేయింట్లోకి పోయిందో మళ్ళీ కనపడ్డది కాదు. వీధంతా యీచివరనుంచి ఆచివర వరకు నాలుగుమాట్లు తిరిగి యెక్కడా కనబడక ఇంతలో స్త్రీమరుకూడా దాటిపోయినందున తిరిగి యింటికి వచ్చినాను.

కర—(తనలో) ఇతని కేదో గొప్పయెర దొరికింది. అందుచేత

యితళ్ళ మళ్ళీ పంపించివేసి యీరాత్రి నేను భార్యతో సుఖంగా వుండ వచ్చును. ఇతళ్ళ మాయచేసి యెక్కడా పడుచులు లేనియింటియెదుట వీధిలరుగుమీద తేల్లవారిందాకా కూర్చోపెట్టి వస్తాను. (ప్రకాశముగా) మీకు కనపడ్డచిన్నది యెఱ్ఱని పలచని చిన్నది కాదుగదా?

రామా—అవును. యెఱ్ఱనిచిన్నదే. ఇంకా యేదయినా ఆసవాలు చెప్పు.

కర—అట్టే పొట్టికాకుండా పొడుగుకాకుండా వుంటుంది.

రామా—అవును. అలాగే వుంటుంది. మరినకగురుతు చెప్పు.

కర—తలవెంట్రుకలు నల్లగా వుంటవి. కొప్పు పెడుతుంది.

రామా—అందరు కొప్పు పెడుతారు. అందరితలవెంట్రుకలు నల్లగానే వుంటవి. ఇదేం ఆసవాలు?

కర—అలాగయితే యెవరికీ లేని మంచిఆసవాలు యింకొకటి చెపుతాను వినండి. ఆచిన్నది కుంకుమబొట్టు పెడుతుంది కాదు? కళ్ళకి కాటుక పెడుతుంది.

రామా—ఈరెండుసనులూ అందరూ చేస్తారు.

కర—అందరూ యెందుకు చేస్తారు? మా అన్నగారిపెళ్ళాం చెయ్యదు. ఆవిడ యెప్పుడూ బొట్టు పెట్టుకోదు. కాటుక పెట్టుకోదు. కొప్పు పెట్టుకోదు. గాజులు పెట్టుకోదు.

రామా—మీ అన్నపెళ్ళాం వెధవచిన్నది కాబోలును.

కర—అవును వెధవచిన్నదేకాబోలును. మీ రన్నది దే? అన్న పెళ్ళామూ? ఇప్పుడు మీ మేనమామగారి యింట్లో పనిలోవున్న అన్నగారిపెళ్ళామూ కాదూ? ఆవిడ వెధవే. ఆవిడను మొగుడు కోపమువచ్చి నప్పుడు యెప్పుడూ వెధవా వెధవా అంటూవుంటాడు. నిరుడు మరిడీ జాడ్యాలలో చచ్చిన అన్నగారిపెళ్ళాం వక్కతేమాత్రం విధవ కాదు.

రామా—మీ అన్నగారు బ్రతికివుండగా పెళ్ళాం వెధవ యెలా గయిందోయి?

కర— నన్ను వూరికే ప్రశ్నలువేసి భ్రమపెట్టకండి. మీరు యాబై ప్రశ్నలువేసినా నేను అబద్ధం ఆడను. మహారాజులాగు యింట్లో కూర్చునేవారికి మీకు లోకంసంగతి యేమి తెలుస్తుంది? లోకంలో దేవరహస్యాలు యెన్నో వుంటవి. యెరిగినవాణ్ణి నామాట నమ్మండి. మొగుడు బ్రతికివుండగానే కొందరు పెళ్ళాలు వెధవలూ అవుతారు; పెళ్ళి అయినతరువాత కొందరు గృహస్థులు బ్రహ్మచారులూ అవుతారు. ఇవన్నీ యిప్పు డెందుకు గాని మీరు చూచినది పొన్నమండ భీమన్న కూతురు. దాని మొగుడు ముసలివాడు.

రామా—ఆచిన్నదానిసంగ తంతా నీ విదివర కే యెరుగుదువా?

కర—ఒక్కయెరగడమే కాదు. రేపు తెల్లవా రేలోగా ఆచిన్నదాన్ని మీసామ్మే చేసివేస్తాను. మీరు యిప్పుడే బయలుదేరి వారి యింటికి యెదురుగుండా వున్న అరుగుమీద ఈరా త్రంతా పరుండ నలెను. తెల్లవా రేలోగా మీ కాచిన్నదాన్ని తీసుకునివచ్చి మీకన్నుల పండుగ చేస్తాను. మీకు తెలియకుండా మీవద్దకు తీసుకురావడానికై మీనిమిత్తం నేను ప్రయత్నం చేస్తూవున్నదే ఆచిన్నది.

రామా—అలాగా? నీవు బహుబుద్ధిమంతుడవు. నీ ఋణం నేను వుంచుకోను. ఆచిన్నదాన్ని నాకు దక్కించితివా, నీకు యిరువయి రూపాయలు బహుమానం చేస్తాను. నేను యెప్పుడూ చేసినమేలు మరిచిపోను సుమా.

[అప్పు డకస్మాత్తుగా మగని వెనుక వైపునుండి మోహిని లోపలికి పచ్చుచున్నది]

కర—అయిరి వై హాపాయలూ నాచేతిలో పడ్డవే. పాపం దాని మొగుడు అదృష్టహీనుడు.

రామా — (మోహినిని చూచి) ఏమి యీభాగ్యము! కరటకా! ఇవిగో సీసూపాయలు పుచ్చుకో. (అని చేతిలో పెట్టుచున్నాడు.)

కర — ఏమి యీభాగ్యము! నాకు ముందుగానే సూపాయలు యిస్తువున్నావు? (అని వెచుకతిరిగి మోహినిని చూచుచున్నాడు.)

మోహి — (తెల్లపోయి నిలుచున్నది.)

రామా — ఆచిన్నదాన్ని మాటలోనే యిక్కడికి తలవనితలం పుగా రప్పించినావు? ఈమెకు వెయ్యేళ్ళు ఆయుస్సున్నది.

కర — (తనలో) అయ్యో! నాకొంప మునిగింది.

మోహి — కరటకా! నన్ను తీమించు. నేను అసమయంలో వచ్చినాను.

రామా — అసమయం కాదు. మంచిసమయంలోనే వచ్చినావు. నాభార్య పూళ్ళో పేడు. ఈరెడ్డి నిన్ను రమ్మన్నది నాసిఖిల్లేమే.

కర — (మోహినితో రహస్యముగా) ఇతడే నాయజమానుడై నరామాకాంతముపంతులు. మనరహస్యం బాగ్రత.

రామా — సుందరీ! నివే చెనరు?

మోహి — నా పేరు మోహిని. నేను మీపాద సేవకురాలను.

కర — (రహస్యముగా) ఇతనికి పాద సేవకురాలవా? నివు అలా అనబోకు.

మోహి — నేను నిజముగా సేవకురాలను కాను. గోదావరి యొడ్లున కాపుర మున్నముసలిగంగమ్మకూతురిని.

రామా — ముసలిగంగమ్మకూతురవా? పాపము! మొగుడు పోయినప్పటినుంచీ జీవనానికి జరగక గంగమ్మ చాలా యిబ్బంది పడుతూవున్నట్లున్నది. మీరు నిర్విచారంగా వుండండి. మీయిద్దరినీ నేనే పోషిస్తాను. నివు మాపిల్లవాళ్లను యెత్తుకుంటూ వుండువుగాని.

నీతల్లి నీతో వుంటుంది. మీరు రేపు వచ్చి మాతోటయింట్లో దిగండి.
కరటకా! నీవు వీరిసంరక్షణ కనుక్కుంటూ వుండవలెను.

కర--(లేచి మోహినికిని రామాకాంతముపంతులకును నడుమ
వచ్చి మోహినిని పొమ్మని సైగచేయుచు) మీకు పిల్లలు లేనిదీ
యేపిల్లల నెత్తుకుంటుంది?

రామా--(కరటకరెడ్డిని వెనుకకు తోయుచు) ఆపని కాకపోతే
మరినకపని చెప్పతాను. ఈచిన్నది నేటినుంచీ పనిలో వున్నట్టే.

కర--(పని మొప్పుకోవద్దని వెనుకనుంచి సైగ చేయు
చున్నాడు.)

మోహి--నాకు పని వద్దు.

రామా--నీయిష్ట మైనపని చెయ్యవచ్చును. నీ కేపని చేత
నవునో చెప్పు.

మోహి--నా కేపనీ చేతకాదు.

రామా--ఏపనీ చేతకాకపోతే, తోటమాలీ పువ్వులచెట్లకు
నీళ్లు పోస్తూవున్నాడో లేదో చూస్తూవుందువుగాని లే. మీరు రేపు
వచ్చి మాయింట్లో ప్రవేశించండి. కరటకా! నీవు యీరాత్రే మన
తోటయిల్లు ఖాళీ చేయించు.

మోహి--నేను మాయింటికి భోజనానికి వెళ్లవలెను. నన్ను
పోనియ్యండి.

రామా--నీకు తినడానికి పంచదారమిఠాయి తెప్పిస్తాను.
వక్కనిముషం వుండు. మనము యిద్దరమూ తిందాము. కరటకా!
నీవు పరుగెత్తుకుని వెళ్లి వకిలీసెడు పంచదారమిఠాయి పట్టుకుని రా.

మోహి--నేను మా అమ్మను అడిగి రావలెను.

రామా--నేను నిన్ను బండిలో తీసుకుని వెళ్లి మాయింటివద్ద

దిగబెట్టివస్తాను లే. తొందరపడకు. కరటకా! కదలవేమి? వేగిరము
మిఠాయి పళ్ళు తీసుకుని రా.

కర—(తనలో) నాకు చావుగా వున్నది. (ప్రకాశముగా)
మోహినితల్లి యింటివద్ద కనిపెట్టుకొని వుంటుంది. కూతురు వేగిరం
రాకపోతే యేమిఅసాయం జరిగిందో అని ముసలిది యేడిచిపోతుంది.
ఈచిన్నదాన్ని వేగిరం సంపించినెయ్యండి.

రామా— అలాగైతే యీచిన్నది సుఖంగా వున్నదని నీవు
పరుగెత్తుకొనిపోయి చెప్పి రా.

కర —(తనలో) నాకు మతి పోతూ వున్నది. ఇప్పుడు యేమి
చెయ్యడానికీ తోచకుండా వున్నది. తొందరపడి యేమయినా చేస్తే
నాపనికి నీళ్లు నదులుకోవలెను.

[మిఠాయిపొట్లము పట్టుకొని వెంకటాచలం పోవలెను చున్నాడు.]

వెంక—రెడ్డిగారూ ! ఇదిగో మిఠాయి తెచ్చినాను.

కర—(తనలో) వీడుకూడా సమయానికే వచ్చినాడు.

రామా— వెంకా ! పొట్లము యిలా తీసుకొని రా. ఇది
మాకోసము. (అని పుచ్చుకొను చున్నాడు.) ఓరీ ! నీవు వెళ్ళి బండి
వాణ్ణి బండికట్టి సిద్ధముగా వుంచు మని చెప్పు.

వెంక—రెడ్డిగారి సెలవుప్రకారం నేను యిదివరకే చెప్పినా
నండి. బండివాడు యెడ్లను కడుతూవున్నాడు.

రామా—(కరటక రెడ్డివంక చూచి) ఓరీ దొంగా ! నీ పన్నీ
యిదివరకే యేర్పాటు చేసినావు ! అందుచేతనేనా నేను వెళ్ళుమంటే
వెళ్ళక యేమీ యెరుగనట్టా నటిస్తూ నిలుచున్నావు? ఎప్పుడో జరగ
బోయే దంతా నీవు ముందుగానే కనిపెట్టి అన్నీ చెప్పకమునుపే
జాగ్రత్తపెడుతూ వున్నావే ! అన్నీ సరే కాని తల్లి యింటికాడ విచార

రిస్తూ వుండకుండా నీకూతురు భద్రముగా వున్న దని నీవు ముందుగా పోయి చెప్పి రావలెను. వేగిరం వెళ్ళు.

కర—ఈ వెంకణ్ణి పోయి చెప్పి రమ్మనరాదా ?

రామా—ఈసనికి వెంకడు పనికిరాడు. వెంకణ్ణి వేరేపనిమీద పంపవలెను. ఇందుకు నీవే తగినవాడవు. నీవు అబద్ధాలు మహాబాగా చెప్పగలవు. నీశక్తి మఱియెవరికి రాదు. సమయోచితంగా నిమిషంలో కథ కల్పించి సమ్మేటట్టుగా నీవు బొంకుతావు. వెంకా ! నీవు పల్లె ములో శమలపాకులు వేసి పట్టుకుని రా.

కర—మీరు పూరికే సన్ను స్తుతిచేస్తూ వున్నారు. ఈవెంకడు నాకంటెనూ యెక్కువఅబద్ధాలు ఆడుతాడు. వీణ్ణి పంపండి.

రామా—వీ డయితే అబద్ధా లాడుతాడుకాని నీకుమల్లె కమ్మే టట్టుగా చెప్పలేడు. నీవు అబద్ధమాడినా నిజంకంటెనూ దివ్యంగా వుంటుంది.

కర—అవునుగానండి—

రామా—అవునూ లేదు కాదూ లేదు. మీరు యిద్దరూకూడా తక్షణం పొండి. (అని కన్ను లెఱ్ఱజేసి కోపపడి కేకలు వేయు చున్నాడు.)

వెంక—నేను వెళుచువున్నాను. (అని పోవుచున్నాడు.)

కర—(శనలో) నేను కార్యం చెడగొట్టకపోతినా రెడ్డిని కాను. నీ నయితే నేను వెళ్లిపోతాను కులకవలెనని సంతోషిస్తూవున్నావు కాని—(అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

రామా—నీచంటి చక్కనిది భూలోకంలో లేదు.

మోహి—అయ్యో ! మీ స్తుతికి నేను తగినదాన్ని కాను.

రామా—ప్రియురాలా ! నేను చెప్పినది వాస్తవము కాని

Pandit, S. S. Sastry
KALAHIVARDHANI PANCHAIAT

స్తుతి కాదు. నీబుగ్గ లొక్కసారి ముద్దు పెట్టుకోనిస్తావా ?

కర—(మరల ప్రవేశించి తొందరచేత చేతిలోని తమలపాకుల పల్లెము క్రింద పడవేయు చున్నాడు.)

రామా—ఓరి నిర్భాగ్యుడా! ఈచిన్నదాన్ని నిష్కారణముగా బెడరకొట్టినావు. పల్లెముచప్పుడు విని వులికిపడి జడుసుకున్నది.

కర— అయ్యో— మీరు ముద్దు— కాదుకాదు— నేను పల్లెము—

రామా—(మిఠాయిపొట్లము విప్పి, ఉండలు మోహించేతిలో పెట్టుచు) మోహినీ! కూరుచో—ఓ నిర్భాగ్యుడా! నిన్ను పోయి మోహినితల్లితో వర్తమానం చెప్పి రమ్మంటే మళ్ళీ నచ్చినా వేమి? నీవు బుద్ధిపూర్వకంగానే పల్లెం పడవేసినావు.

కర.—లేదు లేదు. తమలపాకులు మీకు నేను స్వయంగా తీసుకురావలె నని వెంకడిని అక్కడకు పంపినాను. మిమ్మలిని చూడ గానే చెయ్యి నడుకొత్తి పల్లెం జారి పడిపోయింది.

మోహి—(తనలో) ఈసమయంలో మావాళ్ళు యెనరయినా నచ్చి చూచిపోతాకేమో అని నాకు సిగ్గు వేస్తూవున్నది.

కర—(తనలో) నేను వీరిని విడిచి నక్కనిముషం అనతలకు వెళ్ళు. యేమిచేస్తారో చూతాము.

రామా—ప్రియురాలా! తినవేమి?

మోహి—మీరు చేసేఆదరణచేతనూ గౌరవంచేతనూ నాకు ఆకలి కనపడడం లేదు. (అని తినుచున్నది.)

కర—(తనలో) అది మిఠాయివుండలు యేలాగు మింగుతూ వున్నదో దాన్ని చూస్తే నానోరు పూట లూరుతూ వున్నది.

రామా—కరటకా! ఆతమలపాకులు యిక్కడ పల్లెములో

వుంచి యీమిఠాయివుండలు యీచిన్నదానికి అందిస్తూ వుండు.

కర—(దగ్గరకు వచ్చి పళ్లెము బోర్లించు చున్నాడు.)

రామా—ఓ నిర్భాగ్యుడా ! నీకు మతి పోయినట్టు వున్నదే. పళ్లెం బోర్లించినా వేమి ? అది తిన్నగా తీసి యీమిఠాయివుండ మోహిని కందియ్యి.

కర—(పుచ్చుకొని తానే తిను చున్నాడు.)

రామా—ఓరి నిర్భాగ్యుడా ! నీకు పిచ్చి యెత్తినదా యేమి ? (తనలో) దీని సౌందర్యం చూస్తే వీడికీ ఆశ కలుగుతూవున్నట్టున్నది. అయినా వీడిమనస్సు పరీక్షచేసి చూస్తాను. (ప్రకాశముగా) ఈమె సౌందర్యం నర్తించడానికి శక్త్యమైనది కాదు.

కర—ఆరంభంలో ఆలాగే కనుపడుతుంది కాని తరువాత—

రామా— ఆమందహాసము సొగసు చూచినావా ?

కర—ఆఫ్ థిస్ యికలిం చడమా ?

రామా—ఆకళ్ళెందము కనిపెట్టినావా ?

కర—చికిలికళ్ళ—

రామా—నీనంటిగుడ్డివాళ్ళ కాలాగేకనపడతవి కాని!మావంటి రసికులకు—

కర—(తనలో) ఈన్యనహారం యింకా రెండు నిమిషాలు యిలాగు జరుగుతూవుంటే నాకు నిజంగానే పిచ్చి యెత్తుతుంది.

రామా—ఓ మోహినీ ! నీకు ప్రియు లెంద రున్నారు ?

మోహి—ఒక్కడే.

రామా — ఒక్కడేవా ? ఆతడు మిక్కిలి చక్కనివాడ కాబోలును.

మోహి—ఆరంభంలో ఆలాగే కనుపడుతాడు గాని తర

వాత—ఏమయినా అంటే అతడు వంటరిగా వున్నప్పుడు నన్ను కొడతాడేమో అని భయము వేస్తూవున్నది.

రామా—అతనికి నీమీద అనుమానంకూడా వున్నదా?

మోహి—ఇప్పటిస్థితి చూస్తే అదికూడా వున్నట్టే కనుపడుతూ వున్నది.

కర.—ఇప్పుడు వెళ్ళి—(అని కాలు నేల తన్నుచున్నాడు.)

రామా—అ దేమిటి?

కర—ఏమీ లేదు. కాలు తిమ్మిరిగా వున్నది. (తనలో) ఇక నిజం చెప్పివేస్తాను.

రామా—నక్కకా లే కాదు. నీకు నల్కింతా తిమ్మిరిగా వున్నట్టే వున్నది.

[అప్పుడు వెంకట పరుగెత్తుకొని వచ్చుచున్నాడు.]

వెంక—అయ్యా! అమ్మగారు వస్తూ వున్నారు.

రామా—యే అమ్మగారు! రా?

మోహి—మా అమ్మ వస్తూ వున్నదా?

వెంక—యే అమ్మగారా? యేలినవారి భార్యగారు. శ్యామలాంబగారు. నేను వెళ్ళాను! వుండగా అమ్మగారిబండి యెదురుగా వస్తే నేను వెనక్కు పరుగెత్తుకొని వచ్చినాను.

కర—ఇక నేను బ్రతికినాను. నాకు మళ్ళీ ప్రాణాలు వస్తూ వున్నవి.

రామా—మీరు యీ ఆకులూ అన్నీ తీసివెయ్యండి. వేగిరం. కరటకా! నీవీదొడ్డితలుపు తీసి మోహినిని యింటికి పంపించివెయ్యి. (అని తలుపువద్దకు పరుగెత్తుకొని పోయి) ఈ పెరటితలుపు తాళము వేసియున్నది. కరటకా! తాళంచెవి యేదీ?

కర—తాళంచెవా?

రామా—అవును. తాళంచెవి వేగిరం ఇయ్యి.

కర—(దేహము తడవుకొనుచు) తాళముచెవి పోయింది.

రామా—అయ్యో! ఇప్పు డేమి చెయ్యను? నాకు అసాధ్యం వచ్చినది. నాభార్య బండి దిగి వస్తూ వున్నది. కరటకా! నీ వీచిన్న దాన్ని యిప్పు డీవసారాలోకి తీసుకునివెళ్లు. నేను యెదురుగా వెళ్ళి నాభార్యను తీసుకొని వస్తాను.

కర—మంచిది.

(అని మోహినితో వసారాలోకి పోవు చున్నాడు.)

[అప్పుడు శ్యామలాంబ ప్రవేశింపగా రామాకాంతముపంతు లేదురుగా పోవు చున్నాడు. మోహినిని విడిచి కరటకరెడ్డి వచ్చు చున్నాడు.]

శ్యామ—ఓ ప్రాణేశ్వరా! మీకు తెలివి వచ్చినదా? నేను విమ్మల్ని చూడనేమో నని యేడుస్తూ వచ్చినాను.

రామా — ఈసోది యేమిటి? నీవు ఇప్పుడు పడిపోయినట్టు వంటిరిగా యెందుకు వచ్చినావు?

శ్యామ—మీరు దాచబోకండి. మీక థంతా నేను విన్నాను సుమా!

రామా—(తనలో) మోహినిమాట యెవరూ చెప్పలేదు గద. (ప్రకాశముగా) క థంతా విన్నావా? ఏకథ విన్నావు?

శ్యామ—తాచుపాముకాటు బ్రతికినా చచ్చినా నాలుగు రూములలో తెలుస్తుంది. నాకు భూమిలో. పసుపూ కుంకమూ పెట్టు కొని అయిదోతనం చెయ్యవలసినయోగం వున్నది గనుక నాపుణ్యం చేత మీరు సజీవులయి తేరుకున్నారు. మీరు చెప్పకపోయినా నాకు యీవుత్తరం చెప్పినది. (అని వుత్తరం చేతి కిచ్చుచున్నది.)

రామా—(ఉత్తరము పుచ్చుకొని చదువుచు) ఎవడురా యీ పుత్తరం వ్రాసినదుర్మార్గుడు? నాకు రాత్రి తోటలో తాచుపాము కరిచిందట! నేను స్పృహ తెలియకుండా పడి పున్నా నట! నేను బ్రతుకుతానో లేదో తెలియదట! దీనికింద దస్కతు లేదు. కరటకా! యీదస్తూరీ యెవరిదో నీవు చెప్పగలవా? (అని చూపు చున్నాడు.)

కర—ఈదస్తూరీ నాకు యెంతమాత్రమూ తెలియదు. ఇది కొత్తవ్రాత. (తనలో) తన పెళ్ళాముఖో యీయన తిరగడానికి వేగ లేక గుమస్తా భీమారావు నేనూ కలిసి వ్రాసినపుత్తరం వూరికే పోలేదు. తగినపని చేసింది.

శ్యామ—ఇది దొంగపుత్తర మయినందుకు నాకు సంతోషంగా వున్నది. మీ కేమీ తొందర కలుగలేదు గదా?

కర—పాముకాటు మహాచెడ్డది. దానివల్ల యెంతలపాయ మయినా వున్నది. ఈయన యెప్పుడూ భార్యను విడిచి వంటిగా వుండకూడదు.

శ్యామ—నీవు కూడా వున్న తరువాత భార్యలేనిలోపం వుండదు. ఇటువంటిది ముందు యెప్పుడయినా మళ్ళీ తటస్తిస్తే నాకు ముందుగా వర్తమానము పంపుమా.

కర—తప్పకుండా పంపుతాను. ఇక నాలుగురోజులకు తటస్థ మవుతుం దనగానే మనిషిని పంపుతాను.

రామా—అయినదానికి విచారించిన కార్యము లేదు. మనము లోపలకు వెళుదాము రా. (కరటకరెడ్డితో రహస్యంగా) మేము వెళ్లగానే మోహినిని అవతలికి పంపివెయ్యి.

శ్యామ—నాకు చెమట పట్టింది. లోపలికి రాను. కొంచెము నేపు చల్లగాలికి యీవసారాలో మల్లిపందికిదగ్గర కూర్చుంటాను.

నా మల్లిచెట్టుకు రోజూ నీళ్లు పోయిస్తూవున్నారా?

రామా—నసారాలోకా?

శ్యామ—వసారాలోకే వెళుతాను.

రామా—(కరటకరెడ్డితో రహస్యంగా) నీ వేదో మాయో పాయం కల్పించి బొంకవలెను. తక్షణం యేదో అబద్ధం కల్పించి నామానం దక్కించు.

కర—అమ్మా! వసారాలో యెవరున్నారో మీకు తెలియదు. నన్ను తుమించవలెను.

శ్యామ—వసారాలో యెవరున్నారు? నిన్ను తుమించడానికి యేంసేరిం చేసినావు?

కర—ఒక చక్కనిచిన్నదాన్ని నేను తీసుకువచ్చి—

రామా—(తనలో) వీడు నాగుట్టు బయలపెడుతూ వున్నాడు.

శ్యామ—ఏమీ! నేను లేనిసమయంలో నాయింటికి ఆడదాన్ని తెచ్చినావా?

రామా—(కోపముతో) చక్కనిచిన్నదాన్నా? కానీ చెప్పు చెప్పు.

కర—నేను చెప్పేది చివరదాకా వినండి. నాకు చెప్పడానికి సిగ్గు వేస్తూవున్నది. మీయిద్దరికీ కోపం తెప్పించడానికి కారణమయిన ఆనిర్దోషురాలు నాపెళ్ళాము.

రామా—నీభార్యా?

శ్యామ—నీపెళ్ళామా?

కర—అవును నాపెళ్ళామే. పంతులుగారు మీనిమిత్తమయి మంచిదాసీని కుదుర్చుమని నాతో చెపితే నాపెళ్ళాము పెద్దమనిషీ వల్లవంచి పనిచేసేదీ అని తీసుకుని వచ్చినాను. అమ్మగారు కొన్నాళ్లు

చూచి తమమనసు సచ్చినట్టు పనిచేసేదని తోస్తే జీతం నిర్ణయించి భార్యాభర్తల నిర్దేశనీ పోషించేభారమే మీది.

రామా—(తనలో) వీడు బహుబాగా బొంకినాడు. ఇందులో వీడు చెప్పినది నక్కతురమయినా నిజం కాదనడానికి తేజమయినా అన కాశము లేదు.

శ్యామ—నాకోసము శ్రమపూర్వకమైన మిరు దాసీనిమిత్ర మయి యింతప్రయత్నం చేసినందుకు నాకు సంతోషంగా వున్నది. కరటకా! యేదీ నీభార్యను నాకు చూపించు.

కర—రండి వెళ్ళి చూతాము.

(కరటక రెడ్డియు శ్యామలాంబయు పోవుచున్నారు.)

రామా—బౌరా! రెడ్డి! యెంతచక్కగా బొంకినావురా? నా కదివరకు నిజం తెలిసివుండకపోయినట్టయితే చెప్పినదంతా నేనూ నమ్ముదును. వీడు నిముషంలో ఆకొత్తదాన్ని పెళ్ళాముగా మార్చి వేసినాడు. యెలాగయినా యీ అపూర్వవివాహంవల్ల మాదంపతులకు కలహం తప్పిపోయింది. నేటికి నేను బ్రతికినాను.

[శ్యామలాంబ ప్రవేశించుచున్నది.]

శ్యామ—నేను మన రెడ్డిపెళ్ళామును చూచినాను. దానివద్ద వినయమూ తెలివీ కావలసినంత వున్నవి. అది కూడ్రదయినా యెంతో చక్కగా ముగిసినది. దాని కలహంలేనిమాటలు వింటే నాకు బహుసంతోష మయినది.

రామా— అది నీమనసుకు సచ్చినదిగదా?

శ్యామ—చివరకు నాకు మంచిదాసీ దొరికింది. మనరెడ్డి దాని మీద ప్రాణములు విడుస్తూ వున్నాడు. మొగుడూ! పెళ్ళాము యిద్దరూ మనయిల్లు కనిపెట్టుకు వుంటారు. వాళ్ళ అనురాగమూ

ఐకమత్యమూ చూస్తే నాకు ముచ్చటవుతూవున్నది.

రామా—(తనలో) వాడు యెంతసేపటికీ కదలి రాకుండా వున్నాడు. దొడ్లో దానితో యేమి చేస్తూవున్నాడు?

శ్యామ—యీఅద్దంలో వాళ్లు కనుపడుతూవున్నారు. మన రెడ్డి పెళ్ళామును యెలా ముద్దు పెట్టుకుంటూ వున్నాడో?

రామా—పట్టపగలు ఆడదాన్ని వాడలాచెయ్యడం నీకు యిష్టముగా వున్నదా?

శ్యామ—మొగుడు పెళ్ళామును ముద్దుపెట్టుకుంటే అందులో తప్పేంవున్నది?

రామా—తప్పితం లేదుగాని నేను వక్కమాటు కరటకరెడ్డిని కూకలు వెయ్యనలెను. నీవవతలకు పో.

శ్యామ—పెళ్ళామును ముద్దుపెట్టుకొన్నందుకు కాదుగదా?

రామా—అందుకోసముకాదు. మరొకందుకు కూకలు వేస్తాను.

శ్యామ—అలాగైతే నేను లోపలికి పోయి వాళ్లు కాపురం వుండడానికి దంపుళ్ళిగిది చోటుచేయించి వస్తాను. (అని వెళ్లుచున్నది.)

[అప్పుడు కరటకరెడ్డి ప్రవేశించుచున్నాడు.]

రామా—అప్పుడే మీరు రావడానికి తీరుబడి అయిందీ? యింతవేగిరం దయచేశా రేమి?

కర—(శ్యామలాంబకు వినబడునట్లు బిగ్గరగా) క్షమించండి నాభార్యతో—

రామా—(మెల్లగా) నీభార్య?

కర—అవును నాభార్య. అమ్మగారు దాన్ని తమపనికత్తైగా వుంచుకోవడానికి వప్పుకున్నారుగనుక, ఆమెవద్ద యెలాగు నడుచుకో

వలెనో: దానికిబుద్ధిచెపుతూ వున్నాను. మీరుయెరుగుదురుగదాండి—

రామా—నీవు వట్టిఝూటాకోరువని నేను యెరుగుదును. ఇలాగంటి పనులు చెయ్యకుండా నిన్ను గుర్రపుకొరడాతో వీపు బద్దలుకొట్టవలెను.

కర—ఈపరియాచకం బాగానే వున్నది.

రామా — బాగానే వుంటుంది. తెలివితక్కువదాన్నిచేసి నీ వాచిన్నదాన్ని చెరపడానికి చూస్తూవున్నావు. మాయింట్లో యిటు వంటిసీతిమాలినపనులు యెంతమాత్రమూ పనికిరావు.

కర—దై వముతోడు ! నిజముగా! అది—

రామా—నావద్ద నీఅబద్ధపుప్రమాణాలు గిమాణాలు సాగవు. నీ వాచిన్నదాన్ని యెందుకు ముద్దు పెట్టుకున్నావో చెప్పు.

కర—(తనలో) యెనరూలేనప్పుడు నేను రహస్యంగా ముద్దు పెట్టుకున్నానంగతి యితనితో యెనరుచెప్పినారో ఓయిదేవుడా! ఇక్కడ గోడలకుకూడా చెవులు వున్నవికదా ?

రామా—నీవు మళ్ళీయేదో పెద్దఅబద్ధమాడడాని కాలోచిస్తూ వున్నావు. నీమాటలకు నేను మోసపోను.

కర—నేను అబద్ధం యెంతమాత్రమూ! ఆడను. నిజంగా నేను మోహినిని ముద్దు పెట్టుకున్నాను. మీరు నమ్మినాసరే నమ్మకపోయినా సరే నిజం చెప్పినాను.

రామా—యెందుకు పెట్టుకున్నావు ?

కర—మీకోసమే ముద్దు పెట్టుకున్నాను. అమ్మగారిమనస్సులో మీయందువుండే అనుమానం పోగొట్టడానికి నే నాపనిచేసినాను. నేను చేసినపని మీ డేమనిమిత్తమేకాని నామిత్తంకాదు. సేవకులు యజమానులనిమిత్తమయి యెంతపని చేసినా వారికి మెప్పు కనుపడదు.

రామా—అముద్దు నాకోసంకాకుండా నీ కోసమే పెట్టుకున్నా
వని నాకు యిప్పటికీ అనుమానము బాధిస్తునే వున్నది. అదుగో
మోహిని యిలాగే వస్తూ వున్నది. నేను లోపలికిపోయి యీతలుపు
కంఠలోనుంచి మీయిద్దరిచర్యలూ కనిపెడుతూవుంటాను. నీవు నన్ను
మోసం చెయ్యలేవు.

కర—అయ్యా! మోహిని వకవేళ వచ్చి మోహించి నన్ను
యేమయినాచేస్తే అది నాతప్పితమేనా? ఆడవాళ్లు వచ్చి యెదుట నిలవ
బడ్డప్పుడు మగవాళ్లు మనసుపట్టలేరు. మీవిషయంలో నాశాయ
శక్తిలా పనిచేస్తానుగాని వకవేళ ఆచిన్నది తనంతట వచ్చి నన్ను—

రామా—దానికి ఫర్వాలేదు. నీవుమాత్రం మళ్ళీ యెప్పుడూ
ముద్దు పెట్టుకోకూడదు. యీసారి నీవు మళ్ళీముద్దు పెట్టుకున్నట్టయితే
నిన్ను గుర్రపుకొరడాతో చావగొట్టి మాయొట్టోనుంచి సాగనంపు
తాను. (అని లోపలికి పోయి తొంగి చూచుచున్నాడు.)

[మోహిని ప్రవేశించుచున్నది.]

మోహి.—ఆమె బహుదౌడ్డయిల్లాలు. యిక మనరహస్యం
మానివేసి మనం యిక్కడ సుఖంగా వుండవచ్చును.

కర—మెల్లిగా మాట్లాడు! మెల్లిగా. (తనలో) ఇది యెంత
సౌండ్లచేసి చెప్పినా మెల్లిగా మాట్లాడకుండా వున్నది. నేను జవాబు
చెపితే నాపని పోతుంది. చెప్పకుండా వుంటే పల్లాము పోతుంది. నా
కంతా అసాధ్యంగానే వున్నది.

మోహి—నీవు నామొగుడ వని నే నిప్పు డండరితోనూ చెప్ప
వచ్చును.

కర—(నవ్వుచు) నీమొగుడా! ఈరహస్యం కొంచెముసేపు
చాలించు. అది యెల్లప్పుడూ పనికిరాదు.

మోహి—నీవు నాకు మొగు డవడతే హాస్యమా?... ఇలా పోనీ నుంచీ మనం మొగుడూ పెళ్లామూ కావడం మంతా యిప్పుడు హాస్యమయిపోయిందీ? (అని మొగమునకు కొం గడ్డము వేసి నవ్వుచు) మంచిది యిప్పుడు నీవు నన్ను విడిచిపెడితే నాకు మొగుళ్లు దొరక్కపోరులే. నాకు యీలాగంటిమొగుళ్ళు లక్షమంది దొరుకుతారు. నీవు వదిలిపెడితే రేపుయీపాటికి నేను విధవావివాహం చేసుకుంటాను చూడు.

కర—(తనలో) నేను యిప్పుడు దీన్ని సముదాయించకపోయినట్లయితే కార్యం చెడుతుంది. (తనయజమానుఁ డాగదిలో నున్నాఁడని సైగచేయుచు మెల్లగా) నేను నీ పెనిమిటినే, అందుకు సందేహము లేదు. కాని నాయజమానుడు—నేమి స్వతంత్రుణ్ణి. అయితే—క్షమించు తెలిసిందా?

మోహి—నాకు తిన్నగా తెలిసిందికాదు కాని వక్కముద్దు పెట్టు క్షమిస్తాను.

కర — (తలుపు కేసి చూచి తనలో) నేను చొరవచేసి వక్కముద్దు పెట్టుకుంటాను.

మోహి—యేమి యింకా ముద్దుపెట్టుకోవడానికే అనుమానిస్తూ వున్నావేమి? పోనీ! నేను యిప్పుడు పోయి నీదుర్భాగ మంతా అమ్మగారితో మనవిచేస్తాను.

కర—ఓభగవంతుడా!

మోహి—నేను పంతులుగారితో కూడా చెప్పుతాను. ఆయన బహుదోడ్డవాడు. నీవలె సన్నాయన అనాదరణ చెయ్యడు.

[శ్యామలాంబ పరివేశించుచు] శ్యామ — ఏమిటి? మీలో మీరప్పుడే తగు శ్రద్ధాహోతరులైనారా?

కర—అమ్మా ! తప్పితం దానిదికాని నాది కాదు.

మోహి—అమ్మా ! తప్పితమంతా ఇతనిదే. నేను తనకు ముద్దియ్యబోతే పుచ్చుకున్నాఁడుకాఁడు.

శ్యామ—యేమిటి ! పెళ్ళాము ప్రేమతో ముద్దుయిస్తే పుచ్చుకున్నావుకావా ? ఏది ఇప్పుడు నాయెదుట ముద్దు పెట్టుకో.

కర—(తలుపు కేసిచూచి) యిఖ నాతప్పితం లేదు. (అని ముద్దు పెట్టుకొని) మోహినీ ! జరిగిపోయినది మరిచిపో. యిఖ నేను నీవుచెప్పి నట్లు వింటాను.

రామా—(తలుపు తీసికొనివచ్చి కోపముతో) నేను యింత దూరము చెప్పినా నిర్భయంగా నీవు మళ్ళీ ముద్దు పెట్టుకున్నావుగా !

మోహి—అయ్యా ! నాపెనిమిటిమీద కోపపడకండి.

రామా—(తనలో) పెనిమిటా ? ఇదికూడా హాస్యానికన్న మాటే నిజం చేస్తూవున్నదే. (ప్రకాశముగా) నేను యిప్పుడు వీడిపని తీసివేస్తాను.

శ్యామ—మీరు నిష్కారణంగా పని తీసివెయ్యకూడదు.

రామా— నిష్కారణంగా కాదు. కావలసినంతకారణం వున్నది. ఆకారణ మేమో రెడ్డికే తెలుసును.

కర—నాకా ? నాకు యేకారణమూ తెలియదు.

రామా—నీకు కారణమేమీ తెలియదు గా ?

శ్యామ—రెడ్డి ! నీవు మారుమాట యేమీ చెప్పవద్దు. మీ దంపతులు యిద్దరూ దంపుళ్ళగదిలోకి పొండి. నేను తరువాత ఈ సను సమాధానం చేస్తాను.

మోహి—రెడ్డి ! వెళ్ళుదాము రా.

శ్యామ—మీరు నిజముగానే వీళ్ళను పంపించివేస్తారా ?

రామా.— నేనుకాదు. నీవే పంపించి వేస్తావు. నిజం చెప్పవలసి నట్టయితే వాళ్ళిద్దరూ మొగుడూ పెళ్లాలు కారు.

శ్యామ—కారా ?

రామా.—కారు.

మోహి — (మగనితో) మనం వివాహ మయినసంగతి యీయనకు తెలియనేలేదా ?

కర—పూరుకో.

శ్యామ—నా కీమాయ తెలియకుండావున్నది. వాళ్ళిద్దరూ కూడా బహుమంచివాళ్ళుగా కనపడుతూవున్నారే.

రామ—పయికి మంచివాళ్ళుగానే కనపడుతూ వున్నారు. వాళ్లు నిజంగా భార్యాభర్తలయితే వాళ్ళను వెళ్ళగొట్టడానికి నాకు మాత్రం యిష్టం వుంటుందా ?

కర—మేము పెళ్ళిచేసుకున్న మొగుడూ పెళ్ళాల మయినమాట నిజమయినట్టయితే మమ్మలిని వెళ్ళగొట్టడం మీకు యిష్టం లేదుగదా ? అలాగయితే దీనినిజమంతా ఆ వచ్చే శాస్త్రుర్లుగారు చెబుతారు. ఆయనను అడగండి.

[అప్పుడు సోమభట్లు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

రామా—అయ్యా ! సోమభట్లుగారూ ! నమస్కారము. మీరు యేంపనిమీద వచ్చినారు ?

సోమ—ఈరోజున మీతండ్రిగారి తిథిప్రయోజనము. నిన్నటి రాత్రినుంచీ మీకోసం తిరుగుతూవుంటే మీదర్శన మయిందికాదు. వుదయమైనతరువాత నాలుగుమాట్లు యిక్కడకు వచ్చినాను. మీరు వంటిఘంటవఱకూ యింటికే రాలేదు.

రామా—అవును మా ఆడవాళ్లు పూళ్ళో లేకపోవడంచేత

మాబంధువుల యింట్లో భోజనం చేసినాను. మీరు యీసంగతి యెక్కడా చెప్పబోకండి. అంతగా కావలిస్తే తద్దినం రేపువుదయాన్న పెడుదాము.

సోమ—చిత్తము. ఆలాగే కానిత్తాము. నాకు నాలుగు రోజులలో తూర్పు వెళ్ళవలసినపని వున్నది. వెళ్ళితే నాలుగునెలల దాకా రానండి. ఈలోగా తమలోపలవచ్చే కార్యాలు మరియేమీలేవు.

శ్యామ—ఏమయ్యా బ్రాహ్మణ్ ! నీకు పూరికి వెళ్ళవలసినపని వున్నదని, యింతకక్కుర్తిపడుతావు? మామామగారుపోయింది నై శాఖ మాసమయితే, యీచైత్రమాసంలో తద్దినం యేలాగువస్తందయ్యా?

సోమ—అమ్మగారు ! కోపపడకండి. నేను పంచాంగం పొర పొటుగా చూచినాను కాబోలును. మళ్ళీవెళ్ళి తద్దినాలజాబితా తిన్నగా చూచి వస్తాను. (అని పో, బోవుచున్నాడు.)

కర—(ఆపి) అయ్యా ! మీరు మాయిద్దరికీ పెళ్ళిచేయించిన సంగతి యీయసతో వక్కసారి చెప్పి మరీపోండి.

సోమ—అవును. అందులో యేమితగాదా వున్నది? నేను మంత్రాలు తిన్నగా చెప్ప లేదని యెవరయినా ఆక్షేపణచేసినారా యేమిటి? శూద్ర పెళ్ళి పురాణోక్తం గనుక మంత్రా లక్కరలేదు.

రామా—వీళ్ళకు మీరు పెళ్ళి యెప్పుడు చేయించినారు?

సోమ—రెండుసంవత్సరాలక్రిందట చేయించినాను.

రామా—కరటకా ! నీవు రెండుసంవత్సరాలనుండి గృహస్థులై వుండినీ నావద్ద బ్రహ్మచారిగానే నటించినావా?

కర—నేను పూరికే బ్రహ్మచారిగా నటించడం మాత్రమేకాని నిజానికి సంసారసుఖాలన్నీ అనుభవిస్తూనే వున్నాను. లోకంలో అనేకులు పేరుకు గృహస్థులమని నటిస్తూవున్నా మీదయవల్ల సంసార

సుఖంలేకుండా నిజమయినబ్రహ్మచారులుగానే వున్నారు. ఆసంగతి దేవరవారికే విశదము.

రామా — ఆసంగతి నీవు చెప్పనక్కరలేదు. నీవు దీన్ని పెళ్లాడినమాట నిజమేనా !

కర — నిజమే. ముమ్మాటికీ నిజమే.

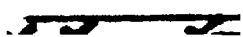
రామా — అన్నీ అబద్ధా లాడేవాడవు నీవు యిందులోమాత్రం నిజం చెప్పివుంటావా ?

కర — యీవేళ నేను నిజం చెప్పడానికే ఆరంభం చేసినాను. దేవరవారు నేను యిఖి గృహస్థబ్రహ్మచారినిగా వుండనలసిన ఆనశ్యకం లేకుండా చేస్తే నేను నేటినుంచి సత్యపారిశ్చంద్రుణ్ణి అవుతాను.

రామా — కరటకా ! ఇందాకటి సీలవస్థలు తలుచుకుంటే నాకు నవ్వు వస్తూ వున్నది. ఇప్పుడు జరిగినదంతా మఱిచిపోయి మీరు యిద్దరూ యిఖి మాయింట్లో సుఖముగా వుండనచ్చును. నేను యిఖి ముందు నీవు చెప్పిన గృహస్థబ్రహ్మచారులను నిజమైనగృహస్థులనుగా చెయ్యడానికే ప్రయత్నంచేస్తాను. లోపలికి పోదాము రండి.

కర — అలాగయితే మాకు యిదివరకు జరిగినవివాహం వివాహంకాదు. ఇప్పుడు మీరు జరిగించినదే వివాహము. నాబ్రహ్మచర్యం వదిలి మీదయనల్ల నేను యిప్పుడు నిజమయిన గృహస్థు సవుతూ వున్నాను.

(అండలు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

విచిత్రవివాహప్రహసనము

ఇందు వచ్చుపాత్రములు.

ధనకోటిరాజుగారు—హైకోర్టువకీలు.

వేంకటపతిరాజు—ధనకోటిరాజుగారి అన్న కుమారుడు.

తిమ్మయ్య—ధనకోటిరాజుగారి భటుడు.

మోహినీ దేవి—రతిసుందరి మేనత్త.

రతిసుందరి—మోహినీ దేవి మేనకోడలు.

రంగము—చెన్నపట్టణము. ధనకోటిరాజుగారి కచెరీగది.

[వ్రాతబల్లవద్ద కూరుమండి వేంకటపతిరాజు పరివేషించుచున్నాడు.]

వేంక—(బల్లమీది కాగితములును కలములును క్రింద తోచి వైచికోపముతో) వెధవపని. నేను యిఖ యీపని చూడను. యెన్ని మాట్లు అడిగినా చిన్నాయన పెళ్ళికి యిప్పు డేమి తొందర వచ్చిందంటాడు. నాకు యిప్పుడు యిరవైయేళ్లు కావచ్చినవి; బియ్యే ప్యాసయినాను. ఇంకా యెన్నాళ్ళు బ్రహ్మచర్యం చేస్తాను? చిన్నాయన వచ్చినతరువాత యీమాట స్పష్టంగా అడిగి, పెళ్ళి చెయ్యనంటే దేశాంతరం లేచిపోతాను. గుమాస్తా లేకుండా యీబండపని నేను చేస్తూ కూర్చుంటానా? (అని కలము క్రింద వేసి కొట్టుచున్నాడు.)

[ఇంతలో ధనకోటిరాజుగారు పరివేషించుచున్నాడు.]

ధన—ఓరినిర్భాగ్యుడా! కాగితాలన్నీ ఆలాకింద వేసినా వేమిరా?

వేంక—నేను యీపని నేర్చుకోను. నాకు స్త్రీడరీపనియందు యిష్టము లేదు.

ధన—నీవు వట్టికోతివి. నీకు యేపనియందూ యిష్టం లేదు.

వేంక—నీవు నాచేత ప్రొద్దున్న మొదలుకొని సాయంత్రం దాకా వట్టివెట్టిపని చేయిస్తావు. నేను చెయ్యలేను.

ధన—పనిపాటలు లేకుండా వూరికే సోమరిగా కూర్చుండి భోజనం చెయ్యగలవా?

వేంక—ఇదివరదాకా చూచినట్టు నన్ను యిఖి పిల్లవాణ్ణిగా చూస్తే పనికిరాదు. నేను యిప్పుడు పెద్దవాణ్ణి అయినాను.

ధన—అయితే యేమంటావు?

వేంక—నేను మీ అన్నగారి కొడుకును గానా?

ధన—అయితే?

వేంక—అయితే గియితే అంటే పనికిరాదు. నేను అడిగిన ప్రశ్నకు సమాధానం చెప్పండి. మీదగ్గిర డబ్బు వున్నదా లేదా?

ధన—ఇప్పుడు నా డబ్బునంగతి నీ కెందుకు?

వేంక—నన్ను మళ్ళీ ప్రశ్నలు వెయ్యక నేను అడిగినప్రశ్నకు వుత్తరం చెప్పండి. మీరు భాగ్యవంతు లవుదురా కారా? జవాబు చెప్పండి.

ధన—(కోపముతో) నేను భాగ్యవంతుణ్ణి కాను. నీకు యిప్పుడు కావలసింది యేమిటి?

వేంక—నాకు కావలసిందా? మొట్టమొదట మీరు మీఆఫీసు పని చూడడానికి వేరే గుమాస్తాను పెట్టుకోండి. అటుతరువాత మీ ఆస్తిలో నాకు భాగం పంచిపెట్టండి.

ధన—నాది స్వాధీనం. నీకు భాగం యెట్లా వస్తుంది?

వేంక—ఈమధ్య హైకోర్టువారు స్ట్రీడరీవుద్యోగంవల్ల సంపాదించినదానిలో భాగం వస్తుందని తీర్పుచేసినారు.

ధన—(తనలో) వీడు సామాన్యుడు కాడు. (బిగ్గరగా) పని చేసినందుకు నీకు మంచిజీతం యిస్తానులే.

వేంక—జీతమా? వెధవజీతం. నీవు జీతం యివ్వకపోతే నాకు అన్నానికీ బట్టకూ జరగదా?

ధన—అన్నమూ బట్టకంటే నీకు యింకా యేమి కావలెను?

వేంక—యేమికావలెనా? నాకు పెళ్ళాము కావలెను.

ధన—(ఉలికిపడి) ఏమికావలెనూ?

వేంక—పెళ్ళాము.

ధన—పెళ్ళామా?

వేంక—అవును. పెళ్ళామే. నాకు పెళ్లయినా చెయ్యండి. లేకపోతే నేను గృహస్థాశ్రమంలో ప్రవేశించి సుఖజీవనం చెయ్యడానికి తగినంత సొమ్మయినా యివ్వండి.

ధన—నీకు పెళ్ళికి సొమ్ము యివ్వవలెను గా?

వేంక—నేను పెళ్ళాడడం మీకు యిష్టం లేదా?

ధన—(కోపదృష్టితో) లేదు. లేదు. ముమ్మాటికీ లేదు.

వేంక—అలా కోపపడడం మీకు ధర్మం కాదు.

ధన—ఓరి చౌర్యాగ్యుడా! నీ కప్పుడే భార్య కావలెనేమి? భార్యను యేమిచేసుకుంటావు? నాభార్యా పోయి అంతకాల మయింది. నేను మళ్ళీ భార్యాను చేసుకోలేదు. భార్యా? ఆమాట తలుచుకుంటే నాకు భయం వేస్తూ వున్నది.

వేంక—భార్యా అంటే భయమా? సంతోషమని మీ అభిప్రాయం కాబోలును. ఇంట్లో భార్యా వుంటే యెంతసంతోషంగా

వుంటుంది.

ధన — సంతోషం గాదు దుఃఖంగానే వుంటుంది. ఇదంతా నేను స్వానుభవంచేత చెబుతూ వున్నాను. ఆడవాళ్ళు బహుగియ్యాళి వాళ్ళు. భార్యా రావడం అనేకపద పగవాడికయినా కోరగూడదు. పిల్లవాళ్ళూ బుద్ధిహీనులూ తప్ప మరియెవరూ పెళ్ళి కావలె ననికోరరు.

వేంక — మీలుబ్ధత్వంచేతనే బ్రతికివున్న కాలంలో మాసిన్ని గియ్యాళిదయి పోయింది. దాన్ని బట్టి ఆడవాళ్లందరూ గియ్యాళివాళ్లనడం న్యాయం కాదు. ఇప్పుడు మీరు స్త్రీలు మంచివాళ్లు కారని యెంతదూషి స్తువున్నా, మీరుకూడా యెప్పుడో స్త్రీలవలలో పడి పెళ్ళి కావలెనని కోరేకాలం వస్తుందికాని రాకపోదు లెండి.

ధన — నేను పెళ్ళి కావలెనని కోరేకాలమా? యెన్నటికిన్ని రాదు. నేను భార్య కావలెనని కోరేటంత గాడిద సయితే, అప్పుడు నేను నీకు —

వేంక — అప్పుడు నాకు యేమి యిస్తారు?

ధన — ఏమయినా యిస్తాను.

వేంక — ఇరవై వేలరూపాయలు యిస్తారా?

ధన — తప్పకుండా యిస్తాను.

వేంక — నాకేనా?

ధన — నీకే యిస్తాను.

వేంక — అన్నమాట తిరిగిపోకూడదు సుమండీ.

ధన — నేను యెప్పుడూ తిరిగిపోను.

వేంక — చేతులో చెయ్యి వెయ్యండి.

ధన — ఇదుగో వేస్తాను.

(అని చేతిలో, చేయి వేయచున్నాడు.)

వేంక—అలాగయితే నేను వివాహం కావడం మీకు బా ఇ్కగా
యిష్టం లేదా?

ధన—ఎంతమాత్రమూ యిష్టము లేదు. అయినా ఆలో
చించి చెప్పతాను. వక్కనిముషం తాళు. (ఆలోచించి) వక్క-లాగైతే
నీవివాహానికి నేను యిష్టపడుతాను.

వేంక—(ఆసక్తితో) ఎలాగయితే పడుతారు?

ధన—నీవు వివాహమాడబోయే చిన్నది యిరవై వేలరూపా
యలు అరణం తీసుకుని వచ్చేదయితే నేను యిష్టపడుతాను. ఇఖ
యిప్పటి కీప్రసంగం చాలించి, నేను ఘంటసేపట్లో మళ్ళీ వస్తాను.
అందాకా పని చూస్తూవుండు. (అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

వేంక—యింత సడివయస్సులో స్త్రీలవిషయమయి యితని
మనస్సు చలించకుండా వుండడంచూస్తే, యితణ్ణి సృష్టించేటప్పుడు
బ్రహ్మదేవుడు యితనిహృదయం రాతితోనో యినుముతోనో చేశాడని
తోస్తుంది. ఓరణిసుందరీ! నాపినతండ్రిప్రతిష్ఠ విన్నట్టయితే నీవు యెంత
విచారిస్తావో! ఓహృదయేశ్వరీ! నేను యేమిచెయ్యను? అతని యిష్టం
లేకుండా నిన్ను నేను యెలాగు పెళ్ళిచేసుకోగలను? (అని లేచి యిటు
నటు తిరుగుచు) యెవరోవస్తూవున్నారు. యెవరయి వుందురు? (కిటికి
లోనుండి చూచి) ఆమె. అవును. కాదు. ఆమెకాదు. అవును. ఆమె.
ఆవచ్చేది తప్పకుండా రితిసుందరి మేనత్త అయిన మోహినీదేవ్.
యీమె రితిసుందరికి తండ్రి తోడబుట్టిన దయినా, మంచిస్వభావంగలది
గనుక మేనకోడలి సౌఖ్యంనిమిత్తమయి యేకష్టాలయినా పడుతుంది.
(అని తలుపువద్దకు వెళ్లి) మోహినీదేవీ! అమ్మా! లోపలికి రా.

[అవ్వడు మోహినీదేవి ప్రవేశించుచున్నది]

మోహి—(మెల్లగా) మీపినతండ్రి గా రెక్కడ వున్నారు?

వేంక—ఆగడిలో యేదో జూరుపనిచూచుకుంటూ వున్నారు.

(అని చూపుచున్నాడు)

మోహి—అలాగయితే మనకార్యం మనం వేగిరం చూచుకోవలెను. నీవన్నప్రకారంగా నీవీవేళ యెందుకురాలేదో తెలుసుకుని రమ్మని రతిసుందరి నన్ను పంపినది.

వేంక—అయ్యో! మోహినీదేవీ! నాకు బహువిచారంగా వున్నది. రతిసుందరీ! నాప్రియురాలా! యీవార్త వింటే నీ వెంతదుఃఖిస్తావోకదా? యీవేళ అంతా ఫరిష్కారమయింది. రతిసుందరీ నేనూ సుఖపడేయోగం దాటిపోయింది.

మోహి—ఎందుచేత? నీమాటల తాత్పర్యం యేమిటో నాకు తెలియకుండా వున్నది.

వేంక—మూచిన్నాయన యిప్పుడు నా పళ్ళిక వప్పుకున్నాడు కాదు.

మోహి—ఎందుచేత? అతనికి యిన్నియేళ్ళనచ్చినా వివేకం లేకుండా కేవల పశువుగా వున్నాడే. తాను పెళ్ళాడలేదని అందరికీ పెళ్ళి అక్కరలే దంటాడా?

వేంక—మూచిన్నాయన తాను యెవరో అయితేనేకాని పెళ్ళాడడం తటస్థించ దన్నాడు. ఆ పేరుమాత్రం నేను నీతో చెప్పను.

మోహి—నేను మీచిన్నాయనకు, భార్యను అయి వున్నట్టయితే అతన్ని నేను చెప్పినట్లెల్లా వినేట్టుచేసి నిముషంలో యీయభిప్రాయమంతా మార్చివేస్తును.

వేంక—ఇందాకా చాలాసేపు ఆయనకూ నాకూ వివాహం విషయమయ్యే ప్రసంగం జరిగినది. ఆప్రసంగంలో నేను మూచిన్నాయనతో మీకు యిదివరకు స్త్రీలవిషయంలో కలిగిన అసూయ అంతా

విడిచిపెట్టి యెప్పుడో వకప్పుడు మీరుకూడా పెళ్లి ఆడుతారని అనేటప్పటికి, మీచిన్నాయనగారు తానటువంటిగాడిద కావడం తటస్థిస్తే పెళ్లి రోజుననే నాకుయిరవై వేలరూపాయలుయిస్తానని పందెంవేసినారు. నీకు యిప్పుడు ముప్పయ్యేళ్లయినా నిండా లేవు. నీవు యేవుపాయం చేతనై నా మీచిన్నాయనగారిమనస్సు చలింపచేసినట్లయితే, ఆయన ఖజానాలోనుంచి యిరవైసంతులు కదిలి నాచేతులోకి వస్తవి.

మోహి—రతిసుందరియొక్క సౌఖ్యంనిమిత్తం నన్ను యేమి చెయ్యమన్నా చెప్తాను. దానికి తల్లి నాలుగోయేట పోయినది. ఎనిమిదేళ్లు వచ్చేటప్పటికి దానితండ్రి నాలన్నగారుకూడా హైకోర్టువకీలుగా వుండి కాలంచేసినారు. నాలన్నగారు పోయేటప్పటికి నాకు పద్దెనిమిదేండ్లుమాత్రమేవున్నా, తల్లిదండ్రులు లేనిబిడ్డ అని దానిసంరక్షణ నిమిత్తమే నేను వివాహంకూడా మానివేసినాను. దానికి యిప్పుడు పదహారేళ్ళవున్నవి. మీచిన్నాయనను మోహపుచ్చడం యెంతప్రయాసమయినవని అయినా, మా రతిసుందరికీ నీకూ వివాహం సంఘటన చెయ్యడానికి యెన్నిపాట్లయినా పడుతాను.

వేంక—ప్రయత్నంమాత్రం చెయ్యి. నీవు నిజంగా నాపినతండ్రిని పెళ్లిచేసుకోనక్కరలేదులే.

మోహి—నాలన్నగారికిన్నీ నీపినతండ్రికిన్నీ పూర్వం చాలా స్నేహంసుమా. వాటిద్దరూ బాల్యస్నేహితులు.

వేంక—అలాగా? ఆలాగయితే మనంచేసేప్రయత్నానికి అది సహాయకారిగానే వుంటుంది. ఎలాగయినా నీవు నీనేర్పున్నా సామర్థ్యమున్నా చమత్కారమున్నా వాఙ్మధుర్యమున్ను కనపరచి మీచిన్నాయనను వలలో పడవేస్తేనా, మీరతిసుందరికి మంచిమొగుడు రావడమే కాకుండా మనకోడలిభర్తకు యిరవయివేల రూపాయలు

కూడా చేతులో పడతవి.

మోహి—ఇదంతా జరగడం నేను నీపినతండ్రిని వివాహం ఆడ
డంవల్లనా?

వేంక—వివాహమాడడమా? అదియెప్పుడూ సాధ్యంకాదు.
మాటలు చెప్పడంసులభంగాని కార్యంచెయ్యడం సులభంకాదు. ఆయ
నకు యెన్నిచిక్కులు తెచ్చిపెట్టినా, తనఆస్తి అంతాఅయినా విడిచి
పెడుతాడుగాని నిన్నుమాత్రం వివాహంకాదు.

మోహి—అలాఅనబోకు. స్త్రీలు తారసించినప్పుడు పురు
షుడిమనస్సు యెంతగట్టిదయినా కరగక మానదు. ప్రయత్నంచేసి
ముందుగా మీచిన్నాయనగారి మనస్సులో కొంచెం కామాగ్నిని తగి
లించి దరికొల్పినతరువాత, అది అంటుకుని మండుతూవుంటే మళ్ళీ
ఆర్పివెయ్యడం సాధ్యంకాదుసుమా.

వేంక—అలా నిజంగా కామాగ్ని రవులుకొని మండితే మన్న
భాగ్నిచేత కాలిచావడంకంటే తప్పకుండా వివాహ మాడడమే వృత్త
మం, అయినాకానీ నీప్రయత్నంమాత్రం సాధ్యమవుతుందనుకోకు.
నేను యెరిగినంతవఱకు మీచిన్నాయనగారిమనస్సు స్త్రీలవిషయంలో
రాయి అయిపోయినది. నజ్రంకంటెనూకఠినమయిన ఆమనస్సు నూర
గ్నిహోత్రాలు దరికొల్పినా కరిగేదికాదు. దాన్ని కరిగించేశక్తి
లోకంలో యెక్కడనూ లేదు.

మోహి—వొక్కచోటమాత్రం వున్నది.

వేంక—యెక్కడవున్నది?

మోహి—ఇక్కడ వున్నది. (అని తనహృదయమును చూపు
చున్నది).

వేంక—ఏదీ నీశక్తి చూతాము కాదూ!

మోహి—నీవే శీఘ్రకాలంలో చూచి మెచ్చుతావు. నాకు, యిప్పుడు వక్కపుపాయం తోస్తూవున్నది. పూర్వంవకసారి నాయన్న గారున్న మీచిన్నాయనగారున్నకలిసి యేదోవకలా (ధర్మశాస్త్రం) వున్నదని పయికి తీసి వ్యాజ్యం వేసి పురుషుడికి యిష్టంలేనిదే ఆతణ్ని మోహించిన నకచిన్నదానికి బలవంతంగా వివాహం చేయించినారు.

వేంక—అలాగంటి ఆళ్ళకూడా వకటి అమలులోవుండేదా?

మోహి—వెనుక వుండేది. అది యిప్పుడు రద్దుకాకుండా వున్నట్టయితే, యిరవై వేల రూపాయలున్న నీచేతిలో పడ్డవే. యీకాలంలో ఆళ్ళలు గడియగడియకూ మారుతూ వుంటవి.

తిమ్మయ్య—(తనలో నేమో యనుకొనుచు వెలుపల) ఈసంగతి నా యజమానుడితో చెపుతాను.

వేంక—(ఆమాటలాలకించి) అడుగోతిమ్మడు నస్తావున్నాడు. మనంయిద్దరిమూ మాట్లాడుతూవున్నట్టు వాడికి తెలియకూడదు. నీవు యీదారిని నీధిలోకి వెళ్లి.

(అని యొకతలుపు తీయుచున్నాడు.)

మోహి—నీవేమీ భయపడవద్దు. మరివకమోస్తరుగా నేను యిప్పుడే మళ్ళివస్తాను. (అని వెళ్ళుచున్నది.)

[అప్పుడు ధనకోటిరాజు గారును తిమ్మయ్యయు ప్రవేశించుచున్నారు]

ధన—ఓరి సోమరిపోతా! ఇంతసేపటిదాకా యెక్కడికి వెళ్ళినావురా?

తిమ్మ—సోమిదేనమ్మగారి యింటికి. మీరుఅక్కడికి వుత్తరం యిచ్చి పంపించినారుకారా?

ధన—ఓరి వెధవా! యేమిటి తింటూవున్నావు?

తిమ్మ—నేను యీలాతింటూవుంటేనే బ్రతుకుతూవున్నాను.

లేకపోతే చచ్చిపోనా?

ధన—ఓరి తాగుబోతా? నీవు తాగడంకూడా మొదలుపెట్ట లేదుగద!

తిమ్మ—యీమిథాయివుండ మింగనియ్యండి. తరువాత చెపు తాను.

ధన—ఓరినిర్భాగ్యుడా! నీకు మిథాయి యెక్కడనుంచి వచ్చిందిరా?

తిమ్మ—నేను కొనుక్కున్నాను. కొక్కంయిచ్చి మరీ కొన్నాను.

ధన—ఈరోజున నీకు నేనేమీ ఉ బియ్యలేదే.

తిమ్మ—మీరా? మీరా? మీ రివ్వలేదు. నేను వేరే విధంగా ఉబ్బుసంపాదించుకోకుండా మీరు యిచ్చినదానితోనే శృంగారం పొంది వున్నట్టయితే నేను యిదివరకే స్వర్గానిక వెళ్ళి వుందును.

ధన—ఓరిదొంగా? నేను యిచ్చినది కాకపోతే నీకు యింకా ఉబ్బెవరు యిస్తారురా?

తిమ్మ—ఎవరు యిస్తారు? మీపార్టీలుయిస్తారు. వారు మీస్వ భావం యెరుగుదురు గనుక నామీద జాలితలచి యేమయినా యిస్తూ వుంటారు. యీరోజు వుదయాన్న కాగితాలు పట్టుకుని వెళ్ళి యిచ్చినందుకు సోమిదేపమ్మగారు బిళ్ళకుబుంలాగు కూపాయి చేతిలో పడ వేసినారు.

ధన—(తనలో) అలాగయితే యిఖిముందు నా క్లయింట్లకు కాగితాలు నేను స్వయంగానే తీసుకునివెళ్ళి యిస్తూవుంటాను. (బిగ్గరగా) ఏది? ఆకూపాయి నాచేతికియ్యి. నేను జాగ్రతచేసి పెడుతాను.

తిమ్మ—అప్పుడే ఆకూపాయి నా కడుపే జాగ్రతచేసి పెట్టింది. నాచేతులోఉబ్బుపడితే నేను అక్కడనేకానిమరియెక్కడాదాచుకోను.

ధన—ఆ! యేమిటి? నీవు అప్పుడే రూపాయికి రూపాయి అంతా మింగివేసినావా?

తిమ్మ—రూపాయి మింగలేదు. రూపాయి విలువచేసే వస్తువులను మింగివేసినాను.

[అప్పుడు తలుపు ఎవరో తట్టుచున్నారు.]

ధన—తలుపు ఎవరో తట్టుచున్నారు. నీవు వెళ్ళి తలుపు తీసిరా. నేను లోపలికి వెళ్లుతాను. (అని వెళ్లుచున్నాడు.)

తిమ్మ—చిత్తము. (అని వెళ్లి తలుపుతీయుచు) తలుపుగుద్దుతూ నిలుచోకు. వేగిరం లోపలికిరా.

[అప్పుడు మోహినీదేవి ప్రవేశించుచున్నది.]

మోహి—ధనకోటిరాజుగారు యింట్లో వున్నారా?

తిమ్మ—యెవరు వచ్చినారనిచెప్పను?

మోహి—మోహినీదేవిగారు.

తిమ్మ—(తనలో) ఆహాహాహా! మోహినీదేవిగారా? (బిగ్గరగా) మీరు వచ్చినానని యేమిటి?

మోహి—అపని మీయజమానుడితో చెపుతాను.

తిమ్మ—అలాగైతే మీరు యేదోకేసులో సలహాపుచ్చుకోవడానికి వచ్చినట్టున్నారు.

మోహి—స్టేషనుగారితో మాస్టర్లు డడానికి వచ్చినాను గాని ఆయననవుకరుతో మాస్టర్లు డడానికి రాలేదు.

తిమ్మ—నీవు భ్రమపడుతూ వున్నావు. నాకూ ఆయనకూ భేదంలేదు. నేను ఆయనకు అంతరంగ స్నేహితుణ్ణి.

మోహి.—నీ వాలకం చూస్తే నీవందరికీ అంతరంగ స్నేహితుడిలాగే కనపడుతూవున్నావు.

తిమ్మ—పయిఆకారాన్ని పట్టి వూహ చెయ్యరాదు. పయి వేసం యేలాగున్నా లోపలిసారం కావలసినంత వుండవచ్చును. నీవేషం చూస్తే నీవు మాన్యాలూ గీన్యాలూ బాగావుండి బలిసి చాలాడబ్బు గలదానివలె కనపడుతూ వున్నావు.

మోహి—నేను డబ్బున్నదానిలాగు కనపడుతూవుంటే నీవు తెగయెండిపోయి డబ్బు లేనివాడవులాగు కనపడుతూవున్నావు.

తిమ్మ—నీకు మాయజమానుడిదర్శనం కావలెనా?

మోహి—కావలెను.

తిమ్మ—ఆహాహాహా! ఆలాగయితే ఆయన యింట్లో లేరు.

మోహి—నేను యెరుగుదును. ఆయన యింట్లోనే వున్నారు. ఆగదిలోనే వున్నారు.

తిమ్మ—ఆలాగయితే ఆయన మిమ్మలిసి యెరిగిన వా రేనా?

మోహి—నేను ఆయనముఖంమాత్రం యెరుగుదును. నాకూ ఆయనకూ పరిచయం లేదు.

తిమ్మ—మీకూ ఆయనకూ పరిచయం లేనిమాటనిజమే. ఇది నరకు పరిచయమేవున్నట్టయితే, ఆయన ఆడవాళ్ల తరపున యేవ్యవహారంలోనూ పూనుకోడని మీకు తెలిసేవుండును. ఈమాటలు చెప్పి మీమనస్సుకు నొప్పి కలిగించడం నాకు యిష్టంలేక మీతో మృదువుగా ఆయన యింట్లో లేడని చెప్పినాను.

మోహి—మీ యజమానుడిసంగతి నాకు బాగా తెలుసును. ఆయనబాగా ఫీజు యిస్తే యెవరికేజులోనయినా పనిచేస్తారు.

తిమ్మ—ఆలాగయితే మీరు బాగా ఫీజుయివ్వగలవారే అనుకుంటాను.

మోహి—అడిగినంతఫీజు యిచ్చేదాన్ని కాకపోతే నేను యిక్కడ

డకు రానేరాకపోదును.

తిమ్మ.— ఆలాగయితే వ్యవహారంలో వుండేచిక్కులూ స్త్రీడరు పడేప్రయాసమూ మీకు బాగా తెలుసును కాబోలును!

మోహి— బాగా తెలుసును. పూర్వం మా అన్నగారు లాయరు పనిలో వుండేవారు. ఆయన బ్రతికివున్నప్పుడు ఆయన వ్యవహారం నేనే చూచేదాన్ని.

తిమ్మ—మీకు లెక్కలుకూడా తెలుసునా?

మోహి— లెక్కలలో నాకు వట్టిసున్నాలకు కూడా విలువ కలుగచెయ్యడం తెలుసును.

తిమ్మ—సున్నాలకు విలువ యేలాగు వస్తుంది?

మోహి—ముందు అంకెలు చేరిస్తే సరి. నీ అంకిలి లేకుండా వుండడానికి యిదిగో. (అని యొకరూపాయ చేతిలో పెట్టుచున్నది)

తిమ్మ—(నవ్వి) అమ్మా! నీకు కోర్టువ్యవహారం బహుబాగా తెలుసును. అంతా యిందులో వున్నది. బంట్రోతు మొదలుకొని స్త్రీడరుగారివరకూ డబ్బు చేతులో పడనిదే యేపనీ చెయ్యరు. అమ్మా! ఇప్పుడు నావల్ల మీకు యేకార్యం కావలెను?

మోహి—మీస్త్రీడరుగారిదర్శనం చేయించు. ఇంకోసారి వచ్చి నప్పుడు నీకు రెట్టింపు బహుమానం చేస్తాను.

తిమ్మ—నీతల్లికడుపు చల్లగా నీవు వెయ్యేళ్లు వర్ధిల్లవలెను. ఇక నీకు నిమిషంలో నాయజమానుడి దర్శనంచేయిస్తాను. వుండండి.

(అని వెళ్లుచున్నాడు)

మోహి—నేను వీణ్ని వశ్యంచేసుకున్నాను. ఇప్పుడు వక్క ప్రతిబంధం తక్కువయింది. ఓధనమా! నీప్రభావం యెవరు పొగడ గలరు? లోకంలో యెంతటి వారున్ను నీకు దాసులేకదా? ఓభాషా

దేవి! ఇఖి నీవు నాకు తోడుపడి నాకు జయము కలుగ చెయ్యి.
నీ అనుగ్రహంవల్ల నాకు యిదివరకు యెప్పుడూ సమయోచితంగా
మాట్లాడడంలో పరాభవం రాలేదు.

[తిమ్మయ్యయు ధనకోటిరాజును ప్రవేశించుచున్నారు]

ధన—అమ్మా! ఏదో వ్యవహారంలో నీవు నన్ను ఆలోచన
అడగడానికి వచ్చినానని నా నవుకరు చెప్పతూవున్నాడు.

మోహి—అవును. నేనందునిమిత్తమే వచ్చినానుగాని నేను
మీతో రహస్యంగా మాట్లాడవలసి యున్నది.

ధన—ఓరితిమ్మా! నీవు అవతలికి పో.

తిమ్మ—చిత్తము. (అని వెడలిపోయి గుమ్మమువద్ద పొంచుండి
వినుచున్నాడు)

మోహి—అయ్యా! నేనువచ్చిన వ్యవహారాన్ని గురించి మాటా
డడానికి ముందుగా నాసంగతి కొంచెం చెప్పుతాను.

ధన—అవశ్యంగా చెప్పవచ్చును. మీరు కూర్చోండి.

(ఇద్దఱును కూర్చున్నారు)

మోహి—అయ్యా! నేను యిప్పుడు మీసలహా కోరి వచ్చిన
విషయం బహు వింతైనదిగా కనబడుతుంది. అందుచేత-అందుచేత-

ధన—అమ్మా! తొందరపడబోకు. సావకాశంగా చెప్పవచ్చును.

మోహి—నేను యిప్పుడు మీకాలం వ్యర్థంపుచ్చడం లేదు
గదా? మీకవతల తొందరపని వున్నదేమో!

ధన—లేదులేదు. నింపాదిగా చెప్పు. పనివచ్చినప్పుడు వేరే
పనివున్నా సావకాశంగా వినవలెను.

మోహి—మాఅన్నగా రయిన భూపతిరాజుగారు—

ధన—(ఆశ్చర్యముతో) భూపతిరాజుగారు మీకన్నగారా?

ఆయన నాకు ప్రాణమితుడు.

మోహి—అవును. ఆయనా నేనూ యేకగర్భజనితులము.

ధన—ఆయన చాలా ధనం సంపాదించినారు. మీకుటుంబానికి తగినంత ఆధారం వుంచి పోయినారా?

మోహి—ఆయన మాకు అన్నవస్త్రాలకు యేమీ లోపం లేకుండా తగినఆధారం చేసే పోయినారు.

ధన—ఆమాట వినడంచేత నాకు బహుసంతోషంగా వున్నది. నేను చూస్తూవుండేవాణ్ని. ఆయన కప్పుడు పదిపదహారు సంవత్సరాల వయస్సులోవున్న పెళ్లికాని తోడబుట్టిన పడుచు వుండేదే! ఆవిడ మీకు అప్పగారా? చెల్లెల?

మోహి—ఆ పదహారేళ్లచిన్నదాన్నే నేను. నేను యిప్పటికిన్ని వివాహం చేసుకోలేదు.

ధన—ఓహో! నీవు యిప్పుడు యెంత మాటిపోయినావు! నిన్ను నేను యిప్పుడొనవాలు పట్టలేకనేపోయినాను. నీరూపంకొంచెం-

మోహి—(అతనివంక తేరపార చూచుచున్నది.)

ధన—అమ్మా! మారడంఅంటే నీవు మరివకలా గనుకోకు. నీరూపం కొంచెం మారినా అందం యేమీ చెడలేదు. ఇప్పుడు మరి వకమోస్తరుఅందం వచ్చినది. (తనలో) కొంచెం ముఖం ముదురుగా వున్నా యీమె యిప్పటికిన్నీ చక్కనిదిగానే వున్నది.

మోహి—నేను యేమనుకుంటానోఅని మాట తిప్పుకున్నారు గాని, ఏ డెనిమిదేళ్లకిందట నేను యింతకంటే కోమలంగానే వుండి వుంటాను. మా అన్నగారు పోయినవిచారంచేత కూడా నారూపం కొంత మారిపోయింది.

ధన—ఏమిమాటినా యిప్పటికీ నీరూపము యౌవనపురుషులను

వివాహాని కాకర్షించేలాగునే వున్నదిగాని మరివక విధంగా లేదు. ఇప్పుడే యింత మనోరంజకముగా వున్న నీరూపము అప్పు డెంతమహోద్రేకం కలుగచేసేదిగా వుండేదో?

మోహి—నాయందలి వాత్సల్యంచేత మీ రూరికే నన్ను స్తుతిచేస్తూవున్నారు. మనం మార్గ్లాడవలసిన కార్యం విడిచి దూరంగా వెళుతూ వున్నాము.

ధన—నేను శ్రీష్ఠగా వున్నాను వచ్చినకార్యంచెప్పు.

మోహి—ఇప్పుడు నా స్థితిగతులు మీకు పూర్ణంగా తెలిసినవికదా. నిజమయిన ప్రేమయున్న శౌరవమున్న గలిగి నేను మోహించిన వకపురుషుణ్ని యెలాగయినా బలవంతముగా నాకు వివాహం చేయించడానికి మీసహాయం కావలెను.

ధన—అదెంతపని? అవశ్యంగా చేస్తాను.

మోహి—ఆపురుషుడికి యిష్టంలేకున్నా వివాహం చేయించవలెను.

ధన—ఆతని యిష్టానికి విరోధంగా చెయ్యడం కష్టమేకాని, అసాధ్యమూత్రం కాదు.

తిమ్మ—(తనలో) వారు మెల్లిగా గుసగుసలాడుతూ వున్నారు. ఎవరికొంప తియ్యడానికో యీప్రయత్నం!

ధన—మరివక స్త్రీ డరుదగ్గిరకు వెళ్లక యీవిషయంలో నావద్దకు సలహాకు రావడం నీవు మంచిపని చేసినావు.

మోహి—మీరు ఆమాట అనడం నాకు పరమసంతోషంగా వున్నది. నాకార్యం సఫలం కావలసినయోగం వుండి నా అదృష్టం చేతనే మీదగ్గిరకు రావడం తటస్థ మయింది.

ధన—(తనలో) పాపము! ఆపురుషుడియం దీమె కెంత ప్రేమ

చ్చక్తిని వ్రపయోగపరిచి కార్యసాఫల్యం చేస్తారని నాకు సంపూర్ణ విశ్వాసం వుంటుంది. తెలివిమాలిన ఆడదాన్నిగనుక మనసులోవుండే ఆదుర్గా చేత మిమ్మలిని యిటునంటి కోరిక కోరుతూ వున్నాను. నాకీ అభయహస్తం యివ్వడానికి మీ కేమయినా అభ్యంతర మున్నదా?

ధన—ఎంతమాత్రమూ అభ్యంతరం లేదు. సంతోష పూర్వంగా వ్రాసి యిస్తాను. (అని కలముచు కాగితమును పుచ్చుకొని వ్రాసి యిచ్చుచున్నాడు)

మోహి—ఇది వ్రాసి యివ్వడంవల్ల మీరు నాకు కలుగజేసిన ఆనందం యింతా అంతా అని చెప్పడానికి నాకు శక్యం కాకుండా వున్నది.

తిమ్మ—(తనలో) ఓహో! యీవిడె యశావనపురుషుల పాలిటి మృత్యుదేవతగా వున్నదే!

ధన—నావంటి పురుషుణ్ని వకణ్ని ధన్యుణ్ని చేసి బలవంతం గానైనా సమస్తాశ్రమాలలోకీ వ్రత్తమమైన గృహస్థాశ్రమసుఖం ఆతనికి కలుగచేస్తున్నానుగదాయని నామనస్సులోనూ సంతోషం అపారంగా పొంగి పొర్లిపోతూ వున్నది.

మోహి—మీది సాధుహృదయం. మీకు మిక్కిలిశ్రమ కలుగ జేసినాను.

ధన—ప్రియత్నం సఫల మయితే యిది వక శ్రీమే కాదు. ఓసుందరీ! మల్లీ యెప్పుడు వస్తావు?

మోహి—కొంచెంసేపటిలోనే వచ్చి నాకున్న నాప్రియుడి కిన్నీ జరిగినప్రథమదర్శనపుసంగతి తిరిగీ తమతో మనవి చేస్తాను.

ధన—ఓసుందరీ! పోయిరమ్ము. ఈశ్వరుడు నీప్రియత్నము సఫలము చేయునుగాక?

మోహి.—ఇదంతా మీ ఆశీర్వాచనము? (అని వెళ్లుచున్నది)

ధన—(తనలో) నా భార్య పోయిన తరువాత స్త్రీలతో చాలా నేపు మాట్లాడినది యీ మెవక్కతెతోనే. స్త్రీలు చూడడానికి సంభాషించడానికి మనోహరంగానే వుంటారు; కాని పురుషులు వాళ్ళవలలో పడితే మాత్రం మోసం తటస్థిస్తుంది. (బిగ్గరగా) ఓరీ తిమ్మా!

తిమ్మ—అయ్యా! వచ్చినానండి.

ధన—నీవు చీమలాగు పాకుతావు. వేగిరం నడిచి రాలేవేమి? యీ వుత్తరాలు తీసుకుని వెళ్లి పయిచిరునామాల ప్రకారం. యెవరివి వారి కిచ్చి వచ్చేటప్పుడు సోమిదేవమ్మగారి యింటికి వెళ్లి ఆవిడె నక్కదోసకాయలు యిస్తానన్నది తీసుకునిరా.

తిమ్మ—చిత్తము. నక్కదోసకాయలు రుచిగానే వుంటవి. నా కవి బహుయిష్టము.

ధన—దోవలో నీకడు పాతురత కనపరచక యిచ్చిన కాయలన్నీ తిన్నగా యింటికి తీసుకుని రా. నేను వీధిలోకి వెళ్ళి పావుగంటలో మళ్ళీ వస్తాను. నేను మళ్ళీ వచ్చేటప్పటికి నీవు యిక్కడ వుండవలెను. దోసకాయలు తీసుకురావడం మరిచిపోకుమా! జాగ్రత్త.

(వీధిలోనికి వెళ్ళుచున్నాడు)

తిమ్మ—(ఆయన కేసిచూచి తనలో) నాకు దోసకాయ లక్కర లేకుండా ఆవిడెమాటతోనే కడుపునిండింది. యీవేళ నాకు లావిషయమయి కానలసినంత తెలిసింది. నేను జన్మంయెత్తిన తరువాత యిటువంటి లా వున్నదని యెప్పుడూ వినలేదు. ఆలాగైతే యిఖి యేస్త్రీ ఆయినా యే పురుషుణ్ణి పడితే ఆ పురుషుణ్ణి బలవంతముగా పెళ్ళాడి తోడేలు మేకపిల్లను నోట్లో వేసుకున్నట్టు వాత వేసుకోవచ్చును. ఇది మహాదోడ్డధర్మశాస్త్రం! ఇఖి నేను స్త్రీరూపం చూచినప్పుడల్లా బహు

జాగ్రతగా వుండవలెను. ఎవరో తలుపువద్ద పిలుస్తూవున్నారు. (వెళ్ళి తలుపు తీసి చూచి తొందరపడి) అయ్యో! ఆరంభములోనే నాకు స్త్రీదేవత ప్రత్యక్షమయిందీ! దేవుడా! నాగతి యే మవుతుందో!— అమ్మా! లోపలికి రా.

[అప్పుడు రతిసుందరి ప్రవేశించుచున్నది]

రతి—ధనకోటిరాజుగా ఇంట్లో వున్నారా?

తిమ్మ—లేదు. ఇంట్లో లేదు.

రతి—ఆయన వేగిరం ఇంటికి వస్తారా?

తిమ్మ — పావుగంటలో రావచ్చును. ఏమో యెలాతెలుస్తుంది? ఆయన గంటసేపటిలోనూ రావచ్చును. సాయంకాలందాకా రాకపోనూ వచ్చును. ఆయన ఇప్పుడు మాత్రం ఇంట్లో లేదు. అది నాకు తెలుసును. మీరు యిప్పుడు వెళ్లి మళ్ళీ వస్తారా?

రతి—వెళ్లను. ఆయన వచ్చినదాకా ఇక్కడనే వుంటాను.

(అని కూర్చున్నది)

తిమ్మ—(ఉలికి పడి) అమ్మా! నేను వంటరిగా వున్నాను.

రతి—వుంటే యేమి? నా కేమీ భయం లేదు.

తిమ్మ—నీ కేమీలేదుగాని నిన్ను చూస్తే నాకు మహాభయం గా వున్నది.

రతి—(నవ్వి) నీవు మహాధైర్యశాలివిగా వున్నావే! ఆడదాన్ని చూస్తే మగవాడికి నీకే భయం వేస్తూవున్నదా?

తిమ్మ—అందుచేతనే నాకు భయం వేస్తూవున్నది. నేను మగవాణ్ని కాకపోయినట్లయితే నాకు భయంపడవలసినలవసరమేలేకపోవును.

రతి— నీ కెలావున్నదోగాని నిన్ను చూస్తే నాకు భయం వెయ్యడంలేదు.

[వేంకటపతిరాజు ప్రవేశించి రతిసుందరికి కనబడకుండ వెనుక నిలుచున్నాడు]

తిమ్మ—నీకు భయంవెయ్యదు. నాకది నిశ్చయంగా తెలుసును.

రతి—నీవు వట్టి పశుప్రాయుడవుగా వున్నావు. యిలాగు యింటికి వచ్చినప్పట్టిలను అవమానపరచడంనిమిత్తమే నీయజమానుడు నీకు జీతం యిచ్చి వుంచినాడా?

వేంక—(ముందుకు వచ్చి) ఏమిటిది? నీవు యీమెను ఎందుకు అవమానపరుస్తున్నావు?

తిమ్మ—ఈమె వ్యాజ్యదారురాలని నాకు తెలియదు. నేను యేమనుకున్నానా—నేను యిప్పుడే పొంచుండి విన్నాను—కాదు. ఆమాటకాదు—నేను వంటరిగావున్నాను. ధర్మశాస్త్రంచూడబోతే. అదీకాదు. నేను యేమి చెప్పుతూవున్నానో నాకు నాకు తెలియకుండా వున్నది.

వేంక—(కుర్చీ వేసి) ఓసుందరీ! దీనిమీద కూర్చుండు— ఓరీ! నీవు యిఖముందు యెప్పుడైనా ఇటువంటి దౌర్జన్యం చేసినానంటే—
(అని తిమ్మయ్యను వీధికి పిలిచి వెళ్ళుచున్నాడు)

తిమ్మ—మీచిన్నాయనగారు పుత్రురాలు తీసుకుని వెళ్ళుమన్నారు. సోమిదేనమ్మగారి నడిగి దోసకాయలు తేనెలెను. పోతాను.
(అని వెళ్ళుచున్నాడు)

వేంక—ఓరతిసుందరీ! ప్రియరాలా! మనపాలింటి కూర సింహంవున్న యీగుహలోకే వెతుక్కుంటూనచ్చినావేమి? నీవు వచ్చిన పని యేమిటి?

రతి—ఆపనియేమో నాకూ తెలియదు. మాలత్తయ్య తాను ఇక్కడికి నాలుగు దునిముపాలలో వస్తాను. ముందుగా వెళ్లి కనిపెట్టుకుని వుండుమంటే వచ్చినాను. నేను యెందుకో సాక్షిగా వుండవలెనట.

నిన్ను చూస్తే నేను యెందులో సాక్షిగా వుండవలెనో చెప్పతా వను కున్నాను.

వేంక—ఆవిషయం నీకెంత తెలుసునో నాకూ అంతే తెలుసును.

రతి—ఆవిడ యేపని తలపడితే ఆపని సాధిస్తుందని నాకు నిశ్చయంగా నమ్మకంవున్నప్పటికీ, ఆవిడె యిప్పుడు యేమిచెయ్యదలచు కున్నదో నాకు తెలియలేదు. ఆవిడే నిజంగా మగవాడయినట్టయితే యీదేశంలో వుండేలాయర్ల నందరినీ మించిపోను.

వేంక—అవును. ఆవిడెముందర యే లాయరూ పనికి రాడు. అయినాకానీ ఆవిడె యీప్రయత్నంలో తప్పిపోయినట్టయితే మన బ్రదుకప్పుడు యే మవుతుందో!

రతి—ఏమీకాదు. అప్పుడు నేను కఠినహృదయు డై నమీపిన తండ్రిని ప్రార్థించి, నిన్ను వివాహ మాడనియ్యక పోయినట్టయితే విరహతాపముచేత నేను ప్రాణాలు విడుస్తా నని చెప్పతాను.

వేంక — ఆయనముందర ఆమాటలు సాగవు. వివాహాలు కావడంకంటే ప్రాణాలు విడువడమే ఆయనకు యెక్కువ యిష్టంగా వుంటుంది.

రతి—మీపినతండ్రిగారి విషయంలో ఆలా అనడం న్యాయం కాదు.

వేంక—ఓఫ్రియురాలా! ఆమాటలు నీవు నిజం చెయ్యకు. నేను వూరికే పరియించికానికి అన్నాను.

రతి—అది నాకు తెలుసును. నీవు నన్ను కామించడమూ నన్ను వివాహము చేసుకోవడమూ కూడా పరియించికానికే కాదుగదా?

వేంక—నే నలా వివాహం ఆడను. అందులో పరియించకం యేమీలేదు.

రతి—నన్ను వివాహమే ఆడవా? ఏ మేమీ?

వేంక—ఓప్రియురాలా! నామాటల కపార్థాలు చెయ్యకు. నేను నిన్ను పరియాచకానికి వివాహ మాడ నన్నాను. నీమీద నాకు యెంత ప్రేమ వున్నదో నీమనస్సుకే తెలుసును. ఓప్రియురాలా! (దగ్గరకువచ్చి) యేదీ వక్కముద్దు పెట్టు.

(అని కొఁగిలించుకొని ముద్దు పెట్టుకొనుచున్నాడు)

[అప్పుడు వస్తుచు ధనకొటిరాజుగారు ప్రవేశించుచున్నారు]

వేంక—మూచిన్నాయనగారు వస్తూవున్నారు.

రతి—(తొందరపడి) మూచిన్నాయనగారా?

వేంక—అవును. వెంటనే మూర్ఛపో.

రతి—ఆ. ఆ. (అని యాతని చేతులలో మూర్ఛిల్లుచున్నది)

వేంక—(పినతండ్రిని చూడనట్టు నటించుచు) ఓ కాంతా! నాకు బహువిచారంగా వున్నది. నేను క్షమార్పణ వేడుకుంటాను. అయ్యో! పాపము! ఈమె మూర్ఛపోయింది! నేను యిప్పుడు యేమి చెయ్యను? యీస్థితిలో యీమెను యిక్కడ వంటిగా విడిచి అవతలకు వెళ్ల నట్లుకాదు. ఎవరయినా కొంచెం చన్నీళ్ళుతెస్తే బాగుండును. ఈసంగతి వింటే పరమభండాలు డైన తిమ్మణ్ణి మూచిన్నాయనగారు తక్షణం తీసివేస్తారు. ఆయ నయినా యింటికి వస్తే బాగుండును.

ధన—ఇదిగో నేను వచ్చినాను. ఇదంతా యేమిటి?

వేంక—ఏమీలేదు. మీబంట్రోతు యీవిడెన విస్తారంగా అవమానపరచినాడు. నేను వచ్చి నాలుగుతన్ని వాణ్ణి పీఠిలోకి గెంటి వేసినాను. ఇంతలోకే యీవిడె మూర్ఛపోయింది.

ధన—మనం యిప్పుడు యేమిచేతాము? ఆడదానితో యీతం టాలన్నీ యిప్పుడు యెవరు పడుతారు? అబ్బాయీ! యిప్పుడు మనం

చెయ్యవలసినపని యేమిటి ?

వేంక—కొంచెంసేపు మీరు యీచిన్నదాన్ని పట్టుకోండి. నేను వెళ్లి సహాయం తీసుకుని ఊణంలో వస్తాను. (రహస్యంగా రతి సుందరితో) నీవు కదలమెదలకుండా వుండు.

ధన—పట్టుకోవడమా ? నే నీచిన్నదాన్ని చేతులో పట్టుకోవలెనా ? ఆపని నాచేత కాదు. నేను యిదివరకు యెప్పుడూ పరాయి ఆడదాన్ని నాచేతిలో పట్టుకో లేదు.

వేంక—(రతిసుందరితో రహస్యముగా) నీవు మూర్ఖులోనే వుండు. లేకపోతే మన యిద్దరికీకూడా భంగం వస్తుందినుమా. (బిగ్గరగా) నాన్నగారూ ! మీ రెలాగయినా కొంచెంసేపు పట్టుకోవలెను. నేను వీధిలోకి వెళ్లి యీచిన్నదాన్ని తీసుకు వెళ్ళడానికి యే దయనా బండి తీసుకువస్తాను. ఈసమయంలో మనయింటికి యెవరయినా వస్తే—

ధన—అవును. అవును. అది సత్యమే కాని—

వేంక—కానీ లేదు. యేమీ లేదు. నేను వదిలిపెడుతూ వున్నాను. వేగిరం వచ్చి పట్టుకోండి.

ధన—(దూరముగా నుండి యామెను పట్టుకొనుచున్నాడు.)

వేంక—(వెళ్ళుచున్నాడు.)

ధన—అబ్బాయి ! వేంకటపతీ ! నన్ను వక్కణ్ణి వదిలిపెట్టి వెళ్ళకు. అయ్యో ! వాడు వెళ్ళిపోయినాడు. నేను పట్టుకోలేను. నా చేతులు వణకుతూవున్నవి. నేను వదిలిపెడితే యీవిడెకు దెబ్బతగులు తుందేమో ! గట్టిగా పట్టుకోవలెను. (దగ్గరకు జరిగి గట్టిగా పట్టుకొని మొగమువంకజూచి) ఈమె ముఖం యెంతమనోహరంగా వున్నది (అని యింతలో మోహినీదేవిని చూచి తొండరపడి రతిసుందరిని మెల్లగా క్రిందికి జార విడిచి తనచేతులు తీసుకొనుచున్నాడు)

[అప్పుడు మోహినీదేవి ప్రవేశించుచున్నది.]

మోహి—అయ్యా! యిదేమిటండి!

ధన—ఏమో! నే నెఱుగను.

[వేంకటపతిరాజు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

వేంక—నాన్నగారూ! నేను బండి తీసుకుని వచ్చినాను.

ఈమెకు తెలివి వస్తూ వున్నట్టున్నది. (రతిసుందరితో రహస్యముగా) ఓప్రియురాలా! ఈపాటి నీమూర్ఖవిడిచి తెలివి తెచ్చుకొని మెల్లగా లేచి రా. నీవు నీమేనత్తను యెరుగనట్టు నటించు.

(వారిద్దరును వెళ్లుచున్నారు.)

మోహి—(వారు వీధిలోనికి వెళ్లువఱకును వారివంక చూచి అయ్యా! నాకు నిజంగా నవ్వు ఆగకుండా వున్నది.

ధన—ఏమి? నన్ను చూస్తే నీకు నవ్వు వస్తూవున్నదా?

మోహి—కాదు, అందుచేత కాదు. నాలదృష్టదినాలు తలుచుకుంటే సంతోషం వస్తూవున్నది. నేను తలపెట్టినపని యేవిఘ్నాలూ లేకుండా దివ్యంగా సాగుతూవున్నది. ఆపురుణ్ణి నే నప్పుడే రెండు మాట్లు చూడడం అయింది నేను యీసంగతి మీతో మనవి చేసి వెళ్లుదామని వచ్చినాను?

ధన—నీవుమహాచెడ్డదానవు. అప్పుడే రెండుమాట్లు చూచినావా?

మోహి—చూచినాను. యీవేడిలోనే కార్యం సాగించవలెను గాని వేడిచల్లారితే తరువాత శ్రద్ధవుండదు.

ధన—నీవు సాక్షులను పెట్టినావా?

మోహి—ఆసాక్షులు వెలుపల నున్నారు. (అని వీధివంక చూపుచు) యిందాకా నేను వచ్చేటప్పటికి మీరు కౌగిలించుకొన్న చిన్నది మీకు దగ్గిరబంధువురాలా!

ధన—బంధుత్వ మేమీ లేదు. ఆమె యెవరోపరాయించిన్నది. ఏదో న్యవహారంవిషయంలో నన్ను ఆలోచన అడగడానికి వచ్చింది. నానవుకరు కొంచెంమోటతనం చేసేటప్పటికి మూర్ఖ పోయింది. ఇంతలో నాలన్నకొమారుడు వచ్చి వాణ్ని వీధిలోకి తరిమి వేసినాడు.

మోహి—ఆచిన్నదానితో కూడా వెళ్ళినపడుచుచిన్నవాడు మీఅన్నగారి కొమారుడా?

ధన—అవును. అత డామెను యింటికి తీసుకుని వెళ్ళినాడు.

మోహి—ఇంటికా? అలాగయితే ఆత డాచిన్నదాన్ని మీ నలె యెరగనివాడు కాడు కాబోలును.

ధన—ఓహోహో! నీమాటలవల్ల నాకొక కొత్తసంగతే తెలిసినట్టున్నది.

మోహి—అదంతా నాకెందుకు? నేను యిక్కడికి పనిమీద వచ్చినాను. నాపని నేను చూచుకోవలెను. ఆవిషయంలో ముందు నన్ను యేమి చెయ్యమంటారో చెప్పండి.

ధన—నీవు ఇదివరకె రెండుసారులుచూచినావుగదా? మంచిది. నీతరపున నేను ప్లీడరునుగనుక నిన్ను కొన్నిసంగతు లడిగి తెలుసుకో వలసి వున్నది. నావద్ద నీ వేమీ దాచకుండా నిజంచెప్పవలెను. నీవుమంచిస్థితిలోవున్నట్టు చెప్పినావని జ్ఞాపకం, నిజమేనా?

మోహి—సాధారణంగా అచుకూలమైనస్థితిలోనే వున్నాను.

ధన—నీ కేమయినాపిల్ల లున్నారా?

మోహి—నాకు వివాహమే కాలేదు. నాసంరక్షణలో మా అన్నగారి కొమార్తెమాత్రం నక్కపిల్లవున్నది.

ధన—ఆచిన్నదానికి తండ్రి యేమయినా ధనంయిచ్చి పోయినాడా?

మోహి—నావివాహాదినమందు దానికి యిరవై వేలరూపాయలు వస్తవి.

ధన—(తనలో) ఇరవై వేలరూపాయలా! ఆచిన్నదాన్ని మా వెంకటపతి కిస్తే బాగా వుండును. (బిగ్గరగా, మీలన్నగాడు ప్లీడరీలో బాగా సంపాదించి వుందురు.

మోహి—సాధారణంగా సంపాదించినారు.

ధన—ఆయనపోయి యెంతకాలం అయింది?

మోహి—ఏ డెనిమిది సంవత్సరా లయింది.

ధన—ఆయనను గురించి మీరు యిప్పుడు మరిచిపోయి వుంటారు.

మోహి—యెంతకాల మయినా కొన్నిసంగతులు మరపునకు రావు.

ధన—అవు నవును. అది నిజమే. నీమేనకోడలికి సంబంధం యెక్కడనైనా కుదిరిందా? నాకు అన్నకుమారుడు వక డున్నాడు. వాడు మంచిచక్కనివాడు; యశావనంలో వున్నాడు. నేను ధనహీనుణ్ణి కానిసంగతి నీకు తెలుసునుగదా?

మోహి—నాకు తెలియదా? నన్ను గెలిపించలేకపోతే మీరు యెంతో వోడిపోతానని పందెంవేసినారే. మీరు ధనవంతులు కాకపోతే యెలా పందెం వేస్తారు?

ధన— ఆహాహాహా! ఆవిషయంలో నేను పందెం వోడిపోతానని లేశమూ నాకు భయం లేదు. నీమేనకోడలికి యిరవై వేలరూపాయలు వస్తవనికాదా ఇప్పుడు చెప్పినావు!

మోహి—నేను కోరినపురుషుణ్ణి నేను వివాహ మాడితే, అప్పుడు వస్తవి.

ధన—నీవు తప్పకుండా వివాహమాడుతావు. నాలన్నకొడుకు విషయమయి యేమాలోచించినావు?

మోహి—ముందుగా నా పెళ్లి అయితే, అటుతరువాత నామే నకోడలికి మొగుణ్నిగురించి ఆలోచించడానికి కావలసినంతకాలం వుంటుంది. అయ్యా! మీరు మీఅన్నగారికుమారుడి వివాహానిమిత్తం యింత ఆతుర పడుచున్నారు గదా, మీవివాహం సంగతి యెందు కు ఆలోచించినారుకారు?

ధన—నేను నీతో నిజం చెబుతాను. నాది చట్టి పిరికి స్వభావం నాకు స్త్రీలంటే భయము.

మోహి—భార్య వస్తే మిమ్మల్ని ధైర్యశాలినిగా చేస్తుంది.

ధన—నాకు కొంచెం కోపం పొచ్చు.

మోహి—భార్య కోపం పోగొట్టి శాంతుణ్ని చేస్తుంది.

ధన—నాకు నామనస్సు వచ్చునట్టుగా సడవడం యిష్టం.

మోహి—ఆవిడె అదీ పోగొడుతుంది.

ధన—ఈవిషయం నీతో వాదించడం కష్టం, నీవు లాయరు చెల్లెలవుకాదా?

మోహి—ఆ హేతువుచేతనే మీవంటి లాయర్ల జన్మలూ, నావంటివాళ్ల నేర్పు కలిస్తే మరీ శోభిస్తుంది అవునా! ఆహాహాహా! (అని నవ్వుచున్నది)

ధన—(తనలో) ఆహాహా! నిశ్చయంగా యీమే సంతోష దాయినిగా వున్నది.

మోహి—(తనలో) నిశ్చయించగా యితడు వివాహం ఆడ తగినవాడే.

ధన—(తనలో) యేస్త్రీతో ముచ్చటించినప్పుడున్నా యింత

సంతోషం యెప్పుడూ నాకు నాజీవితకాలంలో కలుగలేదు.

మోహి—(తనలో) ఇటువంటివాడు వివాహం కాకుండా వుండడం చూస్తే విచారకరంగా వున్నది. (బిగ్గరగా) అయ్యా! ప్రస్తుతం నేను సెలవుపుచ్చుకుని మళ్ళీ దర్శనం చేస్తాను. ఈసారివచ్చి నప్పుడు కడపటి దైన మా మూడో సందర్శనాన్ని గురించి మీకు మేలువార్త తేగల నని నమ్ముతాను.

ధన—ఆహాహా! అందుకు సందేహం లేదు. నీకు జయం కలుగుతుంది.

మోహి—నాకు జయం కలుగుతుందని మీకు నమ్మకంవుంటే కార్యం అయినట్టే. ఆహాహాహా!

ధన—నిశ్చయంగా నీకు కార్యసిద్ధి అవుతుంది. అనుమానంలేదు.

మోహి—ఆహాహాహా! నాప్రియత్నం విఫలమయితే మీరు వేసిన పందెం మాట జ్ఞాపకం వుంచుకోండి. మీరు నాకు దండుగ యివ్వవలసి వుంటుంది.

ధన—నాకాభయంలేదు. నీకార్యం విఫలంకాదు. నీలభీష్టము శీఘ్రముగానే నెరవేరుతుంది.

మోహి—మీ ఆశీర్వాచనప్రభావంవల్ల నెరవేరవలెను. నేను యిది మీరు యిచ్చిన వర మనుకుంటాను. నాయందు పరిపూర్ణానుగ్రహం వుంచండి. నేను సెలవు పుచ్చుకుంటాను. (అని వెళ్ళుచున్నది)

ధన—(ఆమెనంక చూచుచు) ఆహాహాహా! ఈవిడెది బహు సుందరమయిన విగ్రహము. మొగం యెప్పుడూ నవ్వుతూ కలకలలాడుతూ వుంటుంది. నాకు యీమె భార్య అయితే నేను బహు సుఖంగా వుందును. భార్యా? ఆమాట తలపెట్టకూడదు. వద్దువద్దు. ఈయిందియిసుఖాపేక్షనుంచి సాహృదయము మళ్ళీనుగాక!

[శిశుమయ్య ప్రవేశించుచున్నాడు.]

తిమ్మ—నేను దోసకాయలు తీసుకువచ్చినాను. మీరు కొంచెమునేపు వోపిక పెట్టినట్టయితే నేను వెళ్ల నక్కరలేకుండా అవే యిక్కడకు వచ్చును.

ధన—నేను ఇంట్లో లేనప్పుడు మన యింటికి వచ్చినచిన్నదాన్ని యెందుకు జడిపించినావురా ?

తిమ్మ—నేను జడిపించ లేదు. ఆవిడెచు చూచి నేనే జడుసుకున్నాను.

ధన —- దొంగవెధవా ! ఆవిడెచు చూచి నీవు జడుసుకున్నావేమి ?

తిమ్మ—ఆవిడె నేను వుంటే భయంలేదు తానున్నచోట నన్ను వుండవచ్చు నన్నది. నే నదివరకు విన్నమాటలమీద నాకు భయం వేసినది.

ధన—నీ వేమిమాటలు విన్నావు ?

తిమ్మ—మగవాడియిష్టం లేకుండానే స్త్రీ పెళ్ళి వంటరిగా మూడుమాట్లు మాట్లాడివస్తే బలవంతంగా పెళ్ళి చెయ్యవచ్చునని మీ రావిడెతో చెప్పడం నేను వినలేదా ? మీతో చెపుతాను. నాకు యిష్టంలేనిది యెవ త్తయినావచ్చి బలవంతంగా నన్ను పెళ్ళిచేసుకోవడానికి నేను లోబడుతానా ?

ధన—ఓరి బండకుంకా ! ఆమాటలు విన్నావుటా ?

తిమ్మ—విన్నాను.

ధన—ఎక్కడనుంచి ?

తిమ్మ—తలుపుచాటునుంచి.

ధన —-ఆచేతికర్ర యీలాగు తీసుకుని రా.

తిమ్మ—వీధిలోకి వెళుతారు కాబోలును. జోడుకూడా తీసుకుని రానా ?

ధన—ముందుగా ఆకర్ర తీసుకుని రా.

తిమ్మ—ఇదుగో (అని తేచ్చి యిచ్చుచున్నాడు.)

ధన—(పుచ్చుకొని దానితో తిమ్మయ్యను కొట్టి) వేధవా ! ఇఖి ముందుకూడా యిలా తలుపులనద్ద పొంచు నిలుచుండి వింటావా ! బుద్ధి వచ్చిందా ?

తిమ్మ—(ఆత్మసంరక్షణార్థముగా బల్ల నెత్తి కడ్డము పెట్టుకొని) నేను పోయి మీమీద ఫిర్యాదు చేస్తాను.

[వేంకటపతిరాజు పోవేళించుచున్నాడు]

వేంక.—నాన్నగారూ ! ఇది యేమిటి ?

ధన—నేను ప్రొద్దున్న వక క్లయింటుతో రహస్యంగా మాట్లాడినమాటలు యీదున్నపోతు విన్నాడు.

తిమ్మ—నావినడంవల్ల మీ రిప్పుడు చెప్పడంవల్ల వచ్చేదానిలో సగం నష్ట మయినా లేదు.

ధన—గాడిదా ! నోరు మూసుకో ? మేము మాట్లాడుకొన్న దానిలో రాజద్రోహం యేమీ లేదు.

తిమ్మ—రాజద్రోహం దానిలో వెయ్యోపాలయినా కాదు. అది మీకూ నాకూ మగవాడై పుట్టినవాడికెల్లా అపాయకర మైనది.

వేంక.—ఓరీ ! నీకాతలుపు కనపడుతూ వున్నదా ?

తిమ్మ—నిస్సందేహముగా కనపడుతూ వున్నది.

వేంక.—నీమాట నాకు నమ్మకం తోచకుండా వున్నది. ఆతలుపునద్దకు వెళ్ళి చూపించు.

తిమ్మ—ఇదిగో (అని గుమ్మమునద్దకు వెళ్ళి చూపుచున్నాడు)

వేంక—(పానిని తోసివేసి) ఫో (అని వీధిలోనికి గెంటి తలుపు లోపల గొల్లెమువేసి) నాన్న గారూ! అది యేమిటో యిప్పుడు చెప్పండి.

ధన—నేటి వుడయాన్న నేను వక క్లయింటుతో రహస్యంగా చెప్పిన సలహాను తాను పొంచుండి విన్నా నని యీ కుక్కలకొడుకు నాయెదుట వప్పుకుంటూవున్నాడు. ఆ సంగతి యెందుకు కాని, నీకు భార్య కావలె నన్నావు గదా యింకా నీ వాకోరికతోనే వున్నావా?

వేంక—ఆకోరికతోనే వున్నాను.

ధన—నీకోసం చక్కని గుణవంతురా లయిన పదహారేళ్ళి చిన్నదాన్ని మాట్లాడినాను.

వేంక—మీమేలు యెప్పుడూ మరచి పోను.

ధన—ఆచిన్నది యిరనై వేలూపాయలు అరణంకూడా తీసుకు వస్తుంది.

వేంక.—ఆలాగైతే ఆచిన్నది మారతిసుందరి.

ధన—మీరతిసుందరిని గురించి యెవరు చెప్పినారు? నేను కుదిర్చినచిన్నది వకన్నేహితుని కూతురు.

వేంక—ఆలాగయితే ఆచిన్నది నాకు భార్యగా పనికిరాదు.

ధన—ఆచిన్నదే నీకు తప్పకుండా భార్య అవుతుంది? ఆచిన్నది నీ కక్కరలేకపోతే నీకెప్పుడూ భార్యేరాదు.

వేంక—నేను మరికొంతకాలం కనిపెట్టుకొని వుంటాను.

ధన—ఇఖి నీకనిపెట్టుకు వుండడం పనికిరాదు. నీవు ఆ చిన్నదాన్ని పెళ్లాడితే పెళ్లాడు. లేకపోతే నేను నీముఖం చూడను.

వేంక—ఆచిన్నదాన్నా?

ధన—అవును. ఆచిన్నదాన్నే. నేను చెప్పినచిన్నదాన్ని వివాహం చేసుకుంటే నేను నాఆస్తిలో సఖిం నీకు యిస్తాను. చేసు

కోకపోతే యేమియివ్వకుండా నిన్ను కట్టుబట్టలతో నాయింట్లోనుంచి వెళ్ళగొడుతాను.

వేంక—నాన్న గారూ! ఆలోచించుకోవడానికి నాకు కొంచెం కాలం సావకాశం ఇవ్వండి.

ధన—పదినిముషాలకాలం ఇచ్చినాను. ఈలోపుగా ఆలోచించుకో.

[తిమ్మయ్య పగిలేశించుచున్నాడు]

తిమ్మ—అయ్యా! మోహినీదేవి వచ్చింది. ఆవిడె ఇప్పుడ మిమ్మలిని వెంటనే చూడవలె నంటూవున్నది. (ధనకోటిరాజుగా వద్దకి వెళ్ళి మెల్లగా) ఆవిడె మిమ్మలిని పిశాచంలాగు పట్టుకున్నది ఇది నదలిపెట్టదు.

ధన—నదురుబోతా! నీఅధిక ప్రసంగం చాలించి, ఆవిడె లోపలికి రమ్మను.

తిమ్మ—చిత్తము. (అని వెళ్ళుచున్నాడు)

ధన—అబ్బాయీ! నీవు కూడా వెళ్లి మోహినీదేవి వెళ్లి తరువాత మళ్ళీ రా.

వేంక—మంచిది. (అని వెళ్లి మోహినీదేవియు నతడును ఏమేమో సైగలు చేసికొనుచున్నారు)

[మోహినీదేవి పగిలేశించుచున్నది]

ధన—ఓసుందరీ! కార్యం నీ వనుకొన్నట్లయినదా?

మోహి—దివ్యంగా అయినది. కాని నామనోభీష్టసిద్ధి అయే కాలం మిక్కిలీ సమీపించడంచేత.—మనస్సులో యేలాగో వున్నది అది ఇలాగంటిదని నేను చెప్పలేను. నాకు మూర్ఖ వచ్చేటట్లే వున్నది. (అని సోలుచున్నది)

ధన—(తొందరపడి మెల్లమెల్లగా సమీపమునకు వెళ్ళి పట్టుకొని) ఓ యీశ్వరుడా! నన్ను రక్షించు. తెల్లవారి లేచినతరువాత స్త్రీని నాచేతులతో పట్టుకోవడం ఈరోజున యిది రెండోమాటు. (ఆమెకేసి చూచుచు) అయ్యో! పాపము. (ఈ సమయములో తిమ్మయ్య వెంటరాగా వేంకటపతి రాజును రతిసుందరియు చప్పుడుకాకుండ మెల్లగా ప్రవేశించుచున్నారు)

ధన—ఈవిడను చూస్తే నాకు జాలి వేస్తున్నది. చిన్నపిల్లవాడు నాతొడలమీద కూర్చుండి నాన్నా అని పిలుస్తూవుంటే కలిగేసంతోషం నేనుమాత్రం యెందుకు పొందరాదు? ఇక్కడ యెవరూ సమీపంలో లేరు. (అని యామెను ముద్దు పెట్టుకొనుచున్నాడు)

తిమ్మ—(అప్పు డెదుటకు వచ్చి నిలుచున్నాడు)

మోహి—(మూర్ఛ తేరి కేక వేయుచున్నది)

ధన—(నివ్వెటపడి వేగిరము మాటరాక తడబడుచు) ఏ—
ఏ—ఏమిటిది?

మోహి—ఏమీలేదు. (తిమ్మయ్యనంక చూచి) ఏదోకొంచెం భయంవేసి వెనుక కొరిగినాను.

ధన—కొంకనక్కా! ఈగది విడిచి అవతలికి పో.

మోహి—అతడు వెళ్ళ నక్కరలేదు. నేను యిప్పుడు చెప్పబోయేదానికి రహస్యం అక్కరలేదు.

ధన—సత్యం. ఇఖి రహస్యంతో పనిలేదు. నీ విప్పుడు చెయ్యవలసిన పనల్లా ఆపురుషుడి పేరుమాత్రం చెప్పి సాక్షులను తీసుకుని రావలెను.

మోహి—సాక్షులు దగ్గరనే వున్నారు. ఆపురుషుడి పేరు—
ఆహాహాహా!—నేను నిజంగా నవ్వు ఆపుకోలేకుండా వున్నాను. క్షమించు

చవలెను—ఆతడి పేరు—ఆతణ్ణి మీరు బాగా యెరుగుదురు.

ధన—అతడు పురుషులలో ధన్యుడనిమాత్రం నేనెరుగుదును.

మోహి—అతడు ధన్యుడని మీరు మనస్ఫూర్తిగా తలుస్తారా?

ధన—నామస్ఫూర్తిగా తలుస్తాను.

మోహి—ఆలాగయితే అతడు—ఆహాహా!—మీరు యిదివరకే గ్రహించి వుంటారు—అతడు సామాన్యపురుషుడు కాదు—హాహాహా!—ఆధన్యపురుషులు మీరే. ఆయన పేరు ధనకోటిరాజుగారు. ఇరుగో వీరే నాసాక్షులు.

[అప్పుడు వేంకటపతిరాజును రతిసుందరియు ముందుకు వచ్చుచున్నారు]

తిమ్మ—ఆహాహాహా! దివ్యంగా వున్నది. చివరకు ప్రభువు వా నీవిడెవలలో పడ్డారు.

ధన—మోహినీ! నీవు నాకు తగినదానవే.

తిమ్మ—మిమ్మలిని మించినది.

ధన—ఆచిన్నది యెవరు?

మోహి—నామేనకోడలు.

ధన—ఆచిన్నదానికి యిరవై వేలరూపాయలూ వస్తవా?

మోహి—నేను కోరినపురుషుణ్ణి నేను వివాహ మాడినతరువాత వస్తవి.

ధన—ఎవరిని?

తిమ్మ—ఏలినవారి నే. మీరే యీమెవలలో తగులుకొన్నారు. ఆహాహాహా!

ధన—మోటదున్నపోతా! పూరుకో—ఆచిన్నదాన్ని నేను యిదివరకు చూచినాను. అమ్మాయీ! నీవు యీపుడయాన్న యిక్క

శిశి యెందుకు వచ్చినావు?

రతి — నేను వేంకటపతిరాజుగారిని చూడడానికి వచ్చినాను.

ధన — ఆలాగయితే నీవు మావాణ్ని యిదివరకేయెరుగుదువా?

రతి — ఎరుగుదును. ఆయన నన్ను వివాహం చేసుకుంటానని ఆరునెలలక్రిందోనే మాట యిచ్చినారు.

వేంక — ఇఖ నేను దాచనలసిన పని లేదు. ఈమె చెప్పిన మాట నిజమే. నేను వివాహం చేసుకోవడానికి వరించి లోబరుచుకొన్నది యీ చిన్నదాన్నే. యీచిన్నదాని సుఖం కోరే మోహినీదేవి గారు మావివాహానికి మిమ్మల్ని వప్పించడానికి యింత ప్రయాసపడ్డది.

ధన — వివాహ మంటే నాకు వుండే అసూయే మీకు యిరవై వేల రూపాయల అరణం యిప్పించిందా?

మోహి — నిశ్చయంగా. నేను మీకు భార్యను కాలేక పోయినప్పటికీ, ఆప్తుగాలినిగానైనా వుంటాను.

ధన — ఓముద్దరాలా! నీ అమాయకత్వానికి చాలా సంతోషించినాను. యీ అమాయకత్వం నిన్ను చూచి నేను నేర్చుకుంటాను. (తనలో) పాపము నేను వద్దంటే యిప్పుడు యీమె యెంత చిన్న పోతుందో. నా మనస్సులో వున్న అభిలాషప్రకారంగా యిప్పుడు యీవిడెను వివాహం చేసుకోవడానికి వప్పుకుంటే యీ దౌర్భాగ్యుడు వేంకటపతిగాడు బ్రతికివున్నంతకాలమూ న న్నాక్షేపించి నవ్వుతూ వుంటాడు. (బిగ్గరిగా) నాకు చాలా విచారంగా వున్నది.

వేంక — (ముందుకు వచ్చి) విచారంగా యెందుకు వున్నది?

ధన — ఈమెను నిరాకరించవలసి వచ్చినందుకు.

వేంక — యెందుకు నిరాకరించవలెను?

ధన — నేను నిరాకరించడంవల్ల కలిగేదుఃఖానికి యీమె

తాళగల దని నీకు ధైర్యం వున్నదా?

వేంక—(తల యూచుచున్నాడు)

ధన—తాటికాయలాగు తల ఆడిస్తా వేమి? పరిహాసం మాని నే నడిగిన దానికి జబాబు చెప్పు.

వేంక—యీమెయందు మీకు నిజమయినయిష్టం వున్నదా? చెప్ప నక్కర లేదు. మీఅభిప్రాయాన్ని మీమాటలకంటె యిప్పుడు మీ చూపులే నాకు బాగా చెపుతూవున్నవి. ప్రస్తుతస్థితినిబట్టి మీసుఖమందు నాకు వుండే అపేక్షనుబట్టి నేను తప్పకుండా—

ధన—చాలును. నీఅభిప్రాయం నాకు తెలిసింది. మోహినీ! నీవు నాకు వోడిపోయినావు. నీఆస్తి నాకు యిచ్చుకోవలెను.

మోహి—ఎందువల్ల?

ధన—నాకు లోబడడంవల్ల. ఇప్పుడు పాణిగ్రహణంచేసి నిన్ను నాకు సమర్పించుకోవలెను. (అని చేయి చాచుచున్నాడు)

మోహి—రాజుగారు నన్ను యిప్పుడు వేళాకోళం చేస్తూ వున్నారు—

తిమ్మ—(తనలో) ఆతడు నిన్ను పెళ్ళి చేసుకుంటే నీవే వేళా కోళం చేస్తావు.

మోహి—ఇది మోసానికి యెదురుమోసం కాబోలును.

ధన—ఇది మోసంగాదు. నేను నామనస్ఫూర్తిగానే చెపుతూ వున్నాను. నీవు నాస్వభావానికి సహించగలిగేటట్టయితే, నిన్ను నా అర్ధాంగినిగా చేసుకొని నా ధనమంతా నీ స్వాధీనం చేస్తూవున్నాను.

మోహి — ఈ అనుగ్రహం నేను యెంతమాత్రమున్ను యెదురు చూడనిదిన్నీ ఆకస్మిక మయినదిన్నీ కాబట్టి నేను—నేను—

ధన—నీవు వప్పుకుంటావా?

మోహి—(కొంచెం నే పాలోచించి) ఆ. నప్పుకున్నాను.

ధన—హాహాహా! ఇప్పుడు నవ్వవలసిన వా రెవరు? మనప్రథమ దర్శనసమయమందే నిన్ను చెట్ల పట్టగల అదృష్టమంతుణ్ణి నేను కానేమోనని మనస్సులో కించపడ్డాను.

తిమ్మ—ఇప్పుడు నవ్వవలసినవాణ్ణి నేను. నాకు యజమా నుణ్ణి మించినయజమానురాలు వచ్చినందుకు బహుసంతోషంగా వున్నది. (అని గంతులు వేసి ఆడుచున్నాడు)

వేంక—మీకు యిటువంటిమంచిభార్య దొరికినందుకు నేను ఆనందిస్తున్నాను.

తిమ్మ—భార్యకాదు. అమ్మగారను.

వేంక—నాన్నగారూ! “నేను భార్య కావలె నని కోరేటంత గాడిద నయితే”— ఆహాహాహా! నా యిరవై వేల రూపాయలూ దయచేస్తారా?

ధన—వెధన యిరవై వేలరూపాయలు లక్ష్య మేమిటి? నాది యిఖి పదరెట్లుధనం పోయినా, నేను యీ సుఖం వదులుకోను. అబ్బాయీ! నీ వాచిన్నదాన్ని వివాహ మాడి, నే నాచిన్నదాని మేనత్తను యెలా సుఖపెడతానో నీ వాచిన్నదా న్నలా సుఖపెట్టా.

మోహి—తుద కిదంతా విచిత్రంగా అయింది. ఇప్పుడు చూచిన వాళ్లకందరికీ నామేనకోడలినిమిత్తంకంటే నానిమిత్తమే నే నెక్కువప్రయాసపడ్డట్టు తోస్తుంది. పరిచూచికానికి భర్త అనుకున్న వాడు నిజంగా భర్త కావడమే తటస్థిస్తూ వున్నది. ఇ దంతాచూడగా ధనకోటిరాజుగారు—

ధన—తాముపన్నిన వలలో తామే పడ్డారు—మిగిలినది నేను పూర్తి చేసినాను. (అందఱు నిష్క్రమించు చున్నారు)

మ హా బ ధి ర ప్ర హ స న ము .

~~అనుభవములు~~

ఇందువచ్చు పాత్రములు.

సుమంత్రుడు — ఇందుముఖులందఱి.

ధనపాలుడు — ఇందుముఖుని వివాహ మాడఁదలఁచుకొన్నవరుడు.

విజయవర్మ — విశాలాక్షియన్న.

వసంత సేచుడు — అన్నపూర్ణమ్మతమ్ముడు.

ఇందుముఖు — సుమంత్రునికూతురు.

విశాలాక్షి — ఇందుముఖుచెలికత్తె; విజయవర్మచెల్లెలు.

అన్నపూర్ణమ్మ — పూటకూట్లమ్మ.

చండిక — వంటలక్క.

సుబలుడు, రాముడు, కృష్ణుడు — అన్నపూర్ణ సేనకుటుంబము.

౧. గంగము — అమలాపురములోని పూటకూటిఁబట్లు.

[సుమంత్రుఁడును, ధనపాలుఁడును, కూరుచుండఁగా అన్నపూర్ణమ్మ

ప్రవేశించుచున్నది.]

అన్న — ఓరీ ! సుబలా ! రామా ! కృష్ణా ! ఒక్క చండిక
తప్ప నవుకర్లు యెవరూ కనపడ లేదు ? బజారికి వెళ్లినానికి యిక్కడ
వక్కడూ లేదు.

(అని లోపలికి వెళ్ళుచున్నది.)

సుమం — ఈవిడె కేకలవల్ల నాకు ఆట తోచకుండా వున్నది.

ఇది ఆట మానివేసి లేతాము. (అని చేతిలోని చీట్లు క్రింద పడవేయు
చున్నాడు)

ధన—ఆటంతా పాడుచేసినారు. నాకు యీమాటలు ఆరు బొమ్మలు వచ్చినవి. చివరదాకా ఆడితే యీమాటలు నేను తప్పకుండా గెలుస్తును. నేను గెలిచేటప్పుడు మీరు యెప్పుడూ యిలాగే చేస్తారు. యిలాచేస్తే నాకు మహాకోపం వస్తుంది.

సుమం—(లేచి) నీవు కోపం చల్లార్చుకోవలెను. నీకు చీమ చిటుక్కుమంటే కోపం వస్తుంది. చీటికీ మాటికీ యిలా ముక్కుమీద కోపంవుంటే సరిపడదు. నీకు నాకూతురుని యివ్వబోతూ వున్నాను గనుక, మొఖమాటం లేకుండా చెప్పడం ధర్మమని చెబుతూవున్నాను.

ధన—కూతురిని యివ్వబోతా నని నావంటి గొప్పయింటి బిడ్డను యిలా తృణీకరించడం మాత్రం మీకు ధర్మంకాదు. మీకూ తుకూ వాకూ యింకా వచ్చినారు కారు. నిష్కారణంగా యిలా ఆలస్యం చెయ్యడం నాకు యిష్టంగా వుండదు.

సుమం—పడవలు రానిదే వాళ్లు యెలా వస్తారు? యింకా పడవలు వచ్చేవేళ కాలేదు. రాజమహేంద్రవరమునుంచి వచ్చే పడవలు పన్నెండుగంట లయితేనే కాని రావు. కొత్త పెళ్ళికొడుకువు గనుక నీకు తొందరగా వుంటుంది.

ధన—ఇది తొందరా? పన్నెండుగంట లయ్యేటప్పటికి పిండి వంటలతో భోజనం సిద్ధంకావలె నని యీపూటకూ టావిడెతో చెప్పి మేర్పాటుచేసినాను. ఆలస్య మైతే అన్నం చల్లారి పాడయి పోతుంది.

సుమం—నీవు మహాబుద్ధిమంతుడవు.

ధన—అవును, నేను బుద్ధిమంతుణ్ణి. మాపళ్లంకురులో అన్నం దూకూ నూతనబృహస్పతిగా భావిస్తారు.

సుమం—అది గొప్పగా యెంచడానికి మీపళ్లంకురు అంత పెద్దగ్రామం కాదు. అక్కడ చదువుకున్న పండితులు యెవరూలేరు.

అందుచేత నీ వక్కడ బృహస్పతివే కావచ్చును.

ధన—మీరు యెగతాళి చెయ్యకండి. నన్ను మావూళ్ళో వాళ్ళు పూర్వం చిన్నతనంలో తెలివితక్కువవాడే అనుకునేవారుగాని, నేను స్వతంత్రుణ్ణయి వెచుక రెండుమాసాలు రాజమహేంద్రంలో వుండి వచ్చి సప్పటినుంచీ మావూళ్ళో బ్రాహ్మలు నన్ను బృహస్పతి కంటెనూ గొప్పవాణ్ణని నిత్యమూ స్తుతిచేస్తూ వుంటారు.

సుమం — ఆహాహాహా !

ధన—వోపికవుంటే మీమనసువచ్చినంతసేపు నవ్వండి. మొట్ట మొదట యెరుగక మావూళ్ళోవాళ్ళు నన్ను తెలివితక్కువగాడిదనే అనుకునేవారు. కాని మాతండ్రిగారు పోనడంతోటే నేను మూడు నెలల్లో మూడువేలరూపాయలు ఖర్చు చేసే టప్పటికి బ్రాహ్మలు అప్పుడు నాతెలివి కనుక్కుని స్తోత్రపాఠాలు చెయ్యడానికి ఆరంభించి నారు. మానాన్నగారు నిలవచేసినడబ్బు ఖర్చుచేసినతరువాత నాకు మరీ తెలివి వచ్చింది. యిప్పుడు పరదేశస్థుడు రెండురూపాయలు అప్పుడు వచ్చి అన్నంలేక నాలుక పెరుక్కున్నా చిల్లిగవ్వ చేతులోపెట్టను. ఇఖి నాకు పెళ్ళాం వస్తుంది. డబ్బు పాడుచేసుకోను. ఆహాహాహా ! మీరు నాకు యెన్ని తోటలు వున్నవోకళ్ళారా చూచినారుకదా ! హాహాహా ! సంవత్సరానికి రెండువేలరూపాయలు వస్తవి. హాహాహా ! మీకు సంతోషంగా వున్నదా ? హాహాహా ! ఇఖి నేను పెళ్లి ప్రయత్నానికి మాపళ్లంకుర్చు వెళ్ళవలెను ! హాహాహా ! మీకొమార్తె సుఖపడుతుందని యిప్పుడు మీకు నమ్మకం తోచిందా ? హాహాహా !

సుమం—ఆ ట్టే నన్వబోకు. ఇప్పుడు నీసంతోష మంతా పొంగి పొర్లి పోతూ వున్నది. అంతా యిప్పుడే అయిపోకుండా పెళ్లి నాటికి కొంచెం దాచుకో. (తనలో) ఈవాలకం చూస్తే నాలల్లుడు వట్టి

బుద్ధిహీనుడులాగు కనపడుతూ వున్నాడు.

[అన్నపూర్ణమ్మ పగివేళించుచున్నది.]

సుమం—అన్నపూర్ణమ్మగారూ ! ఈపాటికి పడవలు వచ్చి వుంటవి. మావాళ్లను తీసుకుని రావడానికి పంపించిన బండికోసం మేము వీధిగుమ్మంలో కూర్చుండి యెదురు చూస్తూ వుంటాము. నాకూతురు రావడంతో టే కూర్చుండడానికి గది సిద్ధం చేయించండి.

అన్న—ఎంతసేపు ? నిముషంలో సిద్ధం చేయిస్తాను—ఓసీ ! చండి ! చండి !

[అప్పడు చండిక పగివేళించుచున్నది.]

చండి—అమ్మా ! వస్తున్నాను. నేను యిక్కడికే నస్తూవుండగా మీమాట వినపడేటప్పటికి అమ్మగారు యేదో జనురుపని వుంటేనేకాని పిలవరని మళ్ళీ వెనక్కువెళ్లకుండా చటుక్కున చక్కా నచ్చినాను.

అన్న—ఆసోదంతా యెందుకు ? నేను చెప్పిన పని చెయ్యి. యీతాళం చెవి పట్టుకొని వెళ్లి దక్షిణపు సావిట్లో నాలుగోగది తలుపు తీసి చాపలూ అవీ వేసి సిద్ధంగా వుంచు. ఇప్పుడే పడవలలో యీయన కొమ్మార్తె మొదలయిన ఆడంగులు వస్తారు.

ధన—పిండివంటలతో భోజనం పెట్టడానికి తలకు నక అర్థ సూపాయ చొప్పున యిస్తానని యిదివరకే యేర్పాటు చేసినాను. ఇందులో నీవు మళ్ళీ యేమీ పేచీ పెట్టగూడదు. కూరలూ పచ్చళ్ళూ యేమేమీ చెయ్యనలెనో యిదివరకే యేర్పాటు చేసినాను. చెప్పిన దానికంటె యెక్కువగా చేసి సొమ్ము తెమ్మంటే తరువాత నేను యిచ్చే వాణ్ని కాను. ఇప్పుడే చెప్పివేస్తూ వున్నాను. పిండివంటలతో భోజనం పెట్టవలసినవారు నలుగురే సుమా ? నవుకర్ల భోజనానికి పూటకు

రెండేసి అణాలు. యీప్రకారం యివ్వడం నీకు చాలాలాభం. అయినా కానీ యిదివరకు వప్పుకున్నాను గనుక, అనుకున్నట్టు యిచ్చివేస్తాను.

అన్న—ఇది నాకే లాభమా? నేను యీఅన్నసత్రం పెట్టిన తరువాత యెప్పుడూ పిండివంటలతో భోజనం పెట్టడానికి—

ధన —ఆసంగతి పోనీ —మామగారూ! పిండివంటలతో పెట్టడానికి మనిషినక్కంటికి అర్థరూపాయి యివ్వడానికి వప్పుకున్నాను. (తనలో) నాలుగర్థలు రెండు రూపాయలు. అబ్బో! రెండు రూపాయలా? నవ్వుకర్లు యెంతమంది వుంటారో!— (బిగ్గరగా చండికతో) నాగదికి పక్కనువున్నగదిలో భోజనానికి నాలుగువిస్త్ర్తళ్ళు వేయించు. మే మంతా కలిసి భోంచేస్తాము. లెక్కనాలుగు విస్త్ర్తళ్ళేసుమా!

చండి—మీరు నాతో చెప్పేది యింతేనా? ఇంకా యేమైనా వున్నదా?

ధన—అంతే. అంతే. నీతో యేమో చెప్పనలెననుకొని మరిచిపోయినాను. నేను పడుకునే గదిలో పరుపు వెయ్యేమి? జాగ్రత నేను చెప్పింది మరిచిపోకు.

చండి—డబ్బు చేతులోపడుతూవుంటే మీ యెదుటవున్నంత సేపూ నేను యేదీ మరిచి పోను. యీస్థలం విడిచి వెళ్ళితే తరువాత మీకు యెంతజ్ఞాపకమో నాకూ అంతే జ్ఞాపకము.

ధన—ఆహాహాహా! బాగా చెప్పినావు—మామగారూ! బండి వస్తూవున్న దేమోచూతామురండి. (అని వీధిలోనికి వెళ్ళుచున్నాడు)

సుమం—చూచినకొద్దీ నాఅల్లుడు వట్టిగాడిద అయినట్టు స్పష్టమవుతూ వున్నది. ఇతను నట్టి కోపిష్టిన్నీ లుబ్ధున్నూ వదరుపోతున్నాగా కనిపడుతూవున్నాడు. ఇంతమట్టునకు వచ్చినతరువాత ఇక ప్లి నియ్యననడం బాగా వుండదు

ధన— (వీధిలోనుండి) రండి మామగానూ! రండి.

సుమం—నస్తున్నాను. (అని వెళ్లుచున్నాడు)

చండి—అమ్మా! ఈధనపాలుడుగారు బొత్తిగా పనికి మాలిన వారుగా నున్నారు. ఈయన కీచ్చి పెళ్ళి చెయ్యబోయ్యే చిన్నదాన్ని తలచుకుంటే నాకు విచారంగా వున్నది. నన్ను పెళ్ళి చేసుకోమంటే యితణ్ణి నేనుకూడా—

అన్న—ఈ విషయం నీకు యేమీ తెలియదు. ఇతను బుద్ధి హీనుడయినా డబ్బున్న బుద్ధిహీనుడు. లోకంలో డబ్బువుంటే—

చండి—నన్ను ఎవరో పిలుస్తూ వున్నారు. వెళ్ళుతాను.

అన్న—పరుగెత్తబోకు. నేను చెప్పేమాట పిని మరీ వెళ్ళు. యీ పెళ్ళివారు తప్ప మరీ యెవరువచ్చినా చోటు లేదని చెప్పి పంపించి వెయ్యి. యెంతడబ్బు యిస్తామన్నా డబ్బు కాశపడి యెవరినీ లోపల ప్రవేశపెట్టకు.

చండి—గది లేదు. సావిడి లేదు. వసారా లేదు. కూర్చోడాని కయినా స్థలం లేదు. యేమీ లేదు. అని చెపుతాను.

అన్న—వూరికే వాగబోకు. నీ అధికప్రసంగం చాలించి యెవరు పిలుస్తూవున్నారో వెళ్ళి చూచిరా.

చండి—నిముషంలో చూచి వస్తాను. (అని పరుగెత్తుచున్నది)

అన్న—ఇది తెల్లవారి లేచింది మొదలుకొని రాత్రి పడుకో పోయిందాకా వూరికే వదురుతూ వుండడమేకాని పని యేమీ చెయ్యదు.

(చండిక యిందుముఖిని విశాలాక్షిని వెంటబెట్టుకొని

మరల ప్రవేశించుచున్నది)

అన్న—అమ్మా! యిలారండి.

చండి— అమ్మలారా! యిలారండి. యిలారండి. గుమ్మం దాటేటప్పుడు జాగ్రత. కాలికి దెబ్బ తగులుతుంది. గడప మెల్లిగా దాటండి. మీరు చాలా దూరాన్నుంచి వచ్చినారు కాబోలును. లోపలికి వచ్చి కూర్చుంటారా? అమ్మా! మీపెట్టెలు —

అన్న—(చండికను చేయి పట్టుకొని యీవలికి లాగి రహస్యముగా) చండీ! నీవు వూరికే అరవక నోరు మూసుకో.

ఇందు— పెట్టెలు మా నాన్నగారు లోపలికి పట్టించుకుని వస్తారు.

అన్న—అమ్మా! మీరు రావడం నాకు చాలా సంతోషంగా వున్నది. మీరు వస్తారని యీరోజున యిరవైమందిమార్గస్తులను బస దొరక దని చెప్పి పంపివేసినాను. లోపలికి రండి.

చండి—ఇరవైమందా? యెక్కడ యిరవైమంది? చలిది భోజనాలవేళలకు లోపుగానే బసలు లే నని చెప్పి నేను నక్కపైనే నలభైమందిని అవతలికి పంపివేసినాను.

అన్న—చండీ! వూరుకో—అమ్మా! మీరు నచ్చేముందరనే వక పడుచు చిన్నవాడు నచ్చేటప్పటికి బస దొరక దని చెప్పి పంపివేసినాను. అతడు వెళ్ళిలేక వెళ్ళిలేక వెళ్ళిపోయినాడు.

విశా—(ఇందుముఖతో రహస్యముగా) చెలీ! ఆనచ్చిన దతడే కాబోలు.

అన్న—అమ్మా! నేను వెళ్ళి మీగది తయారుగా వున్నదో లేదో చూచి వస్తాను—చండీ! మనము వెళ్ళుదాము రా. (అని యిద్దఱును వెళ్ళుచున్నారు)

ఇందు—అతడే కాబోలునా? ఆహాహాహా! ఆపడుచు చిన్నవాడికి అమలాపురంలో పూటకూళ్ళసత్రింలో వుండవలసిన అవసరం

లేదు. ఆ నచ్చినవాడు నకవేళ మనం రాజమహేంద్రవరంలో విడిచి పెట్టినచ్చిన నీవరుడు వెంకయ్యగారు కావచ్చును.

విశా—ఎవరయినా కావచ్చును. మాతన్న విజయనర్మమాత్రం యెందుకు కాగూడదు? వార్డ్స్టోరిలో యెవరో నకరు మనకంటే ముందు పడవలో నచ్చి వుండవచ్చును. నన్నే యిద్దరూ నచ్చి వుండవచ్చును.

ఇందు—నీవు యిందాకాకూడా యిలాగే చెప్పినావు.

విశా—వారు సమీపానికి నచ్చివుంటారని నాకు దృఢంగా నమ్మకం వున్నది. నామాట నమ్ము.

ఇందు—ఓసీ! నీవు వూహలు మహాబాగా చేస్తావు. మానాన్న గారు రాజమహేంద్రవరాన్నుంచి యిప్పుడు నన్ను యెందుకు విలిపించి నారో వూహచేసి చెప్పు. నేను యిరనయినాట్లు మళ్ళీ మళ్ళీ చదివినా నాకు బోధపడలేదు. ఇదిగో మానాన్నగారు వ్రాసిన వుత్తరం చదువు తాను విను. (అని యుత్తరము తీసి చదువుచున్నది). “అమ్మాయి! ఆస్తీ తోటలూ నేను స్వయంగా చూచినాను. అవి చూడడంతోటే నాకు చాలా సంతోషం కలిగి నిన్ను ధన్యురాలినిగా చెయ్యడానికి నిశ్చయించు కున్నాను” —నన్ను ధన్యురాలినిగా చెయ్యడానికా? ఈమాటలు నాకేమీ అర్థం కావడంలేదు. తరువాత చదువుతాను విను—“మీరు వెంటనే పడవమీద బయలుదేరి అమలాపురంలో అన్నపూర్ణమ్మగారి సత్రింలో నన్ను వచ్చి కలుసుకోండి. నచ్చేటట్టయితే నీ స్నేహితురాలిని విశాలాక్షినికూడా వెంట బెట్టుకునిరా”.

విశా—అన్నిమాటలూ నాకు అర్థమయినవి. నిన్ను ధన్యురాలినిగా చెయ్యడం అంటే నీకు వివాహం చెయ్యడం. ఇక పెళ్లి కొడుకు యెవ్వ రంటా వేమో? మా తాతగారు విశా విద్యావేత్తలు తాను. ఆస్తీ తోటలూ వివాహకాలమునందు పంపతులకు

మీ నాన్నగారు అరణం యిచ్చేవి. ఇప్పుడు దన్నిమాటలకూ అర్థం బాగా తెలిసిందా?

ఇందు—బహుబాగా తెలిసింది. నీ అన్నగారిని మాత్రం పుట్టి బుద్ధియెరిగిన తరువాత మానాన్నగారు యెప్పుడూ చూడలేదు; పేరయినా చెప్పుకోగా వినలేదు. ఇంతకంటే యేమి తెలియవలెను? మా మేనత్తగారియింటికి వెళ్ళినప్పుడు నాకు పెద్దాపురంలో మీఅన్నగారితో మొట్టమొదట పరిచయం కలిగినది.

విశా—అవును. నాకు యిప్పుడు వకటి తోస్తూవున్నది.

ఇందు—వెంకయ్యగారుతప్ప నీకు మరియేమీ తోచదు. నేనూ తోచడం లేదు; మీ అన్నగారు తోచడం లేదు; నేను యిప్పుడు చదివినపుత్రరంయొక్క అర్థమూ తోచడంలేదు.

(రాముడు వెంటరాగా చండిక పోవేళించుచున్నది)

చండి—అమ్మా! మీగది సిద్ధంగా వున్నది. మీకోసం నేను శ్రమపడి గడంతా శుభ్రం చేసినాను. అది యియ్యింట్లోవున్న గదులలో కల్లా మంచిగది. మీ రాగది చూస్తే—

రాము—చండీ! అమ్మగార్లతో నీవు చెప్పేది వేగిరంకానియ్యి. నీవు చెప్పే దయిపోతే నేను చెప్పవలసింది నేను చెపుతాను.

చండి—అయ్యో! నేను మరిచే పోయినాను. అమ్మా! యితను రాముడు. ఇందాకా యితను నాతో చెప్పినాడు. ఏమని చెప్పినాడా? ఏమిటో మరిచి పోయినాను. జ్ఞాపకం చేసుకోనియ్యండి. మీరు రావడం తోట తనతో—ఓరామా! నేను చెప్పేది సరిగా వుంటూవున్నదా?

రాము—చండీ! నీవు పూరికే ఆయాసపడక నాపని నన్నే చెప్పనియ్యి. అమ్మా! రాజమహేంద్రవరాన్నుంచి వచ్చిన ఆడంగులు మీరే అయినట్టయితే, యిదుగో మీలో వకరికే నేను పుత్రరం తెచ్చి

నాను. (అని విశాలాక్షి చేతి కిచ్చుచున్నాడు.)

విశా — (పుచ్చుకొని) ఈ వుత్తరంపయిని చిరునామా లేదే. ఇది నీచేతికి యెనరు యిచ్చినారు ?

రాము — ఆయన మీతో తన పేరు చెప్పు మనలేదు. ఆయన తన పేరు నాతోనూ చెప్పలేదు గనుక నేను యిప్పుడు చెప్పుదామన్నా చెప్పలేను.

విశా — (ఇందుముఖుతో) మనం యీ వుత్తరం పుచ్చుకుందామా? ఇందు — వుత్తరం పుచ్చుకుంటే నష్టం యేమి వుంటుంది? పుచ్చుకో.

రాము — అమ్మా ! భయపడక పుచ్చుకో. వుత్తరం పుచ్చుకుంటే నష్టం యేమీలేదు. నేను యీ సత్రంలో దిగినవారికి యెంత మందికో వుత్తరాలు యిచ్చినాను. నా వుత్తరాలనల్ల యెప్పుడూ యెవరికీ నష్టం కలగడంలేదు. నామాట నమ్మండి.

చండి — అమ్మా ! యితడు చెప్పినమాట నిజం. అందుచే తనే యీ సత్రంలో వాళ్లందరూ యెప్పుడూ యితణ్ణే వుత్తరాలు యిమ్మంటారు.

విశా — ఈ వుత్తరం పట్టుకున్నెల్లి యివ్వడానికి నీకు యిన్వనల సింది యిచ్చినారా ?

రాము — పుచ్చుకున్న తరువాత లే దని యెట్లా చెప్పను ? అయినా కానీ మీరు కూడా యేమైనా యిస్తే వద్దనకుండా పుచ్చుకుని సంతోషిస్తాను. యీలోకంలో ధనంతో తృప్తి పొందినవారు యెవ్వరున్నారు ?

విశా — ఇదుగో పుచ్చుకో. (ఒక అణా చేతిలో పెట్టి) దీనితో నీకు తృప్తి కలిగిందా ?

రాము—అమ్మా ! మీకు దేవుడు మేలు చెయ్యవలెను. ఈడబ్బులతో నాకు సంకోషం కలిగినట్టే యీపుస్తకంతో మీకు సంకోషం కలుగవలెను. (అని వెళ్లుచున్నాడు.)

విశా — పుస్తకములో యేమి వున్నదో చూతాము. (అని విప్పి చదువుచున్నది)—“ఓకాంతలారా ! యేమి జరిగినా చూడండి; వినండి; యేమి మాట్లాడకండి. మీ రేమి ఆశ్చర్యపడట్టు కనపడవద్దు. ఎందుచేత నేను యిలాగు చెపుతూవున్నానో, అదంతా ముందు మీకే తెలుస్తుంది.” —ఈపుస్తకం మనయిద్దరినీ వుద్దేశించి వ్రాయబడ్డ దనుకుంటాను. ఇందులో దస్కతులేదు.

ఇందు—ఏమి జరిగినా విని పూరుకోవలెనా ? ఆదస్తూరీ యెవరిదో నీ వెరుగుదువా ?

విశా—గుర్తుపట్టడానికి తెలియడం లేదు. ఇది స్వాభావికంగా వ్రాసినవ్రాత కాదు. ఎవరో మారుదస్తూరీతో పట్టిపట్టి వ్రాసినారు. అయినా కానీ మనం యిందులో చెప్పినట్టు చేసి ఫలితం యేమి జరుగుతుందో చూతాము.

ఇందు—ప్రయాణం మూలముగా మాసిపోయినయీబట్టలు విడిచి మంచిబట్టలు కట్టుకుందాము. లోపలికి రా. (చండికతో) మా తండ్రిగారు వస్తే, మేము యిప్పుడే వచ్చి కలుసుకుంటామని చెప్పు.

చండి—ఈప్పుకుండా చెప్పుతాను. నేను వదురుబోతు నని నాయజమానురాలు నన్ను యెప్పుడూ తిడుతూ వుంటుంది. నేను వదురుబోతు నయిందీ కానిదీ దేవుడికి తెలుసును. ఆసంగతి యెల్లా వున్నా నేను వచ్చినబాటసార్లకు చేసేపుష్పచారిలో మాత్రం యేమి లోపం చెయ్యను.

ఇందు—అదింతా సరే కాని ముందు మాగది చూపించు

పోవలెను. ఇదిగో నీబహుమానము. (అని పెండ్లా లిచ్చుచున్నది.)

చండి—అమ్మా ! దణ్ణాలు దణ్ణాలు ఇదంతా డబ్బుకోసం కాదు. కాని యెవైనా డబ్బు చేతిలో పెడితే—మీరు తొందర పడుతూవున్నారు—మార్గం యిది. యిలాగండి—మీదగ్గర నేను మహారాణినట్టి కనిపెట్టుకునివున్నట్టు వుంటాను. మీరు మాత్రం వాకిట్లోకివచ్చి “చండీ! చండీ!” అని పిలువవలెను. పిలిచే టప్పటి కల్లాయక్షిణీచేత వచ్చినట్టు మీయెదుట నిలువబడుతాను.

(ఇందుముఖయు విశాలాక్షియు వెళ్ళుచున్నారు.)

చండి—ఈఅమ్మలు బహుమంచివారు. ఈ ఇద్దరిలో యెవరి కయినా ధనపాలుడు మొగుడుకావడం తటస్థ మయితే నా కయినట్టు దుఃఖపడుతాను.

ఇందు—(లోపలినుండి) చండీ ! రావేమి ?

చండి—అమ్మా ! మరిచిపోయినాను. వస్తూవున్నాను. (అని వెళ్ళుచున్నది)

[అప్పు డన్నపూర్ణమ్మ ప్రవేశించుచున్నది.]

అన్న—ధనపాలుడు కుబేరు డంత ధనముగలవాడే కాన చ్చును. కాని నేను యెప్పుడూ యింత బుద్ధిహీనుణ్ణి యీలోకంలో యెక్కడా చూడలేదు. ధనాశచేత యీ యిద్దరుకన్యలలో యెవరినైనా యీనిర్భాగ్యుడికి వివాహ మనే మిషమీద బలిపెట్టే టట్టయితే నామనస్సు బహుభేదపడుతుంది. పాపం వీరిని చూస్తే నాకు జాలి వేస్తూవున్నది.

[ఈలోపల విజయవర్మ ప్రవేశించి మెల్లగా బల్లమీద కూరుచుండి

యేకో పుస్తకము చూచుచున్నాడు]

అన్న—(ఆశ్చర్యముతో) అయ్యో ! ఈయన యెవరు? ఈయన

యిక్కడకు యేలాగు వచ్చినాడు? ఈయన రాక చూడగా యీయన పయినుంచి వూడిపడ్డట్లు వున్నది. అయ్యా! మీకు యేమి కావలెను?

విజ — అక్కరలేదు. అక్కరలేదు. నీవు నా నిమిత్తమయి శ్రమ పడి నీళ్ళు తేనలసిన పని లేదు. నేను యెవ్వరికీ శ్రమ కలుగచెయ్యను.

అన్న — అయ్యా! మీరు యీరాత్రి యిక్కడ బస చెయ్య వలె నని వచ్చినా రనుకుంటాను.

విజ — కాదు కాదు. ఆతడు యీరాత్రి యిక్కడకు రానే రాదు. రేపు వుదయాన్న భోజనపువేళకు తప్పకుండా వచ్చి కలుసు కుంటాడు. (అని తలవంచుకొని చదువుకొనుచున్నాడు.)

అన్న — ఇతనిమాట యేమిటో నాకు తెలియకుండా వున్నది. వసంతసేనా! తమ్ముడూ!

[వసంతసేనాడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

వసం. — అప్ప! వచ్చినాను.

అన్న — ఈయన యెవరు? యెక్కడనుంచి వచ్చినాడు? ఇతడు పిచ్చివాడా యేమిటి?

వసం — కాడు. పిచ్చివాడు కాడు. ఈయనకు మాటమాత్రం వకపట్టున వినపడదు.

అన్న — ఇతడు యీలోపలికి యేలాగు వచ్చినాడు?

వసం — ఈయన దొడ్డితోవను లోపలికి వచ్చినాడు. ఆయన గుర్రాన్ని తిన్నగా దొడ్డికి తోలుకొనివచ్చి, అక్కడ గుర్రం దిగి, పట్టుకొమ్మని గుర్రం కల్లెం నాచేతి కిచ్చినాడు. అప్పుడు నేను లోపల బస దిగడానికి స్థలం లేదని చెప్పినాను.

అన్న — మంచిపని చేసినావు. అందుకు యిత డేమన్నాడు?

వసం. — నవ్వి, “గుర్రానికి గుడ్డెళ్ళకు శేరు వులవలు చాలును.

నీవు నాతో రా సక్కరలేదు. లోపలికి నేనే వెళుతాను" అన్నాడు. అప్పుడు నేను మాఅప్పతో మాట్లాడనలె నన్నాను.

అన్న—దాని కేమన్నాడు ?

వసం—“అబ్బయీ! దీన్ని బాగాతోము.” అని నాచేతులో వకరూపాయి పెట్టి తిన్నగా లోపలికి నడిచివచ్చినాడు. అప్పుడు నాకు యేమి చెప్పుడానికి తోచక నీతో చెప్పడానికి నేను కూడా వెళుక వచ్చినాను.

అన్న—స్థలంవుంటే గుర్రాన్ని పాకిలో కట్టివెయ్యి.

వసం—కావలసినంతస్థలం వున్నది. ఇదుగో యితడు యిచ్చి సది కొత్తరూపాయి సరి కొత్తరూపాయి. (అని వెళ్లుచున్నాడు.)

అన్న—ఇతడు స్వంతయింట్లో వున్నట్లు సుఖంగా కాలిమీద కాలువేసుకొని కూర్చున్నాడు. ఇతడు బహుమంచివాడుగా కనపడుతూ వున్నాడు. ఇతనికి చెవుడు రావడం చూస్తే జాలి వేస్తూవున్నది. ఇతడు మంచి పడుచుతనంలో వున్నాడు. బహుచక్కనివాడు. అయినా యితడు యిక్కడనుంచి వెళ్ళిపోవలెనని చెబుతాను. (మిక్కిలిబిగ్గరిగా) అయ్యా! పెళ్ళివారిచేత మాయిల్లంతా నిండి వున్నది. ఇక్కడ స్థలంలేదు. మీరు మరినకచోట బస చూచుకోవలెను.

విజ—అమ్మా! అతడు వేళికు రాగలుగునో లేదో అని నాకు విచారంగానే వున్నది. కోర్టులో రేపునచ్చే కేజులలో మొట్టమొదటిదే అతనిది.

అన్న—ఇక్కడ బస దొరకదు. మీరు మరినకచోటికి వెళ్లి పోవలెను.

విజ—మంచిది. నేను యీరోజున మీబసలోనే వుంటాను. నీవు బహుదొడ్డియిల్లాలవు. నీకోరికప్రకారం నేను యీవూళ్ళోవున్న

న్నాళ్ళూ మీబసవిడిచి మరివక చోటికి వెళ్లను. (అని పుస్తకము చదువు కొనుచున్నాడు)

అన్న—(గొంతుక సవరించుకొని) నేను గొంతుక బద్ద లయ్యేటట్టు యెంతబిగ్గరగా అరిచినా వక్కమా టయినా యితనికి వినపడదు. ఇతడు బహునెమ్మదిగానూ వినయంగానూ మాట్లాడుతూ వున్నాడు. ఇతడు యిక్కడ వుండడంవల్ల యింతవరకు యెవరిపనికి అడ్డం రావడంలేదు.

[ధనపాలుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

ధన— అన్నపూర్ణమ్మా! మేము యిలాగు భోజనంలేకుండా యెంతసేపు మాడము? మేము సొమ్ము యిచ్చే టప్పుడు పెందరాళే మెతుకులు పడవేయ నక్కరలేదా?

అన్న—నేను యెంతో తొందరపడే నంట చేయించినాను. నిష్కారణంగా కోపపడక కొంచెంసేపు శాంతం వహించండి. పని చేయించుకుని యిస్తూ వున్నారుగాని నాకు మీరు సొమ్ము ధర్మానికి యివ్వడం లేదు.—ఓసీ! చండీ!

[చండీక ప్రవేశించుచున్నది.]

చండీ—అమ్మా! యెందుకు పిలిచినారు? మీ సెలవుప్రకారం వారికి గదిచూపి—

అన్న—నీవు వెంటనే మడికట్టుకొని వీరి భోజనానికి విస్తర్లువేసి వడ్డెన చేయించు.

ధన.—చండీ. వేగిరం రా. మీయజమానురాలు చెప్పినట్లు వెంటనే చేయించు.

చండీ—సక్షీలాగు యెగరడానికి నాకు రెక్కలులేవు. ఇక్కడా అక్కడా కూడా వక్కమాటే వుండడానికి నీకోసం దేవుడు నాకు

దేహాలు రెండైనా పెట్టినాడు కాదు. అట్టే తొందర పెట్టకండి. వెయ్యిమందికి సంతర్పణ చేసినప్పుడైనా నా కింతతొందరకలుగలేదు.

ధన—ఇది బాగా వున్నది. నొకర్లు యిలా నిర్లక్ష్యంగా మాట్లాడుతూవుంటే నేను సహించలేను. పెద్దమనుష్యులు యిది తమ్ము అవమానంచేసినట్టు యెంచుకుంటారు. నీకు బుద్ధి చెప్పతాను. నీవు ఇఖ ముందు యెప్పుడూ పెద్దమనుష్యులు మాట్లాడుతూవుంటే యెదురు జవాబు చెప్పుకు.

చండి—పెద్దమనిషి నాతో మాట్లాడితే నేను యెప్పుడూ యెదురు జవాబే చెప్పను. (అని వెనుక తిరుగుచున్నది)

ధన—సరిసరి. బాగానే వున్నది. భోజనాలు గేపు చెయ్యనలెను గాని యిఖ యివాళ వడ్డన అయ్యేటట్లే కనపడదు. దయచేసి లోపలికి వేగిరంవెళ్లి వెంటనే వడ్డన అయ్యేటట్టు చెయ్యి.

చండి—అమ్మగారు కోపపడుతారుగాని లేకపోతే యితనికి బుద్ధివచ్చేటట్టు చేస్తును. (అని వెళ్ళుచున్నది.)

ధన—అన్నపూర్ణమ్మా! బాగా విను. భోజనాలవేళ యెన రైనా చక్కకేళీ అరటిపళ్లు తెమ్మంటే వెయ్యకు. అవిచాలా ప్రియం. ఆ ముసలాయన చక్కకేళీపళ్లు తెమ్మంటే పొరపాటున పంపించినట్లు బొంతపళ్లు పంపించు. నేను చెప్పింది తెలిసిందా?

అన్న-- భోజనానికి వచ్చినవారు యేవి కావలె నంటే అనల్లా వడ్డించి తరువాత సొమ్ము పుచ్చుకోవడం యిక్కడ ఆచారం.

ధన—ఇదివరకు యేర్పరుచుకున్న ప్రకారం పిండివంటలతోనూ కూరలతోనూ పెట్టే భోజనాని కయ్యే అర్థరూపాయికి మాత్రమే నేను జవాబుదారీ చేస్తాను. ఎవరైనా యెక్కువవస్తువులు కావలె నంటే వాటిసొమ్ము వారివద్దనే పుచ్చుకోవలెను.

[చండిక ప్రవేశించుచున్నది]

చండి—అయ్యా! వడ్డన అయింది. ఇఖ మీరు మీవారితో కూడా భోజనానికి రావచ్చును.

విజ—(లేచి) వడ్డనయిందంటావా? ఇదుగో వస్తూవున్నాను.

(అని లోపలికి వెళ్ళుచున్నాడు)

ధన—ఇది మరీబాగా వున్నది. అన్నపూర్ణమ్మా! తలకు అర్థ రూపాయి చొప్పున నేను నలుగురికేసుమా యిన్నానని చెప్పినాను. ఎక్కువమంది భోజనంచేస్తే అవతల నన్నయివ్వమంటే నేనుయివ్వను. ఇప్పుడే చెప్పినాను.

అన్న—ఆహాహాహా!

ధన—నవ్వు. నీయిష్టం వచ్చినంతసేపు నవ్వు. నేను రెండు రూపాయలకంటే వక్కదమ్మిడీ యెక్కువ యివ్వను. వడ్డన యేగడిలో చేసినారో చూపింతువుగానిరా.

(అని ధనపాలుడును, అన్నపూర్ణమ్మయు వెళ్ళుచున్నారు)

— రంగము— భోజనములుచేసెడు పడనటి యిల్లు.

[కిస్తరిమందు పీటమీది కూరుచుండి విజయవర్మయ, సమీపములో నిలుచుండి

చండికయు, ప్రవేశించుచున్నారు]

విజ — (జమాఖర్చు పుస్తకమును తీసి పత్రములు తిరుగ వేయుచు) మనకు కోనసీమ తోటలవల్ల నాలుగు రెండువేల యేనుగు రూపాయలు నస్తవి. ద్రాక్షారామ తాలూకాలో వున్న భూములను మూడువేల యేనుగు రూపాయలకు అమరకం చేసినాము. ఈయేడు

పంటలు బాగావుండవని అంటూవున్నాడు. ఆలాగయినట్లయితే రహితులను తొందరపెట్టక కొంతశిస్తు మానివేతాము. మండపేటకోమటి అయిదువేల రూపాయలు యీనెలాఖరులోగా తీర్చవలెను. పాపము! అతనికి వడ్డీ మానివేస్తాను. నాడిగ్గిర యేభయివేల రూపాయలు నిలవ వున్నవిగదా. అందులో పదివేలరూపాయలుపెట్టి యీగ్రామంలో భర్తసత్రిం వేయిస్తే బాగావుండేట్టు తోస్తువున్నది. అయినాకానీ యీసంగతి సానధానంగా ఆలోచింతాము.

చండి—ఈయన విస్తారం భాగ్యవంతుడు కానడమేకాకుండా ధర్మాత్ముడుగా కూడా కనపడుతూవున్నాడు. ఇతను ధనపాలుని చుట్టంకామల్సును. అందుచేతనే విందుకు సిలిచివుంటాడు.

(అన్నపూర్ణమ్మ ప్రవేశించుచున్నది)

అన్న—చండీ! అన్ని నస్తువులూ జాగ్రత్తగా నడ్డించేట్టు చెయ్యి. లేకపోతే ఆనిర్భాగ్యుడు ధనపాలుడు వచ్చి కాట్లకుక్కలాగు మనమీద పడుతాడు. ఈయన యిక్కడకు యేలాగువచ్చినాడు?

చండి—ఆయనను మాట్లాడించక విను.

అన్న—ఆయనను మాట్లాడించడానికి బ్రహ్మతరం గాదు. ఈగోడలలో మాట్లాడితే యెంత వినిపించుకుంటుందో యీయనా అంతే వినిపించుకుంటాడు. ఈయనకు వల్లమాలిన చెవుడు.

చండి—పాపం ఇంత చిన్నతనంలో యీయనకు చెవుడు పట్టుకున్నదా! ఈయన బహు భాగ్యవంతుడు.

అన్న—ఈయన భాగ్యవంతు డని నీకు యెట్లా తెలిసినది?

చండి—ఆచేతులో వున్నపుస్తకం చదివి యీయన జమా ఖర్చులు చూచుకుంటూ వున్నాడు. మనం పావలాలు అర్థలూ లెఖ్కు చూచుకునేట్టుగా, ఈయన వేలూ లక్షలూ లెఖ్కుచూచుకుంటూ

వున్నాడు.

అన్న—అలాగయితే యాయనను యిక్కడ కూర్చోనీ. ధన పాలుడు వచ్చి యే మయినా అంటే—

విజ — (తలయూచుచు) ఇక్కడ నవుకర్లు యెవరు వున్నారు?

చండి— ఈయన తనకువలెనేలోకాని కంతా చెవుడయినట్టు యెంతబిగ్గరగా మాట్లాడుతూవున్నాడో! (అని సమీపమునకు వెళ్ళుచున్నది)

విజ— సరి. నీవే నా నవుకరువు? భోజనానికి యెంత ఆలశ్యం వున్నది?

చండి— ఆలశ్యం లేదు. మీసెలవు యెప్పుడయితే అప్పుడే వడ్డిస్తాము.

విజ—అహహహ! నేను నిన్ను అడిగినది ఆసంగతి కాదు. భోజనానికి యెంత ఆలశ్యంవున్నదని అడిగినాను. (అన్నపూర్ణమ్మతో) అమ్మా! మీ నవుకరుకు కొంచెం చెవుడు కాబోలును. యీచిన్నది అంతకష్టం.

అన్న — చండీ! ఈయన నిన్ను అందెకష్టం అంటూ వున్నాడు. నీకంతే చాలుమలే.

చండి—యాయనకు చెవులు చెడిపోయినా కళ్లు చెడిపోనందుకు సంతోషిస్తూవున్నాను.

[ధనపాలుడును ఇందుముఖియు విశాలాక్షియు సుహంతుడును ప్రవేశించుచున్నారు]

ధన—ఇలాగురండి. మనకు మాత్రమే ప్రత్యేకంగా యీగది మాట్లాడినాను. ఇక్కడకు రెండోవారు రారు. మనం నలుగురమూ కలిసి యేకంగా భోజనం చెయ్యవచ్చును.

ఇందు—(విశాలాక్షితో రహస్యముగా) ఇతడు వెళ్ళివాడు లాగు వున్నాడు.

విశా—(ఇందుముఖితో రహస్యముగా) పూరుకో. అడుగో మనవిజయవర్మ వచ్చినాడు.

సుమం—పుస్తకంలో పత్రాలు తిరగవేస్తూ మనపీటమీద కూర్చున్నాడు. ఈయన యెవరు? ఇతడు మనవంకి తలయెత్తి చూడ నైనా చూడడం లేదు.

ధన—అన్నపూర్ణమ్మా! మాగదిలోక వచ్చి నా పీటమీద కూర్చున్నాడు. యితడు యెవరు?

అన్న—ఈయన యెవరో బహు తమాషావాడుగా కన బడుతూ వున్నాడు. నాకింతకంటే యేమీ తెలియదు. ఈయనను వుంచడమో పంపించివెయ్యడమో మీలో మీరే చూచుకోండి.

(అని వెళ్ళుచున్నది)

[అప్పు డిందుముఖి ను విశాలాక్షియు సుమంతురీడును తమ పీటలమీద కూర్చుండగా ధనపాలుడు తన పీట లేక నిలుచుండి విజయవర్మతో

సంభాషణ కారంభించుచున్నాడు]

ధన—(విజయవర్మవీపుమీద తట్టి) అయ్యా! ఈగది మాది. మేము ప్రత్యేకంగా మాకోసం యేర్పరుచుకున్నాము.

విజ—మీరు బహుదొడ్డవారు. అక్కర లేను. అగ్రస్థానమందు చేరు కూర్చోను. మీ ఆదరణకు సంతోషించినాను.

ధన—మిమ్మలిని యిప్పుడు యెవరూ అగ్రస్థానమందు కూర్చో మనడం లేదు. మీరు యీగదిలోనుంచి తక్షణం లేచిపోవలెను. ఈ పీట నాది.

(అని చేతితో పీట కొట్టుచున్నాడు)

విజ— ఈ పీటమీదనుంచి లేచి మొదటిపీటమీద కూర్చో

మంటున్నారా? అక్కరలేదు. నాకు యిక్కడనే సౌఖ్యంగా వున్నది. పెద్దవాణ్ణి ఆయననే ఆపీటమీద కూర్చోనియ్యండి.

ధన—ఈయన నామాట వినకుండావున్నాడు. మామగారూ! మీరు గట్టిగా చెప్పండి.

సుమం—పాపం ఈచిన్నవాడికి చెవుడని నీకు తెలియలేదా?

ధన—ఆమాట యితడు మొట్టమొదటనే నాతో యెందుకు చెప్పరాదు? అలాగైతే యిప్పుడు యాయనకు తెలిసేట్లు చ్చేస్తాను. (బిగ్గరగా అరచుచు) అయ్యా! ఇది నాగది. ఇది నాపీట; ఈయన నామామగారు; ఈ సుందరులు నా— (అని చూపుచున్నాడు)

విజ—చిన్నవాడనయినా నీయోగ్యత బహుదోష్టది. అగ్రస్థాన మందు కూర్చోకపోతే యీకస్యల యిద్దరిమధ్యనైనా కూర్చోమంటారా? ఆలాగే కూర్చుంటాను. పట్టుపట్టి అన్నిటిలోనూ మూర్ఖత్వం చెయ్యరాదు. (అని తనపీట వారియిద్దరిమధ్యకు వేసికొని కూర్చున్నాడు)

ధన—(కోపముతో ఇటు నటు తిరిగి విస్తరి చేతబట్టుకొని) ఈ విస్తరి నాది. మీరు లేచిపోవలెను.

విజ—(విస్తరి చేతిలోనుండి పుచ్చుకొని) అయ్యా! నా నిమిత్తం మీ కి ఆమానమంతా యెందుకు? మీరు తెచ్చి యివ్వకపోతే యివిస్తరి నడ్డనచేసే మనిషి తీసుకుని రాదా? మీరు శ్రమ పడికండి.

ధన—ఇది మరీబాగా వున్నది. విస్తరిమాత్రమేకాదు. నాచెంబులజోడూ వెండిగిన్నేకూడా పుచ్చుకో. (అని కోపముతో తెచ్చి ముందు పడవేయచున్నాడు)

విజ—(అవి పుచ్చుకొని తనవద్ద పెట్టుకొని) అయ్యా! నేను

మీఋణం యెలా తీర్చుకోగలనో తెలియకుండా వున్నది. ఇంతమంది గృహస్థులను చూచినానుగాని మీకువలె అతిథికి యింత శ్రద్ధాభక్తులతో స్వయంగా వుపచారం చేసేవారిని నేను యెక్కడా చూడలేదు. ఇఖి మీరు వుపచారం చేస్తే నేను అంగీకరించను. ఎవరినైనా నవ్వు కరుచు ఆజ్ఞాపించండి.

ధన—ఇప్పుడు నీకు వుపచారం యెవరు చెయ్యవచ్చినారు? నాకు స్థలంలేక నేను తంటాలు పడుతూవున్నాను. నేను యెక్కడ కూర్చోను? అలాగయితే నాకు భోజనమే అక్కరలేదు. నీవు ఎక్కడవే కూర్చుని భోజనం చెయ్యి. నేను వెళ్తున్నాను. (అని కొంచెము నడుచుచున్నాడు)

విశా—అయ్యా! ఈ పద్దమనిషికి చెవుడు. ఈయన చూస్తే ఘరానామనిషిలాగు కనపడుతూవున్నాడు. చెవిటివానితో వృధాగా యెందుకు ఆయాసపడుతారు? ఈయనను యీవిస్త్రీతో భోంచెయ్యి నిచ్చి మీరు మరివక విస్తరి వేయించుకొని కూర్చోండి.

సుమం—అవును. నీవు వేరే విస్తరి వేయించుకొని కూర్చో.

విజ—వడ్డీన చెయ్యవచ్చును. నాలభ్యంతరము లేదు.

(చండ్రిక వడ్డీంచుచున్నది)

ధన—(చివరను కూరుచుండి) మామగాదూ! మీరు యేమను కున్నారోకాని యిదిమాత్రం బాగున్నదికాదు —చండీ! వేసుకున్న విస్తరి వకరికి విడిచిపెట్టి కడప జ్ఞాని కూర్చోనడం వ్యసనకరంగా వుంటుందో లేదో నీవుచెప్పు. నలుగురిలో తిరిగేవాడికి యింతకంటే అనమానం యేమిటి?

ఇందు —మీకు ఆసందేహం వుంటే నావిస్తరివడ్డీ యెగువను కూర్చోండి. (అని లేచుచున్నది)

ధన.—అక్కరలేదు. అందుకోసం కాదు. కాని —

విజ — నావంటి కొత్తవాణ్ని యీప్రకారంగా అందరికం టెనూ మొదట కూర్చోమని బలవంతపెట్టడం మీవంటి పరోపకార పాఠీయులకు తగి వున్నది. మీరు చేసిన ఆదరణ నేను బ్రతికి వున్నంత కాలమూ మరిచిపోను. నామాట సమ్మండి.

ధన.—ఆదరణలేదు గీదరణలేదు వూరుకో. నేను అన్న మాటలన్నీ నీకు విసపడ్డట్టయితే సిగ్గుమాలి యిటువంటి మాటలు యెప్పుడూ అనవు. చండీ! చండీ! వినిపించుకోవేమి? నాకు విస్తరి విస్తరి. తినడాని కారంభిస్తే బకాసురుడిలాగు యితడు పిండివంటలూ అన్నీ మింగివేస్తాడు. ఈవృకోదరుడు భోజనానికి మొదలుపెట్టకమునుపే నాకుకూడా వేరే వడ్డించు.

చండి— ఇల్లంతా తగులుపడిపోతూవున్నట్టు అలా అరుస్తూ వేమయ్యా! మీకు యేమి కావలెను.

ధన—నాకు యేమి కావలెనా? ఈ చెవిటివాడు నావిస్తరి కడ తేర్చినాడు. మరినకవిస్తరి కావలెను.

చండి—విస్తరా? (అని పరుగెత్తుచున్నది)

విజ—నేను చూచినవాటిలోకెల్లా యిది మహామంచి సత్యం.

ధన—ఇక్కడ అన్నీప్రియమని అయ్యగారికి యింకా బోధ పడలేదు. అయ్యా! ఎక్కనిముషం వోపికపెట్టా. అంతా తెలుస్తుంది.

విజ—మీరు నాకోసం కనిపెట్టుకొని వుండసక్కరలేదు. ఆరంభించండి. (అని తినుట కారంభించు చున్నాడు)

చండి—అహాహాహా! విస్తరి యిదిగోనండి.

ధన—ఎందుకు నవ్వుతావు? నవ్వుకట్లు యీలాగు నవ్వడం నేను యెక్కడా చూడలేదు.

చండి — ఆభోజనం చేసేవారితో మీరు కలుసుకోవడానికి యెంతో తొందరపడవలెనుగదా అని నవ్వుతూ వున్నాను. ఈవిండు కయినసో మృంతా యిచ్చుకోవడం మీరేకదా?

ధన — సోమమ్మా? నేనే యిచ్చుకోవడం! నాకూ ఆముగ్గురికీ నేనే యిస్తాను. నేను యెన్నడూ ముక్కు మొగమూ యెరిగని ఆకొత్త వాడి తిండికి మాత్రం నేను యివ్వను. ఇప్పుడే చెపుతూవున్నాను.

సుమం — ఆలా అనడం సిగ్గులచేటు. అటువంటి పెద్ద మనిషి తనభోజనానికి నిన్ను యి మృంతా డనుకొన్నావా యేమిటి? అతడు నీవు యిచ్చినా వప్పుకోడు.

విజ — ఓసుందరులారా! ఈకూర బహుశాగావున్నది. మీకు తెప్పింతునా?

విశా — ధనఫాలా! ఇతడు చెవిటివాడయినా యెంతమర్యాదగా మాటాడుతూ వున్నాడో చూచినావా?

ధన — పొగడండి. ఇంకా పొగడండి.

విజ — కాంతలారా! ఊమించండి. మీరేమో మార్గ్లూడుతూ వున్నట్టున్నారు.

ధన — ఈవిడె మీసంభాషణ బహుమర్యాదగా వున్నదంటూ వున్నది. హాహాహా!

విజ — బాగానే వున్నది. కాని యిది నిలవవుండదు. ఇక వక మాసం పోయిన తరువాత పెడితే చాలాకాలం నిలవవుంటుంది.

ధన — చండీ! నాకు మాత్రం వక్క చక్క కేళి అరిటిపండు తీసుకుని రా. దాని ఖరీదు నేను వేరే యిస్తాను.

చండి — ఖరీదు పండు వక్కంటికి రెండేసి డబ్బులు. ఇదుగో పండు. (అని క్రింద పెట్టుచున్నది.)

విజ.—(చటుక్కున పుచ్చుకొని) ఈపండు నాకోసం తెప్పించి నారా ? మీరు చాలా మంచివాళ్ళు.

(అని యెలుచుకొని తినుచున్నాడు.)

ధన.—నేను తిసవలెనని ఆశపడి యెంతో మంచిపండు తెప్పించు కుంటే యిగిజిగాడు మధ్య యెగరవేసుకుని పోయినాడు. ఇతనికి చెవులు పోయినట్టి కళ్ళుకూడా పోయినట్లయితే బాగా వుండును.

ఇందు—ఆహాహాహా ! ఈశాపనార్థా లన్నీ వక్క అరటిపండు కోసమా ?

ధన.—నాకు యిష్ట మయినది. వక్కఅరటిపండు.

విశా—ఇక్కడ దానితోక్క లున్నవి. అవి యిస్తునా ?

ధన—కానలిస్తే ఆతోక్కలు నీవే తిను. నా కక్కర లేదు. న న్నందరూ వేళాకోళాలు చేస్తూవున్నారు. నేను విస్తరి విడిచిపెట్టి లేచి పోతాను. (అని భేవబోవుచున్నాడు.)

సుమం—భేవకు. కూర్చో కూర్చో.

ధన—(కూరుచుండి బిగ్గరగా విజయనర్మతో) అరటిపండు నిముషంలో మాయం చేసినావు.

విజ.—పానకమా ? ఏది తెప్పించినా తెప్పించ వచ్చును. ముందుగా యీఆడంగుల కేది యిష్టమో అది తెప్పిస్తే బాగా వుంటుంది.

ధన.—ఆహాహాహా ! ఏది యెలాగువున్నా నీమూలంగా మాకు కొంత వినోదంమాత్రం కలుగుతూవున్నది.

విజ.—అమ్మా ! యింకా ఇది చక్క కేళీపళ్లు తెప్పించు. కొన్ని వీరికీ కొన్ని నాకూ ఉపయోగపడతవి.

చండి.—చిత్తము. (అని పరుగెత్తు చున్నది)

ధన—చండి ! ఆగు, ఆగు. అధిరూపాయిలో నేను చక్ర కేళీ

అరిటిపళ్ళు వెయ్యడానికి యేర్పరుచుకో లేదు. నేను నలుగురికీ నాలుగు గర్భలకంటె యెక్కువ యివ్వను తేవద్దు.

[చండి అరిటిపండ్ల అత్తను చేతఁ బట్టుకొని ప్రవేశించి పండ్లు విజయవర్మ

చేతి కిచ్చుచున్నది.]

విజ — (ఒక్కొక్క విస్తరిలో గెండ్లెసి పండ్లు వేసి) పనస తొనలా ? అవీ తెప్పిస్తాను. అమ్మా ! యిందాకా నట్టింటాబుట్టలో పెద్ద పనసతొనలు చూచినాను. వాటిలో యిరవై తొనలు తీసుకొని రా.

చండి—అవి ఎక్కిన మయిసలే నెపనసతొనలు. తొనవక్కంటికి డబ్బు ఖరీదు. నిముషంలో తెస్తాను. (అని వెళ్ళిచున్నది.)

ధన—పనసతొనలా ?

విజ—వీటి ఖరీదుకూడా మీగే యిస్తా మంటూవున్నారా ? మీ ఔదార్యము నాకు యిదివరకే తెలిసింది. మీరు నాకు చేసిన గౌరవాలలో యిది వకటి. అవుదార్గం మాట అటువుండగా మీరు చేసే హాస్యంవల్ల వినోదంగా వుండి నాకు జాము నిముషంగా పొద్దు జరుగుతూ వున్నది.

[పనసతొనలతో చండిక మగల ప్రవేశించుచున్నది]

ధన—చండీ ! నేను చెప్పేది బాగా విను. ఈ పనసతొనలూ పళ్ళూ చెవిటివాడు తెమ్మన్నాడు. వాటి ఖరీదుకూడా చెవిటివాడే యిచ్చుకోవలెను. నేను యిందులో వక్కటి తినను.

చండి—మా అమ్మగారు యివన్నీ మీపద్దులోనే వేస్తారు. కాన లిస్తే తరువాత మీరూ యాయనా లెఖి చూచుకొని సరి పెట్టుకోండి.

విజ—అయ్యా ! ఈరోజు నాకు మీ సహపంక్తిని భోజనం లభించి నేను కృతార్థుణ్ణి అయినాను. ఈ యతిధిసత్కారము నేను మరచను.

ధన—మాయిటికంటే నీవు యముడియింటికి అతిథి వైతే నాకు బహుసంతోషంగా వుంటుంది.

విజ—ఇదంతా మీ ఆశీర్వాచన ఫలం. దేవుడు మీకు కూడా ఆలాగే అనుగ్రహించవలెనని నామనస్ఫూర్తిగా ప్రార్థిస్తూ వున్నాను.

సునుం—అయ్యో! మీకీ బధిరత్వం పుట్టినప్పటినుంచీ వున్నదా? మధ్య యేడయినా కారణంచేత వచ్చిందా?

విజ—లేదులేదు. పనిమీదనే వచ్చినాడు. నాకు యిక్కడ జరూ రైస్ పని వున్నది.

ధన—ఆహాహాహా! మళ్ళీ ప్రసంగ మారంభ మయినది.

విజ—నేను యిక్కడకు వచ్చినపని బహుముఖ్య మైనది.

సునుం—చాలును. మీకథ నాకక్కరలేదు.

విజ—నామామగారు—కాదు నాకాయన మామనరున అవుతాడు—ఆయన తన కూతురిని ఆచిన్నదాని యిష్టం లేకుండా వక నిర్భాగ్యుడి కిచ్చి వివాహం చెయ్య తలచుకున్నాడు. ఆవివాహం మాన్పించవలెనని నేను యిక్కడకు వచ్చినాను.

ధన—నీవు కానలసినంతసేపు వాగు. నీమాటలు వినకుండా నేను భోజనం చేస్తూవుంటాను.

విజ—ఆచిన్నది అప్పరసవంటిది. ఆయన వివాహం చెయ్య దలచుకున్ననరుకు కేవల పశుప్రాయుడు. ఆ పశుప్రాయుడు. నేను చెప్పిన తరువాత కూడా నామాట వినకపోతే, అతని రెండు చెవులూ మొదలంటూ కోసివెయ్యవలెనని నిశ్చయించుకుని వచ్చినాను.

ధన—(పనసతొనలు దూరముగా తోయిచు) నీకు చెవులు కొయ్యడమంటే తృణప్రాయంగా వున్నది.

విజ—నేనుహృదయపూర్వకంగా చెపుతూవున్నాను. అవిమీవే.

ధన—నావా?

విజ —నవ్వులాటకుకాదు. నేనదిమనస్ఫూర్తిగా చెప్పినమాటే.

ధన— నీవు యీలాగు మోటతనంగా మార్చుకుంటా వని మొదటిలోనే తెలిసివున్నట్టయితే నిన్ను యీగదిలోకి రాకుండానే పడగెంటుదును. మీరంతా చూస్తువుండండి. నేను యీ అవమానం సహించేవాణ్ని కాను.

విశా —ఇందుముఖ! మనము లేచి వెళ్ళి చేతులు కడుక్కుందామా? (విజయవర్మతక్క అందరును లేచుచున్నారు. ఇందుముఖయు విశాలాక్షియు వెళ్ళుచున్నారు)

విజ—భోజనా లయినవా?

ధన—నీది కాకపోతే నీవు మళ్ళీ ఆరంభించు. నీ కేమి? నీవు పొట్ట బద్దలయ్యేట్టుగా చెడతిన్నావు. నాకు నాలుగుముద్దలైనా లోపలికి పోలేదు. (కొంచె మాలోచించి) చండీ! చండీ! వేగిరం యీలాగు రా.

చండీ—వచ్చినాను. పనిమేమిటో చెప్పండి.

ధన—నీవు పరుగెత్తుకుని వెళ్ళి మాభోజనాల కెంతయిందో పద్దువ్రాయించుకుని రా. పో—ఓ చెవిటిమొద్దా! నీవు తిండి బహు బాగా తిన్నావు. ఇఖ డబ్బు యెలాగు యిస్తావో చూడవలెను.

చండీ — వసంతనేనుడిచేత వ్రాయించుకొని వస్తాను. (అని వెళ్ళుచున్నది)

విజ —(ముందుకువచ్చి) మనం వెళ్లకముందు సాము యివ్వ వలెను. చక్క కేళీపళ్ళకుకూడా మనం ఖరీదు యివ్వవలెను.

ధన—మనమేమిటి? చక్క కేళీపళ్లకు నీవొక్కడవే యిచ్చుకో వలెను. అవి కావలెనని తెప్పించినది నీవే కాని నేను కాదు.

విజ—నిశ్చయంగా కాదు. మొట్టమొదట నే నలాగుద్దేశించు కున్నాను. (సుమంతుని జూపుచు) ఈ ముసలాయనకు దానితో యేమీ పనిలేదు.

ధన—మాభోజనాలకు నేను యిస్తాను. చక్రకేళి పల్లతోనూ పనసతోసలతోనూ నాకు జూరరులేదు.

విజ—మీ రింతగా నిర్భంధపరుస్తూ వున్నారగునుక మీరన్నట్టి కానియ్యండి. ఇంకొకసారి మనమంతా కలిసి భోజనం చేసి సప్పుడు పనసతోసలఖరీ దంతా నేనే యిస్తాను.

ధన— వే:మిటి?

విజ—నానస్తి సొమ్ము యెంతవున్నదో చూడవలెను. (అని మూట విప్పి చూచి) ఈ నాలుగణాలున్న నాభోజనానికి. మిగిలిన అణాన్నరా యీవడ్డన చేసినావిడకు యిస్తాను.

ధన—భోజనానికి మనిషివక్కంటిక యెనిమిదణాలు.

విజ—పూర్వ మలాగే వుండేది గాని యిప్పుడు ఎన్నెవలన్ని స్త్రీయం కానడంచేత ప్రతిపూటకుంటియింట్లోనూ నాలుగేసి అణాలే పుచ్చుకుంటూ వున్నాను.

ధన—(అర్థహాసాయ చేతబుట్టకొని విజయవర్మకు చూపి) ఎనిమిదణాలు. నీకు చెవులు విసిబడకపోయినా కళ్ళ కనపడతవనుకుంటాను. నీవు యెనిమిదణాలు యివ్వవలెను.

విజ—(ఆశ్చర్యముతో) అ! ఏమిటి?

ధన—నీవు యెనిమిదణాలు యివ్వవలెను.

విజ—మీ రాదరణ చేసి శ్రీమపడడమే కాకుండ మీ నాలుగణాలూ నా నాలుగణాలూ కలిపి యెనిమిదణాలూ మీ రే యిస్తామంటారా?

ధన—నీభోజనానికీకూడా నేను యిస్తానా? అయ్యో! మీరు న్యాయం విచారించండి. ఇదిగో యింటి యజమానురాలు వచ్చింది.

[అప్పుడు పద్మవట్టికొని అన్నపూర్ణమ్మయు చండికయు

ప్రవేశించుచున్నారు]

ధన—అన్నపూర్ణమ్మా! ఆపద్దు అతనికి చూపించిభోజనానికి మనిషి వక్కంటికి యెనిమిదణాలని చెప్పు.

అన్న—అయ్యో! ఏదో.

విజ—అయ్యో! యీపుణ్యత్తుడు నాకు సమస్తోపచారాలు చెయ్యడమే కాకుండా నాకీయిన సొమ్ముకూడా తానే యిస్తానంటాడు.

ధన—నేనా? నేనా? నీసొమ్ముకూడా నేనే యిస్తే నీకు యీ వేళ కడుపునొప్పి రాకుండా తిన్న అన్నం అరుగుతుందీ?

విజ—ఈసారి మే మంతా ఇక్కడ మళ్ళీ భోజనం చెయ్యడం తటస్థ మయితే—నేను చెప్పేది విన్నవకుతూ వున్నదా?—అందరి సొమ్మా నేనే నీకు—(అని లేచుచున్నాడు)

ధన—తేచిపోక నేను చెప్పినమాట తిన్నగా విని మరీ వెళ్ళి.

సుమం—ఇంతకంటే నీవు చెప్పదలచుకొన్నది వక కాగితం ముక్కమీద వ్రాసి చేతికిస్తే బాగా వుంటుంది.

ధన—ఈ చెవిటివాడికి చదవడం వచ్చునో రాదో యెవరికి తెలుసుచు?

సుమం—వక కాగితంమీద వ్రాసి, అసలు నీకు వ్రాశానచ్చి నట్లు కనపరుతూ.

ధన—వ్రాసి కనపరిస్తే బాగానే వుంటుంది. చిన్నతనంలో పంతులు నాకు వ్రాత తిన్నగా నేర్చినాడుకాదు. అయినా కానీ వ్రాస్తాను. చండీ! మంచికలమూ కాగితమూ సిరాబుడ్డి యిలాతీసుకొని

రా. నాపెళ్ళాం—ఆహాహాహా—నాపెళ్ళాం— ఆహాహాహా — వచ్చిందని కూడా నాబంధువులకు వుత్తరం వ్రాయవలెను.

విజ—నేను యెంతబతిమాలుకున్నా యితడు పుచ్చుకోకుండా వున్నాడు గనుక, ఓచిన్నదానా! యీసామ్యంతా నీవే పుచ్చుకో.
(అని చండిక కిచ్చుచున్నాడు)

చండి—(పుచ్చుకొని) మీతల్లి కడుపుచల్లగా మీరు వెయ్యేళ్ళు వర్ధిల్లవలెను—ధనపాలా! మీకు కానలసిన నన్నీ ఆగూట్లో వున్నవి.

ధన—(పుచ్చుకొని వ్రాసి) అయ్యా! మీకు చదువువస్తే యిది చదవండి. (అని కాగితమును చేతి కిచ్చుచున్నాడు)

విజ—(పుచ్చుకొనిచూచి)“చెవిటి బాటసారికి”— ఇదియెవరిని వుద్దేశించి అన్నమాట? నిజంగా నాకు చెవుడే అనుకున్నా ‘పెద్దమనిషి అయిన వాడికి యిలా వ్రాయడం మర్యాదగా వుంటుందా? నీవునట్టి బుద్ధిహీనుడ వనుకో. అప్పుడు “ఈలోకంలో వుండే వారిలో నెల్లా బుద్ధిహీను డయినవానికి” అని నిన్ను వుద్దేశించి నేను వ్రాస్తే బాగా వుంటుందా?

ధన—అదింతో ముఖ్యమైనదికాదు. తరువాత చదువు.

(అని చేతితో చూపుచున్నాడు)

విజ—“నీవు భోంచేసింది దాకేపొయ్యేవారితో. కాదు. నక మర్యాదాగృహస్థు చేయించిన నంటలో”—(ధనపాలునితో) ఆమాటే మొట్టమొదట యెందుకు చెప్పివేసి పోయినారు? మొదట్లోనే మీరు నాకు చెప్పినట్టయితే పూటకూటివార్లా కిచ్చినట్లు డబ్బు యివ్వవచ్చి మీనునన్నుకు నొప్పి కలుగ చెయ్యకపోదును.

ధన—కడతేరా చదవండి. (అని విజయవర్మ చేయి పయి కెళ్ళుచున్నాడు)

విజ—“మనిషి వక్కంటికి అర్థరూపాయి చొప్పున నేను నలుగురికీ మాత్రమే భోజనానికి నిర్ణయించినాను. పిలవకుండా వచ్చిన వాళ్లకు విందు చెయ్యడం నాకు ఆచారం లేదు గనుకనూ, నీవు పిలవకుండా వచ్చినవాడవు గనుకనూ, నీభోజనానికి నీవే యిచ్చుకోవలెను. చిత్తగించవలెను. విధేయుడు ఫిరపాలుడు” — అంతే కదా ? సంతోషపూర్వకంగా యిస్తాను. (అని బట్టకొంగుమూట విప్పి లెక్క చూచి) ఇవిగో ఫదలాలు ఇందులో అర్థరూపాయ నాభోజనానికి. గెండ్లలాలు నావంతుకు నేను పుచ్చుకొన్న అరటిపళ్లెకూ పసనతోనలకూను.

ధన—తక్కిన అరటిపళ్లెకూ పసనతోనలకూ యెవరు యిస్తారు?

విజ—(చండికతో) అమ్మా ! నీకు యిందాకా యిచ్చినది నీవే పుచ్చుకో. (అని లేచి సడుచుచున్నాడు)

చండి—ఈయన బహు ధర్మాత్ముడు.

ధన—చండీ ! ఈసాము నీకు నామూలంగా నచ్చింది. నన్ను పొగడవలెను.

చండి—మీరుకూడా మంచి బహుమానం చేస్తే, ఆలాగే పొగుడుతాను. అమ్మగారు మానిమిత్తం కనిపెట్టకుని వున్నారు. ముందుగా మీరు యివ్వవలసింది యివ్వండి.

ధన—మామగానూ ! నాకు నిద్రపస్తా వున్నది. వేగిరం వెళ్లి పడుకోవలెను.

సుమం—ముందుగా సామ్మిచ్చివెయ్యి.

ధన — సామ్మా ? దానికి తొందర లేదు. అన్నపూర్ణమ్మ నన్ను బాగా యెరుగును.

సుమం—నీవు ఆయనను యిమ్మరి అంతతొందర పెట్టినప్పుడు, నీదకూడా నీవు వెంటనే యిచ్చి వెయ్యవలసినదే.

అన్న—ఆయన చెప్పింది బాగుంది. మనవ్యవహారం యిప్పుడే ఫరిష్కారం కావలెను.

ధన—ఇప్పుడే ఫరిష్కారం కావలెనేమి? ఆలాగైతే ముందు మీసత్రానికి మేముబాగానే వస్తాము. నాడబ్బు నీవు పుచ్చుకోవడం యిదే ఆఖరుసారి. వెలిసిందా? నేను యిప్పుడు యివ్వనలిసింది నలుగురికీ నాలుగర్థలు రెండు రూపాయలు. ఇవిగో పుచ్చుకో.

అన్న—(చేయిచాచి పుచ్చుకొని) ఇఖి పనసతొనలకు నాలుగణాలు అరటిపళ్లకు నాలుగణాలూ వెరసి యెనిమిదణాలు రావలెను.

ధన—రెండురూపాయలూ గాక యింకా యెనిమిదణాలా? ఈ సారికి యిస్తాను. పుచ్చుకో, ఇఖిముందు యిలాగంటి వస్తువులు యెనరు తెమ్మంటాలో వారే యిచ్చుకోవలెనుగాని నేను యివ్వను సుమా. (అని యిచ్చుచున్నాడు)

చండి—అయ్యా! నా బహుమానము. (అని చేయి చాచుచున్నది)

ధన—చండీ! నీవు వెళ్ళి దీని పక్కగదిలో నాపదుపు దులిపి పక్క వేసిరా. కదల వేమి? నాకు నిద్ర వస్తూవున్నది. వేగిరిం వెళ్ళి పక్క వేసిరా.

చండి—ఇతిహా వట్టి విసిడిగొట్ట. (అని వెళ్ళుచున్నది)

ధన—(లేచి వేళ్లు లెక్కి పెట్టుకొనుచు గదిలో తిరుగుచు) అబ్బో! రెండు రూపాయలన్నరా? యింతసాము నేనుప్రతిసారీ ఖర్చు పెట్టలేను.

అన్న—నేను సలపు పుచ్చుకుంటాను. (అని వెళ్ళుచున్నది.)

సుమం—ధనపాలా! నీతో మాట్లాడవలసి యున్నది. సాతో కూడా నాగదిలోకి వచ్చి వక అరఘంటనేపు మాట్లాడి వెళితావా?

విజ—(లేచి ముందుకు వచ్చుచున్నాడు)

ధన—నేను యిప్పుడు రాను. నాకు యింకా ఆకలి తీరలేదు. మీరు వెళ్లండి. నేను యింకా వక అరఘంటసేపు యీ గదిలోనే వుండి తరువాత వెళ్ళి యీక్కగదిలోనే నా పరుపుమీద పరుంటాను.

విజ—(వారికి తెలియకుండా మెల్లగా నడిచి ధనపాలునిపడిక గదిలోనికి పోవుచున్నాడు)

ధన—మామగారూ! సెలవియ్యండి. సమస్కారము.

సుమం—దీర్ఘాయుష్య మస్తు! (అని లేచి సమచుచు తనలో) వీడా నా అల్లుడు? వీడు వట్టి లుబ్ధాగ్రేసరి చక్రివర్తి. తెల్లవారేలోగా యీ వివాహం తప్పించుకోవడానికి యేదయినా వుపాయం దొరికతే యితనికి యిదే ఆఖరు సెలవిచ్చి పంపివేస్తాను. నా కూతురికి యితని కంటే ఆచెవిటివాడే తగినవరుడుగా కనపడుతూ వున్నాడు. అతనికి వక్క చెవులు కేవుకాని యితనిక బుద్ధేలేదు. (అని వెళ్ళుచున్నాడు)

ధన—నా మామగారు వట్టి బుద్ధహీనుడుగా కనపడుతూ వున్నాడు. నేనట! తనతో అరగంటసేపు వంటరిగా మాట్లాడవలెనట! నా తెలివిచూస్తే, అతని మనస్సునకు అశ్చర్యం కలిగి వుండినప్పుడు. నేను యివన్నీ నా గదిలో పట్టుకుని తింటాను. (అని మిగిలిన అరిటి పండ్లను పసనతొనలను పిండినంటలను పోగుచేసి మూట కట్టచు న్నాడు)

[అంకట చండిక ప్రవేశించుచున్నది]

చండి—అయ్యా! మీరక్క వేసివచ్చినాను. నేను వచ్చేటప్పుడు తనలో తాను “యీరాత్రి గదిలో సుఖంగా నిద్రపోవలెను” అనుకుంటూ మీ చెవిటాయన మీ గదిలోకి వెళుతూ వున్నాడు.

ధన—(నోటిలోనున్న బూరెముక్కను తొందరగా మింగి)

ఈ చెవిటి గాడిదకొడుకు పొడుగునా నాకే — (కోపముతో పిడికిలి పట్టి) ముక్కుమీద పక్కగుడ్డు గుడ్డుతాను — (తలుపువద్దకు వెళ్ళి) కుక్కలకొడుకు తలుపు లోపల గొళ్ళేం వేసుకున్నాడు — (తలుపు గుడ్డుచు బిగ్గరగా) ఓరి చెవిటివాడా! ఈగది నాదిరోయి. నాగదిలో నుంచి యివతలికిరా.

విజ — (లోపలినుండి) ఇక్కడ నిశ్శబ్దముగా వున్నది. ఇఖి సుఖంగా నిద్రపోవచ్చును.

ధన — (తలుపు గుడ్డుచు) ఓహోయి! ఈలోపలిది నాపరుపు. లేచిరా. వేగిరం లేచిరా. (అని మరింత బిగ్గరగా గుడ్డుచున్నాడు).

చండి — అయ్యా! మీచప్పుడువల్ల యియింట్లోవున్నవాళ్లందరికీ నిద్రాభంగం కలుగుతుంది.

ధన — నాకు పడుకోవడానికి పరుపు లేనప్పుడు యితరులకు నిద్రాభంగమైతే నాకేమి? కాకపోతే నాకేమి? నేను యిప్పుడు యీతలుపు బద్దలుకొట్టుతాను. (అని తలుపు కాళ్ళతో తన్ని చేతులతో గుడ్డుచున్నాడు)

విజ — గాలి మహా వేస్తున్నది. ఇది పాడు రాత్రిగా వున్నది.

ధన — ఇదిగాలికాదు. నేను నేను. తలుపులు బద్దలు కొడుతూ వున్నది ధనపాలుడు. నాగది నాకు విడిచిపెట్టివేసి నీవు మరినక చోట చావు!

[అన్నపూర్ణమ్మ పోవేళించుచున్నది]

అన్న — ఇక్కడ యీచప్పుడంతా యేమిటి?

ధన — ఆ చెవిటిముండాకొడుకు నన్ను వెలుపల పెట్టి లోపల తలుపు గడియ పెట్టుకున్నాడు.

అన్న — అయినాకానీ నీవలాగు తలుపు బద్దలుకొట్టకూడదు.

ధన—తలుపులు బద్దలవుతేవని నాకేమీ భయంలేదు.

అన్న—నీకు భయంలేదు కాని నాకు వున్నది—ఓసి చండి!
నీవు పోలీసుస్టేషనునకు వెళ్ళి వేగిరం వక కనిష్టేజులును తీసుకునిరా.

విజ—ఇదంతా చూస్తే నేను దురదృష్టవంతుణ్ణిగావున్నాను.

ధన—అడుగో! అతడు లోపల మార్గముతూ వున్నాడు.

విజ—సగతివేళ నాచెవుడునల్ల అంత బాధలేదు గాని రాత్రి
వేళ యిటువంటి సరాయిస్థలంలో అపాయకరంగా వుంటుంది. నాచం
దుగాపెట్టిలో మూడునందల కాసు లున్నవి. ఈసత్రాలలో తలుపులు
వూడితే యెగిరిపోతవి. వొంగలు లోపల చొరపడి నన్ను నిముషంలో
చోచుకుని పోనచ్చును. ఈచెవుడులో పిడుగులు పడుతూ వున్నా
నాకు నిద్ర మెలుకున రాదు. నేను మంచం తలుపుదగ్గరగా వేసుకుని
యీశిస్తోలితో—

ధన—(తలుపుదగ్గరనుండి ప్రక్కకు తొలగుచున్నాడు)

విజ—గుల్ల బాగుపెట్టి మొట్టమొదట యీగదిలో అడుగు
పెట్టినవాణ్ణి తల యెగిరిపోయేటట్టుగా కాలుస్తారు. యీగుండు చెబ్బ
గోడలలోనుంచికూడా దూరిపోతుంది!

ధన—(మరింత వెనుకకు జరుగుచున్నాడు)

అన్న—ఈరాత్రి నీ పరుపుయెలాగు రాదు. అది నిశ్చయం.
ఇక గదిఆశ వదులుకొని కావలిస్తే యీబల్లమీద పడుకో.

ధన—నేను బల్లమీద పడుకోలేను. నావళ్ళు వత్తుకుంటుంది.

అన్న—మాయింట్లో యీబల్లశుప్ప మరి యేమీలేదు. నీవు
నీనిమీద పడుకునేదీ లేనిదీ యిక్కడ కూరుచుండి సావకాశంగా ఆలో
చించుకుంటూవుండు. నేను వెళ్ళి పడుకుంటాను.

ధన—ఈరాత్రికి యీబల్లమీద పడుకుని చూస్తారు—

చండీ! నాకు నకదుప్పటి తలగడా తీసుకొనిరా.

చండీ — ఇవిగో అవి యిక్కడనేవున్నవి.(అనియిచ్చుచున్నది.)

ధన — (పక్కవేసుకొని పరుండి) ఈ చెవిటివాడన్నట్లు యీ యింట్లో యెలాగంటి మరుష్యులున్నారో తెలియదు. దొంగలు దాక్కుని వుంటారని విన్నాను -- ఓహో! యెనల్లో వస్తూవున్నట్టు న్నారు.

[వనంతనేనుడు పరిశీలించుచున్నాడు]

ధన — అవచ్చేది యెవరు? ఓవనంతనేనా! నీవా! రా. మంచి సమయానికి వచ్చినావు.

వనం — ఏమి? ఏమి?

ధన — చెపుతాను విను. అతడు — అతడు —

వనం — అతడేమిటి?

ధన — అతని పిస్తోలు తలుచుకోవలె భయం వేస్తూవున్నది కాని లేకపోతే —

వనం — యేమి పిస్తోలు?

ధన — యేమీ పోదు, అతణ్ని - అతణ్ని - అతనికి వినబడుతుంది. మెల్లిగా మాట్లాడవలెను... నక దుష్టుణ్ని నీకు యేమయినా యిస్తే తీసుకొనివెళ్ళి గుర్రపుతబేలా వస్తవున్న తూముకాలునలో పడవెయ్యగలవా?

వనం — అతడంతగా దుష్టుడైతే అతని నేను చెయ్యలేనుగాని నాతరపున బలమైన మరుష్యులను యిద్దరిని తీసుకునివచ్చి వాళ్ళచేత చేయించగలను.

ధన — ఈలోచన దివ్యంగా వున్నది. యేమి చెయ్యవలెనో చెపుతానువుండు. వాళ్ళను తీసుకునివచ్చి సిద్ధంగావుంచు. నేను, దొంగ

దొంగ అని కేక వెయ్యడంతోటే, ఆగదిలో వున్న చుట్టూణ్ణి నేలు పలికి యీడ్చుకునినచ్చి మెత్తగా దంచనలెను. నీకు నేను, యేమి యిస్తానా?—ఈరోజున నాకు పూరికే ఖర్చులే అవుతూ వున్నవి.

వసం — ఏమిస్తారు?

ధన — నాకు సొమ్ము లక్ష్యం లేదు. పూర్తిగా నిర్దిహాసాయ యిస్తాను. నాలుగర్థలు రెండు రూపాయలు భోజనానికి. అర్థరూపాయి పల్లెకు. వకరూపాయి శూముకాలువలో పడ వెయ్యడానికి. అబ్బో! యీవేళ మూడురూపాయలన్నీ ఖర్చా?

వసం — అంతకు తక్కువైతే, నేనానికి వప్పకోను.

ధన — అతను నాస్థలం ఆక్రమించుకొన్నాడు; నా భోజనం తన పొట్టను పెట్టుకున్నాడు; నాపరుపు కడతేర్చినాడు. పోనీ డబ్బు పోతే పోయింది. రూపాయి యిస్తాను. పెద్దమనిషీని నామూట సమ్ము. పనిచెయ్యడంతోటే తెల్లనిరూపాయి పోచ్చి సేచేతులో పెడుతాను. (అని యేమో మాటోచించుకొడుచున్నాడు)

వసం — ముందుగా రూపాయి చేతులో పెడితేనేగాని పని జరిగదు. నేను యిందులో తటస్థంగావుండి పయివొళ్ళచేత చేయిస్తాను. వాళ్ళయిద్దరికీ కల్లుకు చెరినకపావలా యివ్వనలెను. పని జరిగడంతోటే వాళ్ళు ఎక్క-పెట్టకు కనపడకుండా నూయమై పోతారు. తక్కిన అర్థరూపాయా నేను పుచ్చుకుంటాను.

ధన — సరే. డబ్బుపోయినా యెలాగయినా నాపగ తీర్చుకుంటేనేగాని నామనస్సుకు విశ్రాంతి వుండదు. నీ పీరిహస్యం యెక్కడా బయలు పెట్టకూడదుసుమా!

వసం — వకరిదగ్గిరమాటలు వకరిదగ్గిర నేను యెప్పుడూ చెప్పను. అసలు నాస్వభావమే అటునంటిదిగాదు. ఈపని యెవరుచేసినారో

బ్రహ్మకు తెలియనియ్యను.

ధన—నేను పశుకుని నిద్రపోతూవున్నట్టు నటిస్తాను. నేను యిందులో యేమీ యెరగనట్టు వుండవలెను. ఇదుగో రూపాయ. మహామంచి రూపాయ. (అని యిచ్చుచున్నాడు)

నసం—పయికి మంచిదిలాగే కనపడుతూ వున్నది. చెల్లుతుంది గద ? నేను వెళ్లి వస్తాను. (అని వెళ్ళుచున్నాడు)

ధన—ఇప్పుడు నే నాచెవిటిపెద్దమ్మవారిపని పట్టిస్తాను. అయి నా కానీ నేను యిక్కడ పరుండి నిద్రపోతూవున్నట్టు నటిస్తూవుంటాను. ఏమీ యెరగనట్టు వుండి చెవిటివాడు తూముకాలవలో ప్రవేశించడం తోట నేను మెల్లిగా నాగదిలో ప్రవేశిస్తాను. (అని బల్లమీద పరుండి కన్నులు మూసికొని) తూముకాలువలో పడ్డప్పుడు చెవిటివాడికి యెంత కోపం వస్తుందో ! గొంతుక బద్దలయ్యేటట్టు అరిచినా నేను సహాయం చెయ్యను. అత డాతూముకాలువలోనుంచి తనంతట తానే లేచి రావలెను. ఇంచులో పాపం యేమీ లేదు. ఓరి చెవిటిపెద్దమ్మా ! నామీద కోపంవస్తే నీవు నన్ను యేమి చెయ్యగలవు ? నీ వన్నట్టు చెవులు మొదలంటూ కోస్తావా యేమిటి ! ఇక్కడితో యిలాగంటిపనులు ముందు యెప్పుడూ చెయ్యకుండా నీకు బుద్ధి వస్తుంది. లోపల చెవిటివాడు నిద్రపోయిందాకా వూరుకుండి, అప్పుడు దొంగ దొంగ అని కేకవేసి మావాళ్ళకు సౌంజ్జచేస్తాను. అటుతరువాత నేను గుర్తిపట్టిపడుకుంటే, అందరూ నన్ను నిర్దోషి అనుకుంటారు. చెవిటిమొద్దా ! ఈరాత్రి బట్టలు తడిసి గుర్తిపుసాలవస్తే మురికికాలువలో సుగంధం అచుభవిస్తూ హాయిగా నిద్రపోతావు లే. లోపలచేరి మెత్తగా నాపరుపుమీద శయనించడంకాదు. నకవేళి నామీద ఫిర్యాదుచేసి రుజువుపరిచినా, స్వసంరక్షణార్థం చేసినానని చెప్పి తప్పించుకుంటాను. ఫర్వాలేదు.

[ఈప్రసంగము జరుగుచుండగా నిజమహర్షి తలుపు తీసికొనివచ్చి

ధనపాలుఁడు పెట్టుకొన్న దీపము పట్టుకొని వెళ్ళిపోవుచున్నాఁడు]

ధన—(కన్నులు తెరిచి చూచి) అయ్యో! గాలి లేకుండానే దీప మారిపోయింది? నాకు చీకట్లో భయం వేస్తూవున్నది? ఇక్కడ వంటిగా వుండలేను. అదుగో చెవిటివాడి గదిలో తలుపునందుకుంభి దీపం కనపడుతూ వున్నది. వెళ్లి చూస్తాను. (అక్కడికి వెళ్లి) తలుపు కూడా తీసివున్న దే. లోపలికి వెళ్తున్నా? చిస్తోలు పుచ్చుకుని కాలుస్తాడేమో! ముందుగా తొంగి చూస్తాను. అతడు కొంచెం నిద్రలగానే దొంగలు దొంగ లని కేకలువేస్తాను. (అనితొంగిచూచి) లోపలయెవరూ లేరు. అతను యెక్కడికో! వెళ్లి పోయినాడు. అతను దొంగయి వుండును. ఇంట్లోవాళ్ల వస్తువులు యేమయినా యెత్తుకుని పారిపోయినాడేమో! నారూసాయీ మురికికాల్వా అన్నీ న్యధిమయిపోయినవి. అతడు తప్పకుండా దొంగయి వుంటాడు. దొంగయితే వెళ్లేటప్పుడు యేమీ యెత్తుకుపోకుండా వుండడు. ఇఖ నేను దొంగ లని కేకలు వేసి యింట్లో వాళ్లను లేపుతాను.

(అని గదిలో చేరి “దొంగ” “దొంగ” అని బిగ్గరగా అగచు

చున్నాఁడు)

[అప్పుడు నసంతసేనుఁడును, ఇద్దరు మనుష్యులును ప్రవేశించుచున్నారు]

నసం—అదుగో ఆగదిలో వున్నాడు. అతడు యేమన్నా విని పించుకోక గట్టిగా పట్టుకుని తిన్నగా తీసుకునివచ్చి తూముకావని పడవేసి కాలికొద్దీ దూటండి.

మను—లేళ్లలాగు పరుగెత్తుతాము. (అని గదిలోనికి వెళ్ళి చున్నారు)

ధన—ఇంట్లో అంతా చచ్చిపోయినారా యేమిటి? యెంత

కేకలు వేసినా వక్కరూ రారు. ఓరి దొంగలరో. (అని కేక వేయుచున్నాడు)

వసం— ఇఖ నేను వెల్లిపోతాను. వా శ్యాపని చేస్తారు.

(అని వెళ్లుచున్నాడు)

మను—ధనపాలుని పట్టుకొనుచున్నారు)

ధన—ఇదేమిటి? మీరు పట్టుకోవలసింది నన్ను కాను. ఆమ నిసి వేళే వున్నాడు.

మను—మన పని మనం చేతాము. (అని యిద్దరును ధన పాలుని పట్టుకొని చేతులమీద నెత్తుకొని వెలుపలకు వచ్చుచున్నారు)

ధన—దొంగలు. నిజంగానే దొంగలు చంపిరి చంపిరి.

(అని యరచుచున్నాడు)

[అప్పుడు నీపము పట్టుకొని సుమంతుడును, అన్నపూర్ణమ్మయు.

చండికయు, ప్రవేశించుచున్నారు]

అన్న—ఈ అల్లరింతా యేమిటి?

సుమం — నాకూతురిని యెవరో దుర్మార్గులు యెత్తుకుని పోయినారు.

ధన—మీరు నన్ను యిలా చెయ్యడం ధర్మం కాదు. వదలండి-

[నిజయవక్త ప్రవేశించుచున్నాడు]

విజ—(ధనపాలునితో) అయ్యా! మీరనుగ్రహపూర్వకంగా నాకోసం వుద్దేశించిన మురికికాలువలో మీకే ప్రవేశం కాకుండా మిమ్మలిని రక్షించడానికి వచ్చినాను. మీలో మీరు చేసుకన్న ప్రసంగ మంతా నేను బాగా విని మీవుద్దేశం పూర్ణంగా గ్రహించినాను. మీ రిప్పుడాచిన్నదాన్ని వదిలిపెట్టనై నా వదిలిపెట్టవలెను. లేదా నాతో దెబ్బలాట కయినా రావలెను.

ధన—నేను దెబ్బలాటకురాను.

సుమం—నాకూతురు రెంక్కడ వున్నది ?

ధన—యేమిటి ? నీవు చెవిటివాడవు కానేకావా యేమిటి?

విజ—కాను. నేను చెవిటివాణ్ణి కాను. నన్ను నీవు యిప్పుడు యేమి ప్రశ్న అడుగుతావో అడుగు. అన్నిటికీ జవాబులు చెబుతాను. (సుమంతునితో) అయ్యో! మీకొక్కొక్కరికి రెంక్కడనే వున్నది. ఆచి న్నది తన చెలికత్తెతోకూడా నా దగ్గిరనుంచి నన్ను వివాహంచేసు కోవడానికి నప్పుకున్నప్పటికీ మీరు అనుమతి యిచ్చేదాకా పాణి గ్రహణం చెయ్యడానికి నే సంగీకరించలేదు.

[అప్పు డిందుముఖియు విశాలాక్షియు ప్రవేశించుచున్నారు]

విజ—(ధన పాలునితో) ఏమయ్యా! మీరూంట్ల యేమిటి? నేను చెప్పిన పనులు రెండింటిలో నక్కటి వెంటనే చెయ్యవలెను. యేది చేసేదీ వేగిరంచెప్పండి.

ధన—ఇప్పుడు నేను నిజం చెబుతాను. నాయందు గౌరవం లేకుండా యీ చిన్నది నన్నుయెగతాళించేసి మార్చిడడానికి మొదలు పెట్టింది. ఇటువంటి అలక్ష్యపుమనిషిని పెళ్ళాడడం నాకు యెంతమాత్రం మున్ను యిష్టంలేదు. అయినా యిప్పుడు నేను యీ చిన్నదాన్ని వస్తంటే ముసలాయన ఖర్చులన్నీ తేమ్మంగా చేమోసని కాని లేక పోతే—

సుమం—నీ కాసంకోచం అక్కరలేదు. నిన్ను క్షమించి నేను ఖర్చులన్నీ వదలిపెడుతాను. బుద్ధిహీనుడికి పిల్లనియ్యడంకంటే ఖర్చులు వదులుకోవడమే ప్రశ్నమం. ఈ విజయవర్మ తగిన వరుడయినట్టే స్థిర పడితే—

విజ—నేనర్హుణ్ణి యినసంగతి మీకు తెలిసేట్టట్టే చెయ్యడానికి

ప్రయత్నం చేస్తాను. ప్రవర్తనవల్ల నాయోగ్యత మీకు కనపరచడానికి నాకవకాశం కలుగచేసినందుకు చాలా సంతోషంగా వున్నది. ఓ ధనపాలా! నాయోగ్యతచేతకంటే నీబుద్ధిహీనతవల్లనే నా క్షలాభం కలిగింది కాబట్టి రాత్రిఅయిన భోజనపుఖర్చులన్నీ నేనే యిస్తాను.

ధన—సనసతోనలఖరీదూ అరటిపళ్లఖరీదూ కూడనా?

విజ—అన్నీ యిస్తాను. అంతేకాకుండా నా పెళ్ళినాడు నిన్ను విందుకుకూడా పిలుస్తాను.

ధన—ఇప్పుడు నాకు బహుసంతోషంగా వున్నది. నీయందు నాకు మనస్సులో యేమి ద్వేషంలేదని చూపించడానికి నీ వెన్నిమాట్లు పిలిస్తే అన్నిమాట్లూ భోజనానికి వస్తూవుంటారు. అంతేకాకుండా— నేను యిప్పుడు యేమి చెప్పబోయినానూ?— జ్ఞాపకం వచ్చింది. నేను చెప్పను. చెపితే మీరంతా నవ్వుతారు. ఆహాహాహా! ఇందులో యెవరికి యెవరు యేమి అపకారంచేసినా అదంతా యిప్పుడు చెప్పవచ్చిన సంగతిని నేను మరిచిపోయినట్టే మరిచిపోయి యెవరి యిల్లకు వారు సంతోషిస్తూ వెళ్ళుదాము.

(అందరు నిష్క్రమించుచున్నారు)

—

పునర్వరణ ప్రహసనము.

ఇందు ఏచ్చు పాత్రములు.

దృఢవ్రతుడు—మృదుభాషిణియొక్క భర్త.

సాహసవర్మ—మనోరంజనియొక్క ప్రియుడు.

మాధవుడు—సాహసవర్మయొక్క సేవకుడు.

చండశాసనుడు.—మనోరంజనితండ్రి; మృదుభాషిణి యన్న.

దంభప్రియుడు—చండశాసనుని మిత్రుడు.

సుబలుడు—దృఢవ్రతుని సేవకుడు.

మృదుభాషిణి—దృఢవ్రతుని భార్య; మనోరంజని మేనత్త.

మనోరంజని—సాహసవర్మయొక్క ప్రియురాలు.

జానకి—మృదుభాషిణియొక్క పరిచారిక.

౧ రంగము—రాజమహేంద్రవరములోని సాహసవర్మ యిల్లు.

[నెత్తిమీద పెద్దవెదురుపేళ్ళబుట్ట పెట్టుకొని మాధవుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

మాధ—(బుట్ట క్రింద దింపి మూతతీసి) నాకు యింతేచాలును.

ఇది మహా పెద్దబుట్ట. ఈబుట్టలో వకమనిపి. కాళ్ళు ముడుచుకొని హాయిగా పరుండవచ్చును. ఈ బుట్టనిండా కావలసినన్ని వస్త్రపులున్నవి. ఈమూల రెండు కుంచాల బియ్యము వున్నవి. వాటిపక్కను చింతపండ్లూ, పుప్పు, మిరపకాయలూ, అన్నీవున్నవి. యీ నడుకులతో బజారులో మంచిదుకాణం పెట్టవచ్చును. ఇవన్నీ మా జానకికి పంపుతాను. ఇంతవిలవ గలిగిన యీవస్త్రపులతోనే దానిమనస్సు

కరుగక పోయినట్టయితే, యిఖ దాని మసస్సు దేవుడు నల్లరాతితో చేశాడని చెప్పవలెను.

[అప్పుడు సాహసనాథ ప్రవేశించుచున్నాడు]

సాహ—హాహాహా! నాకు బహుసంతోషంగా వున్నది. చివరకు ఆచిన్నది వున్నచోటు కనుక్కున్నాను. ఏమీ! మాధవా! నీవు యిక్కడనే వున్నావా?

మాధ—యిక్కడనే వున్నానండీ.

సాహ—మాధవా! నీకు శుభవార్త చెబుతాను. అదృష్టవశం చేత నాకు ఆవిడవున్నచోటు తెలిసింది.

మాధ—మనోరంజని వున్నచోటేనా? ఎట్లా తెలిసింది?

సాహ—నాప్రియురాలు వకయింట్లో గది కిటికీలో కూర్చుండి వుండగా నెలసెలనుంచి చూచినాను.

మాధ—మీరాయింట్లోకి వెళ్లి లేక పోయినారా?

సాహ—వెళ్లి లేదు. నాప్రిణామమయిన నస్తువుమీద కిన్ను వేసినాను. ఇఖదాన్ని సాధించి తెచ్చే వుపాయాలన్నీ నాఅదృష్ట దేవత చేతులో వున్నవి.

మాధ—మంచిదానిచేతులోనే వున్నవి. మీకోరిక తీర్చడానికి అంతకంటే మంచివారు యెవరూ నాకు కనపడరు. అయ్యా! నామాట విని మీరు గూఢాధిపతియత్నం మానివెయ్యండి. మీరు వక స్నేహితునియింట్లో రెండు మూడు మాట్లాడినదాన్ని చూచి మారు పేరుతో వుత్తరప్రత్యుత్తరాలు జరిగిస్తూ వున్నారు—

సాహ—ఈసంగతి నా వినతండ్రిగా రయిన కేశవవర్మగారికి తెలిసి పోతుందేమో నన్న భయంచేత మారుపేరుతో వుత్తరాలు వ్రాయవలసి వచ్చింది. నా ప్రయురాలిలో నయినా నా నిజమయిన

పేరు జమ్మిచెప్పడానికి నాకు ధైర్యం చాలకుండా వున్నది. తనతో చెప్పకుండా నేను యిటువంటికి నులు చేస్తూవున్నానని తెలిస్తే చిన్నా యనగారు తన ఆస్తిలో నాకు చిల్లిగవ్వయినా యివ్వరని నీకూ తెలుసును. ఆయన పెద్ద లయినారు. ఇఖ చాలాకాలం జీవించరు. అంతాధనం వూరికే పోగొట్టుకోరాదు.

మాధ—అవును. పోగొట్టుకోరాదు. త్రివిక్రమనర్మా! మీని జమయిన పేరుకంటే మీరు యిప్పుడు కొత్తగా పెట్టుకున్నయీ పేరే మీకు బాగావున్నట్టే నాకు తోస్తూవున్నది. మీరు వ్రాసిన పుస్తకాలు మీ మనోరంజనియొక్క దాసీని కనపెట్టి వాటిని తీసుకువెళ్ళి ఆమెతండ్రికి యిచ్చింది. అందుమీద అతడు ఆచిన్నదాన్ని మీకు కనపడకుండా యెక్కడికో బుధువులు యింటిక పంపవేసినాడు. ఇంత తీతోనైనా మీప్రియత్నం మానుకోండి.

సాహ—నేను మానను. ప్రాంతం మీద నాప్రియురాలు యెక్కడవున్నదో అస్థలం కనుక్కున్నారోవాతేకుండా ప్రయత్నం మానుకోవడానికి నేను బుద్ధిహీనుణ్ణనుకున్నావా యేమిటి? నీకు చెప్పడానికి యింతకంటే మంచి ఆలోచన తోచక పోయినట్టయితే, యీ విషయం చాలించి యేమయినా మరివకసంగతి మాట్లాడు. అబ్రిహ్మ రాక్షసిబుట్ట యిక్కడికి యెందుకు వెచ్చినావు?

మాధ—అదా? అదిమహారహస్యం. పెరిమరిహస్యం. అయినా కాని మీరహస్యాలన్నీ నాతో చెపుతూవున్నాను గనుక మీకు విచడానికి యిష్టంవుంటే నారహస్యంకూడా మీతో చెపుతాను.

సాహ—తప్పకుండా వింటాను. చెప్పుచెప్పు.

మాధ—నాకు వక వేలు విడిచిన మేనమామ అవుతాడు. అతడు బజారులో చిల్లర దుకాణం పెట్టుకుంటూ నెల్లాకిరడట

పెళ్లామూ బిడ్డలూ యెవరూ లేకుండా చచ్చిపోయినాడు. ఆతని తాలూకు వస్తువులన్నీ మేము నలుగురం పంచుకున్నాము. నావంతుకు వచ్చిన వస్తువులన్నీ నేను యీబుట్టలో వేసి తెచ్చుకున్నాను. యీబుట్టపాళంగా యిందులో వున్నసరకులన్నీ నేను పెళ్లాడడానికి ప్రయత్నం చేస్తూ వున్నమాజానకికి పంపించడాని కాలోచిస్తూ వున్నాను. అది వకరియింట్లో పనిలోవున్నది. అక్కడికి పంపవలెను.

సాహ—యెవరి యింట్లో?

మాధ—గోదావరివడ్డున నీళ్లలోకివున్న పెద్ద మేడయింట్లో.

సాహ—ఏమి? కిటికీలకు పచ్చరంగు వేసిన ఆ పెద్ద మేడ యింట్లో నేనా?

మాధ—ఆయింట్లోనే. అక్కడ పనికత్తెగా వున్నది.

సాహ—ఓహోహోహో! నాకు పరమసంతోషంగా వున్నది.

(అని చప్పట్లు చరచుచున్నాడు)

మాధ—మీసంతోషం చూస్తే యిందుతోకూడా పంపించడానికి మీరూ నా పెళ్లానికి వక చీరెకూడా కొని పెట్టేటట్టు తోస్తుంది.

సాహ—కాదు కాదు. నేను వకసంగతి ఆలోచిస్తూవున్నాను.

మాధ—మీకు యేదో గొప్పఅలోచనే పుట్టినట్టున్నది.

సాహ— (చెయి పయి కెళ్ళి) ఈ నాలుగు రూపాయలూ చూచినావా?

మాధ—చూచినాను. అవి మీ చేతిలోనుంచి నాచేతులోకి వస్తవి కాబోలును.

సాహ—నీవు వక్కపనిచేస్తే ఆలాగే వస్తవి. యీసరకులకు బదులుగా నన్నే యీబుట్టలోపెట్టి ఆయింట్లోకి పంపించు. నాప్రాణ నాయకురాలయినమనోరంజని వున్నది ఆ యింట్లోనే.

మాధ—మిమ్మలిని పంపిస్తే జానకి యే మనుకుంటుందో?

సాహ—యేమనుకుంటే యేమిలే. యీబుట్టలో యేమివున్నవో వివరంగా వ్రాసి ఆచీటి దీని కంటించు. వేగిరం నన్ను ప్రయాణంచేసి పంపించు. అక్కడకు వెళ్ళినతరువాత యెవరితోను చెప్పకుండా వుండడానికి చేతులో రెండు రూపాయలు పెట్టి మీ జానకిని నేను సమాధానం చేసుకుంటాను.

మాధ—అలాగయితే యిందులో మిమ్మలిని పెట్టి పయిని కట్టడానికి రెండుతాళ్ళు యిప్పించండి. లోపలికి వస్తాను.

(ఇద్దరును నిష్క్రమించుచున్నారు)

.2. రంగమ — దృఢశ్రీతుని యిల్లు.

[గోకలిచేత బట్టుకొని రోటిమందు నిలుచుండి మృదుభాషిణియు, మనోరంజనియు, ప్రవేశించుచున్నారు]

మృదు—అమ్మాయీ! మనోరంజనీ! నీ వదేధ్యానంగా వూరికే విచారిస్తూ కూర్చోక యేదయినా పని చేస్తూవుంటే పని సందడిలో విచారం మరిచిపోతావు.

మనో—మరిచిపోవడంకూడానా? నేను యెప్పుడూమరిచిపోను. నేను విచారంగానే వుంటాను. అత్తా! నేను వకటి చెపుతాను విను. నన్ను యీప్రకారంగా నీవు వోదార్చడానికి ప్రయత్నం చెయ్యడం యెంతమాత్రమూ బాగా వున్నది కాదు.

మృదు—నేను మంచి వృద్దేశముతో నీమేలు కోసరమే చేస్తూ వున్నాను. నీతండ్రికూడా మంచివృద్దేశముతోనే చేస్తూవున్నాడు.

మనో—అవు నవుచు. మీ రన్నీ నామేలుకోసమే చేస్తూవుంటారు. మాసవతితల్లి నాకు తిన్నగా అన్నం పెట్టకుండా మాడుస్తూ

అదీ నామేలు కోసరమే నని చెప్పేది. ఇటువంటిమే శ్లంతు నాకు తల
కొప్పి వస్తుంది.

మృదు — చుట్టాలయింటికి వెళ్లి నప్పుడు యెప్పుడో వక్కమాటు
చూచినంత మాత్రంచేత వూసూ పేరూ యెరగని వక చిన్నవాణ్ని
మోహించి అతనితో వుత్తర ప్రత్యుత్తరాలు జరపడం బాగావున్న
దేమో ఆలోచించు కో.

మనో — బాగా వుండడం యేమిటి? ప్రేమా, వుత్తర ప్రత్యుత్త
రాలూ, యేమీలేకుండా డబ్బుకోసం పెద్దవాణ్ని పెళ్ళిచేసుకుని తరు
వాత పోట్లాడుతూవుంటే బాగా వుంటుందా?

మృదు — (తనలో) ఇది నన్ను యెత్తిపోడుస్తూవున్నది. (బిగ్గ
రగా) చాలించు. ఈప్రసంగం చాలించు —

మనో — త్రివిక్రమవర్మనద్దనుంచి వుత్తరంకోసం యెదురుచూ
స్తూ తోటలో తిరుగుతూవుండి వుత్తరం రావడంతోనే నామనసు కలి
సిన చెలికత్తెలను నలుగురిని దగ్గర వుంచుకొని చదువుతూవుంటే
యెంతో హాయిగా వుండేది. అప్పుడు నాసంతోషం చూచి నాచెలి
కత్తెలందరూ తమ కటువంటి భాగ్యం లేకపోయినదిగదా అని విచార
పడేవారు. అటుతరువాత వకనాడు నాచెలికత్తెలలో నకదానికీ నాకూ
మాటామాటా వచ్చి, అదిపోయి నాగుట్టంతా నాసవతితల్లియొక్క
దాసీదానితో చెప్పింది. అదిపోయి నాసవతితల్లితో చెప్పగా, ఆవిడ
ప్రోత్సాహపరిచి నాతండ్రిగారికి చెప్పించింది. ఆరోజున యింట్లో
యేమి గడబిడ! యేమి అల్లరి! కేకలతో యింటిమీద పెంకులు నాలు
గూ యెగిరి పోయినవి. నేను వెళ్లేస్థలమయినా త్రివిక్రమవర్మకు తెలియ
చెయ్యడానికి అవకాశం లేకుండా, ఆకస్మికంగా నన్ను యిక్కడకు
యిడ్చుకునివచ్చి పడవేసినారు. పడహారేళ్ల చిన్నదాన్ని నన్ను నిష్టా

రణంగా యిలాగు ఖోభ పెట్టడంకంటె కూరకృత్యం లోకంలో యేదీ వుండదు. నీవు యిన్ని నీతులు చెపుతావుగాని, పాపం నీపెనిమిటి విషయమయి నీవు యెందుకు కూరంగా నడుస్తూ వుంటావో చెప్పు.

మృదు—నీవు యిప్పుడు కూరత్వమనేది ఆయనకు తగినంత వివేకం లేకపోవడంవల్ల తటస్థ మవుతూవున్నది.

మనో—వివేకం లేకపోవడమూ గివేకం లేకపోవడమూ నాకు యేమీ కనపడడం లేదు. ఆయన యేజోక్యమూ కలుగ చేసుకోకుండా యెవరు వచ్చినా మాట్లాడుతూ ఋషిలాగు యెప్పుడూ పురాణాలు ముందుపెట్టుకుని చదువుకుంటూ కూర్చుంటాడు.

మృదు—ఇంటిజోక్యం యెంతమాత్రమూ కలుగ చేసుకోకుండా వచ్చినవారితో టల్లా మాట్లాడుతూ వుండడమే పెద్ద అవివేకము. చిల్లరవిషయాలలోకూడా మన దాసీముండవంటిది నచ్చి ఆలోచన అడిగినా పొమ్మని కోపపడక యేదో చెపుతూ వుంటారు.

మనో—పాపం. ఆయన ధర్మరాజునంటివాడు.

మృదు—అందుచేతనే ఆయనను లోకున చేసి మనదాసీది జానకికూడా మాటమాటకూ ఆయనదగ్గరకు వెళ్లి యేదో వకటి అడుగుతూ వుంటుంది. అలా నెత్తిమీద యెక్కించుకోవడంచేత నామాటంటే లక్ష్యం లేకుండా అది నాతో సమానంగా వుండడానికి ప్రయత్నం చేస్తూవుంటుంది. నేను గాజులు తొడిగించుకుంటే అదీ గాజులు తొడిగించుకుంటుంది; నేను కొప్పులో పువ్వులు పెట్టుకుంటే అదీ పువ్వులు పెట్టుకుంటుంది; నేను రంగుచీర కట్టుకుంటే అదీ కట్టుకుంటింది. ఇంటి కయిన మగవాడు దానితో చనువుగా మాట్లాడుతూ యేదడిగినా లేదనకుండా చేస్తూవుంటే, అది యేలాగంటి కోరికలు కోరుతుందో నాకు యెలా తెలుస్తుంది?

[తనలో నేమో యశుకొనుచు దృఢస్మృతుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

దృఢ—రేపు యేకాదశి వ్రపవాసంచేసి రాత్రి జాగరం చెయ్యి వలెను. ఓసీ! యింట్లో యేమిచేస్తున్నావు?

మృదు—ప్రాణేశ్వరా! పొద్దున్న జానకివిషయం అంతదూరం చెప్పినతరువాత యేమి చెయ్యకుండా యిలాగు నెమ్మదిగా వచ్చి నాతో మాట్లాడడానికి మీమనస్సు వప్పిందా?

దృఢ—అవును. నీవు పొద్దున్న యేమిటో చెప్పినావు గాని, అది యేమిటో నాకు జ్ఞాపకం లేదు.

మృదు—తనకూతురుని తీసుకుని నానవితన్నగారు చండశా సనుడు గారు కూడా యిక్కడకు వచ్చి వున్నారు. నేను యిప్పుడు మీతో పోట్లాడకూడదు. నేను మీతో నేటి వ్రదయాన్న చెప్పిన సంగతే మరిచిపోయినారుగా!

దృఢ—నా ప్రాణేశ్వరీ! నిజంగానే మరచిపోయినాను. నేను నీవు చెప్పేమంచినంగతులు మాత్రమే జ్ఞాపకం వుంచుకుంటాను.

మృదు—మీ మంచితనం చూస్తే నాకు వళ్ళు మండుకు పోతూవున్నది. మీవుపేక్షవల్ల నామనస్సుకు యెంతైన నొప్పి కలు గుతూ వున్నది.

దృఢ—నేను బుద్ధిపూర్వకంగా యెప్పుడూ నీ మనస్సుకు నొప్పి కలిగించలేదు. నీ విషయమయి నాకు వ్రపేక్ష లేదు. నేను యెప్పుడూ నిన్నే తలచుకుంటూ వుంటాను— అమావాస్యనాడు రాత్రి భోజనం లేదు.

[జానకి ప్రవేశించుచున్నది]

జాన—అమ్మా! ఆవిడె—

దృఢ—అయ్యో! మరచిపోయినాను. నేను వ్రదయాన్న బజా

దుకు వెళ్ళినపుడు నీకోసం బొట్టుపెట్టె కొన్నాను. ఓ ప్రాణేశ్వరీ !
అదుగో చూచినావా?

మృదు—మీరు చేసినపనికి యీముష్టిపెట్టె యిస్తే నాకోపం
పోతుం దనుకున్నారా యేమిటి? (కిటికీ తలుపు తీసి) మీరు యిచ్చిన
వస్తువు యెక్కడ దాస్తానో చూడండి. (అని కిటికీలోనుండి గోదా
వరిలో పడవేయుచున్నది)

జాన — (తనలో) మాణిక్యంవంటి పెట్టె పారవేసింది. నాప్రి
యుడుకూడా నాతో వివాదపడి యీలాగంటివస్తువు యే దయినా
నాకోపంతీరడానికి బహుమానం పంపిస్తే బాగావుండును. నేనుమాత్రం
గోదావరిలో పడవెయ్యనూ?

మృదు—నేను యేమిచేసినానో చూచినారా?

దృఢ—చూచినాను. బొట్టుపెట్టె కిటికీలోనుంచి గోదావరిలో
పారవేసినావు.

మృదు—అందువల్ల మీకేమీ విచారం కలగలేదా?

దృఢ—యెందుకుకలుగుతుంది? నీవస్తువు నీవు పారవేసుకుంటే
నాకేమి? యెవరివస్తువు వారు మనసువచ్చినట్లు చేసుకోవడానికి ప్రతి
వారికీ స్వతంత్రం వున్నది.

మృదు.—పయికి మంచివానివలె నటిస్తూ మీరు నన్ను యెంత
ఊోభయినా పెడుతూ వున్నారు. ఏమయినా అంటే నానోరు బయల
పడుతుంది.

జాన—అమ్మా! ఆవిడె. —

మృదు—ఏమీ! నీవుకూడా యిక్కడే వున్నావా? (మనోరం
జనితో రహస్యముగా) నే నన్నమాట నిజమవునో కాదో యీజానకిని
చూడు. నేను తలదువ్వుకుంటే అది తల దువ్వుకున్నది. బొట్టుకూడా

నేను పెట్టుకున్న మోస్తరుగానే పెట్టుకున్నది— జానకీ! యేమి చెప్పవచ్చినావు?

జాన.—అమ్మా! ఆవిడె యీమధ్యాహ్నం మీరు తన యింటికి వస్తారో రారో కనుక్కుని రమ్మని వర్తమానం పంపించింది.

మృదు—ఆవిడె యెవరు?

జాన.—కనకాంగిగారు మీ పెత్తల్లి కూతురు.

మృదు—అవును జ్ఞాపకం వచ్చింది. వస్తామన్నారని చెప్తామను. పాపం కనకాంగికి వంట్లో జబ్బుగా వున్నది.

జాన—(దృఢవ్రతునితో మెల్లగా) మీ యింటి యజమానాలుగారు వెళ్ళిన తరువాత మీకు వకటి చూపించవలసి వున్నది జ్ఞాపకం చెయ్యండి.

మృదు.—నేను తప్పకుండా వెళుతాను. కదలవేమి? జాన నేను వెళ్లననుకుంటున్నావా యేమిటి? మాలమ్మగారు యిప్పుడే వస్తారని చెప్పు.

జాన—నేను మీరు వెళుతారే ను అకున్నాను. ఇదుగో వె వెళుతాను. (అని వెళ్ళుచున్నది)

మృదు—ప్రాణేశ్వరా! మీకు సిగ్గులేకుండా నాయెదుట అనిలుచోవడం బాగావున్నదికాదు.

దృఢ—నీకు యిష్టంలేకపోతే నేను పుస్తకాలగదిలోకి వెళ్ళి పురాణపారాయణం చేసుకుంటానులే— ఏకాదశీవ్రతం నియమం జరపవలెను. (అని వెళ్ళుచున్నది)

మనో—పెనిమిటిని చూస్తే నీవు ఆలా చిర చిర లాడుతావుంటా వేమి?

మృదు—నీవు మహా పతివ్రతవు. నీ కాసగతి తరువాత చె

తానులే. ముందుగా ఆపానకపు చెంబు యిలాగుతీసుకుసిరా. అందులో యిప్పుడు నేను రోట్లో నలగకొట్టినమందు వేస్తే యెంతఖాయలాలో వున్నవారి కయినా కుంభకర్ణుడిలాగు నిద్ర పడుతుంది. కనకాంగికి రాత్రి బొత్తిగా నిద్ర పట్టకుండా వున్నది. యీమందు తీసుకునివెళ్లి యివ్వ వలెను.

[పెద్దబుట్ట తలమీద పెట్టకొని యిద్దఱుమనుష్యులు ప్రవేశించుచున్నారు]

మృదు — అబ్బీ! యీరాక్షసిబుట్ట యిక్కడకు యెందుకు తెచ్చినారు?

మను — జానికమ్మకోసం తెచ్చినాము. మీనపుకరు మేడమీద వున్నది. అక్కడకు తీసుకువెళ్లమంటే తీసుకు వచ్చినాము.

మృదు — జానికమ్మా? మంచిది. బుట్ట అక్కడ వుంచి మీరు వెళ్ళిపోండి.

మను — ఇక్కడ వుంచుతాము. (అని యుంచి వెళ్ళుచున్నారు)

మనో — నీవు అవుషధం తయారుచేస్తూ వుండు. నేను యిం తోలోలోపలికి వెళ్ళి కనకాంగిఅత్తగారి యింటికి నీతోకూడా రావడానికి గావూదాచీర కట్టుకునివస్తాను. వెనుక త్రివిక్రమవర్మను కలుసుకోవడానికి యీవూదాచీర కట్టుకుని మాతోటలోకి యెంతో సంతోషంగా కట్టేదాన్ని. (అని వెళ్ళుచున్నది)

మృదు — ఇందులో యేమున్నది? ఈబుట్ట కదులుతూవున్నట్టు ఉంది. లోపల యెవడూ మనిషిలేడుగదా?

[అప్పుడు సాహసవర్మ బుట్టలోనుండి పయికి దుముకుచున్నాడు]

సాహ — అమ్మా! అమ్మా! నిన్ను బతిమాలుకుంటాను.

కలు వెద్యుబోకు. నేను పరాయివాణ్ణయినా. నీఅనుగ్రహం నమ్ము నీ వున్నాను.

మృదు — ఈవేషం యేమిటి?

సాహ — చల్లకువచ్చి ముంత దాచిన ప్రయోజనం లేదు. త్రివిక్రమవర్మ పేరు మీరు యిదివరకు విని వుంటారు. నేనే అతణ్ణి.

మృదు — మనోరంజనిప్రియుడవు నీవేనా? నీవు యెవరవో యెక్కడివాడవో యెవరికీ తెలియదు. అయినా కానీ నీవు నాలనుగ్రహాన్ని సమ్మొకొని వున్నానని చెప్పినావు గనుక, నిన్ను బయలపెట్టక నీకు సహాయం చేస్తాను.

సాహ — నీవు మహాదొడ్డదానవు.

మృదు — వచ్చినట్టుగానే నిన్ను మళ్ళీ పంపించివెయ్యడానికి నేను సహాయం చేస్తాను. బుట్టలోనికి తిరిగి వెళ్ళు. మళ్ళీ యిద్దరుమనుష్యులు యీబుట్ట నీవు యేస్థలానికి తీసుకుని వెళ్లమంటే అక్కడకు తీసుకునివెళ్ళి విడిచి వస్తారు. నీవు యిక్కడికి వచ్చిన సంగతి యెవరికీ తెలియనియ్యను.

సాహ — (తనలో) ఇది మంచిఅనుగ్రహం. (బిగ్గరగా) అమ్మా! నన్ను తిరిగి బుట్టలోకి వెళ్లమనడం మీకు న్యాయమా? బాగా ఆలోచించుకోండి. ఈబుట్టలో దూరడంవల్ల నాకు తగిలిన దెబ్బలూ గాయాలూ అటుండగా వత్తుకుని నావంటినిండా చాప అల్లినట్లు శిరస్సు మొదలుకొని పాదందాకా యీఅల్లికపని యెట్లా అంటుకున్నదో చూడండి.

మృదు. — ఈబుట్టలో దూరడంకంటే నాకు వుపాయాంతరం యేమీ! తోచడం లేదు. నీకు మామనోరంజనితో సంధానంకలుగ చెయ్యడానికి నేను సహాయం చెయ్యజాలను. పరపురుషుడితో నేను పంటరిగా మాట్లాడుతూవుంటే చూచేవారు యేమనుకుంటారో అదికూడా ఆలోచించవలెను. వేగిరం బుట్టలోకి వెళ్ళు. బుట్టమోసుకుని వెళ్ళడానికి నేను

యిప్పుడే మనుష్యులను తీసుకుని వస్తాను.

సాహ—అమ్మా ! నీకు సాధనాంతరం తోచకపోయినట్టయితే యీకాగితంలో వ్రాసినచోటికి నన్ను పంపించండి. (అని కాగితము చేతి కిచ్చి బుట్టలో ప్రవేశించి) బుట్ట క్రిందివైపు మీదకీ మీదివైపు కిందికీ తిప్పకుండా జాగ్రతగా తీసుకుని వెళ్ళమనండి.

మృదు—అలాగే చెపుతాను. కదిలితే లోపలవున్న సామానుకు దెబ్బలు తగులుత వని కదలకుండా తీసుకుని వెళ్ళమని గట్టివుత్తరువు చేస్తాను. (అని వెళ్ళుచున్నది)

సాహ—వర్తకపు సరుకులాగు యిందులో కూర్చుండి నేను మళ్ళీ వెళుతానా? వెళ్ళను. (పయికి వచ్చి) నేను యీయింట్లోనే యెక్కడయినా దాక్కుంటాను. నాకు బదులుగా యీబుట్టలో యేమయినా వెయ్యవలెను. యీయింట్లో యేమి వున్నవి? యిక్కడ వక రోలూ, రోకలీ తలుపుకు యెత్తుపెట్టుకునేరాయీ కనుపడుతూ వున్నవి. యివి యీబుట్టలో వేస్తాను. (అని వానిని బుట్టలో వేసి) యీవిడె చేతికి నేను బస చేసి వున్నవారిపేరు వ్రాసి యిచ్చినాను. నాకు బదులుగా యివే అక్కడకు వెళుతవి. (అని వెళ్ళుచున్నాడు)

[జానకి ప్రవేశించుచున్నది]

జాన—యీరోజున నాయజమానురాలు వూరికే చిరచిరలాడుతూ వున్నది. ఆవిడె నన్ను చూస్తే యెప్పుడూ కోపపడుతూనే వుంటుంది. ఈసారి న నేన్నేమైనా అంటే నామనస్సులో వున్నది మొగంమీద అని వేస్తాను. ఆవిడె యిందాకా యీకిటికిలోనుంచి బొట్టుపెట్టె నిష్కారణంగా నీళ్లలో పారవేసింది. అది తేలివున్న దేమో చూస్తాను. (అని కిటికీవద్దకు పోయి చూచి) అడుగోనాప్రియుడుమాధవుడు పడవులో యెక్కి పికారు బయలుదేరినాడు. అతనిదగ్గర యెవత్తో

అడది కూడా కూర్చున్నది. నేను చూడలేను. ఈమాట అతడు నన్ను చూడడానికి వచ్చినప్పుడు కట్టుకున్నబట్టలు చింపివేసి యిలా గంటి పని చేసినందుకు తగిన ప్రియశ్చిత్తం చేస్తాను. ఇక్కడ యీ బుట్ట యేమిటి? దీనిమీద యేమిటో చీటి అంటించి వున్నది. చదువు తాను. జా—జా—జాన—జానకి—ఇది నాదే. ఇది వట్టి పాడు దస్తూరీ. నేను చదువలేను. తరువాత యెవరిచేత నయినా చదివిస్తాను. (అని చీటీ తీసి) ఈబుట్టలో యేదో పెట్టి పడవలో నేను యిప్పుడు చూచినమానిర్భాగ్యుడు నాకు బహుమానం పంపించినాడు. నేను యిది పుచ్చుకోను. యిందాకా తన భర్తగారు యిచ్చిన బహుమానాన్ని మాఅమ్మగారు యెలా చేసిందో నేనూ దీన్ని ఆలాగే చేస్తాను. ఈకిటికీలోనుంచి యిది గోదావరిలో పడవేస్తాను. (అని యెత్తిచూచి) అమ్మా! ఇది యెంత బరువుగా వున్నది? తాళు. యెవరో వస్తూ వున్న ట్టున్నారు. అడుగులచప్పు డవుతూ వున్నది.

దృఢ—(వెలుపలనుండి) ఈసంవత్సరం కార్తిక సోమవారాలన్నీ వుండవలెను.

జాన—ఆ వచ్చేది మాయజమానుడు దృఢవ్రతుడు గారు. ఈయన నిగర్వచూడామణి. ఈయనకు కోప మన్నమాట లేదు. అయ్యా! మీరా?

[దృఢవ్రతుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

దృఢ—జానకీ! ఇక్కడ యేమిచేస్తూ వున్నావు?

జాన—అయ్యా! మీరు నాకు వక్కపుపకారం చెయ్యవలెను. మీదేహంలో బాగా బలం వున్నదా!

దృఢ — (తనలో) ఇది నన్ను యీప్రశ్న యెందుకు అడిగి వుంటుంది?

జాన—అయ్యా! మరేమీ లేదు. సందేహించకండి. మీకు జెబ్బపుష్టి బాగా వున్నదేమో తెలుసుకోవడాని కడిగినాను.

దృఢ—సాధారణంగా వున్నది.

జాన—మీరు దొడ్ల మహారాజులు. మీకు శ్రమ యిచ్చి నందుకు క్షమించవలెను. మీరు నాయం దనుగ్రహించి యీబుట్ట కిటి కీలోనుంచి గోదావరిలో తొయ్యడానికి కొంచెం సహాయం చెయ్య గలరా?

దృఢ—యెందుకు తొయ్యడం?

జాన—అయ్యా! క్షమించండి. ఇది కొంచెం రహస్యమయిన సంగతి.

దృఢ—ఈబుట్ట గోదావరిలో వెయ్యడం రహస్యమా? నీమాట నమ్మతగి వుండలేదు.

జాన—నాప్రార్థన చిత్తగించి యీకాస్తపని చేసిపెట్టండి. యిది నేను గోదావరిలో యెందుకు తోయిస్తానో తరువాత సావకా శంగా తమతో మనవి చేస్తాను.

దృఢ—ఇప్పుడు చెప్పితే చెప్పినావు గాని యిటువంటిపనులు యిఖముందు నాతో యెప్పుడూ చెప్పకు. ఈమాటమాత్రం చేస్తాను. అనతలవయిపున నీవు పట్టు. ఇది యెంత బరుగా వున్నదీ! (ఇద్దఱును పట్టి బుట్ట గోదావరిలో తోయిచున్నారు)

జాన—ఎంత చప్పుడయిందో! నీళ్ళు పయికి నిలువెడెత్తు లేచి బుట్ట తిన్నగా అడుక్కుపోయింది. నా కీసహాయం చేసినందుకు మీకు పదివేల దణాలు.

దృఢ—ఇది యెత్తేటప్పటికి నా చెయ్యంతా నొప్పిపెట్టింది. జానకీ! నీకు వక బుద్ధి చెపుతాను. నీవు యింకొకసారి యెప్పుడైనా

యిటువంటి రహస్య మయినపని చెయ్యవలసి వచ్చినప్పుడు నాతో చెప్పక యెవరి నైనా యిద్దరిని బలమైన మనుష్యులను మాటాడి తెచ్చుకో.

జాన — అయ్యో ! ఊమించండి. మీకు పదివేలదణ్ణాలు పెడుతాను. ఈబుట్టలో పెట్టి విశ్వాసహీను డై నమామాధవుడు నాకు యేదో బహుమానం పంపినాడు. నాకు అతనిమీద బహుకోపంగా వున్నది. ఈసమయంలో అతను యిక్కడవుంటే బాగా వుండును. అప్పుడు యీబుట్టకు బదులుగా అతణ్ణే యీగోదావరిలో తొయ్యమని యేలినవారిని ప్రార్థిస్తును. తమరు నాయందువుండేదయచేతనూ తమ మంచి స్వభావంచేతనూ నాప్రార్థనను తప్పకుండా చెల్లించి వుందురు. (అని వెళ్ళుచున్నది)

దృఢ — ఇది వట్టి మతిలేని మాట లంటూ వున్నది. మొఖ మాటంచేత కాస్తపనిచేసిపెడితే నవకర్లు యెప్పుడూ వేపుకుంటారు. మాతోటమాలీకి యిదివరకు ఆరువత్తరాలు వ్రాసిపెట్టినాను. ఈజానకి యిదివరకు తన ప్రియుడు వ్రాసినవత్తరాలు నాలు గైదైనా నాచేత చదివించుకున్నది. నేను చదివే పురాణాలు జ్యోతిషగ్రంథాలనుకుని మా ఆవులను పాలు పితికే వాడు తన కొడుకు పెల్లికి ముహూర్తం పెట్టుమని వచ్చినాడు. ఆపను లన్నిటికంటెనూ యీబుట్ట తొయ్యడం పని బహు విచిత్రంగా వున్నది.

[మృదుభాషిణి ప్రవేశించుచున్నది]

మృదు — ఓప్రాణేశ్వరా ! మీరు యిక్కడ బుట్టచూచినారా? పెద్దబుట్ట.

దృఢ — చూచినాను.

మృదు — మీరు కూడా లోపల దాక్కో వచ్చును. అం

పెద్దబుట్ట.

దృఢ—అవును. పెద్దబుట్టే. (తనలో) జానకీ నేనూ తోడు పట్టి గోదావరిలో పడ వేసినమాట చెప్ప కూడదు. చెపితే ఖజ్జాకు వస్తుంది.

మృదు—ఈసంగతి మీరు యెవరితోనూ చెప్పనని నాచేతులో చెయ్యి వెయ్యండి.

దృఢ—నామాట నమ్ము. నేను యెవరితోనూ చెప్పను.

మృదు—ఆబుట్టలో యేమి వున్న దనుకొన్నారు?

దృఢ—నాకు తెలియదు. ఏమి వున్నదో నీవు చెపితే వింటాను.

మృదు—మనిషి వున్నాడు.

దృఢ—ఏమిటి! మనిషా?

మృదు—మనిషే.. నిశ్చయంగా మనిషే..

దృఢ—(తనలో) మనిషికాదు. అందులో పెద్ద దయ్యం వున్నది. (బిగ్గరగా) ఓ ప్రాణేశ్వరీ! నీవు యేదో పొరపాటు పడ్డావు.

మృదు—పొరబాటూలేదు. యేమీ లేదు. అతణ్ణి నేను కళ్లారా చూచినాను. అతనిమాటలు చెవులారా విన్నాను. అతను యెవరనుకున్నారు? మన మనోరంజనిని మోహించి తిరుగుతూ వుండే త్రివిక్రమవర్మ. అతను బుట్టలో నుంచి యివతలికి వస్తా నన్నాడు. నేను యింట్లోనుంచి అవతలకు పంపివేస్తా నన్నాను. వీళ్ల యిద్దరికీ సంబంధం కాకుండా చెడ కొట్టడానికి నేను చేస్తూవున్న ప్రయత్నం మీకే తెలుసును.

దృఢ—ఈసంబంధం చెడకొట్టడంలో నీవగ మొదలంటూ తీర్చుకున్నావు. అయ్యో! పాపం!

మృదు—తెల్లపోయి అలాచూస్తూ రేమి? మీమనస్సు స్వస్థంగా

లేనట్టు కనపడుతూ వున్నది.

దృఢ - నామనస్సుకు స్వస్థం లేదంటూ వున్నావా? ఇది బుద్ధి పూర్వకమయిన పనికాదు. కేవలం పొరబాటుచేత జరిగింది. అయ్యో! అయ్యో! బుట్టలో మనిషి వున్నాడా?

[సుబలాఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

సుబ — అమ్మా! మేమంతటా చూచినాము. మాకు యెక్కడా బుట్ట కనపడడం లేదు.

మృదు — కనపడడం లేదూ?

దృఢ — కనపడడం లేదు! ఇది యేమో వింతగా వున్నది! మీ రది చూచి వుండరు.

మృదు — ఆలాగైతే జానకి తనబుట్టచూచి తీసుకుని వెళ్ళి వుండవచ్చును. సుబలా! నీవు వెళ్ళిపోవచ్చును.

సుబ — మంచిది. (అని వెళ్ళుచున్నాఁడు)

మృదు — నామనస్సులో యేమీ తోచకుండా వున్నది.

దృఢ — నాకూ తోచకుండానే వున్నది. కాని నీకు తోచక పోవడమంటే విరుద్ధంగా కనపడుతూవున్నది.

మృదు — ఆలాగంటారేమి? అతడు బుట్టలోనుంచి తప్పించు కునిపోయి చండశాసనుడికూతుర్ని కలుసుకుని, మాట్లాడవచ్చును.

దృఢ — ఆవిషయమయి నీవు యెంతమాత్రమూ భయపడ వలసినపని లేదు. అతడు బుట్టతోకూడా యీకిటికిలోనుంచి తప్పించు కొని పోయినాడు.

మృదు — మీరెరుగరా యేమిటి ? ఆకిటికి అవతల కింద పెద్దనది పారుతూ వున్నది.

దృఢ — అవును పారుతూ వున్నది. అతడు నీళ్లలో పడకుండా

యీకిటికిలోనుంచి తప్పించుకుని పోలేడు. అయ్యో! పాపము!

మృదు — నేను మనోరంజనిదగ్గరకు వెళుతాను. కామాంధులైవున్న యీయిద్దరూ కలుసుకుంటే వాళ్లను మళ్ళించడానికి బ్రహ్మతరంగాదు. చండశాసనుడు వక వేళ యిక్కడకు వస్తే బుట్టలో మనిషి వున్నట్టు అతగాడితో చెప్పకం డేమి? (అని వెళ్లుచున్నది)

దృఢ — నేను ఈరహస్యం బయల పుచ్చను. నేను తెల్లవారిలేచి మహాఘనకార్యం చేసినాను. నిష్కారణంగా నక ప్రాణం తీసివేసినాను. అయిపోయింది మళ్ళీ తలపెట్ట రాదు. ఇఖ దీనివిషయ మయినే నాలోచించను. మని షయితే బుట్టలో దూరి యెందుకు కూర్చోవలెను? ఇందులో నాతప్పితం యేమీలేదు. నేను నిర్విచారంగా వుండవచ్చును. నేను పుస్తకం చదువుకుంటూ మనస్సు దీనిమీదినుంచి మరినకదానిమీదికి మళ్ళించుకుంటాను. గౌతమీమహత్యం చదువుదునా? పనికిమాలిన పుస్తకం. మళ్ళీ నీళ్ళూ గోదావరీ జ్ఞాపకం వస్తూ వున్నవి.

[జానకి ప్రవేశించుచున్నది]

దృఢ — ఓహో! నీవు యిక్కడనే వున్నావా? నీవు మహామంచిదానవు.

జాన — మగవాళ్లందరూ నన్నాలాగే అంటారు.

దృఢ — ఓసి రంకుముండా! నాముఖంచూడడానికి నీకు మనస్సు యెలాగు వచ్చింది?

జాన — నేను నిజంగా రంకుదాని ననే మీరు —

దృఢ — నీ వంతకంటెనూ నూరురెట్లు చెడ్డదానవు. ఆపనికంతా సీవే కారకురాలవు.

జాన — ఏపనికి?

దృఢ—ఆ ఘోరమైనదానికి. నరహత్యకు.

జాన—అయ్యో! మీరు నన్ను పరిహాసం చేస్తూవున్నారు.

దృఢ—పరిహాసమా! ఆబుట్టలో మనిషి వున్నది యెరగనట్టు నటింపడం నీకే తగివున్నది.

జాన—మీరు పన్నినది మంచియత్రం. మీరు నాతో హాస్య మాడుతూ వున్నారు కాబోలును. ఆబుట్టకు వకచీటీకూడా అంటించి వున్నది. అది తీసి నేను జేబులో వేసుకున్నాను. (చీటి పయికి తీసి) అయ్యో! ఇందులో యేమయినా హాస్యపుమాటలు వుంటే నన్ను యెగతాళి చెయ్యకండి. (అని చీటి చేతికిచ్చుచున్నది)

దృఢ—(చదువుచు) “నాప్రాణాధికురాల నయిన జానకీ!”

జాన—ఓరి యిచ్చకాలమారి దొంగా!

దృఢ—“యిందులోపెట్టి నాయజమానుణ్ని నీనగ్గుకు పంపించి నాను.”

జాన—అయ్యో! (అని అరచుచున్నది)

దృఢ—అరవబోకు. అరవబోకు. నీవు గట్టిగా అరిస్తే యిస్సాడు నీకూ నాకూ కూడా తంటావస్తుంది.

జాన—అయ్యో! అయ్యో! అయ్యో! ఆచీటి నన్ను చూడ నియ్యండి. (చూచి) య—య—య—యజ—యజ—యజమా—యజమానుణ్ని—మీరు చెప్పింది నిజమే. అయ్యో! అయ్యో! మనకు తప్పకుండా తంటా వస్తుంది.

దృఢ—అలాగైతే మొదటినుంచీ యీసంగతి నీకు తెలియనే తెలియనట్టున్నది.

జాన—ఎంతమాత్రమున్ను తెలియదు. యెవరైనా చదివి పెడితేనేగాని నేను వుత్తరాలు స్వయంగా చదువుకోలేను. నేను చిన్న

ప్పుడు గరల్సుస్కూలులో చదువుకున్న నాలుగు ముక్కలూ మరిచి పోయినాను. మాదార్భాగ్యుడు నాకు యేదో పంపించినా ఉని అది మాఅమ్మగారు చేసినట్టు గోదావరిలో తొయ్యవలె ననే కాని నాకు రెండో ఆలోచన లేకపోయింది.

దృఢ—అయిం గేమో అయింది. ఇఖ నేను ముందుసంగతిని గురించి ఆలోచిస్తూవున్నాను. నీవు బుద్ధిపూర్వకంగా చేసినావని నీమీద నిష్కారణంగా అనుమానపడ్డాను. నీవు నిర్దోషురాల వని నా కిప్పుడు తెలిసినది. మనమిద్దరమూ యిందులో పనికిమాలిన దోషులమూ నిర్దోషులమూకూడానూ. ఆబుట్ట నీ అంతట నీవే తొయ్యక నన్ను కూడా యెందుకు రమ్మన్నావు? అయినాకాసీ యీచీటీ కడతేరా చదువు దాము. (ఇద్దఱును దగ్గఱగాచేరి చదువుచున్నారు)

[అప్పుడు సాహసనర్మ ప్రవేశించుచున్నాడు]

సాహ—(తనలో) మనోరంజని నాకు యెక్కడా కనపడలేదు. ఈలోపల యెవడైనావచ్చి నన్నుచూచి యేమైనా అంటాడేమోనని ప్రతినిముషమూ భయంవేస్తూవున్నది. అక్కడెవరో వున్నారు. నేను అదృష్టమంతుణ్ణి. అతడు నాపూర్వపు స్నేహితుడు దృఢవ్రతుడు. అందుకు సందేహంలేదు. (బిగ్గరగా) ఓయీ! దృఢవ్రతా!

దృఢ—(తనలో) అడుగో కనిపిస్తేబిలు వచ్చినాడు. (బిగ్గరగా) కాదండి ఇక్కడనుంచి కాదండి. అది మా పక్క యింట్లోవారి కిటికీ లోనుంచి పడ్డది. (తేటిపారచూచి) ఓయీ సాహసవర్మా! నీవా? నీవు ఊమంగా వున్నావా? (తనలో) తలుపులన్నీ వేసి వుంటే ఇత డేదా రిని వచ్చినాడు?

సాహ—(తనలో) నే నితనితో బుట్టసంగతేమీ మాట్లాడక పూరికేచూడడానికి వచ్చినట్టు నటిస్తాను. (బిగ్గరగా) మీరంతా ఊమం

గా వున్నారా? మిమ్మల్ని చూచి నాలుగు సంవత్సరాలు పయిగా
'అయింది.

దృఢ—నాలుగు సంవత్సరాలా? అవును కావచ్చింది. నీవు
పూర్వపు స్నేహితుణ్ని జ్ఞాపకం వుంచుకుని చూడడానికి వచ్చినందుకు
చాలా సంతోషంగా వున్నది.

సాహ—అవును చూడడానికే వెతుక్కుంటూ వచ్చినాను.

దృఢ—నామీద నీకు చాలా దయవున్నది గనుక వచ్చినావు.
నేను యిక్కడ వున్న సంగతి నీకు యెట్లా తెలిసింది?

సాహ—మిమ్మల్ని కిటికీలోనుంచి చూచినాను.

దృఢ—రా. రా. వెళుదాము. యీముందుభాగం మేము
కాపురంవున్న భాగం కాదు. యీయింటి వెనకభాగం సరిగా నీళ్లలో
వున్నది.

సాహ—అవును. పావుగంట సేపటి క్రిందట యీదారిని గోదా
పరిలో పడవపికారు వెళ్ళినప్పుడు చూచినాను.

దృఢ—ఏమిటి? నీవు నన్ను కిటికీలోనుంచి చూచినావు కాబో
లును! అప్పుడు నేను యేమయినా పనిచేస్తూవున్నానా?

సాహ—లేదు. అసలు నేను మిమ్మల్ని చూడనేలేదు.

దృఢ — అవును. చూడలేదు. నిశ్చయంగా చూడలేదు.
అప్పుడు కిటికీలోనుంచి చెయ్యడానికి నా కేమిపని వున్నది?

సాహ—(తనలో) ఇతనిమాటల ధోరణి చూస్తే యేదో
వింతగా వున్నది.

జాన—అప్పుడు నే నీయససమీపమున నిలుచోలేదు కాదూ?

సాహ—లేదు.

దృఢ—నిజంగానే నిలుచోలేదు.

సాహ.—(అని తనలో) యిదంతా యేమిటి? ఏదోతప్పుపని చెయ్యడంచేత వీరికి మనస్తిమితం లేకుండా వున్నట్టున్నది. ఈకిటికీవద్ద నిలుచుండి యియన యిచిన్నదాన్ని ముద్దు పెట్టుకొని వుంటాడు. (బిగ్గరగా మీరుచేసినపని నేను కనిపెట్టినాను.

దృఢ—అయ్యో! అది నీకంట బడ్డదా?

జాన—హా దేవమా?

సాహ—దృఢవ్రతా, నీవు మహాచెడ్డవాడవైనావు!

దృఢ—అవునవుచు — కాదు కాదు — నీమనస్సులో అన్నీ పిచ్చిపూహాలు పుడుతూవుంటవి. అయినా కానీ నీవెప్పటివలెనే సవ్య మొగంతోటే కనపడుతూ వున్నావు.

సాహ—అవును. నాది యెప్పుడూ సవ్యమొగమే. లోపల యేమివున్నా పైకి ఈనీళ్లు యెలాగు శాంతంగావున్నవో నేను ఆలాగే వుంటాను.

దృఢ—(తనలో) ఇతని వ్రపమానాలు వింటే నాకు గుండెలు పగులుతూ వున్నవి.

జాన—(తనలో) యీపాడుపోలికలు చూస్తే నాకు తలనొప్పి వేస్తూ వున్నది.

సాహ—(తనలో) ఆబుట్టలో నావొళ్లంతా సలిగి పోయింది. ఆ అలసటచేత నాకు నోరు యెండుకు పోతూన్నది. (బిగ్గరగా) మనలో మనకు వున్న పూర్వపు స్నేహాన్నిబట్టి యేమీ అరమర లేకుండా అడుగుతూ వున్నాను. దృఢవ్రతా! నాకు కొంచెం పానకం చేయించి తెప్పించగలరా?

జాన—యిందాకా అమ్మగారు పానకం చేయించి కొంత గిన్నెలో పోసి వుంచినారు. అది తీసుకు వస్తునా?

దృఢ—వేగిరం తీసుకు రా.

జాన—నిముషంలో తెస్తాను. (అని వెళ్ళుచున్నది)

సాహ—నేను యిప్పుడు ప్రయాణంలో చాలా అలసట పడి వచ్చినాను. దానితో నా కిప్పుడు దాహశాంతి కావచ్చును. ఆ గిన్నెడు పానకమూ నేను యిప్పుడు గిన్నెడు అమృతంగా యెంచుకుంటాను.

దృఢ—ఏమి ? బండిమీద వచ్చినావా యేమి ?

సాహ—(తనలో) బండిమీద కాదు. బుట్టలో వచ్చినాను. (బిగ్గరగా) నేను వెనుక చూచినప్పుడు మీకు భార్య లేదు. ఈమధ్యను వివాహమాడినారు కాబోలును. ఈయింట్లో మీరు కాపురంవున్నారా?

దృఢ—ప్రస్తుతం మట్టుకు వున్నాము. మేము యిక్కడ చిర కాలం వుండము.

సాహ—మరియెక్కడకు వెళుతారు ?

దృఢ—(తనలో) బహుశా చెరసాలలోకి. (బిగ్గరగా) ఎక్కడకు వెళ్లేది ముందు సంగతులనుబట్టి తెలుసుకోవలెను.

[జానకి గిన్నెపట్టుకొని ప్రవేశించుచున్నది]

జాన—అయ్యా ! ఇదుగో తెచ్చినాను.

సాహ—(పుచ్చుకొని త్రాగుచు) పానకం ఓవ్యంగా వున్నది. పానకంలో పంచదార వెయ్యక బెల్లం వేసినారు కాబోలును. అడుగున నోట్లోకి తుక్కువస్తూ వున్నది. అది చెరుకు పిప్పేనా ? నాలుక చేదుగా వున్నట్టున్నది. మీరు తాగినప్పుడు చేదు కనపడలేదా ?

దృఢ—నేను యెప్పుడూ పానకం తాగను.

సాహ—అలాగైతే మీరు మంచినీళ్ళు మాత్రమే గుత్తచేసి వట్టున్నారు. నాకు కొంచెం వికారంగా వున్నది.

దృఢ—మంచినీళ్ళు గుత్తచెయ్యడమా ? నీళ్ళు గుత్తచెయ్యడ

మంటే నీ అభిప్రాయం యేమిటి? నేను మంచిసీళ్ళు తప్ప మరియేమీ తాగనని నీ యభిప్రాయం కాబోలును.

సాహ—అవును. నా అభిప్రాయం అంతే. యీపనికిమాలిన తుక్కుకంటే నేనుకూడా మంచిసీళ్ళు తాగితేనే బాగా వుండిపోను. నాకు లోపల యేలాగో వున్నది.

దృఢ—(తనలో) నాకూ అలాగే వున్నది.

జాన—(తనలో) నాకూ అలాగే వున్నది.

సాహ—నిజంగానే యీపానకంలో యేదో కలిసింది.

దృఢ—ఏమీ కలియలేదు. వట్టి అనుమానము.

సాహ—(చేతులతో కన్నులు మూసికొని) నీళ్ళల్లో చేపలాగు లోపల తిరుగుతూ వున్నది.

దృఢ—నీళ్ళల్లోనా? (అని కిటికీయొద్దకు పరుగెత్తుచున్నాడు)

జాన—చేపలాగునా? (అని కిటికీయొద్దకు పరుగెత్తుచున్నది)

దృఢ—ఏమి నీటిపై ని తేలిందా?

సాహ—నాప్రాణాలు పోతూవున్నవి. నిశ్చయంగా యీపాన కంలో యేదో కలిపినారు. అది విషమయివుంటుంది.

(అని బల్లమీద మూర్ఛపోయిపడుచున్నాడు)

దృఢ—జానకీ! యిది యేమిటి? (అని రెప్పవార్పక చూచు చున్నాడు)

జాన—(కన్నులు నలుపుకొనుచు) యిదేమిటి?

దృఢ—ఇది రెండో నరహత్య. జానకీ—

జాన—అయ్యో!

దృఢ — (గిన్నె వాసన చూచి) ఈపానకంలో తప్పకుండా యేదో కలిసింది.

జాన—(ఏడ్చుచు) అలాగైతే నన్ను పురితీస్తారు.

దృఢ—బహుశా తీస్తారు. నీకూ నాకూ కూడా రెండేసి పురితాళ్ళు కంఠానికి బిగియడానికి సిద్ధంగా వున్నవి. నీ దుర్మార్గంలో నన్ను కూడా సహకారినిగా యేవుద్దేశంతో చేస్తూ వున్నావు?

జాన—ఇదంతా కేవలం పొరబాటు!

దృఢ—నీ పొరబాట్లన్నీ ప్రాణాల మీదికివచ్చే పొరబాట్లు. బుట్టలోవాడా యేట్లో వున్నాడు; ఇక్కడ సాహసవర్మ విషప్రయోగం చేత ప్రాణాలు విడిచినాడు. ఇఖి మనను యిద్దరినీ తప్పకుండా పురితీస్తారు. అప్పుడు పోయినవన్నీ మనవాటితోకూడా నాలుగుప్రాణాలవుతవి. ఇందువల్ల భూభారం కొంత తగ్గుతుంది.

జాన — అతడు పానకం యెందుకు కావలెనన వలెను?

దృఢ—అసలు యితడు నేను పిలువకుండా మన యింటికి యెందుకు రావలెను? ఇతణ్ని యిక్కడకు రమ్మని యెవరు పిలిచినారు?

జాన—ఇతణ్ని మనం యిప్పుడేమి చేతాము? ఆ బుట్టలోవాడికి సహాయంగా యితణ్నికూడా ఈ కిటికీలోనుండి అవతలకు తోసివేతామా?

దృఢ—అవిగో యెన్నోపడవలు యీదారిని వెళుతూవున్నవి. మనం కిటికీలోనుంచి తోస్తే వాళ్లు చూస్తారు. (అప్పుడు తలుపుచప్పుడగుచున్నది) ఎవరో తలుపు గుద్దుతూవున్నారు. వారు లోపలికి వస్తూ వున్నారుకాబోలు!

జాన.—అయ్యో! నాకు మూర్ఛవస్తూవున్నది.

దృఢ—ఇలాగంటి చిక్కుసమయంలోనా? ఈ కష్టసమయంలో నీవు యెంతమాత్రమూ మూర్ఛపోగూడదు. ఇప్పుడు నాకు నీ సహాయం అవశ్యంగా కావలసివున్నది. ముందుగా తలుపులోపల గొల్లెం

వేసిరా.

జాన—ఈపక్క తలుపు తప్ప తక్కినవన్నీ యిచినరకే వేసి వున్నవి. ఇదికూడా వేస్తాను. (అని వేయుచున్నది)

దృఢ—ఇతణ్ని యీ పెద్దమంచమీద చివరగా పడుకోపెట్టి యెత్తుసరి పోవడానికి యితని పక్కను చిన్నపరుపువేసి పయిని పెద్ద పరుపు వేతాము. అప్పుడు పరుపుకింద మనిషి వున్నాడని యెవరూ కనుక్కోలేరు. (అని యట్లు చేయుచున్నారు)

చండ—(వెలుపలనుండి తలుపుగ్రద్దుచు) దృఢవ్రతా! దృఢ వ్రతా!

మృదు—(వెలుపలనుండి) ఓపాణేశ్వరా! తలుపు తలుపు.

జాన—యీశవం అప్పుడే ఎంతబరు వెక్కిందీ!

దృఢ — వాళ్లు తలుపవతల వున్నారు. మనము పరుపూ దుప్పటీ బాగా వేసినాం గనుక యిఖివాళ్లకు తలుపు తీస్తాను.

జాన—మనం యిద్దరమూ వక్కగదిలో తలుపులు వేసుకుని వున్నట్లు అమ్మగారికి తెలఱుకూడదు. ఆమె అసలే అనుమానపు మనిషి.

దృఢ—యీవీణె బురకాతీసి వీణె యెవరికీ కనపడకుండా మంచంకింద గోడదగ్గరగా పెడుతాను. నీవు యీ బురకాలో దూరి వీణెవున్నట్లుగా ఆఝూలను గోడ దగ్గర నిలుచుని వుండు.

జాన—ఆపని వేగిరం చెయ్యండి.

దృఢ—(వీణెగవిసెనతీసి జానకిపయినగప్పి) నీవు యీ మూల యీ గలీబులో కదలకుండా నిలుచుండు. (అని వీణను మెల్లగా మంచ ముక్కింద పెట్టుచున్నాడు)

చండ—ఓదృఢవ్రతా!

మృదు—ఓ ప్రాణేశ్వరా!

దృఢ—(చదువుకొనుచున్నట్లుగా ఒకపురాణమువిప్పి ముందు వేసికొని) వస్తూవున్నాను. కేకలు వెయ్యకండి. (అని తలుపు తీయుచున్నాడు)

[అప్పుడు చండాశాసనుడును, మృదుభాషిణియు, ప్రవేశించుచున్నాడు]

మృదు—ప్రభువువారికి ఆఖరికి యింతసేపటి కయినా మాపిలుపులు వినపడ్డవి. సంతోషించవలెను.

దృఢ—యింతసేపటికా? ఓప్రాణేశ్వరీ! నీవు నన్ను వక్కపిలుపుకంటె యెక్కువ పిలిచినావా?

మృదు—సరి సరి వక్కపిలుపా? మేము మీకు అధాత్తుగా చెప్పుడు వచ్చిందనుకున్నాము.

చండ—అన్ని తలుపులూ లోపలవేసి వుండడంచేత యీవిడె అనుమాన పడడాని కారంభించింది. ఈవిడతప్పకుండా లోపల యెవరో వున్నారంటే, నేను వుంటే వున్నారు లోపల యేమిహత్య జరగడం లేదుగదా వూరుకోమన్నాను.

మృదు—ప్రాణేశ్వరా! లోపల తలుపు వేసుకుని మీరు యేమి చేస్తూవున్నారు?

దృఢ—పుస్తకం చదువుకుంటూ వున్నాను. కర్మవిపాకంలో నరహత్య పాపానికి యేమిప్రాయశ్చిత్తం విధించినాడో అని చూస్తూ వున్నాను. పుస్తకం విప్పివుండడం నీవు చూడలేదా?

మృదు—చూచినాను. చదవడానికి వీలులేకుండా పుస్తకం తల్లకిందుగా పెట్టివున్నది.

దృఢ—నేను పుస్తకము తల్లకిందులుగా కూడ చదవగలను. చదువునందు శ్రద్ధవుంటే యేలాచదివినా చదువవచ్చును.

మృదు—అవునుకాని మీరు ప్రేతంలాగు మొఖాన్ని కళ
లేకుండా తెల్లగా పాలిపోయినట్లు కనపడుతూ వున్నారేమి?

దృఢ—ప్రేతమా? ఎక్కడ?

చండ—మీరు ప్రేతమంటే జ్ఞాపకం వచ్చింది. నామిత్రుడు
దంభప్రియుడు యిప్పుడు వస్తాడు. అతను మీకు కావలసినన్ని భూత
ప్రేత పిశాచాదుల కథలు చెబుతాడు. అతను ప్రతియింటినీ తప్ప
కుండా వకదెయ్యం ఆశ్రయించి వుంటుందని నమ్ముతాడు. బావా!
నేను మీచదువుకు యేమీ అడ్డం రావేదుగదా? మేము యిందాకా
సంగీత విషయంలో వక తగాదాపడి మీరు చెప్పినట్లు వప్పుకుంటూ
మనుకున్నాము. నేను వీణకు యిరవైమూడు మెట్లంటే నాచెల్లెలు
ముప్పయి రెండుంటుంది.

మృదు—అవును నేను యిప్పుడూ అలాగే అంటూవున్నాను.
వీణకు తప్పకుండా ముప్పయిరెండు మెట్లే.

చండ—కావు. నిశ్చయంగా యిరవయిమూడు మెట్లే.

మృదు—పూరికే అరిస్తే యేమిప్రియోజనం? నిజానికి ముప్ప
యిరెండు మెట్లు.

దృఢ—మీయిద్దరిలెళ్ళూ సరిగానేవున్నది. మీలో యెవ
రయినా వకరు మీ అంకెలు తారుమారుచేస్తే యిద్దరిలెళ్ళూ వక్క
టిగా టక్కున సరిపోతుంది.

మృదు—యిదా తగవుతీర్చడం? మీతీర్పు యేడిసినట్టేవున్నది.

చండ—పోట్లాడకు. నామిత్రుడు దంభప్రియుడు వచ్చేటప్ప
టికి మనం వకరితో వొకరుతగువులాడుకుంటూవుంటే బాగావుండదు.

[మనోరంజని ప్రవేశించుచున్నది]

చండ—ఓసీ! మనోరంజనీ! నీ వామధ్య వీణ నేర్చుకుంటూ

వుండే దానవు గదా వీణెకు యెన్ని మెట్లు వుంటవో చెప్పు.

మనో—నాకు జ్ఞాపకంలేదు. అదుగో ఆమూల నావీణెవున్నది
లెక్కిచూచిచెపుతాను. (అని జానకి దాగియున్న వీణెగవిసెన చూపు
చున్నది)

చండ—బావా! అది నీకు దగ్గరగావున్నది. మూతతీసి ఆవీణె
యిలా నా చేతికియ్యి.

దృఢ—(తనలో) ఇప్పుడు మళ్ళీకొత్తచిక్కు వస్తూవున్నది.
(బిగ్గరగా) వద్దు వద్దు. ఈవీణెమెట్లు సరిగాలేవు. ఈమధ్య కిందపడి
కొన్ని విరిగిపోయినవి. ఇది పనికిరాదు.

మృదు—పనికివస్తుంది. నన్ను చూడనియ్యండి.

దృఢ—నేను పనికిరాదని చెబుతూవుంటేను—

మనో—ఆయన యెంతపట్టుగా మాట్లాడుతూ వున్నాడో?

మృదు—పనికిరాకపోతే పోయెను నన్ను ముట్టుకొని చూడ
నియ్యండి.

దృఢ—నీ నది ముట్టుకోకూడదు.

మృదు—నేను చూడకమానను.

చండ—తప్పకుండా చూడవలసినదే. వీణె దగ్గరవున్నప్పుడే
తగాదా పరిష్కారం చేసుకోకపోతే మరియెప్పుడు?

దృఢ—ఈ తగాదా పరిష్కార మయ్యేదికాదు.

మృదు—ఇదిగోయిప్పుడేపరిష్కారమవుతుంది.(అనిలేచుచున్నది)

దృఢ—నిశ్చయం కాదు. (అని యడ్డమువెళ్లి యామెను పట్టు
కొనుచున్నాడు)

[అప్పుడు వీణెమూత మూలనుండి కదలి నడుచుచున్నది]

చండ—ఆహాహాహా! వీణెగవిసెన నడుస్తూవున్నది.

మృదు— నా కిప్పుడంతా బోధపడ్డది. దానికిండ యెవరో
దుర్మార్గులు దాక్కున్నారు. వెంటడించి పట్టుకుంటాను.

మనో—నీతో నేనుకూడా వస్తాను.

దృఢ—(ఆమెను పట్టుకొని) వెళ్లకు వెళ్లకు.

[దంభిప్రియుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

చండ—ఆహాహాహా! మిత్రుడా! డేమమా? నీవు యిక్కడికి
మంచి సమయానికి వచ్చినావు.

దృఢ—సుఖంలేకుండా యిలాకుటుంబకలహం బాగావుండదు.

మృదు—నీవు చంపివేసినతరువాత కలహంలేకుండా యెలాగు
వుంటుంది?

దృఢ—నేను యెవరిని చంపినాను?

మృదు—నాసుఖాన్ని.

దృఢ—అంతేగదా? దానికి పర్వాలేదు.

చండ—బావా! నీస్థితియేమీ బాగావున్నదికాదు.

మనో—ఈయన భార్యను బహుబాధ పెడుతూవున్నాడు.

మృదు—ఈయన మూలంగా నాగుండెలు పగిలిపోతవి. (అని
యేడ్చుచున్నది).

దంభ—ఏడుపుకూడానా? ఇది మహా అనురాగంగల కుటుం
బము. నేను అసమయంలో వచ్చినాను కాబోలును.

దృఢ—(తనలో) నాకు యిప్పుడు వక అలోచన తోస్తూ
వున్నది. (భార్యతో నేకాంతముగా) ప్రాణేశ్వరీ! చెవులో మాట.
నేను నీళ్లలో యెవరిని పడవేసినానో నీకు తెలుసునుగదా?

మృదు—ఎవరిని?

దృఢ—బుట్టలోకూర్చుని వచ్చినవాణ్ని.

మృదు—అయితే?

దృఢ—(ఏకాంతముగా) అతడు యింతకుముందు మనలోప
లికివచ్చినాడు. చండశాననుడిమాట నాకు వినపడడంతోనే, అతను
చూచి మనమీద అనుమానం పడకుండా వుండడానికి ఆబుట్టలో
వచ్చిన పెద్దమనిషిమీద నేను వీణెబురకా కప్పినాను. ఆ వెళ్లింది
అతడే. (తనలో) అతడు నిజంగా బ్రతికివస్తే నాకు సంతోషంగా
వుండును.

మృదు—ఓస్సి! ఇంతేనా? ప్రాణేశ్వరా! మీరు మహాబుద్ధి
కుశలతగలవారు—అన్నా! ఆబురకాలో యేమీ లేదు. మనంపూరికే
భ్రమపడ్డాము.

చండ—ఇప్పుడంతా బహు తృప్తికరంగా వున్నది.

మృదు—మీబావగారు మన సందరినీ వక్కసారి యేడిపించి
తమాషా చూడడానికి వట్టి యంత్రం వేసినారు.

చండ—ఆయనయంత్రం బహుబాగాపారింది. నేనుయెప్పుడూ
యిటువంటి తమాషా చూడలేదు.

దంభ—నేనూ చూడలేదు. యీ యింట్లో యేదో విశాచం
వుండివుంటుంది.

దృఢ—ఓప్రాణేశ్వరీ! నామీద నీవు నిష్కారణంగాసందేహ
పడ్డావు. నేను చేసిన తప్పిత మంతా—(తనలో) వక్కసరహత్య.

మృదు—మీరు కోపపడకండి. పయి సంగతులన్నీ చూస్తే
మీ మీద అనుమాన పడడానికి తగినట్టు కనపడ్డవి.

చండ—వంటయి భోజనాలకు పిలిచేలోగా వక్కసారి చల్ల
పాటువేళ యీగోదావరి వడ్డున తిరిగి వస్తామా?

మనో—ఇప్పుడు ప్రదోషసమయ మయింది. మంచి చల్లగాలే

కొడుతూ వుంటుంది. వక్కసారి హాయిగా తిరిగి వత్తాము.

దంభ — దయ్యాలకథలకు ఇది మంచి సమయం.

మృదు — ప్రాణేశ్వరా ! వెళుదాము రండి.

దంభ — రండి. ఇక్కడనే గోదావరిలో పడి చచ్చిపోయి పిశాచ మయినవాడి కథ చెప్తున్నాను రండి. ఆకథ దివ్యంగా వుంటుంది. (ఒక్క దృశ్యవ్రతుడు తక్క అందఱును వెళ్ళుచున్నారు)

దృశ — ఇప్పటికి నాకు వంటరిగా సమయం దొరికింది. ఇది నాకు వట్టి దురదృష్టదినం. తెల్లవారి లేచిన తరువాత రెండు నర హత్యలూ వక్క పోట్లాటా తటస్థమయినవి. సమయానికి జానకి యెక్కడకు పోయిందో ! అదుగో వస్తావస్తావున్నది. — జానకీ ! నీవు యెలాగు వున్నావు ?

[జానకి ప్రవేశించుచున్నది]

జాన — ఎలాగు వుండవలెనో అలాగు వున్నాను. నామనస్సులో వున్న ఆందోళనం మీకు చెపితే తెలియదు.

దృశ — తెలుసును. అపరిమితంగా వుంటుంది.

జాన — మురికికంపు కొడుతూవున్న ఆబురకాలో దూరి వూపిరి సలుపకుండా కూర్చున్నప్పుడు చచ్చిపోతా నేమో నని తోచింది.

దృశ — నీవు చావకపోయినా చచ్చేటంత పని అయినా పుట్టింది. నాకు ఆ భాగ్యమూ కలుగలేదు.

జాన — నేను దానిలోనుంచి వూడిపడడంతోటే ప్రాణాలు లేచివచ్చి చల్లగాలి నిమిత్తం తిన్నగా గోదావరి వడ్డుకు పరుగెత్తినాను. అక్కడ పిల్లలు యేదో వృత్తాంతపత్రిక చదువుకుంటూ వున్నారు.

దృశ — ఏమి వృత్తాంతాలు చదివినారు ?

జాన — మొట్టమొదట యెవరో వక మనిషిని చంపినా రని

చదివినారు.

దృఢ—వక్క మనిషినే కద! అలాగయితే ఆ పుణ్యాత్ముడు యెవరో మనంత దోషికాడు. యీరాత్రి మనం యిద్దరమూ తెల్ల వారినదాకా మేలుకునివుండి దాన్ని మనం యిద్దరమూ తోడుపట్టు కునివెళ్ళి యెవ్వరికీ తెలియకుండా గోదావరిలో పడవేసి రావలెను. దాన్నంటే దేన్నో బాగా తెలిసిందా?

జాన—తెలిసింది. సుబలుడు దుప్పటిపట్టుకుని పక్కవెయ్యి డానికి వస్తూవున్నాడు. వినిపోతాడు మాట్లాడకండి.

[సుబలుడు పగిలేశించి పక్కదులిపి పరుపుమీద దుప్పటి వేసిపోవుచున్నాడు]

దృఢ—ఓసీ జానకీ! మంచంయెంత బరువుగావున్నదో వక్క మాటు యెత్తిచూతాము. అవతలవైపు పట్టు. (ఎత్తిచూచి) అబ్బో! ఇది వుపద్రోపు బలువుగా వున్నది!

జాన—బలువూ లేదు. యేమీ లేదు. యిది మనం యిద్ద రమూ తోడు పట్టుకుని తీసుకు వెళ్ళగలము దింపండి. అదుగో వారు వస్తూవున్నారు.

[చండకాసనుడును, మృదుభాషిణియు, మనోరంజనియు, దంభప్రియుడును, పగిలేశించుచున్నారు]

దంభ—(తనలో) ఇది మహామంచికుటుంబంగా వున్నది. ఈ చిన్నది నేను దెయ్యపుకథ యేది మొదలుపెట్టినా మాటిమాటికీ అడ్డమే వస్తూవుంటుంది. ఈముసలాయన యెంత మంచికథ చెప్పినా అంతా అబద్ధ మంటాడు. (బిగ్గరగా) మన మంతా సుఖంగా యిల్లుచేరినాము.

చండ—మీకు కరకర లాడుతూ ఆకలి బాగా వేస్తూవున్న టున్నది.

దంభ—వేస్తూనే వున్నది. మధ్యాహ్నం రెండోమాటు ఫల

హారమయిన తరువాత మళ్ళీ యేమీ పుచ్చుకోలేదు.

చండ — మనం అదృష్టవంతులము. మనకు యీరాత్రి పిండి నంటలతో విందు దొరుకుతుంది.

దంభ — (తనలో) నేను యిక్కడకు వచ్చినతరువాత విన్న వాటిలో యిది వక్కాటే మంచిమాట.

దృశ — ఈరాత్రి కాదు. రేపుదయాన్న దొరుకుతుంది. ఈసారి రెండు యేకాదసులు వచ్చినవట. యింతకుముందే విన్నాను. యివాళ స్మార్తపు యేకాదశీ, రేపు వైష్ణవు యేకాదశీని. ఈరాత్రి కొంచెం అటుకుల ఫలహారం తప్ప యేమీ తినకూడదు. (తనలో) ముఖ్యమయి నది నాకు యీరాత్రి ఆకలి కావడం లేదు. వీళ్లతో కూర్చుని యేమి తినకుండా లేచిపోతే వీళ్ళు అనుమాన పడుతారు.

[సుబలుఁడు ప్రవేశించుచున్నాఁడు]

సుబ — ఓదంభప్రియా! మీబసలో పడుకోవడానికి ప్రత్యేకంగా గది లేదని మీసవుకరు మీతో చెప్పుమన్నాఁడు.

చండ — ఇక్కడకూడా అందరికీ పడుకోవడానికి మంచాలు లేనట్లున్నవి.

[పల్లెములో అటుకులు వేసికొని జానకి ప్రవేశించుచున్నది]

దంభ — ఇక్కడ యెదుట వకమంచము కనుపడుతూ వున్నది.

చండ — మిత్రుడా! యీమంచము నీవు వుపయోగించుకొన వచ్చును. మేము లోపల యెక్కిడైనా పడుకుంటాము.

జాన. — అయ్యో! (అని కేకవేసి పల్లెము క్రిందపడవేయ చున్నది.)

మృదు. — దౌర్భాగ్యురాలా. పల్లెం అలాకిందపడ వేసినా వేమి? నీకేమి కళ్ళు కనపడవా యేమిటి?

దంభ—ఇది సరసంగా వున్నది. యిక్కడ నవ్వుకర్లకు కూడా కళ్లు నెత్తిమీదికి వచ్చినట్టున్నవి.

జాన—అమ్మా! యెందుకు పట్లం జారిపోయిందో చెపుతాను వినండి—ఏమయ్యా! వక్క రాత్రికి విందుకువచ్చినవారు మీరుకూడ నామీద కోపపడుతూ వున్నారు! మీరు నామీద కోపపడడానికి మీరు నన్నేమీ జీతమూ భత్యమూ యిచ్చి నిలపలేదు. నాకు కోపం వచ్చి నేను మళ్ళీ యేమయినా అన్నానంటే మీమనసుకు భారంగా వుంటుంది. వూరుకోండి.

దంభ—ఇది కొత్తఖిజ్జా. బాగా వున్నది!

చండ—ఆహాహాహా! బాగానే వున్నది. అటుకులు కిందపడి మయిలపడిపోయినవి. ఈరాత్రి మన కందరికీ యేకాదశీ ఫలం పూర్ణంగా లభించింది. మీకందరికీ జాగరపు పుణ్యంకూడా దక్కించుకోవలెనని లేకపోతే వెళ్లి పడుకుందాము రండి.

దంభ—యివే? దివ్యమయిన విందు దొరికింది.

చండ—అలాగంటే యేకాదశి నిలహారం చేసిన పుణ్యంకూడా పోతుంది. మిత్రుడా! నీవు స్వస్థంగా యీమంచంమీద పడుకుని వేగిరం కళ్ళు మూసుకుని నిద్రపో. మేము లోషలికి వెళుతాము.

జాన—వద్దు వద్దు. ఈమంచంమీద యెవరూపడుకోకూడదు. దీనిది పాతనవ్వారు తెగిపోతుంది. దీనిమీద పరుపు లేదు. దీనిమీద యెవరై నా పడుకుంటే కింద పడుతారు.

దృఢ—(తనలో) దీనికి దేవుడు ముచ్చివుపాయం తోపించినాడు.

దంభ—నేను పీనుగుతో జాగరంచేసినట్టు తెల్లవారిందాకా మేలుకోలేను. పడితేపడ్డాను. నేను యీమంచంమీద నే పడుకుంటాను

(అని పడుకొనుచున్నాడు)

మృదు—మనంకూడా వెళ్ళి పడుకుందాము రండి. ప్రాణేశ్వరా! మీకు యింకా నిద్రారావడం లేదా?

దృఢ—ప్రాణేశ్వరీ! నీవు వెళ్ళి పడుకో. యేకాదశినాడు యెంతసేపు మేలుకుంటే అంత పుణ్యం వస్తుంది. నేను మథ్యాహ్నం ఆరంభించిన గ్రంథం పూర్తి చేస్తేనే కాని పడుకోవటానికి రాను.

మృదు—మీకు పురాణాలమీదనూ వ్రతాలమీదనూ వుండే శ్రద్ధలో సగం సంసారముమీదవుంటే బాగుపడి పోదురు. (అని మృదు భాషిణియు, మనోరంజనియు, వెళ్ళుచున్నారు)

చండ—నిద్రవస్తావున్నది. నేనుకూడా సెలవుపుచ్చుకుంటాను. (అని వెళ్ళుచున్నాడు)

దృఢ—(రహస్యముగా జానకీ! ఇతనికి నిద్రపట్టగానే కత్తెర వకటి పట్టుకుని నీవు యిక్కడకు రా. మనం అడుగునుంచి నవ్వారు కత్తిరించి, అతణ్ని కిందివైపుచుంచి పయికి తీతాము. ఇతడు పయిని పడుకుని వుండగా పయి వైపుచుంచి తియ్యడం సాధ్యం కాదు.

జాన—ఆ సమయంలో వక వేళ యితడికి మెళుకువ వస్తేనో?

దృఢ—అప్పుడు యితణ్నికూడా చంపుదాము. (అని వెళ్ళుచున్నాడు)

దంభ—(తనలో) ఇది కొంచెం అందకత్తెలాగున కనపడుతూ వున్నది. దీనితో కాస్త సేపు మాట్లాడుతాను. (బిగ్గరగా) పిల్లా! నీవు యిక్కడ కొంతసేపు వుండవచ్చును. తొందరగా వెళ్లనక్కరలేదు.

జాన—మీనిద్రకు భంగం కలగచెయ్యడం నాకు యిష్టంలేదు.

దంభ—నా కసలు నిద్రే రావడం లేదు.

జాన—(తనలో) పరమదుర్మార్గుడు. అతడు మాపనికి విఘ్నం చేస్తూవున్నాడు. (బిగ్గరగా) మీరు నిద్రపోవలెను. వేగిరం నిద్రపో

వలెను. వక్క నిముషంలో నిద్రపోవలెను. నిద్రపోక తప్పదు. మిమ్మ
లిని యిద్దరు పట్టుకుని కదిపినా కానీ మెళుకువరానంత గాఢనిద్ర పోవ
లెను. (అని వెళ్లుచున్నది)

దంభ—తెల్లవారగానే నేను యిక్కడనుంచి వెళ్ళిపోతాను.
ఇఖ నా దేహంలో ప్రాణంవుండగా యిటునంటియింటికి యెప్పుడూరాను.
ఎక్కడ చూచినా పోట్లాటలే. ఎక్కడచూచినా కేకలే. నాగ్రహ
చారంచేత యీరాత్రి వుపవాసంకూడా తటస్థించింది. కునికిపాట్లు
వస్తూవున్నవి. వీళ్ళిసంగతి మరిచిపోయి హాయిగా నిద్ర అయినా
పోతాను. (అని నిద్రపోవుచున్నాడు)

[దృఢవ్రాతఁడును, జానకి సూ, కత్తెర చేతబట్టుకొని తలుపుసందునుండి

శొంగిచూచుచు ప్రవేశించుచున్నారు]

దృఢ—అతడు నిద్రపోతూ వున్నాడు.

జాన—రేపు నేనూ పోతాను. (తనలో) బహుశా వురిస్తం
భాలకు.

దృఢ—ఇఖమనం ముందుగా మనపని చూచుకోవలెను.

జాన—మనది మంచిపనికాదు గనుక వుత్సాహం లేకుండా
వున్నది.

దృఢ—ఇతడు నిద్రపోయినాడు. జాన సందేహం పోవడానికి
దీపం యితని ముఖందగ్గరగాపట్టి చూస్తాను. (అని లాంతరు దంభప్రి
యని ముఖమువద్ద పెట్టుచున్నాడు)

దంభ—(ఉలికిపడి లేచినప్పుడు లాంతరు నెత్తికితగిలి దృఢవ్రా
తుని చేతిలోనుండి క్రిందపడి దీపమారిపోగా) అయ్యో పాపమా! ఇది
యేమిటి? నాతలవూడి పోయింది. నా నెత్తి చిల్లిపడ్డది. ఈచీకట్లో నా
గ్రహచారం కాలింది..

దృఢ — (హీనస్వరముతో) మన ప్రాణంమీదికి వచ్చింది.
ఇప్పుడు మనం యేమిచేతాము?

జాన—(హీనస్వరముతో) నావళ్ళు వణకుతూవున్నది. ఇతణ్ని
లేపడం తప్పపని చేసినారు. ఇఖి మన మా చచ్చినవాణ్ని వెలపలకు
తీసుకు వెళ్ల లేము.

దంభ—ఇక్కడ యేమిటో గుసగుసలాడుతూవున్నట్టు చప్పుడు
వినబడుతూవున్నది. ఇంట్లో యేదైనా దెయ్యం వున్నదేమో నాకు
భయం వేస్తూవున్నది.

జాన—(తనలో) నాకూ భయంవేస్తూ వున్నది.

దృఢ—(తనలో) నాకూ భయంవేస్తూవున్నది. (జానకితో)
ఇఖిమనం వెలపలకు వెళ్లిపోవలెను. తలుపుయొక్కడ వున్నది? (అని
తడవుచు చీదుచున్నాడు)

దంభ—తప్పకుండా యీగదిలో యేదో పిల్లివున్నది. ఇదే
మిటి? నేను పడుకున్నపరుపు కిందకిమీదికి యిలా కదులుతూవున్నది!
పరుపు కింద యేదోవున్నట్టున్నది. అది నిశ్చయంగా దెయ్యమయి
వుంటుంది. జేస్తూవున్నదే. ఓదయ్యమా! అణిగి పడుకో.

జాన—నాకు తలుపు కనపడడంలేదు. యీచీకట్లో యెవర
యినా దొంగలు తలుపెత్తుకొని పోయినారేమో!

దృఢ—ఆపరుపుమీదివాడు అరుస్తూవున్నాడు. దారి కన
పడదు.

[అప్పుడు సాహసవర్మ పరుపుచు, పరుపుతో దంభప్రియఁడును క్రింద పడునట్లుగా
లేచుచున్నాడు]

దంభ—అయ్యో! నన్ను చంపుతూవున్నారు. దొంగలు దొం
గలు, దయ్యాలు ఓచండశాసనా వేగిరం రా.

[చేతిలో దీపము పట్టుకొని చండశాసనమును ప్రవేశించుచున్నాడు]

దృఢ—దీపం వెలుతురు నచ్చింది శవంలేచింది పట్టుకో. (దృఢ వ్రేతుడును జానకియు తమచేతులతో సాహసవర్మను గట్టిగా పట్టుకొనుచున్నారు.)

చండ—ఈ అల్లరంతా యేమిటి? మీ కేకలతో యీచుట్టుపట్ల వాళ్ల కందరికీ మెళుకువ వచ్చింది. ఇందులో ముగ్గురు వకరిని వకరు కౌగలించుకున్నారు. నాలుగోవాడు చంపిరి చంపిరిని కేకలు వేస్తూ వున్నాడు. ఇదంతా యేమిటి?

దృఢ—నేను మరిచిపోయినాను. మిమ్మలని యిద్దరినీ వకరిని వకరికి చూపలేదు. ఓచండశాసనా! ఇతడు సాహసవర్మ ఓసాహసవర్మా! ఇతడు చండశాసనముడు.

చండ—సాహసవర్మను చూస్తే నాకు బహుసంతోషంగా వున్నది. ఇతడు యీలోపలికి యెలాగువచ్చినాడు?

జాన—అయ్యా! మీరు బ్రతికేవున్నారా? ఆశ్చర్యం!

దృఢ—ఇతడు నాకు ముఖ్యస్నేహితుడు.

చండ—ఇతడు జానకికికూడా ముఖ్య స్నేహితుడులాగే కనపడుతున్నాడు. ఓదంభప్రియా! నీసంగతి యేమిటి?

దంభ—నా సంగతా? ఒక టేమిటి? అన్నీని. ఈమంచమే యీ యింట్లో మనుష్యులను కిందపడవేస్తుంది.

చండ—ఇంకా యెవరో వస్తూవున్నారు.

[సుబాసుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

సుబ—ఎవరో ఒక మనిషి జానకిని చూడవలెనంటూ వున్నాడు. జానకి వేరువున్న బుట్టవకటి అతనికి నదిలో దొరికినదట.

జాన—నాకాబుట్ట అక్కరలేదు, అతణ్ణి పంపించివేసివెయ్యి.

నే నాబుట్ట పుచ్చుకోను.

దృఢ—సుబలా! ఆబుట్టనూ బుట్టను తెచ్చిన మనిషి. నీకూడా వీధిలోకి గెంటివెయ్యి.

చండ—ఆబుట్టలో యేమివున్నదో తెలుసుకోకుండానే పంపించివెయ్య మంటారేమి?

జాన — అందులో యేమివున్నదో నాకు తెలుసును.

దృఢ—తెలియదు. నీకు తెలియదు.

జాన— తెలియకపోయినా నాకు బుట్ట అక్కరలేదు. నాకు బుట్టలంటే వొళ్లు గరుపొడుస్తుంది. బుట్టలు చూస్తే నేను జడుసుకుంటాను. నా కక్కరలేదు.

చండ—అందులో యేమయినా విలువగలవస్తువులున్న వేమో.

దృఢ—ఆ చిన్న దే అక్కరలేదంటూవుంటే, ఆ సంగతంతా మనకెందుకు? అది వద్దంటూవుంటే దానికి బలవంతంగా కట్టిపెట్టడం మనపని కాదు.

మాధ -- (వెలుపలనుండి) సాహసవర్మగారు లోపల వున్నారు. నాకు తెలుసును.

సాహ — అది మా నిర్భాగ్యుడి కంఠస్వరము. ఓరీ! నేను యిక్కడవున్నాను.

[మాధవుడు పోవేళించుచున్నాడు.]

జాన—ఓహోహో! విశ్వాసఘాతకుడైన మాధవుడా?

మాధ—(రోజుచు) అయ్యా! మీకు పుత్తరం తెచ్చినాను. (అని చేతికిచ్చి) మీరు యిక్కడవున్నసంగతి నాకు తెలుసును. ఎలా తెలుసునో చెప్పుకోండి. నేనే కాదూ మిమ్మల్ని—ఆహాహా! ఈపుత్తరంలో యేమి వున్నదోకూడా నాకు తెలుసును. ఈపుత్తరం తెచ్చిన

మనిషి నాకంతా చెప్పినాడు. మన ముసలాయన కేశవవర్మగారు కాలం చేసినారు.

సాహ — త్రివిక్రమవర్మను నేనే. నా నిజమయిన పేరు సాహస వర్మ. నాకు యిప్పుడు కావలసినంత ధనం వచ్చినసంగతి మీకు యీ వుత్తరం వల్ల తెలుస్తుంది. యీవుత్తరం మనోరంజనికి చూపించండి.

దృఢ — ఏమీ! త్రివిక్రమవర్మా? త్రివిక్రమవర్మవు నీవేనా? వకబుట్టలోవచ్చి నాభార్యకు కనపడి మాట్లాడింది నీవేనా?

సాహ — అవును. నేనే మాట్లాడినాను.

దృఢ — అలాగయితే యిప్పుడు యెవరూ చావలేదు. జానకీ! మనము యెవరినీ చంపనేలేదు.

[వృశభాషిణి ను, మనోరంజనియు, ప్రకేళించుచున్నారు]

మనో — ఏమి! త్రివిక్రమవర్మా!

సాహ — ప్రియురాలా! మనోరంజనీ! నీ అనుగ్రహం కనిపెట్టి వున్నాను.

చండ — అమ్మాయీ! నేనిదివరదాకా యితడే త్రివిక్రమవర్మ అని యెరుగను. ఇష్టమున్నపక్షమున నీవు యితణ్ని వినాహ మాడ వచ్చును. నా ఆటంక మేమీలేదు.

మాధ — జానకీ! ఈసంతోషసమయంలో మనంకూడా ప్రియ చేసుకుని మన యజమానులకు సంతోషం కలిగింతాము. (అని చేయి పట్టుకొనుచున్నాడు)

దంభ — ఇదంతా నాటకంలాగు తోస్తూ వున్నది. ఇది పరియా చకమా? అంతా నిజమేనా?

చండ — ఈ దాంపత్యం బుట్టకొసమేనా?

దృఢ — బుట్టక ధంతా మీకు రేపువుదయాన్న భోజనాలదగ్గర

చెప్పతాను. ఈరోజున యీసాహసవర్మ మాచేతులలో రెండుమాట్లు చంపబడ్డాడు. అన్నీ రేపు మాట్లాడుకుందాము. ఇప్పుడే చాలాప్రొద్దు పోయింది. మనం యివాళ పడ్డ ఆయాన మంతాపోయేటట్టుగా హాయిగా నిద్రపోయి తెల్లవారి లేతాము రండి. మీరు యెవ్వరూ నిద్రలో యీకథ విలవరించకండి.

జాన — నాకు యీరాత్రి బుట్టలూ పానకంగిన్నెలూ కల లోకి రాకుండా వుండునుగాక.

దృఢ — నామిత్రు డైనసాహసవర్మ యీరోజున రెండుసార్లు చచ్చి బ్రతికినసంగతి మీరందరూ తెలుసుకున్నారుగదా? ఇకముందు యితడు రోజూ రెండేసిమాట్లు చావకుండా చిరకాలము సుఖంగా జీవించునుగాక! దంపతు లాయు రారోగైశ్వర్యములు కలవా రయి సుఖింతురుగాక! మన మీరాత్రి సుఖంగా నిద్రపోయి మంచిరోజున పీరిపెళ్ళికి తల్లి వెళుదాము రండి.

(అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు).

బలాత్కారగానవిమోదప్రహసనము

ఇందు వచ్చు పాత్రములు.

గానప్రియుడు—లీలావతితండ్రి.

సంగీతరావు—గానప్రియుని మేనల్లుడు.

సుమతి—సంగీతరావుమిశ్రుడు.

విస్వప్రపాత్రుడు—ఓడ్ర దేశపువడంగి.

గోవిందుడు—ఉద్యానవనపాలకుడు.

మాధవుడు—గానప్రియుని సేవకుడు.

వామనుడు—గానప్రియుని సేవకుడు.

లీలావతి—గానప్రియుని కూతురు.

రంగము—రాజమహేంద్రనరములో గానప్రియుని యింటిలోని గది.

[వీణ ముందు పెట్టుకొని పాడుచు లీలావతి ప్రవేశించుచున్నది.]

లీలా—(లేచి) ఈరాగము బహు కష్ట మయినది. యిది నాకు యెప్పుడూ రాదు.

[అప్పుడు సంగీతరావు గుమ్మములోనుండి తొంగి చూచుచు ప్రవేశించుచున్నాడు]

సంగీ—(మెల్లగా) లీలావతీ! లీలావతీ!

లీలా—(ఉలికిపడి) యెవరు వారు?

సంగీ—(ముందుకు వచ్చి) భయపడబోకు. మరి యెవరూ కారు. నీ మేనత్త కొడుకు సంగీతరావు.

లీలా—(ఎదురుగా వెళ్ళి కౌగిలించుకొని) బావా! నిన్ను చూడడంచేత నాకు బహుసంతోషంగా వున్నది. నీవు యిక్కడికి యెలాగు

వచ్చినావు? నిన్ను వాకట్లోయెవరూ అడ్డపెట్టలేదా యేమిటి? నిన్ను లోపలికి రానియ్య వద్దని మానాన్నగారు నొక్కర్లో చెప్పినసంగతి నీకు యిదివరకే తెలుసునుగదా.

సంగీత— నాకూ అదే అశ్చర్యకరంగా వున్నది. వాకట్లో యెవ్వరూ వక్కపిట్ట లేరు.

లీలా— యివాళ నాన్నగారు నవుకర్ల నందరినీ నక విచిత్ర మైసపనిమీద పంపించినారు. నీవు సంగీతం పూర్తిగా నేర్చుకోకుండా తంజావూరు వదిలిపెట్టి అప్పుడే మళ్ళీ వచ్చినా వేమి?

సంగీ— నేను మాగురువుగారివద్ద సెలవు పుచ్చుకొని వచ్చి నాను. వచ్చేటప్పుడు నాతో నకన్నేహితుణ్ణి కూడా తీసుకుని వచ్చి నాను. అతను యిప్పుడు సత్రంవద్ద వున్నాడు.

లీలా— (తలయూచి) ఇఖి నీవు సంగీతం వదిలిపెట్టివెయ్యి. నన్ను వివాహం కావడానికి నీకు నక్కటే వుపాయం వున్నప్పుడు యీలాగు నీవు కాలం యెందుకు వ్యర్థంగా పోగొడుతావు ?

సంగీ— అవు నవును. ఆ వుపాయం నాకు తెలుసును. నేను సంగీత పాటకుణ్ణి కావడ మని నీయభిప్రాయం. ఆవిషయంలో నీవు యెంత మాత్రమున్ను సంకోచపడవలసినపని లేదు. నేను యిదివరకే సంగీతంలో గట్టిగా కృషిచేసి యిఖివేరే సాధకం అక్కగలేకుండానే మిమ్మలిని మెప్పించి నీచెట్టపట్టగలనన్న ధైర్యంతోనే యిప్పుడువచ్చినాను. నా సామర్థ్యాన్ని గురించి నేనుయేమిచెప్పను. మీనాన్నగారు వచ్చి యిప్పుడు నక్కనిముషం నాపాట వింటే—(నమ్రత నటించుచు) నావిషయం నేను విశేషంగా చెప్పుకుంటే ఆత్మస్తుతిగా వుంటుంది—నేను కొంచెం పాడగలను. మామగారు యెలాగు వున్నారు? ఆయన మునుపటివలెనే సంగీతమంటే చెవి కోసుకుంటూ వున్నారా? యిప్పు డావు ద్రోకంయేమ

యినా తగ్గిందా లేదా?

లీలా — ఇప్పుడాయనకు సంగీతపు పిచ్చ మునపటి కంటెనూ యాభయిరెట్లు యెక్కున ముగిరి పోయింది. ఆయనస్థితి చూస్తే ఆయనకు నిజంగానే మతిభ్రమయెత్తిందేమోనని నాకు తోస్తూవుంటుంది.

సంగీ—పాపం! ఆయనకు యిఖసంగీతంతో మతిపోతుంది.

లీలా—ఈమధ్య మైసూరినుంచి వచ్చిన ఆగొప్పసంగీతపాటకుడి సంగతి వృత్తాంతపత్రికలలో చదివినప్పటినుంచీ బొత్తిగానే మతి పోయింది. ఆసంగీతపాటకుడి పేరు యెవరూ? యేదో మంచిపేరు. జ్ఞాపకం చేసుకుంటాను వుండు. ఆయన పేరు—మొదటి అక్షరం వీ— విశ్వనాథశాస్త్రి కుమారులు.

సంగీ—(నవ్వుచు) విశ్వపతిశాస్త్రిగారా?

లీలా—అవునవును. అదుగో ఆయననే. ఇప్పుడు మా నాన్నగారు యేమిమాటాడినా ఆయనసంగీతాన్ని గురించి తప్ప మరీ యేమీ మాట్లాడరు. రాత్రిళ్ళు నిద్రలో కూడా ఆయనసంగీతాన్ని గురించే పలవరిస్తూ వుంటారు. మొట్టమొదటినాటి రాత్రి ఆయనను పిలిపించి సంగీతం పాడిస్తూవున్నట్టు కలగని నిద్రలో బిగ్గరగా రాగాలు తియ్యడాని కారంభించేటప్పటికి నాకు భయంవేసి యేదో జబ్బువచ్చిందని వైద్యుడికోసం కబురులు పంపించడానికి ప్రయత్నం చేసినాను.

సంగీ—(నవ్వుచు) ఆవచ్చింది మరి యేజబ్బుకాదు. కేవలం సంగీతపు జబ్బు.

లీలా—చూడు. “మోసపోవద్దురా” అనే సారంగవాణి పదం నేర్చుకొమ్మని నాన్నగారు నన్ను రాత్రి, పగలూ పూరికే వ్రాణాల తీస్తూవున్నారు. అది మంచిది కాదంటే వినకు.

సంగీ—దానిమట్టు యిక్కడ యెవరికయినా వచ్చునా?

లీలా— యెనరికీ రాదు. ఆ పదం విశ్వనాథశాస్త్రి—కాదు, కాదు—విశ్వపతి శాస్త్రిగారు శనివారపు పేట జమీదారుగారినద్ద పాడి నారట. ఆపాట పట్టుకుని నాన్నగారు నన్ను పాడమంటారు. ఆ పదాన్ని కేవలమూ ఆశాస్త్రిగారి ముఖతానే వినవలెనని యెంత ఖర్చు యినా యిస్తాను వక్కసారి దర్శనం యిచ్చి పొమ్మని ప్రార్థనపూర్వకంగా ఆయనకు వుత్తరం వ్రాసినారు.

సంగీ—(నవ్వుచు) సర్వసాధారణంగా ప్రతివాళ్ళూపాడే ఆ సారంగపాణిపదం పాడడానికి యెంతోసామ్మూ ఖర్చుపెట్టి విశ్వపతి శాస్త్రిగారిని యిక్కడకు పిలిపిస్తారా? అట్లు యెప్పుడూ జరగదు.

లీలా—తప్పకుండా జరుగుతుంది. ఈమధ్య నాలుగు రోజులు జ్వరం వచ్చి వెళ్లలేక పోయినానుగాని లేకపోతే నాన్నగారు స్వయంగానే యేలూరువెళ్ళి శాస్త్రిగారిని వెంటబెట్టుకుని రావలె ననుకున్నారు.

సంగీ—ఆ పిచ్చవుత్తరానికి యేమిజవాబు వచ్చింది?

లీలా—యేమీ జవాబేరాకీదు. అందుమీద నాన్నగారికి మహాకోపం వచ్చింది.

సంగీ—అలాగయితే ఆయనకోపం నేను శాంతపరుస్తానులే.

లీలా—నీవా? అది యెంతమాత్రమూ సాధ్యంకాదు.

సంగీ — నీవు కొంచెం వోపికచేసి కనిపెట్టివుండు. నేనాయనకు ఆశ్చర్యం కలుగజేసి ఆసంగీతప్రాటకుడు రానిలోపము కనపడకుండా చేస్తానోలేదో నీవే చూస్తావు. వకవేళ నామాటలు మీ తండ్రిగారి చెవులలో చొరకపోయినా నాసంగీతమాత్రం ఆయనచెవులలోదూరి మనసు కరిగించకుండా మానదు.

గాన—(వెలుపలనుండి) లీలావతీ! లీలావతీ! (అని హెచ్చుస్వర

ముతో పిలుచుచున్నాడు)

లీలా— పిలవడంలో కూడా ఆరాగం తియ్యడం వింటూవు న్నావా? అతడు రాత్రీ పగలూ యిదేమోస్తరు. ఆయన యిక్కడకు వస్తూవున్నాడు. నీ వాయనకంట పడకూడదు.

సంగీ—అవును. నేను యీదొడ్లో తోటలోకి వెళ్ళి నీకోసం కనిపెట్టుకొని వుంటాను. (అని సంగీతరావు వెళ్లగా లీలానతి వీణ చేత బట్టుకొనుచున్నది)

[అంతట గానప్రియుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

గాన—అమ్మయీ! లీలావతీ! నీవు వొక్కతైతూ వున్నావా?

లీలా— (వీణ క్రింద పెట్టి) వొక్కతైనే వున్నాను.

గాన—యింకా యెవరూ రానేలేదా?

లీలా—రాలేదు.

గాన—(తలుపు నద్దకుపోయి ఆలకించి) వూరుకో.

లీలా—అదేమిటి?

గాన— (చెవియొగ్గి యాలకించుచు) మాటాడకు వూరుకో.

లీలా—నేను మాట్లాడడం లేదు.

గాన—(ఆలకించి సంతోషముతో) అరుగో వాళ్లు వస్తూవున్నట్టున్నారు.

లీలా—యెవళ్ళు?

గాన—మన నవుకర్లు. వాళ్లను అతనికి యెదురుగుండా పంపించినాను.

లీలా— యెవరికి యెదురుగుండా? వుత్తరాలు తెచ్చే బంట్లో తుకా?

గాన— (తిరస్కారభావముతో) బంట్లోతుకా? కాదు.

ఈదినం ఆమహానుభావుడి దర్శనముచేసి, ఆయన సేవచేసి, కర్మోత్సవంగా ఆయనపాట విసి, పరమానందంపొంది కృతార్థుణ్ణి అవుతాను.

లీలా— యేమీ! మీశ్రుత్తరంలో ప్రార్థించిన ప్రకారంగా మీరు యింకా ఆయన వస్తాడనే ఆశతోనే వున్నారా?

గాన—(ఊమ్ము తట్టుకొనుచు) మెల్లగా ఆశ అంటావేమి? యేదయినా ఆలోచన యీ హృదయంలో ప్రవేశించిన తరువాత నేనది నెరవేరకుండా వదిలిపెట్టను. (బిగ్గరగా) అతడు రావలెను. ఈరోజున నిశ్చయంగా మనయింటికి వచ్చి తీరవలెను.

లీలా—ఆలాగా?

గాన—మరి యెలాగనుకొన్నావు? యివేళ నేను వకపుసాయం పన్నినాను. రేపుసాయంకాలం పితాపురం రాజుగారి యింట్లో పాట పాడడానికి విశ్వపతి శాస్త్రుల్లుగారు నిన్నటిదినం యేలూరు పడవయెక్కి ధవళేశ్వరంమీదుగా యీరోజున పితాపురం వెళ్ళుతా రని నిన్నసాయం కాలం వృత్తాంతపత్రికలో చదివినాను. చదివి యేమిచేసినాననుకొన్నావు? నానేర్చుచూడు. వక్కమాటు తప్పకుండా దర్శనమిచ్చి ఘంట సేపయినా మాగృహం పావనంచేసి వక్కపాటపాడి మళ్ళీ వెళ్లవలసినదని శ్రుత్తరంవ్రాసి మననవృత్తర్ల చేతికిచ్చి తెల్లవారుజామునే బండినీ మనుష్యులనూ ధవిళేశ్వరం పంపించినాను.

లీలా—ఆయన యీదినం మనయింటికి వస్తా రని తోచదు.

గాన—(బిగ్గరగా) తప్పకుండా వస్తారు. రాకతప్పదు. ఆయన మంచిమాటలతో రాకపోతే బలవంతంగానైనా పట్టుకుని తీసుకుని రావలసిందని నవృత్తర్లకు గట్టివుత్తరువు చేసినాను.

లీలా—బలవంతంగానా? బలవంతంగా లాక్కువస్తే తరువాత జరగబోయేసంగతి ఆలోచించుకోండి.

గాన—నేను ఆలోచించుకోను. నేను యేదయినా వక కార్యం చెయ్యవలెనని వుద్దేశించుకుంటే అది చెయ్యడమేకాని తరువాత దాని వల్ల యేమిజరుగుతుందో యెప్పుడూ ఆలోచించుకోను. అవతలవెయ్యి వచ్చినా పోయినా నేను తలపెట్టినకార్యం ముందుగా జరిగి తీరవలెను. నామాటకు తిరుగులేదు. యీపాడుజ్వరంమూలంగా గాని లేకపోతే యీవైదయాన్న ధవిశేష్యరం నేను స్వయంగానే వెళ్ళివుందును. ఆయనను చూచినదాకా నాకు యేమీ తోచకుండా వున్నది. (ఆలకించి) ఈమాట పొరబాటులేదు. (సంతోషముతో) బండిచప్పుడు వినపడుతూ వున్నది. ఆయన వస్తూవున్నాడు. వస్తూవున్నాడు.

[అప్పుడు తొందరగా గోవిందుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

గాన—గోవిందా! గోవిందా!యేమి? మీ రాయనను తీసుకుని వచ్చినారా?

గోవిం—తీసుకుని వచ్చినాము. అతడైతే తప్పించుకుని పారి పోవడానికి చాలాప్రయత్నం చేసినాడుకాని మేము పోనియ్యకుండా ముగ్గురమూ మీదపడి కాళ్ళూ చేతులూకట్టి బండిలో పడవేసినాము.

గాన—మంచిపని చేసినారు. మీ కాయన యెక్కడ దొరికి నాడు? పడవలు దిగేచోటనా? సత్తరువువద్దనా?

గోవిం—ఆరెండు చోట్లనూ కాదు. కాలవ వడ్డున కిల్లుదుకాణంకాడ పట్టుకున్నాము. అత డక్కడ నిలుచుండి పిఠాపురం వెళ్లడానికి చామర్లకోట పడవమీద కేవు యెంత పుచ్చుకుంటారని అడుగుతూ వున్నాడు. (నవ్వుచు) అతడు నిజంగా యేదో తక్కువ కులంవాడు గా కనపడుతూ వున్నాడు గాని వేషంవల్ల గొప్పవాడు గా యెంత మాత్రమూ కనపడడంలేదు. ఆయనవద్ద బట్టలమూటా గొడుగు తప్ప మరియేమీ వస్తువులు లేవు.

గాన—సరి సరి నాకు తెలిసింది. అతడు పెద్ద వేషంతో వెళితే దోవపొడుగునా పాడడానికి యెవరయినా పట్టుకుని పోతారని మారు వేషం వేసినాడు. ఆయనను మీరు యెలాగు ఆనమాలుపట్టినారు?

గోవిం—నేను తిన్నగా దగ్గరకు వెళ్లి చెయ్యిపట్టుకొని మీ పేరు “విస్వప్పశాస్త్రి” కాదా అని అడిగినాను. అడిగేటప్పటికి అతడు తెల్ల పోయి నా కేసి గుడ్లగూబలాగు తేరిపార చూచి “నా పేరు నీకు యెట్లా తెలిసింది?” అని ఆశ్చర్యపడి నిలుచున్నాడు. “అదంతా మీ కెందుకు? మీరు వక్కపాట పాడుతారా? మీకు సంగీతం బాగా వచ్చు నని విన్నాను” అని నేను బదులు చెప్పినాను. “నన్ను కదలకుండా వున్న రాది పిశాచంలాగు పట్టుకున్నావు నా చెయ్యి వదులు. నేను కొంచెం పదాలు పాడగలనుగాని నేను యిప్పుడేభోంచేసి పితాపురం వెళ్ళవలెను. తిండిలేకుండా పాటలు పాడుతూ కూర్చోవడానికి నాకు తీరదు” అని చెయ్యి వదుల్చుకొని పోబోయినాడు.

గాన—(నవ్వుచు) నీవు మహాబాగాకనుక్కున్నావు. బుద్ధింటే యిలాగు వుండవలెను.

గోవిం—నాకు నిజం తెలిసిపోయింది. మీరు చెప్పిన సంగీత పాటకుడు యితడేనని నాకు తెలియడంతోటే, ఆయనకు మీ నమస్కారాలు చెప్పి తిన్నగావచ్చి బండిలో కూర్చోమని మంచిమాటలతో చెప్పినాను. ఆయన నా మాటలు లక్ష్యంచెయ్యక బండిలోకి రాకుండా తప్పించుకుని పోవడానికి చూడడమే కాకుండా కేకలువేసి నలుగురినీ పోగుచేసి తగవుపెట్టడానికికూడా ప్రయత్నంచేసినాడు. అయితే నేనా సంగతి కనిపెట్టి మీ బండివాడికిన్నీ బంట్రోతుకున్నూ సంజ్ఞ చేసేటప్పటికి, వామనుడున్నూ మాధవుడున్నూ పిడుగుల్లాగు మీదపడి అతని నోటి వెంబడి మాటవచ్చేలోగా కాళ్ళూచేతులూ విరిచికట్టి అతన్ని

బండిలో పడవేసి మళ్ళీ అక్కడ నిలవకుండా బండి వక్రిపరుగున తోలుకుని నచ్చినారు.

గాన— బహుభాగా చేసినారు. నవ్వుకర్ణంకో మినంటివాళ్లు వుండవలెను.

[అవతలనుండి పిలుపులు వినబడుచున్నవి]

గోవిం— అరుగో మనవాళ్ల తణ్ణి లాక్కువచ్చినారు.

విస్వస్వపాత్రుడు— (వెలుపలనుండి) ఓపశువుల్లారా! నన్ను వదిలిపెట్టండి. వదిలి పెట్టండి.

లీలా— (తనలో) నేను పరుగెత్తుకుని వెళ్లి బాపితో చెప్పి వస్తాను. (అని వెళ్ళుచున్నది)

[మాధవుడును వామనుడును ముందుకు తోలియుగా వారితో వెళ్ళు లాడుచు, చంకను మూటయు చేతిలో గొడుగును పట్టుకుని విస్వస్వ పాత్రుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

విస్వ— (భయముతో నడచుచు) నన్ను వెళ్లినియ్యండి నన్ను వెళ్ళనియ్యండి. నేను యేమీ చెయ్యను.

గాన— ఆయన వస్తాడు. మీరు వదిలిపెట్టండి.

విస్వ— (ముందుకు నడచుచు) నేను నిస్సందేహముగా దొంగల చేతులో పడ్డాను. ఈప్రాంతములలో మహాచెడ్డదొంగలు వున్నారని నేను విన్నసంగతి ప్రత్యక్షంగా నాకే అనుభవం అయింది. వీళ్లు నావస్తువులు దోచుకుని నన్ను యిక్కడ చంపివేస్తారు.

గాన— (నేవకులతో) ఈయన తప్పించుకొని పారిపోకుండా యీ తలుపులూ కిటికీలూ అన్నీ వేసి రండి. (అని నేవకుల యొద్దకు వెళ్ళుచున్నాడు)

విస్వ— అయ్యో! నేను సాలిగూట్లోపడ్డ యీగలా గై నాను.

ఇఖ వీళ్లతో పోట్లాడితే కార్యం లేదు. ఈకూర్తుడు దొంగలగురువు కాబోలును. ఈముసలివాడిమొఖం చూస్తేనే నాకు భయంవేసి పాగాలు పోతూవున్నవి.

గాన— ఓరి! యిఖ మీరు వెళ్ళిపోండి. (నేవకులు పోవుచున్నారు)

విస్స— (తనలో) నన్ను చంపిన తరువాత పాతిపెట్టడానికి దొడ్లో యొక్కడనో గొయ్యి తవ్వడానికి వాళ్ళిను పంపివేసినాడు. సందేహం లేదు. నేను యెన్నాళ్ళో కష్టపడిసంపాదించుకొని మొలనువుంటే పోతుందని చంకమూటలో పెట్టుకొన్న యాభయి హాపాయల నెండి మొలతాడూ నేడు పోతుంది.

గాన—(వినయముతో దగ్గరకు వచ్చి) స్వామీ! స్వాగతము. విశ్వపతిశాస్త్రిగారికి స్వాగతము.

విస్స—దూరంగా వెళ్లండి. మీసంస్కృతం నాకు తెలియదు. నన్ను ముట్టుకోకండి. (తనలో) ఈకిరాతుడు నవ్వుతూవున్నాడు. వీడి విషపునవ్వు చూడడంతోనే నావళ్ళు గరుపొడిచి మనస్సు నీరవుతూవున్నది.

గాన—(పాదము మొదలుకొని శిరస్సు వలకును జూచి చిలు నవ్వు నవ్వుచు) ఏదీ? “మోసపోవద్దురా” (అని పాడుచున్నాడు).

విస్స—(ఉలికిపడి) నాజోలికి రాకు. (తనలో) ఈ కిరాతుడు పిట్ట తనవలలో పడ్డదని సంతోషంగా పాడుతూ వున్నాడు. (వికారముగా) హాడై నమా! ఏమి చేతును?

గాన—(దగ్గరకు జరుగుచు) ఒక్కసారి —

విస్స—వద్దువద్దు (అని వెచుకకు తొలగుచున్నాడు)

గాన—ఈలా తప్పించుకుంటే తప్పదు.(అని గొడుగు చేతిలో

నుండి లాగుకొని బల్లమీద పెట్టుచున్నాడు)

విస్స—(తనలో) ఇతడు తనపని ఆరంభించినాడు.

గాన—(చిఱునవ్వునవ్వుచు వినయముతో) మాయంటికి మిమ్మలిని రప్పించిన మార్గంచూస్తే మీకు సందేహం లేకుండా అద్భుతం గానే వుండివుంటుంది.

విస్స—(తనలో) యిల్లనడంకంటే దీన్ని మనుష్యుల బోనంటే బాగా వుంటుంది.

గాన—ఇందులో తప్పితమంతా మీదేకాని నాదికాదు. మీరు నా వుత్తరానికి జవాబు వ్రాసినారుకారు.

విస్స—యేమి వుత్తరమో నేను యెరుగను. నాకు వుత్తరమే రాలేదు.

గాన—(నవ్వుచు) నేను యెరుగుదును. సాధారణంగా వుత్తరాలకు జవాబు వ్రాయనివారు చెప్పేసబబు యిదే.

విస్స—ఓ దొంగలపెద్దా! నీతో నేను ప్రమాణపూర్వకంగా చెవుతాను. నాకు వుత్తరం యేమీ రాలేదు.

గాన—దొంగలపెద్దా? చివరకు నావే దొంగమాటలకింద కట్టి వేసినారా? ఈపరాచికాలు మానివేసి యిఖి మనం పెద్దమనిషి తరహాగా మాట్లాడుదాము.

విస్స—యింతకంటే పెద్దమనిషి తరహాగా మాట్లాడడం నా చేతకాదు.

గాన—మీరు యీదారిని వెళుతూవున్నా రన్నసంగతి నాకు తెలియడం తోటే—

విస్స—(ముఖము తుడుచుకొనుచు) మీ మాటలు వింటే నాకు వల్లు చెమటపడుతూ వున్నది.

గాన—(సవ్యచు) బాగావున్నది. కానియ్యండి. కానియ్యండి.
మీకు సుతి కావలెనా?

విస్స—నాకు సుత్తి అక్కరలేదు. నేను బాడితతో పనిచేసు
కుంటాను.

గాన—(తనలో) బాడితఅంటే నీణె అయివుంటుందా? మరి
యేదయినా దక్షిణదేశపు తంబూరా అయివుంటుందా? (బిగ్గరగా)
దేనితోనో పకదానితో రానియ్యండి. పయికి రానియ్యండి. శంకరా
భరణం.

విస్స—(అద్భుతపడి తనలో) ఇతడు నాదగ్గర సగవున్న సంగతి
కూడా కనిపెట్టినాడు. ఆభరణ మంటూవున్నాడు. ఇతని అభిప్రాయం
నా వెండిబిళ్ళలమొలతా డని కాబోలును. (బిగ్గరగా) నావద్ది ఆభరణం
లేదు.

గాన—శంకరాభరణము. రాగము.

విస్స—(భయముతో తనలో) ఇతను యెక్కడివాడో అసా
ధ్యుడులాగున్నాడు. ఆభరణం చంకలో వున్నసంగతికూడా గ్రహించి
నాడు! ఆభరణం యివ్వకపోతే నన్ను రాగాలు పట్టెట్టా చేస్తానం
టూవున్నాడు.

గాన—రాగ మారంభించకుండా యేమిటో ఆలోచిస్తూ వున్నా
రేమిటి? శంకరాభరణము.

విస్స—(భయముచేత వడకుచు) ఇతడు మళ్ళీతనపని కారంభి
స్తూవున్నట్టున్నాడు. అయినా కాసీ యితనిముఖంచూస్తే మంచివాడు
లాగు కనపడుతూవున్నాడు. ఇతనితో కొంచెం మంచి మాటలాడి
చూస్తాను.

గాన— (చంకను తగిలించియున్న మూటమీద చేయివేసి)

మీకిది భారంగా వున్నది. నేను తీసి దాస్తాను.

విస్స—(మూటను గట్టిగా పట్టుకొని) అక్కరలేదు. నాదగ్గిరనే వుంచుకుంటాను.

గాన—అలాకాదు. ఇలా నాచేతి కివ్వవలెను. (అని బలవంతముగా మూటలాగుకొని బల్లమీద పెట్టుచున్నాడు).

విస్స—(తనలో) సందేహంలేదు. ఇఖి నా బొడ్డుకొంగు రూపాయలుకూడా శీఘ్రంగానే వెళుతవి.

గాన -- ఆరంభించండి. (విస్సప్పపాత్రుని బలవంతముగా తీసికొనిపోయి కుర్చీమీద కూర్చుండబెట్టి) ఎలాగైతేయేమి మీరు యిక్కడికి వచ్చినందుకు నాకు బహు సంతోషంగా వున్నది. మీకు నారదుడూ తుంబురుడూ గంధర్వులూ అపసరసలూ యెవరూ చాలరు.

విస్స—(వడకుచు తనలో) ఓస్సి! వీళ్లందరూ యెవరు? వీళ్లంతా యీసరదారుకిందవున్న దొంగలు కాబోలును. యింతమందక్కరలేదు. నాప్రాణానికి యిందులో వక్కడు చాలును. అయినా యితణ్ని మంచిమాటలతో బతిమాలుకుని చూస్తాను. (బిగ్గరగా) అయ్యా! మీకాళ్ళకు మ్రొక్కుతాను. సన్న విడిచి పెట్టండి.

గాన— (నవ్వుచు) మీరు దొంగవేషం వేసి నావద్దనుంచి తప్పించుకుని పారిపోవడానికి చూస్తూవున్నారు. మీవేషాలు నా దగ్గిర సాగవు. నేను దొంగలకు గురువును. నాపని యెలాగు చెయ్యవలెనో నాకు బాగా తెలుసును.

విస్స—(తనలో) నీపనిలో నీవుగట్టివాడ వని నాకు తెలుసును.

గాన—(నవ్వుచు) మాసినబట్టలు కట్టుకుని యీ బికారివేషం వేస్తే నేను మిమ్మలిని కనుక్కోలేకపోతా ననుకున్నారా?

విస్స—అనుకోలేదు. మీది అఖండశక్తి. ప్రయాణం మూలం

గా బట్టలు మాసినవి. (తనలో) వున్నదేమో పుచ్చుకునేవాడికి నా వేషం సంగతి యెందుకు? ఇంకా నావద్ద యేమివున్నవో కనుక్కోవడానికి మాట్లాడుతూ వున్నట్టున్నాడు.

గాన— యిఖ మన మీ వృధాకాలక్షేపం మానివేసి మనపని చూచుకుందాము. నేను మిమ్మల్ని యిక్కడకు యెందుకు రప్పించి నానో మీకు తెలియనే తెలుసును.

విస్స— నేను మనస్సులో వ్రాహచేసుకున్నాను.

గాన— అలాగయితే వెంటనే మొదలు పెట్టండి.

విస్స— యేమి మొదలుపెట్టను?

గాన— రూపక తాళము. దరువు.

విస్స— (తనలో) అయ్యో! యితడు నా రూపాయల సంగతి కూడా కనిపెట్టినాడు. ఇతనిమాటలు కొంచెం యూసగా వున్నవి. రూపాయ అనడానికి రూపకమంటూ వున్నాడు. రూపాయలు యివ్వ కపోతే నన్ను వకతాళం వేస్తాడట. వకదరువు వేయిస్తాడట. ఇతనివన్నీ సఖం సఖం మాటలు.

గాన— ఇక జాప్యం చెయ్యకూడదు. నేను చెప్పినపని తక్షణం చెయ్యవలెను.

విస్స— నేను చెయ్యను.

గాన— నాకు కోపం తెప్పించకండి. మీరు నేను చెప్పినట్లు వెంటనే చెయ్యకపోతే నేను జ్వరంచేత బలహీనుణ్ణిగావున్నా వక్క సారి లోపలికి వెళ్ళివచ్చినానంటే మీచేత నేను బలవంతంగా చేయించ గలను.

విస్స— (తనలో) ఇందాకటి దుర్మార్గుల నందరినీ పిల్చుచుకుని వస్తాడుకాబోలును.

గాన—ఈ యింటి తేలుపులూ కిటికీలూ అన్నీ వేసివున్నవి. మీకు తప్పించుకు పోవడానికి శక్యంకాదు.

విస్స—(దీనత్వముతో) ఓనాయకుడా!

గాన—(కోపముతో) నన్ను నాయకుడా గీయకుడా అని పిలువనద్దు. మీకు ఆలోచించుకోవడానికి రెండు నిమిషాలు అవకాశం యిచ్చినాను. యీ రెండు నిమిషాలలోనూ బాగా ఆలోచించుకుని నేను చెప్పినట్టు చేసేది చెయ్యనిదీ యేదోవకటి చెప్పండి.

[సంగీతరావు ప్రవేశించి వెనుకనుండి వినుచున్నాడు]

విస్స—నాప్రాణాలమీదికి వచ్చింది. ఓ నాయకుడా! యిటువంటి విషయంలో ఆలోచించుకోవడానికి నాకు రెండు నిమిషాలా?

గాన—ఇఖ నాయకుడూ గీయకుడూ వదలి పెట్టండి. మీకు యిప్పుడే తెలియజెపుతూవున్నాను. నేను చెప్పినట్టు చేస్తే నేకాని మీరు యీస్థలాన్నుంచి ప్రాణాలతో వెళ్లరు. (అని కోపముతో వెళ్ళుచున్నాడు)

విస్స—ఇతను యింతదుర్మార్గానికి వడికట్టినతరువాత యీరూ పాయలమూటకూడా యిన్వక తప్పదు. (అని బొడ్డుకొంగుమూట తడవుచున్నాడు)

సంగీ—(ముందుకువచ్చి వీపు తట్టి) నీవు ఆయన చెప్పినట్టు చెయ్యకూడదు.

విస్స—(భయముతో వెనుకకు తొలగి అయ్యో! మరివకకొత్త వాడు వచ్చినాడు.

సంగీ—(తనలో) నాపాటవినకుండా నామామగారు ముందుగా యితనిపాట వింటే అంతా చెడిపోతుంది. (బిగ్గరగా) అయ్యో! మీరు యిక్కడకు వచ్చినసంగతి నేను యిప్పుడే విన్నాను. నేను ప్రవే

శించిసపనిలో మరియెనరూ ప్రవేశించకూడదు.

విస్స—(అద్భుతపడి అర్థము తెలియక) ఆలాగా? (తనలో) యితడు మరివకదొంగల గుంపుకు నాయకుడుకాబోలును. వీరిద్దరికిన్నీ పడనట్లువున్నది. వీరిద్దరిమధ్యనూ నేను చావవలసి వచ్చింది.

సంగీ—నామాటలకర్థం మీరు బాగా తెలుసుకోండి. మీరు తొండగపడి ఆయన చెప్పినట్లు చేశారంటే మిమ్మల్ని చంపుతాను.

విస్స—నన్నా చంపడం? వద్దు వద్దు. మీకే యిస్తాను.

సంగీ—(ఆశ్చర్యముతో) యేమి యిస్తారు?

విస్స—యిరవయి రూపాయలూను.

సంగీ—(తనలో) ఇప్పుడు నాకు తెలిసినది. తాను ముందుగా పాడితే నాకు వచ్చేసొమ్ము పోతుం దంటాననుకొని యీరాలి తనకు దొరికే యిరవయి రూపాయలూ నాకు యిచ్చివేస్తానంటావున్నాడు. ఇఖి మాటల కవకాశంలేదు. (బిగ్గరగా)నాకు రూపాయలతో పనిలేదు. అవి విఘ్నమునచ్చినవారికి యిచ్చుకోండి. జాగ్రత్త యిప్పుడే తెలియ చెబుతూ వున్నాను. నేను యిప్పుడు చెప్పినట్లు మీరు చెయ్యకపోతే నేను చెప్పినంతవరకే చేసి తీరుతాను సుమండీ. (అని దొడ్డిగుమ్మమున తోటలోకి వెళ్లుచున్నాడు)

విస్స—(మతిచెడి) నాకు మతిలేదు. ఇదంతా యేమిటో నాకు తెలియకం లేదు. మొట్టమొదట నన్ను కాళ్ళూ చేతులూ కట్టి బండిలో వేసి యీడ్చుకునివచ్చినారు. అవతల ఆ ముసలివాడు వచ్చి యేమేమో అని పోయినాడు. యిప్పుడీ పడుచువాడు నన్ను చంపుతా నని బెడరిస్తూ వున్నాడు. ఇప్పుడు వాళ్లకయినా పిచ్చియెత్తి వుండవలెను. నాకయినా పిచ్చియెత్తి వుండవలెను. అడుగో మళ్ళీ ఆముసలిముండాకొడుకు వుస్తూవున్నాడు.

[చేతిలో పెద్ద పట్టాకత్తిని పట్టుకొని గానప్రియుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

గాన—(తనలో) ఈ కత్తి చూడడంతోనే యితనికి బుద్ధి వస్తుందనుకుంటాను. (బిగ్గరగా) నేను చెప్పిన రెండు నిమిషాలూ అయిపోయినవి.

విస్స—(కత్తిచూచి తుల్యిపడి) ఓయి దేవుడా! యితడు కత్తి కూడా తీసుకుని వచ్చినాడు.

గాన—మీరు ఆలోచించుకున్నారా? సిద్ధంగా వున్నారా?

విస్స—(తడబడుచు) ఆ. ఆ. ఆలోచించు కున్నాను. సిద్ధంగా వున్నాను. ఆకత్తి దూరంగా పెట్టి మాట్లాడండి.

గాన.—అలాగే (అని కత్తి కిందపెట్టి) మీకు తుదకు యింత సేపటికి వివేకం వచ్చినందుకు సంతోషంగా వున్నది. (నవ్వు మొగముతో) ఇప్పుడంతా సిద్ధంగా వున్నది. మావాళ్లందరూ కనిపెట్టుకుని వున్నారు.

విస్స—(భయముతో) నాకోసమా! యెందుకు? పాతిపెట్టి పయిని మన్ను వెయ్యడానికా?

గాన—మీమాట తేమిటో నాకు తెలియడం లేదు. మీకు బట్టలు సిద్ధంగా వున్నవి.

విస్స—(తనలో) వీళ్ళునాకు బట్టలూ పువ్వులూ అలంకరించి యేదో గేవతకు బలి పెడుతారు కాబోలును. (బిగ్గరగా) యేమిబట్టలు?

గాన—మీరు ధరించుకోవడానికి తెల్లబట్టలు. మీరు వస్త్రాలు ధరించుకొనివచ్చి యేదీ వక్కసారి సురట.

విస్స—(తనలో) సురంటే కల్లు. నాకు కల్లుకూడా పోస్తారు కాబోలును. నాకు యిష్టంలేదు. (బిగ్గరగా) అది వద్దు.

గాన—అదికాకపోతేమరివకటాయెను. “నారాయణగౌళ” —

విస్స — (తనలో) “నారాయణా” అని హరినామస్మరణ చేసు
కోమంటూ వున్నారు. ఇక వీళ్ళు నన్ను చంపివేస్తారు. నిశ్చయం.

గాన — “ఏకతాళము” “ఆఠాణా” లేకపోతే “జంపె”;
“హుసేని”.

విస్స — (తనలో) ఓడి వీడిభాష కాలా! సగం సగం మాటలు
చెప్పి నన్ను చంపుతూవున్నాడు! అయినా కానీ నాకు యితని మాట
లు అర్థమవుతూవున్నవి. అవతల యెవరినో కూర్చుండబెట్టి నాకు తెలి
యదని హిందూస్థానీమాట లంటూవున్నాడు. ఆఠాణాలంటే యెనిమి
దణాలు, ఏకతాళం అంటే వక్కతాళం వెయ్యడం. మొట్టమొదటిదా
నికి నన్ను వక్కదెబ్బకొడితే యెనిమిదణాలు యిస్తానని తాత్పర్యం.
హుసేనా? ఇదియెవరో సాహేబుపేరు. జంపె తెలుస్తూనే వున్నది.
సాహేబును పిలిచి నన్ను చంపుమంటూవున్నాడు. (బిగ్గరగా) ఓమహా
రాజా! నన్ను చంపకు. నీవు చెప్పినట్టు చేస్తాను.

గాన — నీవు మహాచెడ్డవాడవు — ఓ గోవిందా!

[గోవిందుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

గోవిం — అయ్యా! ఏమి సెలవు?

గాన — ఈయనకు యిప్పటికి జ్ఞానం వచ్చింది. ఈయన అలసి
వచ్చినాడు. ఈయనను లోపలికి తీసికొనిపోయి మంచి బట్టలు కట్టబెట్టి
ఫలహారం పెట్టించు.

విస్స — నాకు మూర్ఛ వచ్చేటట్టు వున్నది.

గాన — అన్నీపోతవి. రెండు పూరీలు తిని మిరియాలచారు
తాగండి.

విస్స — మిరియాలచా రక్కరలేదు. నాకు దాహం వేస్తూవు
న్నది. గేదెమజ్జిగ కావలెను.

గాన—నద్దు నద్దు. మళ్ళిగతాగితే గొంతుక పోతుంది. అది కావలిస్తే తరువాత—

విస్స—ఏ మయిన తరువాత?

గాన—ఒక్కరాగం తీసినతరువాత.

విస్స—(తనలో) ఈముసలివాడిది రాతిహృదయం. ఇతడు నన్ను యిప్పుడు వేళాకోళాలు చేస్తూ వున్నాడు.

గాన—(విస్సప్పపాత్రుని తోయుచు) ఇఖి ఆలస్యం చెయ్యక వేగిరం వెళ్లండి. (అని లాగుచున్నాడు)

విస్స—(తనలో) ఇతని వన్నీ కోతిచేష్టలులాగు వున్నవి. నాకు ఆకలి వేస్తూ వున్నది. తరువాత యే మయినా కడుపునిండా భోజనం చేసి వస్తాను. (బిగ్గరగా) తిమ్మన్నగారూ! నమస్కారము. (అని గోవిందునివెంట పోవుచున్నాడు)

గాన—తిమ్మన్నగారా? ఇదివట్టి మోటమాట. ఇతడు నాతో మోట సరసా లాడుతూ వున్నాడు. అయినాకానీ గొప్పవాళ్ళ దగ్గర కూడా యేవో లోపాలు వుంటవి. మనం ఊదాగ్రాలు పాటిగా పట్టరాదు.

[ప్రక్కగదిలో నుండి లీలావతి ప్రవేశించుచున్నది]

లీలా—నాన్నగారూ! యిక్కడ మీరు వక్కరే వున్నారా?

గాన—అమ్మాయీ! రా. ఆయన పాడడానికి వప్పుకున్నాడు. ఆయనపాటవింటే నేడు మనం కృతార్థుల మవుతాము. ఆయన సంగీతం కర్ణరసాయనంగా విందాము. నీవు యిక్కడనుంచి కదలకు. నేను వెళ్ళి బహుమానం నిమిత్తం రూపాయలసంచి పట్టుకుని వస్తాను. (అని వెళ్ళుచున్నాడు)

లీలా—అలాగయితే యిప్పుడు వక్క నిమిషమయినా వృధా

గా పోగొట్టరాదు. (అని దొడ్డిగుమ్మమువద్దకి పోయి మెల్లగా పిలిచి)
బావా! యిలా లోపలికి రా. నాన్నగారు వెళ్లినారు.

[సంగీతరావు ప్రవేశించుచున్నాడు]

సంగీ—ప్రియురాలా! లీలావతీ! యిందాకా నీతో చెప్పిన నా
స్నేహితుణ్ని చూచితివా? ఇతడు సంగీతమునందు నిధి. (అని రమ్మని
చేస్తేగ చేయుచున్నాడు)

[అంతట సుమతి ప్రవేశించుచున్నాడు]

సుమ—అమ్మా! నమస్కారము.

సంగీ—నేను యిప్పుడు మీతండ్రిగారివినోదం నిమిత్తం పాట
పాడడంలో నాకు సహాయం చెయ్యడానికి ఇతడు యింతదూరం నాతో
కూడా వచ్చినాడు.

లీలా-- ఈయన సుగుణసంపత్తికి నాకు బహుసంతోషంగా వున్నది.

సుమ—అమ్మా! అది మీ విషయంలో నే ననవలసినమాట.

లీలా—(సంగీతరావుతో) నీవు వెంటనే పాడడానికి సిద్ధంగా
వుండనలెను. నీ ప్రతిపక్షి పాటపాడడం నిమిత్తంబట్టలు వేసుకోవడా
నికి లోపలికి వెళ్ళినాడు. నాన్నగారు ముందుగా అతనిపాట వింటే—

సంగీ—నా కాభయం లేదు. నేనతనినోరు కట్టిపెట్టినాను. (నడు
చుచు) సుమతీ! లీలావతీ! యీగదిలోకి రండి. ప్రియురాలా! నీవీణె
నా కియ్యి. (అని ప్రక్కగదిలోనికి వెళ్ళుచున్నాడు)

లీలా—ఇదిగో వచ్చి వీణయిస్తాను. (అని ముగ్గురును గదిలోనికి
వెళ్ళుచున్నారు).

[అప్పుడు మంచిబట్టలు వేసికొని చేతులలో పూరీల దొంతరలతో

విస్సప్పపాతుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

విస్స—(పూరీలు నమలుచు) వీళ్ల వుద్దేశం యేమోకాని నన్ను

గొంతుకదాకా మేపినారు. నన్ను యే దేవతకయినా బలి యిస్తారేమో!
 పోనీ దేవుడు నొసటవాసి పెడితే యేదీ తప్పదు. మనస్సులో విచారానికి చోటియ్యరాదు. అందుచేత నేను ధైర్యంగా వుంటాను. వీళ్ళు
 యే నుయినా దౌర్జన్యం చెయ్యడాని కారంభిస్తే దొంగలనీ చంపుతూ
 వున్నారనీ కేకలు వేసిన కార్యంలేదు. వీళ్ళు చాలామంది వున్నారు.
 యేలాగూ నన్ను వదలిపెట్టరు. ఇఖ నాచావు నిశ్చయం. ఇదే నాలఖ
 రు భోజనం గనుక కడుపుపట్టినంత తిని మరీ చస్తాను. (అని పూరీలు
 వేగిర వేగిరముగా తినుచున్నాడు)

[మంచిబట్టలు కట్టుకొని చేతిలో రూపాయలసంచిని పట్టుకొని

గానపీఠముఁడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

గాన — (విస్మయపాత్రుని తేరిపాటఁజూచి) ఇప్పుడు మీరు
 మారువేషంపోయి యెప్పటికూపంతో కనపడుతూ వున్నారు. (పూరీలు
 నమలుచుండుట చూచి) ఇదేమిటి? మీరు యిప్పుడు యేమిచేస్తూ వు
 న్నారు?

విస్మ — (నమలుచు) మీరు తినమన్నారుగనుక బలం చెయ్య
 డానికి పూరీలు తింటూ వున్నాను.

గాన — అతివిస్తారంగా తింటే గోధుమపిండి అరగదు.

విస్మ — నాకు యితరులది యెంతతీన్నా అరుగుతుంది. నేను
 రాళ్ళు తిని జీర్ణం చేసుకోగలను.

గాన — ఇన్ని తిన్నతర్వాత మీరు గవ్వకు పనికిరారు. మీ
 కంతం పోతుంది. (అని చేతిలోని పూరీలు లాగుకొనుచున్నాడు)

విస్మ — (వడకుచు) అయ్యో! భగవంతుడా! (తనలో) వీళ్ళయీ
 పూరీలలో యెవరినో చంపవలెనని విషం పెట్టినారు కాబోలును. పోర
 బాటున తిని నాచావుకు నేనే మందు పుచ్చుకున్నాను. (మూర్ఛిల్లుచు

గద్గదస్వరముతో) అయ్యా! వేగిరం. వైద్యుణ్ణి పిలిపించండి. మందు తెప్పించండి.

గాన—మీగొంతుక అప్పుడే పాడయిపోతూవున్నది. స్వరం బాగా రావడం లేదు. అయినా కానీ మీకంతస్వరం బొత్తుగా చెడి పోకముందే వక్కసారి నన్ను బాగా విననియ్యండి.

విస్స—(చెవిచెంతఁజేరి బిగ్గరగా అటచుచు) ఓ-ఆ-ఊ-కే-కే-ఇక చాలునా? నీకు తృప్తికలిగిందా?

గాన—ఒకమోస్తరుగా వున్నది. స్వరం కొంచెం బొంగుగా వున్నది. అయినా కానీ ఫర్వాలేదు. ఏదీ? వరాలి, రూపకము.

విస్స—(తనలో) అయ్యో! యితడు మళ్ళీ మొదటికి వచ్చి నాడు. వరాలూ రూపాయలూ తెమ్మంటూవున్నాడు. నన్ను వీళ్ళు యేలాగూ చంపకమానరు. నేను రూపాయలు యివ్వను.

గాన—ఇఖి వ్యర్థకాలక్షేపం పనికిరాదు. ఇదివరకే కాలమంతా వృధాగా పాడయిపోయింది. వేగిరం కానియ్యండి. తక్షణం ఆరంభించకపోతే—(అని బల్లమీద నున్నపట్టాకత్తిని తీయుచున్నాడు)

విస్స—వద్దవద్దవద్దు. అది కిందపడవెయ్యండి. మీరు కోరి నట్టుచేస్తాను.

గాన—(సంతోషముతో) నాకు బ్రహ్మసందముగా వున్నది. (రూపాయల మూటను చూపి) ఇదిగో మీబహుమానము. నూరు రూపాయలు.

విస్స—(అద్భుతపడి) నూరు రూపాయలా!

గాన—(వినయముతో) మీగొప్పతనానికి యిది యెంతమా త్రీమూ అర్హ మయినది కా దని నాకు తెలుసునుగాని నాభక్తినిబట్టి మీరిది అంగీకరించవలెను.

విస్స — మీమాటలు నాకు బోధపడడంలేదు. మీరు యీ నూరు రూపాయలూ నాకు యెందుకోసం యిస్తారు?

గాన—మీ కంతా తెలుసును. మీరు వూరికే కాలయాపనం చెయ్యకండి. (అని బలవంతముగా తీసికొనిపోయి బల్లమీదనున్న వీణెవద్ద కూరుచుండఁబెట్టి వీణెమెట్లమీద నాతని వ్రేళ్ళుమోపి) కాని య్యండి. కానియ్యండి. (అని తాను పోయి కుర్చీమీద కూర్చున్నాఁడు)

[అప్పుడు చేరువగఁగిలోనుండి సంగీతరావు పాడగా దిశ్యమయిన పాట

విఁబడుచున్నది]

పున్నాగ నరావళి రాగము—ఆట చాపు తాళము.

పల్లవి

మోసపోవద్దురా—వేశ్యల—మోహము వట్టిదిరా.

అను పల్లవి.

కాసు పో మూలమిదేరా—చెలికాడ! యింతట నైన మేలు కోరా.

చరణములు.

౧. దానితల్లి చెడ్డతొత్తు—దానన్న తమ్ము డింద్రజిత్తు—
దానిసోదరి పలువవిత్తు — దయలేకతీసె హంసలనత్తు—
మోస॥

౨. ఉప్పుచట్టి నమ్మించు — చెవులనున్నది కుదువపెట్టించు—
అప్పులపాలు చేయించు—అదియైతే తెమ్మని చాలకోపించు — మోస॥

౩. ఇంటిపనులన్నీ చేయించు—నో—రెత్తితే కూయవద్దని మూయించు—

గొంటుకాడ చరియించు—వేణుగోపాల నినుగూడి రతుల

మెప్పించు—మోస॥

విస్స—(అద్భుతపడి) తనలో ఇతడు నన్ను పాడుమంటాడు. నాకు పాటచేత కాదు. అయినాకానీ, ఇతడు యేమి చేసిపోతాడోనని టింగుటింగు బీణెమీటుతూ పాడుతూ వున్నట్లు నటిస్తూ వున్నాను. ఇప్పుడు యెక్కడనుంచో తమాషాగా సంగీతం వినపడుతూ వున్నది. ఇది యింద్రజాలంలాగు వున్నది.

గాన.—(కన్నులు మూసికొని తాళమువేయుచు తలయూచుచు) వహ్వో వహ్వో! భలీ భలీ! మేలు మేలు! శాబాసుశాబాసు! పాట యిలావుండవలెను. ఈపాటకు మోళ్ళు చిగిరిస్తూవున్నవి.

విస్స—(యథాప్రకారముగా వ్రేళ్ళు కదల్చుచు నోరు మెదల్చుచు తనలో) నేను యిక్కడ యేదో దయ్యాలయింట్లో వున్నాను. అయినాకానీ, ఇతడు నాకేమీ హానిచెయ్యకుండా వుండడానికి వీణ వాయిస్తూ పాడుతూవున్నట్లు నటిస్తాను.

గాన—నేడు దివ్యమయిన పాట విన్నాను. ఇంతకాలానికి నేడు నాజన్మం సార్థక మయింది. కంఠం కేవలమూ కిన్నెర స్వరము.

[ఆప్పుడు సుమతి మరియొక పదము పాడుచున్నాడు]

శంకరాభరణరాగము—ఆది తాళము.

పల్లవి.

ఏమి శీరమో—నన్ను బోవ—నెంతభారమో—

నావలన నీ కెంతభారమో.

అను పల్లవి.

సామజవరదుడని మునుపే—సత్కిర్తికల్గ లేదా నాపై.

చరణము.

దీనబంధుడని దేవదేవుడని...

మానఘనుడని ధర్మాత్ముడనుచు—

జ్ఞానధనులు గుణగానము చేయ బి—

రాన జూడవు త్యాగరాజార్చిత న్నామః ఏమి.

విన్న—(యథాప్రకారముగా వీణెమీటుచు పాడునట్లు నటించుచు తనలో) ఇప్పుడు గొంతుక మారిపోయింది. ఇది వేరేస్వరం. ఆపాడేది పిశాచం కాకపోతే యిన్ని గొంతుక లుండవు. (అని వికార చేష్టలు చూపుచున్నాడు)

గాన—(సంతోషపరవశుడయి) ఇప్పుడు మహాహెచ్చుస్వరము మీద పాడుతూ వున్నాడు. స్వరంలో యిందాకటికంటె కొంచెం సారస్వం తక్కువగా వున్నట్టున్నది. లేదు. బాగానే వున్నది.

[అప్పుడు సంగీతరావును సుమతియు కలిసి పాడుచున్నారు]

గంభీరకళ్యాణిరాగము—రూపకతాళము.

పల్లవి.

రాదా నామీద దయలేదా-మొరలిడగ విన.

అను పల్లవి.

వాదా నీదాసుడ శ్రీవరద వేంకటేశ్వర విన.

చరణములు.

౧. పరమపురుష వినుము పతితపావన దీనజనానన-
కరి మొరాలకించిన శ్రీహరిహరియని మొరలిడవిన. రా.

౨. సతతము చాలామదిని నిజమ్మగనమ్మిన యలద్రా-
పదిమానము గాచిన శ్రీపతి గతి నీ వనగా విన. రా.

3. తిరముగ వరములొసంగే వరదుడ వీవయనుచు శ్రీ-
హరి వరద వేంకటాద్రివిహార రారాయన విన. రాదా.

గాన—(ఆలకించి) ఏమి యీవంత ? ఒక్కకంఠములోనుంచే

రెండు స్వరములు నినపడుతూవున్నవి? ఇటువంటి విచిత్రం నేను యిది
అకు యెక్కడా చూడలేదు. (అని లేచి వెళ్లి విస్సప్పపాత్రుని
కొఱగిలించుకొని) ఓగాయకశిఖామణి! నారదతుంబురాదులు నీకాలిగో
రునుపోలరు. ఇదికూడా పుచ్చుకో. (అని తనవ్రేలివజ్రపుటుంగరమును
దీసి యాతనివ్రేలికిఁ దొడుగుచున్నాడు.)

విస్స—వద్దు. అది నావేలికీ పట్టదు. వద్దు. బిగువు.

గాన—అది వజ్రం వేసిన వుంగరం. చాలాఖరీదు చేస్తుంది.

విస్స—ఆలాగా? మరిచిపోయినాను. ఆలాగయితే యీవుం
గరం నావేలికీ వదులు. సరిగా సరిపోతుంది.

గాన—(ఉత్సాహముతో) నాపేరు గానప్రియుడు. నేను లక్ష
రూపాయల కథికారిని. నాకు పక చక్కని కూతురు వున్నది. మీరు
యిక్కడ వుండి యీవార్ధకదశలో నిత్యమూ మీసంగీతంతో నాచెవు
లకు విందుచేస్తూ వుండడానికి వప్పుకొన్నట్టయితే నాకూతురుని మీ
కిచ్చి వివాహం చేస్తాను.

విస్స—నాకు—మహారాజుగారుకూడా తనకూతురినియిస్తారు.

గాన—వేళాకోళంకాదు. నేను నిజంగానే చెపుతూ వున్నాను.
మీకు ధర్మపత్ని కానడమంటే నాకొమాస్తానుకూడా పరమసంతోషం
గానే వుంటుంది.

[అప్పుడు లీలావతి ప్రవేశించుచున్నది]

లీలా—(తనలో) మానాన్నగారు యిప్పు డేమిటీ అంటూ
వున్నారు? విశ్వపతిశాస్త్రికి న న్నిచ్చి వివాహం చెయ్యడమా?

గాన—అదుగో నాకూతురు. నాఆజ్ఞ చెల్లించడానికి సరిగ్గా
సమయానికి వచ్చింది.

విస్స—ఓయీశ్వరుడా! యింతచక్కనిదాన్ని నేను యెక్కడా

చూడలేదు !

గాన—ఒక్క సౌందర్యముమాత్రమే కాదు. దీనికి నమ్రతా, సుగుణసంపత్తి, విద్యా సమస్తమూ వున్నవి.

లీలా—నాన్నగారూ! నాప్రార్థన వినండి.

గాన—మాటాడబోకు. ఇటువంటి గాయకచక్రవర్తికి ధర్మ త్నివి కాగలిగిన నీభాగ్యానికి సంతోషించు.

లీలా—మిమ్మలిని బతిమాలుకుంటాను. వక్కమాట వినండి.

గాన—వక్కమాట వినను! అరమాట వినను. నేను యేదైనా మాట అంటే ఆమాట తక్షణం జరిగి తీరవలెను.

విస్వ—నన్ను యీమెతో వక్కమాటూ మాట్లాడనియ్యండి. (రహస్యముగా గానప్రియునితో) మీరు భయపడకండి. నేను వక్క రాగంతీసి యీచిన్నదాన్ని నావలలో పడవేస్తాను.

గాన—అలాచెయ్యండి. (తనలో) ఇతని పాటఅంటే మృగాలూ పక్షులూకూడా సంతోషిస్తవి. మనుష్యులమనస్సులు కరగడాని కాశ్చర్యం యేమి వుంటుంది?

విస్వ—అమ్మా! నేను మహాపాటకుణ్ణని మీతండ్రిగారు చేసే స్తోత్రాలకు నేను తగను. అయినాకానీ నాపాట వక్కసారి వినండి. (అని వికారముగా తలత్రిప్పుచు చేతు లాడించుచు పాడుచున్నాడు)

ఆరభిరాగము—చాపుతాళము.

అగ్గితిరునాళ్లంట-అరుని కతలంట-

బౌరా యెంతసోదైవే-బారతకత-

బౌరా యెన్నియింతలే.

అనుపల్లవి.

సుగ్రీవజయము దీనిసుట్టగాబలాదూరు-

అగ్గురోరపు అయ్యోర్నడుగే నీసాచ్చిగ.

గాన.—(చెవియొగ్గి విని) అబ్బే! యీపాట యేడిసినట్టేవున్నది. గాడిదకూతలాగుఉన్నది. అయినాకానీ యింకొక్కనిముషంవిందాము.

విస్స—(మఱింత బిగ్గరగా) చరణములు.

౧ ఇగినేళ్ళుపై నెక్కి-యిబీసనూడొచ్చి

బగుపెగ్గెలెన్నో-పలికి దుశ్శాసనుని-

మొగముసూడగానే-మోర్చేపోయెనట్టె-

గుగురుమిగురనకుండ-గుడ్డెల్ల గుక్కెనే—అగ్గి.

గాన—(తనలో) ఇది సుతిమించి రాగాన్ని పడుతూ వున్నది. ఇఖ మాన్పింతాము. (బిగ్గరగా) యేమి టీపాట? యీవెట్టిపాట!

విస్స—వూరుకోండి. మాటాడకండి. మద్దె రసబంగం చెయ్యకండి. చాలా చరణాలు వున్నవి. (అని మరింత యుత్సాహముతో పాడుచున్నాడు)

చరణము.

౨ ఇరన్నేళ్ళుసడ్డకు-డింద్రజిత్తోకరెయ్యి-

దురియోదనుని చెవిలో-దూరి ముక్కుననెట్లె.

అరసి పిసాసాలే-అశ్వద్ధామను మింగె-

సురియోదమాయేనే-సూడయేడుకాయె— అగ్గి.

గాన—(చెవులలో వ్రేళ్లు చెరువుకొని బిగ్గరగా) వూరుకో చాలించు. యీపాటి చాలించు. చెవులు గింగు రెత్తుతూ వున్నవి. వూరుకోవేమి? (అని చేయిపట్టుకొని త్రోసివేసి) నేను యేదో పొర పాటు చేసినాను. నీపేరు యెవరు?

విస్స—నాపేరు విస్సప్పపాత్రుడు. నేను వడ్డిదేశపు వడ్రింగిని. కరువుకు బరంపురాన్నుంచి లేచివచ్చి యేలూరులో వడ్రిపువని చేసు

కుంటూ వున్నాను. పిఠాపురం తీర్థానికి మాపనివాళ్లచేత ముందుగా అమ్మకానికి పెట్టెలు పంపివేసి నేను వెచుక వెళుతూవున్నాను.

గాన — నేను వట్టిబుద్ధిహీనుణ్ణయిపోయినాను. నీ వాగొప్పు సంగీతపాటకుండానే విశ్వపతిశాస్త్రినని భ్రమపడ్డాను. ఇందాకా మంచి పాట వినిపడ్డదే. అపాడింది నీవు కావా ?

లీలా — నాన్నగారూ! ఇతడు కాడు. అపాడింది మీమేనల్లుడు సంగీతరావున్న ఆతనిన్నేహిడు సుమతిన్నీ.

[సంగీతరావును సుమతియు ప్రవేశించుచున్నారు]

సంగీ — మామగారూ! ఇందాకా పాడింది నేను. సంగీతం బాగా పాడడం నేర్చుకుంటేనేకాని మీరు కూతురిని యివ్వనన్నారని నేను తంజావూరు వెళ్ళి రాతీ పగలూ కష్టపడి నేర్చుకొని మీదయకు పాత్రుణ్ణి కావడంనిమిత్తం మీరు యిప్పుడు విన్నమోస్తారు పాట పాడడానికి తగినపాండిత్యం సంపాదించుకొన్నాను.

సుమ — ఇతడు బహుశక్తిగా పాడుతాడు.

గాన — అబ్బాయీ! నీపాటకు నేను మెచ్చినాను. ఇఖి లీలా వతి నీసా మ్మయింది. నీ కిచ్చి పెళ్లి చెయ్యడానికి నా కేమీ ఆక్షేపణలేదు.

విస్స — నన్ను వక్కసంగతి చెప్పనియ్యండి.

గాన — మాకు నీసంగతులూ వద్దు యేమీ వద్దు. నీవు యెంత శీఘ్రంగా మమ్మిల్ని వదలిపెట్టి వెళితే మే మంత సంతోషిస్తాము. — ఓరీ ! గోవిందా ! మాధవా ! వామనా ! దారిచూపి యితణ్ణి మీరు వేగిరం. వీధిలోకి పంపివెయ్యండి.

[ముగ్గురు సేవకులు ప్రవేశించుచున్నారు]

విస్స — (సేవకునితో) మీరు నన్ను ముట్టుకోవద్దు. వీరితో నేను కొన్ని సంగతులు మనవి చేసుకోవలెను. — అయ్యలారా!

వినండి. వీళ్లు నన్ను బలవంతంగా లాక్కువచ్చి నాప్రమాణంచెడగొట్టి నాబట్టలన్నీ చింపివేసినారు. కాబట్టి యీబట్టలుమాత్రం నాకియ్యండి. నాకు యిచ్చిన పెళ్ళాన్నీ పెళ్ళి వుంగరాన్నీ కూడా కావలిస్తే పుచ్చుకోండి. నాకక్కరలేదు. (అని యుంగర మియ్యబోవుచున్నాడు)

గాన—అక్కరలేదు. ఆవుంగరం నీవు వుంచుకో. పొరపాటు చేత నేను నీకు చాలా తొందర కలుగజేసినాను. దానికి ప్రతిఫలంగా నే నీవుంగరం నీకు బహుమానం చేసినాను. నీమూటా నీగొడుగు కూడా తీసుకుని వెళ్ళిపో.

విస్స—వెళ్ళిపోతూ వున్నాను. వుంగరం దొరికినందుకు సంతోషంగానే వున్నది; కాని నాపాటమాత్రం కడతేరా వినకుండా పంపి వేస్తూవున్నందుకు విచారంగా వున్నది. అయినా కానీ యీసారి యెప్పుడయినా యీదారిని వెళ్లేటప్పుడు యిక్కడకువచ్చి కీర్తనఅంతా వినిపించి మరీవెళుతాను లెండి. నేను వచ్చినప్పుడల్లా నేను చేసిన పెట్టెలుమాత్రం రెండూ మూడూ కొంటూవుండండి. వెళ్ళివస్తాను. దయ వుంచండి. (అని వెళ్ళుచున్నాడు)

గాన—మన మందరమూకూడా లోపలికి వెళుదాము రండి. ఇవాళ ఇదంతా చిన్ననాటకంలాగు జరిగింది.

(అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు)

—

క ల హ ప్రి యా ప్ర హ స న ము

ఇందు సచ్చపాత్రములు.

—:0:—

వీరభద్రుడు — ఒక వడ్రింగి పటాలములో నాయకుడు.

భీమయ్య — ఒక వడ్రింగి కనకాంగి పెంపుడుతండ్రి.

విశ్వకర్మ — ఒక వడ్రింగి కనకాంగివరుడు.

గోపాలుడు — ఒక గొల్లవాడు.

కనకాంగి — భీమయ్య పెంపుడు కూతురు.

సుబ్బమ్మ — ఒక చాకలిది. గూడెపునాయకురాలు.

నెంకమ్మ — ఒక చాకలిది.

బుచ్చమ్మ — ఒక చాకలిది.

శేషమ్మ — ఒక చాకలిది.

కంగము — రాజమహేంద్రవరములో గోదావరియొద్దన చాకలిగూడెపు

సమీపమున భీమయ్య యింటిముంగిలి.

[అప్పుడు బుచ్చమ్మ, శేషమ్మ, నెంకమ్మ బట్టలమూటలు పట్టుకొని

పరివేశించుచున్నారు]

బుచ్చ — మనం తెల్లవారగట్ల లేచి యింటింటికీ తిరిగి బట్టలన్నీ పోగుచేసినాము. అలసట పోయిందాకా కొంచెంసేపు లోకాభిరామాయణం చెప్పుకుని మళ్ళీ పనిలోకి వెళుదాము. ఏదీ మన సుబ్బమ్మ యింకా రాలే దేమి? ఆవిడే లేకపోవడంచేత మనసభ అంతా చిన్న పోయింది.

వెంక—ఆవిడె యేదో పనిచేత రాలేదుగాని లేకపోతే మన కంటే ముందుగానే యిక్కడికి వచ్చివుండేది. ఆవిడెచేతులు పూరికే వున్నా నోరు యెప్పుడూ పూరికే వుండదు. ఆవిడె వచ్చేటప్పుడు యేవో కబుర్లు మూటకట్టుకుని వస్తుంది.

శేష—ఆవిడె ప్రతిదినమూ తెల్లవారి లేచేటప్పటికి యిన్ని కొత్తకబుర్లు యెక్కడనుంచి పోగుచేసుకువస్తుంది ?

వెంక—మనం యీబట్టలు పోగుచేసుకుని వచ్చినట్లే వెళ్లిన యింటికాడ నెల్లా నాలుగేసి కబుర్లు పోగుచేసుకుని వస్తుంది. ఆవిడె దగ్గర ఆశుకవనంకూడా వున్నది. యెక్కడా కబుర్లు దొరకకపోతే ఆవేశకు కొత్తవయినా నాలుగు కల్పించి మన కందరికి ఖులాసాగా ప్రొద్దుజరిగేట్టు చేస్తుంది. ఆవిడె తెచ్చే కబుర్లన్నీ ఫదిభాగాలుచేసి, అందులోవకభాగంలోఫదోవంతుమాటలుమాత్రమే నేను నమ్ముతాను.

బుచ్చ—నిజంగా యీపూళ్ళో అందరివ్యవహారాలూ ఆవిడెకు తెలుసును.

వెంక—ఆవిడె అందరి వ్యవహారాలలోనూ యిలాకా కలుగ చేసుకుంటుంది. ఆవిడె మాటలు చూస్తే నాకూరికేనవ్వువస్తుంది. ఆవిడె నావ్యవహారంలో ప్రవేశించకుండా వున్నంతవరకు యెవరివ్యవహారంలో ప్రవేశించినా నాకు యిబ్బందిలేదు.

[అప్పుడు సుబ్బమ్మచూట వినబడుచున్నది]

బుచ్చ—ఓసీ! వూరుకో. ఆవిడె వస్తూవున్నది.

శేష—మనం ఆవిడెసంగతి మాట్లాడుకుంటూ వున్నట్టే ఆవిడెకు తెలియకూడదు.

[అప్పుడు చంకక్రింద బట్టలచూట పెట్టుకుని సుబ్బమ్మ ప్రవేశించుచున్నది]

సుబ్బ—అమ్మలారా! యెన్నడూలేనిది నేను యివేళ మీ

అందరికంటెనూ ఆలస్యంగా రావలసివచ్చింది. అయితే యేమిలేండి. కబుర్లులేకుండా యిదివరదాకా వృధాఅయినకాల మంతా వక్కనిముషంలో కూడతీస్తాను. యివేళ మీలో యెవరయినా కనకాంగిని చూచినారా? యివేళ ఆవిడను పెళ్ళిసుమా.

బుచ్చ—యెక్కువ సాగసుగా కనపడడానికి యివేళ ఆవిడ దువ్వకోవడంలోనూ తొడుక్కోవడంలోనూ వున్నది. ఆవిడదర్శనం మన కెక్కడ అవుతుంది?

సుబ్బ—యీపెళ్ళి సార్లాపడదు. నేను ముందుగానే చెప్పతూ వున్నాను విసండి. పెళ్ళిఅయినా దంపతులు సుఖపడరు. ఆపెళ్ళి కొడుకు విశ్వకర్మ వట్టిగర్వపోతు. అంతే కాకుండా అతను పెళ్ళికోసం గొప్ప వేషం వేసినాడు.

వెంక—ఆలాగా?

సుబ్బ—అతనుగోదావరిగట్టు కారుఖానాలో పనిలో వుండి యిప్పుడు వీళ్ళతో ఆకారుఖానా అంతా తన దేసనిచెప్పినాడు. జంగం పేరయ్య కనకాంగిపెళ్ళికోసం పట్టురవికా పట్టుచీరే తీసుకుని వెళుతూ వుండగా చూచినాను. ఆపట్టుచీరెకు చుట్టూ జరీనక్కివేసి కుట్టినాడు. వడ్డపుపని చేసుకునేవాడికూతురు కేమిటి? పట్టుచీరె యేమిటి? ఇలాగు తలకుమించిన వ్యయంచేసి సంసారంపాడుచేసుకోవడం చూస్తే భీమయ్య వట్టిబుద్ధిహీనుడుగా కనపడుతూ వున్నాడు. ఇంతాచేస్తే యిది వాడి కూతు రవునోకాదో!

బుచ్చ—ఏమీ! కనకాంగి అతనికూతురేకాదా?

బుచ్చ—మీరు నన్నాప్రశ్న అడగకండి. ఇది అతనికూతురు అయితే అవనేఅవుతుంది. కాకపోతే కానేకాదు.

బుచ్చ—ఇందులో యేదో రహస్యంవున్నది. చెప్పు చెప్పు.

సుబ్బ—నేను లక్షవరహాలుయిచ్చినా చెప్పను. పాపం! ఆచిన్న దానిమీద అపవాదలు వెయ్యడం నాకు యెంతమాత్రమూ యిష్టం లేదు.

వెంక—నీవు మాకు చెప్పకపోతే చెప్పకపోయినావు కాని కనకాంగిగుట్టు యేదో నీకు తెలిసింది. అంతమట్టుకు నిశ్చయం.

శేష—సుబ్బమ్మా! నావక్కదానితోనూ చెప్పు. నేను యెవరితోనూ చెప్పను.

సుబ్బ—నేను యెవరితోనూ చెప్పను. దానిసంగతి మాఅమ్మ నిన్నసాయంకాలం నాకు యెంతోరహస్యంగా చెప్పింది. నేను యీసంగతి నావదినెగ్గార్లమ్మగురితోనూ మాత్రం చెప్పినాను. అటుతరువాత నాప్రాణస్నేహితులయినవారితో అయిదుగురితోనో ఆరుగురితోనో యేకాంతంగా చెప్పినాను. వీరితోతప్ప యెంతవరకు నేను యీసంగతి వక్కపెట్టితో చెప్పలేదు. అజాగ్రతగా వున్నప్పుడు యిప్పుడు మాటల పరాకున మీదగ్గర కొంచెం నోరుజారి పయికి వచ్చింది.

వెంక—నేను యీసంగతి యెంతరహస్యంగా వ్రాచుతానో నీకే తెలుసును.

బుచ్చ—నాచెవులలో పడ్డిమాట పయికిరాదని నీకే తెలుసును.

శేష—నా నోట్లోమాట నానోట్లోనే వుంటుందిగాని వెలుపలకు రాదనిమాత్రం నీకు తెలియదా?

సుబ్బ—అలాగయితే మీమాటనమ్మకంమీద మీతోకూడా చెవుతాను. ఈభీమయ్యకు పూర్వం వక పెళ్ళామూ కూతురూకూడా వుండేవారు. అత్తవారియింటికివెళ్ళినప్పుడు అక్కడ మరిడీజాడ్యాలచేత యిద్దరూకూడా చచ్చిపోయినారు. అటుతరువాత యితను కొన్నియేళ్లదాకా యీవూరికిరాక అక్కడనేవుండి కొంతకాలానికి యీపిల్లను

తీసుకొని మళ్ళీవచ్చి యింట్లో ప్రవేశించినాడు. అందరూ యీ చిన్నది యితనికూతురనుకుంటూ వున్నారు.

వెంక—ఇది నీకు నిశ్చయంగా తెలుసునా?

సుబ్బ—అప్పుడు మాఅమ్మ వీళ్ళ యింట్లో బట్టలు వ్రతుకుతూ వుండేది. వీళ్ళసంసారస్థితి అంతా దానికి బాగా తెలుసును.

వెంక—అయితే కనకాంగి యెవరయి వుంటుంది?

సుబ్బ—ఎవరికీ తెలుసును? అయితే వకవేళ అతని కూతురే అయి వుండవచ్చును. దాని కేమిగాని విశ్వకర్మ యెంత దుర్మార్గుడో చూచినావా?

బుచ్చ—యెందుచేత?

సుబ్బ-- వెనుక యితను ఆకారుఖానాలో వకవడ్డంగి కూతురుని పెళ్ళిచేసుకుంటానని ఖరారు చేసినాడు. యిప్పుడు యీవివాహం సంగతి తెలియడంతోటే పాపం ఆచిన్నది చిక్కి సగమయిపోయింది. మొగవాళ్లు మోసం చేస్తారు. పెళ్లివిషయంలో మనం మొగవాళ్లను యెప్పుడూ నమ్మకూడదు. జాగర్త మీలో యెవరూ నమ్మి మోసపోకండి. (అప్పు డొకసుబ్బమ్మతప్ప తక్కినవారందరును బట్టలపాకలోనికి వెళ్ళుచున్నారు)

[పెళ్ళిచీర కట్టుకొని యింటిలోనుండి కనకాంగి వచ్చుచున్నది]

సుబ్బ—(ముందుకు వెళ్ళి కనకాంగిచేయి పట్టుకొని) అమ్మాయీ! యీదినం నిన్నుచూస్తే నాకు బహుసంతోషంగా వున్నది. యీచీర నీకు యెంతో అందంగా వున్నది. (అని పాకలోని చాకె తలతో రహస్యముగా) నే నీమాట అంటే దీని కెంతభయంగా వున్నదో చూచినారా?

అందరు—ఆహాహాహా! (అని పకపక నవ్వుచున్నారు)

కన — నాన్నేహితుల కందరికీ యీదినం బహు ఖులాసాగా వున్నది.

[అప్పు డింటిలోనుండి భీమయ్య ప్రవేశించుచున్నాడు]

భీమ — సుబ్బమ్మా! డేమమా?

సుబ్బ — యీదినం మీదర్శనం కావడమే నాకు డేమం. మీ దర్శనం దొరకడంచేత నాకు బహుసంతోషంగా వున్నది.

భీమ — చాకలమ్మలందరూ మహాపనిమీద వున్నారు.

అంద — అవును పనిమీదనే వున్నాము. హాహాహా! (అని నవ్వు చున్నారు)

సుబ్బ — నేనుకూడా పోయి పని చేసుకోవలెను. (అని పాకలో నికి వెళ్లుచున్నది)

భీమ — అమ్మాయీ! నీపెళ్లికంతా సిద్ధమయింది. బంధువుల నందరినీ పిలిచి వచ్చినాను. లగ్నసమయంలోవచ్చి వక్కసారి వధూవ రులను ఆశీర్వాదించి పోవలసిందని నాగాచార్యులపెళ్ళాన్ని మరీ మరీ ప్రార్థించినాను. అంతదూరం రాతే నన్నది.

సుబ్బ — (చాకెతలతో) నాగాచార్యులపెళ్ళాన్నిరమ్మని ప్రార్థించినాడట! ఆవిడెసుకుమారం చూచినారా?

అంద — హీహీహీ. (అని నవ్వుచున్నారు)

భీమ — (ఆవంకజూచి) ఏమి నాగాచారి పెళ్ళామంటే మీకింత పరిహాసంగా వున్నదా? ఆవిడె సుకుమారికాదా?

సుబ్బ — కాకేమి? ఆవిడె మహా సుకుమారి. మొగుడు ఆవిడెను యింట్లోయేమీ పనిచెయ్యనియ్యడు. వక్క సూరయ్యగారి కుమారుడు వస్తేతప్ప మరియెవరువచ్చి పిలిచినా వీధితలు పయినా భార్యను వెళ్లి తియ్యనియ్యడు. సూరయ్యగారి కుమారుడు పిలిస్తేమాత్రం ఆవిడె స్వ

యంగావెళ్లి తలుపు తీస్తుంది; ఆయన యింట్లో ప్రవేశిస్తాడు; ఇంటి
యజమాని వెంటనే వీధిలోకి పనిమీద వెళుతాడు. ఇది నేను ప్రత్య
క్షంగా చూచినాను.

భీమ—సంసార్లమీద లేనిదోషాలు వెయ్యరాదు. యీవక్క
రోజయినా పరులను ఆడి పోసుకోవడం మానివెయ్యండి. ఆనికె పిలువ
లేదంటారు. మీరందిరూ వచ్చి మాఅమ్మాయిపెళ్లి చూచి పొండి.

సుబ్బ—నాకు యెవరిమీదా ద్వేషం లేదు. నేను యెప్పుడూ
యెవరిమీదా లోకంలోవాళ్లవలె లేనిపోని దోషాలు చెప్పను. యింత
ప్రాద్దుయెక్కినా పెళ్ళికొడుకు యింకావచ్చినాడుకాదు. యిలాగుమీ
కందరికీ ఆయాసం కలుగచెయ్యడం విశ్వకర్మకు ధర్మంకాదు. నేను
వకవేళ పెళ్లికి రాలేకపోయినా నీకూతురికీ అల్లుడికీ యెప్పుడూ శుభం
కోరుతూ వుంటాను.

[అప్పుడు చాకెతలండలును పాకలోనుండి యీవలకు వచ్చుచున్నారు]

వెంక—పెళ్లికి నేనూ రాలేను.

బుచ్చ—నేనూ రాలేను.

శేష—నేనూ రాలేను.

సుబ్బ—యెక్కడ కైనా వెళ్లి తే తనలో సమాన మయినవాళ్ల
యింటికి వెళ్ళవలెనుగాని తనకంటె తక్కువవాళ్లయింటికి వెళ్లికూడదు.
యెక్కువవాళ్ల యింటికి వెళ్లికూడదు. నేను యీవూళ్ళో చాకల
వాళ్లలోయింతపరువుగా బ్రతుకుతూ వున్నదాన్నేకాని వట్టిదాన్ని
కాను.

బుచ్చ—కొంచెం యెక్కువ తక్కువగా నేనూ నీలంత పరువు
గలదాన్నే.

శేష—నాపరువు మీయిద్దరికెంటెనూ తక్కువయిందికాదు.

వెంక—నా మొగుడు కచేరీ మహల్చీపనిలో వున్నాడు. నాచే
తులో నాలుగురూపాయలసొమ్ము వున్నది. నాకు మాత్రం పరువుకు
యేమి తక్కువ?

సుబ్బ—అలాగయితే మనమందరమూ సమానమయినపరువు
గలవాళ్లమే. మనలో పరువుతక్కువవాళ్లు వక్కరూ లేరు.

భీమ—ఇప్పుడు నేను మిమ్మలినందరినీ పేరంటానికి పిలుస్తూ
వున్నాను.

సుబ్బ—నేను బహుశా వస్తాను. కనకాంగి నాకు ప్రాణ
స్నేహితురాలు.

బుచ్చ—నేనూ ముఖ్యస్నేహితురాలనే.

వెంక—నేనూను.

శేష—నేనూను.

భీమ—అలాగయితే మీరందరూ యిల్లకు వెళ్లి పెళ్ళిముస్తా
బయిరండి.

వెంక—నేను బజారులో పట్టుమళ్ళరవిక కొనుక్కుంటాను. (అని
వెళ్ళుచున్నది)

శేష—నేనూపట్టరవికేకొనుక్కుంటాను. (అని వెళ్ళుచున్నది)

బుచ్చ—మీరందరూ రవికలు కొనుక్కుంటే నేను చీరె కొను
క్కుంటాను. అందరమూ కలిసి వెళుదామురండి. యిక్కడ మనబట్టలు
సుబ్బమ్మ చూస్తూ వుంటుంది. (అని యందరును వెళ్ళగా సుబ్బమ్మ
పాకలోనికి పోవుచున్నది)

కన—నాన్నగారూ! మీఅల్లుడు యింత సేపటిదాకా రాకపోవ
డానికి కారణం యేమయివుంటుంది?

భీమ—అతడు పెళ్ళికియివీలవీసవరించుకుంటూవుండివుంటాడు.

సుబ్బ — (పాకలోనుండి) అంతలోందర పడకండి. పడుచువాడ వివాహానికి వచ్చేటప్పుడు చక్కపెట్టుకోవలసిన వ్యవహారాలు యెన్నైనా వుంటవి. పూర్వపుసంబంధం లన్నీ వదులుకోవలెను. ఇవ్వవలసిన చోట యిచ్చి సమాధాన పరచవలెను.

భీమ — దాని మాటలకేమి? సుబ్బమ్మ యెప్పుడూ యిలాగంటి మాటలే అంటూవుంటుంది. విశ్వకర్మ యిప్పుడే వస్తాడు. అమ్మాయీ! నీవు యిక్కడ కనిపెట్టి చూస్తూవుండు. నేను యింతలో లోపలకావలసినవన్నీ సిద్ధంచేస్తూవుంటాను. (అని యింటిలోనికి వెళ్ళుచున్నాడు)
కన — అడుగో అతడు వస్తూవున్నాడు.

[అప్పుడు చేత బుట్ట పట్టుకొని విశ్వకర్మ ప్రవేశించుచున్నాడు]

విశ్వ — ఓప్రియురాలా! నీకోసం బజారులో కొన్ని వస్తువులు కొనేటప్పటికి కొంచెం ఆలస్యం అయింది. మనం సొమ్ము వృథాగా పోగొట్టరాదు. అందుచేత వస్తువులు యెక్కడచవుకగా దొరుకుతవో అక్కడ కొందామని బజారంతా తిరిగే టప్పటికి యింత ఆలస్యం అయింది.

సుబ్బ — (పాకలోనుండి) విశ్వకర్మగారూ! మీరు డేమముగా వున్నారా! మిమ్మలిని చాలాకాలానికి చూచినాను. మీరు మహాఅదృష్టమంతులు.

విశ్వ — సుబ్బమ్మా! మీచాకిరేవు యిక్కడ నేనా? — కన కాంగీ! ప్రియురాలా! నీవు వుండవలసి సంత సంతోషంగా కనబడవేమి?

కన — యేమిలేదు. మీరు యింతసేపటిదాకా యెందుకు వచ్చినారుకారా అని యిదివరదాకా ఆలోచిస్తూ వున్నాను.

విశ్వ — నేను యెందుకోసం ఆలస్యం చేసినానో నీకు తెలిసింది గనుక యిఖ విచారం పెట్టుకోరాదు. చూడు యిదుగో నీ కెన్నివస్తు

వులు తెచ్చినానో! దంతపుదువ్వెన వకటి; నక బొట్టుపెట్టె; యిత్తడి కుంకం బరిణె; యిత్తడి కాటుకకరాటం; యిత్తడి పాందాను; యిత్తడి అడకొత్తు; యిత్తడి సున్నపుకాయ; మంచి అద్దము; అయిదు బాంబాయి రవికెల గుడ్డలు; రెండు పట్టురవికెలు; వక మధురచీరె; రెండు వుప్పాడ చీరెలు ఇవన్నీ చూచినతరువాతనైనా నీమనస్సుకు తృప్తికరంగా వున్నదా?

కన—వున్నది. (అని యావస్తువులు పయికి తీసి చూచి మరల బుట్టలో పెట్టుచున్నది)

సుబ్బ—పాకలోనుండివచ్చి విశ్వకర్మగారూ! యీవస్తువులన్నీ యెక్కడ కొన్నారు?

విశ్వ—మావస్తువులసంగతి నీ కెందుకు?

సుబ్బ—నాకక్కరలేదుగాని వూరికే అడిగినాను.

విశ్వ—కనకాంగీ! యీమధురచీరె కట్టుకుంటే నీవు యెట్లా వుంటావో చూడవలెనని వున్నది.

సుబ్బ—బహుబాగావుంటుంది. రంభలాగు వుంటుంది. ఆమధురచీరె యిప్పుడు కట్టుకున్నపట్టుచీరెను మించి వుంటుంది.

విశ్వ—ఓహోహో! నేను చూడనే లేదు. ప్రియురాలా! నీకు పట్టుచీరెకూడా వున్నదా?

కన—ఈపట్టుచీరె నావంటికి తగి వున్న దనుకుంటాను.

సుబ్బ—విశ్వకర్మతో రహస్యముగా ఆపట్టుచీరె మహారాజుల పెళ్ళాలు కట్టుకోవలసిందిగాని సాధారణ మయిననీవంటివడ్రంగి పెళ్ళాం కట్టుకోతగ్గదికాదు. ఇలాగు తలకు మించినవేషాలు వేస్తే చూచిన వారు నలుగురూ నవ్వుతారు. ఇలాగంటివేషాలు సాగనిస్తే వక్కరోజులో నీయిల్లు గుల్లవుతుంది. ఈపట్టుచీరె కనకాంగికి యెనరో

యిచ్చినారట.

విశ్వ— ఏమీ! యెవరో యిచ్చినారా?

సుబ్బ—వూరుకో మెల్లిగా.

విశ్వ— (తనలో) సుబ్బమ్మ చెప్పినమాట నిజమయ్యేవుంటుంది.
(బిగ్గరగా) కనకాంగీ! నీకు ఈచీరె యెవరు యిచ్చినారు?

సుబ్బ—(కనకాంగితో రహస్యముగా) ఆ అడగడంధోరణి చూచినావా? అప్పుడే పెళ్లాంమీద అధికారం చెయ్యడాని కారం భించినాడు.

కన— మాబాబు కొనిపెట్టినాడు.

సుబ్బ—(విశ్వకర్మతో రహస్యముగా) నీ వామాటలు నిజమనే నమ్ముతావా?

విశ్వ—కనకాంగీ! నీవు యీపట్టుచీరె కట్టుకుంటే . చూచిన వాళ్ళు యేమనుకుంటారు? వడ్లవాడిపెళ్ళానికి పెళ్ళిలోనే యీనీటేమి టని నలుగురూ నవ్వారా? నీకు యిది తగదు.

కన—పయివాళ్ళు నవ్వుకుంటే నవ్వుకోనియ్యండి. మనకేమి?

విశ్వ—(బిగ్గరగా)నీకు నేను యిది తగడిని చెపుతూ వుంటేను-

సుబ్బ—(విశ్వకర్మతో రహస్యముగా) మేలు మేలు! ఆలాగు వుండవలెను. చివరకు యేమి చేస్తావో యిందులో నీమొగతనం తెలుస్తుంది.

కన—యిది మాబాబు—

విశ్వ—మీబాబు మాట నాతో చెప్పకు. నాకదిజరూరులేదు.

సుబ్బ—ఇటువంటి స్వల్పవిషయంలో తగువులాడకండి. మీరు పెళ్లి కాకముందే యిలాగు పోట్లాడితే పెళ్లయినతరువాతకూడా యెప్పుడూ పోట్లాడుతూనే వుంటారు. ఈపనికిమాలినపట్టుచీరెకోసం

యింతకలహ మెందుకు ?

విశ్వ—(ముందుకు వచ్చి) నేను యిప్పుడే చెపుతూ వున్నాను. నలుగురిచేతా నవ్వించుకోవడం నాకు యిష్టం లేదు.

కన —యెవరూ యెందుకు నవ్వుతారు ? ఇది నాకు మాతండ్రి కొనిపెట్టినాడు.

సుబ్బ—(విశ్వకర్మతో రహస్యముగా) ఇలాగంటి పట్టుచీరె కొనిపెట్టడానికి దీనితండ్రిదగ్గర ఉబ్బు యెక్కడ యేడిసింది ?

కన—మళ్ళీ చెపుతాను. దీన్ని నాకు మాతండ్రి కొనిపెట్టినాడు. నేను కట్టుకుంటాను. నన్ను చూచి నవ్వుడానికి యెవళ్లసాము యేమి పడిపోయింది ?

సుబ్బ—(కనకాంగితో రహస్యముగా) బాగా చెప్పినావు.

విశ్వ—నీవు యీచీరె కట్టుకోకూడదు.

సుబ్బ—(విశ్వకర్మతో రహస్యముగా) నీదగ్గర మొగతనం కాస్త కనపడుతూ వున్నది. ఆడదానికి లోబడకు.

విశ్వ—లోబడను.

కన—మీరు నిష్కారణంగా యెందుకు తగువులాడుతారు ?

విశ్వ—నేనా ? నేను తగువులాడడం లేదు.

సుబ్బ—(కనకాంగితో రహస్యముగా) ఈమొగుణ్ణి చేసుకుని నీవు సుఖపడవు—

విశ్వ—నీ వాచీరె విప్పివేస్తావా వెయ్యవా ?

సుబ్బ—(కనకాంగితో రహస్యముగా) వెయ్యనను నీ కేంభయం?

కన—వెయ్యను.

విశ్వ—అలాగైతే నీజోలి నా కక్కర లేదు. ఇప్పుడే నేను చెప్పినమాట విననిదానవు యిఖ ముం దేమి వింటావు ?

సుబ్బ—(విశ్వకర్మతో రహస్యముగా) మేలుమేలు ! నీవు నా మనసువచ్చినమగవాడవు. మగతనం అంటే యిలాగువుండవలెను.

కన—యిటువంటి స్వల్పవిషయంలోనే యిలా తామసం వస్తూవుంటే, ముందు నిజంగా నాయందు తప్పితం వున్నప్పుడు మీరు నన్ను యేలాగు సార్థాచేస్తారు ?

సుబ్బ—(కనకాంగితో రహస్యముగా) తగినట్టు బుద్ధి చెప్పినావు. ఆడదానవంటే నీవే ఆడదానవు.

విశ్వ—నీకు పట్టుచీరెమీదనూ వేషంమీదనూ తప్ప మరి దేనిమీదనూ ధ్యానం లేదు.

కన—నీవు యెప్పుడూ నీగొప్పతనమే చూచుకుంటావు. నీవు గర్విష్టవి.

విశ్వ—నీవు పనికిమాలినగయ్యాళివి.

కన—(వెనుక తిరిగి వెళ్ళుచు) అవు నవును. న న్నలా అనవలసి నదే. ఇక నేటినుంచి నాకు నీతో సంబంధం విడిపోయింది. (మరల ముందుకు వచ్చి) ఇఖ నేను నీతో యెప్పుడూ మాట్లాడను.

విశ్వ—(వెళ్ళుచు) మంచిది. యిఖ నేనూ నీతో యెప్పుడూ మాట్లాడను. (అని మరల వచ్చుచున్నాడు.)

కన—ఇదుగో నీవు తెచ్చిన వస్తువులూ బుట్టాకూడా తీసు కునివెళ్ళు. (బుట్ట ముందుకు తోచి) ఈపనికిమాలినవస్తువులు నా క క్కరలేదు. నీవి నీవే తీసుకునివెళ్ళు.

విశ్వ—మంచిది. అలాగే తీసుకొని వెళుతాను. (తనలో) ఇవి తీసుకునివెళ్ళి సఖంఖరీదు కై నా మళ్ళీ అమ్మివేస్తాను.

కన—మీరు నాదగ్గరగా రాకండి.

విశ్వ—యెప్పుడూ రాను.

కన—మనకు యిదే ఆఖరుచూపు. (అని యింటిలోనికి వెళ్ళుచున్నది.)

విశ్వ—యిదే ఆఖరుచూపు. (అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

సుబ్బ— (నవ్వుచు) హాహాహా! నాకిప్పుడు పరమసంతోషంగా వున్నది. చెప్పుకుని నవ్వుకోడానికి మాకు యీవేడుక రెండురోజుల దాకా సరిపోతుంది. ఇది పూళ్ళో యెలాగున చెప్పవలెనో ఆలోచించుకోవలెను. మనం చెప్పేటప్పుడు భీమయ్యకూడా దగ్గిరవున్నట్టే చెప్పవలెను. అలా చెపితేనేకాని కథలో సొగసే వుండదు. విశ్వకర్మ చీరెనిన్ను కట్టుకోనియ్యసంటే, కనకాంగి నేను కట్టుకోకమాన నన్నది. అందుమీద విశ్వకర్మ నీ కాచీరె యెలావచ్చిందన్నాడు. దానికి యెలా వస్తే యేమి దానిమనసువచ్చినచోట సంపాదించుకొన్న దని తండ్రి అందుకున్నాడు. ఆపయిని చీరె కట్టుకోకూడ దని వకరూ, కట్టుకోక మాననని వకరూ, కట్టుకుంటే యేమిచేస్తా వని వకరూ, ముగ్గురూ మాటామాటా అనుకొని తరువాత కలియబడి కొట్టుకొని దెబ్బలాడి లేచిపోయినా రని చెపుతాను. మధ్య కొట్టుకోవడం పెడితేనేకాని వినేవాళ్ళకు యింపుగా వుండదు. ఆదెబ్బలాటలో విశ్వకర్మ కనకాంగిని కొట్టి కిందబడద్రోసినాడు. కనకాంగి కిందపడి యేడుస్తూ లేచి విశ్వకర్మ మొఖ మంతా బరిక్కింది. దానిమీద కోపం వచ్చి విశ్వకర్మ కనకాంగికొప్పు పట్టుకొని వీకే టప్పటికి గుప్పెడు వెంట్రుకలు చేతు లోకి పూడివచ్చినవి. అప్పుడు భీమయ్య కలియబడి విశ్వకర్మబట్ట లన్నీ చింపినాడు. అటుతరువాత తండ్రి కూతురూ చేరి వంటిగాణ్ణి చేసి బ్రహ్మరాక్షసులలాగు మీదపడి చావకొట్టేటప్పటికి విశ్వకర్మ వాళ్ళతో గెలువలేక పారిపోయినాడు. యేసంబంధంలో నయినా కనకాంగి మూర్ఛవచ్చి కింద పడిపోయిందనికూడా చెప్పవలెను. ఆహాహాహా!

ఇప్పుడు వినడానికి యెంతయినా వేడుకగా వుంటుంది. యితరుల పోట్లాటంటే నాకు పండుగ.

[అప్పుడు వీరభద్రుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

వీర— (ముందుకు వచ్చుచు) ఇక్కడితో నాప్రయాణం తుద ముట్టింది. భీమయ్యయిల్లు యీసమీపంలోనే నని చెప్పినారు. పాపం కనకాంగి యెట్లావున్నదో! దాన్ని నేను యిప్పుడు దానవాలు పట్టలేననుకుంటాను. తనకు నకలన్నగారు వున్నాడన్నసంగతయినా దానికి తెలియదు. వక కారణంచేత యీసంగతంతా దాచవలసి వచ్చింది. (సుబ్బమునుచూచి) అమ్మా! వక్కసారి యిలాగువస్తావా?

సుబ్బ— (పాకలోనుండి వచ్చి) నాయనా! యేమికావలెను? బట్టలు వుతకడానికి చాకలిది కావలెనా? యీవూళ్ళో న్నాతో సమానముగా బట్టలు వుతికేవాళ్ళు యెవరూ లేరు. నెలజీతానికి కుదుర్చుకుంటారో చాకిరేవుకు యింతేని యిస్తారో మాట్లాడుకోండి.

వీర—నాకు నడ్రంగిభీమయ్యయిల్లు యెక్కడో చెప్పవలెను.

సుబ్బ—భీమయ్యయిల్లా? మీరు కుర్చీలు కొంటారు కాబోలును.

వీర— మాకు యేమీ అక్కర లేదు. ఆతనియిల్లుమాత్రమే కావలెను.

సుబ్బ—అతడు మీకు యిప్పుడు కనపడడు. అతనికి యిప్పుడు మనసు స్థిమితంగా లేదు. యీవుదయాన్న అతనికూతురు కనకాంగికి పెళ్లిలగ్నం పెట్టుకున్నారు. పెళ్లి చెడిపోయింది.

వీర—కనకాంగికా పెళ్ళి?

సుబ్బ—అవును కనకాంగికే. అదంతా మీతో చెపుతాను వినండి. కనకాంగికి గర్వం యెక్కువ. తనస్థితికి మించినవేషం వేసుకుని తిరుగవలె నంటుంది. అందుచేత వూళ్ళో అందరూ యెక్కడచూచినా

కనకాంగిమాటే చెప్పుకుంటారు.

వీర—కనకాంగి మంచిదికా దని చెప్పుకుంటారా?

సుబ్బ—బొత్తిగా మంచిదికాదని చెప్పుకుంటారు. ఆమాటలు వినే తీరా పెళ్ళిసిద్ధమయ్యేటప్పటికి ప్రొద్దున్న యింటికి వచ్చినవాడే పెళ్ళికొడుకు యిఖ తాను కనకాంగిని పెళ్ళిచేసుకోనని అనవలసినమాటలు మొఖంమీద అనివేసి నెళ్ళిపోయినాడు. ఈపెళ్ళి తప్పిపోవడంవల్ల వచ్చిననష్టం యేమీ లేదు. ఆపెళ్ళికొడుకు వట్టిదార్భాగ్యుడు.

వీర—నేను పనిలోనుండి కీర్తనంపాదిస్తావుంటే నాచెల్లెలు యీపూళ్ళోవుండి యింత అపఖ్యాతి తెస్తూ వున్నదా? నాకు బహు విచారంగా వున్నది. భీమయ్యయిల్లు యేదో వెంటనే చెప్ప!

సుబ్బ—అయ్యో! నీవు కనకాంగి తోడబుట్టినవాడవా? యీ మాటలు చెప్పి మీమనస్సు కాయానం కలుగజేసినందుకు నాకు విచారంగా వున్నది. నేను యిప్పుడు మీతోచెప్పినదంతా యెవళ్ళో గిట్టని వాళ్ళు పూళ్ళో చెప్పుకొన్నమాటలుకాని ఆపుణ్యమూ పాపమూ నేనేమీ యెరుగనుసుమా. నేను యెరిగినంతమట్టుకు ఆచిన్నదానివద్ద వక్కదుర్గణం కనపడదు. ఆచిన్నది అన్నగారు వచ్చినారంటే బహు సంతోషిస్తుంది. అంత బుద్ధిమంతురాలు యీచుట్టుపట్ల ఆడవాళ్ళలో మరియెవ్వరూ లేరు. ఆవినయంయేమి? ఆకలిసికట్టుతనం యేమి? ఆదయాదాక్షిణ్యం లేమి? ఆమాటపొందిక యేమి? యీవీధి వాళ్ళంతా కనకాంగిని వెయ్యినోళ్ల స్తుతిస్తూ వుంటారు. నీవు చెల్లెలికి చాలాడబ్బు తెచ్చినట్టున్నది.

వీర—ఇదేమిటి? యేదిపట్టుకున్నా వదలవు. నాకు చావుగా వున్నది. కాస్త నేను నీకథ కట్టిపెట్టి నా కాయెల్లు చూపించు.

సుబ్బ—భీమయ్యగారియిల్లా? అతనియిల్లు యిదే.

వీర—ఇంతసేపు చంపకపోతే యీమాట మొట్టమొదటనే చెప్పలేకపోయినావా? (అని లోపలికి వెళ్ళుచున్నాడు)

సుబ్బ—ఇతడు డబ్బుగలవాడు. అందుకు సందేహం లేదు. కనకాంగి భీమయ్యకూతురు కానిమాట యిప్పుడు స్పష్టపడింది. ఈ విడె యెవరో మహాధనికుడి కూతురు. ఇందులో యేదో పరమరహస్యం వున్నది. అడుగో విశ్వకర్మ వస్తూ వున్నాడు. కనకాంగికి భాగ్యవంతు డయినతోడబుట్టినవా డున్నా. డన్నసంగతి వింటే వాడు మరీ యేడుస్తాడు.

[అప్పుడు విశ్వకర్మ ప్రవేశించుచున్నాడు]

విశ్వ—ఏమిబుద్ధి? నేను యిప్పుడు యేమిచెయ్యను? నేను బుద్ధి హీనుణ్ణయి నిష్ఠారణంగా మంచిమాట లాడవలసినదానికి బదులుగా తగవులాడినాను. ఎలాగయినా ఆడదానిమాట సాగనియ్యకూడదు. అది పట్టుచీరె కట్టుకోవడం మానివెయ్యవలెను.

సుబ్బ—విశ్వకర్మగారూ! మీకొకవిశేషం చెపుతాను యిలాగు రండి. మీరు యిందాకా పట్టుచీరె కట్టుకున్నందుకే హాశ్వర్యపడి పోయినారు యిప్పుడు కనకాంగికి బనారసు చీరెలూ మొహిరీలపేర్లూ వజ్రాలనగలూ పెట్టుకోవలసినయోగం పట్టింది.

విశ్వ—చెస్సి, యిదంతా అబద్ధం.

సుబ్బ—చెళ్ళని మీరు నామాట అబద్ధంకింద కట్టివెయ్యవచ్చు ను. ఆచిన్నది భీమయ్యకూతురుకాదు.

విశ్వ—కాదూ?

సుబ్బ—కాదు. ఆవిడె యెవరో జమీదారు కూతురు. ఆవిడె అన్నగారు యిప్పుడే వచ్చినాడు. నేను కల్లారా చూచినాను. ఆయన మాటలు నేను చెవులారా విన్నాను. ఆయన బహుదోడ్లవాడు. ఆయన

యెనిమిదిగుర్రాలబండిలో వచ్చినాడు. బండి యీగుమ్మందగ్గరనే నిలిచింది. ఆయన బండిదిగి నాదగ్గరకు వచ్చినాడు. ఆయనను చూచేటప్పటికి నాకు సిగ్గుచేతనూ భయంచేతనూ కంపం యెత్తివల్లంతా చెమట పోసింది. అప్పుడు నేను మూర్ఛనచ్చి కింద పడిపోతా సనుకున్నాను. ఆయనకు కాస్తయినా గర్వం లేదు. కనకాంగిసంగతీ భీమయ్యసంగతీ నన్నడిగి చెల్లెలికి కావలసినంతధనం తీసుకువచ్చినా నని నాతో చెప్పినాడు. ఆయనతో నీపేరుచెప్పి నీవు మహామంచివాడవని చెప్పినాను. ఆయన యీపాకలోకి వచ్చి నాబట్టలు వ్రతకడంచూచి సంతోషించి నాకు తమసంస్థానంలో పనియిప్పిస్తామన్నారు. ఆమాటలు చెప్పి నవ్వుతూ ఆయన దేవదూతలాగు యీయింట్లోకి వెళ్ళినాడు.

విశ్వ—ఇఖ నాబ్రతుకు యేమవుతుంది? నేను చెడిపోయినాను.

సుబ్బ—నీవు మొదలంటూ చెడిపోయినావు. నీవు ప్రొద్దున్న బుద్ధిపోయి ఆలాపోట్లాడకుండా వున్నట్టయితే యీపాటి కనకాంగి నీకు భార్యఅయి వుండును. అప్పుడు నీకు ముప్పయి నలభయి వేల రూపాయల ఆస్తి వచ్చివుండును. ఆరూపాయలసంచులు చూచుకుంటే నీకు యీపాటి పిచ్చ యెత్తకపోయిందా?

విశ్వ—ముప్పయి నలభయి వేల రూపాయలా? అన్ని రూపాయలు వుంటే గొప్పకారుఖానా పెట్టవచ్చును. మరి ప్రొద్దున్న ఆచిన్న దానితో పోట్లాడడానికి నన్ను నీవు యెందుకు పురికొల్పినావు?

సుబ్బ—నిన్ను నేను పోట్లాటకు పురికొల్పినానా? సరిసరి! ఇది మరీ బాగావున్నది. నేను ప్రొద్దున్న నీతో వక్కమాటమాట్లాడలేదు. (అని పాకలోనికి వెళ్ళుచున్నది)

విశ్వ—నీమాటలు వింటే నాకు పిచ్చ యెత్తిపోతూ వున్నది. నీ వాడదాన వైపోయినావుగాని మగవాడ వయినట్టయితే యీపాటి

నాపగంతా తీర్చుకొందును. నే నిప్పుడు యేమి చెయ్యను? పూళ్ళోవా శ్లంతా యిఖ నన్ను చూస్తే పరిహాసం చేస్తారు. ఇఖ నాకు నిశ్చయంగా చావు వ్రాసింది. నేను నూతిలోనో గోతిలోనో పడవలెనుగాని నాకు పెళ్ళాడి భార్యతో సుఖంగా కాపురం చెయ్యవలసిన యోగం లేదు. యిందాకా పిలిచినారు. పంతులుగారికుర్చీ బాగుచేసి వచ్చి యేదో సాహసకార్యం చేసుకుంటాను. (అని వెళ్లుచున్నాడు)

[అప్పు డింటిలోనుండి వీరభద్రుడును, భీమయ్యయు ప్రవేశించుచున్నారు]

వీర—నేను విన్నదంతా అబద్ధమని నీవు నమ్మకంగా చెప్పడం వల్ల నామనస్సులో విచారమంతా పోయింది. నీవు చెప్పినట్టుగా మన కనకాంగి గర్వములేనిదీ అనువర్తనకలదీ అయివున్నట్లయితే నేను యిప్పుడు యిక్కడకు వచ్చినందుకు నాకు సంతోషమేకాని విచారం వుండదు. అది యిప్పుడు యింట్లోలేదుగనుక కొంచెంనేపు నేను వచ్చిన సంగతి రహస్యంగానే వుంచండి. అప్పుడు నేను తనబీదస్థితిలో దాని నడత యెట్లా వుంటుందో స్వయంగా కనిపెట్టి, తరువాత మాతండ్రి యిచ్చిపోయిన ఈభాగ్య మంతా దానితో నేను సుఖంగా అనుభవిస్తాను.

భీమ—మితండ్రి మహావీరుడు. అతడూ నేనూ పటాలంలో కొంచెంకాలమే పనిచేసినా, మేము యిద్దరమూ ప్రాణస్నేహితులుగా వుండేవాళ్ళము.

వీర—మాతల్లిపోవడంచేత యింట్లో ఆడదక్షత లేక కూతురు పోయి విచారిస్తూవున్నావని నీకు పెంచు కోవడానికి యిచ్చిన కనకాంగిని పెంచి పెద్దదాన్ని చేసినందుకు మాతండ్రిపోయినా నాకు విశ్వాసం పోలేదు. నీవు బ్రతికినంతకాలమూ సుఖంగా జీవనం చెయ్యడానికి తగిన జీవనాధారం నేను యేర్పరుస్తాను.

భీమ—ఆమాటలు యిప్పుడేమీ నాతో చెప్పవద్దు. మన కన

కాంగిని యివ్వదలచుకొన్న విశ్వకర్మను నీకు యిప్పుడు చూపిస్తాను. అతనుభాగ్యవంతుడు కాకపోయినా మాటనిలకడ గలవాడున్నా కష్ట పడి వాళ్ళు దాచుకోకుండా బాగాపాటుపడేవాడున్ను పెద్దమనిషిన్నీ అవును. వాళ్ళయిద్దరికీ వకరిమీద వకరికి మోహం విస్తారంగా వున్నది గనుక వారి వివాహానికి నీవేమీ అడ్డం చెప్ప వని తలుస్తాను.

వీర—నీవు చెప్పినఆమూడుగుణాలూ వుంటే లోకంలో యిం కా ధనంయేమి కావలెను? అయినాకానీ నేను యీవూళ్ళోకి వచ్చిన సంగతీ కనకాంగికి ధనం తెచ్చినసంగతీ విశ్వకర్మకుకూడా తెలియకుండా వుండనియ్యండి. అతడికి నిజంగా కనకాంగిమీద ప్రేమవున్నట్టు నాకు కనపడ్డట్టయితే యీపెళ్ళికి నే నేమీ అభ్యంతరము చెప్పను.

భీమ—(రహస్యముగా) అలాగయితే నీవు బీదవాడవనిన్నీ భుక్తికి జరగక యిక్కడకు వచ్చినావనిన్నీ వదలి వేస్తాను. ఆపాకలో చాకలిది మనకేసి చూచి మనం యేమిచెప్పుకుంటామో అని ఆలకిస్తూ వున్నది. దానికి తెలిస్తే వూరంతా తెలిసినట్టే. మంచినమయం తటస్థమయింది. (బిగ్గరగా) అయ్యో! వీరభద్రా! నీ వనుభవించినకష్టాలూ నీబీదతనమూ వింటే నాగుండెలు బద్దలవుతూ వున్నవి.

సుబ్బ—(ఉలికిపడి) ఏమీ!

వీర—నేనేమీ అక్రమం చెయ్యలేదుగదా అన్న ధయిర్యము తప్ప నావద్ద యీరాత్రి భోజనాని కయినా చిల్లిగవ్వ లేదు.

సుబ్బ—ఓయి దేవుడా! అంతా ఇంతేనా?

భీమ—మంచిది. నీవెంతమాత్రమూ అధైర్యపడబోకు. నీవు పడిదెకు తెచ్చుకుని వేసుకున్న యీబట్టలుచూస్తే యీవూళ్ళో నిన్ను యెవళ్లూ బీదవాడని అనుమానపడరులే. నిన్ను గోదావరివడ్డు కాకు ఖానాలో పనికి వప్పగిస్తారురా. (రహస్యముగా) తాలూకా కచేరీ

అవైపుననే వున్నది. అక్కడ నీనోట్లు మార్చుకొని మళ్ళీ యిప్పుడే వత్తాము. (అని వెళ్ళుచున్నారు)

సుబ్బ—(పాకలోనుండి వచ్చి) ఇప్పుడు నేను వక కొత్తసంగతి కనిపెట్టినాను. అతనికి పూటకూటికి టికాణా లేదట. గర్భదరిద్రమట. కారుఖానా అని పేరు పట్టుకొని వాళ్ళు పూళ్ళో ముష్టికి బయలు దేరి నారు. సందేహంలేదు. లేకపోతే వకవేళ యెక్కడనయినా కన్నంవేసి పట్టుకు పోతారని యీవూరికి పారిపోయినచ్చినాడేమో! సందేహం లేదు. అదేఅయివుంటుంది. నేను యిప్పుడు యెంతయినా చెప్పవలసి వున్నది. వినేవాళ్ళు యిక్కడ వక్కరూ లేకుండావున్నారు. ఇప్పుడు పూళ్ళోకి పరుగెత్తుకుని పోయి సలుగురితోనూ చెప్పి వత్తునా? వెళుదా మంటే బట్టలదగ్గర కనిపెట్టుకుని వుండేవారు యెనరూ కనపడరు. యిందులో చిలువలూ పలవలూ కల్పించి గింపెడుకబుర్లు చెపుతాను. యిక్కడ వుండడానికి యెనరినైనా పిలుచుకుని వస్తాను.

(అని వెళ్ళుచున్నది)

[చేతివేలికి కట్టకట్టుకొని చేబాడిత పట్టుకొని విశ్వకర్మ ప్రవేశించుచున్నాడు]

విశ్వ—(ముందుకు వచ్చి) నాకు యిప్పుడు యేమీ మతిలేదు. కుర్చీకాలు చెక్కపోయి పరధాన్యంచేత వేలు తెగకోసుకున్నాను. యిప్పుడు నాధ్యాసమంతా కనకాంగిమీద వున్నది. తీరా సిద్ధమయిన పెళ్ళి చెడగొట్టుకోవడంచేత నాసుఖం పోయింది. సంతోషం పోయింది; వుత్సాహంపోయింది. నాకు తెలివికూడా సెలవువుచ్చుకుంటూవున్నది.

[అప్పుడు సాధారణమైన పట్టకట్టుకొని కనకాంగి ప్రవేశించుచున్నది]

కన—(విశ్వకర్మనుజూచి) వి-వి-విశ్వకర్మా! (ముందుగా నేను పలుకరించకూడదు)

విశ్వ—క-క-కనకాంగీ! (నేను ముందుగా పలుకరించరాదు)

కన—నీవు నన్ను పిలిచినావా?

విశ్వ—నీవే నన్ను పిలిచినా వనుకున్నాను.

కన—నేను పిలువలేదు.

విశ్వ—నేనూ పిలువలేదు. కన కాంగీ! నాకు యిప్పుడు నేత్రోత్సవంగా వున్నది.

కన—యేమిటి!

విశ్వ—యేమిట? నీవు యిప్పుడు కట్టుకున్న కోక బహుబాగా వున్నది.

కన—నిజంగానేనా?

విశ్వ—నిజంగానే. యిందాకటి పట్టుచీరెకంటె ఫదిరెట్లు బాగా వున్నది. ఇఖి మనవివాహం నిజంగా చెడిపోయినట్టేనా?

కన—(కన్నుల నీరు పెట్టుకొనుచు) ఏమిటి? మనవివాహమా? అలాగే కనపడుతూ వున్నది.

విశ్వ—(తనలో) నేను మళ్ళీ అడిగితే, నేను తన ఉబ్బు కోసం పళ్ళాపతాసంటూ వున్నా ననుకుంటుం దేమో? నే నేమి చెయ్యను?

కన—విశ్వకిర్మా! నేను యిక్కడ నిలుచుని కళ్ళ నీళ్ళు పెట్టు కుంటూవుంటే నీవు పూరికే చూస్తూ నిలుచున్నావుకాని నాదుఃఖం పోగొట్టడానికి కొంచెమయినా ప్రయత్నం చెయ్యడం లేదుగదా?

విశ్వ—(తనపై బట్టతో గన్నీరు తుడుచుచు) నాకు బహువ్యసనంగా వున్నది. నా కప్పుడు తెలియలేదు. నేను యిప్పుడు సిద్ధంగా వున్నాను.

కన—యెందుకు సిద్ధంగా వున్నావు?

విశ్వ—నీతో మళ్ళీ యెప్పటిలాగు స్నేహంచెయ్యడానికి. నీకు.

అభ్యంతరం లేకపోతే నాకు యేమీ అభ్యంతరం లేదు.

కన—నీవు నిర్దయుడవు. నీకు నామీద నిజంగా ప్రేమవున్నట్టయితే ప్రొద్దున్న పట్టుచీరెకోసం నాతో అలాపోట్లాడివుండవు. నేను యిప్పుడు యేమి చేసినానో చూచినావా? పట్టుచీరెవిప్పి సాదాచీరె కట్టుకున్నాను.

విశ్వ—నీకు నామీద దయవున్నది గనుక అలాచేసినావు. నీవు యిప్పుడు నీమనసు వచ్చినచీరె కట్టుకోవచ్చును. మనం యిద్దరమూ యిప్పుడు మళ్ళీ స్నేహితులమయినామా? అయినట్టే తోస్తూవున్నది. నీమొఖానికి యిప్పుడు కళ చేరుకున్నది. పెదవులసందునుంచి చిరునవ్వు బయలుదేరుతూ వున్నది. నీముఖవికాసము చూస్తే నాకు సంతోషంగా వున్నది. నాకు వక్కముద్దు పెట్టు! మళ్ళీ స్నేహితుల మవుదాము. (అని కౌగిలించుకొని ముద్దు పెట్టుకొనుచున్నాడు.)

[అప్పుడు సుబ్బకృష్ణ ప్రవేశించుచున్నది]

సుబ్బ—ఓరితుంటరీ! యిప్పుడు యేమి నేస్తూవున్నావు?

విశ్వ—నీవు ప్రొద్దున్న పెట్టినకలహాన్ని చంపివేస్తూ వున్నాను.

సుబ్బ—అయ్యో! యెంతదురదృష్టమూ.

విశ్వ—దురదృష్టమూ?

కన—దురదృష్టమూ?

సుబ్బ—దురదృష్టంకంటెనూ హీనమయినది. వట్టిసిగ్గుల చేటు.

కనకాంగీ! నీలన్న వచ్చినాడు చూచినావా?

కన—నాలన్నా! నాకు అన్నే లేడు.

సుబ్బ—తప్పకుండా వున్నాడు.

విశ్వ—ప్రియురాలా! నీవు యెరగనేయెరగవా? అతడు బహుధనవంతుడు.

సుబ్బ—నీకు యీసంగతి తెలియనేలేదా? నీకు అన్నవున్నాడు. అతను యీరోజున యిక్కడకు వచ్చినాడు. అతడు కటికదరిదుగ్గిడు. పూటకూటికి గతిలేదు. వట్టిబిచ్చగాడులాగు వున్నాడు.

విశ్వ—యెవరు ?

సుబ్బ—కనకాంగిలోడబుట్టినవాడు.

విశ్వ—అతడు భాగ్యవంతుడనీ, గుర్రపుబండివున్నదనీ, నవు కర్లు వున్నారనీ, మంచిబట్టలు కట్టుకున్నాడనీ, యింతకుముందేకాదా నాతో చెప్పినావు.

సుబ్బ—అది అరగంట సేపటికిందట. ఇప్పు డాగురుడు వెళ్ళి పోయినాడు. జనుల స్థితిగతులు నిముషంలో మారిపోతవి. అతగాడి వేషం మళ్ళీ వచ్చేటప్పుడు చూస్తాని గదా ముష్టివాడివేషంకన్నను కనాకష్టంగా వున్నది. నల్లగా మాసిపోయిన పాతచిరుగుల పీలికలగుడ్డ కట్టు కున్నాడు. కాలికి జోడులేదు.—

విశ్వ—చాలుచాలును. ఈపాటి వూరుకో. నీమాటలు నేను నమ్మను. మంచిజరీబట్టలు అరఘంటసేపటిలో మాసి చిరిగిపోయి పీలిక లయినయ్యంటే యెవరైనా నవ్విపోతారు.

సుబ్బ—నేను నిజం చెప్పినాను. నామాటలు నమ్మితేనమ్ము. నమ్మకపోతే నమ్మకు. (కనకాంగివంకఁ జూచి) నీఅన్నగారు నీవు భీమయ్య కూతురవు కావని స్పష్టంగా చెప్పినాడు. అతడు యిప్పుడు నిన్ను తమవూరికి తీసుకునిపోవడానికే వచ్చినాడు. దారిఖర్చునిమిత్తం 'కారుఖానాలో కూలిపనిచేసి సాయంత్రానికి పావలాడబ్బులు సంపాదించి వాటితో యీరాత్రి నిన్ను మోటబండిమీద యెక్కించి తన వెంట తీసుకుపోతాడు. అతణ్ని యింతకుముందే క్షాణానాలో వప్ప గించడానికి భీమయ్య వెంటబెట్టుకుని వెళ్ళినాడు.

[అప్పుడు భీమయ్యయు వీరభద్రుడును ప్రవేశించి వారికి కనబడకుండ వెనుక నిలుచున్నారు.]

విశ్వ—ఏమిటీ! అతడు కనకాంగిని తనవెంట తీసుకునిపోతాడా? ఈవిడెను తీసుకునిపోతే నన్ను కూడా తీసుకునిపోవలెను.

కన—సుబ్బమ్మా! నేను 'నీవు చెప్పిన దానిలో వక్కమాటయినా సమ్మను. నీవు మాకు మళ్ళి పోట్లటపెట్టవలెనని చూస్తూ వున్నావు. నేను యిప్పుడు మాతండ్రి కూతురిని కాననడం వట్టి దూషణగా వున్నది. లోకంలో యింతకంటె విచిత్రం లేదు.

సుబ్బ—నీకు తండ్రి యెవరో యెవరికీ తెలియదు. ఈవిశ్వ కర్మ అభిమానుభిమా యెరగని అమాయకుడు గనుక, నీవు యెవరి కూతురవో తెలుసుకోకుండా చేతులో డమ్మిడీగవ్వలెనా లేని నిన్ను తగుదునని పెళ్లాడడానికి తయారయినాడు. నీఅన్నగారిని చూడబోతే చిరుగులగుడ్డలూ తానూ నీకంటెనూ గర్భదరిదు్రిడుగా వున్నాడు.

విశ్వ—(దగ్గరగా వచ్చి) సుబ్బమ్మా! నేను వక్కమాట చెప్ప తాను విను. కనకాంగికి తండ్రివున్నా లేకపోయినా, యీచిన్నది బీద దయినా భాగ్యవంతురా లయినా, అన్నగారివి చిరుగులగుడ్డలయినా, జరీబట్టలయినా, వాటితో నాకు యేమీ పనిలేదు. నాకు కనకాంగి మీద మోహం వున్నది; నేను కనకాంగిని పెళ్ళాడుతాను. ఈవిడె అన్నగారికి బట్టలు లేకపోతే నాబట్టలలో కొన్ని యిస్తాను; యిల్లు లేకపోతే నా యింట్లోనే కాపురం వుండనిస్తాను; అన్నంలేకపోతే నేను మరింత కష్టపడి సంపాదించి పెడుతాను. నాకు 'వంట్లో సత్తువ' వుంటేనూ యీరెండుచేతులూ చల్లగావుంటేనూ, యీవిడెఅన్నగారు వచ్చినా తండ్రి వచ్చినా యేటేటా వొక్కొక్కడు చొప్పున పదిమంది పిల్లలు వచ్చినా వళ్ళుదాచుకోకుండా పనిచేసి సంపాదించి అందరినీ

పోషిస్తాను. ఇఖ యిప్పు డేమి చెపుతావు?

వీర—(ముందును వచ్చి విశ్వకర్మ చేయిపట్టుకొని) నిన్నుచూస్తే నాకు బహు సంతోషంగా వున్నది. ఈకనకాంగిఅన్నగారిని నేనే. నేను నీవల్ల సహాయంపొందడానికి బదులుగా నాచెల్లెలిని సంవత్సరానికి మూడువందలరూపాయలు వడ్డీవచ్చే సొమ్మూకూడా నీకే నేను యిస్తూ వున్నాను.

కన—మీరు నాకన్నగా రవుతారా?

వీర—(కనకాంగి చేయిపట్టుకొని) చెల్లాయీ! నీవు సౌభాగ్యవతివి కమ్ము. నీకు నేను అన్నగారినంటే నీకు అద్భుతంగానే వుంటుంది. మనవంశకథ అంతా యీరాత్రి నీవివాహం అయినతరువాత రేపు సావకాశంగా నీతో చెపుతాను.

విశ్వ—సంవత్సరానికి మున్నూరురూపాయలా! మనం ఇఖ పెద్దకాథానా పెట్టుకోవచ్చును.

సుబ్బ—అయ్యా! మీరు మహాదొడ్డవా రని నేను యిదివరకే విశ్వకర్మగారితో చెప్పినాను. కావలిస్తే ఆయనను అడగండి.

బుచ్చమ్మ, శేషమ్మ, వెంకమ్మ, గ్రామస్థులు—(వెలుపలనుండి) సుబ్బమ్మ యెక్కడ వున్నది? చాకలి సుబ్బిముండ యెక్కడ వున్నది?

విశ్వ—సుబ్బమ్మా! నీకోసం యెవరో చాలామంది వస్తూ వున్నారు?

[అప్పడు బుచ్చమ్మయు, శేషమ్మయు, వెంకమ్మయు, గోపాలుడును,

ప్రవేశించుచున్నారు.]

వెంక—(సుబ్బమ్మతో) ఓసీ చాకలితోత్తా! నేను బట్టలు వుతికే రామారావుపంతులుగారి భార్యవద్ద నావిషయమయి నీవు యేమని చెప్పినావు? మామడివేలు పెళ్లిచేసుకున్న వాడుకాడు, వుంచు

కున్నవాడని నీవు యెందుకు పేలినావు? ఇలాగంటి సంసారఘాతాలు పలకడానికి నీకు నో రెట్టావచ్చిందే! మాపంతులుగారు నీకు “కలహప్రియ” అని పేరు పెట్టినందుకు వూరికే పోలేదు.

బుచ్చ—(సుబ్బమ్మను జూచి) నేను చిన్నప్పుడు గోదావరివడ్డున కూలికి పేడతట్టలు మోసేదాన్నని అబద్ధాలమాటలు పూజారాయనతో యెందుకు చెప్పినావు?

శేష—(సుబ్బమ్మ దగ్గరకు పోయి) నేను వెనుక యెవరి యింట్లోనో యేదో యెత్తుకుపోయినాననీ, నేను పడుచుదాన్నిగా కన పడడానికి తలవెండ్రుకలకు రంగువేసుకుంటాననీ, బజారులో బట్టల దుకాణం వేసుకునే కోమటి మల్లయ్యతో యెందుకు చెప్పినావు?

సుబ్బ—నేను యెవరితోనూ యేమీ చెప్పలేదు.

వెంక—చెప్పినావు. (అని యొక లెంపకాయ కొట్టుచున్నది)

బుచ్చ—తప్పకుండా చెప్పినావు. (అనివీపుమీదగుద్దుచున్నది)

శేష—నీవు చెప్పినందుకు యేమీ సం దేహంలేదు. (అని బుగ్గలు పొడుచుచున్నది.)

భీమ—నీవు యిలాగంటి తంపులు పెట్టుకుండా వీళ్లు నీకు బాగా బుద్ధి చెప్పినారు.

గోపా—ఆహాహా! దీనికి తగిన శాస్త్రీ అయినది. యిది నాపెళ్ళానికీ యెవరికో రంకుకట్టిందట. నేనుకూడా ఆడదాన్నయినట్టయితే దీన్ని నాలుగు తన్నులు తన్నుదును.

సుబ్బ—అందరూ కాట్లకుక్కలలాగు మీదపడితే వంటరి కత్తెను యేమి చెయ్యగలను. ఇప్పుడు మీకాలంవచ్చింది. నవ్వండి. నవ్వండి. యేమి చేస్తాను? నేను రేపటినుంచి మీతో యెవరితోనూ మాట్లాడను. నాతో నేనే మాట్లాడకుంటాను. నాతో నేనే నవ్వు

కుంటాను. (అని వెళ్ళుచున్నది.)

గోపా—హాహాహా !

విశ్వ—ఇప్పుడు కలహాలమారి సుబ్బమ్మ మనను విడిచిపెట్టి వెళ్ళిందిగనుక, ఈ యీ రోజు మనమంతా సంతోషంగా వుండ వచ్చును. మనం లోకంలో స్నేహమున్ను గౌరవమున్ను సంపాదించు కోవలెనంటే యెవరివిషయంలోనూ జబ్బుమాటలు చెప్పకుండా వుండ వలెను. మనం యెవరివిషయంలోనైనా మంచిమాటలు చెప్పలేకపోతే మానం ధరించి వూరికే వుండడం మంచిది. పొద్దుపోయింది లోపలికి వెళుదామురండి. (అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

మహామహోపాధ్యాయప్రహసనము

ఇందు వచ్చుపాత్రములు.

—:0:—

కళావిదుడు—విద్యలయం దాదరముగల యొకక్షత్రియుడు.

ధీనిధి—కళావిదునికుమారుడు.

విద్యానాథుడు—ఒక యుపాధ్యాయుడు.

భీముడు — మహామహోపాధ్యాయతర్కపంచాననుడు-ఒక శాస్త్ర
పండితుడు.

వసంతతిలక—కళావిదునిమేనకోడలు.

చంద్రిక—వసంతతిలకదాసి.

—

౧ రంగము—కళావిదుని తోటలోని యిల్లు.

[అప్పడు చంద్రిక ప్రవేశించుచున్నది]

చంద్రి—(చీపురుగట్టచేతబట్టుకొని) నాకు పనిఅంటే బద్ధకం.
యీపని మానివేసి వీధివంక చూస్తూ మహారాణిలాగు కూర్చుంటే
బాగావుండును. మేడగోడ తుడవబోతే కింద పడిపోయిందని యీచీ
పురుకట్ట వీధిలో పడవేస్తునా! అరుగో యెవరో వస్తూవున్నారు. మరి
యెవరూ కాదు. వసంత తిలక.

[అప్పడు కాకుండ మెల్లగా నడుచుచు గృహములోనుండి వసంతతిలక

ప్రవేశించుచున్నది]

వసం—ఓసీచంద్రి! మామగ రు వీధిలోకి వెళ్ళినారా?

చంద్రి—యిప్పుడే వెళ్ళినారు. మీమేనమామగారు యిప్పుడే

కాదా గదిలోకూర్చుండి చదువుకోమని మిమ్మలిని లోపలికి పంపివేసి నారు. అమ్మా! మీరప్పుడే మళ్ళీవచ్చినారేమి?

వసం—యెప్పుడూ అదేపనిగ కూర్చుని చదువుకోమంటే విసుగువస్తుంది. ఓసీ! నీతో చెప్పనా? నాకు కామబాధ మహావిస్తారంగా వున్నది. నాకు యిప్పుడు యేమి చెయ్యడానికీ తోచకుండా వున్నది.

చంద్రి—నాకూ ఆలాగే వున్నది.

వసం—చంద్రి! నేను వెచుక యెప్పుడూ కామంచేత యిగత బాధ యెరగను.

చంద్రి—అమ్మా! నాబాధ యెవరితో చెప్పకోను. అవును కాని మీమేనమామగారు తనకుమారుడు ధీనిధిగారు చెన్నపట్నం కాలేజీనుంచి నచ్చిసప్పటినుంచీ మిమ్మల్ని యిద్దరిని వక్కచోట వుండకుండా చేస్తూవుంటారు యెందుచేత? నేను చూస్తూవుంటాను. మీమేనమామగారికి మిమ్మలిని ధీనిధిగారిని కనిపెట్టి చూస్తూవుండడం తప్ప రెండోపని కనపడదు.

వసం—వూరికే అలా చూడడమే కాని అందువల్ల యేమీ ప్రయోజనంలేదు. ధీనిధి నేనూ కలుసుకోవలె నంటే ఆయన పట్టుకోగలడా?

[ధీనిధి ప్రవేశించుచున్నాడు]

ధీని—వసంతతిలకా! ఇప్పుడు వచ్చింది మరి యెవరూ కాదు. నేనే. తొందర పడబోకు.

చంద్రి—మీరు యిద్దరూ వేరేవేరే గదులలో కూర్చుని వక్కమోస్తరు చదువే చదువుకుంటూ వున్నట్లున్నారు. ఇప్పుడు మీమీ చదువులు కూడాపలుక్కోవడానికి వుభయులుకూడా యిక్కడికి వచ్చివట్టున్నారు.

ధీని—అవును. అందుకేను వచ్చినాము; మానాన్న గారు సన్ను
వక్కసారిగా శేషాహివాల్మీకిని కమ్మంటారు. నైషధమూ, మాఘమూ,
భారవీ, యాలాగంటి రాళ్ళవంటి పాతపుస్తకాలు మరికొన్ని చదువు
మని రాత్రీ పగలూ వూరికే నాప్రాణాలు తీస్తూవున్నారు?

వసం—మీరు కాలేజీలో చాలాకాలం చదివినారు.

ధీని—అవును. యఫ్లెక్లాసులో రెండేళ్లూ, బియేక్లాసులో రెం
డేళ్లూ నాలుగేళ్లు చదివినాను. అక్కడ వున్న కాలంలోకూడా నాకు
నీచదువే విస్తారంగా వుండేది. నీవు పెద్దదాన వవుతూవున్నావనీ నా
మీద నీకు ప్రేమ హెచ్చుతూ వున్నదనీ, నీవు మహా సౌంద్యవతివనీ,
నాధ్యానమంతా నీమీదనే వుండేది.

వసం—అలాగయితే మీ రక్కడ చాలా మంచిచదువే చదివి
నారు. ఇఖిమీరు చదివింది చాలును.

చంద్రి—ఎక్కువ. యీమధ్య మీనాన్న గారూ చదువులపం
తులువిద్యానాథుడుగారూ మాట్లాడుకోవడంలో యీకాలపు కుర్ర
వాళ్ళు అతివిస్తారంగా చదువుకుంటారని చెప్పకున్నారు. అది నిజమేనా?

ధీని—విస్తారంగానే చదువుతారు. అయినాకానీ పురుషుడు
వకరిని కామించివున్నప్పుడు చదవడం బహుకష్టం.

చంద్రి—అలాగయితే పెళ్లయినతరువాత చదువు సాగుతుం
దనుకుంటాను.

ధీని—సాగుతుంది. అప్పుడు మేము యిద్దరమూ కలిసి చదువు
కుంటాము. పాపం! యీచంద్రికకు యీకామవిషయంలో యేమీ
అనుభవం లేదు.

చంద్రి—నాకూ వున్నది. నేనూ ఒకరిని కామించే వున్నాను.
పెద్దమనుష్యులయిళ్ళల్లో పనిచేసే పడుచుతనంలో వున్న నావంటిబీద

వాళ్ళ నడతను ముఖ్యంగా చూస్తారు. అందుచేత నేను నిరుడు నాపెత్తల్లితోకూడా చెన్నపట్నం వెళ్ళినప్పుడు నేను యెవరిని పెళ్ళిచేసుకోవలెనో యేర్పరుచుకున్నాను. ఈ ఆరు నెలలబట్టి నాకు యేమీ పనితోచడంలేదు. ఈబట్ట రెండు నెలలకిందటనే కొర్రపట్టినాయీకాస్త చిరుగూ కుట్టుకోనయినా కుట్టుకోలేదు.

వసం—(ముందుకువచ్చి) ఓసీ చంద్రి! నీమొగుడి సంగతి నాతో కొంచెం చెప్పు. అతను పడుచువాడేనా? చక్కగా వుంటాడా? ఇంత మర్యాదగలవాడేనా?

చంద్రి—అతడు మహాచక్కనివాడు. యెప్పుడూ పెద్ద మనుష్యులదగ్గర వుంటాడు. అతను యెప్పుడూ పెద్దఅంగరకా వేసుకుని జరినక్కి చుట్టిన పాగా పెట్టుకుంటాడు.

వసం—ఆసక్కి మంచిజరిదేనా?

చంద్రి—మంచి జరిదే. నడుముకు కట్టుకునే పటకా కూడా జరిదే.

ధీని—ఇప్పుడు తెలిసింది. అలాగయితే అతనికి యెవరివద్దనో బంటోతుపని.

చంద్రి—అయితే యేమి? అతని యజమానుడూ పూర్వం బీదవాడుగానే వుండేవాడట. యజమాను డయినప్పుడు నవుకరుమాత్రం యెందుకు భాగ్యవంతుడు గాకూడదు? యీ ఆరు నెలలబట్టి నాకు అతని కబురే తెలియడం లేదు. విచారంచేత నాకు మతి లేకుండా వున్నది.

ధీని—చంద్రి! విచారింపబోకు. మాకుపెళ్ళి అయినతర్వాత అతను యెవరో కనుక్కుని తెప్పిస్తాములే. మాపెళ్ళి వేగిరం కాకుండా వుండడానికి యేదోతంత్రం జరుగుతూ వున్నది.

చందిరి—అది మీకు యెలాగు తెలిసింది?

ధీని—మీ చదువులపంతులూ మాతండ్రిగారూ కూర్చుని యే కాంతంగా యెప్పుడూ యేదో గుసగుస లాడుకుంటూ వుంటారు.

చందిరి—వారియే కాంతంవల్ల యెవరికీ యేమీ నష్టంరాదు.

వసం—మేము యీసాయంకాలం వుత్సవంలోకి వెళ్లి దలచుకున్నామని వారి కేమయినా అనుమానం కలిగిందా?

చందిరి—కలిగినట్టు లేదు. మీ మేనమామగారు నాలుగు గంటలకు బండీవాణ్ని బండీ తోటుకుని రమ్మన్నారు. వారు మరియెక్కడికో వెళ్లేట్టున్నారు.

ధీని—అలాగయితే మనం యీరోజున వారిని బుట్టలోవెయ్యవలెను. అరుగో మానాన్నగారు వస్తూవున్నారు. మీరు యిద్దరూ లోపలికి పరుగెత్తండి. నేను యీతోటలోకి వెళుతాను.

[వసంతతిలకయు చందిరికయు లోపలికి పోవుచున్నారు]

ధీని—వీలయితే ఆయనకు కనపడకుండా నేను యీ దారిని తోటలోకి వెళుతాను. (అని మెల్లగా గోడదరిచుండి పొక్కి పోబోవుచున్నాడు)

[అంతట కళావిదుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

కళా—పోకు పోకు. వూడు. ఇదేనా చదువుకోవడం? నీవు గదిలో కూర్చుని కావ్యాలు చదువుకుంటూ వున్నావనుకున్నాను. చదువుకోవడానికి బదులుగా తోటగుమ్మంవద్ద ముంగిలాగు పాకుతూవున్నావా?

ధీని—చదువుకుంటూనే వున్నాను. వకచోట వక సుందరి యొక్క మంచిసౌందర్యవర్ణన కనపడితే దాన్నిచూచి ఆశ్చర్యపడుతూ వున్నాను.

కళా—అదియేదీ చూతాము చెప్పు.

ధీని — మీరు అధాత్తుగా రావడంతోటే పోయింది. కాస్త నేపు నేను ఆలోచించుకుంటూవుంటే మళ్ళీరావచ్చును.

కళా—నీవు చెప్పేది వట్టి అసందర్భంగా వున్నది. నేను చిన్నప్పుడు నీలాగే చదువుకునేవాణ్నినుకున్నావా యేమిటి? ప్రొద్దున్న లేస్తే రాత్రి ఫదిఘంట లయిందాకా వక్కమోస్తరున చదివేవాణ్ని. నేను సంస్కృతం మాత్రం చదవలేదు. నిన్ను సంస్కృతంలో కూడా పండితుణ్ని చెయ్యడానికి నిశ్చయించుకున్నాను.

ధీని—మీరు అంతనేపూ చదివినదానిఫలం యేమిటో నాకు కొంచెం చెపుతారా?

కళా—వోపికపెట్టు దానిఫలం నీకు వేగిరమే తెలుస్తుంది. బహుశా యివాళే తెలియవచ్చును. ఆడుకో. ఆడుకో. ఇంకా యెంత నేపు ఆడుకుంటావు? ఇప్పుడు నీమనసువచ్చినచోటికి వెళ్ళవచ్చును.

ధీని—(తనలో) ఇవేళ యేదో వున్నది. ఇప్పుడు నేను వసంత తిలకవద్దకు వెళుతాను. (అని లోపలికి వెళ్ళుచున్నాడు)

కళా—వీడన్నట్లు నాకు విద్యరానిలోపం బాగా కనపడుతూ వున్నది. వీణ్నియినా విద్యలో ఘట్టివాణ్ని చెయ్యవలెను.

(అని నడుచుచున్నాడు)

[అప్పుడు విద్యానాథుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

విద్యా—చంద్రికా! యెక్కడ వున్నావు?—ఓహోహో! కళా విదుడుగారు యిక్కడనే వున్నారా? మీరు యీదినం బహు సంతోషంగా వున్నట్టున్నారు.

కళా—విద్యానాథుడుగారా? రండి. ఇవేళ అప్పుడే బడి వదలి పెట్టి వచ్చినారేమి?

విద్యా—యీరాత్రి పూళ్ళోవుత్సవమని యిప్పుడే ఆటవిడుపు

యిచ్చినాను. మొన్నటిదినం మనం మాట్లాడినసంగతి యేమి ఆలోచించినారు?

కళా—మీరు చెప్పినట్లే చెయ్యడానికి నిశ్చయించినాను.

విద్యా—మంచిపని చేసినారు. చిన్నవాళ్ళకు మంచిశిక్ష వుండవలెను. బాగా శిక్షిస్తే నేకాని పిల్లలు యెప్పుడూ లొంగరు. నాబళ్ళో చదువుకునే పిల్లవాళ్ళను నేను వక్కొక్కణ్ణి రోజుకు డజను దెబ్బలయినా కొట్టకుండా విడిచిపెట్టను. అందుచేత వాళ్లకు యెంత విధేయత? యెంత భయము? యెంత సద్వర్తన? నా శిక్షలో వుంచడానికి మీకుమారుడు యిప్పుడు పెద్దవాడై పోయినాడేమో? యిప్పుడు స్కూల్లో చదువుకునేవాళ్లకు బొత్తిగా వినయ విధేయతలూ, పిన్నపెద్ద తారతమ్యాలు యేమీలేవు.

కళా—మీరు చెప్పినమాట సత్యము.

విద్యా—అలాగయితే మీలబ్బాయికి సదా యింట్లో వుండి వినయవిధేయతలు నేర్చేగురువు వుండవలెను.

కళా—అటువంటివాడే వుండవలెను.

విద్యా—బాగా ఆలోచించినారు. (తనలో) నే నయితే యిల్లు విడువకుండావుండి రెండుపూటలూ భోజనం చేస్తూ వుందును.

కళా—తెలివయినవాడు తక్కువజీతానికి రాడు. మాయింట్లో భోజనంపెట్టి ఆరునెలలవరకూ నెలకు యాభయ్యేసిరూపాయల చొప్పున జీతం యివ్వడానికి నిశ్చయించినాను.

విద్యా—(తనలో) నేనే యీపనికి తప్పకుండా తగినవాణ్ణి. (బిగ్గరగా) నెలకు యాభయి రూపాయలూ? జీతం బాగానే వున్నది.

కళా—నేను యేర్పరచిన ఆయన బహుసమర్థుడు. ఆయన యీరోజున యిక్కడకు వస్తాడు.

విద్యా—(సంతోషముతో) ఆయన యిఖను వస్తాడా? యిది వఱకే యిక్కడికివచ్చి వుండ లేదా?

కళా—యిదివరకే వచ్చివున్నాడా? (అని తొందరపడి చూచుచున్నాడు)

విద్యా — మీరు చూడలేదా? (అని తాను ముందుకు వచ్చి నిలుచున్నాడు)

కళా.—మంచివుపాధ్యాయుడినిమిన్న ము మీరు యెప్పుడు నాతో చెప్పినారో అప్పుడే పని చేసినాను. మాఅబ్బాయివిషయంలో యీవుపకారమంతా మీరు చేసిందే. మీమేలు నేను యెప్పుడూ మరిచిపోను. లోపలికి వెళ్లవలెను. నెలవు పుచ్చుకుంటాను. (అని వెళ్ళుచున్నాడు)

విద్యా—అయ్యా! వక్కమాట. అప్పుడే వెళ్ళిపోయినాడు. సమయం వచ్చినప్పుడు పని నాకు యివ్వకుండా మరివకడికి వేసిన తరువాత నామేలు మరిచిపోయినా మరిచిపోకపోయినా వకటే. యిప్పుడు నన్ను మరిచిపోయినారుగదా.

[లోపలినుండి వచ్చి చంద్రిక ప్రవేశించుచున్నది.]

చంద్రి—అయ్యా! యేమిటి ఆలోచిస్తూవున్నారు.

విద్యా—యింట్లోనే బస.

చంద్రి—యేమిటి?

విద్యా—రెండుమాట్లు పంక్తిని భోజనము. పయిగా నెలకు యాభయి రూపాయలు.

చంద్రి—యేమిటి?

విద్యా—ఇవన్నీ పోయినవి. మాబళ్ళోపిల్లలు యిచ్చే జీతాలన్నీ పోగుచేసినా నెలకు నాలుగయిదు రూపాయలకంటె యెక్కువ

రావు. యిప్పుడు వెళ్ళి నాబళ్ళో పిల్ల లినందరినీ బాది వదలిపెడుతాను. ఇంతమందిపిల్లలు యెందుకు? ధీనిధినంటివాడువక్కడువుంటేచాలును.

చంద్రి—ధీనిధా?

విద్యా— ధీనిధి కాకపోతే ధీనిధితండ్రి. యెవరో వకరు ఈము సలాయన తగినవాణ్ని నేను యిక్కడవుండగా నామాట మరిచిపోయి తనకొడుక్కు గురువుగా వుండడానికి యెవడోబుద్ధిహీనుడుకోసం చెన్న పట్నం వ్రాసినాడట. ఆవచ్చేవాడు యెవడోవేదజడు డయినశుద్ధశ్రోత్రి యుడయి వుంటాడు.

చంద్రి—అయ్యో! పాపం ప్రాణస్నేహితుడవు నీమాటేమరచి పోయినాడా?

విద్యా— అయితే పెరటిచెట్టు యెప్పుడూ మందుకు రాదు. దూరపుకొండలు నునుపు. మనం అందరమూచేరి యిందులో వకవుపాయం చెయ్యవలెను. చంద్రికా! నీకు నేను పనివేయించినందుకు నీవు నాకు సహాయం చెయ్యవలెను. అవచ్చే వుపాధ్యాయుడిమీద మనం అందరమూ అబద్ధాలు కల్పించి చెప్పి యాయొంట్లో నిలువలేకుండా మూడుదినాలలో తోక తెంచుకుని పారిపోయ్యేట్లు చెయ్యవలెను. మీనపుకర్లందరూ చేరి అతణ్ని నిత్యము యేడిపించవలెను. నేను వెళ్తు తాను. అతడు రావడంతోనే నాకు కబురు చెప్పు. (అని వెళ్ళుచు న్నాడు)

చంద్రి—ధీనిధివిషయంలో చేసినకుట్రాలోచనంతా . యిదా? నేను యిప్పుడేపోయి యీసంగతి ఆయనతో చెపుతాను. యెవరో మాట్లాడుతూ వస్తూ వున్నారు. (అని చూచుచున్నది.)

[నుహమహోపాధ్యాయతక్కపంచాననుడనని భీముడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

భీము—మీవుత్తరంప్రకారంగా నేను యిప్పుడే వచ్చినాను.

నాతో పెట్టెలూ సామానూ యేమీ తీసుకొని రాలేదు. యీచిన్న మూటమాత్రం వక్కటి తెచ్చినాను. నేను ప్రయాణం చేసేటప్పుడు యెప్పుడూ సామానంతా యింటికాడనే దిగవిడచి వస్తాను. నేను వచ్చినసంగతి కళావిదుడుగారితో చెప్పడానికి యిక్కడ యెవరూ లేరా?

చంద్రి—(ముందుకు వచ్చి) మీరు యెవరు?

భీము—(చంద్రికవంక తిన్నగాచూడక) ఓచిన్నదానా! నీవు పరుగెత్తుకునిపోయి యీవేళ వస్తారని యెదురుచూస్తూవున్న పండితుడు గుర్కపుబండియెక్కివచ్చి యిప్పుడే మీగుమ్మమువద్ద దిగినా రని కళా విదుడిగారితో చెప్పు. వేగిరం వెళ్లు.

చంద్రి—ఆయనే యాయన కాబోలును. అక్కడక్కడ మని పిని పోలినమనిపి వుంటూవుంటాడు. (అని వెనుక తిరిగి చూచుచు మెల్లగా వెళ్లుచున్నది.)

భీము — ఈమనిపి నాకేసి యెలా తేరి పార చూస్తూవున్నదో. ఇది నన్ను దెయ్యమనుకున్నదో భూతమనుకున్నదో! ఇక్కడ నన్ను యెవరయినా ఆనవాలు పడుతారేమో! నేను మాపుపాథ్యాయులు గారివేషం బాగా వేసినాను. ఆయన యిక్కడ యాయనకొడుక్కి వుపాధ్యాయులుగా వస్తానని వప్పుకున్నప్పటికీ యీమధ్య జ్వరం రావడంచేత రాలే నని వుత్తరంవ్రాసి టపాలో వెయ్యమని నాచేతికి యిచ్చినారు. ఆ వుత్తరం నేను టపాలో వెయ్యకుండా యీచొక్కా జేబులో వేసుకున్నాను. దుమ్ము దులిపించి తెస్తానని ఆయన పాత శాలూ పుచ్చుకుని చాకలిదానియింటికి వెళ్లి ఆయనబట్టలు పుచ్చు కుని యీవేషం వేసినాను. నేను అద్దంలో చూచుకుంటే అచ్చంగా సంస్కృతశాస్త్ర గారులాగే వున్నాను. నేను సరిగ్గ మహామహో

పాధ్యాయతర్కశంఛాననులవారిలాగున వుండడానికి సందేహం లేదు. భోజనంకాకుండా నెలకు యాభయిరూపాయలు వస్తవి. వక్కనెల వచ్చినా వచ్చినవే. యెందుకు పోగొట్టుకోవలెను? మావాళ్లను చూచి రావడానికి నేను మాశాస్త్రుర్రగారివద్ద నెల్లాళ్లు సెలవువుచ్చుకున్నాను. యిఖ చదువుమాట విచారించవలెను. మాశాస్త్రుర్రగారు పండితులతో ప్రసంగాలు చేస్తూవుంటే చాలకాలంనుంచి వింటూ వుండడంచేత నాలుగు సంస్కృతంముక్కలు పట్టుకున్నాను. అవి కొన్నాళ్లుచాలును. ఆచిన్నవాడికి నాస్వభావ బాగా నేర్పుతాను. అరుగో ఆయన వస్తూ వున్నారు.

[అప్పుడు లోపలనుండి కళావిదుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

కళా—(ముందుకు వచ్చి నమస్కారముచేసి) స్వామీ! మీద దర్శనం కావడం నేడు సుదినం, మాగృహం పావనమయింది. మహా మహోపాధ్యాయతర్కశంఛాననులవారంటే లోకప్రసద్ధిగా వున్నది. అటువంటిలోకైకపండితులు నాకుమారుడికి గురువులు కావడంకంటే యెక్కువ అదృష్టం యేమివుంటుందీ?

భీము—మీరు వూరికే నన్ను ముఖస్తుతి చేస్తూ వున్నారు. తమవంటిసుజనుల్ని చూడడంచేత నాకు బహుసంతోషంగా వున్నది.

కళా—మీరు మహావినయసంపన్నులు. మిమ్మల్ని మీయెదుట స్తుతిచెయ్యడం మీకు యిష్టంలేదు.

భీము—యెంతమాత్రమూయిష్టంలేదు. మీరునిజంకనిపెట్టినారు

కళా—నేను చదువుకున్నవాణ్ని కాకపోయినా నాకు విద్య అంటే మహాఅభిలాష.

భీము—మీవిద్యాసక్తిఅంతా నావంటిపండితుల్ని పిలిపించడం లోనే తెలుస్తూవున్నది. నాచిన్నశిష్యుడు యెక్కడవున్నాడు? నాకు

తెలిసినదంతా ఆబాలుడికి మర్కం విడిచి చెప్పతాను. నేను చెప్పినట్టు విని నేర్చుకుంటే నేర్చుకోవడానికి యెంతోకాలం పట్టదు.

కళా—మీరు అతణ్ని పసిపిల్ల వాడనుకుంటూ వున్నారు. అంతపసివాడు కాడు. అతనికి యిరువయివొక్క—

భీము—యిరువయివకటా? (తనలో) యిరువయివక్కమాసం కాబోలును.

కళా—అతను యిదివరకే కొంతచదువుకున్నాడు.

భీము—అలాగా? నేను అతడు పసిపిల్ల వాడనుకున్నాను.

కళా—కాడుకాడు. అతను యాయేడే ఇంగ్లీషులో బి యే పరీక్ష ప్యాసుఅయినాడు. సంస్కృతంకూడా చాలావచ్చును.

భీము—అలాగైతే నేను అతగాడివిషయమై విశేషప్రయాస పడవలసినపని లేదు.

కళా—అతనికి కొంచెము వ్యాకరణమూ, తర్కమూ, అలంకారశాస్త్రమూకూడా తెలుసును.

భీము—అంతా యిదివరకే తెలిస్తే నేను యిప్పుడు క్రొత్తగా చెప్పేది యేమున్నది?

కళా—మీరు అతనికి శాస్త్రాలలో మెరుగులు చెప్పవలెను. ముఖ్యగా సత్ర్పనర్తన నేర్పవలెను.

భీము—ఓహోహో! మెరుగులా? యిప్పుడు బోధపడ్డది. అవి వక్కనిముషంలో నేర్చుతాను. (తనలో) చెప్పులజోళ్లకు మెరుగు పెట్టడమూ, వెండి బంగారపు వస్తువులకు మెరుగు పెట్టడమూ, అద్దాలకు మెరుగు పెట్టడమూ, అన్నీ నేర్చుతాను.

కళా—అతనికి వినయవిధేయతలూ మర్యాదలూ అన్నీ నేర్పవలెను. ఇంగ్లీషు చదువుకోవడంచేత వచ్చిన అవిధేయత ముఖ్యంగా

పోగొట్టవలెను. తమకు విశద మయిందా?

భీము—అంతా తెలిసింది. ఇఖ మీరు నాకు వేరే చెప్పనక్కర లేదు. నేను అతనికి నవ్వుకర్లతో కలిసి మెలసి వుండకుండా వుండడమూ వాళ్ళమీద కోపపడకుండా వుండడమూ వాళ్లకు లేనిపోనిపనులు చెప్ప కుండా వుండడమూ, మొదలయిన గృహనీతులుకూడా బోధ చేస్తాను.

కళా—అవీ చెప్పవలసినవేకాని, అవి అంత ముఖ్యమయినవి కావు.

భీము—కావు. ఆసంగతి నాకూ తెలుసును. అయినా కానీ చిన్న వని వాటిని అలక్ష్యం చేయరాదు. నేను చెప్పవలసినవి లక్ష వున్నవి. అందులో మిక్కిలి స్వల్పమయినవి ముందుగా చెప్పినాను. నాచెప్పే మోస్తరంతా మీరే చిత్తగిస్తారు.

కళా—సమస్తమూ తెలిసినమీతో నేను మనవి చెయ్యవలసి నది యేమిలేదు. అయినా కానీ వక్కమాట మీ చెవిని వెయ్యవలసి వున్నది. అతనికి నామేనకోడలయిన వసంతతిలకమీద మోహం విస్తారంగా వున్నది. దాన్ని యితని కిచ్చి వివాహం చెయ్యవలెననే, ఆచిన్న దాన్ని నేను చిన్నప్పటినుంచీ తెచ్చి యింట్లో వుంచుకుని విద్యాబుద్ధులు చెప్పిస్తూ వున్నాను. అది యిప్పుడు యశావసవతియై వున్నది. వాళ్ళ యిద్దరికీ వివాహం చెయ్యతలచుకున్నాను. కాని యిప్పుడే కాదు. నా భావం తమరు గ్రహించినారా?

భీము—గ్రహించినాను. మెరుగులన్నీ గ్రహించినదాకా పెళ్లి చెయ్యదలచుకోలేదు.

కళా—(తనలో) తుదకు మంచివుపాధ్యాయుడు దొరికినాడు. (బిగ్గరగా) తమపడకకూ సామానులకూ గడులు చూపిస్తాను. ఈవూళ్ళో మీతో ప్రసంగానికి విద్యానాథుడని వకవుపాధ్యాయుడువున్నాడు.

ఆయన పాండిత్యానికి మీతో సమానుడు కాకపోయినా, చిన్న తనంలో చాలా సంస్కృతం చదువుకొన్నవాడే. ఆయనను పిలిపించి మీదర్శనం చేయిస్తాను. (అని లోపలికి వెళ్ళుచున్నాడు)

భీము—(తనలో) యియింట్లో నేను యెలాగునెగుకు వస్తానో!

కళా—ఎవడురా నవుకర్లు?

భీము—అయ్యా! వచ్చేవచ్చే (అని పరుగెత్తుచున్నాడు)

కళా—(ఆశ్చర్యముతో) ఇదేమిటి?

భీము—నాతాత్పర్యం మీనవుకరువచ్చేనని, (తనలో) అయ్యా! అప్పుడే తంటాలు నస్తూ వున్నవి. ఇఖి జాగ్రతగా వుంటాను.

[తాళముచెవులు తీసికొని చంద్రిక ప్రవేశించుచున్నది]

కళా—చంద్రి! నీవు వెళ్ళి యియన కాగది చూపించు. అయ్యా! నేను యిప్పుడే మీశిష్యుణ్ణి పంపుతాను.

(అని వెళ్ళుచున్నాడు)

చంద్రి—ఇత డత డయినందుకు యెంతమాత్రమూ సందేహం లేదు. (ఇద్దరును గదిలోనికి వెళ్ళుచున్నారు)

౨ రంగము —చదువుకొను గది.

[మహామహోపాధ్యాయతర్కపంచానమని నెంటుఁ బెట్టుకొని చంద్రిక ప్రవేశించుచున్నది]

చంద్రి—ఇది మార్గము. ఇలారండి. ఆయన లోపల వున్నారు.

భీము—(తనలో) ఈ విద్యానాథుడు నన్ను పూరికే బాధపెడుతూవున్నాడు. అయినాకానీ నావిద్యార్థితండ్రి ముసలాయన వెర్రి బాగులవాడులాగు కనపడుతూ వున్నాడు. కాబట్టి నేను వీరియింట్లో సుఖంగా తింటూ జీతంపుచ్చుకుని పనిలేకుండా పూరికే కూర్చోవచ్చును.

చంది—ఇఖ నేను మనసుపట్టలేకుండావున్నాను— ఓయీ! భీమా!

భీము—ఆపిలిచింది యెవరు? అయ్యో! నాకిప్పుడు మతి పోతూ వున్నది.

చంది—అవును అతడే.

భీము— (చంద్రికవంక చూచుచు తనలో) ఓహోహో! నే నప్పుడు పెళ్లి చేసుకుంటానన్న చిన్నది యిక్కడికి వచ్చింది! నేను నేను కానని దీనిదగ్గర ప్రమాణాలు చేస్తాను. (బిగ్గరగా) అమ్మా! నీవు చాలా శ్రమపడి నన్ను యిక్కడకు తీసుకుని వచ్చినావు.

చంద్రి— దున్నపోతా! నన్ను యెరగనట్టు నటిస్తావేమి?

భీము—(తనలో) ఇ దెక్కడిగ్రహచారం! నేను యీ భూమి మీద అసలే పుట్టకపోతే బాగావుండిపోను. ఎరక్కపోయి పుట్టినాను. (బిగ్గరగా) నీతోడు! నిన్ను! నేను నిజంగానే యెరగను. (తనలో) దీని ముఖం యెలా వెల వెల పోతూ వున్నదో!

చంద్రి—(ఏడ్చుచు) నీ మాటలవల్ల నాకడుపు పగిలి పోతూ వున్నది.

భీము—(తనలో) ఇది యేడవడానికి మొదలు పెట్టింది. ఇఖ వూరుకునేటట్టు లేదు. (పయికి) ప్రియురాలా! కాదుకాదు. అమ్మా! నీవు నీవే కాని, నేను అతణ్ని కాను. నీవు నన్ను చూచినిన్ను మోసం చేసిననిర్భాగ్యుడనిభ్రమపడుతూ వున్నావు. (తనలో) అయ్యో! నాకు చావు వ్రాసింది. మగవాళ్ల నాశనానికి యెక్కడా ఆడవాళ్ళు కారణం.

చంది—(ఏడ్చుచు) నేను నీదుర్మార్గం అంతా బయట పెడు తాను వుండు.

భీము—అలాచేస్తే మనం యిద్దరమూకూడా చెడిపోతాము.

నీముందులాభం చూచుకో. నేను నీప్రియుణ్ణి భీముణ్ణినుమా. ఇప్పుడుమాత్రం మహామహోపాధ్యాయుణ్ణి వున్నాను.

చంద్రి—ఎవడ వైనా నన్ను వదలిపెట్టకూడదు.(అని యేడ్చుచున్నది)

భీము—కళ్ళ నీళ్ళు తుడుచుకో! నేను యెప్పుడూ నీదాసుణ్ణి.
(అని కాళ్ళమీద పడుచున్నాడు)

[ఇంతలో కళావిదుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

భీము—ఓయి దేవుడా! ఇఖి నాకు బ్రతికేయోగం లేదు.

చంద్రి—అయ్యో! (అని తాళముచెవు లాతనిముందు పడవేసి లోపలికి పరుగెత్తుచున్నది)

కళా — (వులికిపడి వెనుకకు రెండడుగులు నడచి) ఏమి యీవింత! ఇప్పుడు నాకళ్ళపడ్డది యేమయి వుంటుంది?

భీము— అయ్యో! ప్రమాణపూర్వకంగా చెపుతాను. నేను కాళ్ళమీద...కాదు — నేను మోకారిండుకుని కూర్చున్నానని మీరు భ్రమపడ్డట్టున్నారు. అది వట్టిభ్రమేకాని యెంతమాత్రమూ సత్యం కాదు. నేను కాస్తయినా మోకారిండుకొని కూర్చోలేదు.

కళా—ఓ పండితసార్వభౌమా! మీరింకా ఆలాగే కూర్చున్నారే.

భీము—(తాళము చెవులు చేత పట్టుకొని) ఇది మోకారిండుకొని కూర్చోవడం లాగు పయికి కనపడుతుందికాని నిజంగా మోకారిండుకోవడం కాదు. (లేచి) ఆచిన్నది యిక్కడ తాళంచెవులు పారవేసి పోయింది. నేను భరతశాస్త్రప్రకారంగా వాటిని తీసుకుంటూ వున్నాను. అంతేకాని మరియేమీ కాదు.

కళా—కాదుకాదు. మహామహోపాధ్యాయులవారు శృంగార

నాయకులుగా కనపడుతూ వున్నారు. పండితు లెప్పుడూ మహారాజులు గదా.

భీమ:—అదికాదు. ఇది కేవలనమృత. వినయం పండితలక్షణము.

కళా—ఇది యేదో అపూర్వపండితలక్షణం కాని సామాన్య మయిందికాదు.

భీము—(గంభీరముగా) యిప్పుడు నాకంటె మీరే గొప్పపండి తులయినట్టు నటిస్తూవున్నారు. నాకంటెనూ మీకు యెక్కువ తెలు సునని గర్వం వున్నదా యేమిటి?

కళా—నాకు అటువంటి గర్వం లేదు.

భీము—ఇప్పుడు నాకు సంతోషంగా వున్నది. నాకంటె మీకే యెక్కువ పాండిత్యం వున్నట్టు లోపల మీకు పూహ వున్నట్టయితే మీరు యిచ్చే యాభయిరూపాయలూ నేనే మీకు యిచ్చి మీచేత నాపిల్లలకు నేనే చదువు చెప్పించవలసి వుంటుంది.

కళా—మీరు చెప్పింది సత్యం. ఇఖి ఆసంగతి పోనియ్యండి. మాఅబ్బాయిని మీకు వప్పగింత పెట్టడానికి వచ్చినాను. అరుగోమా ధీనిధిన్నీ విద్యానాథుడుగారున్న వస్తూవున్నారు.

[విద్యానాథుడును, ధీనిధియు ప్రవేశించుచున్నారు]

భీము—వారు రావడం నాకు సంతోషంగా వున్నది.

కళా—ఓ విద్యానాథా! మహామహోపాధ్యాయులవారువీరే.

భీము—(విద్యానాథునితో) మీదర్శనం లభించడంవల్ల నేడు సుదినం.

విద్యా—అది నేననవలసినమాట.(అని అసూయతో మొగము త్రిప్పుకొనుచున్నాడు)

కళా—స్వామీ! వీడే నాకుమారుడు.

భీము—ఇతడు బహుమంచిచిన్నవాడు.

ధీని—(తనలో) అవును. చంద్రికచెప్పినది నిజమే.

విద్యా—(తనలో) ఇప్పుడేలాగైనా యీపండితుడిగర్వం అణచవలెను. (భీమునివద్దకు వెళ్ళి) అయ్యో! మీరు వ్రుపగేశించే విద్య యొక్క పథకం నాకు కొంచెం సెలవిస్తారా?

భీము—కొంచెం యేమిటి? అంతా సెలవిస్తాను. మాది పాత పతకం.

కళా—అబ్బాయి! విను. ఈపండితులప్రసంగం వింటే నీకు చాలాసంగతులు బోధపడతవి.

విద్యా—మీది పాతపతకమా? అందులో మీరు నవద్వీపంలో చెప్పేపద్ధతిప్రకారం బోధ చేస్తా రనుకుంటాను.

భీము—(తనలో) నవద్వీపం యేమిటో నాకు తెలియకుండా వున్నది. అది యేదో లంక. (బిగ్గరగా) నాది నవద్వీపంలో చెప్పే పద్ధతీ కాదు దశద్వీపంలో చెప్పే పద్ధతీ కాదు. నాది లక్షద్వీపంలో చెప్పే పద్ధతి. తెలిసిందా?

విద్యా—(తనలో) ఇతనిమాటలు నాకు తిన్నగా బోధ పడడం లేదు. యితణ్ని మరివకప్రశ్న అడిగి చూస్తాను. (బిగ్గరగా) మీరు చెప్పింది తెలిసింది. మీది కాశీలో చెప్పేపద్ధతిప్రకారంగా వుంటుంది కాదా?

భీము—కాశీలోనా? నేను యెప్పుడూ కాశీ నెళ్లలేదు. నా కది తెలియదు. నేను చాలాకాలం కంచిదగ్గర వున్నాను. కంచిలో చెప్పే పద్ధతి నాకు బాగా తెలుసును.

విద్యా—(తనలో) యితడు చూస్తే వట్టిమూఢుడులాగు కన పడుతూ వున్నాడు. ఇతణ్ని వోడగొట్టివేస్తాను. (బిగ్గరగా) మీకు

మీమాంసలో బాగా ప్రవేశం వున్నది కదా ?

భీము—మీమాంసం లేదు మామాంసం లేదు. ఏ దయినా మంచిప్రశ్న వెయ్యండి. పండితులతో చేసే ప్రసంగం యీలాగంటే దేనా? అడిగితే తర్కంలో అడగండి, వ్యాకరణంలో అడగండి; యింకా యేదయినా శాస్త్రంలో అడగండి. వూరూ పేరూలేని మీమాంసం యేమి టయ్యా ? నేను యెప్పుడూ మాంసంజోలికి పోను. అది శూద్ర యిళ్లలో వుండేనవుకర్ల పనిగాని నాపని కాదు.

విద్యా—(తనలో) ఇతడుమహాశాస్త్రవేత్తలాగుననేవున్నాడు. (బిగ్గరగా) ఏమిటీ యిప్పుడు సెల విచ్చినారు? మీమాంస శాస్త్రం కాదా ?

భీము—చాలును యీపాటివూరుకోండి. నేను మీతో యెంత మాత్రమూ యేకీభవించను. మీపాండిత్యం వేరు. మాపాండిత్యం వేరు. వకరిది వకరికి సరిపడదు.

విద్యా—అవును సరిపడదు.

భీము—ఎలా సరిపడుతుంది ? పండితుడికీ పండితుడికీ కలుస్తుంది కాని మిడిమిడిజ్ఞానంగలవాడితో యెలా కలుస్తుంది ?

విద్యా—మీశక్తి నాకు తెలిసిపోయింది. మమ్మలిని నేను నిముషంలో వోడగొట్టగలను.

భీము—నీవు యెప్పుడో వోడగొట్టగలనంటూ వున్నావుగాని నేను నిన్ను యిప్పుడే వోడగొడుతాను చూడు. ఇదుగో కాసుకో నాదెబ్బ. (అని పిడికిలి పట్టి చేయెత్తి విద్యానాథునిమీదికి లేచు చున్నాడు.)

కళా—(లేచి విద్యానాథుని నావలికి త్రోచి) మీరు యిప్పుడు వెళ్ళండి.

విద్యా—(కోపముతో తలయూచుచు) చిత్తము.

(అని పోవుచున్నాడు)

భీము—(బిగ్గరగా నలచుచు) ఫో-ఫో-నీవూ నీమాంసంకూడా విరగడయిపోండి.—ఈచదువులపంతులు వట్టి తెలివిమాలినవాడని మీకందరికీ నిముషంలో తెలిసేట్టు చేసినానా? అతడు తిన్నగా వాదం చెయ్యలేక తనచేతకానితనం కప్పిపుచ్చడానికి కోపం తెచ్చుకున్నాడు. లోపల సారంలేని అల్పజ్ఞానులు చేసే మాయోపాయాలు యిలాగంటివే.

కళా — మీరు చెప్పింది సత్యము. అతణ్ని ఓడగొట్టగల సామర్థ్యం మీదగ్గిర వున్న డని నాకు యిదివరకే తెలుసును. ఆయినా కానీ యిప్పుడాయనశాంత మంతా పోయింది. నేను వెళ్ళి ఆయనను సముదాయించివస్తాను. ఈలోపుగా మీరూ మీశిష్యుడూ వకరిసంగతి వకరు మాట్లాడుకుంటూవుండండి. (అని వెళ్లుచున్నాడు.)

ధీని — శిష్యుడికి గురువుగారి సంగతి యిదివరకే బాగా తెలుసును.

భీము—ఈరోజున పరాభవం యేమీ లేకుండా నాకు జయం కలిగింది. దేవుడు నాకు గొప్పగొంతుక యిచ్చినాడు.

ధీని.—ఏదీ సత్తువకొద్దీ వక్కమాటు అరువు. ఎంత గొంతుక యిచ్చినాడో చూతాము.

భీము—అరవనా? అబ్బాయీ! నీవు సమ్రాటా పెద్దలయెడల గౌరవమూ నేర్చుకోవలెను. గురువులవిషయంలో అలా యేకవచన ప్రయోగం చెయ్యవచ్చునా?

ధీని—నీగురుత్వం యేడిసినట్టే వున్నది వూరుకో. నీసంగ తంతా నాకు చంద్రిక చెప్పింది.

భీము—అటువంటిదానిమాటలు వింటే అది యింకా యేమి
యినా చెపుతుంది.

ధీని—చాలునులే యీపాటి నోరు మూసుకో. నీవు భీము
డవన్న సంగతి నేను స్వయంగానే యెరుగుదును. నిరుడు సంకురాత్రి
నాడు చెన్నపట్నంలో మేమంతా నాయుడుగారిమేడమీద సంగీతం
పాడించినప్పుడు నీ వక్కడ ఫిడేలు వాయించలేదా?

భీము—ఓసీ! ఇక్కడ నన్ను అందరూ యెరుగుదురా! మీరు
యిప్పుడు నన్ను కనుక్కున్నారనుక నేనుయిఖి కపటంవిడిచి నిజం చెపు
తాను వినండి. నేను భీముణ్ణే.

ధీని—నీవు యెంతమాత్రమూ భయం లేకుండా యీవేషం
వెయ్యడానికి యేలాగు సాహసించినావు?

భీము—ఇది యేమివేషం? పూర్వం నేను సాహసంచేసి తహ
శీలుదారువేషం వేసి సర్కారుగ్రామాలలోనే దస్తు వసూలు చేసి
నాను. అటువంటివేషం కూడా పట్టపడకుండా తప్పించుకొని పారి
పోయినాను.

ధీని — నీవు అఖండశక్తి గలవాడవు. మారహస్యం వకటి
వున్నది. అది నీవు దాచేపక్షమునకు నీగుట్టు బయలపెట్టకుండా నేను
దాస్తాను.

భీము—ఆలాగయితే మీరహస్యమూ ప్రతినెలా నాయాభ
య్యేసిరూపాయలూ కూడా దాస్తాను.

ధీని—మంచిది. రూపాయలు నీమనసు వచ్చినట్టు చేసుకో.
భీమా! యిప్పుడు మనలో వకరిసంగతి వకరికి బాగా తెలిసింది. ఇఖి
నేను చెప్పేమాట విను. ఈసాయంకాలము మాతండ్రిగారు యిక్క
డకు క్రోసుదూరంలో వున్నమాతోట చూడడానికి వెళుతారు. ఆయన

మళ్ళీ రాత్రిపొద్దుపోయినదాకా యింటికి రారు. ఆయన వెళ్ళినతరువాత మేము సాయంకాలము వుత్సవం చూడడానికి వెళుతాము. వక వేళ మాతండ్రిగారికి తెలిసి నిన్ను అడిగినట్టయితే మేము యిల్లుకదలి యెక్కడకూ వెళ్లలే దని నీవు ప్రమాణము చేసి చెప్పవలెను. అందు నిమిత్తమయి కొన్ని యేర్పాట్లు చేసిరావడానికి యీలోపుగా వక్కమాటు వీధిలోకి వెళ్లవలసి వున్నది. నీవు యింతలో యీబట్టలు పింజెలు పెట్టి నేను లోపలినుంచి వచ్చేటప్పటికి తమలపాకులు చుట్టి సిద్ధంగా వుంచు.

భీము—నావంటి మహామహో పాధ్యాయుడికి యిటువంటివి చెప్పవచ్చునా?

ధీని —నోరుమూసుకో. నీవు భీముడవుకాదా? (అని మీద నడవేసి వెళ్ళుచున్నాడు)

భీము—అవును మరిచిపోయినాను. నెలకు యాభయి కూపా యలుపుచ్చుకునేటప్పుడు యేపని చెప్పినా చెయ్యవలెను. (అని యేదో పాటపాడుచు బట్టలు పింజెలు పెట్టుచున్నాడు)

[కళావిడుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

కళా—శాస్త్రిగారూ! నేను మా తోటలోకి వెళ్లకముందు మీతో—(బట్టలు పింజెలు పెట్టుచుండుట చూచి) ఇ దేమిటి? మా అబ్బాయిబట్టలు పింజెలు పెడుతూవున్నారా?

భీము—(తనలో)అయ్యో! నాకు చావు వచ్చింది. యిప్పుడు యేమని బొంకను? (బిగ్గరగా) అవును. ఈవిషయంలో మీరు మరినక లాగు అనుకోకండి. వక్కనిముషం వోపిక పెడితే మీకంతా తెలుస్తుంది. మీకుమారుడి విషయంలో నేను చేసేపనులలో యిదికూడా వకటి.

కళా—ఇదంతా చూస్తే నాకు వింతగా వున్నది. వక్కనిము

షం కిందట మీరు మాదాసీదానికాళ్ల మీద పడ్డారు; ఇప్పుడు మా వాడిబట్టలు పింజెలు పెడుతూ వున్నారు. మీసంగతి యేమీ నాకు బోధపడడం లేదు.

భీము—అయివుండవచ్చును. మీరు వక్కనిముషం శాంతం వహిస్తే నాతాత్పర్యం యేమిటో మీకే విశద మవుతుంది.

ధీని—(వెలుపలనుండి) నాబట్టలు యిలాగుతీసుకునిరా. వేగిరం తీసుకునిరా..

భీము—అడుగో! అడుగో! అతను నాకోసం కనిపెట్టుకుని వున్నాడు. ఈబట్టలు అతనికి యిచ్చి మళ్లీ వస్తాను.

కళా—కనిపెట్టుకుని వుండనియ్యండి. మీరు వెళ్ళకూడదు. వాడు గురువుగారియెడల గౌరవం నేర్చుకోవలెను.

భీము—(తనలో) అతను యిక్కడకువస్తే నాపరు వంతా పోతుంది. నాగుట్టు బయల పడుతుంది.

[ధీనిధి మహావేగముతో ప్రవేశించుచున్నాడు.]

ధీని—మొద్దులాగు యెంతసేపటికి నాబట్టలు తీసుకొనిరావేమి? నేను యిప్పుడు—(అప్పుడు తండ్రినిచూచి సిగ్గుపడి యూరకున్నాడు)

భీము—నీకుఅడ్డంయేమిటి? యిష్టంవుంటే వకదెబ్బకూడాకొట్టు (కళావిదునివంక దిరిగి) ఇదిగో యిప్పుడు చూడండి. మీకుమారుడికి సత్ప్రవర్తన యెలాగు నేర్పుతానో. (ధీనిధితో రహస్యముగా) నేను మీబట్టలు పింజెలు పెట్టినందుకు క్షణంసేపు మారుమాటాడకుండా నేను చెప్పేనీతులు వినండి. నేను మీకు యిప్పుడు వినయం బోధిస్తాను. (బిగ్గరగా) ఇవిగో నీబట్టలు పుచ్చుకో. ఇలాగుపెద్దలవిషయంలో అపచారం చెయ్యడంవల్ల పెద్దలకు యేమిలోపంరాదుగాని చిన్నవాళ్లే దుర్గమం పట్టుపడి చెడిపోతారు. ఇలా నడుచుకోవడం నీకు యెంతమా

త్రము శ్రేయస్కరం కాదు. దీన్ని బట్టి నీవు పెద్దలయెడల భక్తి, నమ్రత నేర్చుకోవలెను. తెలిసిందా?

ధీని—తెలిసింది. (అనిసిగ్గునటించుచు తలవంచుకొనుచున్నాడు.)

భీము—ఓకళావిదుడుగారూ! ఆచిన్నవాడివంక చూడండి. అతడు తలవంచుకొని యెలాపశ్చాత్తాపపడుతూ వున్నాడో? దీనితో బుద్ధి వచ్చింది. యితను యిఖి యెప్పుడూ పెద్దలయెడ అవిధేయతగా ప్రవర్తించడు.

కళా—ఇదంతా నాకు నిజంగానే అద్భుతంగా వున్నది.

భీము—(ధీనిధితో) నేను యిప్పుడు బోధించిననీతి నీవు యెప్పుడూ మరిచిపోకూడదు. ఇది శిలాక్షరంవలె నీమనస్సులో నాటుకొనివుంటుంది.

కళా—(తనలో) సందేహం లేదు. ఈయన గొప్పవాడే. (బిగ్గరగా) మీబోధ చేసేవిధం అద్భుతంగా వున్నది. ఈమోస్తరు నేను యెక్కడా చూడలేదు. ఇప్పుడు నేను వచ్చినపని మీతో చెప్పడం మరిచిపోయినాను. నేను వక ముఖ్యమయిన సంగతి మీతో చెప్పదామని వచ్చినాను. ఈసాయంకాలం వూళ్ళో వుత్సవం జరుగుతుంది. ఇతణ్ని యెంత మాత్రమున్ను మీరు వుత్సవంలోనికి వెళ్ళినియ్యకూడదు. నాబండి దాకా నాతో దయచేయండి. ఈవిషయములో మీతో కొన్నిసంగతులు మనవిచెయ్యవలసివున్నవి. (అనిభీమునితో గూడవెళ్ళుచున్నాడు)

ధీని—ఆహాహాహా! ఈభీమిగాడు నాఅదృష్టంచేత నాగురువుగా దొరికినాడు. ఏమినాభాగ్యము!

[వసంతతిలక ప్రవేశించుచున్నది.]

వసం—మామగారు యిప్పుడే వెళుతూవున్నారు. యింకొక్క నిమిషంలో యియిల్లంతా మనస్వాధీనంఅవుతుంది. మనం స్వేచ్ఛగా వుండవచ్చును. మనం యివేళ వుత్సవంలోకి వెళ్ళడం వున్నదాలేదా?

ధీని—కొంతసేపు శాంతం వహించు. ఆయన కొంచెందూరం సాగడంతోటే మనమూనడుతాము. నీకోసం బండిమాట్లాడివచ్చినాను.

వసం—కావలసినంతసేపు వహిస్తాను. నాకు మహాసంతోషంగా వున్నది. తనముసలిసరసుడు భిముడు మీకు గురువుగా వచ్చినాడని చంద్రిక యిప్పుడే నాతో చెప్పింది. (అని నవ్వుచున్నది.)

ధీని—అవును (అనినవ్వుచున్నాడు.)

[చంద్రిక పోవేళించుచున్నది.]

చంద్రిక—కళావిదుడుగారు తోటలోకి వెళ్ళిపోయినారు. ఆయన బండిలోయెక్కబోతూ వుండగా విద్యానాథుడిగారి బళ్ళోపిల్లవాడు వకడు వకవుత్తరం తీసుకునివచ్చి చేతికిచ్చినాడు. ఆవుత్తరం చూడగానే లోపల యేదోవిచారంగలిగి ముఖం చిన్నపోయింది. అయినాకానీ ఆయన ఆగకుండా వెళ్ళిపోయినాడు.

ధీని—ఆవుత్తరంయేమయివుంటుంది? యేమీ లేదు. ఆవుత్తరం జోలి మన కెందుకు?

చంద్రిక—అంతేకాదు చెప్పవలసింది యింకా వున్నది. ఆయన వెళ్ళిపోయినతరువాత మీమహామహోపాధ్యాయులుగారు నాద్గర్కు వచ్చి నీతో కొన్ని రహస్య మైనసంగతులు చెప్పవలసివున్నవి. నీగది యెక్కడ నని నన్ను అడిగినారు.

వసం—నీవు నీగది అతనికి చూపించినావా?

చంద్రిక—చూపించలేదు. అదుగోనని కిటికీమాత్రం చూపించి మీతో చెప్పడానికి పరుగెత్తుకుని వచ్చినాను.

ధీని—ఓప్రాణేశ్వరీ! దీనిమాటలుయేమివింటావె? అవతల వుత్తరంలో యీపాటి తమాషాలారంభమవుతవి. వెళ్ళిచూతామురా.

(అందఱును వెళ్ళుచున్నారు.)

2. రంగము — బజారులోని కొట్టుముందరియరుగు.

[ధీనిధిని త్రుడగు సుహృదుడగు నుతీముగ్గు సమనస్యములును ప్రవేశించుచున్నారు.]

సుహృ—రథం యీవీధినుంచి వెళ్లేవేళ కావచ్చింది. ధీనిధి యింకా వచ్చినాడు కాడేమి?

మొదటివాడు—అతడు తండ్రితోటలోనికి వెళ్లినాడేమో!

సుహృ—వెళ్లివుండడు. అతను యిక్కడికి ఆడంగులతోకూడా వస్తానని యీవుదయాన్న సమ్మతంగా చెప్పి వెళ్లినాడు. స్త్రీలకోసం నేను యీకొట్టు ఖాలీ చేయించి వుంచినాను. మాస్త్రీలుకూడా వచ్చి వున్నారు.

రెండవవాడు—అడుగో బండీముందు ధీనిధి వస్తూ వున్నాడు.

[ధీనిధియు, వసంతతిలకయు, చంద్రికయు ప్రవేశించుచున్నారు.]

అందరు—ధీనిధిగారూ! దయచెయ్యండి. మేమందరమూ మీ రాకనిమిత్తమే యెదురు చూస్తూవున్నాము.

ధీని—మీరు నాకోసం కనిపెట్టుకుని వుంటారనే తొందరపడి సాధ్యమయినంతశీఘ్రంగా వచ్చినాను. యింకా సంగీతం ఆరంభించి నారు కారేమి?

సుహృ—ఫిడేలు వాయిం చేజోగడు యింకా వచ్చినాడుకాదు. ఫిడేలుమాత్రం పొద్దున్నే యిక్కడ పెట్టి పోయినాడు. వర్తిమానం పంపుతే వాడు యింటికాడ కనపడలేదు.

ధీని—ఫిడేలువాయిం చేవాణ్ని మరియెవరినైనా చూడవలెను. వసంతతిలకా! మీరాగదిలోనికి వెళ్ళండి. యీదారిని వెళ్లేతమాషా లన్నీ మీకక్కడనుంచి కనపడతవి.

వసం—చంద్రీ! మనం లోపలికి వెళుదామురా. (అని వెళ్ళు చున్నారు.)

[అష్టమ రోజు చు భీముడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

భీము—అయ్యో! నేనుచచ్చిపోతాను? నావీపువిరిగిపోయింది.

ధీని—భీమా! అదేమిటి?

భీము—ధీనిధీ! నీవు యిక్కడనే వున్నావా? అదంతా నీతో నిమ్మళంగా చెపుతాను. మీతండ్రిగారు నిన్ను యిక్కడికి వెళ్ళవద్దని చెప్పినారుగదా యెందుకు వచ్చినావు?

ధీని—ఆ ఘోర అధికప్రసంగం చెయ్యక పూరుకో. ఈయన సంగీతం పాడుతాడు. ఇక్కడ ఫిడేలు వాయించేవారు యెవరూ లేకుండా వున్నారు. కాస్త నేపు వాయిస్తావా?—ఓసుహూదా! ఇతనితో సమానంగా ఫిడేలు వాయించేవారు మనదేశంలో యెవరూ లేరుసుమా. ఆఫిడేలు యితని చేతికివ్వండి.

భీము—వద్దు వద్దు. అటువంటి నీచపు పని నాకు చెప్పడం మీకు ధర్మం కాదు. నేను మీగురువు నన్నమాట జ్ఞాపకం వున్నదా? గురువుకు మర్యాద చెయ్యవలెను.

ధీని—కావలసినంతమర్యాద చేస్తాను. నీకు మా అందరికం టెనూ వున్న తాససం యిస్తాము. ఆగూట్లో కూర్చుని వాయింతు. నా మాటకు యెదురుచెప్పినావంటే చావగొడుతాను.

భీము—సలుగిరిలోనూ నాగౌరవ మంతా పోతూ వున్నది. ఫీడేలుయిలా తెండి. (అని గూటిలో కూరుచుండి వాయింతుచున్నాడు)

సుహూ—“బుద్ధిరాదు బుద్ధిరాదు—పెద్దల సుద్దులు వినక—యోగములభ్యసించిన యాగములెన్ని చేసిన—” అని శంకరాభరణము రాగముమీద శ్రావ్యముగా పాడుచున్నాడు)

భీము—మేలు మేలు! (అని యుత్సాహముతో తల యగర వైచుచు వాయింతుచున్నాడు)

[అసమయములో కళాపిడుఁడును, విద్యానాథుఁడును, ప్రవేశించుచున్నారు]

కళా—ఇక్కడధీనిధీన్నీ మహామహోపాధ్యాయులుగారున్నా కూడా వున్నారా?

భీము—(చటుక్కున ఫిడేలు వెచుకకుపెట్టుకొనుచు) ఇఖ నేను చెడిపోయినాను.

కళా—ఉపాధ్యాయులుగామా? మీచర్యలు చూస్తే నాకు సహనం వుండకుండా వున్నది.

భీము—మీరుయిక్కడ నన్ను చూచినారుకాబోలును? ఇక్కడ నేను వున్నమాట నిజమే కావచ్చునుకాని యిందులో నాతప్పితం యేమీలేదు. మీదగ్గర శలవుపుచ్చుకుని నేను వస్తూవుండగా యిక్కడ నాకు ధీనిధి కనపడ్డాడు. అతణ్ని యింటికి తీసుకుని వెళ్ళడానికి నేను యిక్కడ వున్నాను. మీకిది స్పష్టంగా కనపడడం లేదా?

కళా—అదే నిజమైతే మీరు గూట్లో కూర్చుని తలతిప్పుతూ ఫిడేలు యెందుకువాయిస్తూ వున్నారు?

భీము—వాయిం చకపోతే వీళ్ళు కొట్టిపోతారని ఫిడేలు వాయిస్తూవున్నాను. ఇఖ గూట్లో కూర్చోవడానికి కారణం వినండి. ఇదివున్నత స్థానము. నావంటి మహామహోపాధ్యాయులకు అర్హమైనది.

కళా—ఇఖ నీమాటలు నేను యెంతమాత్రమూ నమ్మను.

విద్యా—ఇందాకా వీణ్ని చీపురుకట్టపుచ్చుకుని వీపు బద్దలయ్యేటట్టు కొట్టినాను. ఈసారికొడితే తలబద్దలకొడుతాను.

భీము—తలబద్దలు కొట్టడానికి నీతాతతరంకాదు. నేనుయిక్కడ ఘరానా మనిషిలాగు నడుచుకుంటూ వున్నాను గాని చిల్లరమనిషిలాగు ప్రవర్తించడం లేదు.

కళా—మీవంటి ఘరానా మనుష్యులున్న పండితులున్న

నా మేనకోడలివస్త్ర పున్నదానీదానివంటిదాన్ని పెళ్లి చేసుకోవడానికి ప్రయత్నం చేస్తారా?

భీము—నావంటిపండితుల కటువంటి భేదాలు వుండవు. నా దృష్టికి గొప్పవాళ్ళూ కొద్దివాళ్ళూ సమానమే. విద్యానాథా! చంద్రికదగ్గర యే మయినా డబ్బు పున్నదా?

విద్యా—అది నూరు రూపాయలు నాకు బదులిచ్చింది. అది నిన్ను పెళ్ళాడే టప్టయితే దాని నూరురూపాయలూ తక్షణం పారే వేస్తాను.

భీము — ఆరూపాయలు యివ్వండి. నేను చంద్రికను పెళ్ళాడతాను.

సుహృ—(ముందుకువచ్చి) నీపెళ్ళిలో నన్ను సంగీతం పాడడానికి పిలుస్తావా?

భీము—రేపు ధీనిధికిన్ని వసంతతిలకకున్ను పెండ్లి అయ్యేటప్పుడు మా పెళ్ళికూడా వారిపెళ్ళిలోనే అవుతుంది. అప్పుడు నీవువచ్చి సంగీతం పాడుదువుకానిలే.

కళా—వాళ్ళయిద్దరికీ రేపు పెళ్ళిఅవుతుండని నీతో యెవరు చెప్పినారు?

భీము—యెవరూ చెప్పలేదు. నేను వూరికే అనుకున్నాను.

కళా—నీవు శుద్ధదొంగవు. నీసంగతంతా నేను కనుక్కున్నాను. ఈవుత్తరం వల్ల నిజమయిన మహామహోపాధ్యాయ తర్క పంచాననులవారు రావడానికి వప్పుకోనట్టు కనపడుతూవున్నది. నీవు ఆయన పేరు పెట్టుకుని దొంగవేషం వేసుకుని వచ్చినావు. నీవు యెవరు?

ధీని—నామాట వినండి. నేను యితడ్ని బాగా యెరుగుదును. కాలకర్మదోషంచేత యితడు యిప్పుడు యీవేషం వేసుకుని వచ్చినా,

ఇతడు బహుమంచివాడున్న కష్టపడి పనిచేసేవాడున్న. చంద్రికకు యితను తగినవరుడు. చంద్రికను యితనికి వివాహంచేయించి యితణ్ని మనయింట్లో నవుకరీకి వుంచుకుందాము. ఇతనిదగ్గర దొంగతనము లేదు. పరులసొమ్ము దమ్మిడి హరించడు. బహునమ్మక మయినవాడు.

భీము—ఆవిషయంలో మీ రేమీ సం దేహించకండి. పెళ్లయి నతరువాత కొన్నాళ్ళు మీయింట్లో వుంచుకొని పరీక్ష చేసి చూడండి. నా పేరు భీముడు. నేను వెనుకటి భీముడిలాగు పనిచేస్తాను. ఈసభవారితో వక్కమనవి చేసుకుంటాను. యిఖముందు అయ్యగారి యింటికి మీరు వచ్చినప్పుడు మీకందరికీ తలుపులు నేనే తీస్తూవుంటాను.

కళా—నీవు ఆసాధ్యుడవు. యీపాటి యింటికి వెళుదాము నడవండి.

(అందఱును వెళ్ళుచున్నారు)

యోగనిద్రాప్రహసనము.

ఈనాటకమునందు వచ్చుపాత్రములు.

—o—

మతిమంతుడు—యోగశాస్త్రాభ్యాసము చేయుచున్నయొకవృద్ధుడు.

సుబలుడు—మతిమంతుని మేనల్లుడు.

సదానందయోగి—భూతవైద్యము తెలిసినయోగి.

గజానీనదాసు—వైద్యుడు.

రాముడు—మతిమంతుని సేవకుడు.

సుమతి—మతిమంతునికూతురు.

గౌరి—మతిమంతుని యింటిదాసి.

—o—

రంగము —మతిమంతుని యిల్లు.

[సుమతి ప్రవేశించుచున్నది.]

సుమ—వంటరిగాకూర్చుంటే యేమీ తోచకుండావున్నది. మాట్లాడడానికి వక్కరాముడుతప్ప మరియెవరూ కనపడరు. వాడు చెప్పినట్లుగానే తోసలుక్కుంటూవుంటాడు. నాన్నగారు యోగపుపిచ్చి లో పడి రతీప్రగలూ ముక్కుమూసుకుని కూర్చుంటూ పాతతాటా కులపుస్తకాలు ముందు వేసికొని ఆకులు తిరగవేస్తూ రెండోధ్యానం లేకుండా వున్నారు. ఆపిచ్చపుస్తకాలచేత ఆయనకు మతి పోతూవున్నట్లున్నది. అదుగో యేదో చప్పుడవుతూ వున్నది. (చూచి) రాముడు పుస్తకాలకట్ట కింద పడవేసినాడు. ఓరీ! రామా! యేమిటి చేస్తూ వున్నావు?

[అప్పుడు రాముడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

రాము—యేమీ చెయ్యడంలేదు. పుస్తకాలు చేతులోనుంచి జారిపోయినవి. దిక్కుమాలినపుస్తకాలు వొక్కొక్కటి నాలుగేసిమళ్లు బలుపు వున్నవి. ఈగదిలోకి తీసుకురావలసినవి యిటువంటివి ఫదిపుస్తకాలున్నవి. ఈపొస్తకం కాలిమీద పడి కాలి వేళ్ళన్నీ నలిగి పోయినవి. (అనిచేతిలోని పుస్తకములు బల్లమీద పెట్టుచున్నాడు)

సుమ — (సవ్యచు) ఆపుస్తకం కింద పడవేసినందుకు నాన్న గారు కోపపడుతారేమో!

రాము — నేను పడవెయ్యలేదు. దానంతట అదేపడ్డది. చేతులో వుండకుండా పసిపిల్ల కాయలాగు జారి కింద పడ్డది. నా తప్పితం యేమీ లేదు.

మతి — (వెలుపల నుండి) రామా! రామా!

రాము—వస్తూవున్నాను. వచ్చే వచ్చే—అమ్మగారూ! చూచి నారా ఆయన యెలాగు తొందరపెడుతూ వున్నారో?

మతి — (వెలుపలనుండి) రామా! రామా!

రాము—తొందరపడకండి. వస్తూవున్నాను. ఇక్కడ నేను ఆడుకోవడం లేదు. (అని క్రిందపడ్డపుస్తకమును చేతితో తీయుచున్నాడు)

[అంతట మతిమంతుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

మతి — రామా! మిగిలిన పుస్తకాలు నీవు యివేళయిక్కడకు తీసుకునిరావడం వున్నదా? రోజంతా యిక్కడనే వుంటావా?— అమ్మాయీ! నీవూ యిక్కడనే వున్నావా?

సుమ — యిప్పుడే వచ్చినాను. తోటలో నాకు సంపెంగ పువ్వులు కోసి యిస్తామన్నారు వస్తారా?

మతి — యిప్పుడు రావడానికి తీరుబడి లేదు. నేను యిప్పుడు

పుస్తకంలో ప్రాణాయామాన్ని గురించి చదువుతూ వున్నాను. అది అర్థం కావడం లేదు. అది గ్రహిస్తే నేకాని నేను యెక్కడికీ రాను — ఓరీ రామా! మాటలు ఆలకిస్తూ అలా నిలుచున్నా వేమి? నీవు కింద కూర్చుండి పుస్తకాలన్నీ బల్లమీద వరుసగా పెట్టు.

రాము—చిత్తము. (అని యొకపుస్తకము కిందవేసి దాని మీద కూర్చున్నాడు)

మతి—ఓరి పశువా! పతంజలిమీద కూర్చున్నా వేమిరా? లేలే. అపచారం వస్తుంది. ఆయన యెవరనుకున్నావు? మొట్టమొదట యోగ సూత్రాలు చేసినమహానుభావుడు.

రాము—అపచారం రావడానికి నేను యెవరిమీదా, మనిషి మీద కూర్చో లేదు. బట్ట బుర దవుతుం దని యెందుకూ పనికి మాలినయీపాతతుక్కుపుస్తకంమీద కూర్చున్నాను. కింద మనిషి వుంటే పయినికూర్చోవడానికి నాకంత బొత్తిగా కళ్లు కనపడ వను కున్నారా యేమిటి? '

మతి—అది పనికిమాలినపాతతుక్కుపుస్తక మట్రా? దాని విలువ చదువురాని శుద్ధపశువువు నీకు యేమి తెలుస్తుంది? నేను నిన్నటి రోజుల్లా కష్టపడి అంటలుకట్టుకుపోయిన పత్రాలన్నీ జాగ్రత్తగా విడదీసి పురుగులు దులిపివేసి కట్టకట్టినాను. రెండువాఘ్యానాలతో వున్న దాన్ని పనికిమాలినతుక్కుంటావురా?

[అస్పృశ చేతనో నొకయుత్తరము పట్టుకొని గౌరి ప్రవేశించుచున్నది]

గౌరి—అయ్యా! మీకు టపాలో వుత్తరం వచ్చింది. (అనిచేతి కిచ్చి వెళ్ళుచున్నది)

మతి—ఏమిటీ! వుత్తరమా? ఆగమశాస్త్రవేత్త అయినగౌరీపతి శాస్త్రుర్ల దగ్గరనుంచి కాబోలును. (అని చూచి) కాదు. కాదు.

ఈవుత్తరం తరువాత నెమ్మదిగా చదువవచ్చునులే.(అని కింద పడ వేయుచున్నాడు)

సుమ — నాన్నగారూ!మీరు వుత్తరంవిప్పి చదువుకోకుండానే కింద పడ వేసినారు. దానిలో యేవయినా జరూరుసంగతులున్న వేమో! నేనువిప్పి చదువుదునా? (అని యుత్తరము పుచ్చుకొని చూచి) దీని మీద పెద్దాపురంముద్ర వున్నది. ఇది మామయ్యదగ్గరనుంచి వచ్చింది వేగిరం చదవండి.

మతి —(ఉత్తరమువిప్పిచదివి) పిచ్చివాడా!ఇదిబాగానేవున్నది. అంతకంతకు పిచ్చిముదిరితే యేమోస్తరుకు వస్తుందో. అయినా ఫర్వా లేదు. నేను యోగదృష్టితో చూచి మనోబలం వుపయోగ పరిస్తే యెటువంటి వాణ్ణయినా నిముషంలో వశపరుచుకోవచ్చును. అతను రావడంతోటే ప్రయత్నంచేసిచూస్తాను. ఇప్పుడు వెళ్ళి వక్కనిముషం ప్రాణామానుంబట్టి మళ్ళీవస్తాను. (అని యుత్తర మక్కడ పడవైచి వెళ్ళుచున్నాడు.)

సుమ — నాన్నగారు వూరికే జపంపిచ్చులో పడిపోయినారు. తిన్నగా వేశకు భోజనానికైనా రావడంలేదు. నేను యీవుత్తరములో యేమి వున్నదో చదువుతాను. (అని చదువుచున్నది.) — “మీ చెల్లెలు పోయినప్పటినుంచీ మీమేనల్లుడికి నిచారంచేత బొత్తిగా పిచ్చియైతి పోయినది” — పాపం సుబలుడికి పిచ్చియైతింది కాబోలును. అతణ్ని చూచి నాలుగుసంవత్సరాలు కావచ్చింది. ఇక్కడ వున్నప్పుడు అతను నామీద యెంతో ప్రేమగా వుండేవాడు. తరువాత చదువుదాము — “అతనికి యేమీ తోచక వూరికే పిచ్చివాడులాగు తిరుగుతూ వున్నాడు. అతనికి మనస్సు స్వస్థపడేదాకా కొంతకాలం మీదగ్గిరవుండడానికి నేటిసాయంకాలమే మీదగ్గరకు పంపిస్తూన్నాను. రేపుమధ్యా

హానికి అక్కడకు వస్తాడు.”—రేపు మధ్యాహ్నానికా? అలాగైతే యింక కాస్త సేపటికి వస్తాడు.—“అతని విషయం మీరు కొంచెం శ్రద్ధవహించి మనస్సు స్థిమితపడేటట్టు చెయ్యవలెను. సుమతితోకూడి అల్లరిగా తిరగ నియ్యకండి. మావాణ్ని మీయోగపిచ్చలో మాత్రం దింపవద్దు. వాడికి యిదివరకున్న పిచ్చ చాలును.”

రాము—అలాగైతే యిఖి మన యింట్లో పిచ్చవాళ్లు వకరికి యిద్ద రవుతారు.

సుమ—వక రేవరురా?

రాము—అయ్యగారు.

సుమ—నోటిమీద తన్నిపోయేరు. ఇటునంటి పేలాపనలు పేలకు. గౌరిని నేను రమ్మన్నానని నాగదిలోకి పంపించి నీవు వెళ్లి నీ పని చేసుకో. పో. (అని వెళ్లుచున్నది)

రాము—అమ్మా! యిప్పుడే వెళుతాను. అయ్యో! అప్పుడే యీవిడె వెళ్ళిపోయిందే. అమ్మాయిగారికి నామీద కోపంవచ్చింది, కాబోలును. అదుగో గౌరి యిక్కడికే వస్తూవున్నది. నేను వెళ్ల నక్కరలేదు.

[గౌరి ప్రవేశించుచున్నది]

గౌరి—ఓయీరామా! నీవు వొంటరిగా యిక్కడ యేమి చేస్తూ వున్నావు? మామూలుప్రకారంగా నీలో నీవు సణుక్కుంటూ వున్నావా యేమిటి?

రాము—నేను చేసే పనే నీవు చేసేటట్టయితే నీవు నాకంటె యెక్కువ సణుక్కుందువు. పురుగులు దులిపివేసి వక్కపుస్తకానికి వర్ణం వేస్తే నాకు వుండేకష్టం సీకు అప్పుడు తెలుస్తుంది. ఓసీ! గౌరీ! ఈరోజు మనయింటికి యెవరో వస్తారట! యెవరువస్తారో యెరుగుదువా?

శౌరి — యెరగను. యెవరో మంత్రాలు తెలిసినయోగులు వస్తూ రనుకుంటాను.

రాము—కాదు కాదు. వకపిచ్చవాడువస్తూవున్నాడు.

శౌరి — పిచ్చవాడా? నాకు భయంవేస్తూవున్నది. అతనుయెవరినీ కొట్టితీటివాడు కాడుగద.

రాము—ఏమోతెలియదు. ఆతడు మనయజమానుడికి జతగా వుంటాడు. అయినా కానీ అతడుకూడా తాను వచ్చేటప్పుడు సాతతా బాకుల పొస్తకాలుయేమయినా తెస్తాడేమోనని నాకూ భయంగానే వున్నది.

శౌరి—పొస్తకాలు తెస్తే నేమికాని అతడుకొట్టివాడవునో కాదో కనుక్కుని ముందుగా చెప్పుదూ!

రాము — కనుక్కో సక్కరలేదు. వాళ్ళింకొంచెంవ్యతిరేకంగా యేమయినా చేసినా అన్నా పిచ్చివాళ్ళిందరూ కొడుతారు. నీవుజాగ్రత్తగా వుండవలెను. నీవు అతను చెప్పినట్టల్లా చెయ్యకపోతే నీకొప్పులో వెంట్రుకలు నాలుగు వూడదీసి చేతులో పెడుతాడు.

శౌరి—అలాగైతే నాకు మరీభయం వేస్తూవున్నది. మూర్ఖ వస్తూవున్నది. (అనిమీద పడబోవుచున్నది.)

రాము—శౌరీ! దూరంగా పో. ఇక్కడ మూర్ఖపోకు. నీకు మూర్ఖపోవడం యిష్టంగా వున్నట్టయితే లోపలికి పోయి నీళ్ళింకొకటి కాడ నిప్పులలోనో నీళ్ళలోనే మూర్ఖపో.

శౌరి—రామా ! నీవు యింత క్రూరుడవవుతావని నేను యెన్నడూ అనుకోలేదు. నీవు నామతి పోగొట్టివేసినావు.(అని యెడ్చుచున్నది.)

రాము—నీ కేమి భయము లేదు యేడువకు. ఆపిచ్చివాడు

నీజోలికి రాకులే. ధైర్యంగా వుండు.

గౌరి—నీవు చెప్పినమాటలు విన్నతరువాత మళ్ళీ ధైర్యం యెలా వస్తుందీ? మూర్ఖ వస్తూవున్నది. ఇదుగో మూర్ఖపోతూ వున్నాను. (అని సోలుచున్నది.)

మతి—(వెలుపలనుండి) రామా! రామా!

రాము—అయ్యో! అయ్యగారు పిలుస్తూ వున్నారు.

గౌరి—ఇటువంటి మూర్ఖలో నీవు నన్ను వదిలిపెట్టి వెళ్ళ కూడదు.

రాము—మూర్ఖపోవడానికి ఇది సమయం కాదు. మనయజ మానుడు జపంమీద కూర్చున్నప్పుడు సమయం కనిపెట్టి చెప్పతాను. నీవప్పుడు కావలసినంతసేపు సావకాశంగా మూర్ఖపోవచ్చును. ఇప్పుడు లేచి వేగిరం యింట్లోకి పరుగెత్తు.

గౌరి—నీమాటప్రకారం సమయం కంటాను. (అని లేచివెళ్ళు చున్నది.)

[అంతట మతిమంతుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

మతి—ఓరి మొద్దా! పిలవగానే యెందుకురావు? నీవుయెప్పుడూ దానితో పరియాచికా లాడుతూ కూర్చుంటావు.

రాము—ఆలాగంటి పని నేను యెప్పుడూ చెయ్యడం లేదండి. అదే నన్ను పరియాచకాలు చేస్తూవుంటుంది.

మతి—చాలును. ఈపాటినోరుమూసుకో. ఈవేళ మనయింటికి నామేనల్లుడు వస్తూవున్నాడు. అతనికి కొంచెంచిత్తచాంచల్యం.

రాము—అది యేమిటండీ?

మతి—మరేమీలేదు. మతిభ్రమవస్తూవుంటుంది.

రాము—మీరుచెప్పినవేవో నాకు తెలియవు. ఆవచ్చేవిరెండూ

యేవోజంతువులనుకుంటాను. అవియేమీ హానిచేసేవికావుగద?

మతి—జంతువులూలేదు. నీమొఖమూ లేదువూరుకో. నామేనల్లుడివిషయంలో నీవే చాలాశ్రద్ధ పుచ్చుకోవలెను. అతణ్ని నీవు యెప్పుడూ కనిపెట్టివుండి చూస్తూ మంచిమాటలుచెపుతూ కోపం రాకుండా చెయ్యవలెను. అతణ్ని రెచ్చగొట్టినావంటే నీతలకాయ బద్దిలుకొడుతాడునుమా జాగ్రత్త. అతనికి యెప్పుడూ చిరాకు తెప్పించకు.

రాము—తెప్పించను. అతనిమీద యెప్పుడూ వకకన్న వేసి జాగ్రత్తగా వుంటాను.

మతి—(ఆలకించి) అదుగో బండిచప్పు డవుతూవున్నది. అతను వచ్చినట్టున్నాడు రామా! అతణ్ని నీవు వెళ్ళి లోపలికి తీసుకునిరా.

రాము—చిత్తము. (అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

మతి—సదానందయోగికిన్నీ గజాననదాసుకున్న వర్తమానం పంపించినాను. వారుయిద్దరూవచ్చి యితణ్ని సావకాశంగా పరీక్షచేసి చూచి జబ్బయొక్క స్వభావం నిశ్చయంచేసి చెపుతారు. వారిద్దరూ నిస్సందేహంగా చిత్తచ చల్యమనే నిశ్చయం చేస్తారు. పాములమంత్ర గాడు తాచుపామును వశ్యంచేసుకున్నట్టు నేను యీరోగిని యోగ దృష్టిచేత చూచి నిముషంలో లోబరుచుకుంటాను. యోగమహిమకన పరచడానికి యిప్పుడు మంచి అవకాశం కలిగింది. మనోబలంచేత యెటు వంటిరోగాలనైనా మళ్ళించవచ్చును. అతడు యెంతఅల్లరిచేస్తూవున్నా మనస్సు స్థిరపరిచి తేరిపారచూచినానంటే యోగనిద్రచేత చిత్రపు ప్రతిమలాగు అయిపోతాడు. అదుగో అతను నస్తూవున్నాడు. నేనులో పలికివెళుతాను అతణ్నిచూస్తే నాకు దేహం పులకరిస్తూవున్నది.

(అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

[సుబలుఁడును రాముఁడును ప్రవేశించుచున్నారు.]

సుబ—పడవలు కొంచెం ఆలస్యంగా బయలుదేరినా యెలా
గైతేనేమి కష్టపడి అనుకున్న వేళకు యిక్కడ చేరినాము. — ఓయి
రామా! మా సామానంతా లోపల యేదైనా గదిలో పెట్టించు.
ప్రయాణం తొందరలో రాత్రి నేను తిన్నగా భోజనంచెయ్యలేదు. ఆకలి
వేస్తూవున్నది. వంటయిందేమో కనుక్కునిరా.

రాము—(ఇల్లునాలుగుప్రక్కలనుచూచి) వీటితోయెవరినీకొట్ట
డానికి యితనికి అవకాశం లేకుండా చేస్తాను. (అని గోడమూలలనున్న
చేతికట్ట లన్నియు పోగుచేయుచున్నాఁడు.)

సుబ—(కోపముతో) ఓరీ! నీతో చేను చెప్పినపని యేమిటి?
నీవు యిక్కడ చేస్తూవున్న పనియేమిటి?

రాము—చిత్తము చిత్తము. వెళుతూ వున్నాను. (అని కట్టలు
చేతబట్టుకొని నడుచు చున్నాఁడు.)

సుబ—వీడిమోస్తరు చూస్తే తమాషాగా వున్నది. ఇక్కడ
వుంటే నేనాకరాలు యెత్తుకుని పారిపోతా ననుకున్నాడు కాబోలును.
ఈసావిట్లో నేను యిదివరకు కూర్చుని నాలుగుసంవత్సరాలు అయింది.
అప్పుడు నేనూ సుమతీ యెంతోవినోదంగా ఆడుకుంటూ వుండేవాళ్లము.
సుమతి యీపాటి బాగా పెద్ద దయి వుంటుంది. అప్పటికే యెంతో
అందంగావుండేది.

మతి—(తలుపుచాటునుండి చూచుచు) అమ్మాయీ! సుమతీ!
మీబావస్థితి చూచినావా? గారీ! మమ్మలిని తోసుకుని రాకు. నీవు
తరువాత చూస్తువుకానిలే.

సుబ—మానాన్నగారు నన్ను యిక్కడకు అధాత్తుగా పంపించి
వేసినారు. మామామగారు వట్టిచేదస్తుడు. ఇప్పుడు యోగపు పిచ్చలోపడి

నిద్రాహారాలు లేకుండా రాత్రీవగలూ దానిలోమునిగి తేలుతూ
వున్నాడట. అయినాకానీ యిక్కడ నాకు మనసుకలిసినసుమతి యింట్లో
వున్నదిగనుక వేడుకగా ప్రొద్దుగడపవచ్చును. యీతాటాకుపుస్తకా
లన్నీ మామగారి పాతపురాణాలు కాబోలును.

మతి—(చెవిలో గుసగుస లాడుచు) అమ్మాయీ ! అవి పాత
పురాణాలట. తాను కాదు. నేనే పిచ్చలోపడి వున్నానట. ఆమాటలు
విన్నావా? ఈగౌరి వూరికే తొందరడుతూవున్నది. దాన్నిచూడనియ్యి.
మనం వెళ్ళదాము. (అని వెళ్ళుచున్నారు.)

సుబ—(తలయెత్తిచూచి) యెవరో గుసగుసలాడుతూ వున్నట్టు
న్నారు. అదుగో ఆతలుపుదగ్గర యెవరో చీరెకట్టుకుని నిలుచున్నారు.
(అని తలుపువద్దకి వెళ్ళి తయిపుతీసి గౌరిని ఈవలికిలాగుచున్నాడు.)

గౌరి—(కాళ్ళమీదపడి) మహాప్రభో! నన్ను రక్షించండి.
చంపకండి. నాతల్లిముసలిది. దానికి నేను తప్ప మరియెవరూ దిక్కులేరు.
నేనూ పదిహేడేళ్ళదాన్ని. కొంచెంకాలంలోనే పెళ్లిచేసుకుని సుఖపడ
వలె ననుకుంటూవున్నాను. నాప్రాణాలు కాపాడండి.

[అంతట ౭ ముఠా ప్రవేశించుచున్నాడు.]

రాము—(తనలో) ఈపిచ్చవాడు దీన్ని కౌగిలించుకోవడానికి
ప్రయత్నం చేస్తూవున్నట్లున్నాడు. ఇది వకవేళ అయితే మదపిచ్చ
అయివుంటుంది.

సుబ—(పకపక నవ్వుచు దానిని లేవదీసి) హాహాహా! నీకిప్పు
డేమీ ప్రాణభయం లేదు లే. (పయివంకచూచి) ఆవచ్చినవారెవరు?

రాము—బాబూ నన్నుకొట్టకండి. నేను వెళ్లిపోతాను. (అని
గంతులు వేయుచున్నాడు.)

సుబ—అమ్మీ! నీవు వెళ్లిపో.

గారి—దేవుడా! ఇవేళకుబ్రతికి పోయినాను. (అని లోపలికి పరుగెత్తుచున్నది.)

సుబ—పాపం యిది పడుచుతనంలో బాగానే వున్నదికాని దీనికి కొంచెం వెర్రి అనుకుంటాను. వెర్రి కాకపోతే యేమికారణం లేనిదే నన్నుచూచి భయపడి యిలాగు వెర్రికేకలువెయ్యదు. వీడు కూడా లోపలికి పరుగెత్తబోతూవున్నాడు. (అని పై బట్టపట్టుకొని) ఓరీపిచ్చవాడా! యెక్కడికి పరుగెత్తుకుపోతావు?

రాము—బాబూ! బాబూ! నాబట్ట చింపివెయ్యకండి. నెల్లాళ్ల యినా కాలేదు కొత్త బట్టకొనుకొన్నాను.

సుబ—(బట్ట విడిచి) ఓరి మూఢుడా! నేను నీబట్ట చింపుతా ననుకున్నావుత్రా?

రాము—అయ్యా! మీకు దణ్ణం పెడుతాను. దూరంగా వుండండి నాజోలికి రాకండి. మీపిచ్చిచేష్టలు నామీద చూపకండి.

సుబ—దున్నపోతా! నావి పిచ్చిచేష్టలు అంటావురా? (అని రామునిజుట్టు పట్టుకొని వంగతీయుచున్నాడు.)

రాము—బాబూ! చ స్తిని చ స్తిని. (అని కేకలు వేయుచున్నాడు)

[అవ్వడు మతిమంతుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

మతి—మావాడికి పిచ్చు మహాయెక్కువగావున్నది. నవుకర్లి సందరినీ కొడుతూవున్నాడు. నేను యోగదృష్టితో చూచి యితన్ని తక్షణం శాంతపరుస్తాను. (అని రెప్పవాల్చక చూచుచున్నాడు.)

సుబ—(మేనమామను చూచి తొందరపడి) మామయ్యా! వీడు నావి పిచ్చిచేష్టలంటే కోపంవచ్చి కొంచెం జుట్టు పట్టుకున్నాను. అంతేకాని మరేమికాదు.

మతి—(సుబలుని స్థిరదృష్టితో చూచుచు సమీపమునకు వెళ్ళి

చేయిపట్టుకొని) నాడి బహువడిగా కొట్టుకుంటూ వున్నది. ఇటువంటి వాళ్లకు వుండేమోస్తే రేయిది.

సుబ—(తనలో) ఈయనకు మతిపోయిందా యేమిటి? రెప్పవాల్చుకుండా దయ్యాలు పెట్టేవాడులాగు నావంక ఆలాచూస్తాడేమి?

రాము—(మతిమంతుని వెనుకకు వచ్చి చెవిలో రహస్యముగా) సమయానికి మీరు రాకపోయినట్టయితే యితడు యీపాటినన్ను చంపి వేసును. ఇతనిది సాధారణమయినపిచ్చుకాదు. యితణ్ని తాళ్ళోగీళ్ళో వేసి కట్టిపెట్టి గదిలోవేసి వుంచవలెను. లేకపోతే మీయింటికి వచ్చే వారికి యెవరికైనా అపాయం వస్తుంది.

[అప్పుడు సుమతి ప్రవేశించుచున్నది]

సుమ—(భయపడుచు వచ్చి) నాన్నగారూ! (సుబలునిచూచి తొందరపడి) యిక్కడ మీరు వక్కరే వున్నారనుకున్నాను.

సుబ—సుమతీ! నన్నుచూచి యెవరినోపరాయివాణ్ని చూచి నట్టు ఆలాతొందరపడుతావేమి? నేను నీబావనుసుబలుణ్ని. నన్నప్పుడే మరచిపోయినావా? (అని సుమతిచేయిపట్టుకొనుచున్నాడు.)

రాము—అడుగు ఎక్కడాన్నివదిలి రెండో ఆడదానిమీద పడ బోతూవున్నాడు.

సుమ—నన్ను ముట్టుకోకు. పడుచువాళ్ళు యెదిగినఆడదాన్ని ముట్టుకోరాదు. (తనలో) ఇతనిమోస్తరుచూస్తే నాకంతపిచ్చువాడుగా కనపడడంలేదు.

సుబ—దగ్గరబంధువులలో అటువంటి అభ్యంతరాలు వుండకూడదు. చిన్నతనంలో మనంయిద్దరమూ ప్రాణస్నేహితులముగావుండే వాళ్లము కామా?

సుమ—నాచెయ్యివదులు. చిన్నతనంలో చేసినట్టు యిప్పుడు

చెయ్యరాదు. (అని చేయివదల్చుకొనివెళ్లి బల్లమీద కూర్చున్నది.

మతి—(రెప్పవాల్చుక సుబలుని యోగదృష్టితో చూచుచు (తనలో) ఇతడు లొంగిపోయినాడు. కాస్త సేపు దృష్టిపట్టి చూచేటప్పు టికి పరమసాధునైనాడు. ఆహా! యేమియోగబలము! (బిగ్గరగా) అబ్బాయీ! నీకు ఆకలిగావున్నట్టున్నది. నీవుకొంచెంసేపు నీమరదలితో మాట్లాడుతూకూర్చో. నేను లోపలికి వెళ్లి నీకుకావలసినవిజాగ్రిత పెట్టించి యిప్పుడే వస్తాను. (అని సుమతియొద్దకువెళ్లి అమ్మాయీ! నీవు కొంచెంసేపు యితనితో మంచిటాటలు చెప్పుతూ కూర్చో. అతనుయే మన్నా అవునని అన్నిటికీ తలవూపుతూ వుండు. ఆతనికి వ్యతిరేకంగా యేమిచెప్పుకు. వాళ్ళుచెప్పింది కాదంటే పిచ్చవాళ్లకు పిచ్చ యెక్కువై కోపం వస్తుంది సుమా! (అనివెళ్లుచున్నాడు.)

రాము—ఆయన లేనప్పుడు నేను మంత్రిస్తాను. (అని సుబలుని కేసి రెప్ప వాల్చుక చూచుచున్నాడు.)

సుబ—(చేతితో రాముని జూపుచు) సుమతీ! వీడికి కొంచెం మతిభ్రమ వున్నదనుకుంటాను.

సుమ—వున్నది. తప్పుకుండా వున్నది. (తనలో) ఇత డన్న మాట కర్థం యేమిటో.

సుబ—వీణ్ని పిచ్చవాళ్ళవైద్యశాలలో నుంచి తీసుకుని వచ్చి నట్టాన్నారు.

సుమ—మీమామయ్య కోనసీమ వెళ్ళినప్పుడు అమలాపురా న్నుంచి తీసుకుని వచ్చినారు. (ఇంతలోజ్ఞప్తి తెచ్చుకొని) కాదు కాదు. పిచ్చవాళ్ళ వైద్యశాలలో నుంచే తీసుకుని వచ్చినారు.

సుబ—(నవ్వుచు) సుమతీ! నీ వలాగు తడబడుతూ మాట్లాడుతా వేమి? నాదగ్గర నీకు భయం యెందుకు? నీ కావుంగరం మామ

య్యగారు కొత్తగా చేయించినారా? నీచేతిని వుండడంవల్ల ఆవుంగరానికి యెంతో అందం వచ్చింది. (అని చేయి పట్టుకొను చున్నాడు)

సుమ — (చటుక్కున చేయి తీసికొని తనలో) మళ్ళాడడాన్ని పట్టి చూస్తే యితడు మంచివాడులాగే కనపడుతూ వున్నాడు కాని పిచ్చివాడులాగు కనపడడం లేదు. (బిగ్గరగా) మీరు వూరికే నన్ను స్తుతి చేస్తూవున్నారు.

సుబ — సుమతి! సిగ్గువిడిచి దగ్గరగా వచ్చి కూర్చో. యెవరో కొత్తవాడిలాగు నన్ను మీరూమీరూ అంటూ వుండకు. మనలో మనకు మర్యాదలు యేమిటి? మునుపు పిలిచేటట్టుగానే నీవు అని పిలుస్తూ వుండు. మనం చెట్టాపట్టాలు వేసుకుని యీతోటలో తిరుగుతూ పల్ల: కోసుకొని ఆడుకుంటూ వుండేవాళ్లం ఆసంగ తంతా అప్పుడే మరిచి పోయినావా?

సుమ — మరిచి పోలేదు. మనం. వకరోజు శాస్త్రుల్లుగారితోటలోకి వెళ్ళి నారింజపండు కోసినప్పుడు జరిగినతమాషా నీకు యిప్పుడు జ్ఞాపకం వున్నదా?

సుబ — బాగా జ్ఞాపకం వున్నది. అతను మనల్ని తరుముకువచ్చేటప్పటికి మనం లేళ్లలాగు పరుగెత్తుకువచ్చి వీధిలో పడ్డాము. అతడు మనను పట్టుకోవలె నని వెనుక పరుగెత్తుకొని వచ్చిపరుగెత్త లేక కాలు జారి బొండులాగు బురదకాలువలో పడాడు. బట్టలన్నీ బురదయి పోయినవి. ఆసంగతి చెప్పుకుని మనం నెల్లాళ్లదాకా రోజూ కడుపులుబ్బేటట్టుగా నవ్వుకుంటూ వుండేవాళ్లము. ఆచిన్ననాటిఖులాసా దినాలు మళ్ళీ రావు.

సుమ — అటువంటిదినాలు మళ్ళీ రావు. అప్పుడు నీవు పిచ్చ — (జ్ఞప్తికి తెచ్చుకొని) కాదు కాదు. నాలభిప్రాయం అది కాదు. యేమీ

లేదు. (అని తొందర పడుచున్నది.)

సుబ — సుమతీ! అలా భయపడుతా వేమి? తొందరపడబోకు. నాదగ్గర నీకు భయం యెందుకు?

సుమ — (లేచి మెల్లగా లోపలికి నడుచుచు) మానాన్నగారు —

సుబ — మీనాన్నగారు యేమిటి? ఆయన చూస్తే యేమి చేస్తాడు? తల కొట్టివేస్తాడా యేమిటి? వచ్చి కూర్చో. (అని చేయి గట్టిగా పట్టుకొని లాగుచున్నాడు.)

సుమ — (తనలో) ఇతనికిపిచ్చు యెక్కువవుతూ వున్నది. (బిగ్గరగా) అవును. మీరు చెప్పినదంతా నిజం. ఆయన మనసు యేమీ చెయ్యలేదు. వచ్చి కూర్చుంటాను. నాచెయ్యి వదలండి.

సుబ — ఇదిగో వదలినాను.

సుమ — మీకు వంటయిందేమో కనుక్కొని వస్తాను. (అని చటుక్కున లోపలికి పోయి తలుపు వేసుకొనుచున్నది)

సుబ — ఇదేమిటి? (అని అద్భుతపడి నిలుచున్నాడు)

[రెండుగిన్నెలును, ఒకగరిటెయు పట్టుకొని రాముడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

రాము — ఇదుగో మీకు శౌషధం — కాదు. భోజనం తీసుకుని వచ్చినాను.

సుబ — ఆగరిటెలోది యేమిటి?

రాము — బుడంవరుగులు నేతిలో వేయించినాము.

సుబ — ఆగిన్నెలలోదో?

రాము — వకగిన్నెలోది మిరియాలచారు, రెండోగిన్నెలోది పెసరట్లూను పొట్టు తియ్యకుండా ముడిపెసలు నూరి రొట్టెలు చేసినాము.

సుబ — యేడిసినట్టే వున్నది. యీభోజనం. ఈపాడురొట్టెలు యెవరికికావలెను?

రాము—కోపపడకండి. మీరు రెండురొట్టెలు ఫలహారం చేస్తే కడుపులో కొంచెం చల్లపడి శాంతిస్తుంది. భోజనం చెయ్యండి.

సుబ—(లేచి రామునిజుట్టు పట్టుకొని గట్టిగా ఊపి) నన్ను యీప్రకారంగా అడవిమృగంలాగుచూడడానికి యింట్లోవాళ్లందరూ కలిసి యేదో కుట్రచేసినారో లేదో నిజం చెప్పు.

రాము—(జుట్టు వదల్చుకొనుచు) నాజుట్టు ఎవరిదా? మృగం లాగు చూడడానికి కుట్ర చెయ్యడం యేమిటి? మీరు నిజంగా ఆలాగే కనబడుతూ వున్నారు. మీరు పెద్దభల్లూకపుపట్టు పట్టినారు. అడవి మృగ మైనా, యింతపట్టు పట్టదు. మీరు నాజుట్టు వదలకపోతే రాణాకు పోయి బంట్రోతును తీసుకుని వస్తాను.

సుబ—నీఅనకతనకప్రసంగం మానకపోయినట్టయితే యిప్పుడు నాలుగు తన్ని నిన్ను యింట్లోనుంచి అవతలికి సాగనంపుతాను. (తనలో) బాగా ఆలోచిస్తే వీడితో విరోధం పడడం బాగా కనపడడం లేదు. ఇఖి వీడితో మంచిమాట లాడుతాను. వీడివల్ల యేదైనా వుపయోగం వుంటుంది. (బిగ్గరగా) రామా! నేను వూరికే వేళాకోళానికి జుట్టు పట్టుకుని వూపినాను. అంతేకాని మ రేమీ లేదు. నీవు మహా మంచివాడవు గా కనబడుతూ వున్నావు. ఇదిగో రూపాయి యిస్తూ వున్నాను పుచ్చుకో. (అని రూపాయి చేతిలో బెట్టుచున్నాడు.)

రాము—(పుచ్చుకొని సంతోషముతో) మీరు మహాదొడ్డ వారు. మాయజమానులనంటివారు ఫదిమం దైనా మీతో సమానం కారు.

సుబ—నాకు ఆకలిగా వున్నది. తెచ్చినవి విస్తర్తో పెట్టించు.

రాము—చిత్తము. (అని రొట్టెలు విస్తరిలో వేసి నిలుచున్నాడు.)

సుబ—(విస్తరిముందు కూరుచుండి) ఇ వేమిటి యీ రొట్టెలు నల్లగా వున్నవి? వీటికంటే మరియేమయినా చేసినట్టయితే బాగా వుండును. (అని తినచున్నాడు.)

రాము—చెయ్యి కరుచుకుంటారు. జాగ్రత్తగా తినండి.

సుబ—చెయ్యి కరుచుకోవడానికి నేను పసిపిల్లవాణ్ని అనుకున్నావా యేమిటి. రామా! యివి బాగున్నవి కావు. తినడానికి వీటికంటే యేమయినా మంచివి తెస్తా?

రాము—మరేమీ తేవడానికి వల్ల కాదు. అయ్యగారు యివి మాత్రమే మీకు పెట్టుమన్నారు. యివన్నీ పైత్యహారపువస్తువు లట.

సుబ—అయ్యగారిని—(ఆపుకొని) పైత్యహారమూలేదు యేమీ లేదు. మరి యేమయినా తీసుకొనివస్తా. నాకు వీటితో ఆకలి యెంత మాత్రమూ తీరలేదు.

రాము—అలాగా? (అని గరిటెయు గిన్నెలును తీసికొని పరుగెత్తుచున్నాడు.)

సుబ—వీడు నేను గరిటెలూ గిన్నెలూ యెత్తుకుని పారిపోతాననుకున్నాడు కాబోలును. అవన్నీ వీడు యెంతతొందరగా తీసుకుని పోయినాడో? ఇక్కడిమోస్తరు చూస్తే నా కంతా విచిత్రంగా కనపడుతూవున్నది. దాసీది పిచ్చుదిగా వున్నది. ఈరాముడు తెలివిమాలిన మోటపశువులాగు కనపడుతూ వున్నాడు. నామరదలు కూడా నన్ను చూస్తే పెద్దపులితో వెలుగుబంటిలో చూచినట్టు భయపడుతూ వున్నది. ఇఖి నా మామగారిసంగతి చెప్పనక్కరలేదు. ఆయనకు పాడు పొస్తకాలు చదవగా చదవగా మతిపోయింది. మహారాణిగారిని చూచినట్టు ఆయన నాకేసి వూరికే రెప్ప వాల్చుకుండా చూడడం మొదలు పెట్టినాడు. ఆయనకు పిచ్చు అయినందుకు ఆవగింజంతయినా సందేహం

లేదు. కాని సుమతీసంగతిమాత్రం నా కేమీ బోధపడడం లేదు. ఇప్పుడు సుమతికి వకపుస్తకం వ్రాసి రాముడిచేత పంపిస్తాను. (అని వ్రాయుచు చదువుచున్నాడు)——“అత్యంతప్రియురాల వైనసుమతీ! నన్ను చూస్తే నీ కంత సిగ్గు భయమూ రావడానికి కారణం యేమిటి? నీకు నామీద కోపం రావడానికి నేను యేమి నేరం చేసినాను? నేను చేసిన అపరాధం చెప్పినట్టయితే నేను వెంటనే నీకాశ్చర్యమీద పడి ఊమాపణ కోరుకుంటాను. కాబట్టి నాయందు దయవ్రుంచి విచార గ్రస్తుడనై పున్ననన్ను సంతోషపెట్టవలె నని మరీమరీ వేడుకుంటూ వున్నాను. నీచిన్ననాటిప్రియమిత్రుడు సుబబుడు”——ఇది చాలుచు.

[పోకదొన్నెయు విస్తరియు చేతబట్టుకొని రాముడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

రాము——ఇవిగో మీకు పెసరట్లు మళ్ళీ తెచ్చినాను. ఈసారి ఆకలి తీచేట్టుగా కావలసినన్ని తినండి. (తనలో) ఇప్పుడు గరిటె తీసి వేసి దొన్నెలు తెచ్చినాను గనుక వీటితో యితడు యెవరికీ హాని చెయ్య లేడు. (అని క్రింద పెట్టుచున్నాడు)

సుబ——(విస్తరిముందు) కూరుచుండి ఈమాటయినా మంచి రొట్టెలు తెచ్చినావా? వెండిగిన్నె లోపల పడవేసి యీవెధనదొప్ప తెచ్చినా వేమి? లోపలికి వెళ్ళి గిన్నె తీసుకుని రా. (అని పోకదొప్ప వినరి వేయుచున్నాడు)

రాము——గిన్నె తీసుకునిరాను. మిమ్మలిని నమ్మి మీ చేతికి గిన్నె యివ్వడం ఊమం కాదు. (తనలో) ఈయనచేతికి గిన్నెలూ గరిటెలూ యిచ్చి వాటితో నాతల బద్దలుకొట్టించుకుంటానా? నాకు అపాయం రాకుండా యేలా కాపాడుకోవలెనో నాకు బాగా తెలుసుచు. నేను మోసపోను.

సుబ——(కోపముతో) జాగ్రత నన్ను నీవు దొంగవాణ్ణిగా

భావిస్తూ వున్నట్టున్నావు.

రాము—ఆసంగతి నా కేమీ తెలియదు. మీ కది ముదిరితే అపాయం సంభవిస్తుంది గనుక మీదగ్గర గిన్నెలు మొదలయిన గట్టి వస్తువులు యేమీ వుంచవద్దని మీ మామగారు సెలవిచ్చినారు.

సుబ—(కోపముతో) ఏదిముదిరితే—

రాము—మీ కున్న జబ్బు.

సుబ—జబ్బేమిటి?

రాము—అయ్యగారు దాని కేమిటో పేరు పెట్టినారు. జ్ఞాపకము చేసుకుని చెపుతాను వుండండి. “చిచ్చాల్యం”. జ్ఞాపకం వచ్చింది. అవును అదే.

సుబ—నీమొఖం చిచ్చాల్యం యేమిటి?

రాము—దానికి యింకో పేరు “తిభ్రమ”

సుబ—మతిభ్రమ అనా నీ తాత్పర్యం?

రాము—అవును ఆమాట అదే.

సుబ—మొదటిమాట చిత్తచాంచల్యం కాబోలును.

రాము—నానోరు తిరగదు. మీ మామగారు నాతో చెప్పింది యిప్పుడు మీ రన్నమాటే.

సుబ—(నవ్వుచు) ఇప్పుడు నా కంతాబోధపడ్డది.

రాము—అవును మీకు బోధపడ్డది. (అని నవ్వుచున్నాడు.)

సుబ—(నవ్వుచు) ఈవింత బహుబాగావున్నది. ఆ పిచ్చమున లాయన నాకు పిచ్చని యెందుకనుకున్నాడు?

రాము—ఏమో! నాకు తెలియదు.

సుబ—నీకు తెలియకపోతేపోయిందిగాని నీవు నాకు వక్క సహాయం చేసిపెడుతావా?

రాము—ఏమిసహాయం? మీచేతులూ కాళ్ళూ కట్టిపెట్టవలెనా యేమిటి?

సుబ—అలాగంటిపనికాదు. నాకు మామగారివిషయంలో వక్క తమాషా చెయ్యవలె నని వున్నది.

రాము—అయ్యో! పాపం ఆయనకు—

సుబ—తొందరపడకు. మరేమీ కాదు. వూరికే పరిచూచకం. అందులో నీవు సహాయం చేస్తే నీకు వకరూపాయి యిస్తాను.

రాము—అలాగైతే ఆలోచిస్తాను. ఆయన విషయంలో చేసేది యీపొస్తకాలు తగలపెట్టడం తప్ప మరేమీ నాకు కనపడదు. ఈపుస్తకాలన్నిటినీ అగ్నిహోత్రుడికి సమర్పణ చేస్తే నాకు యెంతో సంహోషంగా వుంటుంది. అలా చేస్తానూ! నాశ్రమ నివారణ అవుతుంది. వీటిపురుగులు దులపలేక చచ్చిపోతూ వున్నాను. — ఓఅగ్ని గేవుడా! నీకు సమస్కారం చేస్తాను? ఈయనపాతతాటాకులపుస్తకాలన్నీ పూర్ణాహుతిగా సమర్పిస్తాను. గనుక, మీరు వక్కపుస్తకమయినా మిగలకుండా కంటిపూర్తిగా భక్షించి నన్ను కృతార్థుణ్ణి చెయ్యండి.

సుబ—చెయ్యవలసిన పని మనము యిద్దరమూ కొంచెం సేపటిలో నిశ్చయింతాము గాని నీవు ముందుగా యీపుస్తకం తీసుకుని వెళ్ళి సుమతికి యిచ్చి రా. యిదుగో రూపాయి (అని యిచ్చుచున్నాడు.)

రాము—(పుచ్చుకొని) రూపాయ పుచ్చుకోవడానికి నా కేమీ అభ్యంతరం లేదు. గాని పుస్తకం మాత్రం నేను తీసుకొని వెళ్ళను. పుస్తకం ఆ ఆడదానిచేత పంపించండి.

సుబ—గౌరిచేతనా? అది నన్నుచూస్తే పరుగెత్తుతుంది. నా

దగ్గిరకే రాదే.

రాము—దాని చేతులో రెండణాలడబ్బులు పారవెయ్యండి. అప్పు డది కావలసినంతదగ్గిరగా వస్తుంది. చానికి కావలసిం దంతే.

సుబ—ఆలా గయితే దాన్ని వక్కసారి యిక్కడికి పంపించు.

రాము—నిముషంలో పంపుతాను. (అని వెళ్ళుచున్నాడు)

సుబ.—(ఒంటరిగా) నేను ఆలోచించింది బహుశాగా వున్నది. వీరందరూ కలిసి వస్తే కాస్త సేపటిలో తమాషా చేస్తాను. రాముణ్ణి బెదరకొట్టకూడదు. వీడు యిందులో చాలా పనికివస్తాడు. అదుగో అప్పుడే గౌరి వస్తూవున్నది.

[బెదరి బెదరి చూచుచు గౌరి ప్రవేశించుచున్నది.]

గౌరి—అయ్యా! రాముడు మీరు యెందుకో నన్ను రమ్మన్నా రని చెప్పినాడు.

సుబ—అవును. యీవుత్తరం సుమతికి తీసుకుని వెళ్లడం నిమిత్తం పిలువ మన్నాను. అటువంటి సౌందర్యనంతురాలికి వుత్తరం తీసుకుని వెళ్ళడానికి నీవంటి అందగత్తెలు తప్ప యితరులు తగరు.

గౌరి—(తనలో) యితణ్ణి పిచ్చవా డంటారేమి? ఈయన మహారాజులాగు మాట్లాడుతూ వున్నారు.

సుబ—(ఉత్తరము చేతి కిచ్చి) యీవుత్తరం తీసుకుని వెళ్ళి నీయజమానురాలి కియ్యి. యదుగో నీబహుమానము. (అని నాలుగు అణా లిచ్చుచున్నాడు.)

గౌరి—(సంతోషముతో) వుత్తరం యిచ్చివస్తాను. వుత్తరంతీసు కొని వెళ్ళినప్పుడల్లా యిలా బహుమానం యిస్తూవుండవలెను.

సుబ—నీవు బహుమంచిదానవు. ఆలాగే యిస్తూ వుంటాను. వేగిరం వెళ్ళు. (అని వీపుమీద తట్టుచున్నాడు.)

[అప్పుడు మతిమంతుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

మతి—(తనలో) అడుగో సుబలుడు దాన్ని కొడుతూవున్నాడు. నేను మళ్ళీ యోగదృష్టితో చూచి శాంతపరచవలెను.

గౌరి—(చూచి పరుగెత్తుచు) అరుగో! అయ్యగారు వస్తూవున్నారు. (అని వెళ్ళుచున్నది.)

సుబ—ఆ వెరివాడా! (అని మరియొకదారిని వెళ్ళుచున్నాడు)

మతి—అయ్యో! కుర్రవాడు తప్పించుకొనిపోయినాడు. పిచ్చయింత వేగంగా పెచ్చిపోవడం నేను యెక్కడా చూడలేదు.

[రాముడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

రాము—అయ్యో! మీకోసం యెవరో యిద్దరు పెద్దకుంకం బొట్లు పెట్టుకునివచ్చి వాకిట్లో నిలుచుని వున్నారు. వారిని చూడడంతోటే దెయ్యాలపోతు లేమో నని నాకు భయంవేసింది.

మతి—వారు వైద్యులయివుంటారు. సందేహములేదు. వారిని లోపలికి తీసుకుని రా.

రాము—అదుగో వారే వస్తూవున్నారు.

[సదానందయోగియు, గజాననాసును ప్రవేశించుచున్నారు.]

మతి—(సుబలుని కొఱకు నాలుగు దిక్కులను జూచి) మా వాడు యిప్పుడు యెలాగో వెళ్ళినాడు. సందేహం లేదు. అతను మళ్ళీ యిప్పుడే వస్తాడు. రావడంతోటే అతణ్ని మీకు చూపిస్తాను. మీరు జాగ్రత్తగా వుండవలెను. పయికి చూడడానికి అత సంతపిచ్చవాడుగా కనపడడుగాని యీవ్యాధి మీవంటి ఘనవైద్యులు చక్కగా శోధించ తగ్గదని తలుస్తాను.

సదా—మీరు చెప్పినదాన్నిబట్టి చూస్తే మీవాడికి పైత్య చలన మని నిశ్చయిస్తాను.

గజా—క్షమించవలెను. అది ప్రైత్యచలనంకాదు. భూతావేశమని నేను భావిస్తాను.

సదా.—మీరు మహాబాగా కనిపెట్టినారు. (తనలో) ఇతనికి యేమీ తెలియదు.

గజా—(తనలో) యేమీ తెలియకపోయినా మితడన్నీ తనకే తెలుసునంటాడు.

మతి.—మీ రతణ్ణి సావకాశంగా పరీక్షచేసి చూడవచ్చును. మీరు నైద్యులని చెప్పక నాన్నేహితులనిమాత్రము చెపితే అతను మీతో మనసిచ్చి మాట్లాడుతాడు. అలాచేస్తే బాగావుండదా?

సదా—దివ్యంగా వుంటుంది.

గజా—బాగానే వుంటుంది.

మతి — అతనివిషయంలో మీరు బహుబాగ్రతగా వుండవలెను. వొక్కొక్కప్పుడు అతనికి పిచ్చకోపం వస్తుంది. అలాగంటప్పుడు అతను వట్కూ పై తెలియకుండా ద్వారాస్యం చేస్తాడు. యిందాకా మా నవుకరునూ దాసీదాన్నీ కొట్టినాడు. అయితే నేను వెంటనే వచ్చి యోగదృష్టితో చూచేటప్పటికి ఆ వుద్రేక మంతాపోయి నిముషంలో శాంతపడిపోయినాడు. మీ కేమైనా తొందర కలిగితే నన్ను వెంటనే పిలవండి. నేను వచ్చి యోగదృష్టితో చూచి తక్షణం శాంతుణ్ణి చేస్తాను.

సదా—ఈవిషయంలో నాకు మీసహాయం అక్కరలేదు. అది మేము సిత్యమూ చేసేపనే. అడుగో! ఆవచ్చేది అతనే కాబోలును.

[సుబలుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

మతి—(రహస్యముగా) అవును. అతనే. (సుబలునితో బిగ్గరగా) అబ్బాయీ! వీరిద్దరూ నాన్నేహితులు. బహుతేలీసినవారు. గొప్ప

విద్వాంసులు.

సదా—(మతిమంతునితో రహస్యముగా) ఆముఖిలక్షణంచూడగానే నాకు పైత్యచలన మయినట్టు నిశ్చయంగా పొడకట్టుతూవున్నది.

గజా—(మతిమంతునితో రహస్యముగా) అతని చూపువల్ల యిది గ్రహలక్షణ మయినట్టు నాకు స్పష్టపడిపోయింది.

మతి—(ఇద్దరితోను రహస్యముగా)మిరిద్దరూ ఆలోచించుకొని యేదో నిశ్చయం చెయ్యవలెను; యిఖ మిమ్మలిని యిద్దరినీ యితనివద్ద విడిచి నేను వెళుతాను. (సుబలునితో బిగ్గరగా) అబ్బాయీ! నేను వక్కసారి లోపలికి వెళ్ళి వస్తాను. ఈలోపుగా నీవు వీరియిద్దరితోనూ మాట్లాడుతూవుండు. వీరు బహుమంచివారు. (అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

సుబ—(తనలో) ఈముసలివాళ్ళు యిద్దరూ నా కేసి చూచి యేమో ఆలోచిస్తూవున్నారు. వీరుకూడా మా మామగారియోగపు పిచ్చలో చేరినవా రనుకుంటాను. (బిగ్గరగా) అయ్యా! దయ చెయ్యండి. నేను యీవూరు మంచి దనుకుంటాను.

సదా—బహుమంచిగ్రామం.

గజా—ఇక్కడ సమస్త సదుపాయాలూ వున్నవి.

సుబ—ఈయేడు పంటలు బాగా వున్నవా?

సదా—బాగానే వున్నవి.

సుబ—మీ కేమయినా నీళ్లమందు వెయ్యడం అలవాటు వున్నదా?

సదా—లేదు. మిమ్మల్ని మేము కొన్నిప్రశ్నలను వెయ్యవలెనని వున్నది. అడుగవచ్చునా?

సుబ—అడగవచ్చునుగాని నేనే ముందుగా కొన్ని ప్రశ్నలు వేస్తాను. వాటికి జవాబు చెప్పండి. మాతండ్రిగారి మేనమామకొడుకు

మితస్థి గారి మేనల్లుడు మనుమ డైనట్టయితే, అతను పూజారిజాంబ వంతుడికి యే మవుతాడు ?

సదా—యేమీకాదు.

సుబ—యేమీకాకపోతే నన్ను మీరు అలాగంటి సందర్భం మాలినప్రశ్నలుమాత్రం వెయ్యకండి.

సదా—(తనలో) నే ననుకున్నట్టే యితనిది తప్పకుండా పైత్య చలనమే. (బిగ్గరగా) మీ రేమీ సందేహపడవలసినపని లేదు. మే మటువంటి ప్రశ్నలు వెయ్యము. ఏమండీ! గజాసనదాసుగారూ! మీ రేమంటారు ?

గజా—యెంతమాత్రమూ వెయ్యము. (తనలో) ఇది భూత లక్షణమే సందేహము లేదు.

సుబ—అలాగయితే ఆరంభించండి.

సదా—మీపూర్వో వింతవర్తమానాలు యేమయినావుంటే చెపుతారా ?

సుబ—(తనలో) వీళ్ళు వర్తమానపత్రికలకు వ్రాసేవాళ్ళు కాబోలును? వీళ్ళకు తగినట్టు చెపుతాను. (బిగ్గరగా) మీపూర్వో వక లేగదూడ అయిదుకాళ్ళతో పుట్టింది. వకసములావుకు మూడుకోమ్ము లున్నవి.

సదా—(తనలో) దీనితో యితనికి పైత్యలక్షణ మయినట్టు స్థాపన అయినది. అయినాకానీ యింకొక్కప్రశ్నకూడా అడిగి చూస్తాను. (బిగ్గరగా) ఇవి వింతసమాచారాలే! రామాయణం విన్నారు గదా రాముడికి నీత యే మవుతుందో చెప్పగలరా ?

సుబ—(తనలో) వీళ్ళు నన్ను పిచ్చవాణ్ణి చేసి ఆడించవలె ననుకుంటూవున్నారు. వీళ్ళకు బుద్ధివచ్చేట్టు జవాబుచెపుతాను. (బిగ్గరగా)

మీకు యాయన అయినట్టి రాముడికి సీత మేనమామమొగుడవు తుంది. తెలిసిందా?

సదా—(తనలో) ఇక ప్రశ్న లక్కరలేదు. ఇప్పుడు పిచ్చ స్థిర పడింది.

గజా—(తనలో) ఇతణ్ణి యిప్పుడు దేయ్యం సంపూర్ణంగా ఆవహించి వున్నది. (బిగ్గరగా) అయ్యా! యోగిగానూ! మీ సెల నైతే నేను కూడా యీచిన్నవాణ్ణి వకటి రెండు ప్రశ్నలు అడుగు తాను. అబ్బాయీ! యిప్పుడు మీయెదట యెవరైనా నిలుచున్నట్లు కనపడుతూ వున్నారా?

సుబ—కనపడుతూ వున్నారు. మీరు బుద్ధిచూ నిలుచున్నట్లు కనపడుతూ వున్నారు.

సదా—అబ్బాయీ! మిమ్మల్ని నేను నక్కప్రశ్న అడుగుతాను గాని మరివకలాగు అరుకోక సరిఅయిన జవాబు చెప్పండి. మీతండ్రి గారికి యెప్పుడయినా ప్రత్యభ్రమ వుండేదా?

సుబ—(తనలో) వీళ్ళి బుద్ధిమాలిన ప్రశ్నలు వేస్తూవున్నారు. అయినాకానీ యింకా యేమి అడుగుతారో నక్కనిముషం వోపకచేసి వింటాను. (బిగ్గరగా) లేదు.

సదా—పోనీ. మీబంధువులలో యెవరి కైనా వున్నదా?

సుబ—వున్నది. మా మేనమామగారికి యోగపుపిచ్చి వున్నది. (తనలో) ఇఖ నే నీపాడుప్రశ్నలకు జవాబు చెప్పలేను. నిద్రవచ్చినట్లు నటిస్తాను. (అని గోడకుఁ జేరిగిలఁబడి కన్నులుమూసికొనుచున్నాఁడు)

సదా—(దగ్గిరకు పోయి మెల్లగా చేయిపట్టుకొని చూచి) చేతిలో ప్రత్యనాడి బాగా ఆడుతూ వున్నది. గజాననదాసుగారూ! మీరుకూడా చూడండి.

గజా—(చేయిపట్టుకొని చూచి) యిది పైత్యనాడికాదు. తప్పకుండా భూతనాడి ఆడుతూ వున్నది. ఇది గ్రహలక్షణం.

సుబ—(కన్నులు విప్పి లేచి) మీరు నాకు నిద్రాభంగం కలుగ చేస్తూవున్నారు. మీరు తక్షణం యీగదివిడిచి వెళ్ళికపోయినట్టయితే మిమ్మలిని యిద్దరినీ కొట్లోపెట్టి తాళం వేస్తాను. (అని ముందుకు వచ్చుచున్నాడు)

ఇద్దఱు—(చేతు లడ్డము పెట్టుకొని వెచుక వెచుకకు నడుచుచు) తాళండి వెళుతూ వున్నాము. (అని గుమ్మముచేరి పరుగెత్తుచున్నారు)

సుబ—వేగిరం వెళ్ళికపోతే యీపొస్తకాలకట్ట పుచ్చుకుని నెత్తి పగలవేస్తాను. (అని రెండుచేతులతోను రెండుతాటాకుల పుస్తకములు విసరి వేయుచున్నాడు.) దెబ్బ తగలలేదు. వాళ్ళు తప్పించుకుని పారిపోయినారు. ఇఖ నేను యీయింట్లో వుండకూడదు. యీ వూళ్ళో యింతమంది పిచ్చవాళ్ళు బాహటంగా తిరుగుతూవుంటే పట్టుకోకుండా పోలీసువాళ్ళు యేమి చేస్తూవున్నారు? నేను యిప్పుడు మా ముసలి పిచ్చాయనను తీసుకునివెళ్ళి స్టేషనులో వప్పగించి ఆయన కూతురిని తీసుకుని లేచిపోతాను. సుమతికూడా నేను కనపడినప్పుడల్లా యేదో వింతగా చూస్తుంది.

[సుమతి ప్రవేశించుచున్నది.]

సుమ—(కలయ(జూచి) యీపుస్తకాలన్నీ యీలాగుపారవేసి వున్నవేమి?

సుబ—సుమతీ! యీపుస్తకాలా?

సుమ—(తనలో) ఇతడే పారవేసినట్టున్నాడు. న నేమి చేసి పోతాడో అని నాకు భయం వేస్తూ వున్నది. (అని పరుగెత్తుబోవుచున్నది.)

[తేటి పాతమామమ మతిమంతుడు పరివేశించుచున్నాడు.]

మతి—అమ్మాయి! భయపడకు. అబ్బాయి! కొంచెం శాంతించు. పుస్తకాలు పాడుచెయ్యకు. (అని మాతనివంక రెప్ప వాల్చుక చూచుచున్నాడు.)

సుబ—మామా! అంతాచెపుతాను వినండి. నేను మహా నెమ్మదైనవాణ్ని. నాకు సాధారణంగా కోపం రాదు. యియింట్లో జరుగుతూవున్న పిచ్చపనులవల్ల నావంటి శాంతుడికికూడా కోపం వస్తూవున్నది. యిఖ నైనా మీరు యిపిచ్చపనులు కట్టిపెట్టకపోతే మిమ్మల్నినికూడా మెడపట్టుకుని అవతలికి గెంటివేస్తారు.

మతి—(చిలునవ్వుతో రెప్పవాల్చుక చూచుచు) సుబలా! కొంచెం శాంతించు. (తనలో) యిప్పుడు లొంగుబాటులో లేడు. పోలీసుబంట్లోతు వస్తే బాగా వుండును.

సుబ—శాంతిస్తారు. (అని మీదికి వచ్చుచున్నాడు)

సుమ—బావా! ముసలాయనజోలికి రాకు. (అని యిద్దరికిని నమమ వచ్చుచున్నది.)

మతి—అమ్మాయి! అడ్డంరాకు. నాకు భయంలేదు. నన్ను యోగదృష్టితో చూడనియ్యి.

సుబ—ఓప్రియురాలా! నీ నేమీ భయపడకు. నీతండ్రికి నే నేమీ అపాయం చెయ్యను. మామగారూ! నేను వక్కనిముషం మీకొమార్తెతో మాట్లాడవలెను. దయచేసి మీరు వక్కపర్యాయం అవతలికి వెళ్లండి. (అని సుమతిని ముందుకు లాగుకొని మతిమంతుని మెల్లగా గుమ్మమువద్దకు త్రోసికొనిపోయి యావలకుఁ బంపి తలుపు వేయుచున్నాడు.)

సుమ —అయ్యో! మానాన్నగారు.—

సుబ—సుమతీ ! నీ వికారపుచేష్టలు మాని వక్కనిముషం నాతో నెమ్మదిగా మాట్లాడు. యీలావచ్చి కూర్చో నాకేసి బెదరి చూడకు. నాహృదయేశ్వరీ ! భయం మాని నేను యిప్పుడు తరిమివేసిన యిద్దరు ముసలివాళ్ళూ యెవరో చెప్పు.

సుమ—(కూరుచుండి) వారు పిచ్చునైద్యులు.

సుబ— వాళ్లు పిచ్చువాళ్లని నేను చూడడంతోటే అనుకున్నాను.

సుమ—వారికి పిచ్చులేదు. వారు పిచ్చుకుదిర్చే నైద్యులు. నీ పిచ్చు యెటువంటిదో చూడడంనిమిత్తం వారు వచ్చినారు.

సుబ— యేడిసినారులే. సుమతీ ! భయపడకు. తిన్నగా కూర్చో. నాకేసి మొగం యెత్తిచూడు. మనబాల్యస్నేహమంతా యీనాలుగు సంవత్సరాలలోనే మరచిపోయినావా ?

సుమ—(అతనివంక చూచుచు) బావా ! నీకు నిజంగా పిచ్చు వున్నవో లేదో చెప్పు.

సుబ—నీ కలాగంటి సంశయం యెందుకు కలిగింది ?

సుమ—తల్లి పోయినప్పటినుంచీ మీమేనల్లుడికి విచారంచేత పిచ్చుయెత్తిపోయిందని మానాన్నగారిపేర మీబాబయ్యగారే వ్రాసినారే.

సుబ—దాని కర్థం స్పష్టంగా తెలుస్తూనే వున్నది. విచారంచేత పిచ్చుయెత్తిపోయిందంటే దుఃఖించేత యేమీ తోచకుండా వున్నదని అర్థం నీకు బోధపడలేదా ? నన్ను చూచినతరువాత యిప్పుడైనా నాకు పిచ్చు లేదని నీకు నిశ్చయం కలిగిందా లేదా?

సుమ— నీవు యిప్పుడు మంచివాడవులాగే కనపడుతూ వున్నావు.

సుబ—అలాగైతే నిన్ను వక్కప్రశ్న అడుగుతాను. నిజం చెప్పు. నిన్ను మీనాన్నగారు యెవరి కైనా యిచ్చి వివాహం చెయ్యడానికి నిశ్చయించినారా యింకా లేదా?

సుమ—(తలవంచుకొని) యింకా యెవరికీ యివ్వడానికి నిశ్చయం చెయ్యలేదు.

సుబ—అలాగయితే నన్ను వివాహం చేసుకోడానికి, నీకు యిష్టం వున్నదా? మనం యిద్దరమూ మేనత్త మేనమామ బిడ్డలమూ బాల్యన్నేహితులమూ మాత్రమే కాకుండా యేకశరీరులము కూడా కావలెనని నాకు కోరిక వున్నది. వేగిరం చెప్పు.

సుమ—నేను ఆలోచించుకొని చెబుతాను.

సుబ—ఆలోచనా లేదు యేమీ లేదు. వప్పుకో.

సుమ—నీవు యీసంగతి మానాన్నగారిని అడగవలెను.

సుబ—ఆయన వప్పుకోడు. ఆయన యిప్పుడు నన్ను చేసిన అనమానానికి నేను తగినపని చేస్తాను.

సుమ—నీవు అలాగింటిపని యెంతమాత్రమూ—

సుబ—తొందరపడబోకు. నిజంగా నేను యేమీ చెయ్యను. పరియాచకానికి వక్కతమాషా చేస్తాను. ఇందులో నాకు నీవు కూడా సహాయం చెయ్యవలెను.

సుమ—అదేమిటో అంతా నాతో చెప్పు.

సుబ—ముందుగా చెప్పడానికి నల్లకాదు. కాని కొంచెం నేపటికి నీ కదంతా తెలుస్తుంది. ఆయన నన్ను పిచ్చవాణ్ణిగా కట్టి వేసినాడు. ఆయనవిషయంలో ఆపని నేను చేస్తే ఆయనకు యేలాగ వుంటుందో చూతాము.

సుమ—ఆయనకు యేమీ శరీరబాధమాత్రం చెయ్యకు. ఆయన

పిలుస్తూవున్నారు. నేను తలుపుతీసి లోపలికి వెళ్ళిపోతాను. (అప్రకారముగా చేయుచున్నది.)

[మంగలికత్తి వేతబట్టుకొని మతిమంతుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

మతి—(తనలో) నేను యిప్పుడు యితనికి తల గొరగవలెను. లేకపోతే పిచ్చు నిమ్మలించదు.

సుబ—(తనలో) ఇతడు మంగలికత్తి తెచ్చినాడు. గొంతుక కోస్తాడా యేమిటి? (బిగ్గరగా) మామా! ఆగండి. ఆచేతిలోది దూరంగా పెట్టండి.

మతి—(తనలో) ఇతని కప్పుడే అనుమానం కలిగింది. యేమరి పాటుగా వున్నప్పుడు ఆపని చెయ్యవలెను. (బిగ్గరగా) అబ్బాయీ! నాదగ్గరగా వచ్చి కూర్చో.

[గౌరి ప్రవేశించుచున్నది.]

గౌరి—(మతిమంతునితో) అయ్యా! తమకోసం యెవరో తమాషా వేషం వేసుకుని వకమనిషి వచ్చినాడు. (అని తనలో నవ్వుకొనుచు సుబలునికి చేసేగ చేయుచున్నది.) అతను తాణానుంచివచ్చినా నని చెప్పినాడు.

మతి—అతణ్ని లోపలికి తీసుకుని రా. తక్షణం తీసుకుని రా. (తనలో) సందేహం లేదు. అతను పోలీసు బంట్లోతు. అతను మంచి సమయంలో వచ్చినాడు. అతను యితనితల గట్టిగాపట్టుకుంటే యీ కత్తితో నేను క్షవరంచేస్తాను. (అని కత్తి పయికి తీయుచున్నాడు.)

గౌరి—యిప్పుడే తీసుకునివస్తాను.

(అని వెళ్ళుచున్నది.)

సుబ—(మతిమంతుని మొగమునంక చూచుచు) ఈముసలాయనకు నిజంగానే పిచ్చు అనుకుంటాను.

[మొగము కనబడకుండ ఎఱ్ఱతలగుడ్డ వికారముగా చుట్టుకొని రాముడు

ప్రవేశించుచున్నాడు.]

మతి — ఇఖ నేను సిద్ధంగా వుండవలెను. (అని కత్తి క్రిందపెట్టి బట్ట సవరించుకొనుచున్నాడు.)

సుబ—ఇశుగో రాముడు వచ్చినాడు. నాఅదృష్టం బాగా వున్నది. (అని రామునకు చేసేగచేయగా రాముడు మరల సైగ చేయు చున్నాడు.) మామా! ఈమనిషివేషం బహువిచిత్రంగా వున్నది. యితడు యిక్కడికి యెందుకు వచ్చినాడు?

మతి—యెందుకూలేదు. వూరికే వచ్చినాడు. యితడు గారిడి చేస్తాడు. (అని రామునిదగ్గరకు పోయి సుబలుని చూపి సైగచేసి మెల్లగా) నేను పట్టుకోవడానికి కబురుపంపించినచిన్నవాడు యితడే. నీవు భయపడకుండా గట్టిగా పట్టుకోవలెను.

రాము—మీరు ముందు నడవండి. ముసలివారు మీరేభయ పడకపోతే నేను భయపడునునా?

మతి — (రామునితో) నేను యోగదృష్టితో చూచి అతణ్ణి కదలమెదలకుండా చేస్తాను. అతడు నీశ్చేష్టితుడై చిత్రపుప్రతిమలాగు. వున్నప్పుడు నీవు వెళ్ళి పట్టుకోవలెను.

రాము—మీ యోగదృష్టి గిగదృష్టి యేమీ నాకు సహాయం అక్కరలేదు. నేను సిద్ధంగా వున్నాను.

మతి—నే నాకుర్చీ తెచ్చి యితనికి యెదురుగా వేసుకుని కూర్చుంటాను. (అని వెళ్లుచున్నాడు.)

సుబ—(రామునితో) ఆతడు కుర్చీలో కూర్చోవడంతోటే నీవు వెనుకనుంచి తాళ్ళువేసి వెంటనే కట్టవలెను.

రాము—నుంచిది అలాగే చేస్తాను. ఇయిగో తాళ్ళు నాచే

తులో సిద్ధంగానే వున్నవి. (అని చూపుచున్నాడు.)

మతి—(కుర్చీ తెచ్చి సుబలున కెదురుగా వేసికొని కూచుండి రెప్పవాల్చుక సుబలుని చూచుచు) అబ్బాయీ! జాగ్రతగా కూర్చో (అని వెనుకతిరిగి రామునికి సైగలు చేయఁగా సుబలుఁడుకూడ సైగలు చేయుచున్నాడు) అబ్బాయీ! నీవు యిందాకా చాలా దురుసుగా వున్నావు. ఇప్పుడు నెమ్మదిపడ్డా వచుకుంటాను. (అని రెప్ప వాల్చుక మరల సుబలుని చూచుచున్నాడు.)

సుబ—అవును (అని కన్ను లరమోడ్చి కుర్చీకి జేరగిలఁబడి కూర్చుండి నిద్రపోయినట్టు నటించుచున్నాడు.)

మతి—(మెల్లగా) ఇదే సమయం. ఇతడు నాతపోమహిమచేత యోగనిద్రలోపడి దేహం తెలియకుండా వున్నాడు. ఇతణ్ని యిప్పుడు పట్టుకుని కట్టిపెట్టివెయ్యి.

రాము—అలాగే చేస్తాను. మీరు రెప్పవాల్చుకుండా అతని కేసి చూస్తూవుండండి. (అని త్రాళ్ళు పయినుండి పోనిచ్చి మతిమంతునినే కుర్చీ కంటకట్టుచున్నాడు.)

మతి—(పెనగులాడుచు) ఓరి బుద్ధిహీనుడా! ఇందులో నీవు పొరపాటుపడి; వకరినికట్టడానికి వకరిని కట్టినావు.

రాము—వూరికే పెనగులాడకండి. నేను యెప్పుడూ; పొరపాటుపని చేసేవాణ్ని కాను. (అని మరింత గట్టిగా బిగించి కట్టుచున్నాడు.)

మతి—(కోపముతో) ఇదేమిపని? నేను చెప్పినాకానీ నీకు బుద్ధిరాకుండా వున్నదేమి? పిచ్చివాణ్ని నేను కాను. నాకు యెదురుగా కుర్చీమీద కూర్చున్న అతడు పిచ్చివాడు.

రాము—(అద్భుతపడ్డట్టుతలయూచుచు) పిచ్చవాళ్లు యెప్పుడూ

యిలాగే అంటూవుంటారు.

సుబ—నాకు బహువిచారంగా వున్నది?

రాము—నాకూ విచారంగానే వున్నది. అయినాకానీ పిచ్చ వాళ్ళ విషయంలో చెయ్యవలసినపని చెయ్యక తప్పదు.

మతి—(ఆగ్రహముతో) ఓరి పశువా! నేను పిచ్చవాడ నుటా? (అని పండ్లు పటపట కొలుకుచున్నాడు.)

రాము—ఇతనిది సాధారణమయిన పిచ్చకాదు. నేను యింత మంది పిచ్చవాళ్లను చూచినాను గాని ముసలితనంలో యిలా పళ్ళు కొరికేపిచ్చ నేను యిదివరకు యెక్కడా చూడలేదు. మీరేమంటారు?

సుబ—అవును. ఇది బహుప్రబలమయిన పిచ్చ.

మతి—సుబలా! నీవు పిచ్చలోవుండి యీదౌర్జన్యంలో నీవు నాకు యేమీ సహాయం చెయ్యలేని స్థితిలో వున్నందుకు నాకు బహు వ్యసనంగా వున్నది.

సుబ—నాకూ వ్యసనంగా వున్నది.

రాము—ఈపిచ్చాయనతో మాటకుమాట జవాబు చెప్పకండి.

మతి—ఓరామా! ఓసుమతీ! ఓగారీ! వేగిరంవచ్చి నన్ను వదలించండి. (అని పెనగలాడుచు కేకలు వేయుచున్నాడు.)

[సుమతి ప్రవేశించుచున్నది.]

సుమ.—అయ్యో!—

మతి—(వికారముగా కాళ్లును చేతులును గింజుకొనుచు) అమ్మాయీ సుమతీ! రా. వేగిరం రా. నాకట్లు విడిపించు. పిచ్చివాణ్ణి నేను కానని యీపశువుతో చెప్పు.

సుమ—(పడ్చుచు) అయ్యో! గొప్పవిపత్తువచ్చినది. యీమధ్య మీచేష్టలుచూచి యెప్పుడో యింతగతిపడుతుందని నేను యిదివరకే

భయపడుతూవున్నాను.

రాము—అమ్మా! యెందుకు విచారిస్తావు? పిచ్చవాణ్ణి కట్టి వేస్తే డేమమేకాని యెవరికీ విపత్తు లేదు.

మతి—(కన్ను లెఱ్ఱఁజేసి పండ్లు పటపట కొఱుకుచు) సరమ నిర్భాగ్యురాలా! బుద్ధి లేకుండా నీవుకూడా నీతండ్రికి పిచ్చ అంటూ వున్నావా? చూడు నిన్ను—(అని ముందుకు జరుగుచున్నాడు.)

సుమ—(పరుగెత్తి) సుబలా! నన్ను రక్షించు. ఓరీ! అబ్బీ! నీవు అయినను గట్టిగా పట్టుకుని నామీదికి రాకుండా చెయ్యలేవా?

రాము—చేస్తాను. మనయింట్లో చేంత్రాడు యెక్కడ వున్నది?

మతి—(కోపముతో) ఓరిశుద్ధదున్నపోతా! నీకండకానరం—

రాము—ఈయనను చూడండి. ఈయనపని యీలా కుదరదు. అయ్యా! సుబలా! ఈయనకు కువరం చేసి నిమ్మకాయల పులుసు పట్టించి నీళ్ళు పోస్తేనే కాని ఈవుద్రేకం తగ్గదు.

సుబ—అలా చేతాము. దీనితో పిచ్చ బొట్టిగా పోకపోయినా కొంచెం ఉపశాంతి కలుగుతుంది. (అని క్రిందనున్న మంగలికత్తి తీయఁ బోవుచున్నాడు.)

మతి—(మరింత గట్టిగా గింజుకొనుచు) సందేహం లేదు. వీళ్లు యిప్పుడు నన్ను చంపివేస్తారు. వక్కసారి నేను వీళ్ళను యోగదృష్టితో చూచి స్తంభింపజేస్తినా—

[సుబలుడును, రాముడును మతిమంతుని తలకొలుగుటకు సిద్ధపడుచుండఁగా

సదానందయోగియు, గజాననదాసును ప్రవేశించుచున్నారు.]

సదా—(గజాననదాసుతో) ఇది మరీవింతగా వున్నది.

సుబ—(వెనుకతిరిగి వారిని చూచి) ఇరుగో యీయనపిచ్చున్నే హితులుకూడా వచ్చినారు. రామా! వక్కనిముషం ఆగు,

రాము — ఈలోగా నీళ్ళతో తల తడుపుతూవుంటాను.

సుబ—వద్దువద్దు. (అని మతిమంతుని వెనుక వైపునున్నసదా నందయోగి గజాననదాసులవద్దకు వెళ్లుచున్నాడు.)

రాము—మంచిది. (అని వెనుకతిరిగి చూడకుండ మతిమంతుని కుర్చీలో సదిమి పట్టుచున్నాడు.)

సుబ—(అనైద్యులచేతులు పట్టుకొని) మీరు మంచినమయంలో నచ్చినారు. మీరాక నాకు బహుసంతోషంగా వున్నది.

సదా—నాకూ సంతోషంగానే వున్నది.

గజా—నాకూనూ.

సుబ—మీరు యిటువంటిఘననైద్యులన్నమాట నాకు మొట్ట మొదట తెలియలేదు. మీరు యిద్దరూ ఫిస్వంతరియొక్క అపరాధ తారాలు.

సదా—ఈచిన్నవాడు చాలాబుద్ధిమంతుడలాగు కనపడుతూ వున్నాడు.

గజా—అయ్యా! మీరు మహాసరసులు.

మతి - (వారి కంఠస్వరము గుఱుతుపట్టి) ఓసదానందయోగీ! గజాననదాసా! మీరు యిది చూచినారుగదా? నన్ను మీరు చూడ గలరుగాని మిమ్మలిని నేను చూడలేను. మాయొట్ల వున్నవారందరికీ వక్కసారిగా పిచ్చయై తిప్పోయింది. ఈపశుప్రాయుడు పోలీసువాడి వేషం వేసుకునివచ్చి నన్ను కట్టివేసినాడు.

సుబ—అయ్యా! మా మామగారు యెటువంటిదురవస్థలో వున్నారో మీరు చిత్తగించినారా?

రాము—యెవరికీ హాని కలుగలేకుండా తన్ను కాపాడుతూ వున్నవాణ్ని నన్ను యెలాగు దూషిస్తూ వున్నారో చూచినారా?

సదా—ఇదిగో వచ్చి చూస్తాము. (అని వారిద్దరును చేరువకు రాగా రాముడు ముందుకు వచ్చుచున్నాడు.)

మతి—ఇప్పుడు కన్నులయెడటికి వచ్చినావు. ఇఖ యోగ దృష్టితో చూచి నిన్ను నిమిషంలో నాస్వాధీనం చేసుకుంటాను. (అని రామునివంక కెప్పువాల్యక చూచుచున్నాడు.)

రాము—మీమంత్రం పారకుండా నేనూ మిమ్మలిని యోగ దృష్టితో చూస్తాను. (అని గుడ్లు పెద్దవిచేసి తేరిపార చూచుచున్నాడు.)

సదా—(మతిమంతునివంక చూచి) ఈయన వెర్రిచూపులు చూస్తూవున్నాడు. గుడ్లు పెద్దవయినవి. ఇది పిచ్చకావడానికి సందేహం లేదు. నేను మొదటినుంచీ యీయనకు యెప్పుడో పిచ్చ యెత్తుతుందనే అనుమానపడేవాణ్ని.

గజా—(మతిమంతుని తేరిపార చూచి) ఆముఖిచిహ్నాలనుబట్టి చూస్తే యిది భూతావేశంగా తోస్తూవున్నదిగాని చూపులలో పిచ్చ లక్షణం యెంతమాత్రము కనపడడం లేదు.

సదా—మనం నాడికూడా పరిక్షచేసి చూతాము.

రాము—అయ్యా! నైద్యులు చెయ్యి చూస్తారట. మీచెయ్యి వక్కమాటు చాపండి.

సదా—అయ్యా! కుడిచెయ్యి యిలాగివ్వండి. (అని మణికట్టు పట్టుకొనుచున్నాడు.)

గజా—ఎడమచెయ్యి నాచేతి కియ్యండి. (అని పట్టుకోబోవుచున్నాడు.)

మతి—(చేయి వదల్చుకొని గింజుకొనుటచేత కట్టినత్రాళ్ళు కొంచెము వదులు కాగా కుర్చీతో లేచి) ఓ ముసలిగాడిదెకొడుకు

ల్లారా! మిమ్మలిని యిద్దరినీ తల బద్దలుకొడుతాను వుండండి. నాకు కాదు మీకే పిచ్చయై తింది. (అని యిద్దరిని చెటియొకగుద్దును వేయఁగా వారు పరుగెత్తుచున్నారు.)

రాము—(మతిమంతునికుర్చి కాళ్ళు పట్టుకొని వెనుకకులాగుచు) మీకు భయం లేదు. మెల్లిగా పరుగెత్తండి.

మతి—పిచ్చికుక్కలకొడుకుల్లారా పారిపోకండి. (అని కుర్చీతో రాముని వారికేసి యీడ్చుచు రాముఁడును తానును ముందుకు పడుచున్నారు.)

సుబ—అయ్యో! (అని నవ్వు పట్టలేక నోటికి చేయడ్డము పెట్టుకొని క్రింద కూలఁ బడుచున్నాఁడు.)

సుమ—అయ్యో! (ఏడ్చుచు తండ్రికి సహాయపడుటకు పరుగెత్తుచున్నది.)

రాము—నామోకాళ్ళు విరిగిపోయినవి. (అని లేచి సుమతి సహాయముతో మతిమంతుని కుర్చీకట్లు విప్పచున్నాఁడు.)

సుమ—బాబయ్యగారూ! మీకు దెబ్బ తగలలేదు గదా? సుబలా! నీవు వట్టి అల్లరివాడ వయినావు. (రామునిమొగమునదిక చూచి) సుస్సి! వీడు మన రాముడేనా? తలగుడ్డా వేషమూ చూచి యెవరో అనుకున్నాను.

మతి—(మెల్లగా లేచి) రాముడా? వీడికీచేటుకాలం వచ్చిందేమి? యిందులో యేదో కుట్ర వున్నది. (వెనుక తిరిగి సుబలుఁడు నవ్వుచుండుట చూచి) ఆ పిచ్చికుర్రవాడు యేలా నవ్వుతూవున్నాడో? ఇదంతా అతనిపని అయివుంటుంది.

సుబ—మామా! మీకు వెయ్యినమస్కారాలు చేస్తాను. ఈపని చేసినందుకు నన్ను తమించండి. మీదగ్గర చేరేవాళ్ళూ మీ

దగ్గర యోగమనీ మంత్రాలనీ మాట్లాడేవాళ్ళూ యెటువంటివాళ్ళో చూపించడానికి నేను యీవని చేసినాను.

మతి—(తనలో) వీడు మహా తెలివైనవాడుగా కనపడుతూ వున్నాడు. (బిగ్గరగా) అబ్బాయీ! యిఖి యీవైద్యులనిద్దరినీ మన యింటికి యెప్పుడూ రానియ్యరు. నేను నీ వన్నట్లు యోగపుపిచ్చి మానివేసి తెలివి గలిగి వుంటాను.

రాము—వీ రిద్దరూ సఖ్యపడ్డారు. ఈయన నాతాళం పట్టిస్తాడు. దూరంగా వెళ్ళవలెను.

మతి—(రాముని జూచి) పోకు. ఆగు. నీకు యేమిశిక్ష చెయ్యవలెనో నాకు తెలియకుండా వున్నది.

రాము—ఈచిన్నవాడిదిగాని యిందులో నాతప్పితం యెంత మాత్రమూ లేదు.

మతి—చాలును. ఈపాటి నోరుమూసుకో. నిన్ను పెనిలో నుండి తీసివెయ్యవలెను.

[అంతట గౌరి ప్రవేశించుచున్నది.]

గౌరి—అయ్యా! మీరు నామనవి చిత్తగించవలెను.

మతి—ఓరీ! నీ వీగౌరిని పెళ్ళాడుతావా? నిన్ను తుడుస్తాను.

రాము—ఏమి? గౌరీ! నన్ను పెళ్ళిచేసుకుంటావా?

గౌరి—అయ్యగారియిష్టం వుంటే నేను వద్దంటే మానుతుందా?

మతి—(తనలో) బావా మరదలూ వాళ్ళు యెట్లా మాట్లాడుకుంటూవున్నారో!

సుబ—మామగారూ! మీన్నేహితులను పంపించి వారిచేత నన్ను కావలసినన్నిప్రశ్నలు వేయించినారు. మిమ్మలిని నేను వక్కప్రశ్న వేస్తాను. దానికి జవాబు చెప్పండి. మీకొమార్తెను నాకు

యిస్తారా యివ్వరా చెప్పండి.

మతి—అమ్మాయి! యిదేమిటి? ఇతనిజబ్బుసంగతి నీ వెరుగుదువుగదా.

సుమ—ఆవిషయంలో నా కేమీ భయంలేదు. నేను వుపచారం చేస్తూవుంటే యితని కన్నీపిచ్చలూ పోతవి.

సుబ—ఆమాట నిశ్చయం. మీ రావిషయంలో యేమీ భయపడవలసిన పనిలేదు. యిప్పుడు నేను మీకు మంచివాణ్ణి కానని తోస్తే యిఖి ముందైనా మీచేత నిజంగా మంచివాణ్ణినిపించుకోవడానికి ప్రయత్నంచేస్తాను. నా నడతవల్లనే మీ కన్నీ తెలుస్తవి.

మతి—అమ్మాయి! నీచుట్టూ పిచ్చకొడుకులనూ పిచ్చ కూతుళ్ళనూ పట్టుకోవడానికి నీకు యిష్టంవున్నట్టయితే నీకోరికకు నేను యేమీ అడ్డం చెప్పను. ఇంతలేసీ యింతలేసీ పిల్లవాళ్ళను నేను నిత్యమూ యోగదృష్టితో చూస్తూ యీకంటితో యిద్దరినీ ఆకంటితో యిద్దరినీ శాంతపరుస్తూ వుంటాను. నా యోగమహిమ లోకానికి కనపరచడానికి నాకు ముందు మంచిఅవకాశం కలుగుతుంది. (సుమతిని సుబలుని చెటియొకచేతితోను నిమురుచు) బిడ్డలారా! మీరు దీర్ఘాయుష్మంతులయి సుఖపడండి.

రాము—(గౌరిచేయి పట్టుకొని ముందుకువచ్చి) అయ్యా! మీరు మమ్మలినికూడా వక్కమాటు ఆశీర్వాదించండి. యిదే నాకు మీ ఆఖరుదీవెన. ఇదివరదాకా స్వతంత్రంగా వుండేవాణ్ణి. ఇప్పుడు యీగౌరమ్మచేతులో పడ్డాను. ఇది యిక నన్ను నగలు తెమ్మని చంపుతుందో బ్రతికిస్తుందో దేవుడికి తెలియవలెను. మీకు నాచావు తప్పించవలెననివున్నట్టయితే రెండువందలరూపాయలు ఇవ్వండి. నగలు చేయించుకుంటాము. మీ పాతతాటాకులపుస్తకాలు వకకావడి నాకు

దయచేసినారంటే యీశీతాకాలము చలిమంటవేసుకుని మీరు పెళ్ళి చేయించినందుకు మీపేరు చెప్పుకుని సుఖపడుతాము. అప్పటితో నాకు నిత్యమూ పురుగులు దులపవలసిన బాధకూడా విరగడైపోతుంది.

మతి—ఓరీ మోటపశువా! పవిత్రమైన పుస్తకాలవిషయమై అటువంటి మాటలంటే పాపం వస్తుంది. వూరుకో.

సుమ—రామా! బాబయ్యగారి మనసు నొచ్చేమాట లనకు. మావివాహం అయిన తరువాత మిమ్మలిని ఇద్దరిని మాదగ్గర వుంచు కుని నీపెళ్ళాము నిన్ను మింగివెయ్యకుండా కాపాడుతాములే.

సుబ—మామగారూ! మీరు నన్ను నిష్కారణంగా పిచ్చ వాణ్ని చేసినారు. అందుచేత నేను మిమ్మలిని మళ్ళీ పిచ్చవాణ్ని చేసి నాను. వంతుకువంతు సరిపోయింది. తమింది ఇఖ మీరు చెయ్యవల సిన పని శీఘ్రంగా చేయించండి.

మతి—రండి లోపలికి వెళుదాము. రామా! నీవు బంధువుల కందరికీ శుభలేఖలుతీసుకొని వెళ్ళవలెను. రేపు ప్రయాణానికి సిద్ధంగా వుండు.

(అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

మ హా వం చ క ప్ర హ స న ము

ఇందు వచ్చుపాత్రములు.

—:0:—

జియ్యరుసూరి — ధనికుఁడగు నొక చైతన్యమతస్థుఁడు.

దామోదరుఁడు — జియ్యరుసూరి సేవకుఁడు.

నారాయణుఁడు — కంఠీరవ దేవుని సేవకుఁడు.

శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కంఠీరవ దేవు — రామామణి ప్రియుఁడు.

వంచకాచార్యులు — కంఠీరవ దేవుని కల్పితజనకుఁడు.

భవానిసింగు — రాజభటుఁడు.

శివప్రసాదు — రాజభటుఁడు.

రామామణి — జియ్యరుసూరికూతురు.

పార్వతి — జియ్యరుసూరి దాసి.

౧. శంగము — బృందావన పుష్పములోని జియ్యరుసూరి యిట్లు.

[దామోదరుఁడును పార్వతియు ప్రవేశించుచున్నారు.]

దామో — ప్రొద్దున్నే లేవడంవల్ల యెంతలాభం వున్నదో చూచినావా ! యెవరయినా చూచిపోతారనే భయంలేకుండా మనం స్వేచ్ఛగా సరసాలాడుకుంటూ వున్నాము.

పార్వ — మన యజమానుడుగారు లేచి వచ్చేవేళ అయింది. ఆయన యీసమయంలో యిక్కడకు వస్తే యే మనుకుంటారు ?

దామో — ఆయన మన యిద్దరిపెళ్ళీ చెయ్యవలెననుకుంటారు. ఆయన యేమనుకుంటే యేమిలే. నేను అనేదాన్ని విను. నేను

యిక్కడ పనిచేస్తూవున్న ఫది సంవత్సరాలలోనూ నాజీతంలోనుంచీ నాహస్తలాఘవంచేతనూ నూరురూపాయలు కూడబెట్టినాను. అనుభవించేవారు లేకపోతే పదేళ్ళనుంచీ కూడబెట్టిన యీసొమ్మంతా వ్యర్థమయిపోతుంది.

పార్వ—నేను అనుభవిస్తాను. ఆసొమ్మ నాకీయ్యి.

దామో—పూరికే అనుభవించడంకాదు. నీవు నాతో కలిసి అనుభవించవలెను.

పార్వ—మనం యిద్దరమూ కలిసే అనుభవించతాము. మన అమ్మగారు కంఠీరవదేవుడిగారిని మోహించినసంగతి నీవు విన్నావా?

దామో—ఆవిడె కతనిమీద మోహంవున్నసంగతి యెరుగుదును గాని, అయ్యగా రావివాహానికి వప్పుకోరు. ఆయనకు యీసంగతి తెలియడంతోకే—

జియ్యరుసూరి—(వెలుపలినుండి) దామోదరా ! మొఖం కడుక్కోవడానికి నీళ్ళు.

దామో—అరుగో అయ్యగారు లేచినారు. నేను వేగిరం వెళ్లవలెను. వక్కముద్దు పెట్టు వెళ్లిపోతాను. (అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

పార్వ—దామోదరుడు వెళ్ళిపోయినాడు. వీడు నాకంటికి మన్నధుడులాగు వున్నాడు. పైత్యహరమని అయ్యగారు పొద్దున్నే పెసరట్టు ఫలహారం చేస్తారు. నేను అన్నీ సిద్ధంచెయ్యవలెను. అడుగో టపాబంట్రోతు దొడ్డితోవను వుత్తరం తీసుకునివచ్చినాడు. ఇది రామా మణిగారికి కంఠీరవదేవుడుగారు పంపించినదయి వుంటుంది. నేను వెళ్లి పుచ్చుకుంటాను. (అని వెళ్ళుచున్నది.)

[దామోదరుడు వెంటరాగా జియ్యరుసూరి ప్రవేశించుచున్నాడు.]

జియ్య—దామోదరా !

దామో—అయ్యో!

జి—యేమీ లేదు. నీతో చెప్పకూడదు. పెసరట్టయిందా?

దా—అయింది. అయ్యా! నాతో—

జి—నీతో చెప్పను. విస్తరి తీసుకుని రా.

దా—చిత్తం దయచేసి—

జి—వూరుకో? కొట్టెలు తీసుకుని రా.

దా—తీసుకువస్తాను.

జి—వచ్చేటప్పుడు కాత్రి వచ్చిన వృత్తాంత పత్రిక కూడా తీసుకుని రా.

దా—చిత్తం. (అని వెళ్లుచున్నాడు.)

జి.—(పీటమీద కూరుచుండి) నేను యీవూరికివచ్చి యీ తోట యింట్లో ప్రవేశించి ఖులాసాగా వున్నాను. ఆపెద్దమేడలో వున్నప్పుడు సన్నందరూ వచ్చి డబ్బుకోసం వూరికే బాధపెడుతూ వుండేవారు. ఈయిల్లు వూరిచివరను మారుమూలను వుండడంచేత యిక్కడకు ఆట్టేమంది రారు. అడుగో దామోదరుడు వార్తాపత్రిక పట్టుకుని వస్తూవున్నాడు.

[దామోదరుడు పెసరట్టును, వృత్తాంతపత్రికయు, ఉత్తరమును పట్టుకొని ప్రవేశించుచున్నాడు.]

దా—పెసరట్లు—

జి—పెసరట్లు కిందపెట్టి పత్రిక ముందుగా యిలా ఇయ్యి.

(అని పుచ్చుకొనుచున్నాడు.)

దా—అయ్యా! పెసరట్లు చాలునా? యింకా రెండు తేనా?

జి—చాలును. ఇకటి యిలా చేతికందియ్యి. (అని పత్రిక విప్పి చదువుచున్నాడు.)—“ఇప్పుడు కొత్తమోస్తరు మోసాలు మహా

యెక్కువవుతూ వున్నవి. కాకినాడలో వారంరోజులకిందట మంచి బట్టలు కట్టుకొని గోపాలదాసని పేరుపెట్టుకుని బంధువుడనని వక పెద్దమనిషియింట్లో ప్రవేశించి వారియింట్లో భోజనంచేసి తరువాత వారియింట్లో వున్న వస్తువులు కొన్ని యెత్తుకొని వకడుపారిపోయినాడు. అతనిజాడ యింకా యేమీ తెలియలేదు. దర్యాప్తుచెయ్యగా అతని నిజమయిన పేరు వంచకాచార్యుడనిన్నీ, అతను యింకా అనేక చోట్ల యిటునంటి మోసాలు చేసినాడనిన్నీ పోలీసువారికి తెలియవచ్చింది.”—ఇది వట్టి పాడుప్రపంచము. అందరూ మోసగాళ్ళుగానే కనపడుతూ వున్నారు. యెవరినీ నమ్మకూడదు. మనం బహుజాగ్రతగా వుండవలెను. (అని రొట్టె నమలుచు) దామోదరా ! మంచి తీర్థం తీసుకుని రా.

దా—మీపీటదగ్గరనే పెట్టినాను. తమరు సెలవిచ్చినట్లు యీ లోకం వట్టి పాడులోకంగా కనపడుతూవున్నది. యిఖ యీలోకం వదలిపెట్టి మరియెక్కడికైనా లేచి వెళ్ళవలెను.

జి—రొట్టెలు బాగా వున్నవి కావు. వీటిని తీసుకుని వెళ్ళు. నీచేతిలోనిది యేమిటి?

దా—ఇదా ? వుత్తరం టపాబంట్రోతు యిప్పుడే తీసుకుని వచ్చినాడు.

జి—(చేతితో పుచ్చుకొని) ఈవుత్తరం నాకేనా?

దా—కాదు. అమ్మగారికండి.

జి—అమ్మాయిదా! ఇదిదానిప్రియుడు వ్రాసిందయివుంటుంది.

దా—అందుకు నాకేమీ సం దేహంలేదు.

జి—నీకు సం దేహం యెందుకు వుండవలెను ? నీవు వెళ్ళి మా అమ్మాయిని వెంటనే యిక్కడికి పంపించు.

దా—చిత్తం. (అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

జి—వీడు వూరికే అధికప్రసంగం చేస్తాడు. యిఖ ముందు వీణ్ణి విస్తారం మాట్లాడకుండా వుండేటట్టు చేసి యేప్రశ్న అడిగితే ఆప్రశ్నకు మాత్రమే జవాబు చెప్పేటట్టు చెయ్యవలెను. అదుగో అమ్మాయి వస్తూవున్నది.

[దా మోదకునివెంట రామామణి ప్రవేశించుచున్నది.]

రామా—నాన్నగారూ! మీవద్దకు నాది యేదో వుత్తరం వచ్చిందట. యిప్పిస్తారా?

దా—వుత్తరం వచ్చినసంగతి నేనే యీమెతో చెప్పినాను.

జి—నీవే చెప్పినావు గనుక నీవే అనుభవించు.

(అని నెత్తిమీద రెండుదెబ్బలు వేయుచున్నాడు.)

దా—నేను యిఖ యెప్పుడూ చెప్పను. పారిపోతాను. (అని పరుగెత్తుచున్నాడు.)

జి—అమ్మాయి! యిదుగో నీవుత్తరం. యీవుత్తరాలసంగతి నాకు బాగా తెలుసును. కాముకులు వ్రాసే యిటువంటి వుత్తరాలను నమ్మి నీవు యెప్పుడూ మోసపోవద్దు. లోకానుభవం తెలిసిన పెద్దవాణ్ణి గనుక నీకు బుద్ధి చెపుతూవున్నాను.

రామా—(తనలో) ఆలాగయితే యిది కంతీరవదేవుగారు వ్రాసిందని యీయనకు తెలిసిందికాబోలును.

జి—యిందుకోసం నాకు నీమీద కోపం లేదు. యిది యెవరు వ్రాసిందో చెప్పు నాకు అంతేచాలును.

రామా—మితో అంతా చెపుతాను. యీవుత్తరం వ్రాసిన ఆయన బహుగొప్పవాడు. నిజమయిన ప్రేమచేతనే నన్ను వరించినాడు.

ఆయన పేరు—

[కేకలు వేయుచు దామోదరుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

దా—శ్రీమన్మహామండలేశ్వర కంఠీరవదేవుగారు.

రామా—ఆయన యిక్కడికి వచ్చినారా? అలాగయితే నేను వెళ్ళవలెను. (అని వెళ్ళుచున్నది.)

జి—మహామండలేశ్వరుడా? అలాగయితే ఆయనను వెంటనే దయచెయ్యమని చెప్పు.

దా—చిత్తం. (అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

జి—మహామండలేశ్వరు డైతే చాలా గొప్పవంశంలోవాడై వుంటాడు.

[కంఠీరవదేవు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

కంఠీ—జియ్యరుసూరిగారూ! నేను బహుసుదినం. తమదర్శనం దొరకడంవల్ల నాకు బహుసంతోషంగావున్నది.

జి—నేను ముసలివాణ్ని యీగౌరవానికి నేను అర్హుణ్ని కాను. మీవంశంలో మీరే కడపటివా రనుకుంటాను.

కం—దురదృష్టవశంచేత నేనే యిప్పుడు శీశుకునిగాయి మిగిలివున్నాను. మాపెద్దలందరూ దైవవశంచేత వక్కరూ లేకుండా కాలంచేసినారు. నాపేరు యీదేశంలోవుండే రాజసభలలో యెంత ప్రసిద్ధికెక్కిన దయినప్పటికీ, నేను వివాహం చేసుకోకపోయినట్టయితే మావంశము నాతోనే నష్టమయి పేరులేకుండా పోతుంది. మీ అనుమతిని పొంది మీకొమార్తెను భార్యనుగా గ్రహించవలె ననే వుద్దేశంతో నేను యిప్పుడు తమదర్శనానికి వచ్చినాను.

జి—నేను వక్కటి చెప్పుతాను వినండి. యెంతగొప్పవంశంలో పుట్టినవాడయినా డబ్బులేకపోతే యేమీ ప్రయోజనంలేదు. నాచిన్న తనంలో నేను బీదతనంవల్ల బహుకష్టాలు పడివున్నవాడను గనుక

డబ్బులేనివాడికి యెవరికీ నాకూతురిని యివ్వకూడ దని నిశ్చయం చేసుకున్నాను. మీకు తగినంత ధనం వున్నట్టు మీరు నాకు తృప్తికరంగా కనపర్చే టట్టయితే పిల్లదాన్ని మీకు యిచ్చి వివాహంచెయ్యడానికి నాకు యేమీ అభ్యంతరం లేదు. యీపని మీరు చేసేవరకూ మీరు మళ్ళీ మాయింటికి కావలసిన పని వుండదు.

కం—అ దెంత భాగ్యము? నేను యిప్పుడు ప్రమాణంచేసి చెపుతాను.

జి—ప్రమాణాలు గిమాణాలూ నాకు యేమీ పనికిరావు. ఆ వ్యాపారం నేను చాలాకాలంక్రిందటనే కట్టిపెట్టినాను.

కం—(తనలో) ఇప్పు డీముసలివాడితో అనాధ్యం వచ్చింది. ఇప్పుడు యేమిచెయ్యను? యెలాగయినా యితణ్ణి మోసం చెయ్యవలెను. (బిగ్గరగా) దైవానుగ్రహంవల్ల నాకు కావలసినంత ధనమూ వసతులూ వున్నవి. నాయిష్టంవచ్చినప్పుడల్లా వెళ్ళివుండడానికి మా వూళ్ళో నాకు గొప్పరాజభవనం వున్నది. (తనలో) సెంట్రల్ జయిలు తప్పకండా రాజభవనమే.

జి—అంతేనా? యింకా యేమయినా వున్నదా?

కం—మంచియిల్లు, ఖలవృక్షములూ వున్నవుద్యానవనం వకటి కూడా వున్నది. (తనలో) చిత్రవస్తుప్రదర్శనశాలా తోట పట్నంలో వారి అందరిహక్కుకూ గనుక అందులో నాకు కూడా హక్కు వున్నది.

జి—మీకు భూములు యేమయినా వున్నవా?

కం—వందలకొద్ది కానులున్నవి. (తనలో) వక్కాకాని భూమైనా నాకు లేకపోయినా అయిదురూపాయలడబ్బులు మొన్ననే మార్పించినాను గనుక మూడువందలకానులు పైగా వున్నవి.

జి—అది సరే కాని మీనద్ద రొక్కం యెంతవున్నది?

కం—అది యింతా అంతా అని నేను చెప్పలేను. (తనలో)
యేమీ లేనప్పుడు యిం తని యెలాచెప్పగలను? ఆవున్న డబ్బులలో
నైనా కొన్ని వాడుకున్నాను గనుక యి న్నని సరిగ్గా చెప్పలేను.

జి—అయిపోయింది. యిఖ వకప్రశ్నమాత్రం అడుగుతాను
యీఆ స్తంతా మీకు యేలాగువచ్చింది.

కం—మాతండ్రిగారివల్ల వచ్చింది. ఆయన యిప్పుడు యీ
ఆ స్తంతా అనుభవిస్తూ గోదావరీతీరంలో రాజమహేంద్రవరంలో
వున్నారు.

జి—ఇంతకుముందు మీరు మీనంశంలో మీరే కడపటివా
రని చెప్పినట్లున్నారే?

కం—అవును. ఆయన వక్కడుపోతే నేనే కడపటివాణ్ణి.
అదంతముఖ్యమయింది కాదు. ఆయన వున్నా లేనట్టే. ఆయనసంగతే
నేను మఱచిపోయినాను. ఆయన బహుముసలివాడు.

జి—ఆలాగైతే మీరు మీతండ్రిగారిని వక్కపర్యాయంవక్క
డకు పంపిస్తే ఆయనా నేనూ మాట్లాడుకొని సంబంధనిశ్చయం చేసు
కుంటాము. అప్పుడు మాచిన్నదాన్ని మీరు వివాహంకావచ్చును.

కం—అయితే—

జి—అయితే గియితేలు నావద్ద పనికిరావు. నేను ఖండితంగా
మాట్లాడుతూ వున్నా నని కోపగించుకోక మీతండ్రిగారిని వక్క
పర్యాయం తీసుకునిరండి. నాకు పని వున్నది. నేను వెళుతాను.

(అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

కం—ఇదంతా నా తెలివితక్కువమాటలవల్ల తటస్థమయింది.
నేను యేది యెలా గైనా రామామణిని! సంపాదించుకోవలెను. సంపా
దించుకుంటాను. పెళ్ళాన్ని సంపాదించుకోవడంకంటే ముందుగా నేను

యిప్పుడు తండ్రిని సంపాదించుకోవలెను. నాకు యిప్పుడు అధాత్తుగా తండ్రి యెక్కడదొరుగుతాడో యేమీ తెలియకుండా వున్నది. యెవరికో నకరికి వేషంవేసి ప్రస్తుతం నకతండ్రిని యెరువు తెచ్చుకోవలెను.

[నారాయణుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

కం—నీకు యిక్కడ యేమి కావలెను ?

నారా—నా కేమీ అక్కరలేదు. మీ కేమైనా కావలెనా ?

కం—కావలెను. నాకు తక్షణం ఎకతండ్రికావలసివున్నాడు.

నారాయణా ! ఇందులో నీవు నాకు సహాయం చెయ్యవలెను.

నారా—రెండేళ్లబట్టి మీవద్ద నన్ను సమీకరించుకుని మీకు తండ్రికావలసివున్నమాట వక్కనామా చెప్పినారుకాదే.

కం—అప్పటిమాటంతా యెందుకు ? ఇప్పుడు చెప్పినాను తీసుకుని రా. వ్యర్థంగా కాలక్షేపం చెయ్యకు.

నా—నాకు యిప్పుడు ఆకలివేస్తూవున్నది. నా ఆకలి తీరితేనే కాని నేను యిప్పుడు యేపనీ చెయ్యను.

కం—నీ వాసత్రంలో భోంచేసిరాలేదా ?

నా—యెలా భోంచేస్తాను ? అన్నం పెట్టిస్తాను వాకిట్లో వుండు మని నన్ను కూర్చోపెట్టి మీరు లోపలికి వెళ్ళి భోజనంచేసి దొడ్డితోవను పరుగెత్తివచ్చినారు. నాసంగతి ఆ మహాసత్రంలో కనుక్కునే వారెవరు ? నేను కడుపుకాలుతూ కూర్చుని కూర్చుని మీరు వెళ్ళినారని విని మీజాడ వెతుక్కుంటూ యిక్కడికి పరుగెత్తుకుని వచ్చినాను.

కం—చీ ఛీ నోరుమూసుకుని వూరుకో. వక్కపూట భోజనం లేకపోతే యింత బ్రహ్మాండంచేస్తూ వున్నావూ ! స్వామిభక్తిగల సేవకుడు యెన్ని వ్రసవాసాలు చేసి అయినా స్వామికార్యం నిర్వహించవలెను. నీవు ప్రయత్నం చేసి నాకు వక్కతండ్రిని సంపాదించిపెట్టినా

శ్రీ దానితో నీదరిద్రమూ నాదరిద్రమూ కూడా విరగ్నై పోతుంది.

నా—అలాగైతే మీకు తండ్రి అసలే లేడా?

కం—వున్నాడు. కాని నేను తండ్రి నని పయికివచ్చి చెప్పే వాడు యిప్పుడు యెక్కడా కనబడకుండా వున్నాడు.

నా—అలాగైతే ఇఖ మీకు తండ్రి దొరకనే దొరకడు.

కం—పోనీ నీవు నాతోకూడా రా. మనం యిద్దరమూ కలిసి తండ్రికోసం వెతుక్కుంటూ వెళుదాము.

నా—యెక్కడికి వెళుదాము.

కం—యెక్కడికా? మక్కాకుపోదాము. రా.

(అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

నా—నాకు యెక్కడకు పోయినా యింతకంటే నష్టంరాదు. వెళుతాను. (అని వెళ్ళుచున్నాడు)

౨ రంగము—ఊరిబయలి రచ్చనావడి.

[అటుకులు తినుచు వంచకాచార్యులు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

వం—ఎవరో వస్తూ వున్నట్టున్నారు. ఇక్కడినుంచి వేగిరం పారిపోవలెను. అక్కరలేదు. ఉండవచ్చును. నా అంతటి బుద్ధిమంతుడికి భోజనంలేకుండా యీబండమీద కూర్చుండి అటుకులు తినవలసిన యోగం పట్టింది. ఆవచ్చేవారు యెవరయివుందురు? ఇతడు విచారం చేతనో సంతోషంచేతనో మనసుకు యేదో వుద్రేకం కలిగినవాడుగా కనపడుతూ వున్నాడు. నాపాలిటి భాగ్యదేవత మోసంచేసి వక్కపూట తిండి కయినా యితనివద్ద సంపాదించుకోవడానికి యితణ్ని యిక్కడికి పంపివుంటుంది.

క్రంతీకవదేవు ప్రవేశించి, పంచకాచార్యు లక్కడ నున్నట్టే చూడక
ముందుకును వెనుకకును నడుచుచున్నాడు.]

కంత—నాకు తండ్రి యెలాగు దొరుకుతాడు ?

పంచ—(తనలో) తండ్రా !

కం — వక్క-తండ్రి దొరికితే నాకు రామామణి, ధనమూ కూడా
దొరుకుతుంది. తండ్రి దొరక్కపోతే భార్యాపోతుంది చెరసాల ప్రాప్త
మవుతుంది. నాకు యేమీ తోచకుండా వున్నది.

పం — (ముందుకు వచ్చి తనలో) యీ పెద్దమనిషి యేదో
విసుక్కులో వున్నట్టు కనపడుతూవున్నాడు. (బిగ్గరగా) అయ్యా? మీరు
యేదో కష్టంలోవున్నట్టున్నారు. మీకు నావల్ల సహాయం యేమయినా
కావలసివున్నదా?

కం—నీ కంతస్వరం నేను తరుచుగా విన్నదిలా గున్నది. మనం
యిద్దరమూ యెక్కడనో వకచోట కలిసివున్నట్టున్నది. చుట్టలు
యెగుమతీచేసి కోస్తాలనుంచి బంగారపుయిసుక తెప్పిస్తామని కాకి
నాడలో పెద్దమేడలో పెట్టినకంపినీకి మీరు కార్యనిర్వాహకులుగా
వుండలేదా?

పం—అవును. ఆకంపెనీలో భాగస్థుడుగా చేరుమని మీతో
చెప్పినాను. మీరు వున్నారుకారు.

కం—వుండలేదు. నేను పుట్టి బుద్ధియెరిగినతరువాత చేసిన
తెలివిగలపని అది వక్కచే అని తలుస్తాను. తరువాత ఆకంపెనీస్థితి
యేమయింది? .

పం—లక్షగూపాయల మూలధనంగల ఆకంపెనీవారు యింటి
అద్దె నిమిత్తం వ్యాజ్యంవచ్చేటప్పటికి హాజరువారంటు వస్తుందేమో
నని నానాముఖాలా పారిపోయినారు. నేను కార్యనిర్వాహకుణ్ని

గనుక, ఆకంపెనీవారికి ముందుగా నేనే దారిచూపి పారిపోయినాను. అప్పటినుంచీ నేను నాస్వాస్థితధనంవల్లనే జీవనంచేస్తూవున్నాను.

కం — కంపెనీ దివాలాతీసినతరువాత మీవద్ద ధనం యెలాగు వచ్చింది?

వం — అప్పటినుంచీ నేను జనులను లోకోపకారంనిమిత్తం అనేకవిధాల మోసాలుచేసి ధనం సంపాదించి జీవనం చేస్తూవున్నాను.

కం — యిది మరీవంతగా వున్నది. మోసం చెయ్యడంవల్ల లోకోపకారం యెలా తటస్థమవుతుంది?

వం — చెపుతాను వినండి. లోకంలోవుండే జనులందరూ మోసపుచ్చేవారూ మోసపోయేవారూ అని రెండు తెగలుగావుంటారు.

కం — ఇది మంచివిభాగమే.

వం — లోకంలో మోసంచేసే బుద్ధిమంతులు తక్కువగానూ మోసపోయే బుద్ధిహీనులు యెక్కువగానూ వుంటారు. బుద్ధిమంతుల వల్ల బుద్ధిహీనులకు వుపకారం కలుగుతుంది గనుక, అల్పసంఖ్యగల వంచకులవల్ల అధికసంఖ్యగల వంచితులకు వుపకారం కలుగుతుంది. అనగా బహుజనోపకారం కలుగుతుందని తాత్పర్యం.

కం — అది యెలాగు?

వం — మీకు విప్పిచెపితేనేకాని తెలిసేట్టు లేదు. చెపుతాను వినండి. పెద్దకంపిణీకి కార్యనిర్వాహకుణ్ని గనుక పెద్దషాపులోకి వెళ్ళి పదికోట్లకు గుడ్డ చింపించి కుట్టించి తమారుచేయించి బిల్లుతో కోట్లు మాయొంటికి పంపవలసిందని ఆర్డరు యిస్తా ననుకో. ఆర్డరుప్రకారం కోట్లు వస్తవి. నావద్దనుంచి షాహుకారుకు వక్కదమ్మిడీ వెళ్ళదు. దర్జీవాడు కుట్టినందుకు షాహుకారువద్ద కూలి పుచ్చుకోకుండా వుండడు గనుక, ఆకూలితో వాడిపెళ్ళామూ బిడ్డలూ భోజనంచేస్తే కుటుంబాని

కంతా వ్రపకారం కలుగుతుంది; వాడు కావలసినవస్తువులు బజారులో కొంటాడు గనుక వాళ్ళందరకూ వ్రపకారం కలుగుతుంది; వాడు సాయంకాలం మిగిలినసొమ్ము పట్టుకుని కల్లంగడికి వెళుతాడు గనుక అక్కడ వాళ్ళకు వ్రపకారం గలుగుతుంది; అక్కడ తాగి పడిపోతే పోలీసువారు పట్టుకుంటే నేరాలుపట్టుకున్నందుకు పోలీసువారికి వ్రపకారం కలుగుతుంది; మరునాడు మేజిస్ట్రేటు జుగుమానావేస్తే గవర్నమెంటువారికి లాభం కలుగుతుంది. యిలాగంటి వ్యవహారాలవల్ల వర్తకుడు దివాలాతీస్తే భగవద్భక్తీకలిగి అతనికి వ్రపకారంకలుగుతుంది; యిలాగు చెప్పడానికి మొదలుపెడితే యెన్నివ్రపకారాలయినా చెప్పవచ్చును. నావక్కమోసంవల్ల ప్రజలు మొదలుకుని దొరతనంవారి వరకూ యెంతమందికి వ్రపకారం కలిగిందో కనిపెట్టినారా?

కం—మోసంవల్ల యిలాగంటి లోకోపకారం వుంటుందని నే నిదివరకు యెప్పుడూ ఆలోచించలేదు. (తనలో) దీన్నిపట్టి చూస్తే యితడు నాకు తండ్రిగా వుండడానికి తగినవాడుగానే కనపడుతూ వున్నాడు. (బిగ్గరగా) మీ రిదివర కెప్పుడయినా నాటకంలో వేషం వేసి కథ వినిపించినారా?

వం—మీరో?

కం—మీరు యెప్పుడయినా తండ్రిగా వున్నారా?

వం—నాకు పెళ్లి కాలేదుగనుక ఆప్రశ్న నన్నడగకండి. సిజం చెపితే అన్నీ తంటాలు వస్తవి.

కం—నాఅర్థం నిజమయిన తండ్రి అనికాదు. మీరు నాటకంలో యెప్పుడయినా తండ్రివేషం వేసినారా?

వం—అదెంతసేపు? నిమిషంలో వెయ్యవచ్చును. రెండు చొప్పుబెండ్లు పళ్ళు పెట్టుకుని మీసాలకూ గడ్డానికీ మర్రిపాలతో తెల్ల

బొచ్చు అంటించుకుంటే అరఘడియలో అరవయి తండ్రివేషా
వెయ్యవచ్చును. ఆపయిని „అబ్బాయీ! యెన్నాళ్లకు నిన్ను చూ
నానురా?”—(అని గట్టిగా కంఠీరవగేవుని కాగిలించుకొని)-ఇలాగే
అంతా నాకు తెలుసును.

కం—దివ్యంగా వున్నది. నీవు నాకు తండ్రివి కాదగినవాడేమి తం
నాకు తండ్రివి కావడానికి ముందుగా నీవు నాకు వక్కచిన్నపని చేసినా
పెట్టవలెను. నీవు యీవుత్తరం తీసుకునివెళ్ళి సమీపంలోనే వక్కి
యింట్లో యిచ్చి రావలెను. (అని చెవిలో చెప్పుచున్నాడు.)

వం—అలాగే చేస్తాను.

కం—మామనిషిని వేరేవక చోటికి పంపించినాను. నీవు వచ్చిన
దాకా యిక్కడ కనిపెట్టుకుని వుంటాను.

వం—ఇదుగో వెళుతూ వున్నాను. వక్కసంగతి అడగడం
మరిచిపోయినాను. యీపూట మీభోజనం యెక్కడ ?

కం—వెళ్ళిరా. తరువాతమనఁబుద్ధరమూకలిసేభోంచేతాము.

వం—కూరలు వుంటవా?

కం—వుంటవి.

వం—పప్పు?

కం—పప్పును.

వం—నెయ్యో?

కం—నెయ్యిని.

వం—పెరుగో?

కం—అన్నీవుంటవి. వేగిరం వెళ్లి రా. (అని వెళ్లుచున్నాడు)

వం—మన మోసం బాగాపారింది. ప్రపంచమంతా మోసం
తోనే వున్నది. యెక్కడ చూచినా వీరిని వారూ వారిని వీరూ

మోసం చేస్తూవుంటారు.

(పాట—ద్విపద.)

1. పట్టణంబులయందు • పల్లెలయందు,
బిట్టగా జనుల్లెల్ల • భేదంబు లేక,
వేసాలు వేయుదు • వేరువిధాల,
మోసాలు చేయుచు • మును వొందుచుండు.
2. అప్పిచ్చువా కెల్ల • సధికాశచేత,
సప్పులు గొనువారి • సలయింపఁ జూడ,
సప్పులుగొను వార • లంఘన మించి,
యప్పుల నెగివేయ • సరయుచుండుదురు.
3. కాముకజనుఁడు తా • కాంక్షించినట్టి
కామిని వచ్చింప • గణనలేనట్టి
మాయలు పన్నుచు • మరిబొంకఁచుండు;
వేయేల ? మోసంబు • విశ్వమంతయును.

(అని పాడుచు వెళ్ళుచున్నాఁడు.)

[అంతట కంఠీరవదేవు మఱల ప్రవేశించుచున్నాఁడు.]

కం — అతడు మహాబుద్ధిమంతుడు. నాతండ్రి కావడానికి బాగా తగివున్నాడు. నన్ను బాధపెట్టే అప్పులవాళ్ళు యిక్కడ యెవరూలేరు. ఇక్కడ నాప్రాణం హాయిగా వున్నది. నాకు కాబోయే తండ్రి వచ్చేలోపుగా యేమి చెయ్యవలెనో ఆలోచించుకుంటూ వుంటాను. (అని కన్నలు మూసికొని, ఆలోచించుచున్నాఁడు.)

[అప్పుడు హొరువారంటు పట్టుకొని భవానిసింగు, శివప్రసాదు, అను భటులు ప్రవేశించుచున్నారు.]

భవా—అవుగో! అతను యిక్కడ వున్నాడు. ఈసారి యితను

నన్ను తప్పించుకొని పారిపోలేడు. యీవుచ్చు యితనిచేతులకు వేసి
బిగించినామంటే యితను మనకు చిక్కినట్టే.

కం—(తనలో) ఈసారి యీధనంతో ధనమిత్తుని వదుల్చుకో
వచ్చును. ఆచిన్నదానిధనమంతా నాచేతిలో పడితే దాన్ని యెలాగు
పునయోగించుకోవలెనో తెలియకుండా వున్నది.

భవా—తెలుస్తుంది. (అని శివప్రసాదుతో మెల్లగా దగ్గరకు
వచ్చుచున్నాడు.)

కం—(తనలో) రామామణికి నాకూ వుండే బంధము—

భ—(తనలో) ముందుగా యీబంధముమాట చూచుకో.
(అని యుచ్చు చేతికి తగిలించి నిగించుచున్నాడు.)

కం—(ఉలికిపడి నన్నులు విచ్చి) ఇదేమిటి? (అని పెనంగు
చున్నాడు.)

భ—చేత నయితే యీతాళ్ళు తొంపు చూతాము. కిందటి
మాటు నీవు మాకోర్టు బంట్లోనులను గుద్ది పారిపోవడంచేత యీసారి
మేము సాధనాలన్నీ పట్టుకుని జాగ్రతగా నచ్చినాము. ఇప్పుడు నీవు
మమ్ముల్ని గుడ్డదానికి వట్ల లేదు.

కం—(చేతులు లాగుకొనుచు) మోటకతువల్లారా! కట్టు
విప్పండి. విప్పకపోతే—

భ—వూరికే గింజుకోకు. ఈసారి నిన్ను భద్రంగా తీసుకుని
వెళుతాము లే—శివప్రసాద్! నీవు వెళ్ళి నకబంజికుదిర్చి తీసుకుని రా.
నీవు వచ్చిందాకా నేను యితణ్ణి భద్రంగా వుంచుతాను.

శివ—జాగ్రత! (అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

కం—అయ్యా! మీ రెవరు?

భ—భవానిసింగు.

కం—భవానిసింగుగారూ ! మీరు కొంచెం కట్టు నదులుచేసి వక్కచెయ్యి విడిచిపెట్టినారంటే బొడ్డుకొంగునన్నమూట విప్పి బంగా రపుకాసులు మీచేతులో పెడుతాను.

భ—నీఆటలు నాదగ్గర సాగవు. (బొడ్డుకొంగు తడవి) ఇక్కడ యేమీ మూట లేదు. వట్టిదే.

కం—నీకు జ్ఞానం లేదు. యెవరిబొడ్డుకొంగున అనుకున్నావు?

భ—భనమిత్రునిబొడ్డుకొంగున. మళ్ళీ సామ్మ యే మయినా వుంటే నీకు సమర్పించడానికి నిన్ను భద్రంగా తీసుకొని రమ్మన్నాడు.

కం—అలాగా? ఇప్పుడు వంచకాచార్యు లిక్కడ వుంటేనా—

[వంచకాచార్యులు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

వం—ఇదుగో సమయానికి వచ్చినాను. ఆహాహాహా! ఇదేమిటి. కొత్తబినోదంగా వున్నది? ఈబంట్రో తేమిటి? చేతులు కట్టడ మేమిటి?

కం—కట్టివుండడంచేత నాచేతులు నేను వుపయోగించుకో లేను. నీచేతులు స్వేచ్ఛగా వున్నవి. వాటిని బాగా వుపయోగించు— తెలిసిందా?

వం—తెలిసింది. (చేయెత్తి చరపబోయిసట్టగా భవానిసింగు మీదికి వెళ్ళి) విడిచిపెట్టా.

భవా—యితణ్ని విడిపించినావంటే నీకు యేమిశిక్ష అవుతుందో తెలుసునా?

వం—ఛీఛీ విడుపు.

భ—ఓ శివప్రసాద్ ! ఎక్కడవున్నావో పరుగెత్తుకుని రా.

వం—శివప్రసాదు కాదు నీతాత యెవడువస్తాడో రాసియ్యి. వేగిరం యితణ్ని విడిచి దూరంగా పో.

భ—ఇదుగో మళ్ళిగా విడిచిపెట్టి వెళుతూ వున్నాను. కొంచెం

ఓపిక పెట్టు. (అని ముడివేసి బరుగుచున్నాడు.)

వం — వోపికాలేదు గీపికాలేదు పో. (అని భవానిసింగును ఈడ్చి తరిమివేయుచున్నాడు.) పట్టికవాను వొళ్ళంతా చెమటలు పట్టేటట్టుగా పరుగుత్తుతూ వున్నాడు. మిమ్మల్ని యెలానదిల్చినానో చూచినారా?

కం — సీవు మంచినమయంలో వుట్టిపడ్డావు. మనం గొప్పగండం తప్పించుకున్నాము. అడుగో! జియ్యరుచూరి యిలాగు వస్తూవున్నాడు. వేగిరం కట్టువిష్ణు లేకపోతే నేను పాడయిపోతాను.

వం — ఈముడి కాదు.

కం — అది బారుముడి కాదా?

వం — కాదు గట్టముడి.

కం — ఏమిబుద్ధి? ఈస్థితిలో ఆయనను నేను యెట్లాచూడను?

వం — సీకు నేను ఎకవుపాయం చెపుతాను. నాబట్ట వంటినిండా కప్పుకుని చేతులు పయిక కిసబడకుండా నోటితో మాట్లాడు. చేతులతో చెయ్యవలసినవిని యేమయినా వస్తే సీవెనుక నిలుచుండి నేనే చేస్తాను. పెద్దవాడు గనుక ఆయనకు కళ్ళు తిన్నగా కిసబడవు. (అని తనపయి బట్ట కప్ప తాను వెనుక ఎట్టలో దూకుచున్నాడు.)

కం — ఈవుపాయం బాగా వున్నది. ఆయనదగ్గరకు పచ్చినాడు. న నన్న సమాలు పట్టిపోడు.

[జియ్యరును కి పరవేళించుచున్నాడు.]

కం — అయ్యా! నమస్కారము. మీరు యిలాగు వయచేసినారేమి?

జి — ఎవరు? కంతీరవదేవుగారా? మీరు మీతండ్రిగారి రాక నిమిత్తం యిక్కడ యెదురు చూస్తూ వున్నారు కాబోలును. నేను మా

తోటలోకి వెళుతూ వున్నాను.

కం—ఆయనకోసమే నికీక్రిస్తున్నాను. ఘామనేపటినుంచి కనిపెట్టుకొని వున్నా యింకా ఆయనబాడ కనపడడం లేదు. నిన్నే బెలిగ్గాలిం పంపినాను.

జి—ఆయన యిప్పుడు రాకపోతే సాయంకాలము వస్తారు. నాకూతురివివాహం విషయములో యేమీ మోసం లేదు గదా ?

కం—ఇందులో మోసం కూడానా ?

జి—మీవద్ద పొడుముకాయ వున్నదా ?

కం—నేను తొందరలో తేవడం మరిచిపోయినాను.

జి—నేను రాత్రే చేయించినాను. యీ పొడుముకాయ యెలాగున్నదో చూడండి. (అని పొడుముకాయ చేతి కందిచ్చుచున్నాడు.)

కం—ఈరాత్రే చేయించినారా ? (నంచకాచార్యులు చంకి క్రొందనుండి చేయిచాపి పొడుముకాయ యందుకొని ముక్కుదగ్గర పెట్టుచున్నాడు.) దివ్యంగా వున్నది. యెక్కడ తెప్పించినారో కాని యిటువంటి పొగాకు మాగోదావరిలంకలోకూడా పంథదు. (నంచకా చార్యులు పొడుముకాయను మరల నిచ్చివేయుచున్నాడు.)

జి—ప్రొద్దెక్కుతూవున్నది. నేను యిళి సెలవు పుచ్చుకొని తోటలోకి వెళ్ళివస్తాను.

(అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

వం—నామోసం బాగా సాగిందా ?

కం—దివ్యంగా సాగింది. నీవు మోసాల రాజువు. నేను మరిచి పోయినాను. నామొలలో పలుదోముపుల్లలుకోసుకునేకత్తి వున్నది. అది పుచ్చుకుని మళ్ళీ వాళ్ళి రాకమునుపే—

వం—చెప్పనక్కరలేదు. తెలిసింది. (అని కత్తి పుచ్చుకొని

కట్లు కోసివేయుచున్నాడు.)

కం—ఇప్పుడు నాకు బంధవిమోచనం కలిగింది. మనం వేగిరం వెళ్ళి యీముసలాయనను నలలోపడవేసే ప్రయత్నం చేయవలెను.

నం—వక్కదెబ్బలో చేతాము.

కం—ఆపొలంలోనుంచి వచ్చే వాళ్లు యెవరు ?

నం—ఇందాకటి బంట్లోతులు.

కం—ఇఖి మాటల కవకాశం లేదు. నాసిక్కబలం చూపవలెను. (అని పరుగెత్తుచున్నాడు.)

నం—యెవరికీ దొరక్కుండా పరుగెత్తు. ఓబంట్లోతుల్లారా ! వగరుస్తూ పరుగెత్తుకునిరండి. మీరు పట్టుకోవడానికి యిక్కడ యెవరూ లేరు. చేతనయితే నాపరుగు కలుసుకోండి. నేను లేడిలాగు పరుగెత్తుతాను. (అని పాటపోవుచున్నాడు.)

కె. రంగము—విద్యుదుపాది యిల్లు,

[స్వార్వతీయు, దామోదరుడు ప్రవేశించుచున్నారు]

పార్వ—దామోదరా ! నేను యెక్కడికు వెళితే అక్కడి కల్లా తోకలాగు వెంట తిరుగుతూ వుంటావేమి ? నేను యిందాకా యిచ్చినకొట్టెముక్క తింటూ పకమూల అణగి కూర్చోరాదా? వెళ్లు.

దామో—నీసెలపుప్రకారం వెళ్ళి మళ్ళీ యిప్పుడే వస్తాను.

(అని వెళ్లుచున్నాడు.)

పార్వ—నేను మాలమ్మగారిలాగు గొప్పదాన్ని అయితే బాగా వుండును. నాకు భాగ్యం యెత్తుకోవడానికి నెనుక యెరకలది రెండుడబ్బులుయిస్తే వేరుముక్క కడుతానన్నది. అరుగో అమ్మగారు వస్తూవున్నారు.

[రామామణి ప్రవేశించుచున్నది]

రామా—పార్వతీ ! ఈవుదయాన్న వెళ్ళిన తరువాత కంఠీరవ దేవుగారు నాకు యేమయినా వుత్తరం పంపించినారా?

పార్వ—లేదు. నావద్దకు పంపలేదు.

రామా—దామోదరా !

[రామోదరుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

దామో—అమ్మా ! వస్తూవున్నారు.

రామా—నీవు యీవుత్తరం తీసుకుని వెళ్లి పూటకూళ్ళయింటి కాడ యిచ్చి వస్తానా?

పార్వ—దామోదరా ! కదంబేమి?

దామో—నాపని కుక్కలాగు యిక్కడికి అక్కడికి తిరగడంతో సరిపోతూ వున్నది. (అని వెళ్లుచున్నాడు.)

రామా పార్వతీ ! నేను మానాళ్ళయింటికి వెళ్ళినకాలంలో కంఠీరవదేవుగారు ఇక్కడికి రాలేదని నీకు నిశ్చయంగా తెలుసునా?

పార్వ—రాలేదు యెంతమాత్రమూ రాలేదు.

రామా—అతడు యిప్పుడు యేమి వుపాయం ఆలోచిస్తూ వుండివుంటాడు ? అతనికి నామీద ప్రేమవున్నందుకు లేశమూ సందేహం లేదు. కాని అతని వుపాయాలు సాగుతవో లేదో అని మాత్రం నాకు సందేహంగా వున్నది. గాజమహేంద్రవరంలో అతనికి తండ్రి వున్నట్టు నేను యెప్పుడూ వినియుండలేదు.

పార్వ—(ముందువంకచూచి) అరుగో ఆయన వస్తూవున్నారు.

[కంఠీరవదేవు ప్రవేశించుచున్నాడు]

కంఠీ—ప్రియురాలా ! రామామణీ ! నిన్ను చూడడంచేత నాప్రాణాలు లేచివచ్చినవి.

పార్వ—బహువౌడ్డవాడు. ఈయన దేవుడులాగు మాట్లాడుతున్నాడు.

రామా—మీరు యింతదూరం నాకోసం నడచివచ్చినారా? యేమయినా యెక్కి రాలేదా?

పార్వ—ఆయన యెండెక్కి వచ్చినాడు.

రామా—పార్వతీ! యీపాటి నీవు వెళ్ళిపో.

పార్వ—వెళుతూ వున్నాను. (తనలో) వీరు యిద్దరూ కలుసుకోవడంతోటే యేదో రహస్యం వున్నట్టు నన్నవతలికి పంపివేస్తారు. నేను అవతలికి వెళ్ళి వీరు యేమి చేస్తూ వుంటారో యీతలుపుసందు నుంచి చూస్తూ వుంటాను. (అని వెళ్ళుచున్నది.)

కంతీ—ఓ పాణేశ్వరీ! న్యవహారమంతా కుదిరింది. కేపుతెల్ల వాకేలోగా మీతండ్రిగారి అనుమతితోనే నిన్ను నాసొమ్మునుగా చేసుకుంటాను.

రామా—కంతీరవా! నీదగ్గి వున్నతప్పితమల్లా తలకుమించిన పెన్దయెత్తులు యెత్తడ మనుకుంటాను.

[పార్వతి ప్రవేశించుచున్నది.]

పార్వ—అమ్మా! బాబయ్యగారిసెల వయింది. మిమ్మలిని ఆయన పొస్తకాలగదిలోకి తీసుకుని రమ్మన్నారు.

రామా—కంతీరవా! నేను యిక్కడ వుండడం వల్ల కాదు. వెళ్ళిపోతాను. నీవు చేసేప్రయత్నం సఫలంకానడం నాకు యిష్టమేకాని నీగౌరవానికికాని నాయోగ్యతకుకాని భంగంవచ్చేపనిమాత్రం నీవు యెంతమాత్రమూ చెయ్యకూడదు సుమా. (అని వెళ్ళుచున్నది.)

పార్వ—(తనలో)వీళ్ళు నన్ను అవతలికివంపించడానికి యెప్పుడూ మఱిచిపోరు. అయినా కానీ! వీళ్ళు చాలానేవు మాట్లాడుకోవడానికి

అవకాశం లేకుండా వెంటనే వచ్చి పంపివేసినారు. నేను పోవలెను.

(అని వెళ్ళుచున్నది.)

కంఠీ — నా ప్రియురాలిమాటలతో నాధైర్యమంతా చెడి పోయింది. జియ్యరుసూరిగారివద్దకు వెళ్లి, ఆయనకాళ్ళమీద పడి, చేసిన దింతా నప్పకుంటాను. (అని వెళ్ళబోవుచున్నాడు.)

[అంటే తెల్లగడ్డముతోను మీసములతోను ముసలివేషము వేసికొని నేర కట్టి పట్టుకొని మంచకాచార్యులు పరీక్షించుచున్నాడు.]

కంఠీ—నీవు యెవరు? ముందుగా నర్తమానం చెయ్యకుండా పెద్దమనుష్యులయింట్లో యిలా ప్రవేశించినా వేమి?

వంచ—నేను యెవరినా? నన్ను నీవు ఆసవాలు పట్టనేలేదా? కన్నతండ్రిని తెలుసుకునేనాడు యెంతటివాడు కావలెను? నీవు చేసు కున్నతండ్రినే నీవు గుర్తుపట్టలేకుండా వున్నావు.

కంఠీ—ఆహాహాహా! ఏమీ! వంచకాచార్యులా?

వంచ—అవును. కర్తా గడ్డమూ మీసాలూ అన్నిటితోనూ వచ్చినాను.

కంఠీ—నీవు వేసినవేషంలో కథ బాగా వినిపించగలవా?

వంచ—మీ చిత్తంవచ్చినట్లు వినిపిస్తాను. నేను యేమోస్తరు ముసలికథ వినిపించవలెను? “నేను వీధులలో ఆడుకునేదినాలలో అరనై య్యేళ్ళకిందట” అని పాతకథలుచెప్పే ముసలివేషం కావలెనా? “ఆహాహా! ఇహీహీ! శబాసు! మహామంచికథ. ఆహాహా! ఇది తెలుసు కుంటే నాకు చిన్నప్పటికథ జ్ఞాపకం వస్తూవున్నది. ఇహీహీహీ!” అని మాటమాటకూ నవ్వుతూవుండే ముసలివేషం కావలెనా? “ఇప్పటి వాళ్ళను చూస్తే నాకు తలకాయనొప్పి. వాళ్ళమాట తలపెట్టుకు. కాలమంతా చెడిపోతూవున్నది. పాడుకాలం వచ్చింది. యెవరితో

నైనా మాట్లాడితే నాకు చిరాకు" అని చిరాకుపడుతూ నిష్కారణంగా కొరకొరలాడుతూవుండేముసలివేషం కావలెనా? ఈమూడింట్లో యేది కావలెను?

కంఠీ—సమయం కనిపెట్టి నీ యిష్టంవచ్చినట్లు చెయ్యి. ఆ ముసలాయనమనసు కనిపెట్టి యెప్పటి కెలాగుమాట్లాడవలెనో అలాగు మాట్లాడు. నేను చెప్పినసంగతిమాత్రం మరిచిపోకు.

వం—చూడు. ఆయనను నావలలో యెలాపడవేస్తానో!

కంఠీ—అలాగయితే కార్యం యెంతశీఘ్రంగా నెరవేరితే అంతమంచిది. ఆయన పొస్తకాలంటే చెవి కోసుకుంటాడు. ఆయన యిప్పుడు పొస్తకాలగదిలో వున్నాడు.

వంచ—ఇఖి ఆయనపద్దు మనపుస్తకంలో యెక్కించుకోవచ్చును.

కంఠీ—ఆలస్యం చెయ్యక వెంటనే వెళ్లు.

వం—నామనస్సులో నేను వలంతాపన్నినాను. ఆముసలి గొడ్డు నావలలో పడుతుంది నెళుదామురండి.

(అని ఇద్దఱును వెళ్లుచున్నారు.)

౪. రంగమ—జియ్యరుసూరిపుస్తకములగది

—౦—

[జియ్యరుసూరి ప్రవేశించుచున్నాడు.]

జియ్య—కంఠీరవదేవు తనతండ్రిని యింకా సంపించినాడు కాదు. అతనికి వకవేళ తండ్రిలేనేలేడేమో! అమ్మాయికి యిష్టంవుంటే అతణ్ని పెళ్లిచేసుకోవచ్చును.

పార్వ—(వెలుపలనుండి) అయ్యా! నేను లోపలికి రావచ్చునా?

జియ్య/—పార్వతా? రావచ్చును. రా.

[పాశ్వాతి ప్రవేశించుచున్నది]

పాశ్వా—అయ్యా ! ఆయన వచ్చినాడు.

జియ్య—ఆయన యెవరు ?

పాశ్వా—కంతీరవ దేవుగారి తండ్రిగారంకి. ఆయన మహాతమా
షాగా వున్నారు. మిట్టపళ్ళూ జనపనారపీచువలె గడ్డమూ ముసలిపండు
లాగు వున్నారు. ఆయనచేతులలో పెద్దకర్ర వున్నది.

జియ్య—ఆయనను లోపలికి తీసుకొని రా.

(అని లేచుచున్నాడు.)

పాశ్వా—కర్కనూ అయననూ కూడానా ?

జియ్య—అందరినీని.

పాశ్వా—ఆయన గుమ్మవద్దనే వున్నారు. (అని వెళ్ళుచున్నది.)

[వంచకాచార్యులతో పాశ్వాతి మరలఁ బ్రవేశించుచున్నది.]

పాశ్వా—అయ్యా ! యిది మార్గము. అరుగో ఆనిలుచున్న
వారే జియ్యరుసూరిగారు. (అని వెళ్ళుచున్నది.)

వంచకాచార్యుడు—(ఆయనవీపు తట్టి) బావగారు ఊమంగా
వున్నారా ?

జియ్య—మీరు ముసలివారయినా చాలాబలంగా వున్నారు--
పాశ్వాతీ ! ఆయనకు కుర్చీవెయ్యి—కూర్చుండండి.

వంచ—(కూర్చుచుండి) సంగతంతా విని సంతోషించినాను.

జియ్య—మీకుమారునివుత్తరం అంది వెంటనే బయలుదేరి
వచ్చినారు కాబోలును.

వంచ—వుత్తరం లేకుండానే వచ్చినాను. మాకంతీరవుణ్ణి నేను
యీవూరు వచ్చిన తరువాతనే చూచినాను?

—మీరు అలసి వచ్చినారు. కొంచెముపాలు దాహం

పుచ్చుకుంటావా ?

వంచ—సిద్ధంగావుంటే కొంచెం ఫలహారంకూడా చేస్తాను.

జియ్య—పార్వతీ ! వెండిగిన్నెతో పాలూ పూరిలూ యిలా తీసుకుని రా.

వంచ—మీరు బహు మర్యాదస్థులు. (అని త్రాగుచున్నాడు.)

జియ్య—కాలం వ్యర్థంగా పోగొట్టడం యెందుకు ? ఫలహారం తోపాటు మన వ్యవహారంకూడా చక్కపెట్టుకుందామా ? మాతో సంబంధంచేసుకోవడం మీకు యిష్టంగా వున్నదా ?

వంచ—పరమానందముగా వున్నది.

జియ్య—మీభూములన్నీ గోదావరితీరమందు వున్న పని విన్నాను.

వంచ—నిజంగానా ?

జియ్య—నిజంగానే. మీభూములకు పన్ను లేదుగదా ?

వంచ—నేను సర్కారుకు చిల్లిగవ్వ పన్ను యివ్వవలసిన పని లేదు.

జియ్య—(లేచి) మీసంభాషణవల్ల నాకు తృప్తి కలిగింది. కానలసింది పార్వతి నడిగి తెప్పించుకొని యిఖి మీరు సావకాశంగా ఫలహారంచేస్తూవుండండి. ఈసమీక్షంలోనే మాకు బంధువుడున్ను స్నేహితుడున్ను వకాయనవున్నాడు. ఆయనతో యీసంగతి ఆలోచించి కార్యనిర్ణయం చేసుకొని వస్తాను.

వంచ—వెళ్ళిరాండి.

జియ్య—మళ్ళీ యిక్కడవున్న టైవస్తాను. (అని వెళ్ళు చున్నాడు.)

వంచ—ఆయన వెళ్ళినాడు. ఇక్కడ నావేషంబాగా పోలింది.

ఇఖి కంఠీరవదేవు రామానుజుని వివాహం చేసుకుంటాడు. నేను పడ్డ

శ్రీమకు నాకుకూడా కొంతలాభం కలుగుతుంది. తెలివితక్కువవాళ్ళు సత్యమే జయ మంటారుగాని నిజానికి అసత్యమే జయం. నేను చేసే మోసాలూ అబద్ధాలూ యెలా సాగుతూ వున్నవో !

[పార్వతి ప్రవేశించుచున్నది.]

పార్వ—అయ్యా ! యేమిటి సెలవిస్తూ వున్నారు ?

వంచ — ఓసిభూతమా ! నేను యెవరితోనూ అననిమాటలు నీవు పొంచుండి యెందుకు వింటూవున్నావు ?

పార్వ—యెన్ని తెచ్చినా చాలకుండా భూతంలాగు అన్నీ నీవే దిగబురిగివేస్తూ వున్నావు. భూతాన్ని నీవా? నేనా ?

వంచ—పోనీ వూరుకో. నీవు యీసంగతి యెవరితోనూ చెప్పకు. నీకు తరువాత నేను యేమయినా యిస్తాను. మీయజ మానుడు యింట్లో లేడు. ముందుగా యీపూరీలు నాలుగుతిను.

(అని యిచ్చుచున్నాడు.)

పార్వ—(పుచ్చుకొని తినుచు) మీకు మేలు కలుగవలెను. మీరు మాఅమ్మ బ్రతికినంతకాలం బ్రతకండి.

వంచ—చెప్పలచప్పు ఉవుతూ వున్నది. యెవరో పస్తూ వున్నట్టున్నారు.

[జియ్యరునూరియు, కంఠీరవదేవును, రామామణియు, చామోదరుడును ప్రవేశించుచున్నారు.]

జియ్య—కంఠీరవా! నీవుచేసినమోసం, నీఅంతట నీవే ధారాళంగా చెప్పివేసి క్షమార్పణకోరడంచేత నీవుచేసినతప్పును నేను క్షమించినాను.

కంఠీ—అయ్యా ! వక్కమనవి—

జియ్య—నీవేమీ చెప్పనక్కరలేదు, మాచిన్నదానికి నీడబ్బ

క్కటలేదు. నీవు గుణనంతుడవైతే—

వంచ—(వెలుపలినుండి) నేనుకాను నేనుకాను. అసిమరివకరు. వదిలిపించిన వాడికి శిక్షలేదు. నాయజమానుడు వారిలో వున్నాడు. పట్టుకోండి.

[వ్యాధి నెనుకరాగా భవానిసింగుచేతను శివప్రసాదుచేతను

పట్టుకోండి వంచకాచార్యుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

కంతీ—ఏమీ! వంచకాచార్యులా?

వంచ— ఏమివంచకాచార్యులు? చినరకు వంచకాచార్యులే వంచతుడయినాడు. నేను లోపల శలహారప్రయత్నంలో వుండేటప్పటికి వీళ్లు వెలుపలనన్న పట్టుకోవడపు ప్రయత్నంలోవుండి అధాత్తుగా మీదపడ్డారు.

భవా—ఇప్పుడుపట్టుపడ్డది నీవునక్కడవేకాదు. నీయజమానుడుకూడా పట్టుపడ్డాడు. ఇఖతప్పించుకుపోవడానికి పట్లకాదు. వెలుపల పోలీసువారిని కావలి పెట్టివచ్చినాము.

జయ్య—మాయింట్లోవుండగా యెవరికీ కష్టముకలుగరాదు. వీరు యెంతసామ్మయివ్వవలెనో నేను యిచ్చివేస్తాను. వీరిని వారిపట్టండి.

భవా—ఇతణ్ణి వారంటుమీద పట్టుకున్నమనిషిని విడిపించి నందుకు పట్టుకున్నాము. ఇతణ్ణి విడిచిపెట్టవల్లకాదు.

జయ్య—వెండిరూపమయిన యీమందు మీచేతికి తగిలితే యితన్ని పట్టుకోవడానికి మీకే చేతులురావు. ఇవి పుచ్చుకొని వెళ్లి పొండి. (అని వదిలూపాయలు చేతిలో పెట్టుచున్నాడు.)

భవా—ఈమందుతో నాచేతులు కట్టివేసినారు. మీబౌషధం శివప్రసాదుచేతికికూడా తగిలిస్తేనేకాని అతనిచేతులు కట్టుపడవు.

శివ—నా చేతులా?

జియ్య—మాస్ట్రాడకు. నీచెయ్యి యిలాగుపట్టు. (ఁని యతని చేతిలో మరిపదిరూపాయలు పెట్టుచున్నాడు.)

శివ—మేముయెప్పుడూడిబ్బుకులోబడేవాళ్లంకాము. లక్షవర హాలుకుప్పపోసినా మేము వక్కఅక్రమకార్యం చెయ్యము. మీవంటి పెద్దలమాట మీరరాదు గనుకవీరిని విడిచి పెడుతూవున్నాము. బాకీ సొమ్ము దయచేయించండి.

జియ్య—దామోదరా! వీరిని తీసుకొనివెళ్లి లోపల సొమ్మిప్పించిపంపివేసిరా.

దామో—చిత్తము. (ముగ్గురును వెళ్లుచున్నారు.)

జియ్య—వంచకా! నీకు రాజమహేంద్రవరంలో తోట వున్నదనిబొంకి నన్ను మోసం చెయ్యతలచుకొన్నావుకావా?

వంచ—నాకక్కడతోటలేదా? నిజంగానే వున్నది. నేనుచెప్పినవాని యేమీ మోసంలేదు. ఆవూళ్లో మ్యూజియంతోటమాదే.

జియ్య—చందాలువేసికట్టింది అది అందరిహక్కున్నది. నీది యేలాగుఅయింది?

వంచ—నేను అందరిలోవాణ్ణి గనుక అందరితోటిపాటు నాదీఅయింది.

జియ్య—ఆహాహా! నీయుక్తికి సంతోషించిరాను.

వంచ—మీరొక్కరేయేమిటి? నాయుక్తికి అందరూ సంతోషించేవారు. చిన్నతనంలోనే నాతమ్ముడయిన దామోదరుణ్ణి—

[దామోదరుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

దామో—దామోదరుణ్ణి? యెవరు నాపేరెత్తుతూవున్నారు?

వంచ—దామోదరుణ్ణి మోసం చేసి వాడిచేతులో వుండే

పళ్ళా పంచదారా తింటూవుంటే నాశక్తికి నన్ను మాతల్లికూడా మెచ్చుకునేది.

దామో—గొప్పవాడుకావలెనని చిన్నతనంలోనే దేశాలు తెగించిపోయినజనార్దనుడవా నీవు? మాజనార్దనుడు చిన్నతనంలో నాచేతిలోయేమివున్నా యిట్టి మాయంచేసి మెత్తుకొనిపోయేవాడు.

వంచ—ఆజనార్దనుణ్ణి నేను. యిల్లువిడిచి వెళ్లి సతరువాత నాశక్తిసామర్థ్యాలచేత నేనుపంచకాచార్యుల నయినాను. దామో దరా? యిలానచ్చి నన్ను కౌగిలించుకో. ఇప్పుడు నేను కొడుకునుపో గొట్టుకున్నాతమ్ముణ్ణి సంపాదించుకొన్నాను. (అనికౌగిలించుకొనుచున్నాడు.)

దామో—అన్నయ్యా! అప్పుడే యింతముసలివాడనై పోయినావేమి?

వంచ—నేను ముసలివాణ్ణి కావడం నీకు యిష్టంలేకపోతే యిదుగో మళ్ళీ పడుచువాణ్ణివుతాను చూడు. (అని క్రొత్తగాపెట్టుకొన్నపండ్లను మీసములను గడ్డమును తీసివేయుచున్నాడు.)

పార్వ—దామోదరా! నీవు నన్ను పెళ్ళాడుతావా?

దామో--నేను అన్నమాట తప్పను. తప్పకుండా నిన్ను పెళ్లి చేసుకుంటాను.

కంగీ—నీతమ్ముణ్ణి చూచి మన మంతా మంచిమాన్గం నేర్చుకోవలెను. పంచకా! నీవు యింతటినుంచి అబద్ధాలూ మోసాలూ మానివేసి పెద్దమనిషివికావలెను. నేనూ అవుతాను.

వంచ—నేను రూపంచేత యిప్పుడే పెద్దమనిషినయినాను. ఇంక నడతచేతకూడా అవుతాను. ఇప్పుడే నిశ్చయం చేసుకున్నాను.

జియ్య—కంగీరవా! ఇప్పుడు పళ్ళాత్రావండలిగి నిజంగానే

నీనడత తిన్నచేసుకునే టట్టయితే నాకూతురిని నీకు తప్పకుండా
యిచ్చి నిన్ను యిల్లరికం వుంచుకుంటాను.

కంఠీ—మామా ! ముందు నానడత మీరు జాగ్రతగా పరీక్ష
చేసి చూడండి. నాకు యింతటితో బుద్ధి వచ్చింది. మోసాలూ అబ
ద్ధాలూ కొంతకాలం లాభకరంగా వున్నా కడపట సత్యమే జయి
స్తుంది — ఓ మహాజనులారా ! నాహాట నమ్మండి. అల్పలాభం
నిమిత్తమయి అబద్ధాలూ మోసాలూ మానండి. లోపలికి వెళుదాము
నండి.

(అని అందఱులు వెళ్ళుచున్నారు.)

అ స హా య శూ ర ప్ర హ స న ము.

ఇందువచ్చు పాత్రములు.

—0—

భావరాజు భీమరాజు—మహాశూరుడు.

పెంటయ్య—మహావీరుడు.

వీరభద్రుడు—సరస్వతిప్రియుడు.

భ్రమరాంబ—భీమరాజుభార్య.

సరస్వతి —భీమరాజుకూతురు; వీరభద్రునిప్రియురాలు.

—

గంగము—భీమరాజుగారి మంచరిలోగిల్లి.

[భ్రమరాంబయు సరస్వతియు ప్రవేశించుచున్నారు.]

సర—(విచారముతో) అమ్మా! ఆయన యెలాగు వున్నారు?

భ్రమ—అమ్మయీ! యెలాగువున్నారని చెప్పను? రాత్రి పొద్దుపోయి యింటికి వచ్చినప్పటినుంచీ ఆయనచర్య నాకు మహా వింతగా వున్నది. నాకు యేమని చెప్పడానికీ తోచదు. యేమాట అడిగినా దేనికీ జవాబు చెప్పరు. వూరికే పరధ్యాన్నంగా వుంటారు. రాత్రి యెవరియింట్లోనైనా కన్నంవేసినారో. యెవరినైనా తలకాయ బద్దలుకొట్టినారో, యేదో అటువంటి గొప్పకార్యం చేసి వుంటారు.

సర—మానాన్నగారిమీద నీవు నిష్కారణంగా తేనిదోషాలు ఆరోపిస్తూ వున్నావు.

భ్రమ—నిష్కారణంగానా? మొట్టమొదట రాత్రివంటిగంట దాకా ఆయన యింటికేరాలేదు. వచ్చిన తరువాత రాత్రి తెల్లవారి దాకా నిద్రవట్టక మంచంమీద ఇటూ అటూ దొడ్లుతూ తనలో

తానేమో అర్థంలేనిమాటలు గొణుక్కుంటూ పలవరిస్తూనేవున్నారు. రెండో అంశము తెల్లవారిన తరువాత మూలగడిలో ముసుకువేసుకుని కూర్చుండి కచేరీవేళ అయిందని భోజనానికి యెన్నిమాట్లు పిలిచినా లేచి రాకుండా వున్నారు. ఇదివరకు యెప్పుడయినా యింత ప్రొద్దెక్కిందాకా కచేరీకి వెళ్ళకుండా యింట్లో అట్టే వున్నారేమో చెప్పు. యేదీ లేకపోతే యెందుకు అట్టే వుంటారు? ఆయనకు యిష్టమయినకూర అని నేను యెంతో ఆసక్తితో మువ్వంకాయ చేసి పిలిచినా రాలేదు. ఇంతకూ యిదంతా నాదురదృష్టం.

సర—నీవు తొందరపడబోకు. ఆయనమానస్సు స్వస్థంగా లేక పోవడానికి అనేక కారణాలు వుంటవి. ఈమధ్య మనయింటికి చుట్టలు రావడం యెక్కువఅవడంచేతనే కాదా నేనుకూడా లోపలి భవంతి లోనే సర్దుకుని యిదివరదాకా నేను పడుకునే తోటలోవున్న యీ ముందరభవంతి కాళీచేసి అద్దెకు యివ్వడానికి సిద్ధం చేసినాను.

భ్రమ—నీవు యేవిధంగా సర్దిచెప్పినా నామానస్సుకు సమాధానం కలుగదు. నేను వ్రటి అదృష్టహీనురాలిని. అమ్మాయీ! నీకు వక్కసంగతి చెప్పతాను విను. నీవు మాత్రం యెప్పటికి నీదేహాన్ని స్వేచ్ఛనూ యితరులకు అమ్ముకోకు.

సర—స్వేచ్ఛను అమ్ముకోవడం అంటే నాకు యేమీ అర్థం కావడంలేదు. ఆమాటలకు వివాహం అని నీఅభిప్రాయం అయివున్నట్లయితే నాన్నగారు వప్పుకుంటే వీరభద్రరాజును నేను తప్పకుండా పెళ్ళిచేసుకుంటాను. అతనికి కచేరీలో పని కావడంతోటే మావివాహానికి నాన్నగారు వప్పుకుంటామన్నారు.

భ్రమ—అమ్మాయీ! యీవిషయంలో నీకు లోకానుభవం బాగాలేదు. ముందుగా తొందరపడి యేదైనా కార్యంచేస్తే తరు

వాత విచారించవలసివస్తుంది. నేను ముసలివాణ్ణి చేసుకుంటే సుఖ పడుతానని నీతండ్రిని రెండో పెళ్ళివాణ్ణి వివాహం చేసుకున్నాను. చేసుకున్నందుకు నేను యిప్పుడు యెలాగు విచారిస్తూ వున్నానో చూస్తూవున్నావా? వీరభద్రరాజు చచ్చినాడా అని యీవుడయా న్నంచీ మీతండ్రిగారు నన్ను చాలామాట్లు అడిగినారు.

సర—నిజంగా అడిగినారా? యిదివరదాకా ఆయన వీరభద్ర రాజుకు కచేరీలో పని అయ్యేవరకూ ఆసేకే తనవద్దే తలపెట్టవద్ద న్నారు. నాకు వేగిరం వివాహం జెయ్యనలెననే ఆసక్తిచేత యిప్పుడు ఆయనమనస్సు మార్చుకున్నట్టున్నారు. అయ్యో! యిప్పుడు వీరభద్ర రాజునన్నే బాగా వుండును. ఇది కిచేరీవేళిగనుక నాన్నగారు యింట్లో వుండే రనుకుంటూ జేమో అతనికి యెవరిచేతనైనా వర్తిమానం పంపి తునా? నాన్నగారు వుండగానేవన్నే సంబంధనిశ్చయం యిప్పుడే అవుతుంది.

భ్రమ—వూరుకో. మీనాన్నగారు వస్తూన్నారు. మనయిప్పటి ప్రాసంగం ఆయనముందిర యేమయినా అనేవు సుమా! జాగ్రత్త.

[వీరభద్ర రాజుగారు భీమరాజుగారు సమీపించుచున్నారు.]

భీమ — యెవరో వస్తూవున్నట్టులేదు. యేమివచ్చినాసేకే నేను ఎక్కిమాటు కిచేరీకివెళ్ళి ముఖించూపించి రాకతప్పదు. యివేళకచేరీకి యింత అలస్యంగా వెళ్ళినందుకు యేదయినా కారణం కల్పించుకొని పోవలెను. నిన్నటిరాత్రి వ్యవహారం యేలా ముగిస్తుందో నాకు తెలియ కుండావున్నది. (భార్యను కొమ్మార్చునుజూచి) మీరు యిక్కడ యేమి చేస్తూవున్నారు? మీకు యేమి కావలెను? అలాచూస్తారేమి!

భ్రమ—మీయినడత నాకు యేమీ బోధపడకుండావున్నది.

సర—నాన్నగారూ! యీవుడయాన్నంచీ మీచూపులు

యెలాగోవున్నవి.

భీము—(తనలో) నాముఖించూచి వీళ్ళు యెలాగో నాసంగతి కనిపెట్టినారు. (చిగ్గిరగా) నాముఖంకేసి చూడడమూ పిచ్చివూహలు చెయ్యడమూతప్ప మీకు యింట్లో వేరే యేమీ పనిలేదా? పొండి. ఇఖ నాతో మాటుమాట ఆడకండి. అమ్మాయి! నేను కచేరీకి వెళ్లి డానికి నాతలపాగా అంగరఖానులా తీసుకుని రా. పోరేమి?

సర—వెళ్ళుతూవున్నాము. (నడుచుచు) పిన్నీ! ఇదేమిటి?

భీము—యేమనిచెప్పను? లోకంలో మొగవాళ్ళంతామీదే మోస్తరు. యితప్రోద్దెక్కి యిప్పుడు భోజనంచెయ్యకుండా కచేరీకి వెళ్ళుతారట. (అని యిద్దఱును వెళ్ళుచున్నారు.)

భీము—(అంతట కలయజూచి) అండరూ వెళ్ళినారా? వెళ్ళినారు? నేడు యెటువంటి పాపిష్టిరాళ్ళి గడపినాను. అదిరాత్రికాదు. నాపాలిటికి వకమహాయుగంలాగు కనపడ్డది. నేనుయెప్పుడూ నాటకాలు చూడడానికి వెళ్లేవాణ్ణికాను. భోంచేసి శిరస్తాదారుగారి యింటికి వెళ్ళివస్తూ దోవలో నాటకంఆడుతూవున్నారంటే యిట్టేలోపలికిపోయినాను. అప్పుడు నారొంటిని అర్ధరూపాయి వుండడంచేత దానితో రెండవతరిగతి టిక్కెట్టుకొని బల్లమీద కూర్చున్నాను. నేను కూర్చోవడంతోటే వెనుకనుంచియెన్నో అల్లరివాళ్ళపాగాఅడ్డంతీసివెయ్యమని కేకలు వేస్తే నాతలపాగాతీసి నేను కూర్చున్నబల్లమీద పక్కగా పెట్టినాను. నాటకం అయిపోయే ముందర నాతలపాగాకోసం చూచుకునేటప్పటికి కనపడ్డదికాదు దగ్గిరవున్నవాళ్ళు యెవరిని అడిగినారేదన్నారు. అందుమీద నాబల్లమీద వున్నవారిసందరినీ లెమ్మనేటప్పటికి నాపాగా వక పెద్దమనిషిముడ్డికింద నలిగివున్నది. “ ఏమయ్యా! నాఫాగా మెత్తగా వేసుకుని కూర్చోవడం మీకు ధర్మమేనా? ”

అని నేనాపెద్దమనిషిని మందలించేటప్పటికి తాగివుండడంచేత నన్ను అతడుతిట్టి అడ్డమయిన కారుకూతలుకూసినాడు. నేను శాంతంవహించి వూరుకునేవుందునుగాని దగ్గరనున్నవాళ్ళందరూ ప్రోత్సాహంపరిచి పురియెక్కించడంచేత రోషంవచ్చి నేనుకూడా తిట్టి అతణ్ణి మెడపట్టుకుని గెంటినాను. అతడు కిందపడిలేచి,, యిది నాటకంపాక అయింది గనుక బ్రతికిపోయినావు నీ పేరూయిల్లూ చెప్పు. రేపుయేమిచేస్తానో చూడు'' అన్నాడు. నేను,, భావరాజు'' అని యింతలోనే అతనిమీద బాలిపుట్టడంచేతనో మరియెందుచేతనోకాని కోపమంతా మింగివేసి,, మంగళవారపుపేట'' అని చెప్పినాను. అతను వెంటనే తన జేబులో నుంచి వకకాగితముతీసి దానిమీద తన పేరు,, పెంటయ్య లక్ష్మీవారపు పేట సత్రము'' అని వ్రాసి నాచేతికిచ్చి రేపుదెబ్బలాడుదామురమ్మన్నాడు. నేనుయింటిపేరుచెప్పి పేరుచెప్పకపోవడంచేతనూ, పేట తప్పు పేటచెప్పడంచేతనూ యీబుధవారపుపేటలో నన్ను అతను కనుక్కోలేడు. పెంటయ్య అనేపేరునిజమయినదిగానమ్మడానికి వీలులేదు. అతని ముఖంచూస్తే అతడు ఖాసీలుచేసే తెంపరిగా కనపడ్డాడు. అతడు యెక్కడ కనపడుతాడో అని నేనుయివేళివీధిలోకివెళ్ళలేదు. నేను వీరభద్రరాజుతో మాట్లాడవలెను. అతను తనకు నాయందు గురుభక్తి అనిన్నీ సమయంవస్తేనానిమిత్తం ప్రాణాలయినా విడుస్తాననీ చెప్పుతూ వుంటాడు. ఇప్పుడు సమయంతటస్థించింది గనుక నాతరపున వాడితో పోట్లాడడానికి వెనుకతియ్యడని తలుస్తాను. అతను చిట్టంగావున్నాడు. ఇటువంటి యిద్దరు పెంటయ్యలను కొట్టగలడు.

[అంగరకాయును, తలగుడ్డయును పట్టుకొని సరిస్వతీయు, భ్రమరాంబయు ప్రవేశించుచున్నారు.]

సర—నాన్న గారూ! ఇవిగో.

భీమ—(అంగరకా తొడుగుకొనుచు) దోషలో అతను నాకు యెదురుపడుతాడేమో! (మొగము కనపడకుండ తలపాగా ముందుకు పెట్టుకొని) ముందుగానే జాగ్రతపడడం మంచిది—అమ్మాయి లోపలికివెళ్ళి బణాచుపచ్చడం తీసుకునిరా.

సర—మండువేసవికాలములో బణాచుపచ్చడం యెందుకు?

భీమ—యెందుకైతేనేమి? నామాటకుఅడ్డంచెప్పకతీసుకునిరా.

భీమ—అమ్మాయి! వెళ్ళి తీసుకునిరా. ఆయన నిన్ను వదల్చు కోవలెనని పనికల్పన చేస్తూవున్నారు.

భీమ—వదల్చుకోవలెననా? నేనేనడలుతాను. ఇఖముందు నీవు వక్కదానవ్రాసుఖపడుదువుగానిలే. కాపురానికివచ్చిన నాలుగు సంవత్సరాలలోనే అప్పుడే నేనంటే నీకింత విసుగుడలగావున్నదా? నీకోరికే లభిస్తుంది. పోనీ నీతోనేను యిప్పుడు తగువులాడను.

సర—(పచ్చడముతో ప్రవేశించి) ఇదుగోతెచ్చినాను.

భీమ—(పుచ్చుకొని మొగమునిండ ముసుగు వేసికొని) అమ్మాయి! వెళ్ళివస్తాను. నాతప్పులు తీసుకుంటున్నాను. (తనలో) ఏమియినా అపాయంవస్తే యిదేఆఖరుసెలవు.

(అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

భీమ—ఆయనమాటలు విన్నావా? అందులో చాలాఅర్థంవున్నది. నేనువక్కదాన్ని సుఖపడడమట! ఈవక్కమాటలోనూ యెంత అర్థమయినా వున్నది.

సర—నాకు యేమీ కొత్తఅర్థం కనపడడంలేదు.

భీమ—నీకుకనపడడంలేదు. వెళ్ళి చేసుకుని నాలుగేళ్లపాటు మొగుడితో వుంటేనేకాని యిటువంటువి యేవీ కనపడవు. నాకు పనివున్నది లోపలికి వెళుతాను. యెవ్వరైనా అడ్డకుఅడిగితే తోటబం

గాళా నాలుగుదూపాయలకు యిచ్చివెయ్యి. నీ పెళ్ళివిషయంలో నేను యిందాకా చెప్పింది మరచిపోకుమా. మగవాళ్లంతా వక్కలేఅచ్చు. వక్కరినీ సమ్మరాదు. యెవరినైనా మగవాణ్ని పెళ్లి చేసుకోవడానికి ముందుగా బాగా ఆలోచించుకో. (అని వెళ్లుచున్నది.)

[వీరభద్రరాజు పరివేషించిన స్వల్పక కనబడకుండా వెళుకనిలుచున్నాడు.]

సర— ఆలోచించుకోనా? ఇదివరకే బాగా ఆలోచించుకున్నాను. వీరభద్రరాజు తనమీద మక్కువవున్నదా అని అడిగితే మాట్లాడక పూరు కున్నాను. నామనస్సులో వున్న కోరిక చెప్పేటట్టయితే మక్కువ వున్నదని వెంటనే చెప్పవలసిందే. అయితే నాకు అతని మీద మోహం వున్న సంగతి కొంతకాలం దాకా తెలియకుండా వుంచుతాను.

వీర— ఏమీ!

సర— ఎవరు వాడు? మీ కేనా? తనలో తాను కహస్యంగా మాట్లాడుకునే మాటలు యెవరూ వినకూడదు.

వీర— కొండరు విన్నవచ్చును. అవును గాని ప్రియరాలా!—

సర— నన్ను ప్రియరాలా గియురాలా అనకండి. ఇవేళమీరు యింత సేపటిదాకా యెందుకు మూయిరికిరాకుండా ఆలస్యంచేసినారో వివరంగా చెప్పవలసినది నేను మీతో మాట్లాడుచు.

వీర— ప్రోద్బానంతా వుద్యోగంకోసం అనుసరిస్తూ వారింటి కాడ కూర్చున్నాను.

సర— చాలును. ఇఖి చెప్పనక్కరలేదు. నేను తృప్తి పొందినాను.

వీర— మీ కీబంగాళా ఖాళీచేసివెళ్లున్నాను. ఇది నేను అద్దెకు వుచ్చు కుంటాను. నాకు వుద్యోగం అయి మన పెళ్ళికిమీతండ్రిగారు పప్పుకునే వరకూ ఇందు మూలంగా నైనా నేను యెప్పుడూ నిన్ను చూస్తూ వుంటాను.

సర.—సరిసరి. చాలును. నీవు ఇక్కడవుండవద్దు. యి:సంగతి మానాన్నగారికి తెలిస్తే మనం యిద్దరమూ ఆలోచించుకుని యేదోపన్ని నామని అనుమానపడుతారు. మీకు ఇల్లుయివ్వడానికి అసలేవప్పుకోరు.

వీర—నేను వెళ్ళి మీ సవతి తల్లితో మాట్లాడుదునా?

సర—వద్దు మనం యిద్దరమూ వంటరిగా యిక్కడవున్న సంగతి ఆవిడకు తెలియకూడదు.

వీర—అయినా కానీ

సర—నేను చెప్పినట్టు చెయ్యకపోతే మీరు యింట్లో వుండడానికి నేనే వప్పుకోను.

వీర—అలాగైతే నేను వెళ్ళిపోతాను. (అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

[అప్పడు భీమరాంబ తొందరగా ప్రవేశించుచున్నది]

భీమ — ఇక్కడ యెక్కడ నైనా యిల్లు అద్దెకు దొరుకుతుందా అని యెవరో వీధిలో అడిగితే పొరుగువారు మనయిల్లు చెప్పినారు. మాటవినపడి నేను ఇది వదలిపెట్టి వేగిరంవచ్చినాను. అరుగో ఆయన ఇలాగు వస్తూన్నాడు.

సర—అలాగైతే అద్దె నీవేమాట్లాడి ఫరిష్కారంచెయ్యి. నేను లోపలికి వెళ్ళివస్తాను. (అని వెళ్ళుచున్నది.)

[మొగము కనబడకుండ బట్టమును గువేసికొని పెంటయ్య ప్రవేశించుచున్నాడు.]

భీమ—దారియిది ఇలాగురండి.

పెంట—(ముసుగుతీసి ఇంటికేసిచూచి) ఈయిల్లు యెవరిది?

భీమ—భీమరాజుగారిది. రుమీ ఇంటికొసం వెతుకుతూ వున్నారు కాబోలును.

పెంట—అవును. ఆయన మీకు యేమవుతారు? తాతగారా?

భీమ—కారు. ఆయన మావారే.

పెంట — మీయింటికియనా? ఈయింట్లో వేరే పురుషులు
యెవరూ లేరుకదా.

భ్రమ — లేరు.

పెంట — అలాగైతే యియిల్లు బహుబాగావున్నది.

భ్రమ — పొరుగుగంతా బహుమంచిది. దీనికివున్నలోపమల్లా
ఇదివూరికి చివరను కొంచెం మారుమూలగా వున్నది.

పెంట — నాకు ఆలాగంటియిల్లేకావలెను. అది యెంతమాత్రం
మూలోపంకాదు. ఇళ్లమీద ఇళ్ళువుండడంకంటే ఇలాగంటితోటలూ
దొడ్లూఅంటే నాకు బహుసంతోషం.

భ్రమ — మీరీవేళ పొద్దున్నుంచి భోజనం చెయ్యి లేనట్టున్నది.
మీకు తొందరగా వున్నట్టుయితే మాకువండుకున్న అన్నమూ కూర
లూ మీకుపెట్టి మేము మళ్ళీ వండుకుంటాము. మంచి మువ్వంకాయ
వండినాను. నాలుగుఅణాలు యిస్తే యీపూట మీకుపెరుగుతో భోజ
నం పెడుతాను. (తనలో) ఈచల్లారిపోయిన అన్నమూ కూరలూ
యీయనకుపెట్టి క'చేరీనుంచి ఆయనవచ్చేటప్పటికి మళ్ళీవంటచేస్తాను.

పెంట — (తనలో) ఇక్కడ భోజనంకూడా దొరికింది. నేను
యీరోజున గుమ్మందాటివెళ్లనక్కరలేదు. (బిగ్గరగా) నీవుమహాదొడ్డ
యిల్లాలులాగు: కనపడుతూ వున్నావు. నీతో నేను బేరమాడను.
ఇంటిఅద్దె యెంతో కూడా చెప్పివెయ్యి. నన్ను పరాయివాణ్ణిగా
చూడక మీకుటుంబంలో వకణ్ణిగా చూడవలెను. అయ్యో! మడి
బట్టలేదుగదా?

భ్రమ — ఈపూటకు మావారివట్టుబట్ట యిస్తాను. కట్టుకోండి.

(అని తెచ్చియిచ్చుచున్నది.)

పెంట — ఇన్నిచోట్ల తిరిగినానుగాని నీవంటిదొడ్డయిల్లాని

నాజన్మంయెత్తినతరువాత నేను యెక్కడాచూడలేదు. (అనిపట్టు పంచ పుచ్చుకొని) ఇటువంటి భార్య దొరకడంచేత మీయింటాయన చేసు కున్న పుణ్యమేపుణ్యం.

భ్రమ—మీరునన్ను వూరికేపోగుడుతూవున్నారు.

పెంట—నేనుచెప్పినదంతా నిజం ఇది ముఖస్తుతికాదు.

[సరస్వతి ప్రవేశించుచున్నది.]

భ్రమ—ఈచిన్నదినాకూతురు.

పెంట—కూతురా? ఈచిన్నది మీచెల్లెల్లో అప్పగారోఅను కున్నాను. సవిత్రకూతురుకాబోలును.—అమ్మాయీ! నీవుకూడా నీతల్లిగారు చూపించినదయే నామీద కనపరచవలెనుమా.

సర—మీరు బహుదొడ్డవారు. ఇటువంటిసత్పురుషులు మాపుణ్యంచేత మీయింటికి కాపురానికి వచ్చినారు.

పెంట—నేనుధన్యుణ్ణయినాను. అమ్మా! అద్దెమాట చెప్పి నారుకారు.

భ్రమ—నెలకు నాలుగురూపాయలు.

పెంట—ఇదిగో వకనెలఅద్దె పుచ్చుకోండి. (అని నాలుగురూ పాయ లిచ్చుచున్నాడు.)

భ్రమ—(పుచ్చుకొని) ముందుగానేయిస్తూవున్నారా?

పెంట—యెప్పుడైతేనేమి ఇవ్వవలసింది ముందుగానే ఇచ్చి నాను. (తనలో) ఈనిడె అద్దె పుచ్చుకున్నది. ఇక బ్రహ్మ దిగివచ్చినా నెల్లాశ్లాదాకా నన్ను యీ యింట్లోనుంచి యెవరూ లేవకొట్టలేరు.

(అని లోపలికి వెళ్ళుచున్నాడు.)

సర—(తల్లితో రహస్యముగా) ఇతడు తమాషా మనిషిలాగు వున్నాడు. నాన్నగారూ యితడూ తగవులాడకుండావుంటే బాగా

వుండును.

పెంట—(కిటికీలోనుండి చూచుచు) ఈయిల్లు బహుతమాషా గావున్నది. చుట్టూ తోటలు యెంతోముచ్చటగావున్నవి. ఈవైపున పువ్వులచెట్లున్నవి. అవతలవైపున కూరగాయల పాదులు వున్నవి. అమ్మా! వడ్డనచేయిస్తారా!

భ్రమ—మాఅమ్మాయివెళ్లి తెస్తుంది. అమ్మాయి! నీవువెళ్లి అన్నమూకూరలూ పట్టుకువస్తావా?

పెంట—నాపుణ్యంచేత నేను యీఅమ్మాయిచేతివడ్డన కూడా నాకులభ్యమైసది.

సర—ఇదుగో తెస్తాను. (అని వెళ్ళుచున్నది.)

పెంట—..యీఅమ్మాయి మహామంచిది. ఈవిడె పేరు యెవరు?

భ్రమ—సరస్వతి. మీ పేరుయెవరో సెలవిస్తారా?

పెంట—నా పేరా? పేరు మంచిదైతేనేకాని మీవంటివారితో చెప్పకూడదు. నాది చెప్పరానిపేరు.

భ్రమ—మీ పేరు యెవరికీ తెలియకుండా ఇక్కడ వుండవలె నని వుద్దేశించుకున్నారా?

పెంట—లేదు. అటువుంటి వుద్దేశంయెంతమాత్రమూలేదు! నా పేరు ప్రసిద్ధిలోకిరావలెననే నావుద్దేశం ఏనాకానీ ఇటువంటి చెడ్డ పేరుతో నాకు మంచిపేరుయేలాగువస్తుందో తెలియకుండావున్నది.

(అని పేరు మెల్లగా చెప్పుచున్నాడు)

భ్రమ—(ఉలికిపడి) ఏమీ!

పెంట—నా పేరు మీకనన్యంగా వుంటుందని నాకు తెలు సును. అదిమాపెత్తండి! పేరు నాకు పెట్టినారు. ఈపేరు మార్చుకోవ డవు వుద్దేశంతోనే ఇప్పు డీవూరికి వచ్చినాను. మాపెత్తండిగారు

బ్రతికివుండగానే ఆయన నావుద్దేశం కనిపెట్టి కేరుమార్పుకోకుండా వుంటే సంవత్సరానికి నూరురూపాయలు వచ్చే తనమాన్యం నాకు వుండేటట్టును పేరు మార్చుకునేటట్టుయితే ఆమాన్యం తనపెళ్ళానికి వెళ్లేటట్టును యేర్పాటుచేసి చచ్చిపోయినాడు. ఆవిడిప్పుడు యీవూ లోపున్నది. వక చిన్నది నన్ను పెళ్లిచేసుకుంటా నని తీరా వివాహం సిద్ధమయ్యేటప్పటికి యీగాపాడుపేరు మార్పుకుంటేనేకాని పెళ్లిచేసుకో నన్నది. ఇప్పుడావిడె మాపెత్తండికి మూడోపెళ్లిపెళ్ళాము! ఆవిడెకు పద్దెనిమిదేళ్ళువుంటవి. ఇక్కడి స్త్రీపునర్వివాహసమాజంవారి పోతాహంవల్ల ఆవిడె రెండునెలలకిందట వకభాగ్యవంతుణ్ణిమళ్ళీ పెళ్లిచేసుకున్నది. ఆవిడెకు యీముష్టినూరురూపాయలూ యేమీలక్ష్యం లేదు. ఆవిడెను బతిమాలుకుని యెలాగైనా ఆవిడెచేత ఈ మాన్యం తనకు అక్కరలేదనిపించుకుని పేరు మార్పుకోవలెనని ఇక్కడకు వచ్చినాను. ఆవిడె నాలుగురోజులకిందట మొగుడితో యెక్కడికో వూరికి వెళ్లిందట. ఆవిడె బహుమంచిమనిషి. చిన్నప్పుడు బాలికాపాఠశాలలో చదువుకున్నది. ఆవిడెకు ఇష్టంలేకుండానే మూడోపెళ్లి మొగుణ్ణి తల్లిదండ్రులుకట్టిపెట్టినారు. ఆవిడెతిరిగివచ్చిందాకా ఈవూ లోపుంటాను.

భ్రమ—మీకార్యం వేగిరం సఫలం కావలెనని నేనుదైవాన్ని ప్రార్థిస్తాను.

పెంట—నీతల్లికడుపుచల్లగా నీనోటిమాట ఫలించవలెను.

భ్రమ—మంచివారికి దైవం యెప్పుడూ సహాయం చేస్తాడు. నేను సెలవుపుచ్చుకుంటాను. (అని వెళ్ళుచున్నది.)

పెంట—ఇఖి నేను తప్పించుకున్నాను. ఆపెద్దవులినోట్లోనుంచి తప్పించుకున్నాను. అతడు వెళ్ళి నేను చెప్పినయింటికి వెళ్ళిచూచి నేను

యెక్కడికో పారిపోయినానని పేటంతా వెతుకుతాడు. పూళ్ళోవున్న నత్రాలూ వంటపూటియిళ్ళూ అన్నీ వెతికినా నేను యెక్కడా కన పడను. నేను యీమారుమూలను బుధవారపుపేటలో వుంటానని అతను అనుకోడు. రాత్రి కొంచెంతాగి మత్తుగా వుండడంచేతగాని లేకపోతే నానిజమయిన పేరూ వన్నెస్థలమూ చెప్పివుండను. రాత్రి సంగతి తలుచుకుంటే నావొళ్ళంతా గరుపొడుస్తూవున్నది. నే నేమిటి? ఆజానుబాహుడైన ఆమోటముసలవాడితో పోట్లాడడం యేమిటి? ఆమత్తులో వొళ్ళు తెలియక పూరికే దెబ్బలాడుతానన్నాను. ఆనర హంతకుడు పెందరాళే లేచేవాడు కాకపోవడంచేత నేను చాలా ప్రా ద్దెక్కి లేచినా వేగిరం పూటకూళ్ళకు యివ్వవలసిన సొమ్ముయిచ్చివేసి అతను అక్కడికి రాకమునుపే తప్పించుకొని పారిపోయి వచ్చినాను. అతడు ప్రొద్దున్నే వచ్చినట్టయితే యీపాటికి నాపని యేమవుతో!

[అప్పుడు వీరభద్రరాజు చివరికించుచున్నాడు.]

వీర— యెవ రక్కడ?

పెంట—(భయపడి) దగ్గిరకు రాకండి. (వీరభద్రరాజుమొగము వంక చూచి) మిమ్మల్ని చూచి నిష్కారణంగా వులిక్కిపడి జడును కున్నాను.

వీర— ఏమరిపాటున వచ్చినందుకు ఊమించండి. (తనలో) ఇతడు యెవరై వుంటాడు?

పెంట—(తనలో) జాగ్రత్తగా వుండవలెను. ఇతడు వకవేళ మనకాడ తియ్యడానికి పంపించిన వేగువాడై వుండవచ్చును. (బిగ్గ రగా) ఊమాపణ అక్కరలేదు. నేను ఇక్కడ వున్నానని మీరు యెరు గదు కాబోలును.

వీర— యెరగను. నేను భ్రమరాంబగారితో మాట్లాడిపోవ

డానికి వచ్చినాను.

పెంట—నాకు యిల్లిచ్చిన యాయంటామెతోనా?

వీర—యాయిల్లు మీకప్పుడే ఇచ్చివేసిందా!

* పెంట—ఇచ్చివేసింది. అప్పుడే పావుగం టయింది వచ్చి నే నీ యింట్లో ప్రవేశించినాను.

వీర—(తనలో) వకదాని తరువాత వకటి నాకన్నీదురదృష్టాలే వస్తూవున్నవి. ఇఖ భమరాబతో మాట్లాడిన ప్రయోజనం లేదు. ఇతనితోనే యెల్లాగైనా మాట్లాడి యాయిల్లు పుచ్చుకోవలెను. (బిగ్గరగా) అయ్యా!

పెంట—(ఉలికిపడి) నలుదిక్కులుచూచి యెవ్వకును లేకుండుట చేత ధైర్యము తెచ్చుకొని) నాకు చెవుడులేదు. మీరంత బిగ్గరగా పిలువనక్కరలేదు.

వీర—మీరు పుచ్చుకున్న యాయిల్లు నాకు ముఖ్యముగా కావలసి వున్నది.

పెంట—నాకూ ముఖ్యంగానే కావలసివున్నది. మీరుప్రయత్నం చేస్తే వూళ్ళో కావలసినన్ని ఇళ్లు దొరుకుతవి.

వీర—అవునుగాని నాకు యాయిల్లే అవశ్యంగా కావలెను. నిజం చెపుతాను వినండి. ఈయింటియజమానుడయిన భీమరాజుగారి కూతురు సరస్వతిమీద నాకు చాలాప్రేమ వున్నది. ఆచిన్నదాన్ని వివాహంచేసుకోవడానికి నేను ప్రయత్నంచేస్తూ వున్నాను. నేను యాయింట్లో వుంటేనేకాని మావివాహానికి ఆయన వప్పుకోడు. కాబట్టి మీరు సిద్ధమైన పెళ్ళికార్యానికి భంగంకలుగచెయ్యక వేరే ఇల్లు కుదుర్చుకుంటారని నమ్ముతాను.

పెంట—నేను నీకు నాచేతనైన సహాయం చేస్తానుగాని ఇందులో

వక్కసంగతి వున్నది. రాత్రి యీవూళ్ళో నేను వక పెద్దమనిషితో తగవులాడి నాతో పోట్లాటకు రమ్మని నా పేరూ వున్న ఇల్లూ వ్రాసి యిచ్చినాను. ఆ పెద్దమనిషి యెవరో అదివరకు నేను యెప్పుడూ చూచి వుండలేదు. నాకైతే భయంలేదుగాని ముక్కు మొగమూయెరుగని వాళ్ళతో పోట్లాడడం నాకిష్టంలేదు. అందుచేతనే నేను ఇదివరదాకా వున్న పూటకూటియిల్లు వదిలివేసి ఇక్కడవచ్చి ప్రవేశించినాను. నేను యీవూళ్ళో కొంచెంకాలమే వుంటాను. ఈలోపుగా మరివక చోటికి వెళ్ళడానికి నాకు యిష్టం లేదు.

వీర—ఈచుట్టుపట్ల చాలా యిళ్ళు దొరుకుతవి. మీకు యింత కంటే మంచియిల్లు చూచిపెడుతాను. మీరు నాకు యీమాత్రపు వుపకారంచేస్తారా, మీప్రాణానికి నాప్రాణమయినా అడ్డంవేసి యెవరి వల్లనూ యేవిధమైన తొందరా రాకుండా నేను జాగ్రతపెడుతాను.

పెంట—నీమాటలువింటే నాకుజాలివేస్తూవున్నది. నీవుతప్ప కుండానీవుచెప్పినంతా చేసేవాడవే. నేను చెప్పేసంగతికూడావిను. నేనుయీవూళ్ళో యెంతోకాలంవుండను. కొన్నిరోజులే వుంటానో కొన్నిఘంటలేవుంటానో!

వీర—అంతేనా?

పెంట—శ్యామలాంబ అనే ఆవిడకు నేనువ్రాసినవుత్తరానికి జవాబునిమిత్తం యెదురుచూస్తూవున్నాను.

వీర—కొత్తపేటలో వున్న శ్యామలాంబా?

పెంట—అవును. ఆవిడను నీవుయెరుగుదువా?

వీర—యెరుగుదును. ఆవిడను కొత్తగా పెళ్ళాడింది నామేన మామే. వక్కనిమిషం తాళండి జ్ఞాపకం చేసుకుంటాను. తనపేరుమార్పుకోవడానికి సెలవడుగుతూ కొన్నిరోజులక్రిందట ఆవిడకు ఉత్తరం

వ్రాసిన పూర్వపుభర్తతాయాకు బంధువుడవు నీవేకాదుగద :

పెంట — ఆదురదృష్టవంతుణ్ణి నేనే.

వీర — మీ పేరు —

పెంట — చెప్పకండి. చెప్పకండి.

వీర — (నవ్వుచు) ఆహాహా!

పెంట — నవ్వకండి. ఇది నవ్వులాటవ్యవహారం కాదు. ఇది ముఖ్యమయినకార్యం. ఆవిడె వూళ్ళోకి రావడంతోటే —

వీర — ఆవిడె వూళ్ళోకి యీవుదయాన్నే వచ్చింది.

పెంట — ఆల్పాగైతే ఆవిడెదగ్గరనుంచి నావుత్తరానికి జవాబు రావడంతోటే —

వీర — మీరు యీయింట్లోనుంచి వెళ్లిపోతారు. నాకు తెలిసింది. నేను యిప్పుడు పక్షిలాగు యెగిరిపోతాను.

పెంట — యెక్కడికి?

వీర — మీవుత్తరానికి జవాబుతీసుకురావడానికి. నేను యెంతో సేపువుండను. ఈలోపుగా మీకు నాపని యేమయినా కావలసివున్నట్టయితే నా పేర వుత్తరం వ్రాసి కొత్త పేటలో సత్రింయింటికి పంపండి. మీరు పరోపకారధురీణులు. మీమేలు నేను యెప్పటికి మరిచిపోను. మీతరపున నిలిచి యెవరితోనైనా పోట్లాడమంటే పోట్లాడుతాను. నాప్రాణం యిమ్మన్నాయిస్తాను. (అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

[విస్తరియు, చెంబులును, పీటయు పట్టుకొని సరస్వతి ప్రవేశించుచున్నది.]

సర — వీరభద్రరాజుయాయనతో మాట్లాడివెళుతూవున్నాడు. వీరిద్దరికీ పూర్వపరిచయం వున్నట్లున్నది.

పెంట — (గదిలోపల) ఈపట్టణంలో కంపుయెక్కువగా వున్న యిక్కడవుండేజనులు బహుమంచివాళ్ళుగా కనుపడుతూ వున్నారు.

ఈచిన్నవాడు నానిమిత్తం తనప్రాణమయినా యిస్తానన్నాడు. ఇతను మహామంచి అంతఃకరణ కలవాడు. నాకు యిల్లు దొరకకపోయినా యీయిల్లు యితనికి యిచ్చివేస్తాను. (అని యీవలికివచ్చుచున్నాడు)

సర—అయ్యా! మీకూరలూ అన్నమూ పోయిమీద కొంచెము వెచ్చపెట్టి మాపిన్ని తెస్తూ వున్నది.

పెంట—అమ్మాయీ! నీవా? అంతా పరిష్కార మయింది. ఈయిల్లు అతనికియిచ్చివేస్తాను. నీవు చిరకాలం సుఖడవలెనని ఆశీర్వాదం చేస్తూవున్నాను.

సర—మీ మాటలు నాకేమీ తెలియడం లేదు.

పెంట—అవును. తెలియవు. యోగ్యురాండ్రయిన కన్నెలకు యిటువంటివి యేమీ తెలియవు. సరస్వతీ! నీవద్ద రెండుయోగ్యతలు వున్నవి. నీకు చక్కతనమూ వున్నది. దానికి తగినట్లు వినయమూ వున్నది. నేను వక్కసారి యీగదిలోకి వెళ్లివస్తాను. నీవు సంతోషముగా వుండు. ఈయిల్లు అతనికి యిచ్చివేస్తాను. (అని లోపలికివెళ్ళుచున్నాడు.)

[భీమరాంబ ప్రవేశించి విస్తరిలో వడ్డించుచున్నది]

భీమ—ఈయన యెక్కడికి వెళ్లినాడు? అన్నమూ కూరలూ మళ్ళీ చల్లారిపోతవి.

[భీమరాజుగారు తలుపువీసికొని ప్రవేశించుచున్నారు.]

భీమ—(భార్యను కొమార్తెను చేసెగచేసి దగ్గరకు పిలిచి మెల్లగా) నేను వెళ్లినతరువాత మనయింటికి నాకోసం యెవరయినా వచ్చినారా?

సర—యెవరూ రాలేదు.

భీమ—ఓప్రాణేశ్వరీ! యెవరూ రాలేదా?

భ్రమ—రా లేదు.

భీమ—నాకు సంతోషంగా వున్నది. (అని గంతులు వేయచున్నాడు.)

భ్రమ—మీయిందాకటి విచారమంతా పోయి మళ్ళీ యెప్పటి సంతోషం వచ్చిందా?

భీమ—నేను నకప్పుడు విచారంగా వున్నానా? నాకు యెప్పుడూ విచారం లేదు. నేను యెప్పుడూ సంతోషంగానే వుంటాను.

భ్రమ—విచారం లేకపోతే పోనియ్యండి. మీయిందాకటి స్థితి చూస్తే నాకు నిజంగా భయం వేసింది.

భీమ—ఇకముందు యెప్పుడూ ఆలాభయ పడబోకు.

సర—నాన్నగారూ! మీరు వెళ్ళిన తరువాత మీ శిలవ్రుప్రకారం యీయిల్లు వకరికి అద్దెకు యిచ్చి వేసినాము.

భీమ—యెవరికి యిచ్చినారు?

భ్రమ—ఆయన యెవరో మహామంచివాడు. వక నెల అద్దె ముందుగానే యిచ్చి వేసినాడు.

భీమ—రండి. మనకు మంచిదినాలు వస్తూవున్నవి. ఆయన యెక్కడ వున్నాడు? ఆయనకు నేను మర్యాద చెయ్యవలెను.

సర—ఆగదిలో. (అని చూపుచున్నది.)

భ్రమ—అతిథిసత్కారం చెయ్యడానికి యజమానులు మీరు వచ్చినారు గనుక యిఖ మేము లోపలికి వెళుతాము. (అని భ్రమ రాంబయు సరస్వతియు వెళ్ళుచున్నారు.)

భీమ—ఇక నేను నిర్విచారంగా వుండవచ్చును. మా యింటికి కాపురానికి వచ్చినాయన నాకు సహాయంగా వుంటాడు. (విస్తరివంక చూచి) అప్పుడే వంటయిందా! మువ్వంకాయకూడా వున్నది. నాకు

యిప్పుడు మనస్సులో విచారంపోయిందిగనుకయీ అన్నమూకూరలూ విస్తరికూడా మింగి వెయ్యవలెనని వున్నది. నాకు యివేళ యిక్కడ వడ్డించింది. నేను లోపలికిపోయి పాగా అంగరక్కా తీసివేసి యిప్పుడే వస్తాను. (అని వెళ్లుచున్నాడు)

[పెంటయ్య ప్రవేశించుచున్నాడు.]

పెంట—ఇప్పటికి నాప్రాణాలు కుదుటపడ్డవి. ఇప్పుడు ఖులాసాగా భోజనం చెయ్యవచ్చును. (అని పీటమీద కూరుచున్నాడు.)

[బట్టలు తీసివేసి భీమరాజు మళ్ళీ ప్రవేశించుచున్నాడు]

భీమ—నాపట్టుపంచె కనపడ్డదికాదు. పోనీ. నాకు యిష్టమయిన మువ్వంకాయ వున్నది కనుక యీబట్టలతోనేభోజనం చేస్తాను. (అని విస్తరివద్దకు వెళ్లుచున్నాడు; అప్పుడు వారిద్దఱును ఒకరినొకరానవాలు పట్టుచున్నారు)

పెంట—(భయముతో) ఎవరు?

భీమ—(భయముతో) ఏమి?

పెంట—ఇడుగో ఖానీచేసేవాడు.

భీమ—ఇడుగో నరహత్యచేసేవాడు. (వెనుకకు వచ్చి తనలో) వీడు యెలాగో నాయ్దిల్లు కనుక్కుని యిక్కడికే వచ్చినాడు.

పెంట—(తనలో) నేను యెక్కడెక్కడికి వెళ్లినదీ యితడు వేగులవాళ్ళను పెట్టి కనుక్కున్నాడు.

భీమ—నన్ను హింసించడానికి నీవు మాయ్దిల్లేకే వచ్చినావా?

పెంట—నీయిల్లా? ఈయిల్లు నాది.

భీమ—ఈయిల్లు నీదా? (తనలో) ఈకీరాతుడు నాయ్దిల్లే ప్రవేశించి, నాపట్టుబట్ట కట్టుకుని, నామువ్వంకాయలు మింగివెయ్యడానికి తయారుగా వున్నాడు. నామనస్సులో వక్క దురూహకూడా

పుడుతూ వున్నది. ఈదురాత్ముడు నన్ను కడతేర్చి నాపెళ్లాన్ని వివాహమాడవలెనని తలుచుకుని వుంటాడు. (బిగ్గరగా) నీవు నాభార్య నుచూచినావా ? ఈయింటావిడెను చూచి వుంటావు.

పెంట—ఆవిడె నీభార్య ? అటువంటి చక్కని పడుచు చిన్న దాన్ని నీవంటి ముసలివాడికి యిచ్చి పెళ్లి చేసినారా? పాపం! ఆచిన్న దాని దురదృష్టం. నీవు వుండేస్థలం నీవు చెప్పిన మంగళవారపుపేట కానేకాదా ?

భీమ —నీవు లక్ష్మీవారపుపేట సత్రములో వున్నట్టు కనపడదు.

పెంట—నీపేరు భావరాజుకాదా ?

భీమ— భావరాజు భీమరాజు.

పెంట—(తనలో) ఇఖయితని సంగతి తెలిసిపోయింది. యితను వట్టి పిరికివాడు. భయంచేత రాత్రి పేరు చెప్పకుండా యింటి పేరు మాత్రం చెప్పినాడు. వున్న స్థలంకూడా అబద్ధపుదోటు చెప్పినాడు. అందుచేత నేను ధైర్యంగావుండి మహాశూరుని అయినట్టు కనపర్చ వచ్చును. (బిగ్గరగా) అయ్యా! నావిషయంలో మీరు తప్పు అభిప్రాయం పడుతూ వున్నారు. నేను వ్రాసియిచ్చినట్టు నేను లక్ష్మీ వారపుపేటసత్రములోనే వున్నాను. నీవు పిరికివాడవన్న సంగతి రాత్రే కనిపెట్టి నీతోకూడా మనిషిని పంపి యెక్కడవుంటావో కనుక్కుని యిక్కడకు వచ్చినాను. ఇఖ నిన్ను నేను రాత్రీపగలూ మధ్యాహ్నమూ యెప్పుడూ వదిలిపెట్టను.

భీమ—అయ్యా ! నేను కొత్తగా పెళ్ళిచేసుకున్నాను.

పెంట—నీభార్యయందు నాకుండే గౌరవంచేత ఆసంగతి యేదో విధంగా యిప్పుడే ఫరిష్కారం చేసుకుందాము. (చేయి పట్టుకొని లాఘుచు) ఇదుగో యీగదిలోకి వెళుదాము రా.

భీమ—అయ్యా ? నిర్దోషినిచంపి సరహత్యపాపం కట్టుకోవడం మీవంటియోగ్యులకు తగునా ?

పెంట—(తనలో) ఇఖ నేను యితణ్ని మనసువచ్చినట్టు ఆడించ వచ్చును. (బిగ్గరగా) నీకు యెవరైనా స్నేహితుడులేడా ? నీకు బదులుగా అతణ్ని పంపు.

భీమ—స్నేహితుడా ? (తనలో) ఇది బాగా వున్నది. ఇప్పుడు నాప్రాణాలు దక్కినవి. వీరభద్రరాజు యిదివరదాకా మాకుటుంబం నిమిత్తం తన ప్రాణాలు విడుస్తానంటూ వుండేవాడు. దాని నిజం యిప్పుడు తెలుస్తుంది. (బిగ్గరగా) వున్నాడు. అతనికి యిప్పుడేవుత్తరం వ్రాస్తాను. (అని కాగితమును కలమును పుచ్చుకొనుచున్నాడు.)

పెంట—(తనలో) ఇతడు నిజంగానే వ్రాస్తావున్నాడు. ఇతనికి యిప్పుడు ధైర్యం వచ్చినట్టున్నది. ఇప్పుడేదీనికి తగినప్రతిక్రియ చెయ్యవలెను. (అని ఆలోచించుచున్నాడు.)

భీమ — (తనలో) ఇఖ నాకు భయం లేదు. (అని వ్రాయుచున్నాడు.)

పెంట—(కాగితమును కలమును పుచ్చుకొని యిట్లు వ్రాయుచున్నాడు.)—“ఓస్నేహితుడా ! నీవు కామించిన చిన్నదాని తండ్రే నాశత్రువు. కాబట్టి నీవు నాతరపున వుండడం బాగా వుండదు. అందుచేత నాకు సహాయుణ్నిగా మరియెవరినైనా పెంటనేసంపాదించవలెను. ఇది మహామహాముఖ్యమయినకార్యం. నాగౌరవం ముఖ్యంగా కాపాడవలెను.—విధేయుడు. పెం—

తాజాకలం—నీవు నాకు బదులుగా పోట్లాడవలెనన్ననంగతి నీకు బాగా తెలుసును గదా ? దిట్టంగా పోట్లాడడానికి చేతనయిన వాణ్ని సంపాదించవలెను.”

భీమ — (ఉత్తరము మడచి పై పేరువ్రాసి) ఈపుత్తరం తీసుకుని వెళ్ళేవారు యెవరు ?

[పాలచెంబు చేరబట్టుకొని యొకగొల్లవాడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

గొల్ల — అయ్యా! మీకు పాలు పంపించినారు.

భీమ — పాలు యిలా తీసుకునిరా. (అని దూరముగా తీసికొని వెళ్లి గొల్లవానితో రహస్యముగా) ఈపుత్తరం తీసుకునివెళ్లి పెంటనే వీరభద్రరాజుకు యిచ్చి రా.

గొల్ల — (పుచ్చుకొని) చిత్తము. (అని నడుచుచున్నాడు.)

పెంట — (గొల్లవానితో వీధిగుమ్మముదాక నడిచి నీవు యీపుత్తరం మంగళవారపుపేట సత్రంలో వున్న వీరభద్రరాజుగారికి యివ్వవలెను. ఈపని చేసినందుకు నీకు రెండణాలు యిస్తాను. (అని యుత్తరమును సొమ్మును చేతిలో పెట్టుచున్నాడు.)

గొల్ల — యిప్పుడే యిస్తాను. (అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

భీమ — (ముందుకును వెనుకకును నడుచుచు తనలో) ఈవ్యవహారంలో యేదో చిత్రం జరుగుతుంది (పెంటయ్యతో) ఇప్పటి స్థితిని బట్టి చూస్తే యిఖి మనం యిద్దరమూ వక్కయింట్లో వుండడం పొసగదు. ఈమాటలసూచన మీకు తెలిసిందా ?

పెంట — నాకు సూచనలూ గీచనలూ తెలియవు. నేనుముందుగా అద్దెయిచ్చివేసినాను. నెలదినములదాకా యిది నాయిల్లు. నేను యిక్కడనుంచి కదలను. ఇక్కడనేవుండి నాకూరలూ నాలిన్నమూ నేను యిక్కడనే తింటాను. (అని విస్తరిముందు పీటమీద కూర్చున్నాడు)

భీమ — నీకూరలూ నీలిన్నమూనా? నీచర్మచూస్తే నావొళ్ళు ముండుతూ వున్నది. నీవు నాయిల్లు వదలివెళ్లనంటూ వున్నావుగా? నేనే

యిల్లు విడిచి లేచి పోవలెనుకాబోలును.

[దీపముపట్టుకొని భ్రమరాంబ ప్రవేశించుచున్నది]

భ్రమ—ఈగడబిడంతా యేమిటి?

భీమ—నీవునాకు అడ్డం రావద్దు నాహంతకుణ్ణినిన్నూ వదిలి వేసి నేను వెళ్లిపోతాను. (అని వెలుపలికి వెళ్ళుచున్నాడు.)

పెంట—(వంకాయతో అన్నము తినుచున్నాడు)

భ్రమ—(దగ్గరకువెళ్ళి) ఏమయ్యా! మీరు నాభర్తాగారిని హత్యచేస్తారా? నాకు యీపసుపు, కుంకమూకూడా లేకుండా చేస్తారా? సరస్వతీ! సరస్వతీ! (అని యేడ్చుచున్నది)

పెంట—చేస్తేయేమి? ఈముసలిమొగుడు పోతే నీకు కావలిస్తే యింతకంటే మంచిమొగుడే వస్తాడు.

[సరస్వతి పరుగెత్తుకొని వచ్చుచున్నది.]

సర.—పిన్నీ యేమిటి?

భ్రమ—నాకుయేమీ తెలియదు. ఇక్కడ యేదో ఖానీ జరగ పోతుంది.

సర.—ఖానీ జరుగుతుందా?

భ్రమ—నాభర్తాగారు నాకంటే ముసలివారయితే అయినారు. నాకు ఆయనయందే యిష్టము. మీరు ఆయనజోలికివెళ్లవలెనంటే ముందుగా నన్ను చంపి మరీఆయనిమీదికి వెళ్లండి.

పెంట—అలాగయితే ఆయన బ్రతికిపోయినాడు.

[వీరభద్రరాజు తొందరగా ప్రవేశించుచున్నాడు.]

భ్రమ—వీరభద్రా! నీకు యిక్కడ జరిగేనంగతంతా తెలిసినట్టయితే—

వీర—నాకంతా తెలుసును. (పెంటయ్యతో రహస్యముగా)

మీరు పంపించినమనిషి నాకు దోవలో కన పడ్డాడు.

పెంట—నావుత్తరం చదువుకొన్నారా ?

భీమ—నేను వుండగా నాభర్తగారికి యేమీ అపాయంరా నియ్యను. ఆయనపోట్లాడవలసివుంటే ఆయనకు బదులుగా నేను పోట్లాడుతాను.

పెంట—నిన్ను ప్రాతినిధినిగా నేను వప్పకోను. నేను తుపాకు లకయినా కత్తులకయినా వోవగలనుగాని ఆడవాళ్లగోళ్లతోవోపలేను.

భీమ—నేను యిప్పుడు వెళ్ళి యీచుట్టుపట్ల వాళ్ల నందరిని పిలుచుకునివస్తాను.

వీర—అమ్మానీవుయేమీతొందరపడక యీవ్యవహారమంతా నాకువదిలిపెట్టు. ఇందులో నీభర్తగారికి అపాయంరాదు. నామాట నమ్ము.

భీమ—వీరభద్రా! నేను అంతకూ నిన్నేనమ్మినాను. వెధవ రికంమాట తలచుకుంటే నావళ్ళు వణుకుతూ వున్నది. (అని వెళ్ళి చున్నది)

సర—ఓయీ ! మా కుటుంబముయొక్క గౌరవమంతా నీ చేతులో వున్నది. మానాన్నగారికి యేమీ అపాయం రానీయకు. (అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

పెంట—నీవు మంచినమయానికి వుట్టిపడ్డావు. నాచీటి నీకు అందిందా?

వీర—మీమనిషి నాకు దోవలో కనపడ్డాడు. భీమరాజుగారు కూడా అతనిచేతికే వుత్తరం యిచ్చి పంపినారు. ఆయన నన్ను తనకు సహాయుణ్ణిగా వుండవలెనని కోరినారు.

పెంట—అలాగైతే మరీమంచిది. యీవ్యవహారం సులభంగా

వరిష్కారమవుతుంది.

వీర—అవుతుంది. సరస్వతియందు నాకు యెంతప్రేమవున్నామీయందుకూడా నాకు విశేషశౌఖ్యం కలిగింది. ఆగౌరవం కనపర్చడానికి ఇప్పుడు సమయం వచ్చింది.

పెంట—ఇది నీయోగ్యతకు తగివున్నది.

వీర—మీకు సహాయుణ్ణి సంపాదించినాను.

పెంట—సంతోషంగా వున్నది.

వీర—అతను మహాపౌరుషశాలి. భీమరాజుగారు క్షమార్పణ కోరి మీరుయిద్దరూ సమాధానపడుతామన్నా పడనిచ్చేవాడుకాడు. మీరు వోడిపోయినా మీస్థానమందు నిలిచి పగ తీర్చుకుంటాడు.

పెంట—నావుత్తరంలో తాజాకలం నీవు చదువలేదామేమిటి?

వీర—భీమరాజుగారు బహుకోపధారులు మీరు భయపడ గూడదు. మీరు ధైర్యంగా నిలువవలెను. యుద్ధంలో మీ ఆయుధము లేమిటి?

పెంట—నాతాజాకలం నీన్నేహితుడికి చూపించవలెను.

వీర—తెలిసింది. ఆయుధాలు తుపాకీలు. వొకరికొకరికి పది హేనుబారలదూరము.

పెంట—అదంతానాకేమీ తెలియదు. మీలోమీరే చూచుకోవలెను.

వీర—ఇప్పుడీలపాయం తప్పించుకోవడానికి వున్ననాధనమంతా మీధైర్యంలో వున్నది. ఆయనయెదుట మీరు భయంకరంగా కనపడవలెను.

పెంట—ఆయనయెదుట యిదివరకే వుండవలసినదానికంటె యెక్కువభీకరంగా కనపడ్డాను.

వీర — ఈవ్యవహారమంతా నాకు విడిచిపెట్టండి.

పెంట — విడిచిపెట్టినాను. నాజరురులేకపోతే నీవన్నట్టు తుపాకులే ఆయుధాలు. దూరమూ పదిహేనుబారలే నావుత్తరంలో వున్న తాజాకలం మీరతనికి వినిపించి వుండవలసినది. (అని లోపలికి వెళ్ళుచున్నాడు)

వీర — ఇప్పటికి వకరిని దారికితెచ్చినాను. ఇఖి రెండోవారిని కూడా స్వాధీనం చేసుకోవలెను.

భీమ — (తలుపులోనుండి తల లోపలికి పెట్టి) వీరభద్రా!

వీర — భీమరాజుగారా?

భీమ — నీకోసమే నేను ఇక్కడ కాసుకుని వున్నాను. నాకేసి చూడకుండానే నీవు తుర్కన లోపలదూరినావు. అతణ్ని చూచినావా?

వీర — అత నాగదిలోనే వున్నాడు. మెల్లగా మాట్లాడండి. మీరు మహావీరుడితో యుద్ధము చేయవలెను. అతను దయాదాక్షిణ్యములు లేనివాడు.

భీమ — ఆక్రూరుణ్ని మొదటినుంచీ నేను ఆలాగే అనుకున్నాను. వాడుక్రూరరాక్షసుడు.

వీర — మీరు ధైర్యంగా వుండవలెను. అటువంటివాడియెదుట మీ ర్ధైర్యముయెంతమాత్రము కనపరచకూడదు. యెంతసాహసం గలవాడూకూడా ధైర్యంగలవాడికి వెనుకతీస్తాడు. మీకు యిందులో యేదయినా ప్రాణాపాయమే వచ్చేట్టట్టయితే మీకుటుంబాన్ని నేను సంరక్షణచేస్తాను. భయపడకండి. మీవుత్తరంచూస్తే నాకు చాలాజాలివేసింది. మీరే వోడిపోవడం తటస్థమయితే మిమ్మలిని నేను యెప్పుడూ తలచుకుంటూవుంటాను.

భీమ — నావుత్తరం నీవు తిన్నగా చదవలేదు.

వీర—చదివినాను. ఈసంగతి వెల్లడయ్యేటట్టయితే లోకానికి మీరు పిరికివారనేటట్టు కనపడనిచ్చి మీ గౌరవవానికి భంగంకలిగేటట్టు చేస్తాననుకున్నారా యేమిటి?

భీమ—అందులో నాపిరికితనంయేమిటి? నాతరపున నిన్ను పొట్లాడమని కోరలేదా ?

వీర—దానికీ అంతే అర్థము.

భీమ—అందులో యేమీలేదు. వకరిపక్షంగా వకరు యుద్ధం చెయ్యడం సర్వసాధారణంగా జరుగుతూనేవుంటుంది. అందులోపేరు మహాని యేమీవుండదు.

వీర—వుండకపోవచ్చును. యీ వ్యవహారం మీలో మీరే చక్కపెట్టుకోవలెను. ఇందులో మీకు యేమీ అపాయం లేకుండా నే నొకపుపాయం ఆలోచించినాను.

భీమ—అదియేమిటోచెప్పు. అది బాగావున్నట్టయితే నేను కూడా దైర్యంలో ఆతనికి తీసిపోయేవాణ్ని కానట్టు కనపరుస్తాను. నేను ఆలోచించినపుపాయం మహాసూక్ష్మమయింది.

భీమ—ఆలాగయితే వేగిరంచెప్పు.

వీర—మీయిద్దరికీకూడా నేనే సహాయుణ్నిగా వుండి మీయిద్దరితుపాకీలలోనూకూడా నేనే మందు కూరుతాను.

భీమ—మందు కూరుతావా ?

వీర—వట్టి మందు కూరుతాను. గుండ్లు వెయ్యను.

భీమ—నేను ఆలాగే అనుకున్నాను.

వీర—మీరు యిప్పుడే యీగదిలోనే పొట్లాడవలెను.

భీమ—నీవు కూడా దగ్గిర వుండవలెను. నాకు తుపాకి చూస్తే భయం వేస్తుంది.

వీర — మీరు చూడ నక్కరలేదు. అప్పుడు నే నీగదిలో దీపాలు తీసివేస్తాను.

భీమ—అలాగయితే చీకటిలో కుమ్ములాటా ?

వీర—అతను ఆగదిలో వున్నాడు. నేను వెళ్ళి ముందరి యే ర్పాటులన్నీ చేస్తాను. (అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

భీమ—నాగుండెలు కొట్టుకుంటూ వున్నవి. అయినా కానీ నాకు యేమీ అపాయం రాదని నిశ్చయంగా తెలుసును కనుక నేను మాటలలో కావలసినంత శూరత్వం కనపరుస్తాను. అగ్నిహోత్రంలో మిడుత దూకడానికి వస్తూ వున్నది.

[పెంటయ్యతో వీరభద్రరాజు ప్రవేశించుచున్నాడు]

పెంట—(రహస్యముగా) నాకేమీ అపాయం రాదని మీరు దృఢంగా చెప్పగలరా ?

వీర—కావలసినంత దృఢంగా చెప్పగలను.

భీమ—(పెంటయ్యమొగమువంక చూచుచు తనలో) వీడి మొఖం దెయ్యపు ముఖంలాగు వూరుకున్నది.

వీర—నాయనలారా ! ఇది మహా గొప్పకార్యంగాని సాధారణమయింది కాదు. ధైర్యశాలులలో నెల్లా ధైర్యశాలులైన మహా శూరు లిద్దరున్న నాయెదుట నిలుచున్నాడు. నాకు బహు సంతోషంగా వున్నది. (పెంటయ్యను చూపుచు భీమరాజుతో) అయ్యా ! ఈయన నిన్నరాత్రి నాటకపుపాకలో మీతలగుడ్డమీద కూర్చుని మీకవమానం కలుగచేసినాడు కాబట్టి మీయుద్ధం కాచుకోవడానికి సిద్ధంగా వున్నాడు.

పెంట—అవును సిద్ధంగా వున్నాను.

భీమ—నీవు నన్ను అవమానపరచడం నన్ను వక్కణ్ణి అవ

మానపరచడం కాదు. పెద్దమనుష్యుల కందరికీ అవమానం కలుగజేసి
నావు. అందుచేత నీమీద అందరూ పగతీర్చుకోవలెను.

పెంట— నేను పగతీర్చుకుంటాను.

వీర—అంతా సిద్ధమయిందా ?

భీమ—(భయముతో) అంతా.

పెంట— (గడ్గదస్వరముతో) అంతా.

వీర—(ఇద్దరిమీద చెటియొక చేయియు వైచి) లోకంలో
పొరుషశాలులంటే మీరిద్దరే పొరుషశాలులు.

పెంట—(ధైర్యము తెచ్చుకొని) తుపాకులా ?

భీమ—తుపాకీలే.

పెంట—బారుచేసినవేనా ?

భీమ—బారుచేసినవే.

పెంట—మందువేసేనా ?

భీమ—మందువేసే.

పెంట—ఇంకా—

భీమ—అన్నీని—

పెంట—దీపాలు లేకుండానేనా ?

భీమ—దీపాలులేకుండానే.

పెంట—నేను సిద్ధంగా వున్నాను.

భీమ—నే నంతకు మునుపే వున్నాను.

వీర—(రెండు తుపాకులు చూపి) ఇవిగో మీఆయుధాలు.

ఇద్దఱు—(ఉలికిపడి కొంతసే పనుమానించి, తుడకు చెటియొక
తుపాకీయు పుచ్చుకొనుచున్నారు.)

భీమ—వీరభద్రా! నీచెయ్యి నారొమ్ముమీద పెట్టి నాగుం

డెలు కొట్టుకుంటూ వున్న వేమో చూడ.

వీర—(ఇద్దరి తొమ్ములమీదను చేయివేసి) లోపల అసలే గుండెలు లేనట్లు మహానెమ్మదిగా వున్నది. మీరు యిద్దరూ గుండెలు తీసిన బంట్లు. నేను మూడుమాట్లు చప్పట్లు చరుస్తాను. మూడోమాట్లు చరవగానే కాల్చండి. నేను యిప్పుడు దీపాలు దీసుకు వెళుతాను.

పెంట—కాలుస్తాము.

భీమ—కాలుస్తాము.

వీర — ఇప్పుడు మీయిద్దరి కోరికప్రకారమూ తలుపులు వేస్తాను. (అని వేయుచున్నాడు.)

భీమ—నాకోరికప్రకారము. (తనలో) ఇందులో యేదోకొంటే తనం వున్నది. నాజాగ్రతమీద నేను వుంటాను.

పెంట—(తనలో) అతను చీకటి కావలెనంటూ వున్నాడు. అతని కేవో లోపల దురుద్దేశం వున్నది.

వీర—(దీపములు చేతితోపట్టుకొని) ఇఖ మీరు చెప్పవలసింది యేమీ లేదుగదా?

పెంట—లేదు.

భీమ—లేదు?

వీర—ఇఖ నేను వెళుతాను. (అని వెళ్ళబోవుచున్నాడు.)

భీమ—(మరల పిలిచి తుపాకిచూపి వీరభద్రరాజుతో రహస్యముగా) అందులో యేమీ భయం లేదుగదా?

వీర—భయంలేదు.

పెంట—(వీరభద్రరాజుతో రహస్యముగా) అపాయకరంకాదు గదా?

వీర—కాదు (అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

భీమ—(కొంచెము తాళి) నేను చీకటిలో వుండలేను. నాకు చిన్నప్పుడు సమేతూ చీకటంటే భయం. అనేక క్రూరమైన నేరాలు చీకటిలోనే చెయ్యబడుతవి. అడుగో! అతను కదులుతూ వున్నట్టున్నాడు.

పెంట—(కిటికీవద్దకుఁ బోయి) ఈచీకటిలో పెట్టి నన్ను మోసం చెయ్యవలెనంటే నేను తప్పించుకోలేనా? (కిటికీతలుపుదీసి) అతను దగ్గరకువచ్చినాడంటే, ఒక్కదూకుదూకి కిటికీలోనుంచి అవతలపడి ఊణంలో పాత్రాలు దక్కించుకుంటాను. నాకు ఫర్వాలేదు.

భీమ—(ఆలకించి) అతను కిటికీతలుపు తీసినాడు. అతనికి తప్పకుండా ఖానీచెయ్యడపు వృద్దేశం వున్నది. ఖానీచేసి ఆకిటికీలోనుంచి పారిపోవడానికి చూస్తూవున్నాడు. (కిటికీతలుపుతీసి) అతను దగ్గరకు వచ్చినాడంటే నేను యీ కిటికీలోనుంచి దూకి యిరుగుపొరుగువారి నందరినీ కేకలువేస్తాను.

వీర—(వెలుపలినుండి రెండుసారులుచేతులు చరచుచున్నాడు)

పెంట & భీమ—(ఇద్దరును భయముచేత వడకుచు, ఎవ్వరయిన నమీషమునకు వచ్చినపక్షమున వెలుపలికి దుముకవలెనని చెరియొక కిటికీలోను కూరుచున్నారు.)

వీర—(మూడవసారి చప్పటలు చఱచి లోపలికి వెళ్ళి యొక తుపాకీ ఆకాశమున పేల్చుచున్నాడు.)

పెంట—అతను మొట్టమొదట తుపాకీకాల్చినాడు.

భీమ—మొదట అతనే తుపాకీ కాల్చినాడు.

(ఇద్దరును చెరియొక కిటికీలోనుండియు వెలుపలికి దుముకుచున్నారు)

[ఈమరాంబయు సరస్వతియు చప్పడు విని పరుగెత్తుకొని వచ్చుచున్నారు.

దీనములుపట్టుకొని వీరభద్రరాజు మరలప్రవేశించుచున్నాడు.]

భీమ—ఖానీ. ఖానీ.

సర—పోలీసువారు. పోలీసువారు.

వీర—భ్రమరా! బా! సరస్వతీ! వూరుకోండి. యెవరికీ యేహానీ జరగలేదు.

భ్రమ—నాభర్తగా రెక్కడ వున్నారు? పాణిశ్యరా! యెక్కడ వున్నావు?

భీమ—(కిటికీలోనుండి తొంగి చూచుచు) ఇదుగోయిక్కడ వున్నాను.

భ్రమ—(అంతట చూచుచు) ఇక్కడ యెక్కడ?

భీమ—తోటకూరమడిలో.

వీర—పెంటయ్యగారు యెక్కడ వున్నారు?

పెంట—(రెండవకిటికిలో నుండి తలదూర్చి) నేను యిక్కడ వున్నాను.

సర—(అంతటను జూచి) యెక్కడ?

పెంట—ఇక్కడ చేమంతిమడిలో.

భ్రమ—మీరుయిద్దరూ అక్కడ యేమిచేస్తూ వున్నారు?

భీమ—యుద్ధము.

పెంట—ఘోరయుద్ధము.

వీర—మీయుద్ధము తోటకూరమడిలోనూ చేమంతిమడిలో నూనా? లోపలికి రండి.

[భీమరాజును పెంటయ్యయు లోపలికి వచ్చుచున్నారు.]

భీమ—మీరు రావడంచప్పుడు మేము విన్నాము.

పెంట—మేము మీరు పోలీసువారనుకున్నాము.

భీమ—అందుచేతనే మేము అవతలికి దూకినాము.

పెంట—అంతే కాకుండా—అంతే కాకుండా—

వీర—యేమయితే యేమిలెండి. మీరుయిద్దరూ మీగౌరవాలు నిలుపుకున్నారు. మీరు యిద్దరూ నేడు రణశూరు లనిపించుకున్నారు.

భీమ—(పెంటయ్యతో) అయ్యా! మీవల్ల గౌరవం కలిగితే నాకు బహుసంతోషంగా వుంటుంది.

పెంట—అది మీకు యిదివరకే కలిగినది.

భీమ—మీమీద నేను తుపాకీకాల్చును.

పెంట—అనగా రెండోమాటా? [మీరు.

భీమ—రెండో మాటేమిటి? యిప్పుడు తుపాకీ కాల్చిన వారు

పెంట—మీరు.

భీమ—కాదు. మీరే.

పెంట—గుండు నాచెవివద్దనుంచి రంయ్యిమని పోయింది.

భీమ—మీగుండు నాతలవెండుకలను దూసుకునిపోయింది.

వీర—అయ్యలారా! వ్యవహారం పరిష్కారమయింది గనుక యిక మన కావిషయమయి వాదం అక్కర లేదు.

పెంట—అది బాగా వున్నది. భీమరాజుగారూ! మీచెయ్యి యిలాగుయివ్వండి.

భీమ—సంతోషంతోయిస్తాను. అయ్యా! మరిచిపోయినాను. మీపేరేమిటి?

వీర—పెంట—

పెంట—చెప్పకు చెప్పకు. (అని వీరభద్రరాజునోరు మూయుచున్నాడు.)

[ఒకసేవకుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

సేవ—అయ్యా! వీర భద్రరాజుగారికి వుత్తరం తెచ్చినాను.

వీర—నాకా? (అని పుచ్చుకొని విప్పి చూచి లోపల నున్న యొకయు త్తరము పెంటయ్య కిచ్చుచున్నాడు.)

పెంట—ఈవుత్తరం యెవరు వ్రాసింది?

వీర—మీకు మీపెత్తలి వ్రాసింది.

పెంట—చివరకు జవాబు వచ్చింది. నాచేతులు వణకుతూ వున్నవి. (అని విప్పి చదువుచున్నాడు.)—“ఓప్రియ పుత్రుడా! నీ వంతదీనత్వముతో చేసిన ప్రార్థనను నేను నిరాకరించలేదు. మీ పెత్తండ్రిగారు యిచ్చినఆస్తి నాకు అవశ్యంలేదు గనుక, అది నీవే స్వేచ్ఛగా అనుభవించు. ఇక నీయిష్టం వచ్చినట్లుగా నీపేరు మార్పుకో వచ్చును. ఇట్లు నీపెత్తలి శ్యామలాంబ.”—నాకు బహు సంతోషంగా వున్నది. నేను మహా సుదినం. (అని గంతులు వేయుచు) భీమ రాజుగారూ? భ్రమరాంబగారూ! నేటికి నేను చరితార్థుణ్ణి అయినాను. నామీద దయవ్రుంచండి. మిత్రుడా! ఇఖి యీయిల్లు నీకు విడిచిపెట్టి తక్షణం వెళ్ళిపోతాను.

వీర—వెళ్ళిపోతారుగాని ముందు మీపేరేమిటి?

పెంట—నేను యిదివరకు యేమీ ఆలోచించుకోలేదు. ఇప్పుడు మన అందరి బుద్ధి వ్రుపయోగించి ఆలోచింతాము. ముందుగా నన్నా లోచించ నియ్యండి.

భీమ—రామయ్య.

భ్రమ—సోమయ్య.

సర—భీమయ్య.

వీర—కామయ్య.

పెంట—ఇవన్నీ సర్వసాధారణమయిన పేర్లు. వీటిలో వకటి పనికిరాదు. ఎందులోనూ తొందరపడకూడదు. రేపురాత్రి మళ్ళీ మన

మంతా యిక్కడచేరి సావకాశంగా ఆలోచింతాము. అయినా కానీ
నేను యిప్పుడే వెళ్ళిపోతూ వున్నాను. గనుక వెనుకనుంచి నా పేరు
మీకు టపాద్వారా తెలియచేస్తాను. మిమ్మలి నందరినీ వదిలిపెట్టి
వెళ్ళవలసి వచ్చినందుకు నాకు చాలా విచారంగా వున్నది.

(అని వెళ్ళిపోవుచున్నాడు.)

భ్రమ—మాలోపలి యిల్లుకూడా చూచి వెళుదురు గాని
వక్కసారి లోపలికి రండి.

(అందఱును వెళ్ళుచున్నారు.)

కలిపురుష శనైశ్చర వివాహము.

ప్రథమరంగము — భూలోకము.

[కలిపురుషుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

కలి—నేను కృతార్థుణ్ని అయినాను. ఇప్పుడు భూలోకంలో నారాజ్యం స్థిరంగా స్థాపించినాను. ధర్మదేవతయొక్క మూడుకాళ్ళు విరుగకొట్టినాను. ధర్మదేవత వొంటికాలుతో కుంటుకుంటూ చాప కుండా బ్రతకకుండా వున్నది. ఇంచుమించుగా జను లందరూ నాకు భక్తులయినారు. దేవుణ్ని ఆరాధించడం మానివేసి నేను యేర్పరచిన బొమ్మలపూజ చేస్తూ ప్రజలు మూఢు లవుతూ వున్నారు; సత్యం వదిలిపెట్టి అన్యతవాదు లవుతూ వున్నారు. ఇంట తిని యింటివాసాలు తెక్క పెట్టినట్టుగా కృతఘ్ను లవుతూ వున్నారు. అయినా కానీ యింకా కొందఱు ధర్మాన్నీ సత్యాన్నీ జ్ఞానాన్నీ వదిలిపెట్టలేక పీకు లాడుతూ వున్నారు. అపరిమితంగా వున్న నాదాసులసహాయంచేత వాళ్లనుకూడా రూపుమాపివేస్తే నామనోరథం పూర్ణంగా సఫల మవుతుంది. అయినా కానీ వాళ్ళకు యింకా కొంతకాలం గ్రహచారం బాగా వున్నట్టున్నది. భూమిమీదవున్న నాకు సహాయంగా ఆకాశం మీద వున్నశనికూడా కలిస్తే నేను అందరినీ వక్కనిముషములో స్వాధీనం చేసుకుంటాను. అందుకోసం ముందుగా శనిని ధ్యానిస్తాను.—

శ్లో. చాపాసనో గృధ్రరథ స్సనీలః ప్రత్యజ్ముఖః కాశ్యపతిః ప్రతీచ్యాం
సశూలచాపేషు వరప్రదశ్చ సారాష్ట్రదేశే ప్రభవశ్చ సారీ
నీలద్యుతి ర్నీలవపుః కిరీటీ గృధ్రస్థిత శ్చాపకరోధనుష్మాక
చతుర్భుజస్సూర్యనుతఃప్రసాంతస్సచాస్తు మహ్యంవరమందగామీ.

[అంతః శబ్దములు పృథక్ పృథక్ ముందుచున్నాడు.]

శని—ఓరీ! కలీ! నీభక్తికి మెచ్చినాము. నీకు వరప్రదానము చేసి కార్యసిద్ధి సమకూర్చడానికి మేముకూడా యీభూలోకంలో నివాసం చేస్తాము.

కలి—స్వామీ! మీఅనుగ్రహంవల్ల నేనుధన్యుణ్ణి అయినాను.

శని—ఓరీ! నీకు మావల్ల యేమి కావలెను? నీవు బహు సమర్థుడవు. నీసామర్థ్యానికి సంతోషించి నీవు మమ్ము వేడుకోక పూర్వం కూడా నీకు మేము సహాయం చేస్తూనే వున్నాము. నల మహారాజుంతటివాణ్ణి సమస్త బాధలూ పెట్టి, భార్యతో వియోగం కూడా కలుగచేసిన నీకు సామాన్యులయిన యీలోకంవాళ్ళు యెంత? గుడి మింగేవాడికి గుళ్ళో దేవుడు వట్రివడియంకదా?

కలి—స్వామీ! ఇదంతా తమప్రసాదంవల్ల జరిగిందేకాని నాసామర్థ్యంవల్లకాదు. దేవుడంటే జ్ఞాపకం వచ్చింది. నేను జనులను దేవుణ్ణి యెంతకొలవకుండాచేసినా మానక కొంతమంది మానసికంగా దేవుణ్ణి ప్రపాసనచేస్తూ సత్యశౌచాదులు మంచివని బోధిస్తూ కొంతమందిని తమమార్గంలోకి దింపుతూ వున్నారు. ఇది చెడగొట్టడానికి యేమిప్రపాయం?

శని—వక్కప్రపాయంయేమిటి? లక్షప్రపాయా లున్నవి. సత్యానికివక్కటేమార్గంకాని అబద్ధానికి అన్నీమార్గాలే. నిజంచెప్పవలెనంటే వంకాయను వంకాయ అని వక్కటే చెప్పవలెనుగాని అసత్యాలాడవలెనంటే బీరకాయ బెండకాయ అని లోకంలో పేర్లన్నీ లక్షచెప్పవచ్చును. మొట్టమొదట మంచివాళ్లనందరినీ చెడ్డవాళ్లని లక్షవిధాల అపవాదాలు వేతాము. వాళ్ళు చేసే మంచిప్రయత్నాల కన్నీంటికి దురుద్దేశాలు కల్పించి ప్రకటించుతాము. మాయో

పాయాలచేత వాళ్ళమంచిపేరు చెడగొట్టి అపకీర్తి వచ్చేట్లుచేతాము. లోకంలో మనకంటెమంచివాళ్ళు లేరనీ, మనమొక్కళ్లమే కష్టపడి లోకోపకారం చేస్తున్నామనీ అబద్ధం లాడినమ్మింతాము. మనదా సులనందరిని యీషనికి ప్రేరేపింతాము. మనప్రయత్నం ముందర యీలోకంలో దేవుడిప్రయత్నం యేమీ సాగదు.

కలి—అ దంతాబాగానే వున్నదికాని దేవుడిమీది విశ్వాసం పోగొట్టడం యేలాగు?

శని—దానికి రెండు మంచిమార్గాలున్నవి. అసలు దేవుడే లేడనిబోధించి నమ్మించడం వకటి. ఆత్మలేడనిబోధించి నమ్మించడం యింకొకటి. యీ రెండువిధాలచేతనూ జనులను నా స్తికులను చేస్తే మన అభీష్టం పూర్ణంగా సఫల మవుతుంది. అప్పుడు మనమే దేవుళ్ళం కావచ్చును.

కలి—ఈయుగంలో మనమే దేవుళ్ళము. జనులు మనదాసులయి మనమాట నమ్మినట్టు దేవునిమాట నమ్మరు. మనకు అంతరాత్మలు నిజంగానేలేవు. కాబట్టి యెవరికీ అంతరాత్మలు లేనేలేవని బోధింతాము.

శని—అలాగే బోధింతాము. మనంకూడా జనులలో చేరితేనే తప్పు. మనకోరిక సఫలం కాదుగనుక మనం మనుష్యవేషాలు వేసుకుని వాళ్ళలో చేరుదాము. మన భక్తులసంఖ్య విస్తారముగాయున్నది గనుక వాళ్ళలో నాయకులను తీసుకుని రేపురాత్రి నీవు మాయంటికి రా. చెయ్యవలసినపనులన్నీ అప్పుడు రహస్యంగా ఆలోచింతాము.

కలి—చిత్తము.

(ఇద్దరూ వెళ్ళుచున్నారు.)

ద్వితీయరంగము—శ నైశ్చరుని గృహము.

[శ నైశ్చరుడును మద్యపియుడును, దాంభికుడును, ప్రవేశించుచున్నాడు.]

శని—భక్తాగ్రేసరులలో నాయకులను తీసుకుని మాయింటికి యీరాత్రి రావలసిందని నిన్న నే కలిగాడితో చెప్పినా, వాడు యింకా వచ్చినాడుకాదు. దేవలోకం విడిచి భూలోకానికి రావడంచేత నాకు యేమీ తోచకుండావున్నది. ఈపాడులోకంలో వేడుకగా ప్రొద్దుపుచ్చడానికి అప్పరస్త్రీలైన లేరు.

మద్య—యీలోకంలో అప్పరస్త్రీలు లేకపోయినా ఆలోపం లేకుండా వూరూరా కావలసినంతమంది అప్పరస్త్రీలను మించే వేశ్యాస్త్రీలున్నారు. వాళ్ళు లేకుండా యీలోకంలో దేవతలకు యెవరికీ వుత్సవాలైనా జరగవు. తమరూ దేవతలలో వారేగనుక యేలినవారు యీరాత్రి రంభనుమించే వక భోగస్త్రీతో వినోదంగా కాలం గడపవచ్చును. అటువంటిదాన్ని వకదాన్ని నేను యిదివరకే ప్రభువు వారిదర్శనానికి రావడానికి యేర్పాటు చేసినాను. అది యీపాటికి యిల్లు బయలుదేరి వుంటుంది.

శని—నీవు భక్తాగ్రేసరుడవు. నీభక్తుకి మెచ్చినాము.

దాంభి—(తనలో) రంభనుమించే వేశ్యాస్త్రీ అంటూవున్నాడు. అది నాప్రియురాలైవుంటుంది. ; అదే కాకపోతే యీపూజ్యులన్న వేశ్యాకాంతలలో రంభను మించేది మరియెవరై వుంటుంది. అందుచేత నేను యీకార్యానిక విఘ్నాలు పెడుతాను. దేవతలకు దివ్యజ్ఞానం వుంటుందిగనుక నామనస్సులో ఆలోచన యీయనకు తెలిసినన్ను శపిస్తాడేమో! అయినా జడియవలసినవనిలేదు. దేవతలు భక్తులు యేమి తప్పితంచేసినా తమిస్తారు. (బిగ్గరగా) స్వామి! నేను శోత్రియుణ్ని గనుక వక్కవిన్నపం చేసుకుంటాను. వేశ్యాసంభోగంవల్ల

తమకు వ్యభిచారదోషం వస్తుందేమోనని దాసుడు భయపడుతూ వున్నాడు.

శని—ఆభయంతో పని లేదు. దేవతలకు వ్యభిచారదోషం లేదు. దేవతలకు స్వభార్యలు వుండరు గనుక పరశ్రీసాంగత్యమువల్ల వారికి దోషం లేదు.

దాంభి—దాసుడిది యింకొక్క మనవి వున్నది. దేవవేశ్యల వద్దవుంటవో లేవోగాని మావేశ్యలవద్ద బూచులుంటవి. వాళ్లతో సుఖానికి పోతే ,, అర్థగడియభోగమూఆరు నెలలురోగమూ,, అన్నట్టు సుఖజాడ్యాలు పట్టుకుంటవి. జాగ్రత.

శని—మాకాభయంలేదు. దేవతలమైనమావి శిలాకఠినదే హాలుగనుక మాశరీరాలకు రోగాలు సోకవు. అమృతపానంచేత మాకన్నీ నివారణమవుతవి. అమృతపానంచేత చావు లేనప్పుడు రోగాలు యెక్కడనుంచి వస్తవి?

దాంభి—మీరు యివన్నీ వదల్చుకున్నా మాతృభూతాలను వదల్చుకోలేరు. ,, విటులపాలిటి యమదూత వేశ్యమాత ,, అని మాలో కవులుకూడా వర్ణించివున్నారు. దేవతలుగనుక మీకీవిషయం లో అనుభవంలేదు. మాలో పూర్వం వక పరమభాగవతాగ్రేసరుడు తన్ను మాతృభూతం పట్టుకొనేటప్పటికి యేమహామంత్రించేతనూ వదల్చుకోలేక దేవలోకంలో లేకుండా యీలోకంలో వాళ్లను సృష్టించినందుకు బ్రహ్మదేవుణ్ణి యీవిధంగా తిట్టినాడు—

గీ. తనకునేమిత్రివ్వి తలకెత్తిరమరు లీ! యుర్విమనుజులేమియొసంగరైరి? నింగి వారసతుల నిర్మాతృకలఁజేసిపుడమి మాతృభూతముల సృజించె.

శని—దేవతల మగుటచేత మమ్ము భూతాలు సోకవు. మేము అమృతపానంచెయ్యడంచేత నీవుచెప్పిన మాతృభూతాలు వెయ్యిపట్ట

కున్నా మమ్ము చంపలేవు. మద్యప్రియా! నీ వేమంటావు ?

మద్య—దేవరవారు చెప్పింది సత్యం. వెనుకచేసిన అమృతపానానికితోడు యిప్పుడు అధరామృతపానంకూడా దొరుకుతుందిగనుక యిఖి బొత్తిగానే భయంలేదు. ఈరెండుపానాలూ చాలకపోతే సురాపానముకూడా చెయ్యవచ్చును. అది కడుపులో పడితే స్వర్గసుఖమంతా భూలోకంలోనే కలుగుతుంది. దానితల్లికడుపు చల్లగా కల్లమ్మవారు వెయ్యేళ్ళు వర్ధిల్లవలెను. కల్లుముంతకు నేను వెయ్యినమస్కారాలు చేస్తాను. (దాంభికునితో నేకాంతముగా) ఒరే! నోటికాడికల్లు పడగొడితే పాపం వస్తుందినుమా. అడ్డు చెప్పబోకు.

దాంభి—(తనలో) ఈశనిగాడిచేత సురాపానం చేయిస్తే ఆమయికంలో వేశ్యమూట మరిచిపోతే యిప్పటికి నాశని వదలుతుంది. నేను ప్రోత్సాహం చేస్తాను. (బిగ్గరగా) సుర దివ్యమైనది. భూలోకంలో వున్న దివ్యమయిన వస్తువల్లా కల్లే. అందుచేతనే మాపెద్దలు దానికి దివ్యులతో సమానంగా “సుర” అని పేరుపెట్టినారు.

శని—దానియం దంత సుగుణ మున్నదా? మనుష్యులు యజ్ఞాలలో దేవతలకు సమర్పించేసోమరసం నేనుపానంచేసినాను. అది అమృతంకంటెనూ బాగావుంటుంది. అంతరుచిగా వుంటుందా?

దాంభి—వెధవరసం సోమరసం యేమిటి ? మధురసం తాగితే మీరు మల్లీవడిలిపెట్టరు. మీరు వెళ్ళేటప్పుడు ముంతెడుకల్లు తీసుకుని వెళ్ళి కాస్త కాస్త దేవతలకు చవిచూపిస్తే రేపటినుంచి దేవతలంతా కల్లంగళ్ళకాడనే వుంటారు. సోమరసమే మెచ్చుకునేవారు మధురసం రుచిమరిగితే మల్లీ వడిలిపెట్టుతారా? నేను వెనుక యజ్ఞం చేసినప్పుడు సోమదేవితో గలిసి సోమరసం కొంచెంపానంచేసి చప్పగా యేడిసి నట్టే వుండేటప్పటికి తుపుక్కున అధ్వర్యుడిమొఖమీద వ్రేక్కుని

నాను. తరువాత శాక్తేయంలో ప్రవేశించి కల్లు వక్కసారి చవిచూచినతరువాత అప్పటినుంచీ మళ్ళీవదలడంలేదు. దానిమహిమ మహాదోడ్డది. మీరు సేవించవలెను.

శని—ఆలాగయితే దేవతానివేదనకు తీసుకురండి.

మద్య—అయ్యా! నేను కృతార్థుణ్ణి అయినాను. నేను తాగగా మిగిలింది కల్లుముంతలో సగం వున్నది. అది దేవతానివేదన చేసుకుంటాను. అది యెంగిలిదని దేవరవారు సం దేహపడవలసినపని లేదు. మూడువిధాలపానాలలో దేనికి వుచ్చిష్టంలేదు. కావలిస్తే దానికి ప్రమాణపద్యం చదువుతాను.

క. పొగచుట్టకు సతిమోవికి

నగణితముగ మద్యమునకు నమృతంబునకున్

దగ నుచ్చిష్టము లేదని|

ఖగవాహనుతోడఁ గాలకంఠుఁడు పలికెన్.

(అని కల్లుముంత చేతికిచ్చుచు) ఓసురాదేవీ! అమ్మవారూ! తల్లీ! నీవీదేవునిహృదయంలో చొచ్చి నీనుహిమ చూపించి భక్తుడికి వరాలు యిచ్చేటట్టు చెయ్యవలెను. నీకు మ్రొక్కుతాను. నేను కోరేవరమల్లా నన్ను యీదేవుడు కల్లుసముద్రంకాడ పడవెయ్యవలెను. నేను యెన్ని దేశాలు తిరిగినా పురాణాలలోనేకాని కల్లుసముద్రం యెక్కడా కనపడకుండా వున్నది. నాకు కల్లుసముద్రం యెవడుచూపితే నాపాలిటి కతడే దేవుడు.

శని—(పుచ్చుకొని కల్లుతాగి) రుచి దివ్యంగా వున్నది.

మద్య—కొంచెంసేపు తాళితే తలకెక్కి మరీ దివ్యంగావుంటుంది. సురయొక్క మహిమ సురలకై నా దురవగాహమే. అది తాగితే వెద్యోళ్ళు తపస్సుచేసినయోగులకయినా సాధ్యంకాని అద్వైతసిద్ధి

వక్కనిముషంలో అవుతుంది. అప్పుడు ద్వంద్వాలు యేమీ వుండవు. బ్రహ్మనందం కలుగుతుంది. మురికికాలువలు హంసతూలికాతల్పాలవుతవి. బట్టవిప్పివేసుకున్నా కట్టుకున్నా వక్కతేలాగు వుంటుంది. బట్ట విడిపోయి దిగంబరినై నేను మొన్న మురికికాల్వలో పడి వీధిపక్కను సురాపానమహిమచేత బ్రహ్మనందం అనుభవిస్తూవుంటే ఆనందపరవశుడనైవున్న నాకు మాబంధువులు వచ్చి బ్రహ్మరథంపట్టి యింటికి తీసుకునివెళ్ళి బిందెడునీళ్ళు నెత్తిమీద అభిషేకం చేసినారు.

దాంభి—సురాపానంలోయిటువంటిసిద్ధులుయింకాయెన్నోనోవున్నవి. అప్పుడు సరస్వతీదేవి తన చిన్ననాటి తడబాటుపలుకులతో జిహ్వగ్రామందు నటిస్తూవుంటుంది. కొందఱు మూఢులు సురాపానం పాపమంటారుగాని పాపమేమియితే తాగినవాళ్ళను బ్రాహ్మణులు యెందుకు కులంలో వెలివెయ్యరని ఆలోచించరు.

శని—(నాలుక తడబడ) ఆరెరేరే. బ్రాబ్రాబ్రాగంది.

మధ్య—అదుగో! అదుగో! దేవుణ్ని కల్లమ్మవారు పూనింది. సురాగేవి ఆవేశించడంచేత యిప్పుడిప్పుడే వాక్కు వస్తూవున్నది. ఓయీ! దాంభికా? చుట్ట తీసుకుని రా. ధూపంవేసి యీదివ్యజ్ఞానంలో వుండగానే మనం యీదేవుణ్ని అడిగి పురాణాలలో వుండే మనసంశయాలన్నీ తీర్చుకుందాము.

దాంభి — సందేహాలు తీర్చుకోవడానికి యిదే సమయం, స్వామీ! యిప్పటివాళ్ళు భూమి తిరుగుతూ వున్న దంటారు. అది నిజమేనా?

శని—అరేరేరే. అంతా నిజం. భూమి తిరుగుతూ వున్నది. ఇల్లు తిరుగుతూ వున్నది. సమస్తమూ తిరుగుతూ వున్నది. నా దేహం కూడా తిరుగుతూ వున్నది. బోగంది. బోగంది. (అనిమీద పడఁ

బోవుచున్నాడు.)

చాంభి—(తనలో) ఇతడు మత్తుగొనివున్నా మరిచిపోకుండా బోగంది బోగంది అని పలవరిస్తూ వున్నాడు. ఇతనివాలకం చూస్తే మొగవాళ్ళమీదకూడా పడేటట్టు వున్నది. బోగంది ఆదోవను వస్తూ వున్న దని వీధిలోకి పంపుతాను. (బిగ్గరగా) స్వామీ! బోగంది. వీధి దోవను వస్తూ వున్నది. ఆలా విజయం చెయ్యండి.

[అప్పుడు పరదోషోపకుని, అసత్యుని, స్తుతిపాఠకుని వెంటబెట్టుకొని కలి ప్రవేశించుచున్నాడు.]

కలి—అసత్య! మనం యిప్పుడు యెవ్వరూ చూడకుండా చీకట్లో వచ్చినాము. అరుగో శనై శ్చరులవారు మన కెదురుగా వస్తూ వున్నారు.

శని—(కలిని గాఢముగా కౌగిలించుకొని) ఆసాసాసీ! ఒక్క ముద్దు పెట్టు. (అని ముద్దు పెట్టుకొని) అరెరెరే! ఈమర్త్యలోకంలో ఆడవాళ్ళకుకూడా మీసాలు వస్తవి!

కలి—(పెడమొగము చేసి కన్నులు మూసికొని) అయ్యో! కల్లుకంపు కొడుతూ వున్నది. దేవా! కరవకండి కరకండి. నేను మీ భక్తుణ్ణి.

శని—బోగందాన్నికూడా భక్తు డంటారా? ఈలోకంలో బోగంవాళ్ళవి గుడ్డికళ్ళు.

మద్య—గుడ్డికళ్ళు కావు. మనుష్యులు గనుక యిష్టంవుంటే కళ్ళు మూసుకుంటారు.

కలి—దేవా! మనం వకరిని వకరు పట్టుకుంటే కార్యం లేదు. మనం యిద్దరమూ చేరి యితరులను పట్టుకోవలెను. నేను మీసేవ కుణ్ణి కలిగాణ్ణి. నన్ను కరవకండి. గిల్లకండి.

శని— ఇవిదంతక్షతనఖతతాలు. మనుష్యులకంటే రసికత్వం లేదా? ఓప్రియురాలా!

కలి— నేను మగవాణ్ని. కలిగాణ్ని. ఆడదాన్ని కాను.

శని—ఆడదికాకపోతే నాకక్కరలేదు. ఘోఘో! (అనితొలియుచు) ఎవడవూ? కలిగాడవా? కలిదోషహరమయిన శ్లోకం చదివి కలిసి వదల్చుకుంటాను.

శ్లో. కర్కోటకస్య నాగస్య దమయంత్యా నలస్య చ
ఋతుపర్ణస్య రాజ్షడేః కీర్తనం కలినాశనం.

కలి—స్వామి! దాసుణ్ని తమశెలవుప్రకారం వచ్చినాను. నాయెడల ప్రసన్నులు కావలెను.

దాంభి—స్వామివారిని సురాదేవి కొంచెంకొంచెంగావదలిపోతూవున్నది. ఓకలీ! దేవతలు స్తోత్రంచేస్తేనేకాని ప్రసన్నులు కారు. స్తుతిచెయ్యి.

శని—స్తుతిపాఠకా! శనిస్తోత్రం చేస్తాము పట్టు—

శ్లో. ఇంద్రనీలద్యుతి శూలీ వరదో గృధ్రవాహనః

బాణబాణాసనధరిః కర్తవ్యో రక్తసుత స్సదా.

శని—(ప్రసన్నుడై) ఓయీ! కలీ! నీవా; రమ్మ రమ్మ. మనసభికులందరూ వచ్చినారా?

కలి—మీవద్దనున్న యిద్దరూ కాక నాతో ముగ్గురు వచ్చి పంచమహాపాతకునివలె నాయకత్వానికి సరిపోయినారు. ఈసభకు యేమి పేరు పెడుదాము?

శని — ఈసభకు ఆత్మస్తుతి పరనిందాసమాజ మని పేరు పెడుదాము.

పర—ఈపేరు మేమందరమూ ఆమోదించినాము.

కలి—ఇక సభావృద్ధేశములు నిశ్చయించవలెను.

శని—నేను అగ్రాసనాధిపతినయి నిశ్చయాలు వ్రాస్తాను.

చూడండి—

౧. సత్యసంధుల నందరినీ అసత్యవాదులని ప్రకటించి, అనేక మాయోపాయాలు పన్ని పామరులను నమ్మించవలెను.

౨. ఏకపత్నీవ్రతస్థులను జారులని చాటించవలెను.

౩. సభికులందరూ శనైశ్చరునీ కలిసీమాత్రమే సమస్తస్థలముల యందున్న స్తుతిస్తూ వుండవలెను.

౪. మంచివాళ్ళకు దాంభికులనినీ, అసత్యవాదులనినీ పాపాత్ము లనినీ, వంచకులనినీ, క్రూరులనినీ, నిఘంటువులలోవున్న పాడుపే ర్లనీ పెట్టి వెల్లడించవలెను.

౫. సమాజముయొక్క యీముఖ్యోద్దేశములనీ నెరవేర్చడానికి శనిగారు అగ్రాసనాధ్యక్షులుగాను, కలిగారు కార్యదర్శులుగాను, వుండవలెను.

స్తుతి — వీటికి మేమందరమూ ఆమోదించినాము. కేవలము దేవతలకు తప్ప ఆలోచించకుండా యిటువంటి నిశ్చయాలు చెయ్యడం శక్యంకాదు. ముప్పయిమూడు కోట్లదేవతలలోను మీరే అగ్ర గణ్యులు.

అస—ఈస్తుతిపాఠకుడు చెప్పినదంతా సత్యము.

పర—అసత్యవాది సత్యంచెప్పినాడు. మనప్రభులవంటి బుద్ధి మంతులున్న, ఈశ్వరోపాసకులవంటిబుద్ధిహీనులున్నా లోకంలోలేరు.

కలి—పరదోషారోపకుడప్పుడే పనికారంభించినాడు. మనం దిగ్విజయం చేస్తాము. మనంచేసుకున్న అయిదునిశ్చయాలున్న పంచ రత్నాలవలె వున్నవి. ఇప్పుడు రాత్రిరెండుజాము లయిందిగనుక

పనికారంభించడానికి యిది మంచిముహూర్తము. జారవోరులకు కన్నులపండు వైనచీకటికూడా మనోహరంగా వున్నది. మనను యెవరూ తెలుసుకోలేరు. ఊరిమీదపోయి పడదామురండి. మనం భూమి మీద దేవుడిరాజ్యం రూపుమాపి మనరాజ్యం స్థాపించవలెను.

శని — మీఅభీష్టం సిద్ధించేటట్లుగా ఆశీర్వాదించినాము. పొండి.

మద్య — మనకు దేవతావరం లభించినది. యిక వెళుదాము రండి. (అందరు నిష్క్రమించుచున్నారు)

తృతీయరంగము — కలిపురుషమందిరము.

[కలిపురుషుడును, శనైశ్చరుడును, పరదోషారోపకుడును, అసత్కుడును,

స్తుతిపాఠకుడును పరివేశించుచున్నారు.]

శని — ఓకలీ! నీవుమనసభావుద్దేశాలుయెంతవరకు నెరవేర్చినావు?

కలి — అభినవబృహస్పతు లయిన యీమంతుల మంత్రబలం చేత యెంతపని అయినా చేసినాను. అసత్కుడూ మొదలయినవారిని వూరిమీదికి పంపించి చెడిపోతూవున్న యీలోకాన్ని వృద్ధరించడానికి మనం యిద్దరమూ యీవూళ్ళో అవతరించినామనిన్నీ, మనం చేసే లోకోపకారకార్యం సహించ లేక వోర్వలేనివాళ్ళు మనను నానాబాధలూ పెడుతూవున్నా యీకలియుగంలో మనమిద్దరంమాత్రమే సత్యానికి నిలిచి దేహాలకాసపడక తంటాలు పడుతూ వున్నామనిన్ని, అందరూ నడుము కట్టుకునిలిచి మనకు తోడుపడి మనశత్రువులమీద ధ్వజమెత్తవలెననిన్నీ, యింటింటా తెలివిమాలిన పిల్లలవద్దా మూఢులయిన పెద్దవాళ్ళవద్దా ఘోషపెట్టించి వాళ్ళకు మనశత్రువులమీద ద్వేషంకలిగేటట్టు చేసినాను.

శని — ఇంతేనా ఇంకాయేమయినాచేసినావా? మనంచెయ్య

వలసిన పని కొండతవుండగా వొక్క యీవూళ్లో కాస్తపని చేస్తే యేమవుతుంది? మనకీర్తి లోకానికంతా వ్యాపించవలెను.

కలి—ఆలాగయితే మన అసత్యుడూ మొదలయినవాళ్లను వ్రపన్యాసాలు చెయ్యడానికి వూళ్లమీదికికూడా పంపుదునా?

శని—యేజీసినట్టేవున్నది. నీకు పని చేతకాదు యేమీచేత కాదు. ఈవిషయంలో నీవు యింకా వోనమాలకాడనే వున్నావు. ఇక నీశిష్యులమూట చెప్పవలసినదేలేదు. నేను పాఠశాలపెట్టి మిమ్మల నందరిని తరిబీతుచేస్తేనేకాని మీరు యీలోకంలో గుడ్డిగవ్వకయినా పనికిరాదు. లోకంలో లక్షవూళ్ళు నుంటూవుండగా వీళ్ళు నాలుగు వూళ్లకువెళ్లి పనిచేస్తేయేమవుతుంది? మనంయిక్కడవుండే న్యూస్ పేపర్లకు వ్రాసి లోకమంతా పని చేయవలెను.

కలి—ఈపుపాయం దివ్యంగా వున్నది. ఇది యిదివరకు నా బుద్ధికి తట్టినదికాదు.

శని—వూరికే ఆలోచిస్తే కార్యంలేదు. పనికి పూనవలెను. న్యూస్ పేపర్లకు పంపడానికి చటుక్కున నాలుగుపుత్తరాలు వ్రాయి. వక్కరు వ్రాసినట్టు తెలియకుండా కిందదస్కుతులు వేరేవేరే చేయించవలెను.

కలి—“ మహారాజశ్రీ — పత్రికాధిపతిగారికి అయ్యా ! ఈలోకరక్షణార్థమయి మావూళ్ళో శనైశ్చరుడున్న, కలిపురుషుడు న్ను, యిద్దరు దివ్యపురుషులు అవతరించినారు. వీరు అజ్ఞానాంధకారముతో మునిగివున్న జనులకన్నలు విప్పి జ్ఞానసూర్యోదయం కలుగ చేస్తూవున్నారు ఈపుణ్యపురుషులమూలంగా బాలురమనస్సులలో మూఢత్వతమస్సు పోయి జ్ఞానజ్యోతి దేదీప్యమానంగా వెలుగుతూ వున్నది” —దీనిమీద యెవరిదస్కుతు చేయించను?

శని—“ సత్యవాది” అనేపేరుతో అసత్యుడిదస్కతు చేయించి యీవేళే టపాలో వేయించు. పయిమాసానికి యింకొకపుత్తరం వ్రాయించు.

కలి—ఇదుగో వ్రాస్తూవున్నాను.—“మ॥పత్రికాధిపతిగారికి, మీపత్రికలో కలిపురుషశ్చైశ్చరుల విషయంలో సత్యవాదిగారు వ్రాసినది చదివి సంతోషించినాను. ఆమహాపురుషులు లోకాన్ని వృద్ధులించడానికి పాటుపడుతూవుంటే ఈర్ష్యాగ్రస్తులయిన దుష్టులు పాపానికి భయపడక వారికి హానిచెయ్యడానికి చూస్తూవున్నారు. ఆశుంథలు చేసే దుష్ప్రియత్నాలు యెప్పటికీ కొనసాగవు. అగ్నిహోత్రాలు చేటతోనూస్తే అణిగిపోతవా? మహానుభావులకు అపకారం తలచడంచేత తమదౌర్జన్యం లోకానికి వెల్లడించుకోనడమే కాని వాని వల్ల యేమీ ప్రయోజనం వుండదు. కొందరు బుద్ధిహీనులు విఘ్నాలుచెయ్యకపోతే యీపాటికి కలిపురుషుడున్ను నైశ్చరుషున్ను మావూరికేకాకుండా లోకానికంతా కొండంత వుపకారం చేసి వుందురు. దేశంయొక్క పుణ్యంచేత మనుష్యలోకంలో అవతరించిన యీదివ్యపురుషులకు లోకమంతా తోడుపడవలెను”—దీనిలో యెవరిచేత దస్కతు చేయించవలెను?

శని—“గుణగ్రహణపారీణుడు” అనేపేరుతో పరదోషారోపకుడిచేత దస్కతు చేయించు. ఆపయిమాసానికి యింకొకపుత్తరం తయారు చెయ్యి.

కలి—చిత్తము— “మ—హ—రాశీ—పత్రికాధిపతిగారికి. సత్యవాదిగారున్ను గుణగ్రహణపారీణుడుగారున్ను వ్రాసినపుత్తరాలు చదివి ఈపట్టణంలో అశేషజనము సంతోషించినారు. అందులో చెప్పబడిన పురుషులను వర్ణించడానికి నాచేత కాదు. సరికదా వెయ్యి

నోళ్ళుగల శేషుడికయినా అలవి కాదు. వారిద్దరూ కేవలమూ లోకరక్షణార్థమయి మనుష్యలోకంలో అవతరించిన శివకేశవులు. వారికీర్తియిదివరకే మూడులోకాలనూ దాటి పోయినది. వారివద్దనున్న సుగుణాలు దేవుడివద్దనైనా లేవు. వారి పరోపకారచింత చూడగా వుద్ధరించడానికి బ్రహ్మసృష్టిలోనున్న లోకాలు యేమూలకూ చాలవని తోస్తూ వున్నది. ఇదిస్తోత్రంకాదు. వున్ననిజంలో నేను సహస్రాంశమయినా చెప్పలేదు” — ఇది యెవరిపేరుతో పంపించవలెను?

శని — “స్తోత్రపరాజ్ఞులుడు” అనేపేరుతో స్తుతిపాఠకునిచేత దస్కతు చేయించు. యింకొకవుత్తరంవ్రాస్తే సీతాకాలమంతా సరిపోతవి. ఇంకొక్కటి వేగిరం వ్రాయి.

కలి — దేవరవారి శైలవుప్రకారం చేస్తాను. — “మ-రా-శీ” — పత్రికాధిపతిగారికి సత్యవాదిగారున్న గుణగ్రహణ పారీక్షితుగారున్న స్తోత్రపరాజ్ఞులుడుగారున్న మీపత్రికలో కురిపించిన వాక్యామృత రసవర్షమువల్ల పరగుణ సుధాబిందులేశముచేత తృప్తిపొందే నాకే ఆవగింజంతయినా తృప్తి కలిగినదికాదు. ఆమహానుభావుల విషయంలో నేనుకూడా కొన్నిమాటలు చెప్పి కొంచెంతృప్తి నొందుదమంటే అసూయాపరులు నిత్యసత్యవ్రతుణ్ణి అయిననన్ను స్తోత్రపాఠకునిగా తలుస్తూ కేమోనని భయం వేస్తూవున్నది. నావినయమూ, నాసత్యప్రియత్వమూ, నాసదాచారసంపన్నతా, నానిష్ఠాగరిష్ఠత్వమూ, నామహాకులీనతా, నాగుణగ్రహణైకపారీణత్వమూ, తెలిసినవారు యెవ్వరూ నావిషయంలో అన్యధాభావనచెయ్యరుగాని యేమీ తెలియనిపామరులకయినా అటువంటిమాట పుట్టించడానికి యెందు కవకాశము యివ్వవలెనని సంకోచంచేత నామనస్సంతోషమునుకూడా మానుకుంటూ వున్నాను. లోకోపకారార్థమై కలి మహాపురుషులున్న శనైశ్చరచక్ర

వర్తిగారున్న యీలోకం పున్నంతకాలమూ శాశ్వతంగా వర్ధిల్లుదురు గాక!—''ఇది ఎవరి సంతకంతో పంపించను?

శని—,,వినయాలంకారుడు'' అనేపేరుతో దాంభికుని చేవ్వాలుచేయించి పంపించు. ఈపుత్రురాలు యిప్పటిమనచాతుర్మాస్య వ్రతానికి చాలునుగాని మనశిష్యులైన అసత్యుడు మొదలైనవాళ్ళకు కొన్ని నీతులు నేర్పవలెను. వాళ్ళను యిలాగు రమ్మను.

కలి—అసత్యా! స్వామివారేదో పుపదేశిస్తారు. శ్రద్ధతో విను. అస—నుహాప్రసాదము.

శని—మనశత్రువులను గుఱించి యెవరివిషయమై యేలాగు ప్రవాదములు వెయ్యవలెనో కొంచెము చెపుతాను విను. ముందుగా మనశత్రువులలో యెవరిపేరైనా వకరిపేరు చెప్పు.

అస—హరిశ్చంద్రుడు.

శని—,,హరిశ్చంద్రుడు ఆడితప్పనివాడని వాడుకేకాని అది యెంత్రీమాత్రీమూ నిజముకాదు. అతడు మొన్న నాతో గంటలో నాలుగబద్ధా లాడినాడు. పదిహేనురోజులకిందట దాంభికునితో నిముషములో మూడుఅబద్ధాలాడినాడు. నెలకిందట పరదోషారోపకుడితో వక్కక్షణంలో రెండబద్ధాలాడినాడు. వశిష్ఠుడు ఆయన పురోహితుడు గనుక ఆతనిమాట నమ్మకూడదు. శ్వమిత్రుడు విరోధిఅంటారేమో అతడూ రాజముపే గనుక ఆతని మాటలూ నమ్మకూడదు. పురాణాలలో వ్రాసినవాళ్ళందరూకూడా ఋషులేగనుక వాళ్ళయెవళ్ల మాటలూ మొదలే నమ్మరాదు. యదంతా వట్టి బూటకము. హరిశ్చంద్రుడు అసత్యవాది అని స్థాపించడానికి మాకలిమహారాజుగారివద్దనూ, శనైశ్చరమహారాజుగారివద్దనూ కావలసినన్ని అమోఘనిదర్శనాలు పున్నవి. లోకంలో వారు యిద్దరే సత్యసంధులు''—అనియీమోస్తాడు

గా చెప్పవలెను. ఇవి జ్ఞాపకం వుండవేమో కాగితంమీద వ్రాసుకుని పాఠంచెయ్యి, దాంభికా! నీవు వకరిపేరుచెప్పు.

దాంభి—దధీచి.

శని—“దధీచి దానానికి ప్రసిద్ధికాని జనులు నిజానిజాలు కనుక్కోలేరు. దధీచి అంతటి లుక్కుడు లోకంలో మరియెవడూలేడు. అతడు యెవ్వరికి వక్కదమ్మిడియిచ్చినపాపాన్ని పోలేడు. ఇందునకు వెన్నెముక యిచ్చినా రంటారు. అది కేవలంమాయ; వట్టిగారిడి; శుద్ధఇంద్రజాలము. కనికట్టుచేత వెన్నెముకలాగు కనపడ్డదేకాని నిజంకాదు. దధీచి పరమలోభి అనిచెప్పి వెయ్యిప్రమాణాలు ‘చెయ్యగలను’—నేను యిప్పుడు చెప్పినసంగతులు మరచిపోక, నీకు చదువురాదు గనుక వేద పాఠకులలాగు సంతచెప్పుకో. పరదోషారోపకా! నీ వెవరిపేరయినా చెప్పు.

పర—వేదవ్యాసుడు.

శని—“వేదవ్యాసుడు విద్యానిధి అన్నమాట కల్ల. పల్లెదానికి పుట్టినవాడికి చదువు యెక్కడనుంచి వస్తుంది? నేను నిన్న పరీక్షచేస్తే సుమతీశతకములో వక్కపద్యానికి అర్థం చెప్పలేకపోయినాడు. తెలియనివాళ్ళు వ్యాసుడికి యేమో పాండిత్యం వున్నదనుకుంటారు. అతడు వట్టిశుంఠ. అతనికి పాండిత్యం వున్నదో లేదో మహావిద్వాంసుణ్ణయిన నాకు తెలియవలెనుగాని యితరులకు యేమి తెలుస్తుంది? అతనికి ఓ అంటే నా రాదని శాస్త్రప్రమాణాలతో కావలిస్తే నేను సిద్ధాంతం చేస్తాను. స్వంతంగా వ్రాసుకున్నవి గనుక పురాణాలలో పూరికే తాను సర్వజ్ఞుడై నట్లు ఆత్మస్తుతి చేసుకున్నాడు.”—ఈవాద మంతా తర్కప్రకరణాలు వల్లించినట్లు వల్లనవేయ్యి.

మధ్య—మీరు సెలవిచ్చినమాటలలో నాకు వక్కసంశయం

వున్నది. వ్యాసుడికి అక్షరజ్ఞానం: లేకపోతే పురాణాలు యెట్లా చేసినాడంటే యేమి చెప్పను?

శని — ఇటువంటి కుశ్యంకులు యెప్పుడూ చెయ్యకు. నీవు మద్యప్రియుడవు గనుక తాగుపోతుమాటలు మాటాడుతూ వున్నావు. నేను నీప్రశ్నలకు వుత్తరం చెప్పను. శిష్యులకు యెప్పుడూ గురువు చెప్పేమాటలయందు భక్తివిశ్వాసాలు వుండవలెను. గురువు నిప్పు చల్లగా వుంటుండంటే తక్షణం వేదవాక్యంలాగునమ్మవలెను. సంశయం పడితే గురుధిక్కారమహాపాతకం వస్తుంది. ఆపాపం వెయ్యిజన్మాలు యెత్తినా, వెయ్యితపస్సులు చేసినా విముక్తి పొందక పిల్లిబ్రహ్మత్యలాగు పట్టుకుంటుంది. నీవు యింకా మా శిష్యానుశిష్యులకు శిశూష చేసి గురుజనవిశ్వాసరహస్యం నేర్చుకుంటేనేకాని మాకు శిష్యుడవయి మా వుపదేశం పొందడానికి తగవు. మీరందరూకూడా పోయి మా దాసాను దాసులవద్ద కొంతకాలం పరిచర్య చేసి గురుభక్తివిశ్వాసాలు నేర్చుకొని మా విద్యాదానానికి అర్హత సంపాదించుకొని మళ్ళీ రండి. పొండి.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

చతుర్థ రంగము — కలిపురుషునిగృహము.

[కలిపురుషుడును, శనైశ్చరుడును ప్రవేశించు చున్నారు.]

కలి—ఓ శనైశ్చరచక్రవర్తి! మనం యెంతగా పనిచేస్తూవున్నామనపని పూర్ణంగా సాగడం లేదు. మన కంగబలం తక్కువగా వున్నది. మూడులోకానికి మనం యిద్దరం యెంతపని చెయ్యగలము? లోకానికి వొక్కడొక్కడుచొప్పున చూచినా, అధమం మూడులోకానికి ముగ్గురయినా వుండవలెను. దేవుడికి విరోధి మహాబలవంతుడైన సైతాను వొకడు వున్నాడు, అతణ్ణి కూడా మనలో చేర్చుకుంటే మనం

త్రిమూర్తుల మవుతాము. అప్పుడు మూడులోకాలూకూడా మనని తేరి చూడలేవు. అతణ్ని మనలో చేర్చుకోవడంకూడా కష్టం లేదు. మొన్న మీరు ఆస్వాదించినపానపాత్ర వకటి ముందు పెట్టి దానిలో కాస్తాసుర పోస్తూవుంటే అతడు మనను విడువడు.

శని—సైతాను మ్లేచ్ఛుడు. మ్లేచ్ఛసంపర్కం యెవ్వరికినీ కూడదు. అందులోనూ దేవతలమయినమాకు బొత్తిగానే పనికిరాదు.

శ్లో. సభాయాం స్పర్శనేనైవ మ్లేచ్ఛేన సహ సంవిశేత్

కుర్యాత్సానం సచేలం తు దిన మేక మభోజనం. ౪౬.

మ్లేచ్ఛుణ్ని సభలో ముట్టుకొన్నా కూడావున్నా సచేలసానం చేసి దినమల్లా వుపవాసం చెయ్యాలసిం దని దేవలస్మృతి విధిస్తూవుండగా దేవతలలో వెలిఅయ్యేట్లుగా నేను మ్లేచ్ఛసంపర్కానికి వప్పుకొంటా ననుకొన్నావా? వప్పుకోను. నీవు అశక్తుడవు గనుక యితరులసహాయం లేకుండా యేమీ చెయ్యలేవు. నేను ఆకాశంమీద వుండి నాశక్తిచేత మూడులోకాలు కాదుగదా పథ్నాలుగులోకాలునూకూడా అల్లాడిస్తూ వున్నాను. శనిగ్రహమంటే సామాన్యమనుకొన్నావా యేమి? నీవు పూర్వం వక్క నలమహారాజును లోబరుచుకోలేక అతనికి లోబడడం చేత నే నీ అశక్తి దుర్జనత్వమంతా బయలపడ్డది.

కలి—నాసామార్థ్య మెరుగకుండా నిష్కారణంగా నన్ను మీరు దూషిస్తూవున్నారు. నన్ను దూషించినతరువాత మిమ్మలినిమాత్రం నేను వదలిపెడుతా నను కొన్నారా యేమిటి? చిన్నప్పుడు సవితత్వ చీత తిట్టుతిని కాలు యీచుకొనిపోయి భూమిమీద మోపలేక బయలుపట్టుకొని తిరిగేవాడికి నీకుమాత్రం నాకంటె యెక్కువశక్తియేలాగు వస్తుంది ? గుర్రం ముక్కలోనించి పూడిపడ్డ దేవవైద్యులు అశ్వనీ దేవతలు నీకు సోదరులువున్నా నీకుంటికాలు యిప్పటికీ కుదరలేదు.

నీవు తిన్నగా నడవలేకపోవడంచేతనే కాదా నీకు శనైశ్చరుడని పేరు వచ్చింది? అమ్మపుట్టిలు మేనమామవద్ద చెప్పినట్టు నీమర్మంతంతా యెరిగిన నావద్ద నీగొప్ప చెప్పుకోకు.

శని—నాపుట్టింటికి నావంశానికి యెవరెరిగినా యేమిలోపిం లేదు. నాతండ్రి లోకాన్నంతా వెలిగించే సూర్యభగవానులు. అతడు ప్రాతఃకాలమున బ్రహ్మస్వరూపుడున్ను, మధ్యాహ్నమున శివస్వరూపు డున్ను, సాయంకాలము విష్ణుస్వరూపుడున్ను అవుతాడు. అతని తేజస్సు యేమనుకున్నావు?

కలి—అంత తేజస్సుకలవాడు కావడంచేతనే నీతల్లి మొగుణ్ణి విడిచి ఆడగుర్రమై పారిపోయేటప్పటికి, నీమాతామహుడు విశ్వకర్మ నీతండ్రిని చిక్కంబొప్పెట్టి తేజస్సంతా దిగచెక్కి పారవేసినాడు.

శని—నాతండ్రిని తరిమెన పట్టినప్పుడు రాలిన పొడుంకూడా పూరికేపోలేదు. ఆపొడుం పెట్టి మాతాత విష్ణుదేవుడికి చక్రమున్ను శివుడికి శూలమున్ను యిందునికి వజ్రాయుధమున్ను చేసి యిచ్చి వాడు.

కలి—ఈపుక్కిటి పురాణా లన్నీ నాకు తెలుసును. వకపురాణంలో దధీచి వెన్నెముకతో వజ్రాయుధంచేసినారనివున్నది. వకపురాణంలో చెప్పినట్టు మితండ్రిని తరిమెనపట్టి రాలినపొడుంతో వజ్రాయుధంచేసినమాట నిజమా? యింకోపురాణంలో చెప్పినట్టు దధీచి వెన్నెముకతో వజ్రాయుధంచేసినమాట నిజమా?

శని—(తనలో) యింటిగుట్టు తెలిసిన వీడిలో ఓరోధం పెట్టుకోరాదు. మంచిమాటలు చెప్పి వీణ్ణి నమాధానంచేస్తాను. (బిగ్గరగా) ఓకోలీ! నీమన్ను కనిపెట్టడానికి యీమాటలన్నీ వేళాకోళానికన్నానే కాని నిజంగా నీవు శక్తిహీనుడవని నాతాత్పర్యం కాదు. నీవంటిశక్తి

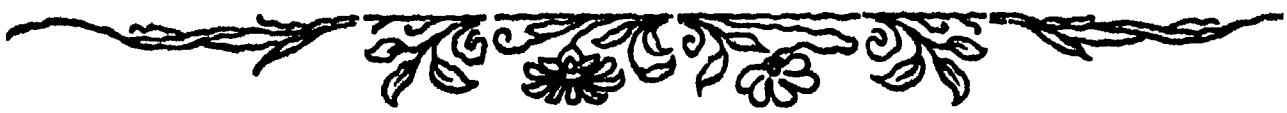
మంతుడు లోకంలో మరియెవడూ లేడు. నేను కిందవుండి భూలోకంవారిలో మెలగుతూవుంటే నాశక్తిచూపించలేను కాబట్టి నేనుపయినివుండి మిమ్మలినివిడిచిసీతత్త్వపులనుపట్టుకుని నీకు సహాయం చేస్తూవుంటాను. నీవుసైతానును నీతోచేర్చుకొని మీరు యిద్దరూ యిక్కడ పనిచేస్తూవుండండి. నేను గ్రహమండలంలోనికి పోయిపస్తాను. నేను పైని శుభదృష్టితో చూస్తూవుంటే కింద నీవు దిగ్విజయం చేస్తావు.

కలి--(తనలో) ఈశని నన్ను పట్టుకోవడంచేత యెంతనిచేసినా పేరు బయలికి రాకుండా వున్నది. వీడు నన్నువదలిపోతే నాకు యెవరూ పోటీలేకుండా నేనే యీలోకంలో యేకచ్ఛత్రాధిపతి నవుతాను. ఈశని నన్ను వదలకుండా యిక్కడవుండడంకంటెపయినివుండి నామేలు కోరుతూ వుండడమే మంచిది. నాచేతికింద వుండి పనిచెయ్యడానికి నాకు సయితాను వక్కడుచాలును. (బిగ్గరగా) స్వామీ! మీరు భూలోకంలో చాలాకాలం వున్నారు. మీరు యీపాటి మీలోకానికి విజయం చేసి మీదాసుణ్ణి సౌమ్యదృష్టితో చూస్తూవుండండి. మీరు పయిని వున్న బలంచేత నేను యీలోకమంతా దిగ్విజయం చేస్తాను.

శని--మంచిది నీవునీపనికి పో. మేము అంతర్ధాన మవుతాము.

(ఇద్దరును పోవుచున్నారు.)

వే శ్యాప్రియ ప్రహసనము.

ఉ పో థ్వా త ము.

ఒకానొక హూణవచన ప్రబంధకారుఁడు తన గ్రంథపీఠికయం దీక్రింది కథను వ్రాసియున్నాఁడు:—

పూర్వ మొకచిత్రకారుఁడు వేడుకకొఱ కేదయిన విచిత్రపటము నొకదానినూహించి వ్రాయవలెనని యెంచి యాలోచించి వీరభటుని వలెఁ గూరుచుండిన పంక్తులేని యొక ముసలిభల్లూకమును, దానిసర సను ముక్కునకు సులోచనములు తగిలించుకొని గువ్వలాగునఁ గూరు చుండి వృత్తాంతపత్రికను చదువుకొనుచున్నట్లొక గుడ్లగూబను, వాని ప్రక్కను తూలికను చేత ధరించి చిత్తరువు వ్రాయఁగూరుచున్న యొకకోతి యెదుట తలకు కిరీటము పెట్టుకొని కూరుచుండి తన ప్రతి రూపమును వ్రాయించుకొనుచున్న ట్లొకగాడిదను ఒకచిత్రఫలకము నందు రంగులతో లిఖించి యందఱికిని జూపెను. అచ్చటివారంఱుచు వినోదముచూచి చిత్రకారునివ్రాత నేర్పున కద్భుతపడి మెచ్చుకొని కొంతసే పానందించి, ఆచిత్రపటమునుగూర్చియే ప్రసంగించుచు నింటికిఁ బోవుచుండఁగా తోవలో నొకకలహప్రియుఁడు పూర్వము దండులో కొలువుచేసి యుపకారవేతనము నొంది వచ్చినయొకవృద్ధభటునివంకఁ జూచి, అయ్యా! మీరు గ్రహింపఁగలిగినారో. లేదోకాని యాచిత్ర కారుఁడు మిమ్ము పరిహసించుటకే యాభల్లూకమును వ్రాసినాఁడు

సుండీ! అని పలికెను. “ఎవ్వని పరిహసించుటకు గుడ్లగూబనువ్రాసి
 యుండును!” అని మరియొకఁడడిగెను. సులోచనములు పెట్టుకొని యా
 గుంపులలోనున్న యొకవృద్ధపండితుని చేతితోఁ జూపి కలహప్రియుఁడు
 “ఆగుడ్లగూబను నిస్సందేహముగా నీయన నెగతాళి చేయుటకే వ్రాసి
 నాఁడు.” అని చెప్పెను. “ఎవరినుద్దేశించి యాగాడిదను వ్రాసెను?”
 అని యింకొకఁ డడిగెను. ఆవిషయములో సందేహమే లేదు. తలకు
 కుళ్ళాయి వేసికొన్న యీచిన్నవాని నాక్షేపించుట కది వ్రాసినాఁడు.
 చూచినారా? తానే బొమ్మలు వేయఁగలుగుదునన్న గర్వముచేత ఆదు
 ర్మార్గుఁ డీచిన్నవాని నెట్లుగాడిదను చేసినాఁడో! అంతపనిచేసిన యాక్రూ
 రుని నూరక పోనియ్యఁగూడదు.” అని యుత్తరముచెప్పి కలహప్రియుఁ
 డాముగ్గురిని కలహమునకు పురికొల్పెను. అవునవు నని యప్పు డా
 ముగ్గురును తలయూచి ఒండొరులతో కలియఁబలుకుకొని చిత్రకారు
 నికి బుద్ధి చెప్పవలెనని మహారోషముతో బయలుదేరి వాని యింటికిఁ
 బోయి “ఓరిఅల్పుఁడా! పండ్లువ్రాడినవని నన్ను వెక్కిరించుచున్నావురా?
 ఈచేతితో నీపండ్లుఁడఁగొట్టి నీకిప్పుడు బుద్ధి చెప్పెదను చూడు” అని
 యొకఁడును, “ఓరి చండాలుఁడా! నేను గుడ్లగూబనఁటరా? ఇటువంటి
 వ్రాత లెప్పుడును వ్రాయకుండ నీగుడ్లుఁడఁబెరికెదను చూడు” అని
 యొకఁడును, “ఓరి బుద్ధిహీనుఁడా! నేను గాడిదనఁటరా? ఎడమకాలితో
 నిన్నిప్పు డందఱిముందఱను గాడిద తన్నిన ప్లేట్లుతన్నెదనో చూడు,
 అని యొకఁడును, కయ్యమునకుఁ గాలుద్రవ్వచుఁ బోయి కాట్లకుక్కల
 లాగున వానిమీఁదఁబడిరి. తాను వారిలో నెవ్వరిని ఉద్దేశించలేదని
 యూచిత్రకారుఁ డెంతమొట్టపెట్టినను వానిమాట లెవ్వరును చెవిని
 బెట్టక “నన్ను దేశించనిపక్షమున బోసినో రేలపెట్టితివని యొకఁడును,
 నన్ను దేశించని పక్షమున ముక్కద్దమేల పెట్టితివని యింకొకఁడును,

నన్ను ద్వేషించని పక్షమునకు శ్చాయీ యేల పెట్టితివని వేటొకఁడును, తగవు
లాడ మొదలు పెట్టిరి. చిత్రకారుఁ డావటకు వారిను ద్వేషించకపోయినను,
ఆకలహవార్త యూరంతటను శీఘ్రముగా వ్యాపించినందున నాఁడు
మొదలుకొని పురజనులందఱును ఆముసలిబంటును ఎలుగుగొడ్డనియు,
ఆవృద్ధవిద్వాంసుని గుడ్లగూబయనియు, ఆపడుచు విద్యార్థిని గొడిద
యనియు, పిలువ మొదలుపెట్టిరి.

పయినిజెప్పిన ప్రబంధకర్త యీకథనువ్రాసి సంక్లూడిన
వారును, సులోచనములు పెట్టుకొనువారును, కుశ్చాయీ ధరించుకొను
వారును, లోకములో తాముమాత్రమే కాక యితరు లనేకు లుందురు
గాన, పుస్తకములలో వ్రాయఁబడిన దానిని దేనిని తమ్ముగూర్చియే
యని భ్రమపడవలదని తన చదువరులకు హితోపదేశము చేసెను.
ఆగ్రంథకర్త చూపినమార్గము నవలంబించి యిప్పుడు నేనును నాప్రహ
సనములు చదివెడువారి నందఱిని వానియందలి పాత్రములయందు
వర్ణింపఁబడిన గుణములు కొన్ని తమయం దుండుటనుబట్టి తమ్ముద్వేషిం
చియే యవి వ్రాయఁబడిన వని ఒహుజనసామాన్యములైన గుణము
లను తమ యొక్కరియందే యారోపించుకొని కోపగించుకోక, అట్టి
గుణము లధిక జనసామాన్యములగుట తెలిసికొని యానందింపఁ బ్రయ
యత్నింతురని ప్రార్థించుచున్నాను.

౧. రంగము — దంభాచార్యులవారిగృహము.

[దంభాచార్యులును, మాయాచార్యులును ప్రవేశించుచున్నారు.]

దంభా — నేను ఇందాకా అడిగినదానికి మీరు తగినసమాధానం చెప్పినారు కారు. మన అమ్మాయి పెళ్ళికి బోగంమేళం పెట్టుమన్నారా? వద్దన్నారా?

మాయా — వద్దనడం కూడానా? యే అప్పో నప్పో చేసి తప్పకుండా పెట్టండి. బోగంమేళమే లేకపోతే ఇఖి పెళ్ళి యేమిటి?

దంభా — మొన్న మీరు వినేకాచార్యులతో మనయింట్లో పెళ్ళికి బోగంమేళం లేకుండా చేస్తామన్నారటే!

మాయా — వూరికే ముఖప్రీతికోసం అన్నాను. అవన్నీ మాయమాటలు. వాళ్ల పక్షంవాళ్లతో నేను అలాగే అంటాను. వాళ్లతో అన్నమాటలు మీరు పాటిగా పట్టబోకండి.

దంభా — బహుబాగా చెప్పినారు. ఇప్పుడు మీహృదయం నాకు బాగా తెలిసింది. మొన్న మావాడు చెప్పేటప్పటికి ఆలాగంటి లోకవిరుద్ధమయిన మాట మీరు యెలాగు అన్నారా అని నాకు అత్యద్భుతమైనది. అది సరేకాని బోగంమేళానికి మనకు డబ్బు యెక్కడనుంచి వస్తుంది?

మాయా — ఎక్కడనుంచో వకచోటనుంచి వస్తుంది. మీరు ఆవిషయంలో అనుమానించకండి. మీకు వున్నమాన్యం అమ్మివేసి బోగంమేళం పెట్టండి. డబ్బు వుంటే మాన్యం యెప్పుడైనా వస్తుంది కాని తరువాత లక్షవరహాలు యిచ్చినా గణికాప్రాణనాథరావుగారి మేళంవంటిమేళం రమ్మంటే రాదు.

దంభా — మాన్యం ఇదివరకే అమ్మివేసినాను. ఇఖి యెవరూ అప్పు.

మాయా — ఆమాటలు నాతో చెప్పకండి. అప్పు యివ్వకపోతే

మీభార్యవంటను వున్నగుల్లలు తెగనమ్మి మేళం పెట్టండి. ఇప్పుడ మేళం పెట్టకపోతే మీపకువు పోతుంది. మీరు మహాభాగ్యవంతు లనిన్నీ, దానకర్ణు లనిన్నీ, వేశ్యాజనసత్కారవిద్యలో మహామహా పాథ్యాయు లనిన్నీ, గణికాప్రాణనాథరావుగారితో మనవి చేసినాను. ఆయన యిప్పుడే మీదర్శనానికి వస్తామన్నారు. మనం వెయ్యినుందిని మోసంచేసిఅయినా నూరుకల్ల లాడిఅయినా డబ్బు తెచ్చి బోగం మేళం పెట్టవలెను గాని బోగంవాళ్లవిషయంలో పెద్దమనిషితో ఆడిన మాట తిరగరాదు. అందులోనూ యిది ఆయన స్వంతమేళము.

దంభా—నాపెళ్ళాముకు బొందున పుస్తె తప్ప మరి యేమీ లేదు. గణికాప్రాణనాథరావుగారు వూరికే మేళం పంపించరా?

మాయా — ఆలాగంటికోరిక మనవంటి పరువుగలవాళ్ళు యెప్పుడూ కోరరాదు. ఆయన వస్తూవున్నారు మెల్లిగా మాట్లాడండి. అరుగుమీద చిరుగుచాప వేసినారు. మంచిచాప లేదా యేమిటి?

[గణికా ప్రాణనాథరావుగారు ప్రవేశించుచున్నారు.]

దంభా—(లేచి) దయచెయ్యండి.

మాయా — (దంభాచార్యులతో రహస్యముగా). చిరుగు కనపడుతూ వున్నది. కప్పుకున్నబట్ట తీసి పయిని వేసికోండి. (బిగ్గరగా) గణికా ప్రాణనాథరావుగారు దయచెయ్యడంచేత మాయిల్లు పావనం అయింది. దంభాచార్యులుగారికీ మీకు ఇదివరకు యెప్పుడూ పరిచయం లేదు. దయచెయ్యండి.

దంభా—ఓరీ! భీమయ్యా! పెద్దమనుష్యులు వచ్చినారు. వేగి రము తివాసీ తీసుకు రా ఏమిరా పలకవు?

గణి—అక్కఱలేదులెండి. నేను చాపమీదనే కూర్చుంటాను. మనలో మనకు మర్యాద లేమిటి? (అని కూరుచున్నాడు.)

[లోపలినుండి చిన్నమ్మ ప్రవేశించుచున్నది.]

చిన్న — నాన్నగారూ ! మీరు యెవని పిలిచినారు ?

దంభా—(తనలో) ఏ పేరుతో పిలిచినానో మరిచిపోయినాను. చివర 'అయ్యో' అన్నమాట జ్ఞాపకం వున్నది. ఆ పేరు సోమయ్య కాబోలును ! (బిగ్గరగా) మరియెవరినీ కాదు. తివాసీ తేవడానికి సోమయ్యను పిలిచినాను. ఈయన చాపమీదనే కూర్చున్నారు. అక్కరలేదు లే.

చిన్న — నాన్నగారూ ! సోమయ్య యెవరు ?

దంభా—అది మన కొత్తనవుకరు పేరు. నీకు తెలియదులే వూరుకో. పెళ్ళికి యెదిగినపిల్లలు పెద్దమనుష్యులయెదుట మాట్లాడరాదు. నీవు మాట్లాడబోకు. (తనలో) మళ్ళి యింకొకటిచెప్పితే తంటా వస్తుంది. ఈమాటు నవుకరు పేరు తిన్నగా జ్ఞాపకం వుంచుకోవలెను. మొదటిఅక్షరం 'సో' రెండోఅక్షరం 'మ' చివరిది 'అయ్యో' సోమయ్య-జ్ఞాపకం వున్నది.

గణి—ఇప్పుడు మీరు వివాహం చెయ్యబోయేది యీచిన్న దానికేనా ?

— దంభా—అవునండి. దీనికే. లేకలేక పుట్టడంచేత దీనికి యేమీ నగలు చేయించిపెట్టక యేభ్రాసినిగా వుంచినాము.

చిన్న—నగలు అమ్మకే లేవు—

దంభా—అమ్మాయీ ! వూరుకో అమ్మవంటిని పెట్టుకోకపోతే నగలు లేవనుకున్నావా యేమిటి ? భోషాణంలో వున్నవన్నీ నగలు గాక యేమనుకున్నావు ? అమ్మాయీ ! నీవు వేగిరం పెళ్ళి రామయ్యను యీలాగు పంపించు (తనలో) ఇప్పుడు నేను చెప్పినదేనా పేరు ! మొదటిఅక్షరం మరిచిపోయినాను. మధ్యఅక్షరం 'మ' బాగా జ్ఞాపకం

వున్నది. కామయ్య గాబోలును! (బిగ్గరగా) తెల్ల బోయి అలాచూస్తావేమి? నీవు యేమీ మాట్లాడక లోపలికి వెళ్ళి వేగిరం కామయ్యన పంపించు వెళ్ళు. మాట్లాడకు.

గణి—(తనలో) వీరియింట్లో 'భీమయ్య' 'సోమయ్య' 'రామయ్య' 'కామయ్య' నలుగురునవుకర్లు వున్నారు. ఈయన నిశ్చయంగా భాగ్యవంతు డయి వుంటాడు. (బిగ్గరగా) అమ్మాయి పెళ్ళికి యెన్ని బోగంమేళాలు పెడుతారు?

మాయా—తమమేళం వున్న తరువాత యేమేళమూ యెందుకు? తక్కినవన్నీ దివిటీకింది నీపాలు. తమమేళానికి వేయిన్నూటపదహార్లు గౌరవంచేస్తే వెయ్యిమేళాలు వున్నట్టుంటుంది.

దంభా—(మాయాచార్లతో రహస్యముగా) అంతసొమ్ము మనం యెక్కడనుంచి తెస్తాము? (బిగ్గరగా) వెయ్యిన్నీ నూటపదహార్లు కాదుగదా లక్షవరహాలు యిచ్చినా, అదంతా సార్థకవ్యయం.

మాయా—దంభాచార్లతో (రహస్యముగా) అనడంతోటే ఇచ్చినామా యేమిటి? వట్టిమాటకు ఆలాగే యిస్తా ననండి. పెద్దమొత్తం ఇస్తామంటే గౌరవంగా వుంటుంది. (బిగ్గరగా) అందుకు సందేహం యేమిటి? ఆచార్ల గారి వుదారసాహసానికి ఎన్ని లక్షలవరహాలు యిచ్చినా యిచ్చినవారే.

గణి—మీయింట్లో పెళ్ళి యింకా యెన్నిదినములు వున్నది?

దంభా—ఎన్నోదినములు లేదు. రేపు విదియనాటికి సరిగ్గా నెలదినములు వుంటుంది.

గణి—మీయింట్లో పెళ్ళికితప్పకుండా మామేళాన్నే పంపుతాను. మీరు మరి యేమేళాన్నీ కుదుర్చుకోకండి. విటేంద్రరావుగారి లోపల పయివారం వివాహం జరుగుతుందట. నేను అక్కడికి వక్కమాటు

పోయి వస్తాను. నేను వకటి రెండు రోజులలో మామూరికి వెళితేనే కాని సమయానికి మేళం సిద్ధం గాదు. మళ్ళీ సాయంకాలం వచ్చి నేను దర్శనం చేస్తాను.

దంభా—కొంచెంసేపు దయచెయ్యండి. తాంబూలం పుచ్చు కొని మరీవెళ్ళుదురుగాని. (తనలో) నవుకర్ల పేరేమో మళ్ళీమరిచి పోయి నాను. మధ్య 'మా' జ్ఞాపకం వున్నది. ఇతనికి పేరంతా జ్ఞాపకం వున్నదేమో అడిగి చూతాము. (మాయాచార్లతో రహస్యముగా) మనం యిందాకా పిల్చిన నవుకర్ల పేరేమిటి? నీకు బాగా జ్ఞాపకం వుంటుంది. మధ్య అక్షరం 'మా'

మామా—(దంభాచార్యులతో రహస్యంగా) నాకు బాగా జ్ఞాపకం వున్నది. మధ్యక్షరం 'మా' అయితే అది వేమయ్యో, శ్యామయ్యో, అయివుంటుంది. ఈరెండూ కాకపోతే తప్పకుండా మామయ్య అయివుంటుంది.

దంభా—(తనలో) అన్ని పేర్లతోనూ పిలుస్తాను. అందులో యేదో వకటి అవుతుంది. (బిగ్గరగా) వేమయ్యా! శ్యామయ్యా! మామయ్యా! పంతులుగారికి తాంబూలం పళ్ళెంతో తీసుకురండి. ఏమివొక్కరూ పలుకరేమి? అయ్యా! పంతులుగారూ! యింట్లోయెందరు నవుకర్లు వున్నా మాయింటిది అందరికీ అన్ని పనులూ చెప్పి వక్కసారిగా అవతలికి పంపివేస్తుంది. తీరా పెద్దమనుష్యులు వెళ్ళబోయేటప్పుడు తాంబూలం తేవడానికి 'పిలిస్తే సమయానికి వక్కనవుకరూ లేకపోయినాడు గదా?

గణి—తాంబూలానికేమి? నేను మళ్ళీవచ్చినప్పుడు యీ తాంబూలమూ ఆతాంబూలమూకూడా పుచ్చుకుంటానులెండి. మీనవుకర్ల పేర్లు బహుచిత్రంగా వున్నవి. అందరిపేర్లలోనూ మధ్య మ'కా ర' వున్నది.

మాయా — మా అనగా లక్ష్మీ అర్థము. యజమానులు కోటీశ్వరులని చూపించడానికి లక్ష్మీప్రదమయినమకారము వీరి నవ్వుకల్లందరూ తమపేరులో మధ్య వుంచుకుంటారు.

గణి — నేను సెలవు పుచ్చుకుందునా?

దంభా — తమరు తాంబూలం పుచ్చుకోకుండా వెళ్ళడం ధర్మంగాదు. మీరు విజయంచేసేముందే వూళ్ళోకి వెళ్ళిననవ్వుకరు తిరిగి వచ్చేదాకా కొంచెంసేపుతాళి తాంబూలం పుచ్చుకుని నన్ను గౌరవించి మరీ దయచెయ్యండి.

గణి — అతడు వచ్చేటప్పటికి మళ్ళీ వస్తాను. మీయింట్లో తాంబూలం పుచ్చుకోకుండా వెళ్ళను. వక్కమాటు సెల వియ్యండి.
(అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

దంభా — ఈగణికాప్రాణనాథరావుగారు బ్రాహ్మణులుకదా! ఈయనకు బోగంమేళం యెక్కడిదండీ?

మాయా — ఇప్పుడు మేళంలో గజ్జెకట్టే మీనాక్షితల్లని యాయన వుండుకొన్నాడు. ఆ అభిమానంచేత మీనాక్షికి విద్య చెప్పించి, అది యెక్కడకు మేళానికి వెళ్ళినా యాయనకూడా వూరూరూ తిరుగుతూ వుంటాడు.

దంభా — అలాగయితే మనకు డబ్బు లేకుండా యీమేళం వస్తుందేమో చూడండి. మీరు మాయవేషం వేసి ముఖస్తుతులకారంభిస్తే యెంతటివారూ మీవలలో పడుతారు.

మాయా — ముందు మేళం రానిస్తురూ. తరువాత డబ్బు విషయంలో యేదో మాయవేషం వేతాము. మీరూ ఆలోచించండి. నేను యిప్పుడు యీపనిమీదనే వెళ్ళి వస్తాను.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

.౨. రంగము—దంభాచార్యులవారి పడమటిల్లు.

[దంభాచార్యులును, భార్య చారుమతియు, కూతురు చిన్నమ్మయు

ప్రవేశించుచున్నారు.]

దంభా—ఓసీ! అమ్మాయిపెళ్ళి దగ్గిరకు వస్తూవున్నది. ఏడు రోజులూ యెలాగు గౌరవంగా వెళుతవో అని నాకు బెంగగా వున్నది.

చారు—మీరు యేమీ బెంగపెట్టుకోవలసిన పనిలేదు. యీ పెళ్ళికోసం మీరు మాయాచాన్ల మాటలు విని బడాయికోసం లేనిపోని అప్పులు చెయ్యకండి. ఏమిటి మాయాచార్లూ మీరూ యిందాకా మహా మాట్లాడుతూ వున్నారు?

దంభా—మరియేమీ లేదు. ఈ పెళ్ళి విషయమే మాట్లాడినాము. మనం పెళ్ళికి యేమిఖర్చులుచేస్తే నలుగురిలోనూ గౌరవంగావుంటుందా అని ఆలోచించినాము. అప్పు చెయ్యకపోతే వియ్యాలవారికి నాలుగు రోజులూ యింతపప్పు అన్నం పెట్టడాని కయినా నావద్ద యేమీ లేదు. అప్పు యిచ్చేవారుకూడా యిప్పుడు యెవరూ కనపడడం లేదు.

చారు—ఇచ్చేవారు వున్నా మనం యిఖిముందు అప్పుచెయ్యక స్లుప్తంగా వాడుకుందాము. నిన్నసాయంకాలం నేను పుట్టింటికి వెళ్లి నప్పుడు నా వదినెగార్లు యిద్దరూ తమ వంటినిండా నగలు పెట్టుకుని కూర్చుని నేను మోడులాగు నగలు లేకుండా వుండడం చూచి హాస్యాని కన్నట్టుగా అన్నగారు పెట్టిన నగలన్నీ మే మేమయినా తెమ్మనిపోతా మనా దాచి వచ్చినా వని నన్ను ఆక్షేపించేటప్పటికి, నేను మారుమాట చెప్పక వూరుకున్నా దగ్గిర కూర్చున్నమాఅమ్మకు చిన్నతనంగా వుండి కోపంచేత లేచిపోయినట్లుగా చివాలున లోపలికి లేచిపోయి తనపెట్టె తీసి మారుమూసాయలు వొళ్ళోపోసుకుని నన్ను సాగనంపడానికి వచ్చి నప్పుడు వీధిలో నాతోకూడా దూరంగా వచ్చి వెనుక తిరిగి చూచి

కోడళ్ళు చూడకుండా, యేనైనా చిల్లరనగలు చేయించుకుని వంటిని పెట్టుకోవలసినదని ఆనూరురూపాయలూ రహస్యంగా నాచేతిలో పెట్టి పోయింది. అవి మీకు యిస్తాను. అప్పు చెయ్యకుండా వాటితో పెళ్లి ఖర్చులు సరిపెట్టండి.

దంభా—ఈరూపాయలు సమయానికి దేవుడు పంపించినాడు. మంచివారికి దేవుడు సహాయం చేయక మానడు. నీ స్నేహితురాలిని సత్యవతిని అడిగి మరి పదహారురూపాయలు చేబదులు తెచ్చినావంటే యీనూటపదహారురూపాయలూ సధ్యా యిప్పుడు బోగంమేళానికి సరిపోతవి. మరి యే ఖర్చు చేసుకోకపోయినా యింతకంటే యిచ్చుకో లే మని గణికాప్రాణనాథరావుగారిని బతిమాలుకొని యధాశక్తిని యీరూపాయలు ఆయనచేతిలో పెట్టి బోగంమేళం పెడితే మనపరువు కొంత నిలుస్తుంది.

చారు—నామాట విని యీ పెళ్ళికి మీరు బోగంమేళం మాని వేసివెయ్యండి. బోగంమేళం పెడితే మనకు లేనిపరువు రానూ రాదు. పెట్టకపోతే వున్నపరువు పోనూ పోదు.

దంభా—అలాకాదు. పెళ్ళిలో బోగంమేళం పెడితే యెక్కువ గౌరవంవుంటుంది. చదువురాకపోవడంచేత మగవాళ్లకు వుండేపరువు మర్యాదా నీవు గ్రహించలేవు. బోగంమేళం లేకపోతే వూళ్ళోపెద్ద మనుష్యులు యెవరయినా మనవీధిగుమ్మం తొక్కి చూస్తారనుకున్నావా? ఆపెద్దమనుష్యులు మేళంలేకపోతే దేవుడిగుళ్ళోకే వెళ్లరు. మన యింటి కెక్కడవస్తారు?

చారు—మనయందు నిజంగా ప్రేమవున్నవారు బోగంమేళం వున్నా మనయింటికి తాంబూలానికి వస్తారు; లేకపోయినా వస్తారు. అలాకాకుండా బోగంమేళంకోసమేవచ్చే పెద్దమనుష్యులను మనయింటికి

రాకుండా వాళ్లయిళ్లకే వెళ్లనియ్యండి. నేను యెంతచదువుకోకపోయినా చదువుకున్నవాళ్లతో సహవాసం చెయ్యడంచేత నాకూ కొంచెం మంచి చెడ్డా తెలుసును. చదువుకున్న సత్యవతికూడా యెప్పుడూ బోగంమేళం పెట్టడం మంచిది కాదని నాతో చెప్పుతూనే వుంటుంది.

దంభా—సత్యవతితో సహవాసం వచ్చినతరువాతనే నీకు కూడా యిటువంటి దుర్బుద్ధులు పుడుతూవున్నవి. నీవు యిదివరకే చాలా చెడిపోయినావు. ఆడవాళ్ళు నాలుగుముక్కలు నేర్వడంతోట పరువూ మర్యాదా అన్నీ మరచిపోయి, పెడయుక్తులు పన్నుతారు. చదువు నేర్చినఆడదానితోనూ, వంటనేర్చినమగవాడితోనూ యెవ్వరూ పోపలేరు.

చారు—అందుచేత మీ యిష్టప్రకారం నేను చదువురానిదానినే మీకు భార్యనైనాను గాదూ?

దంభా—నీకు చదువురాకపోయినా చదువుకొన్నవాళ్ల సహవాసం చెయ్యడంచేత నీవు వాళ్లను మించిపోయినావు. ఈప్రకారంగా మాటకు యెదురుమాటాడి మొగుడితో వాదంచెయ్యమనికూడా నీకు సత్యవతి నేర్పిందా?

చారు—ఏబుద్ధిఅయినా యెవరికివారికి స్వతహాగా పుట్టవలెను గాని యితరులు నేర్పితే యేమాత్రం నిలుస్తుంది? సత్యవతి యెప్పుడూ మొగుడికి యెదురుచెప్పక ఐకమత్యంతో వుండవలెననే బోధిస్తుంది గాని పోట్లాడుమని బోధించదు. సత్యవతి, మొగుడు యెంతఅన్యోన్యంగావుండి ప్రతివిషయములోనూ యేకవాక్యంగావుంటారో చూచినారా? ఆదశతులను చూస్తే నాకు ముచ్చట అవుతుంది.

దంభా—సత్యవతికి మడిమయిలా స్నానమూసంధ్యాలేని ఇంగ్లీ

షు చదువుకొన్న మొగుడు దొరికినాడు గనుక ఇద్దరికీ కలిసిపోయింది. వాళ్ళకు యిద్దరికీకూడా సిగ్గు బిడియమూ పరువూ ప్రతిష్ఠా యేమీ లేదు. వాళ్లు మొగుడూ పెళ్ళామూ పట్టపగలు మాటాడుతారని వూళ్ళో నలుగురూ చాటున వాళ్లను చీ అంటూవున్నారు. వెండికెత్తిన వాళ్లను యెవరు యేమిచేస్తారు?

చారు—వాళ్ల సంగతి ఎనకెందుకుగాని మీరుమాత్రం పెళ్ళికి వృధాఖర్చు బోగంవాళ్లను మాన్పించండి.

దంభా—నీవునామాటకు అడ్డం చెప్పకు. బోగంవాళ్ళు రావడం వధూవరులకు బహుశ్రేయస్కరం. నల్లపూసలకు త్రిగంటు. బోగంది గుచ్చితేనేకాని పిల్లదానికి అయిదోతనం వుండదని పెద్దలు చెప్పే మాటలు నీవు విన్నావా? లేదా? వక్కకు త్రిగంటు గుచ్చడంచేతనే అంతశ్రేయస్సు వుంటే అయిదురోజులూ పెళ్లియింట్లో వుండి ఆడుతూ వుంటే యెంతశ్రేయస్కరమో నీ కేమి తెలుసును?

చారు—నిరుటిసంవత్సరం మనుగుడుపులో మొగుడుపోయిన చెల్లమ్మకు త్రికంటుబోగందే గుచ్చిందిసుమండీ.

దంభా—వూరికే యిటువంటిపిచ్చిపేలాపనలు పేలక నోరు మూసుకో. పెద్దమనిషి గణికాప్రాణనాథరావుగారితో వెయ్యిన్నినూట పదహా ర్లిచ్చి వారిమేళం వుంచుతా నని యెన్నోగొప్పలు చెప్పినాను. పెద్దమనిషికి మాట యిచ్చి తప్పిపోతే యీఅయిదురోజులలోను తల యెత్తుకుని తిరుగడానికి శక్యమవుతుందీ?

చారు—బోగంవాళ్ళను మానివేసి, యీఅయిదురోజులూ యె లాగో వకలాగు కొంచెం తలవంచుకొని తిరిగితే తరువాత అప్పులు లేకుండా యెల్ల కాలమూ తలయెత్తుకుని తిరుగవచ్చును. ఇతరులతో లేనిగొప్పలు యెందుకు చెప్పవలెను?

చిన్నమ్మ—అమ్మా! ఇందాకా నాన్నగారు 'సోమయ్యా భీమయ్యా' అని లోపల యెందరో నవ్వుకర్లువున్నట్టు వాళ్లయెదట యెన్నో పేర్లు పెట్టి పిలిచినారు.

దంభ—అమ్మాయీ! వేలెడంత లేవు. నీవుకూడా అమ్మతో చేరినావా?

చిన్నమ్మ—నాన్నగారూ! కోపపడకండి. నేనువాళ్లయెదుట యేమీ అనకూడదని వూరుకున్నానుగాని వూరికే అబద్ధా లాడవచ్చునా?

దంభ—పాడుస్కూళ్లకు పంపించడంచేత యింతలేసివాళ్లకు మతి చెడిపోతూ వున్నది. గుడ్డు వచ్చి పిల్లను వెక్కిరించినట్టు నీవు నాకు బుద్ధులు చెప్పవస్తూ వున్నావు. రేపటినుంచి బడికి పోకుండా నీకు చదువు వూనిపిస్తాను వుండు.

చారు—అమ్మాయీ! నీ వేమీ మాటాడకు. ఇంట్లో పెద్ద నవ్వుకరును నేను వుండగా వేరే నవ్వుకర్లు యెందుకు? యేమికావలెనో చెపితే నేను తీసుకుని వస్తునుగాదా?

దంభ—(తనలో) ఇది తానే నవ్వుకరు నంటూ వున్నది. ఇది బాగా వున్నది. గణికాప్రాణనాథరావుగారు వచ్చి చూచినప్పుడు నగలు లేకుండా వున్నదీన్ని నాభార్య అంటే గొప్పగా వుండదు. మాయింట్లో నవ్వుకరని చెబుతాను. (బిగ్గరగా) గణికాప్రాణనాథరావుగారికి తాంబూలం తెమ్మనడానికి గౌరవంగా వుంటుందని వట్టిపేర్లు పెట్టి నౌకర్లను పిలిచినాను. ఆయన యిప్పుడు మళ్ళీ వస్తారు. తాంబూలం కావలెను. అమ్మాయీ! నీవు యిప్పుడు సత్యవతిగారి యింటికి వెళ్లి అమ్మ యిమ్మన్నదని పండుతమలపాకులూ పోక చెక్కలూ తీసుకునిరా.

చిన్నమ్మ—అమ్మా! అడిగి తీసుకుని రానా?

చారు—తీసుకుని రా.

దంభా—నీకు అమ్మమాటేకాని నామాట పనికిరా దేమి?

చిన్న—వెళ్ళుతూ వున్నాను.

(అని వెళ్ళుచున్నది.)

దంభా—ఓసీ!ఓసీ!పెద్దమనిషి యింటికివచ్చినప్పుడు యెవరై నా యెదటవుండి కాస్త చెప్పినవని చేస్తూవుంటేనేకాని బాగా వుండదు. నీవు పరుగెత్తుకొనివెళ్ళి లోపల దూరక కాస్తనేపు సిగ్గు విడిచి యెదట వుండి ఆపనీ యీపనీ చేస్తూవుండు.

చారు—నేను వుండలేను. నాకు పెద్దమనిషియెదట వుండి మాట్లాడడానికి సిగ్గువేస్తుంది సుమండి.

దంభా—ఏమిసిగ్గు? కాస్తనేపు సిగ్గు వదిలివెయ్యి. సిగ్గు లేకుండా మొగవాళ్ళు, ఆడవాళ్ళు కలిసి మాట్లాడుతూవుంటే కుటుంబాలు మంచిస్థితికి వస్తవనీ, మొగవాళ్ళు మోటమాటలు మాటాడకుండా జాగ్రత్తగా వుంటారనీ సత్యవతి చెబుతూవుంటుంది చిన్న చెబుతూవుంటావు గదా? అవన్నీ వట్టిమాటలేనా? ఈవిషయంలో నీకు మీగురువుగారి వుపదేశం యేమీ పనికిరాలేదు.

చారు—మీరు యింతకుముందేకాదూ నేను సత్యవతి సహవా సంఘేసి చెడిపోతూవున్నానని నన్ను యెత్తిపోడిచినారు! ఇప్పుడు మళ్ళీ సత్యవతి చెప్పినట్టా చెయ్యమంటా రేమి?

దంభా—ఒక్కసత్యవతిమాత్రమే కాకుండా నేనుకూడా చెయ్య మంటూ వున్నాను గనుక యివేళకు నేను చెప్పినట్టువిను.

చారు—అలాగేవింటాను. భర్తగారి ఆజ్ఞలయిన తరువాతయేమి చెయ్యమన్నా చెయ్యకతప్పతుందా? యెవరోవస్తూ వున్నారు.

దంభా—మరియెవరూ కాదు. గణికా ప్రాణనాథరావుగారే. నీవు లోపలికి వెళ్ళక యెదటనిలువబడి నేను చెప్పినవల్లా చేస్తూవుండు.

[గణికాప్రాణనాథరావుగారు ప్రవేశించుచున్నారు.]

గణి—ఆచార్యగారూ! మీనవుకర్లు యెవరైనా వచ్చినారా? ఇంకావక్కరూ రాలేదా?

దంభా—వాళ్ళు దొంగముండాకొడుకులు. ఏమిపనిమీదపోతే అదేపోకగా పోతారు. ఇంకావక్కడూ రాలేదు. మీకుయిప్పుడువుప చారానికి యేమిలోపం రాదులెండి. (గణికాప్రాణనాథరావుతో రహస్యముగా) ఆనిలుచున్నమనిషి మా ఆడనవుకరు. దానిచేత మీరు కావలసినపని చేయించుకో వచ్చును.

గణి—అమ్మా! నీవు యెక్కడకై నా వెళ్ళి చుట్ట కాల్చుకోవడానికి కాస్తనిప్పు తీసుకునిరా. ఈచుట్టలు నాకోసం ఇప్పుడేప్రత్యేకంగా చుట్టినవికావడంచేత యింకా తడిగావున్నవి. వక్కసారి యెండలో పెట్టిరా (అని చేతికియ్యబోవుచున్నాడు.)

చారు (తనలో) ఇతడు వట్టి మోటపశువులాగు వున్నాడు. ఇతనికి చెప్పవచ్చినపనీ చెప్పరానిపనీ తెలియదు. (అని మాటాడక నిలుచున్నది.)

గణి—ఆచార్యగారూ! మీనవుకరుకు చెవుడాయేమిటి? మాట వినుపించుకోదు. మీరుమంచినవుకరునే సంపాదించినారు. వెయ్యివర హాలుయిచ్చి కొన్నారాయేమిటి? వోలితక్కువని గుడ్డిదాన్ని పెళ్ళాడితే కుండలన్నీ పగలగొట్టెందట!

దంభా — అయిదువందల రూపాయలు కర్చుపెట్టి తెచ్చుకున్నాను. వోలితక్కువలేదు. ఇదిచెప్పినపనల్లా చేసేదేకాని కొంచెం మెల్లగా చేస్తుంది. (రహస్యముగా) ఆడదికావడంచేత చుట్టముట్టుకోవడానికి సంశయిస్తూవున్నట్టున్నది.

గణి—అహహహ! మహాదొడ్డనవుకరు! చుట్టముట్టుకోవడానికే

యింత సందేహిస్తూవున్న మనిషి భోజనమయినతరువాత మనయెంగిలి విస్తృతమైనా తీసివేస్తుంతా? అవీ నునమే తీసుకోవలెనా?

చారు—(తనలో) ఇతనికి కులస్త్రీలవిషయమయి యెలాగు మాట్లాడవలెనో తెలియదు. ఇంకొక మాటు ఇలా మాట్లాడితే నేనులోపలికి వెళ్ళిపోతాను. (బిగ్గరగా) ఈయనకు మంచితీర్థము కావలెనేమో కనుక్కోండి.

గణి—చుట్టతాగినతరువాత పుక్కిలించి వెయ్యడానికి కావలెను గాని యీలోపుగా అక్కరలేదు. ఆయ్యా! ఆచార్య గారూ! మీకు బోగంమేళం అవశ్యంగా కావలెను గాదూ! మీరు యిచ్చేకట్నం ఇందా. కాచెప్పినలక్షవరహాలేనా యీలోపుగా ఇంకా యేమయినా యెక్కువ చేసినారా? మీయింట్లో మహాలక్ష్మి పూరికే కిందకడి దొడ్లుతూవున్నప్పుడు యెంతకర్చు చేసినా మీకు లక్ష్యం లేదు.

దంభా—(తనలో) విటేంద్రరావునాదగ్గర డబ్బులేదని యితనితో చెప్పినట్లున్నది. (బిగ్గరగా) డబ్బుకేమి? కోటివరహాలు యిచ్చినా నిలువదు. మాటవక్కాటి శాశ్వతంగా వుంటుంది.

చారు—మాయింట్లో పెళ్ళికి బోగంమేళం పెట్టము. బోగంమేళం పెట్టడం మావియ్యాలవారికి యిష్టంలేదు.

గణి—ఆచార్య గారూ! ఈవిడే మాటలు చూస్తే మీకేయీవిడే యజమానురాలుగా కనపడుతూవున్నది గాని మీరు యీవిడేకు యజమానుడుగా వున్నట్టు కనపడదు. యీవిడే మిమ్మలిని ఆజ్ఞాపిస్తూ వున్నదే.

దంభా—చిన్నప్పటినుంచీ మాయింట్లో వుండడాన్ని బట్టి చనువు చేత తోచినదల్లా అంటూ వుంటుంది. మీకు దీనిమాటలు పాటిగా పట్టవలసిన పని లేదు.

[తమలపాకులును పోకచెక్కలును చేరబట్టుకొని చిన్నమ్మ ప్రవేశించుచున్నది.]

చిన్న—అమ్మా! సత్యవతి వెండిపళ్ళెకూడా కావలెనేమో అడిగి రమ్మన్నది. వాళ్ళయింట్లో పండాకులు లేవట. పచ్చిఆకులు యిచ్చినది.

చారు—యీఆకులుచాలుచులే. మనయింట్లో యిత్తడిపళ్ళెం లోపెట్టి తాంబూలంయిస్తాను. బడివేళ అవూతూ వున్నది. నీవు వెళ్ళి పాతాలు చదువుకో.

గణి—(తనలో) యీచిన్నది “అమ్మా!” అనిపిలుస్తూవున్నది. ఈనిడ నిజంగా యీచిన్నదానితల్లి కాదుగదా? (బిగ్గరగా)అమ్మాయీ! యీవిడె నీకేమయినా చుట్టమా?

చిన్న—ఈమె మాఅమ్మ. ఈయన మానాన్నగారు.

గణి—అమ్మా! నీవు యింటి యజమానురాలవని యెరగక యీయనమాటలు నమ్మి పనికత్తైవచుకొని చెప్పరానిపనులు చెప్పి నాను. ఊమించవలెను.

చారు—చెప్పితే యేమీతప్పులేదు. నేను ఆయనకు నిజంగా పనికత్తెనే.

దంభా—పెట్టెనిండా పెట్టెడునగలూ బట్టలూవున్నా వక్కటీ పెట్టుకోకుండా ఇలాగంటిబీసవేషం వేసినందుకు బుద్ధివచ్చేటట్టు చెయ్యవలెనని యీయనతో నీవు మాయింటిపనికత్తైవని చెప్పినాను.

చారు—బట్టలూనగలూపెట్టెనిండా బూజుపడుతూవున్నవి—

గణి—చాలును. మీయింటిగుట్టంతా విశేంద్రరావుగారి యింట్లో నాకు తెలిసింది. దంభాచార్లగాదూ! మీయింట్లో పెళ్ళికి మామేళాన్ని వూరికేనే పంపుతాను. యీవూళ్ళో పనికిమాలినవాళ్లు కొందరు బోగంమేళాలువుండకూడదనివాదాలుచేసిమీటింగులుచేస్తూ

వున్నారట. మనంకూడా మీటింగులుచేసి వాళ్లకు గర్వప్రాయశ్చిత్తం చేతాము.

దంభా—మీరు తలుచుకుంటే తప్పకుండా చెయ్యవచ్చును. ప్రపంచం పుట్టినప్పటినుంచీ వున్నపూర్వాచారం ఇప్పుడు నలుగురు పక్షిగాళ్ళుచేరి పొమ్మంటే పోతుందండీ! మనం వాళ్ళమీటింగులకు జెల్చి మనలోమనం వేరేమీటింగులు చేసి వాళ్ళప్రయత్నం మొలక లోనే తుంచివెయ్యవలెను.

గణి—ఆపని యెంతసేపు? నిమూషంలో చేతాము. నేను పక్క చుట్ట తాగివచ్చి యీవిషయంలో గట్టిఆలోచన చేస్తాను. మీరుకూడా యీలోపుగా మీపని చక్కపెట్టుకొనండి.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

3 రంగము—విఠేంద్రరావుగారి చావడి.

[విఠేంద్రరావుగారును, గణికాప్రాణనాథరావుగారును, మాయాచార్యులు గారును ప్రవేశించుచున్నారు.]

విఠే—మీరు చెప్పిన ఆలోచన అనుకూలంగా వున్నది. అలాచెయ్యవలెను.

గణి—అనుకూలంగా వుండని ఆలోచన యెప్పుడూ చెప్పను. వేశ్యలు లేకపోతే సంగీతం పడిపోతుందని మీరు గట్టిగా వాదించ వలెను.

విఠే—మీమనసు వచ్చినంతగట్టిగా వాదిస్తాను. సభలోనావా దంతో యింటిమీద పెంకులు దొగిరిపోవలెను. నేను యింతమంది పోగంవాళ్ళనూ గుడిసేటివాళ్ళనూ ఆదరించడమేకాని వొక్కనాడూ వాళ్ళపాటమాత్రం విని యెరగను సుమండీ. మీతోడు నిజం చెపుతాను.

గణి—మీరు చెప్పినదానికి సందేహంకూడానా? సంగీతం వుండవలె నని వాదించడానికి పాట తెలియనూ అక్కరలేదు; పాట విననూ అక్కర లేదు. ఇంతమంది పెద్దమనుష్యులు పెళ్ళిళ్ళలో తాంబూలానికి వస్తారుగదా వాళ్ళలో వక్కడైనా పాట తెలిసినవాడు వుంటాడండీ? వాళ్ళ మొఖం బోగంవాళ్ళమాత్రం యేమి పాటపాడి యేడుస్తారు? వాళ్ళకు పాటలకన్న ముఖాలు బాగావుంటవి. అందుచేత చాలామంది వాళ్ళ ముఖాలు చూడడానికే వస్తారు. కొంతమంది వూరికే లాంఛనానికి వచ్చి నాళ్ళు పాడినంతసేపూ తమలో యేమో మాట్లాడు కుంటూ వుంటారు.

విశే—మీరు చెప్పినది సత్యం. సంగీతం యెరగనివాణ్ని నేను సంగీతంకోసం బోగంమేళంవుండవలెనంటే మనప్రతిపక్షులు ఆక్షేపించరు గదా? వాళ్ళు మహాచెడ్డవాళ్ళు.

గణి—వాళ్ళ మొఖం వాళ్ళు ఆక్షేపించేది యేమిటి? వాళ్ళ నోరుయెత్తేటప్పటికి పదిమందిచేత చప్పట్లు కొట్టించి సభలో అల్లరి చేయించనూ? సంగీతం వచ్చినవాళ్ళు బోగంవాళ్ళను ఆదరిస్తే అందులో సారస్యమే లేదు. సంగీతరూపంగా ప్రతిఫలం అపేక్షించకుండా సత్కరిస్తేనే గౌరవం యెక్కువగా వుంటుంది. మనం అనుకున్న పనికి మీరుకూడా మద్దతు చెయ్యవలెను.

విశే—ఆపనికి నేను తగినంతమద్దతు చేస్తాను. బడిపిల్లలలో కొందరు పోఖరీలు వున్నారు. పెద్దమనుష్యులం మనం చాటునవుండి వాళ్ళను కాస్త ప్రోత్సాహం చేస్తే సభలో వాళ్ళు మనం వాగమన్న ట్లలా వాగుతారు. వాళ్ళతో మేళనాయకులను యిద్దరిని యిక్కడకు వచ్చేట్లు నేను యిదివరకే బందోబస్తు చేసినాను. బోగంవాళ్ళు లేక పోతే సంసారందరూ చెడిపోతారని మనం ముఖ్యంగా వాదించవలెను.

గణి—ఆవాదం మానివేస్తామా? బోగంవాళ్ల కులం వుద్ధరించడానికి వెయ్యియుక్తులు పన్నుతాను. మాయాచార్లగారూ! మీరు మాట్లాడకుండా మౌనం ధరించినా రేమి?

మాయా—నేనూ వూరికే కూరుచోలేదు. మాయోపాయాలే ఆలోచిస్తాను. బోగంమేళాలు పెళ్ళిళ్లకు పెట్టకపోతే పూర్వాచారానికి విరుద్ధమనిన్నీ, శిష్టాచారవిరుద్ధంగా నడుచుకుంటే పాపంవస్తుందనిన్నీ, నేను శ్రుతిస్మృతిప్రమాణాలతో అమోఘమైనవాదం చేస్తాను.

విశే—అందులో వేశ్యలను పిలువకపోతే హిందూమతానికే భంగం వస్తుందనికూడా మరిచిపోకుండా చెప్పనలెను సుమండీ.

గణి—మీకు శక్తిపూజేకాని హిందూమత మంటే అభిమానం లేదుగదా, ఈవాదం చేస్తారా?

విశే—నమ్మకం యేమిటి? నాకు దేనిలోనూ నమ్మకం లేదు. లేకపోయినా ఆవేశకు అన్నిటిలోనూ నమ్మకం వున్నట్టు నటిస్తాను. అరుగో నేను రమ్మన్నయిద్దకుకుర్చీవాళ్లూ వస్తూ వున్నారూ. వాళ్లను యిక్కడ కూర్చోబెట్టి, మన ప్రతిపక్షులను లేవిడికొట్టించడంవిషయమయి ఆలోచించడానికి లోపలికి వెళ్లి మళ్ళీ వత్తాము.

గణి—అది రహస్యకార్యం గనుక ఆలాచే లోపలికి వెళ్ళదాము.

[గిరిరావును, రాజరత్నమును ప్రవేశించుచున్నారు.]

విశే—అబ్బాయి! రండి మాయాచార్ల గారికి దొడ్లో యేదో మందువేరు కావలెనట. చూపించి యిప్పుడే వస్తాము. మీరు యింతలో మాట్లాడుకుంటూ వుండండి.

గిరి—చిత్తము. వెళ్లి రండి.

(ముగ్గురును వెళ్ళుచున్నారు.)

రాజ—నీవు యిందాకా అడిగింది చెప్పుతాను విను. వైశాఖ

మానంలో మాచెల్లెలిపెళ్లికి. మానాయనగారు పువ్వులవాళ్ల మేళం పిలిపించినప్పుడు సమస్తాభరణభూషితురాలయి రాత్రి దీపాలవెలుగున గేదెకంఠంకీరవాణి గజ్జెకట్టటప్పటికి దానిమొఖం చూడగానే నా వొళ్లంతా చెమట దిగబోసి బట్టలన్నీ తడిసి ముద్ద అయినవి.

గిరి—మండు వేసవికాలంలో నీకు వేరేస్నానం అక్కరలేకుండా వొళ్లంతా చల్లపడి హాయిగా వుండి వుండవచ్చును.

రాజ—చల్లపడా లేదు యేమీ లేదు. నాకు తాపమాత్రం యెక్కువయింది.

గిరి—వొళ్ళు తడిస్తే తాపం యెలా యెక్కువవుతుంది?

రాజ—యెండవల్ల కలిగినపయితాపం చల్లారినా లోపలమొట కరించినకామాన్ని రగులుకుని మండడం మొదలుపెట్టడంచేత.

గిరి—ఆకామాన్నిని తరువాత యెలా చల్లార్చుకొన్నావు?

రాజ—యెలాగా! నిజం చెప్పనా? ప్రాణన్నేహితుడవు గనుక నీతో చెప్పతాను. మరి యెవరితోనూ చెప్పకేమి. మన శృంగార ప్రబంధాలలో కవులు వర్ణించే అధరసుధారసపానం-చెప్పడానికి నాకు సిగ్గు వేస్తున్నది.

గిరి—అంతసిగ్గుగా వుంటే చెప్పకు. నాకు బోధపడ్డది. కామ జ్వరానికి అధరామృతం వొక్కటే అమోఘమయినదివ్యోషధం. బహు ధనసాధ్యమయినఅధరసుధ విద్యార్థివి నీకు యెట్లా సాధ్యమయింది? నీపాలిటికి ధన్వంతరిలాగు కీరవాణి అడ్డపడి మీనాన్నగారు దయచేసిన సంభావననుపట్టి ధర్మార్థంగా మందిచ్చి నీప్రాణాలు నిలువబెట్టింది కాబోలును! తరువాత వయిద్యకట్నమయినా యెలా తెచ్చుకోగలిగి నావు?

రాజ—తరువాత నేను వైద్యం చేయించుకున్ననంగతి నీకు యెలాగు తెలిసింది? ఆఖర్కు మాతండ్రిదాకే పెట్టినారు.

గిరి — వైద్యకట్న మంటే కీరవాణికి చెల్లించవలసినకట్న మని నా అభిప్రాయం.

రాజ — సరిసరి! నీఅర్థం తెలిసింది బుద్ధి వుంటే మార్గాలు దేవుడే తోపిస్తాడు. కీరవాణిమేళం చాలించి వెళ్లగానే నేను యింట్లోకి వెళ్ళేటప్పటికి నాకంటియెదుట గదిగూట్లో తెల్లగా వెండిగిన్నె వకటి కనపడ్డది.

గిరి — ఆగిన్నె యెత్తుకొనిపోయి దాని కిచ్చినావా యేమిటి?

రాజ — అబ్బే. నేను ఇంగ్లీషు చదువుకుంటూ ఆలాగంటిదొంగ పని యెప్పుడయినా చేస్తా ననుకున్నావా యేమిటి? ఆగిన్నె అక్కడ అట్టేవుంటే యెవరైనా యెత్తుకుపోతా రని మెల్లగా తీసి జేబులో వేసికొని జాగ్రత్తచేసినాను.

గిరి — ఆగిన్నె తరువాత మీవాళ్లకు యిచ్చి వుండువు.

రాజ — యిచ్చేవుండునుగాని యింతలో వకతమాషా జరిగింది. ఆగిన్నె చేతపట్టుకొని నేను తిన్నగా కీరవాణియింటికి వెళుతూవుండగా దోవలో వకబీదవాడు తనవద్దవున్న పదిహేనురూపాయలూ కంసాలి యింటికి తీసికొనిపోయి వాటితో వెండిగిన్నె అవుతుందా అని అడుగుతూ వున్నాడు. కంసాలి యిరువదిరూపాయలకు తక్కువలయితే కాదంటూ వున్నాడు. ఆమాట విని బీదవాడు మిగిలినరూపాయలు తెచ్చుకోలేక దుఃఖపడుతూ వుంటే, జాలిగుండెకలవాణ్ని కావడంచేత ఆబీదవాడి దుఃఖం చూచి మనసు కరగినవాణ్నియి వాణ్ని చేస్తే గచేసి నేను ధూరంగా పిలుచుకొని పోయి, అటువంటిబీదవాడికి చేసినదే వుత్తమ. దానమని యెంచి వాడివద్దవున్న పదిహేనురూపాయలూ పుచ్చుకొని యెవరితోనూ చెప్పవద్దని చెప్పి యిరవైయైదురూపాయలగిన్నె వాడికి దానం చేసినాను.

గిరి — సొమ్ము పుచ్చుకొని గిన్నె యిస్తే, అందులో దానం యేమున్నది ?

రాజ — నీవు వట్టిమందమతివి. నీవు ధర్మసూక్ష్మం యేమీ గ్రహించ లేవు. పదిహేనురూపాయలు పుచ్చుకొని యిరవయిఅయిదు రూపాయలగిన్నె యిస్తే తక్కిన పదిరూపాయలూ దానమవుతవా మరి యేనుయినా అవుతవా ? నేను చేసినదానం యిప్పుడు నీకు బోధ పడ్డదా ?

గిరి — ఈదానంసంగతి తరువాతనయినా మీ వాళ్లతో చెప్పినావా ?

రాజ — ఎందుకు చెప్పతాను? ఎప్పుడూ చెప్పలేదు. నీవు యింత చదువు చదువుకున్నా నీకు యింకా గుప్తదానప్రభావము బోధపడనే లేదు. చేసినదానం చెప్పుకుంటే పుణ్యం పోతుందని యీసంగతి యిప్పుడు ప్రాణమితుడ వైననీవక్కడితో తప్ప మరి యెవ్వరితోనూ చెప్పలేదు. నీవుకూడా యీరహస్యము యెవ్వరితోనూ చెప్పకుండా దాస్తే యీపుణ్యంలో సగం నీకుకూడా వస్తుంది.

గిరి — తక్కినరూపాయలైనా మీవాళ్లకు యిచ్చినావా ? అదీ లేదా ?

రాజ — యెందుకు యిస్తాను? రూపాయలు మావాళ్ల చేతులలో పెడితే యింటికొసం పాడుకర్చు చేస్తారని నే నారూపాయలు దేవ తార్పణం చేసినాను.

గిరి — భోగాని కని దేవుడిగుళ్ళో దేవుడికి సమర్పించినావా ?

రాజ — ఏమన్నావు? భోగ — లేదు. కాతీదేవుడికి యిస్తే పుణ్యం లేదని ప్రాణంతో వున్న దేవతకే సమర్పించినాను.

గిరి — మనలో ప్రాణంతో వున్న దేవతకూడా వుంటుందా ?

రాజ—నీవు పూరి కేహిందువు ననడమేకాని వేదశాస్త్రవాసన నీకు అణుమాత్రమూ లేదు. ఇన్నియేళ్ళు వచ్చినా మనవేదంలో “మాతృదేవోభవ” అని వున్నవాక్యం నీవు విననేలేదుగదా? వేద విశ్వాసం కలవాణ్ని గనుక నేను తిన్నగా ఆరూపాయలు కీరవాణి ఆలయానికి తీసుకొని పోయి దానితల్లి అయినమాతృదేవతకు సమర్పణ చేసినాను. అందువల్ల నాకు పుణ్యమూ పురుషార్థముకూడా కలిసి వచ్చింది. “ఏకక్రియా ద్వ్యర్థకరీ” అని చెప్పినపండితు డెంతటి బుద్ధి మంతుడు.

గిరి—నీతాత్పర్యం యిప్పటికీ నాకు పూర్తిగా బోధపడ్డది. సరి సరి! ఆముడుపు చెల్లించి వృద్ధదేవతానుగ్రహం పొందడంవల్ల, నీకు కామాగ్నితాపం చల్లారడానికి వరం లభించినది. అయితే ఇలాగంటి పని చెయ్యడం దొంగతనం కాదూ?

రాజ—నీచదువు యేడిసినట్లే వున్నది. యెంతచదువుకొన్నా నీకు వివేకం రాలేదు. తనసొత్తుకు తనకు దొంగతనం యేమిటి? కొడుకును నేనుపుట్టగానే నాతండ్రిఆస్తిలో నాకు సగంభాగంవుంటుంది. నాతండ్రి నేనూ సమానభాగం కలవాళ్లం కావడంచేత నాతండ్రి ఖర్చు పెడితే యెంతో నేను ఖర్చుపెట్టినా అంతే. నీవు యిప్పుడు దొంగ తనంగా చేసినానంటూ వున్నావుగాని నాకు స్వతంత్రం వచ్చినతరువాత నా ఆస్తి అంతా కీరవాణికి దొరతనంగానే దానం చేస్తాను చూడు.

గిరి—మహాదొడ్డపని చేస్తావు. తరువాత యింట్లో మీవాళ్ళు గిన్నె వెతుక్కొని విచారపడ్డారా?

రాజ—విచారం యెందుకపడుతారు? పెళ్ళిళ్లలో యేవైనా రెండూ మూడూ వస్తువులు పోవడం ఆచారం గనుక యేదీ పెద్ద వస్తువు పోకుండా దీనితో సరిపోయిందని సంతోషమే పడ్డారు. న

యీచిన్న కార్యంవల్ల యెంతమందికి సంతోషం కలిగిందోచూచినావా?

గిరి—యెవరికి సంతోషం కలిగినా నీభార్యకుమాత్రం తప్ప కుండా దుఃఖమే కలిగి వుంటుంది. మనక్లాసులో కుర్రవాళ్ళు కొందరు నీవు చెప్పినట్టుచెయ్యడం భార్యద్రోహం అంటారు యేమిటిరా ?

రాజ—యేడిసినారులే. వాళ్ళమొఖం! కుర్రవాళ్ళకుయేమి తెలుసును? వాళ్ళి వివేక రావుయొక్క దుర్బోధవల్ల మంచిచెడ్డా తెలియక చెడిపోతూవున్నారు. మనం కోరితెచ్చుకొన్న భార్యలపీషయంలో చేస్తే యికాకొంత భార్యద్రోహం అనవచ్చునుగాని మనయిష్టం అడగకుండా మనచిన్నతనంతో మనతల్లిదండ్రులు పెళ్ళిచేసినప్పుడు యేమిచేసినా ద్రోహం లేదు. అయినా నాభార్యకు విద్యరాదు; మా యింట్లో దానితో నేను పగలు మాట్లాడడాని కయినా వల్లకాదు. అంతేకాకుండా అది మహా అనాకారి.

గిరి—అనాకారివిగాక నీవుమాత్రం మహా చక్కనిచుక్కలాగు వున్నావా యేమిటి? నీవునాకిచ్చిన నీఫాటోగ్రాపుచూడుమని నాన్నే హితుడిచేతికిస్తే, అతను చూచి దానికి వెనుకవైపున తోకకూడా తగిలించిన పక్షానికి ఆంజనేయవిగ్రహంకింద అమ్మవచ్చు నని చెప్పి నాడు. ఆయనచెప్పినట్టు నీకుతోకకూడావుండి శ్రీరాములవారికాలంలో వుండినట్టయితే నీవు రామసేనాధిపత్యం పొంది వుండువు. నీ కిష్టడ యినా ఆలోపంలేదు. మనపూర్వోపుండే మర్కటసేనకంతా యిప్పుడూ నీవే నాయకుడవు. ఓరీ!నీవు ప్రీలకు విద్యకూడదంటావే మళ్ళీ సీపెళ్ళాల చదువుకున్నదికాదని లోపంయెంచుతావేమి?

రాజ—విద్యఅంటే సంగీతవిద్యఅని నాయభిప్రాయం. నాపెళ్ళా ముకు పాడడము యేమీ చేతకాదు. కీరవాణి యెలా పాడుతుందను కున్నావు?

గిరి—నీవు చెప్పనక్కరలేదు. దానిపాట నేను విన్నాను. ఈ పూళ్ళోకల్లాబాగా పాటపాడేది మామనోరంజనికూతురు వొక్కతే. మీకీరవాణిపాటపాడితే మృగాలుకూడా వినడానికి వస్తవి. మీకీరవాణికి యింటిపేరు గేదెకంఠంవారు అనివుండడంకంటే గాడిదకంఠంవారు అనివుంటే యెక్కువ సార్థకంగా వుంటుంది. మొన్న పెళ్ళివారియింట్లో పాటకారంభించి మీకీరవాణి కంఠంయెత్తేటప్పటికల్లా తమచుట్టము అనుకొని వీధులో గడ్డిమేస్తూవున్న చాకలిగుర్రాలురెండు తమమేత మానుకొని లోపలికి పరుగెత్తుకొని వచ్చినవి.

రాజ—మీ మనోరంజని కూతురుమాత్రం దానికంటే బాగా పాడుతుందేమి? చాకలిగుర్రాలుకూడా పాట గ్రహించగలవేమో యెవరెరుగుదురు? “వేత్తి గానరసం ఫణి” అన్నట్టు పాములే పాట గ్రహిస్తూవుంటే చాకిగుర్రాలుమాత్రం యెందుకు గ్రహించలేవు?

గిరి—అవి గ్రహించినట్టు మరియెవరూ గ్రహించలేరు. పాట బాగా గ్రహించడానికే దేవుడు వాటికి పెద్దచెవులు పెట్టినాడు. చాకి గుర్రమని వాటిపేరులోనే గుర్రమనేపదం వున్నది. గుర్రానికిగంధర్వ నామము లోకప్రసిద్ధం. గంధర్వశబ్దమునకు పాటపాడువాడన్న అర్థము నీకూ తెలుసును. గాంధర్వమనగా పాట. నీవు వినవలెనంటే కీరవాణి యింటికి వెళ్ళడానికి బదులుగా నాతోకూడా చాకిరేవుకాడికి వస్తే డబ్బులేకుండా నిత్యమూ కావలసినంత గాడిదగాంధర్వము నీచెవుల బడేటట్టు చేస్తాను.

రాజ—బోగందన్న గౌరవమయినా లేకుండా నీవు మీకీరవాణిని బహుళక్షేపిస్తూవున్నావు. ఇదివరదాకా బోగంవాళ్ళు వుండడం మంచిదని రేపుమీటింగులో వాదిస్తానని బహుజంభాలు కొడుతూ వున్నావు. తీరానమయం వచ్చేటప్పటికి సభలో నోరెత్తక దగాచేస్తా

వా యేమిటి? అలాచేస్తే మనకందరికీ బహుచిన్నతనం సుమా. అరుగో విటేంద్రరావుగారు మొదలైన మూర్తిత్రయమూ వస్తూవున్నారు. యీపాటి మనప్రసంగం చాలింతాము.

[విటేంద్రరావుగారును, గణికాప్రాణనాథరావుగారును, మాయాచార్లుగారును మరల ప్రవేశించుచున్నారు.]

విటే—అబ్బాయీ! మీ రనుకుంటూవున్న చివరమాటలు మేము విన్నాము. మీరు వాళ్లసభలో జంకులేకుండా మాట్లాడకపోతే చిన్నవాళ్ళకు మీకుమాత్రమేకాక మిమ్మలిని నమ్మకునివున్న పెద్ద మనుష్యులకు మాకుకూడా చిన్నతనంగా వుంటుంది. మీరు రేపు యెలా మాట్లాడుతారో వాళ్లు తలవంచుకునేట్టు చెయ్యవలెను.

రాజు—చిత్తము. మీప్రాపు వుంటే మేము యెంతపన్నెనా చేస్తాము.

గణి—మీకు యేమీ భయంలేదు. మే మంతా మీపక్షమే వుంటాము. మేమే అన్నమాట యేమిటి? వాళ్లవాళ్లు యెవళ్ళో విరోధులు కొందరుతప్ప ఘోరంతా మనపక్షం. ఏదీ మీరు యెలా మాట్లాడుతారో రేపు చూతాము కాదూ! మీమాటలు విని వాళ్లు తలవంచుకుని యింటికి లేచిపోవలెను. ఇప్పుడు పాడవుతూవున్న హిందూ మతాన్ని మీకు వుద్ధరించవలెను. వాకవేళ మీరు ప్రొద్దున్నే కీరవాణియింట్లో తరవాణిఅన్నమూ తినివచ్చినా మొఖాన్ని విభూది మాత్రం బాగాపెట్టుకోవలెను. సదాచారంగనుక రాత్రి బోగంవాళ్ల యిళ్లల్లో కొంచెం సురాపానం చేసినా తాళాలతోనూ మద్దెళ్లతోనూ భక్తిమాత్రం బాగాకనపర్చవలెను. మీకు కర్తవ్యమంతా విటేంద్ర రావుగారు వుపదేశిస్తారు. మనం యిక్కడ మీటుకావడం రహస్యం గనుక యెవరైనా అడిగితే మీరు విటేంద్రరావుగారి యింటికి వెళ్లనే

లేదనండి. మేము వెళ్ళి వస్తాము. (అని వెళ్ళుచున్నారు.)

• విటే—అబ్బాయీ! మీరు లోపలికి రండి. రేపటియ్యద్దానికి మిమ్మలిని తయారు చేస్తాను. (అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

౪ రంగము—సభామందిరము,

[గిరిరావును. రాజరత్నమును ప్రవేశించుచున్నారు.]

గిరి—ఓరీ! రాజరత్నమూ మనంయిద్దరముమాత్రమే వచ్చినాము. ఇంకా యెవ్వరూ సభికులు రాలేదు.

రాజ—మనం ముందుగా వచ్చినాము. సభికులు రావడానికి కావలసినంతవేళ వున్నది. విటేంద్రరావుగారు వ్రాసియిచ్చిన వుపన్యాసం బాగావల్లనవేసినావా? తడుముకోకుండా సభలో మంచిసీళ్ళ ప్రాయంగా యోగరువు పెట్టవలెను.

గిరి—ఆవిషయంలో యేమీ ఫర్వాలేదు. కుర్రవాళ్ళను మనని ముందుకుతోసి తీరా సమయం వచ్చేటప్పటికి వారు తాము యేమీయెరగనట్లు తటస్థంగా వూరుకుంటారేమో నని నాకు భయంగా వున్నది.

రాజ—పెద్దమనుష్యులు వారు యెప్పుడూ మనవిషయంలో మోసం చెయ్యరు. వారిలోవిటేంద్రరావుగారు బహుసమర్థులు, వారు మనవిషయంలో యెంతపన్నెనా చేస్తారు. మనమీద గిట్టనివాళ్ళు యేమయినా కేజీ గీజు తీసుకునివస్తే మాయాచార్లగారు యెంతపన్నెనా చేస్తారు. ఆయనకోర్టులో జడ్జిముందువాదించడమే కాకుండా పయికి సీతీవాక్యాలు చెపుతూనే లోపల మాయోపాయాలు పన్ని యెంత వాణ్ణి నిముషంలో పడతోస్తారు.

గిరి—ఆయనవద్ద అంతసామర్థ్యం వున్నదా?

రాజ—సీత యెరగవుగాని యెంతసామర్థ్యమయినా వున్నది. మొన్న బుచ్చిరాజుగారి ఫోర్జరీ కేసులో సాక్షులను తరిబీతుచేసి అబద్ధం నిజంగా కనపడేటట్లు చేసినారు. ఆయన శక్తికి జడ్జిగారు కూడా హాశ్చర్య పడ్డారు.

గిరి—ఆయన సాక్షులను అంతబాగా తరిబీదు చేస్తారేమి?

రాజ—తరిబీతేమిటి? స్కూలు మేష్టరు విద్యార్థులకు బోధించే దానికంటెనూ యెక్కువపని చేస్తారు. ఆయన మొన్న వక్క కేసులో పల్లెటూరునుంచి వచ్చిన సాక్షికి బోధ చేసేటప్పటికి సాక్ష్యమంతా వాకిట్లో పంజరంలోవున్న చిలుకకు కూడా వచ్చింది. ఇక మనుష్యులకు రావడంలో హాశ్చర్య మేమివున్నది?

గిరి—గొప్ప సామర్థ్యమే.

రాజ—ఇదేమి సామర్థ్యం? ఇంకావున్నది. సాక్షుల విషయంలో తాను యింతపని చేసినా తన యెదట పార్టీ తరపు ప్లీడరు సాక్షులకు బోధ చేస్తూ వున్నాడని వదలి వేసి విటేంద్ర రావుగారి సహాయంచేత వూరందరిని నమ్మించినాడు. వక్కటాకేని పలికించి నిజం అబద్ధంగానూ అబద్ధం నిజంగానూ కొత్త సృష్టి చేయించడానికి ఆయన వద్ద కావలసినంత జట్టు వున్నది.

గిరి—గణికా ప్రాణనాథ రావుగారు యెటువంటివారు?

రాజ—ఆయన వేశ్యాభిమానంచేత పని మానుకొని యింట్లో కూర్చుండి వూరూరూ తిరుగుతూ వున్నారు. ఈ విషయంలో ఆయన యెంతపని అయినా చేస్తారు. వేశ్యలకు యెంత జనవశ్యం వున్నదో వేశ్యల మూలంగా ఆయనకు అంత జనవశ్యం వున్నది. అగ్నిహోత్రుడి వాయుదేవుడు సహాయమయినట్టు ఈయనకిప్పుడు విటేంద్ర రావుగారు కూడా సహాయులయినారు. ఈ మూర్తిత్రయమూ చేరడంచేత శత్రు

వుల కుతంత్రాలనన్నిటిని నిమిషంలో భస్మంచేసి ముగ్గురూ మూడు లోకాలు జయిస్తారు. ఈరోజున విటేంద్రరావుగారు మనప్రతిపక్షులను లేవీడి కొట్టించడానికి యెంతమందిని తమతో తీసుకువస్తారో చూడు.

గిరి—అందరినీ మొగవాళ్ళనేనా ? బోగంవాళ్ళనుకూడా తీసు కునివస్తారా ?

రాజ—సభలో వేశ్యాపక్షం వాదంచెయ్యడానికి కీరవాణి తల్లిగారుకూడావస్తారు. ఆమెయొక్క వాక్చమత్కారం నీవే చూస్తావు.

గిరి—ఏమీ ! చెప్పవూ ? ఈరోజుసభకు మీముండతల్లికూడా వస్తుందేమి ?

రాజ—నీవు బొత్తిగా పరువూమర్యాదాయెరగకుండా మాట్లాడుతూవున్నావుసుమా జాగ్రత ! బోగమమ్మవారన్నగౌరవ మయినా లేకుండా, ఆజగన్నోహినిని ముండఅంటావా ? ఇది యెంతతప్పుమాట ! ఇటువంటి మాటఅంటే నేను సహించలేను. నాకు మహాకోపం వస్తూవున్నది. కావలిస్తే నన్ను ‘‘గాడిదా’’ అనిపిలుపు నేను పడుతాను. అంతేకాని బోగమమ్మవార్లనుమాత్రం నాయెదుట యెప్పుడూ—

గిరి—ఈపాటి నీచదువు చాలించు. అరుగో వివేకరావుగారూ మొదలయినవారు వస్తూవున్నారు. మెల్లగామాట్లాడు. అరుగో సభకు గుంపులుగుంపులుగా చాలామంది వస్తూవున్నారు.

[వివేకరావుగారును, సత్యప్రియాచార్యులుగారును, నయభూషణరావుపంతులు

గారును, బహుజనులతో ప్రవేశించుచున్నారు]

వివే—చాలామంది వచ్చినారు. మనమీపాటి పని ఆరంభించ వచ్చును. విటేంద్రరావుగారున్న గణికాప్రాణనాథరావుగారున్న పెద్దమూకను వెంటబెట్టుకుని వస్తూవున్నారు.

రాజ—ఇంకాకొంచెంసేపు ఆగండి. మాయాచార్యులుగారు

రావలెను.

సత్య—మనం యెవరికోసమూ ఆగనక్కర లేదు. ఇష్టంవున్న వారు సమయానికేవస్తారు.

నయ—ఇవేళ యెప్పుడూ యేమీటింగుకూ రానివారందరూ వస్తూవున్నారు. యేదో విశేషం వున్నది.

వివే—నయభూషణరావుపంతులుగారూ! చెవులో మాట. (రహస్యముగా) విఠేంద్రరావుగారు మీటింగులో అల్లరిచేయించడానికి యెవ్వరినో మూకను పోగుచేస్తూవున్నారని తోటలో తెలిసి పోలీసు యినస్పెక్టరుగారికి వర్తమానం పంపించినాను. ఇద్దరు ముగ్గురు కనిష్టేబిల్సును తీసుకుని త్వరగా దయచెయ్యమని మీరుకూడా యెవరి చేతనైనా కబురు పంపించండి.

నయ—(రహస్యముగా) అలాగా? నా కీసంగతి తెలియనే లేదు. మావాణ్ని పంపిస్తాను.

వివే—మీటింగు ఆరంభింతాము. నేను సత్యప్రియాచార్యులు గారిని అగ్రాసనాసీనులగా ప్రోప్రోజు చేస్తూవున్నాను.

నయ—నేను శకండు చేస్తూవున్నాను.

రాజ—మాయాచార్లుగారు చైర్మానుగా వుంటే బాగుంటుంది.

నయ—అబ్బాయీ! విద్యార్థివి నీకు యింకా యేమీ తెలియదు వూరుకో. మాయాచార్లుగారు యింకా రాలేదు. ఆయన వస్తారో లేదో తెలియదు.

విటే—తప్పకుండా వస్తారు.

వివే—వస్తేవస్తారు. సత్యప్రియాచార్యులుగారిని అగ్రాసనాసీనులగా చెయ్యడం అయిపోయింది. పని కారంభింతాము. బోగం వాళ్లను వివాహాది శుభకార్యములలోనూ, వుత్సవాలలోనూ పిలిచి.

గౌరవించడంచేత చాలా అనర్థాలు కలుగుతూ వున్నవి.

రాజు—లేవులేవు.

వివే—అలాఅయితే వ్యభిచారం మంచిదనా నీ అభిప్రాయము?
బోగంవాళ్ళకులవృత్తి వ్యభిచారం—

రాజు—వ్యభిచారం మంచిదని నేనూ అనను. వ్యభిచార మంటే నాకు మీకంటేనూ యెక్కువకోపమే, నేను మొన్నరాత్రి భోజనం చేసి తాంబూలం వేసుకుంటూ కీరవాణియింటికి యిట్టే వెళ్లేటప్పటికి అక్కడ స్కూలుపిల్లనా డొకడు నాకంట బడ్డాడు. చూడడంతోనే నాకు మహాకోపం వచ్చి తిట్టి కొట్టి నాన్నేహితుడని అయినా చూడకుండా తక్షణం వాణ్ని అక్కడనుంచి తరిమివేసినాను. ఇప్పటిపిల్లవాళ్ళకు బొత్తిగా నీతి లేదు.

నయ.—నీతిమంతులు తమ రక్కడకు రాత్రివేళ యెందుకు దయచేసినారు?

రాజు—యెందుకా? యెందుకో మరిచిపోయినాను, జ్ఞాపకం చేసుకుంటాను, ఆలోచించి చెబుతాను. ఎందుకు వెళ్ళినానా? బోగం వాళ్లయింటికి యెవరయినా బుద్ధితక్కువ పిల్లవాళ్ళు వెళుతారేమో మందలింతామని వెళ్ళినాను. గిరిరావూ! నేను వెళ్ళింది అందుకే కాదూ? (రహస్యముగా) మొద్దులాగు వూరుకుంటా వేమి? అవునని చెప్పు.

గిరి—(రహస్యముగా) నేను అబద్ధం చెప్పను.

రాజు—(రహస్యముగా) చెపితే తప్పులేదు. నీకు చుట్టలు కొనుక్కోవడానికి డబ్బు యిస్తానులే చెప్పు.

గిరి—(రహస్యముగా) ఏమిచ్చినా చెప్పను.

రాజు—మాజిట్టులో కొత్తవాళ్ళను చేర్చుకోకూడదు. చేర్చు

కుంటే చెప్పినమాట వినక సమయానికి రసాభాసం చేస్తారు. నీకుంటే పెద్దవాణ్ణి నేను పూరికే రోజూ లక్షలబద్ధాలు ఆడుతూ వుంటే నీవు డబ్బు యిస్తానంటూవున్నా కానీ ఎక్కలబద్ధ మాడడానికి సందేహిస్తావేమి?

వివే—ఓ సభాసదులారా! చూచినారా? విద్యార్థులుకూడా బోగంవాళ్లయిళ్లకు వెళుతూ వున్నారని యీచిన్నవాడు చెబుతూ వున్నాడు. ఇది సంసారులయిళ్లకు బోగంవాళ్లను పిలిపించడంవల్ల వచ్చిన అనర్థం. ఈయనర్థం మనం యింతటితోనైనా తొలగించడానికి ప్రయత్నం చెయ్యవలెను. ఆరంభమయినతరువాత వ్యభిచారం తాను వొంటిగా వుండదు. దొంగతనమున్ను తాగుబోతుతనమున్ను కూడా దానికి యెప్పుడూ తోడుగా వుంటవి.

రాజ—తాగుబోతుతన మంటే జ్ఞాపకం వచ్చింది. శ్రీరామ నవమినాటిరాత్రి కీరవాణి దేవుడిగుళ్ళో గజ్జెకట్టి ఆటచాలించి యింటికి వెళ్లబోయేటప్పుడు పోయి, రహస్యంగా గరుడవాహనం చాటున దాచుకున్న సారాబుడ్డి చూచుకునేటప్పటికి వట్టిబుడ్డి వున్నది. యేలాగు చూచినాడో కాని మొన్న నేను తఱిమివేసినపిల్లవాడే మెల్లిగా పోయి యెవ్వరూ చూడకుండా దాన్ని యిట్టే తాగివేసినాడు. అక్కడికీ నాకు పెయ్యికళ్ళు వున్నవి గనుక వాడు లేవడంతోటే కనిపెట్టి నేను వెంట వెళ్లేటప్పటికల్లా నోట్లో పోసుకొని నన్నుచూచి తెల్లపోయినాడు. ఏమిరా యీలా చేసినావంటే యీబుడ్డి నీదని యెరగ నన్నాడు. మరి వకరిదై తేమాత్రము తాగవచ్చునా అంటే, మంచిసీళ్లనుకుని తాగినా నన్నాడు. అబద్ధాలుకూడా ఆడుతావురా అంటే నీవు రోజూ కీరవాణి యింట్లో తాగుతూవున్న సంగతి అందరితోనూ చెబుతానని పది మందిలోనూ కేకలు పెయ్యడాని కారంభించినాడు. అటువంటి తెంపరి

వాడితో పోట్లాడితే నాకే పరువుతక్కువని నేను నోరుమూసుకొని పూరుకున్నాను. నేను ఔషధానికని రహ్యంగా కీరవాణియింట్లో కాస్త బ్రాందీ పుచ్చుకుంటూవున్నందుకు వాడు యెంతదౌర్జన్యం చెయ్యడానికి సిద్ధమయినాడో చూచినారా? నేను యిందాకా పొరపాటుగా చెప్పినాను. నేను కీరవాణియింటికి రాత్రిళ్లు సంగీతం వినడానికి వెళుతూ వుంటాను. బోగంవారివృత్తి పడగొట్టడానికి యిలాగు బ్రహ్మప్రయత్నం చెయ్యడంకంటే మీరు తాగుబోతుతనం మానిపించడానికి కృషిచేస్తే బాగా వుంటుంది.

వెంకయ్య—నీతివృక్షానికి వేరుపురుగులలాగు మీరుయిద్దరూ చేరి మావిద్యార్థుల కందరికీ అపఖ్యాతి తెస్తూవున్నారు. మీవంటి పనికిమాలినవాళ్లు పూళ్ళో వకరిద్దరు వుంటే యెరగనివాళ్లు తక్కినవాళ్లందరూ యిలాగంటివాళ్లే అనుకుంటారు. సభలలోకివచ్చి యిటువంటి పేలాపనలు పేలకుండా మిమ్మలిని చితకకొడితే—

రాజ—నోరు మూసుకో. యింకా యిలా వాగుతూవున్నావంటే యింటికి వెళ్లేటప్పుడు దోవలో నిన్ను నిజంగానే చితకపొడి పిస్తాను. విద్యార్థులలో విద్యార్థులకే కట్టు లేదు. వొకడు యేటికితీస్తే వొకడు కాటికితీస్తూ యతి అంటే ప్రతి అంటాడు. అరుగో మన మాయాచార్లగారు పోలీసుయిన స్పెక్టరుగారినీ కనిస్తేబిలను వెంట బెట్టుకుని వస్తూవున్నారు. ఈవేళ యేదోవిశేషం జరుగుతుంది.

[మాయాచార్యులుగారు, పోలీసుఇన్ స్పెక్టరుగారు మొదలయినవారును

ప్రవేశించుచున్నారు.]

విలే—మాయాచార్లగారు! దయచెయ్యండి. (రహస్యముగా గిరిరావును గోకి) అబ్బాయీ! యిఖి ఫర్వాలేదు. నీవు చెప్పదలచుకొన్నది నిర్భయముగా చెప్పు.

గిరి — (రహస్యముగా) ఎలాగు ఆరంభించవలెను? నేను
వల్లించుకొన్నదానిమొదలు మరిచి పోయినాను. మొదలు వస్తేనేకాని
చివరంటా జ్ఞాపకం రాదు. వక్కమాట జేబులో కాగితం తీసి చూచు
కుందునా?

విటే—(రహస్యముగా) కాగితం పయికి తియ్యబోకు. నాదస్తూరీ
యెవరయినా ఆనవాలుపడితే తంటావస్తుంది. మొదలుపోతే పోయింది
లే. అందులో యేమీ లేదు. నాళ్లు తిట్టడం ప్రధానమయింది.
అక్కడనుంచి ఆరంభించు.

గిరి — (రహస్యముగా) పోలీసుఇనస్పెక్టరును చూస్తే నాకు
భయం వేస్తూవున్నది.

విటే—(రహస్యముగా) నీ కేమీ భయంలేదు. ఆయనను మన
మాయాచార్ల గారే వెంటబెట్టుకునివచ్చినారు. ఆయన మన కే సహాయం
చేస్తాడు. ఆయనకు నిన్ను ఇంట్రీడ్యూసు చేస్తాను. బాగా మాట్లాడు.
(బిగ్గరగా) అయ్యా! ఇనస్పెక్టరుగారు దయచేసినారా? సంతోషంగా
వున్నది. ఈచిన్నవాణ్ని యెరుగుదురా? ఇతడు బహుబుద్ధిమంతుడు.
ఈదినం సభలో వుపన్యాసం చెయ్యడానికి వచ్చినాడు.

ఇక—ఇతను యెవరో జ్ఞాపకం లేదు. పేరు చెపితే యితనిపేరు
పోలీసు క్రైమురిజప్టరీలో వుంటే చూచి జ్ఞాపకం చేసుకుంటాను.

గిరి—నా పేరు గిరిరావు. నన్ను మీరు మరిచిపోయినారు. నేను
మిమ్మలిని మరిచిపోయినాను. : మిమ్మల్ని నేను యిదివరకు యెప్పుడూ
దర్శనం చెయ్యలేదు.

ఇక—అసలు నీవు నన్ను యెప్పుడూ చూడనిచే మరిచిపోవడం
యెలా తటస్థ మయింది?

గిరి—అవును. నేను మిమ్మలిని వొక్కమాటూ చూడనిచే

మరిచిపోయినాను. యెలాగుమరిచిపోయినానో యిప్పుడు చెప్పలేను. నాలెక్క రయినతరువాత సావకాశంగా జ్ఞాపకం చేసుకోవలెను.

వివే— ఓ సభాసదులారా! యిప్పుడు వూరికే కాలహరణ మవుతూ వున్నది. మన మిప్పుడు చెయ్యవలసినపని చిత్తగించండి. వివాహాదులలో వేశ్యలకు మనయిళ్లకు రప్పించడంవల్ల కలుగుతూ వున్ననష్టము తెన్నో వున్నది. వాటినన్నిటినీ బుద్ధిమంతులయినమీకు వివరించి చెప్పవలసినపని లేదు. అందులో మనపిల్లవాళ్లు చెడిపోవడానికి మూలంగా వున్న రెండుమూడు నష్టాలు—

గిరి—పిల్లవాళ్లకు యేమీ నష్టాలు లేవు. పిల్లవాళ్లు బోగం వాళ్లవల్ల యెంతమాత్రమూ చెడిపోవడం లేదు. పిల్లవాళ్లసంగతి మా పిల్లవాళ్ళకు తెలియవలెనుగాని గడ్డాలూ మీసాలూ నెరసినముసలి వాళ్లకు మీకు యేమి తెలుస్తుంది? బోగంవృత్తి మంచిది కాదనేవాళ్లు వట్టి పొరుషహీనులు; వాళ్లవద్ద మగతనం లేదు; రసికత్వం లేదు; సంగీతసారస్యం లేదు. సంగీతమండు రుచిలేనివాళ్ళు నరహంతలైన క్రూరకిరాతులని మహాకవి అయిన షేక్స్పియరు చెప్పినాడు. పిల్ల వాళ్లకు బోగంవాళ్ళు అవశ్యంగా వుండవలెను. ఇప్పుడు సాధారణంగా పిల్ల వాళ్లకు కలుగుతూవుండేవీర్యనష్ట వ్యాధులకు బోగంవాళ్ళు అవశ్యం గాకావలెనని డాక్టర్లుకూడా చెపుతూ వున్నారు. ఇదంతా నావుపన్యాసంలో వున్నది ముందుగా నావుపన్యాసం వింటే మరి యెవరివుపన్యాసం నాలూ అక్కరలేకుండా యీమీటింగుతోనే పని లేకుండా పోతుంది. కాబట్టి సభవారు ముందుగా నావుపన్యాసం వినవలెను.

వెం—పెద్దలంతా వుంటూ వుండగా కుర్రవాళ్లం ముందుగా మనవుపన్యాసం లేమిటి? యీపాటి కూర్చో. అనుభవశాలులైనవారు చెప్పింది విన్నతరువాత మనం చెప్పవలసింది యేమైనా వుంటే

సత్య—అబ్బాయీ! యీసభ పిల్లవాళ్ళు మాట్లాడడంకోసం వుద్దేశించినది కాదు. కాస్త సేపు వూరుకోండి. పెద్దలందరూ చెప్పవలసింది చెప్పడ మయినతరువాత అవకాశంవుంటే మీకు తోచింది మీరు చెప్పుదురుగాని యిప్పుడు కూర్చోండి.

గిరి—పట్లీకుమిటింగులో పెద్దలేమిటి? పిన్నలేమిటి? యెవళ్ళు బాగాచెపితే వాళ్లే పెద్దలు. మాకు పెద్దలతోనూ గిద్దలతోనూ పనిలేదు. ముందుగా మేము చెప్పేదే వినవలెను. మేమిప్పుడు చెప్పకపోతే యీ పెద్దలనేవాళ్ళంతా యేవేవో ముందుగా నోటికి వచ్చినట్లు మతిమాలిన మాటలు కొన్ని చెప్పి కాలం వృధాగా పాడుచేసి తరువాత మేము చెప్పేవి వినడానికి టైములేదంటారు?

సత్య—అబ్బాయీ! కూర్చో. ఇలా మృదువుతప్పినమాటలు మాటాడుతూవుంటే పిల్లవాళ్ళను అసలే మాట్లాడనియ్యను.

గిరి—నేను కూర్చోను. నాకు వొకరి ఆజ్ఞయేమి? నన్ను మాట్లాడనియ్యడానికీ మాట్లాడనియ్యకపోవడానికీ యెవరికి అధికారం వున్నది? నేను యిప్పుడు ముందుగా వుపన్యాసం చేస్తాను. యెవరు అడ్డం వస్తారో చూతాముగాదూ?

సత్య—ఇనస్పెక్టరుగారూ! మీరు కొంచెం, యీపిల్లవాళ్ళు అల్లరి చెయ్యకుండా మీటింగు సాగేటట్లు చెయ్యవలెను.

గిరి—మాటలు బాగారానియ్యండి. అల్లరీ గిల్లరీ అంటూవుంటారు. ఈమాట అటువంటిమాట మళ్ళీ అంటే యేమిచేస్తానో—

ఇన్—ఓయీ కనిస్టేబిల్ నీవు యీపిల్లవాణ్ని చెయ్యిపట్టు కొని అవతలికి పంపించివెయ్యి. పిల్లవాళ్ళు యెవరయినా అల్లరిచేసినారితే మిమ్మలినందరినీ వీధిలోకి గెంటించి వేస్తాను. జాగ్రత్త! వూరికే కూర్చుని వినండి.

గిరి—(తనలో) మనవాడనుకున్న పోలీసుయిన స్పెక్టరేవ్ వాళ్లలో చేరినాడే? నేను నోరుకసి తీరేటట్లుగా వుపన్యాసం చెయ్యడానికి వల్లకానట్టువున్నది. అయినా కానీ ప్రయత్నం చేసిచూస్తాను. (బిగ్గరగా) నాజోలికియెవరూ రాకూడదు. న్యాయంచెయ్యడానికి యేర్పడ్డ పోలీసు వాళ్లే యిలా అన్యాయం—

1 ఇక—చూస్తావేమి? ఆపిల్లవాణ్ని వీధులోకి యిడ్చుకొనిపో. వీధులోకూడా అల్లరిచేస్తే ప్లేషనుకు తీసుకొనిపోయి నేను వచ్చిన దాకా కొట్టో పెట్టు.

కని—చిత్తము. (అని గిరిరావును తీసికొని పోవుచున్నాడు.)

విటే—పబ్లిక్ మిటింగులో స్వేచ్ఛగా మాట్లాడడానికి అందరికీ స్వతంత్రం వుంటుంది. ఇలా చెయ్యడం యెంతమాత్రమూ ధర్మంకాదు. నేనీసంగతి వెంటనే పోలీసు సూపరింటెండెంటుగారికి తెలియచేస్తాను. ఇటువంటి దౌర్జన్యం జరిగిన యిమిటింగులో పెద్దమనిషి అయిన వాడు యెవడూ వుండగూడదు. గణికాప్రాణనాథరావుగారూ! రండి. మనము లేచిపోదాము. (అని కోపముతో సభ విడిచి పోవుచున్నాడు.)

గణి—(తనలో) నేనుకూడా వెళితే యెదురుచెప్పేవాళ్ళు యెవరూ లేకుండా వాళ్ళదే రామరాజ్యం అవుతుంది. కీరవాణితల్లి యింకా రాకుండా వున్నది. అది సచ్చి వీళ్ళఫదిమందిలోనూ దులిపి వదిలిపెడితే వీళ్ళమొఖాలకు సిగ్గు వస్తుంది.

(తెరలో) మావంటి ఆడవాళ్ళకూట్లో మన్ను పోయ్యడం ధర్మంకాదు.

నయ—ఎవరిదో స్త్రీకంఠం వినబడుతూ వున్నది. అడుగో సగం నెరిసినతలకు నల్లరంగు వేసుకొని పడుచువేషంతో కీరవాణితల్లి మొనరిచి సభలోకే వస్తూవున్నది.

విటే—స్వాభావికమయిన అందం తగ్గడంతోట పరులను

మోసం చెయ్యడానికి కృత్రిమవేషం వేసుకోవలసివస్తుంది. అది యిక్కడికి యెందుకువస్తూవున్నదో !

[కీరవాణి రల్లి ప్రవేశించుచున్నది.]

కీర—అయ్యలారా ! మీరు నేటికాలానికి మహాదొడ్డపని తలపెట్టినారు. వినాశకాలానికి విపరీతబుద్ధులు పుడుతవి. ఆడవాళ్ళకూట్లో దుమ్ముపోసి వాళ్ళవ్రసురు పోసుకుంటే మీకు జయంకాదు. మీపెద్దలు దేవతాకన్యలని మా కులంవారిని పూజచేసి మాకు మాన్యాలు దయచేసినారు. తమకూతుళ్ళ పెళ్ళిళ్ళలో మంగళసూత్రం మేము తాకుతేనే కాని పవిత్రం కాదని భావించేవారు. అట్టిమహాత్ములకడుపునపుట్టి ప్రపంచంపుట్టినప్పటినుంచీ వున్నటువంటిన్నీ మీపాలింటి కులదేవతలనుగా భావించి పూజించవలసినటువంటిన్నీ మావంటిగంధర్వకన్యలను మళ్ళీ మాన్యాలుయిచ్చి ఆదరించడానికి బదులుగా కూడు పడగొట్టి మూలచ్ఛేదం చెయ్యడానికి దీక్ష పట్టడంవల్ల మీకు మహాప్రతిష్ఠ వస్తూవున్నది.

సత్య—ఈసభ పురుషులకోసం వుద్దేశించపడ్డదిగాని బోగం వాళ్ళవచ్చి దూషించడంకోసంగాదు. అమ్మా ! నీవు వెళ్ళిపో.

కీర—వెళ్ళిపోవడానికి నేను పిలువకుండా రాలేదు. పెద్దమనుష్యులు రమ్మంటేనే వచ్చినాను.

గణి—పెద్దమనుష్యులు రమ్మనడం యెందుకు ? నీలంతట నీవే రావచ్చును. ఆపెద్దమనుష్యులపేర్లు యిక్కడ చెప్పక నీవు చెప్పవలసిందేమిటో సభవారితో నిర్భయంగా మనవి చేసుకో.

సత్య—ఇనస్పెక్టరుగాదా ! తమరు దాన్ని మాట్లాడకుండా బందోబస్తు చెయ్యవలెను.

రాజ—“దాన్ని” అని అగౌరవంగా మాట్లాడుతూ—

ఇక — ఓజవాన్ ! ఆబోగండాన్ని యీపిల్లవాణ్ణి కూడా అవతలికి పంపించివెయ్యి.

మాయా — నేను యిందులో మధ్యస్థుణ్ణి. యిందులో వొక్కన్యాయం వున్నది. మనం బోగంపుత్తికి భంగం కలుగచెయ్యడానికి ప్రయత్నం చేస్తూ వున్నాము. గనుక వాళ్లు చెప్పేదికూడా విని మరీ తీర్పు చెప్పడంన్యాయంకాని యేకకక్షి విమర్శమీద తీర్మానం చెయ్యడం న్యాయం కాదు. కాబట్టి కీరవాణితల్లి చెప్పేదంతా వినడం నా అభిమతం. తరువాత సభవారియిష్టం. నేను న్యాయంకోసం చెపుతూ వున్నానుగాని యిందులో నాకు యేమీ సంబంధం లేదు.

సత్య — ఇది న్యాయసభ కాదు. ఇక్కడ ప్లీడరీవాదాలతోనూ సాక్షులతోనూ కక్షి దార్ల వివాదాలతోనూ సాక్షులతోనూ యేమీ పనిలేదు. జారవుత్తిలో వున్నవారిని మనయిళ్లకు పిలవడంవల్ల సప్టాలు కలుగుతూవున్న వని తెలుసుకుని మనం బాగుపడడానికి తగినసాధనాలు ఆలోచించుకోవడానికి చేరినసభగాని యిది బోగం వాళ్లతో వాదం చెయ్యడానికి యేర్పడ్డసభ కాదు.

కీర — మీరు యింగ్లీషు చదువుకుని పెద్దవుద్యోగాలు సంపాదించి డబ్బుకోసం లోభించి యిటువంటి అకార్యకరణానికి పూనుకుంటే మీరు అపకీర్తిపాలయి పోతారు. మాకులం నేను పుట్టినదా? బ్రహ్మదేవుడు —

సత్య — అయ్యా ! ఇనస్పెక్టరుగారూ ! మీరు ఆమనిషిని పూనుకుండేట్టు చెయ్యవలెను.

ఇక — నీవు మీయింటికి వెళ్ళిపో. నీవు యిక్కడ వుంటే మర్యాద దక్కదు.

కీర — నేను సభచేస్తాను రమ్మంటే వచ్చినానుగాని లేకపోతే

రాకనే పోదును. మీరు యిటువంటిసభలు లక్షచేసినా మాయింటికి వచ్చేమహారాజులు మాయింటికి రాకనూపోరు; వారు మాకు యిచ్చేవి యివ్వకనూ పోరు. ఈయింగ్లీషు చదువుకున్నమహారాజులే కొందరు మీరు యిందరు యిన్నిప్రపన్యాసాలు చేస్తూ వున్నా తమపెళ్ళాలను వదలిపెట్టి చీకటిపడగానే ముసుగు వేసుకుని మాయిళ్ళల్లో దూరి కానుకలు సమర్పించి మాకు దాసులయి నేవ చేస్తూ వున్నారు. మీ అరణ్యరోదనం వినేవారు యెవరు? (అని సభ విడిచి పోవుచున్నది.)

గణి—బహుబాగా చెప్పినది. ఆమె లోకమాతగాని వేశ్య మాత కాదు. ఇటువంటిసభలో వుంటే సిగ్గుమాలినవాళ్లు వుంటారు గాని మానవంతుడు వుండడు. (అని దానివెంటఁ బోవు చున్నాడు.)

వివే—వేశ్యాప్రియులు యిద్దరూ లేచిపోయినారు. యిఖి మన సభ సాగవచ్చును.

మాయా — కానియ్యండి. అంతా వాళ్ల పక్షంగానే వుంటే బాగావుండ దని పరుకి రెండుమాట లన్నానుకాని హృదయంలో నేనూ మీలో చేరినవాణ్ణి సుమండీ. నన్ను మీరు వేరేవిధంగా భావించకూడదు. స్త్రీడరీవృత్తి బోగంవృత్తి వొక్కమోస్తరుది. వేశ్య విటులవద్ద యెన్నిటక్కులు కనపరుస్తుందో స్త్రీడరుకూడా డబ్బు లాగడానికి పార్టీలవద్ద అన్నిటక్కులు కనపరచవలెను. ఇది ప్రద్యోగ ధర్మం.

వివే— మీరు చెప్పినది నిజం. మీరు ముందు స్త్రీడరవుతా రనే మీపెద్దలు మీకు మాయాచార్లగా రని సార్థకనామం పెట్టినారు. ప్రొద్దుపోతూ వున్నది. మనం మీటింగు వేగిరం ముగించవలెను. సభలలో వేశ్యలు పాడేపాటలూ పట్టేఅభినయాలూ, అన్నీ పడుచు వున్న సన్మార్గాన్నుంచి తొలగించడానికి అనుకూలమయినవిగా నే

వులటవి. ఇప్పు డాబోగంది చెప్పిపోయినట్లు యింగ్లీషు చదువుకొన్న వాళ్ళుకూడా చీకటి పడ్డతరువాత వేశ్యల యింటిబంటు లవుతూవున్నారన్నప్పుడు, ఆనష్టాలు నేను ప్రత్యేకించి మీకు చెప్పవలసినపనే లేదు. వేశ్యలవల్ల ధననష్టం కలుగుతుంది. వివాహాలలో మేళాలకింద వేలకొద్ది ఖర్చుచేసి కూటిపేదలయినవారిని మీ రెందరిని చూడడం లేదు? తమ పెద్ద లార్జించినభూములుకూడా వేశ్యలకు వ్రాసి యిచ్చి జోగు లయిన వారిని మీరు యెందరిని చూడడం లేదు? ధననష్టమేకాకుండా వేశ్యా ప్రియులకు దేహముకూడా పాడవుతూ వున్నది. సుఖరోగములవల్ల బాధపడుతూ వున్నవారిని మీ రెందరినో నిత్యమూ చూస్తూవుంటారు గదా! ఇందువల్ల అనేకులనడత పాడవుతూ వున్నది. పెద్దలను చూచి వాళ్ల పిల్లలుకూడా పాడవుతూ వున్నారు. అనేకులు నీతిమాలినవారయి తమ భార్యలకుమాత్రమే కాక యీశ్వరునికికూడా దోహము చేసినవారవుతూ వున్నారు. ధనాశ చూపి వేశ్యలను ప్రోత్సహించెయ్యడం, వివాహమాడి పతివ్రతలు కాదగినవేశ్యలను జారిణులనుగా చెయ్యడమూటచేత వేశ్యలకుకూడా దోహమే. వేశ్యావృత్తి లేకపోతే సంగీతం చెడిపోతుందని కొంద రంటారు. వేశ్యావృత్తివల్లనే సంగీతం చెడిపోతూ వున్నది. జారిణులవద్ద సంగీతం వుండడంచేత కులస్త్రీ లది నీచంగా యెంచి సంగీతం నేర్చుకోకపోవడంవల్ల పురుషులు సంగీతాని కాశపడి వేశ్యలయింటికి పోతూ వుండడమూ వేశ్యలు సంగీతాన్ని పురుషులను తమవలలలో పడ వేసుకోవడానికి సాధనంగాచేసుకోవడమూ తటస్థ మవుతూ వున్నది. సర్వజనాదరణీయమయినసంగీతం వేశ్యలపాలు కాక యీవల బడితే సంసారస్త్రీలు దానిని తమపాలు చేసుకొని భర్తలను సంతోషపెట్టి గృహములు స్వర్గతుల్యములుగా చెయ్యడానికి దాన్ని వుపయోగిస్తారు. కాబట్టి వివాహాదిశుభకార్యాలలో బోగం

మేళాలను పిలిపించడం మానివేసి పురుషులచేత పాడించడానికి యీ సభవారు రిజల్యూషన్ చెయ్యవలె నని నేను ప్రాపోజు చేస్తూ వున్నాను.

నయ—నేను శకండు చేస్తూ వున్నాను.

సత్య—అందరూ ఆమోదించినారా?

మాయా—సభవారందరూ ఆమోదించినారు.

సత్య—సభవారందరూ యేకవాక్యంగా ఆమోదించినారని రిజల్యూషన్ వ్రాసినాను. ఇంకా చెయ్యవలసిన పనేమున్నది ?

నయ—ఈసభవారిలో యెవ్వరున్న శుభకార్యాలలో తమ యిళ్ళకు బోగం వాళ్లను పిలవకుండా వుండడానికిన్నీ బోగంమేళం వున్నచోటికి తాము వెళ్లకుండా వుండడానికిన్నీ మనబాలికలకు విద్య తోపాటు సంగీతంకూడా చెప్పించడానికిన్నీ రిజల్యూషను చెయ్యవలె నని నేను ప్రాపోజుచేస్తూ వున్నాను.

ఇన్—నేను శకండు చేస్తూ వున్నాను.

సత్య—సభవారందరూ దీని కామోదించినారా?

మాయా—ఆమోదించినారు.

సత్య—ఈనిర్ణయంకూడా యేకవాక్యంగా నిశ్చయింపబడ్డట్లు వ్రాసినాను. ఇప్పటికే చాలాప్రొద్దుపోతూవున్నది గనుక మీరు యేర్పరచుకొన్న యీశ్లాఘ్య విషయమయి నేను విస్తరించి చెప్పతలు చుకోలేదు. మీరు యీగ్రామములోనేకాకుండా యితరగ్రామముల లోకూడా సభలు చేసి వేశ్యావృత్తివల్ల కలిగేనష్టాలు జనులకు బోధపరి చిన్నీ, వుపన్యాసాలుచేసిన్నీ, చిన్నగ్రంథములు ప్రచురపరచిన్నీ, వృత్తాంతపత్రికలకు వ్రాసిన్నీ, సాధ్యమయినంతవరకు యీదురాచా తమును మాన్పించడానికి ప్రయత్నం చేస్తారని నమ్ముతూవున్నాను. ఈశ్వరుడు మీకు మంచిబుద్ధిని పుట్టించి మీకు తోడగునుగాక ? ఇంత

టితో సభ చాలింతాము.

వివే .. అగ్రాసనాసీనులుగారికి సభవారివందనములు సమర్పి
స్తూవున్నాను.

(అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

౫. రంగము—దంభాచార్యులవారియిల్లు.

[దంభాచార్యులును, మాయాచార్యులును, చాతుమతియు, ప్రవేశించుచున్నారు]

దంభా—అడదానిమాట విని గణికాప్రాణనాథరావుగారికి
మాటయిచ్చి యెలాతప్పిపోనండీ? మాయాచార్ల బావగారూ! ఇందులో
మీరు న్యాయం సెలవియ్యండి. పెద్దమనిషి బోగంమేళంకూడా వూరికే
పంపిస్తానన్నాడుగదా !

చారు—మేళం వూరికే రావడంతోటే మహానైకుంతం వచ్చి
మనవొళ్ళో పడ్డదాయేమిటి? అన్నయ్యా! చూచినారా? మీబావ
గారు పెళ్ళికొడుకు లేకపోయినాసరే బోగంమేళంవుంటే చాలునం
టారు. జ్ఞానాచార్యులుగారు పెళ్ళిలో బోగంమేళం పెట్టేటట్టయితే
తమకుమారుడికి చిన్నమ్మను చేసుకోమని మాధిగా వర్తమానం
పంపించినారు. తీరా కుదిరినసంబంధం చెడిపోతే మళ్ళీమంచినసంబంధం
రాదు. జ్ఞానాచార్లగారికొమారుడు బీ.యే. పరీక్షకు చదువుకుంటూ
వున్నాడు. మంచిబుద్ధిమంతుడు, పిల్లదానిహాపమున్ను చదువున్న
బుద్ధిన్నీ చూచి పిల్లవాడు తాను మనలమ్మాయినేకాని మరియెవరినీ
పెళ్ళిచేసుకోనంటే జ్ఞానాచార్లుగారు మన సంబంధానికి వొప్పుకున్నా
రుగాని మనకు మాన్యాలూ మడులూ వున్నవనీ మనం కట్నాలూ
కానుకలూ పెడుతామనీ ఆశపడి మనసంబంధం కోరలేదు. భాగ్యవంతులు
చారికి కట్నలిచ్చి పిల్లనిస్తామని ఒక్కమంది తిరుగుమావున్నారు. గణి

కాప్రాణనాథరావుగా కేమోబోగంమేళము పెట్టడానికి వియ్యాల వారు వొప్పుకోకపోయినట్లయితే, వారిసంబంధం చేసుకోవద్దని యీయ సతో చెప్పినారట ! ఆయనమాటలు పట్టుకొని మీవెట్టిబావగారు మంచిదని తలవూచినారట ! ఈవింతచూచినారా? మీరు కాస్తకూకలు వెయ్యండి.

మాయా—బావగారూ ! ఆడవాళ్ళకు అంతయిష్టంగావున్నది గనుక సిద్ధమయినసంబంధం వదులుకోవడం మంచిదికాదు. మేళంలేక పోతే మానేసుకొని మీపిల్లను తప్పకుండా జ్ఞానాచార్యుగారికుమారు డి కే యివ్వండి. చిన్నవాడు బహుబుద్ధిమంతుడు.

దంభా—పిల్లవాడేమిబుద్ధిమంతుడు ? ఇదంతా పిల్లవాడిమూ లంగానే వచ్చింది. పిల్లవాడు పట్టుపట్టకపోతే మేజువాటికి జ్ఞానాచార్యులుగారు యెలాగయినా వప్పుకొందురు. మొన్నజరిగినమీటింగులో వివేకరావుగారి దుర్బోధచేత తాను యికముందు బోగంమేళం చూడ నని ఆచిన్నవాడేమో కాగితంమీద దస్కతుచేసివచ్చినాడట ! మనం పెద్దమనుష్యులం యింతమంది వ్రండగా యెవరిమాటలక్ష్యం లేకుండా మనకళ్ళముందర పుట్టినమొన్నటిపిల్లవాడు పంతంపడితే పిల్లవాడికి బుద్ధిచెప్పి అదమాయించక వాడిపంతం నెగ్గించి పెద్దమనిషి. గణికా ప్రాణనాథరావుగారి మాట బోటుచెయ్యడం మీకుగూడా ధర్మమనే తోచిందా ?

మాయా—ధర్మానికేమి ! అన్నీధర్మాలే. మనం ముందుకార్యం చెడకుండావ్రండేసాధనం చూసుకోవలెను. గణికాప్రాణనాథరావుగారి మాటా చెల్లించినట్లున్న పిల్లవాడిమాటా చెల్లించినట్లున్నావ్రండే వ్రసాయం నేను వొకటి ఆలోచించినాను. అలా చేస్తే వ్రభయులున్న నమాధానపడుతారు. పెళ్లితో మేళంమాన్పించి పిల్లవాడిమనసు సమా

ధానపెట్టండి. పెళ్లి అయినతరువాతవూరి కేపంపించినన్నాళ్ళు ప్రతిరోజూ మీయిట్లో మేళంపెట్టి గణికాప్రాణనాథవుగారిమనసు సమాధానం పెట్టండి.

చారు—అన్నయ్యచెప్పినఅలోచన బాగా వున్నది.

దంభా—నాకు బాగానేవున్నట్టున్నది. ఏదో ముక్కుబద్దలయ్యేట్టు మహాచెడ్డపరిమళం వస్తూ వున్నది. అరుగో గణికాప్రాణనాథరావుగారున్న విటేంద్రరావుగారున్న దయచేస్తూ వున్నారు.

మాయా—వారిరాక తెలియపరచడానికి వారివద్దనుంచి యీ పరిమళం గ్రహించి ముందుగా వాయుదేవుడు దూతగా వచ్చినాడు. ఈసువాసనయొక్కమోస్తరు చూస్తే యిది యెక్కడిదో పశ్చిమఖండంనుంచి సీసాలలో దిగుమతీఅయిన అమూల్యపరిమళంగా తోస్తూ వున్నదిగాని మనదేశపుదిగా తోచడం లేదు.

దంభా—వారు వచ్చినారు వూరుకోండి.

[గణికాప్రాణనాథరావుగారు, విటేంద్రరావుగారు ప్రవేశించుచున్నారు.]

దంభా—అయ్యా! తమకు యింతరాత్రివేళ దయచేసినా రేమి? దయచెయ్యండి.

గణి—ఇంతకుముందే తృప్తిగా పెరుమాళ్ల సేవ చేసినాము.

మాయా—(తనలో) పానోత్సవం చేసినారు కాబోలును. ఈ సంగతి మీరు చెప్పనక్కరలేకుండా మీసువాసనే చేపుతూవున్నది. (బిగ్గరగా) పెరుమాళ్ల సేవ చేసినా రేమి?

గణి—అహహహ! మీ రెవరూ? మంజువాణిగారా! మేము పెరుమాళ్ల సేవ చేసినా మంచితెలివితో వున్నాము. ఆహహహహహ!

విటే—గణికాప్రాణనాథరావుగారు పరియాచక మాడుతూ వున్నారు. మాతో యిన్నిమాటలూచెప్పి తీరా సభలోకి బోయి వాళ్ళ

పక్షం చేరడంచేత మీకు మగతనం లేదని మిమ్మల్ని ఆడదాన్నిగా కట్టి పరిహాసం చేసినారు. గణికాప్రాణనాథరావుగారూ! మాయాచార్ల గారిని మీరు బాగా పరిహాసం చేసినారు.

గణి—ఆహాహాహాహా! మీ రెవరు? ఓహోహో! కీరవాణి తల్లిగారా? మీ మీసాలు చూడడంతోనే ఆనవాలు పట్టినాను.

విటే—(తనలో) ఈయనకు యిల్లు బయలుదేరినప్పుడు యింత మత్తు లేదు. ఇంతలోనే స్పృహ తప్పిపోయినది. వొళ్ళు తూలుతూ వున్నది. కళ్ళు తిరుగుతూ వున్నవి. ఈయనను కొంచెంసేపు వూరు కుండేట్టు చేసి నేను మాట్లాడుతాను. (బిగ్గరగా) మాయాచార్లగారు యెదటిపార్టీలో చేరడంచేతనూ దంభాచార్లగారు బోగం మేళంలేకుండా పెళ్ళి చెయ్యడానికి వొప్పుకోవడంచేతనూ కొపావేశంచేత వొళ్ళు తెలియక యీయన యేవేవో అంటూ వున్నారు. గణికాప్రాణనాథ రావుగారూ! మీరు కొంచెంసేపు శాంతించండి. మీరు చెప్పమన్న మాట లన్నీ నేను వీరితో మనవి చేస్తాను.

గణి—ఆహాహాహాహా! అవును. మాతండ్రిగారు నాకంటే చిన్నవారు. ఎవరు కాదంటారో కాదనండి.

విటే—గణికాప్రాణనాథరావుగారు జహు బుద్ధిమంతులు. తండ్రిగారు యేళ్ళచేత పెద్దలయినా బుద్ధిచేత తమకంటే చిన్నలేనని యీయన అభిప్రాయము. ఈయనమాటలలో యెంత గూఢార్థ మున్నదో చిత్తగించినారా? సాక్షాత్తులకడుపునకూడా గొప్పవారు వుడుతారు. ఈయనతండ్రిగారి బోగంవాళ్ళంటే యిష్టం లేకుండా! అందుచేత యేళ్ళు గడిచినా, ఈయనను చిన్నవాడనే చెప్పవలెను. ఆయ్యా! దంభాచార్లగారు నీ నొక్కమాట చెపుతాను వినండి. మాయాచార్లగారు శత్రుబాటలో చేరిపోయినారు గనుక శత్రువక్షం

హరిమాటా ఆడవాళ్ళమాటా మీరు యెంతమాత్రమూవినక పెళ్ళిలో బోగంమేళం తప్పకుండా పెట్టి గణికాప్రాణనాథరావుగారితో చేసిన శపథం నిలుపుకోండి. పెద్దమనుష్యులతో అన్నమాట తిరుగరాదు. ముష్టిసంబంధం యీసంబంధం తప్పిపోతే నేను రేపు యీపాటికి మీ చిన్నదానికి యింతకంటే మంచిసంబంధం తీసుకువస్తాను. సందేహించకండి. ధైర్యం తెచ్చుకోండి. ధైర్యం పురుషలక్షణం. మీరు ఇండులో మాట తప్పిపోతే గణికాప్రాణనాథరావుగారు మిమ్మలినికూడా ఆడదానికింద కట్టివేస్తారు.

గణి—ఆహాహాహాహా! శ్రీకృష్ణులవారి చెల్లెలు సంభ వస్తుందట. నేను కైలాసానికి వెళుతాను. (అని వీధిలోకి పరుగెత్తుచున్నాడు.)

విశే—అయ్యా! దంభాచార్లుగారూ! మీరు మాట తప్పిపోవడంచేత యీయనకు యెటువంటి అవస్థ పట్టినదో చూచినారా? మీరు పెళ్ళిలో బోగంమేళం పెడతామని ఖరారు చేస్తేనేకాని యీయనమనస్సు కుదుట పడదు. ఆడవాళ్ళమాట విని మీరుఃఖరి వొకలాగు చేస్తే నరహత్యదోషం వచ్చి మిమ్మల్ని చుట్టుకుంటుంది. గణికాప్రాణనాథరావుగారు మీమీదకోపంవచ్చి మీతో చెప్పకుండా పరుగెత్తుతూ వున్నారు. నేనుకూడా యిప్పుడు ఆయనతో వెళ్ళి మెల్లిగా తెల్లవారేలోగా కోపం పోగొట్టి వుదయాన్ని మేము యిద్దరమూ మళ్ళీ వస్తాము. (అని వెళ్లుచున్నాడు.)

మాయా—ఈతాగుబోతులు వదిలిపోయినారు. తప్పతాగివొళ్లు తెలియక మనమీద పడి కొట్టకుండా వీధిలోకి పారిపోయినారు. మనం బ్రతికినాము. దంభాచార్లుగారూ! యీ పెద్దమనుష్యులను యెప్పుడూ మనయింటికి రానియ్యకండి. యెంతతాగినా విశేంద్రరావుమాత్రము తెలివిగానే వున్నాడు.

దంభా—ఆయన యెప్పుడూ తెలివిగలిగేవుంటాడు. బంధువులు మీరు యింతగా చెపుతూ వున్నారు గనుక పెళ్ళిలో బోగ్గంమేళం మానివేస్తాను. గనికాప్రాణనాథరావుగారు పూరికే పంపిస్తే తరువాత గృహప్రవేశానికి మేళం పెట్టి పూళ్ళో పెద్దమనుష్యుల నలుగురినీ తాంబూలానికి పిలుస్తాను. ప్రొద్దుపోతూ వున్నది. వెళ్ళి పడుకుందాము.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఉ ప స ం హా ర ము.

నే నీప్రహసనముయొక్క యుపోద్ఘాతమునందు నాప్రహసనములు చదివెడివారినందఱిని వానియందలి పాత్రములయందు వర్తింపఁబడినగుణములు కొన్ని తమయం దుండుటనుబట్టి తమ్ముద్దేశించియే యవివ్రాయఁబడినవని యెంచుకోవలదని ప్రార్థించినను: అ, ఇ, ఉ, ఋ, అను దుష్టచతుష్టయ మొకచోటఁజేరి రహస్యముగాఁ దమలోఁదా మిట్లనుకొని రని తాను చాటుననుండి విన్నదానిని హాస్యప్రియుఁడిట్లు వినిపించుచున్నాడు—

అ—వేశ్యాప్రియప్రహసనమంటే యేమిటి ?

ఇ—వేశ్యలయం దిష్టము గలవారిని గురించినప్రహసన మని వాళ్ళఅభిప్రాయము.

ఉ—వాళ్ళఅభిప్రాయం యేడిసినట్టేవున్నది. నేను వాళ్ళ కేతగి లేటట్టు దీనికి అర్థం చేస్తాను చూడు. వేశ్యాప్రియప్రహసన మంటే, వేశ్యలకు, అప్రియమయిన ప్రహసనమని వొకఅర్థము.

ఋ—యీఅర్థాలకేమిగాని అందులోవున్న పాత్రలు యెవరిని గురించి వుద్దేశించబడినవో, బుద్ధిమంతులు మీరు వ్రాహించండి.

అ — గణికాప్రాణనాథరావనినన్ను దేశించి వ్రాసి వుంటారు.

ఋ — అందుకు సందేహ మేమి? ఆపేరులో మొదటిఅక్షరము లోనే గామీద అకారము పెట్టినారు కనిపెట్టినావుకావా?

ఇ — ఆలాగయితే వీ టేంద్ర రావంటే నేనయివుంటాను. మొదట విలో ఇకారము వున్నది.

ఋ — బాగావూహచేసినావు. వాళ్ళయెంతతంత్రం చేసినారో కనిపెట్టినావా? అన్నీ మొదటిఅక్షరాలే పెడితే మనం తెలుసుకుపోతామని, ఉకారము దంభాచార్యులలో నాలుగో అక్షరంలో పెట్టినారు.

ఉ — ఓహో! యిప్పుడు బోధపడ్డది. దంభాచార్యులంటే నేనని వాళ్ల వుద్దేశమునుమా!

అ — నాకు యిప్పుడిప్పుడు మొక్కొక్క సంగతే బోధపడుతూ వున్నది. గణికాప్రాణనాథరావు వేశ్యాభిమానంచేత పని మానుకుని యింట్లో కూర్చున్నాడని వ్రాసినారు. ఈసంగతి యిప్పుడు నేను సంవత్సరమునుంచి సెలవుపుచ్చుకుని ఇంట్లో వుండడం మనసులో వుంచుకొని వ్రాసినారు.

ఋ — అదివక్కటే కాదు. మీరు పయికి మొప్పుకోరుగాని మీరు యెప్పుడూ బోగంవాళ్లతో ప్రొద్దుపుచ్చుతూ వుండడం ముఖ్యంగా మనసులో వుంచుకుని మిమ్మల్ని ఆక్షేపించడానికి —

ఇ — వూరుకోండి. హాస్యప్రియుడు పొంచుండి మనమాటలు వింటూవున్నాడు. మనం లోపలికి పోయి మాట్లాడుకుందాము రండి.

(నలుగురును లేచిపోవుచున్నారు.)

కౌతుక వర్ణన.

ప్రథమాంకము.

౧. ప్రదేశము—నృసింహారావుపంతులవారి గృహము.

[నృసింహారావు పంతులుగారు కూరుచుండియుండఁగా ఆయన స్నేహితుఁ

డగు సుబ్బారావు పంతులుగారు ప్రవేశించుచున్నారు.]

నృసిం—ఏమండీ సుబ్బారావు పంతులుగారూ! మీరు నాలుగు రోజులనుంచి బొత్తిగా దర్శనమియ్యడమే మానివేసినారు.

సుబ్బ—జరూరుగా కాకినాడ వెళ్లవలసిన పనివుండి మీతో మాట్లాడిననాటిసాయంకాలమే పడవమీదవెళ్ళి యీరోజు భోజనపు వేళకు మళ్ళీ వచ్చినాను. నేను వూళ్ళోవుంటే మీదర్శనం చెయ్యకుండా వుంటానా ?

నృసి—వూళ్ళోవిశేషా లేమండి ? మీరు వెళ్లిన యీనాలుగు దినములనుంచీ నాకు వూళ్ళోవిశేషా లేమీ తెలియడమే లేదు.

సుబ్బ—మీ రెరుగనివిశేషా లే మున్నవి ? భీమరాజుగారు సకుటంబముగా కాశీయాత్రవెళ్ళినసంగతి మీరు విన్నారుకాదా ?

నృసి—ఆయనభార్య పుట్టింటకాడ యీవుదయాన్న వుండగా నేను చూచినాను. ఆయనమామగారు మనముంటియెదుటనే కాపురం వున్నారు. వారీ ఆడంగులు నిత్యమూ మాయింటికి వస్తూ పోతూ వుంటారు. ఆయన సకుటంబముగా యాత్రకు వెళ్లినారని చెప్పుతూ వున్నారు. మీరు పొరబాటుగా విన్నట్టున్నారు.

సుబ్బ—సరిసరి. మీరింకా పెరటిదోవనే వున్నారు. భార్య అంటే యేభార్య అనుకున్నారు ? ఆయన దివాణంవారితోకూడా

యాత్రకు విజయంచేసినారు.

నృసి—దివాణం యేమిటి ? నేనీమాట కొత్తగా విన్నాను.

సుబ్బ—మీరింకా విననేలేదా ? భీమరాజుగారు కొత్తగా వుంచుకొన్న బోగందాని యింటికి దివాణం అని పేరుపెట్టినారు.

నృసి—ఆపేరు బహుచక్కగా కుదిరినది. ఆజ్ఞాపెట్టేవారులేక అంతకంతకు యీవూరు బహుచెడిపోతూవున్నది. ప్రతివాడికీ కట్టుకున్న పెళ్ళాన్ని వదిలిపెట్టి ముండను వుంచుకోవడపు రోగంవొకటి పట్టుకున్నది. వూళ్ళో పెద్దనుసుష్యులమని తిరిగేతలగలవారు నలుగురే యీలాగు హద్దుచెడి ప్రవర్తిస్తూవుంటే, యిక చిల్లరచేష్టలు చేసే వారిని అదమామించేవారు యెవరువుంటారు ?

సుబ్బ—అదమామించే దినాలు చాలాకాలంకిందనే వెళ్లిపోయినవి. పూర్వము నాచిన్నతనంలో యీవూళ్ళో ముండను వుంచుకొన్నవాడు వకడో యిద్దరో వుండేవారు. వుద్యోగస్థులలోనల్లా వక్కనరసయ్యనాయుడు వుండేవాడు. అతడయినా యిప్పటిలాగు యింత హద్దుచెడి తిరిగేవాడుకాదు. వూరు మాటుమడినతరువాత రాత్రి పది గంటలకు రహస్యంగా రెండవకంటివా డెరుగకుండా ముసుగువేసికొని బోగందానియింటికివెళ్ళి వీధిలో యెవ్వరూ లేకుండా చూచి లోపల ప్రవేశించి మళ్ళీ తెల్లవారిగట్ట చీకటివుండగానే యింటికివచ్చి చేరేవాడు. అక్కడికే అతణ్ని అందరూ వేళాకోళం చేసేవారు. బంధువులు యెవ్వరూ అతనియింటికి వెళ్లేవారుకారు. నలుగురులోకి వెళ్లడానికి సిగ్గుబాటుగావుండి అతడు సభలోకి యెక్కడికి తాంబూలానికి సమేతం వెళ్లేవాడుకాదు.

నృసి—ఈకాలంలో ఆసిగ్గా, గిగ్గా అన్నీ వదిలి పోయినవి. పూర్వకాలములో బోగందాన్ని వుంచుకోవడం అంటే తలవంపులుగా

యెంచబడేది ; యిప్పుడు భోగండాన్ని వుంచుకోవడమే ప్రతిష్ఠగాను వుంచుకోకపోవడం అప్రతిష్ఠగాను యెంచబడుతూ వున్నది. అప్పుడు భోగంవాళ్ళు తమ్మువుంచుకొనేవాళ్ళు లేకతంటాలుపడుతూవుండేశారు; ఇప్పుడు వుంచుకునేవాళ్ళు భోగంవాళ్ళు చాలక తంటాలుతడుతూ వున్నారు. ఆకాలములో భోగంవాళ్ల యింటికి వెళ్లితే యెవరైనా చూచిపోతారేమోనని సిగ్గుచేత రహస్యముగా వెళ్లేవారు ; ఈకాలములో అందరూ చూస్తేగౌరవమని బాహటముగా పట్టపగలే పదిమందిని వెంటబెట్టుకొని మరీవేశ్యలయింటికి వెళుతూవున్నారు. కులం వారు యెవ్వరూ కూకలువేసేవారు లేక స్థితిచెడిపోతూవున్నది.

సుబ్బ—ఇప్పుడేమైనాఅంటే కులంవారినే కూకలు వేస్తారు. పెద్దవుద్యోగాలలోవుండేవాడు నలుగురూ ముండలను వుంచుకోవడం చేత కులంవారికి వారిని వెళ్లి అనుసరించకుండా జరగదు; తెల్లవారి లేస్తే వారిని అనుసరిస్తూ వారియిళ్ళచుట్టూ తిరుగుతూ వారివల్ల జీవనంచేసేవారు వారి ప్రకారముగా మందలించ గలుగుదురు? పెద్ద మనుష్యులన్నవారే ఆప్రకారంగా వ్యభిచరిస్తూవుండడంచేత పోలీసు బొత్తిగా హద్దుమీరి విచ్చలవిడిగా తిరుగుతూవున్నారు. ఆపెద్దమనుష్యుల అనుగ్రహం సంపాదించుకోవలెననే వారందరూ భోగంవాళ్ళ చేత సిఫారసులు చేయించుకుంటేనేకాని వారిఅనుగ్రహంరాదు.

నృసి—ఇంకొకటి చూచినాను కారా? ఇప్పుడీవూళ్ళో భోగం వాళ్లను వుంచుకొన్నవాళ్లందరూ చేరి వుంచుకోనివాళ్లను నపుంసకులని పరిహాసం చెయ్యడానికి మొదలుపెడుతూ వున్నారు.

సుబ్బ—యీవూళ్ళో వాళ్లుమాత్రమే కాకుండా యీజిల్లాలో వున్న భోగంవాళ్లందరూ వచ్చి యీవూళ్ళో కాపురంవున్నా చాలక లోకంలో వుండేఆడవాళ్లందరూ భోగంవాళ్ల యితే బాగావుండు నని

కొందఱుమహానుభావు లనుకొంటూ వున్నారు.

నృసి—ఇంత గొప్పఆలోచన తోచినవా డెంతటిబుద్ధిమంతుడో కాని యీకోరిక లోకములో వుండేసముద్రాలలో నీళ్లనీ కల్లయితే బాగావుండు నని కోరిన త్రాగుబోతుకోరికకంటెనూ బాగా వున్నది.

సుబ్బ—కులంవారు యేమీ చెయ్యకపోతే పోనీ. మతాచార్యులై నా యిలాకాపుచ్చుకొని యీదురాచారం మాన్పడానికి యేమైనా పనిచేస్తే బాగుండును.

నృసి—ఇప్పు డామతాచార్యులమాట వినేవా రెవరు? ఆమతాచార్యులుకూడా యీపెద్దమనుష్యులను ఆశ్రయిస్తేనేకాని వారికి భిక్షులు జరగవు. ఆమతాచార్యుల సంగతి తెలిస్తే వాళ్లవద్ద డబ్బు పుచ్చుకొని పాదపూజ సమర్పించినావు కా వని ముండలు లేనివాళ్లకే వెలివేస్తారు.

సుబ్బ—నా కిప్పుడు వెళ్లవలసినపని వున్నది. ఇంకొకసారి మన స్నేహితుల మందఱమూ ఆలోచించుకొని యిందులో యేమిపని చెయ్యవలెనో విచారించుతాము.

నృసి—మంచిది. తేపటిఆదివారమునాడు మనమందఱమూ కూడి తప్పకుండా యేదో ఒకటి ఆలోచిస్తేనేకాని పట్నంసంగతి బొత్తిగా బాగావున్నది కాదు.

సుబ్బ—తప్పకుండా ఆలాగే చేతాము.

(అని నిష్క్రమించుచున్నారు.)

౨. ప్రదేశము—నాగభూషణరావుపంతులుగారి గృహము.

[నాగభూషణరావుగారును, గంగాధరకృష్ణులుగారును, రామసోమయాజులుగారును ప్రవేశించుచున్నారు.]

నాగ—యీవూళ్ళో ను బృందావనపంతులున్నా నృసింహారావు పంతులున్నా మహాదుర్భాగములు. మనము అక్రమపుపనులు చేస్తూ వున్నామని రేపు వూళ్ళో యేమో సభచేయించవలె నని వాళ్లు అందరి యిళ్ల చుట్టూ తిరుగుతూ వున్నారట. మీ కేమైనా తెలిసిందా?

గంగా—యేడిసినారు లెండి. వాళ్ళు సభచేస్తే యీవూళ్ళో వెళ్లేవారు యెవరున్నారు? ఆలాంటి పోఖీరీ లందరూ పదిమందిజట్టు వున్నారు. వెళితే వాళ్ళు పదిమందీ నృసింహారావుయింటికి వెళుతారు.

రామ—ఇందువల్ల వాళ్ల వోర్వలేనితనం వక్కలే కనుపడుతుందిగాని వాళ్లు మన నేమిచెయ్యగలరు? మనము ముండల నుంచు కుంటే వాళ్లసొమ్మేమైనా పడిపోయిందా యేమిటి? యిప్పుడు పెద్ద మనిషితరహా బొత్తిగా పోతూవున్నది. ఇటువంటిపోఖీరీవాళ్లను అణిచి వెయ్యడానికి మన మేమయినా చేస్తేనేకాని బొత్తిగా బాగావున్నది కాదు. యిదినటిదాకా మనము చూచి చూడనట్టు వూరుకుంటూ వుంటే వాళ్ళాడినఆటలల్లా సాగివస్తూ వున్నవి.

గంగా—అవును. మనము వూరుకోరాదు. నాకు ఇంగ్లీషు రాదు గనుక ఆళ్లు యేమీ తెలియవు. రామసోమయాజులుగారూ! మీరు పెద్దకోర్టుపీడరులు మనము; వాళ్లను యేమైనా చెయ్యడానికి లాలో ఆధారం వున్నదేమో చూడండి.

రామ—వాళ్లు సభ చెయ్యనియ్యండి చెపుతాను. పినార్ కోర్టు కవ్వెంటరీ చూచి డిఫేమేషన్ కింద ఫిర్యాదు తెత్తాము. నేను ముందుగా తహశీలుదారుగారితో మాట్లాడి బందోబస్తు చేస్తాను.

గంగా—డిఫేమేషన్ అంటే యేమీ తెలిసిందిగాదు. తెనుగున స్పష్టముగా చెప్పండి.

రామ—డిఫేమేషన్ అంటేనా? మీకు తెనుగు కావలెను?

నాగ—కొంచెం ఇంగ్లీషు వచ్చును గనుక నేను చెప్పతాను వినండి. డిఫేమేషన్ అంటే మాననప్రము.

గంగా— సరిసరి తెలిసింది. మీరు చేసిన ఆలోచన బహు బాగా వున్నది. నా కింతకంటే మరి వక ఆలోచన తోస్తూ వున్నది. వాల్లిద్దరున్నూ స్కూలులో చదువుకొని బొత్తిగా సంధ్యాస్నానం మానివేసినారు. శంకరాచార్యులవారికి వ్రాసి వాళ్లకు ఆంక్షపత్రిక తెప్పిస్తే—

రామ—అది బాగా వుండదు. ఇప్పుడు నేనుమాత్రము సంధ్య వారుస్తూవున్నానా యేమిటి? సంధ్య యేమిటి? నా న్నెన్ను!

గంగా—మీరు ఇంగ్లీషులో యెంతవ డితులైనా ఆలాగున అనవద్దు. బ్రాహ్మణము గనుక నిజముగా సంధ్య వార్చకపోయినా పైకి వారుస్తూవున్నామని చెప్పవలెను.

నాగ—మీరు చెప్పినట్టు డిఫేమేటరీచార్జ్ బాగా వున్నది. మొన్న పలివెలనుంచి బత్తులవాళ్లయింట్లో పెళ్లికి వచ్చినమేళంలో పద్దాలుగేళ్ళకుట్టది మహాబాగా వున్నదండీ. మనలో యెవరైనా దానికి కన్నెరికముచేస్తే మహాబాగా వుండునండి.

రామ—నేనీసంగతి యిదివరకే ఆలోచించినాను. వాళ్ళు దాన్ని యావజ్జీవం నెలకురంకూపాయలుచొప్పున యచ్చివుంచుకుంటానని కత్తివ్రాసియిస్తే అంగీకరిస్తామని అంటూవున్నారు. ప్రస్తుతములో అయిదువందలరూపాయలమట్టుకు ఖర్చుకుకావలెను. ఒకజమీదారీ వ్యాజ్యంలో వెయ్యిరూపాయలఫీజు రావలసివున్నది. ఆసాము వస్తే

పుత్సవం వైభవంగా జరిగించి మన స్నేహితులను పదిమందినీ పిలిచి
మీయెదుటనే పీటలమీద కూర్చోవలెనని వున్నది.

గంగా—మీరదృష్టవంతులు. మీకోరిక తప్పకుండా ఫలిస్తుంది.
జమీదారీవ్యాజ్యంకాకపోతే మీరు వూల్లో యేషాహుకారువద్దనే నా
బదులు తెప్పించగలరు. యేకోమటిమీదకైనా వక్కబరాతం వ్రాసి
నాచేతికివ్వండి. మీచీటీపట్టుకొనివెళ్ళి వక్కనిముషంలో సొమ్ముతీసు
కొనివచ్చి పీటలమీద కూర్చున్నప్పుడు దానిపైటమీదికి నూరురూ
పాయల బనారసుఖండువా మీకు యాభైరూపాయల పట్టురెక్క
చాపూ నాలుగు ఘడియలలో తీసుకునిరాకపోతే నా పేరు మారుపేరు
పెట్టండి. ఛీ! వెధవబ్రతుకు, అటువంటివాళ్ళ బ్రతుకెందుకండీ? బ్రతికి
వున్న నాలుగురోజులూ యింతఖులాసాగా బ్రతకవలెను.

రామ—చేతిలో సొమ్ముహాజరువుంటే యీసాయంత్రం శుభ
ముహూర్తంపెట్టించి యీమధ్యాహ్నం మే మీకు విందులుచేయింతును.
రెండు నెలలనుంచి ఖాయిలాగావున్నందున కోర్టుకు వెళ్ళకపోవడం
చేత పార్టీలఫీజుయేమీ చేతులో పడలేదు. ఖాయిలా కుదుర్చుకోవడ
ముకు యిదివరకే బదులుచేసి అక్కడక్కడ సొమ్ము తెప్పించాను,
మరి యాభైరూపాయలు పోయినా మంచివైద్యుడిదగ్గర అవుషధం
పుచ్చుకోవడం మంచిదని యీవైద్యుణ్ణి యేలూరుచుంచి పిలిపించాను.
యితడువుండగానే మీవంట యేమైనా జీర్ణించినపాతజాడ్యములున్న
వేమో రహితంచేయించుకోండి. దిక్కుమాలినముండాకొడుకు వెనుక
యీవూల్లో వకడిదగ్గర మందు పుచ్చుకుంటే వాడు రసం పెట్టినాడు.
అందువల్ల కాళ్ళుపడి నిరుటి సంవత్సరము నాలుగుమాసములు మహా
శ్రమపడ్డాను.

గంగా—మీరువుంచినదానివద్ద జాడ్యములు లేవని వాడుకే?

రామ—దానిదగ్గర లేవండీ మొన్న కొత్తగా మండ పేటనుంచి
మేళం వస్తే పొరబాటున దానివద్దకి—

గంగా—సరిసరి తెలిసింది. అముండ నేను యెరిగినదే. నేను
పదహారేళ్ళువచ్చినది మొదలుకొని యిప్పటికి రెండువందలముండలను
జూచినానన్నా నమ్మవలెను. నాకు యెప్పుడూ గొప్పరోగాలు
యేమీ తగలలేదుగాని వక్కసారిమాత్రం యేదో చిత్రమయిన
కోస్తాజాడ్యంతగిలి చచ్చేవాడినే బ్రతికినాను. నాలుగురోజులు నన్ను
కింద పడవేశారు. నాగభూషణరావుగారూ ! మీరిన్నగారు యీజా
డ్యాలమూలంచేతనే కాదా చచ్చిపోయినారు

నాగ—అందరూ చస్తారండీ ! ఆయువు మూడినవాడు యెవడో
వకడు చస్తాడు. మనమంతా యింతకాలమునుంచి యీవ్యాపారములో
సంచరిస్తూ వున్నాము. యెప్పుడైనా చచ్చినామా? మనం వక్క
విషయములోమాత్రం జాగ్రతగా వుండవలెను. చూచినముండతో
నల్లా దేవుళ్ళాడడం మాని యెప్పుడూ వక్కదాన్ని వుంచుకుంటూ
వుంటే నూరేళ్లయినా ఫర్వా లేదు.

గంగా—మీరు వక్కదాన్నే వుంచుకున్నారు గదా మొన్న
మీ కెందుకు రోగం వచ్చిన దండీ?

నాగ — బొత్తిగా రోగాలు రావనా? అప్పుడప్పుడు వస్తూ
వున్నాకాని ప్రాణభయం యెప్పుడూ వుండదు. నేను వుంచుకున్నది
మహాపతివ్రత సుమండీ. నేను వక్కదినం లేకపోతే, అది యింట్లో
తిన్నగా అన్నం తినదు. నేను పైగా దర్బాప్తు చేసినాను. నాతో
యీసంగతి దానితల్లే పదిసారులు రహస్యంగా చెప్పింది. దానికి
పరపురుషు డంటే గడ్డిపరకతో సమానం. రోగములు శరీరతత్వం పడక
వాటంతట అవే పుడుతవి.

గంగ—మీరు వుంచుకొన్నది వక్కతే కాదండీ! మనవూళ్లో బోగంవా శృందరూ అదేమో స్తరువాళ్లు. మొత్తంమీద బోగంవా శృందరూ పతివ్రతలే. ఇప్పుడు నేను వుంచుకొన్నది పరపురుషుడి మొఖంవంకనై నా చూడదు. మన అదృష్టంచేత మనకు యిటువంటి వాళ్లు తటస్తమయినారేకాని మరివకటి కాదు.

రామ—మీరు వుంచుకున్నవాళ్లు యింకా వూళ్ళోకి మేళాని కైనా వెళుతారుగాని నేను వుంచుకున్నది యెప్పుడూ వీధిగుమ్మం బొత్తిగా తొక్కిచూడదు. నేను వుంచుకున్న రెండేళ్లనుంచీ దీన్ని యెక్కడా గజ్జెకట్టడం మానిపించివేశాను. నాలుగురూపాయలుజీతం యిచ్చి ప్రత్యేకం వకమనిషినికూడా దానిగుమ్మంకాడ కావలి వుంచాను. బోగరాజుగారు వుంచుకొన్న నేమో లోపాయికారీని మరి వకణ్ణి వుంచుకొని వాడికి సొమ్మంతాదోచిపెడుతూవుం దని వింటాను.

గంగా—ఈసంగతి ఆనిక నిమ్మళంగా మాటాడుకొందాము గాని మనము మొట్టమొదట అనుకొన్నవిషయం బాగా ఆలోచించి వేగిరం యేదో వకటి చెయ్యవలెను. లేకపోతే వాళ్ళు మరీ హద్దుమీరి రేపు మీరు కన్నెరికంచేస్తే బొత్తిగానే అల్లరి చేస్తారు.

రామ—చూడండి. వాళ్ల రోగం నేను వారంరోజులలోగా కుదు రుస్తాను. మన మిప్పుడు మాటాడినసంగతి యెవరికీ తెలియనియ్యకండి. కోర్టువేళ అయినది యిప్పటికి లేతామా?

(అందఱును వెళ్ళుచున్నారు.)

3. ప్రదేశము—ఒక వేశ్యాగృహము.

[వేశ్యయగు మంజువాణియు దానితల్లియగు సారసాక్షియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

సార—వేశ్య విటునిమీద తనకెంతప్రేమవున్నా కానీతల్లిమాట

మీరరాదు. ఇది కులధర్మము నేను నీకు కన్నతల్లినా అంటావేమో. దినమునకు పదిమంది మొగ్గుశృవులచేతనూ సదా యేవో సుఖజాడ్యములు వంటిని జీర్ణించి వుంటవిగనుకనూ బోగమువాళ్ళకు సంతాన మెలాకలుగుతుంది? నిన్ను నేను పెంచుకున్నట్టే నాతల్లి నన్నున్నా పెంచుకున్నది. కాబట్టి మనకులములో తల్లిఅంటే పెంపుడుతల్లి అనే అర్థము. డబ్బుయిస్తాడా? సగలుపెడతాడా? నీవాబ్రాహ్మణునిన్న వాణ్ని మనయింటికి రానియ్యకు.

మంజు—నీవు యెన్ని అన్నాకానీ యీవిషయములోమాత్రము నేను నీమాట వినను. ఆరామయ్యగారిమీద నాకు వలపువున్నది. లక్ష రూపాయలు పోయినా నేను ఆయనను విడిచిపెట్టను. ఆయనకుయిచ్చే వల్లా నెలకు రెండువరాలేకదా? అంతకు పదిరెట్లసొమ్ము గణించి నీ చేతులో పెట్టడంలేదా?

సార—నీకుచిన్నతనం. యింకాబాగా తెలియదు. నెలకుముప్ప యిరూపాయలిచ్చి నిన్ను గంగాధరశాస్త్రులు వుంచుకున్నాడుగదా? ఆయన కీసంగతి తెలిస్తే బాగా వుంటుందా? నామాట విని యీబీద బ్రాహ్మణిలో రేపటినుంచి మాయింటికి రావద్దనిచెప్పు.

మంజు—యింతకాలమునుంచి రామయ్యగారు మనయింటికి వస్తూవున్నారుగదా? గంగాధరశాస్త్రీగారికి యెప్పుడైనా నామీద యేవిధమయిన అనుమానమయినా కలిగిందా? రామయ్యగారు శాస్త్రులుగారివద్ద తిరుగుతూ నాకూ ఆయనకూ మధ్య రాయబారాలు తెస్తూవుండడంచేత రామయ్యవంటి నమ్మకమైన మనిషి వుండబట్టే తనకు మర్యాద దక్కుతూవున్నదని ఆయన అందరివద్దా చెప్పుకుని సంతోషిస్తున్నారు. డబ్బుకోసంతప్ప నిజంచేత శాస్త్రులుగారిమీద నాకు యేమీ ప్రేమలేకపోయినా, ఆయనవద్ద నున్నప్పుడు లేనిమోహం

తెచ్చుపెట్టుకుని, ఆయన లేకపోతే నాకు ప్రపంచమే లేదన్నట్టుగా నటిస్తూ వుండడంచేత కట్టుకొన్న భార్యకై నా యింతప్రేమా యింతవిశ్వాసమూ వుండదని నావిషయమయి ఆయన అందరితోనూ శ్లాఘించి చెబుతూవుంటారు.

సార—ఇది అంతా నీప్రయోజకత్వ మనుకొన్నావా యేమి? నీబాగుకోసమై నేనెన్నివిధములుగానైనా తంటాలుపడి యీకాడికి తెచ్చినాను. ఆయన యెక్కడికైనా పూరికి వెళ్ళి రాగానే నీవారోజులలో మరింత స్వేచ్ఛగాను ఖులాసాగాను వున్నప్పటికీ మీరు వెళ్ళిన రెండురోజులబట్టి మాచిన్నది మీకోసం బెంగపెట్టుకుని తిన్నగా అన్నంతినలేదు. మంచిబట్టకట్టుకోలేదు. మంచంమీదనుంచి లేవలేదని చెప్పేదానిని. నీకోసం వస్తూ పోతూ వుండేవాళ్లచేతకూడా ఆలాగే చెప్పించే దానిని.

మంజు—నీ తరిబీతుచేత నేనున్ను తదనుగుణంగానే మాటలు చెప్పడంచేత యిప్పుడుపూర్తిగా ఆయనకు నామీద నమ్మకము కుదిరిపోయింది. మొట్టమొదట మనయింటికి యెవరైనా నాకోసంవచ్చినప్పుడు కంటబడుతూ వుంటే సందేహపడి కొన్నాళ్లు వకమనిషిని కావలివుంచినారు. వాణ్ని వకటి రెండుమాట్లు నావద్దకు రానియ్యడంచేత, నావంటిపతివ్రత లోకములోలేదనిన్ని నామీద యేదైనా దోషం యెంచితే పుచ్చిపురుగులు పడిపోతారనిన్ని వాడుచెప్పేవాడు. ఇప్పుడు అటువంటి అపనమ్మకం యేమీ లేదుకాని నిజం తెలియక నేను రోగిస్టిదాన్నికదా అని విచారిస్తూవుంటారు. ఆయన వైద్యుణ్నిపిలిపించి అవుషధం యిప్పించడంతోనే లోపలికివెళ్లి వేసుకుంటాననిచెప్పి మాత్ర అవతల పాటవేసి వస్తూవుంటాను.

సార—ఈవుపాయంమాత్రము మొదట నీకెవ్వరునేర్పినారు?

నేను చెప్పి పెట్టబట్టి నెలకు పదిహేనురోజులు తలనొప్పి అని తలకు పట్టు వేసుకొని ఆయన వచ్చేటప్పటికి బాధపడుతూ కూర్చుండి ఆయన కొంచెమునేపు విచారపడి యింటికివెళ్ళగానే పట్టు కడిగివేసికొని తెల్ల వారినదాకా సరసునితో ఖులాసాగావుంటావు. నీవు యెంతసంపాదించినా పయిగా నెలకు యాభైరూపాయలకంటే యెక్కువసంపాదించలేదు. నాకాలంలో నేను పుంచుకొన్న నాయుడుయిచ్చేదిగాక యేనెలలోనూ నూరురూపాయలకు తక్కువలేకుండా సంపాదించేదానను. శాస్త్రుర్లుగారు కోర్టుకు వెళ్ళినతరువాత నీ వింకా పగలు సంపాదించడం తక్కువ.

మంజు—అదంతా నీవు శాస్త్రుర్లుగారివద్ద నేతీస్తావు. నేనెప్పుడూ ఆయనసంతోషంచేత చేతిలో పెట్టితేనేతప్పవక్కడబ్బుయిమ్మనిఅడగను. నీవే పిల్లదానికి చీరెలులేవనీ, రవికలులేవనీ పొరుగువాళ్ళుపెట్టుకొన్న నగలుచూచి ముచ్చటపడుతూవున్నదనీ చెప్పి యిచ్చేజీతంగాక కావలసినంతడబ్బు పయిగా లాగుతావు.

సార—ఇదేమిచూచినావు ? నాకాలములో నేను యెన్నివిధాలనో డబ్బులాగేదాన్ని. విటులకు పోటీలుపెట్టి సంపాదించేదానిని. భాగ్యవంతులబిడ్డలను రహస్యంగా రానిస్తూ, వాళ్ళనుమాయింటికి రాకుండాచేస్తానని తలిదండ్రులవద్దకూడా డబ్బు సంపాదించేదానిని, అదుగో యెవ్వరో తలుపుగుద్దుతూవున్నారు. నేనుచెప్పిన సంగతి బాగా ఆలోచించుకో.

(అని వెళ్ళుచున్నది.)

౧. ప్రదేశము—నృసింహారాఘపంతులుగారి కచేరీచావిడి.

[నృసింహారాఘపంతులుగారును, సుబ్బారాఘపంతులుగారును,

బసవరాజుగారును ప్రవేశించుచున్నారు.]

నృసి—మనము యీరోజున మూడుగంటలకు సభచేస్తామని వ్రాస్తే అందరూ వస్తామని నాలుగుగంటలన్నర అయినా యింకా యెవ్వరూ వచ్చినారు కారు.

సుబ్బా—ఇఖిరూ రారు బోగంవాళ్లను ఆడిస్తామంటే చీట్లు వ్రాయకపోయినా ఘంటకు ముందుగానే వచ్చి కూర్చుని వుండురు.

బస — అలా కాదు. మనవాళ్లు మూడుగంటలకంటే సాధారణముగా అయిదుఘంటలకు కాని రారు. ఎవరు రాకపోయినా వీరభద్రుడుగారూ మొదలయిన మనస్నేహితులయినా ముఖ్యముగా వస్తారు.

నృసి—మన హిందువులలో ఇదియొక దురాచారం విస్తారంగా వున్నది. యెప్పుడూ వేళకు రారు. పగలు రెండుఘంటలకంటే అయిదు ఘంటలకు వస్తారు.

సుబ్బా—అట్లా వచ్చినా కొంచెం బాగానే వుంటుంది. వస్తామని చెప్పి బొత్తిగానే రానివారికంటే నయం కాదా?

బస—అరుగో వీరభద్రుడుగారు మఱికొందరుస్నేహితులతో వస్తూ వున్నారు.

[కొంతమందితో వీరభద్రుడుగారు ప్రవేశించుచున్నారు.]

నృసి— ఏనుండీ వీరభద్రుడుగారూ! యిటువంటిసంగతులలో ముఖ్యముగా శ్రద్ధపుచ్చుకొనేవారు మీరే యిలాగున ఆలస్యంగావస్తే

మరి యెవరు వేళకు వస్తారండీ?

వీర — నేను యింటికాడ తొందరపని వుండగా చూచుకుంటూ వుండి యెవరయినా వచ్చినారేమో చూచి రమ్మని మావాణ్ని రెండు మాల్లు పంపినాను. వాడు వచ్చి యెవరూ రాలేదని చెప్పడంచేత కొంచెం ఆలస్యంగా వచ్చినాను.

సుబ్బా — ఇప్పుడే అయిదుగంటలు దాటిపోయింది. యిక నెవరూ వచ్చేటట్టు కనపడదు. మనం అనుకున్నసంగతి యీవున్న వారితోనే ఆలోచించుదామా?

వీర — ఆలోచించవచ్చును. వారితరపున మాటాడడమునకు బుచ్చిరాజుగారు వచ్చినారు. తక్కినవారు రానిలోపం వుండదు.

బుచ్చి — నేనున్నా యేమి జరుగుతుందో తమాషా చూతా మనే వచ్చినాను. మీరు సభలో చెప్పబోయ్యేహంశ మేమిటో సెల వియ్యండి.

సుబ్బా — మనవ్రాళ్లో పెద్ద లందరూ వుపేక్షచేసి వూరుకోవడం చేత వ్యభిచారం అంతకంతకు యెక్కువవుతూ వున్నది.

బుచ్చి — పెద్దలు వూరుకోక వురి పెట్టుకుంటారా? డబ్బున్న వాళ్లు మనసువచ్చినట్లు బోగందాన్ని వుంచుకొని సుఖపడుతారు. వాళ్ళు డబ్బు వాళ్లు పాడుచేసుకుంటూ వున్నారగాని మిమ్మలి నేమీ తెమ్మనడం లేదు. డబ్బున్నవాళ్ళు ముండలను వుంచుకుంటే మధ్య మీకూ నాకూ యేమి పట్టింది?

వీర — మీరు కొంచెం ఆలోచించి మరీమాట్లాడండి. ఇతరులు పాడవుతూ వుంటే చూస్తూ వూరుకోవడం మానవధర్మం కాదు. వాళ్ళను చూచి —

బుచ్చి — ధర్మం కాకపోతే భూభారం అంతా యిప్పుడు మీరు

తీరుస్తారా ?

వీర—తీర్చగలిగినా తీర్చలేకపోయినా సాధ్యమయినంతమట్టుకు ప్రయత్నం చెయ్యడం మన కందరకూ విధి. వకరుచెడి తిరుగుతూ వున్నప్పుడు మనం చూస్తూ వూరుకుంటే వాళ్లను చూచి రేపు మన వాళ్లకూడా ఆపనిలోనే ప్రవేశించి చెడిపోతారు. అప్పుడు ఆనష్టము కంతకూ మనమే కారణం అవుతాము. మరివకరు చేస్తూ వున్నప్పుడు మీ కిది తప్పితంగా తోచకపోయినా, రేపు మీకుమారుడు పెద్దవాడయి మీకోడలిని వదిలిపెట్టి బోగందాన్ని వుంచుకొని యింట్లోడబ్బంతా పాడుచేస్తూ వుంటే అది తప్పితం అవునో కాదో మీకు బాగా తెలుస్తుంది.

బుచ్చి—తెలిసి మనము యేమిచేస్తాము? బోగంవాళ్ళనూ గుడిసేటివాళ్ళనూ అందరినీ మనము వ్యభిచారం మాని పెళ్ళి చేసుకోమంటే వాళ్ళు చేసుకుంటారా? ఆడవాళ్ళనే మానపలేకపోతే మనము మగవాళ్లను యెక్కడ మాన్పకలుగుతాము?

వీర—నేను చెప్పినదాన్ని తిన్నగా వినండి. మీచిన్నతనంలో మగవాళ్ళల్లోనైనా యింతవ్యభిచారం వుండేదా? ఎవడైనా వకడు ఆకాలంలో ముండను వుంచుకుంటే పెద్దమనుష్యులు యెవరూ వాణ్ని మర్యాద చెయ్యకపోవడంచేత భయం కలిగి తక్కినవాళ్ళందరూ నీతిగలిగి వుండేవారు. యిప్పుడు పెద్దమనుష్యులు చూచి హర్షించి వూరుకోవడంచేతనే కాదా ప్రతివాడున్ను విచ్చలవిడిగా భార్యలను వదిలిపెట్టి ముండలను వుంచుకుంటూ వున్నారు?

బుచ్చి—యెనళ్ళూ వుంచుకోనక్కరలేకపోతే లోకంలో బోగం వాళ్లను బ్రహ్మదేవుడు యెందుకు పుట్టించినాడు? అందరూ వ్యభిచారం మానితే వాళ్లగతి యేమి కావలసివుంటుంది? యిప్పుడు సంసారులే

బోగంవాళ్లకంటే యెక్కువగా జారత్వం చేస్తూవున్నారు. . వాళ్ళను యెవరు యేమంటూ వున్నారు? ఆడవాళ్లనే యేమీ చెయ్యలేకుండా వూరుకుంటూ వుండగా మగవాళ్లను ఆజ్ఞపెడితే సాగుతుందా?

వీర—ఆడవాళ్ళు వ్యభిచరిస్తేమాత్రము చూస్తూ యెవరు వూరుకోమన్నారు? ఆలాటివాళ్ళను నలుగురిని యింట్లోనుంచి వెళ్ళి కొడితే తక్కినవాళ్ళకు బుద్ధి వచ్చి తిన్నగా వుంటారు. మనమతంలో ఆలాగంటిపని లేకపోవడంచేతనే ప్రతీఆడదీ స్వేచ్ఛగా తిరుగుతూ వున్నది.

బుచ్చి—ఆడవాళ్ళుచేసేదిరహస్య కృత్యం. అది పబ్లిక్‌లోకి తీసుకొనివస్తేసంసారాలు కూలి పోవా? మన మాలాగంటిపనులలోకి దిగితే పాపం వస్తుంది.

వీర—పోనీ బహిరంగంగా తిరిగే మగవాళ్ళమూట ముందు ఆలోచించరాదా? వకణ్ణి యిద్దరిని కులంలో వెలివేస్తే తక్కినవాళ్ళందరూ వక్కదెబ్బను బోగంవాళ్లను విడిచిపెడుతారు.

బుచ్చి—మగవాళ్ళకు తప్పితంలేదు. అయినాకానీ నేను మీతో బాగా వాదించలేను. వచ్చేవారం మావాళ్ళందరినీ తీసుకొనివస్తాను. అప్పుడు బోగంవాళ్లను వుంచుకోవడం మంచిదా కాదా అని వాదం చేతాము. ఎవరు గెల్చేదీ మీకప్పుడు విశదం అవుతుంది. ఇప్పుడు చీకటి పడుతూవున్నది. ఈపాటి యింటికివెళుదాము. సభ మర్తబుచెయ్యండి.

(అందఱును వెళ్ళుచున్నారు.)

౨. ప్రదేశము—నృసింహారాజు పంతులుగారి కచేరీసావిడి.

[గతవారము వచ్చినవారును వెంకన్నగారు మొదలయిన మఱికొందఱును

ప్రవేశించుచున్నారు]

నృసి—ఏమండీ బుచ్చిరాజుగారూ ! మీరు కిందటిసారి మీ స్నేహితులనందరినీ వాదించడముకు తీసుకునివస్తామన్నారు. యిప్పుడందరూ వచ్చినారా ?

బుచ్చి—తొందరపని వుండడంచేత పారెవరూ వచ్చినారు. గంగాధరశాస్త్రుర్లుగారు భోజనం చెయ్యడంతోనే రహస్యస్థలమునకు శయనింప బోయినారట. నాగభూషణరావుగారును రామసోమయాజులుగారును తామిటువంటిసభలకు రామన్నారు. సుబ్బయ్య సోమయాజిగారు వెయ్యిమందిచేరి వెయ్యిసభలు చేసుకొన్నా తమ కేమీ లక్ష్యములేదన్నారు. ఒక వెంకన్నగారుమాత్రము వచ్చినారు.

వెంక—బోగందాన్ని వుంచుకోవడంవల్ల యేమిదోషంవున్నదో ముందుగా నాకు చెప్పండి.

వీర—బోగందాన్ని వుంచుకోవడంవల్ల అన్నీ దోషాలే. చిన్న పుటిమంచి తల్లిదండ్రులు పెంచిన దేహం పాడవుతుంది; పెద్దలుచెప్పిన ధర్మము లన్నీ నేలపా లవుతవి; పూర్వులు సంపాదించిపెట్టిన ధనమంతా పోతుంది ; మంచివారు మనసు విడిచిపెట్టగా దుర్మార్గులతో సహా వాసమబ్బుతుంది; భార్యలును బిడ్డలును దుఃఖిస్తారు ; యోగులు నిందిస్తారు; నరకము మనకోసము యెదురుచూస్తూ వుంటుంది ; జూదము, పానము, అసత్యము మొదలయిన దుష్కార్యముల కన్నిటికిని లోబడ వలసి వస్తుంది.

వెంక—యివన్నీ విచారితై లోకంలో మనము సుఖపడేది యెట్లాగు ?

వీర—వేశ్యాసంభోగంవల్ల మీరేమో సుఖపడుతూవున్నామని భ్రమపడుతూవున్నారు. మీరనుభవించేదల్లా దుఃఖమేకాని సుఖమెంతమాత్రమూ కాదు. తాగి కిందపడి దొర్లుతూవున్నప్పుడు సుఖముగానే కనపడినను తరువాత దేహము నొప్పిచేసి దుఃఖమని తెలిసేలా గుననే జారత్వం చేసేవాళ్ళకున్న ప్రస్తుతకాలంలో యెట్లావున్నా తరువాత వయసుచెల్లి బాధపడేటప్పుడు మొదట పడ్డదంతా దుఃఖమేనన్నసంగతి తెలుస్తుంది.

వెంక—ఈలోకంలో బ్రతికేదే నాలుగుదినాలు. మునలితనం వచ్చినదాకా బ్రతుకుతామో లేదో యెవరు చూచినారు? బ్రతికిన నాలుగురోజులూ సుఖమనుభవించి మరీచత్తాము.

వీర—ముందుసంగతి విచారింపకుండా అప్పటికి తోచినట్లెల్లా చెయ్యడం బుద్ధిమంతుల లక్షణం కాదు. మన మేపని చేసినా ముందు దానివలన సుఖం కలుగుతుందో లేదో చూచుకొని మరీచేస్తూవుండవలెను. అట్లాకాకపోతే అప్పుడు డబ్బువస్తుం దనేనంతోషముచేత దొంగతనాలుకూడా చెయ్యవలసి వస్తుంది. రోగముకు మందువేస్తే వెగటుగావుంటుందని మానుకొని తరువాత బాధపడవలసివుంటుంది.

వెంక—మీరుచెప్పినవానివలె యిందులో యేమైన వెంటనే నష్టం కలుగుతుందా?

వీర—ఒక్కదినము సంభోగ ముపేక్షించి మననరసింహముపడ్డ పాట్లు మీరు చూడలేదా? కాళ్ళపడి ఆరునెలలు తీసుకుని చివరకు చచ్చినవాడే బ్రతికినాడు.

వెంక—అవును. ఆతడు బ్రతకడం తల్లికడుపున మళ్ళీపుట్టడం కాని మరివకటికాదు. అతని తల్లికడుపుచల్లగా నూరురూపాయలు పుచ్చుకొన్నాడెప్పుడు కుదరనిరోగమే కుదిర్చినాడు. స్థిరంగా పక్క

దాన్ని వుంచుకొని దానితో వుంటే యీలాటి వెప్పుడూ తటస్థించవు.

వీర—వక్కదానితోటే వుండేటట్టయితే వక్కభార్యతోనే వుండరాదా? వక వేళ మగవాడు ఆలాగవున్నా డబ్బుకోసం అంగహీనునికైనా తన శరీరాన్ని అమ్మడానికి సిద్ధముగావుండి మాయలూ మంత్రములూ పన్ని బహుకుటుంబములను కూల్చడోయ్యటకయి భూమి మీద అవతరించిన బోగంది వకడితో వుంటుందా?

వెంక—మీరు బోగంవాళ్లను మహాదూషిస్తూ వున్నారు. ఎవ్వరూ వుంచుకోకపోతే భూమిలో బోగంకులం వుంటుందా?

వీర—వుండకపోతే ఏమి నష్టం? వాళ్లు లేకపోతే మన మంతా సుఖపడుతాము. వ్యభిచారమునిమిత్తమై ప్రత్యేకంగా వక జాతిలేకుండా చేయుటకయి మన మంతా త్రికరణశుద్ధిగా యీశ్వరుణ్ణి ప్రార్థించవలెను.

వెంక—మీరు మొట్టమొదటికే బోగంవాళ్లకులానికి పేటన పెడుతూ వున్నారా? వాళ్లు లేకపోతే సంగీతం యేలాగువృద్ధి అవుతుంది? దేవుడివుత్సవాలలోను పెళ్ళిళ్లలోను ఆడేవారు యెవరు వుంటారు?

వీర — కావలిస్తే మగవాళ్లచేత పాడించరాదా? సంగీతం డబ్బుకు పడుచుకునే లంజెలపాలు కాబట్టే దానిగౌరవ మంతా పోయింది. వాళ్ళు పాడేబూతుకూతలకంటే హరికీర్తనలు పాడిస్తే బాగా వుండదా? దేవుడిదగ్గర—

వెంక—అహాహా! హరికీర్తనలు పాడిస్తే వివాహాలు యిఖ బాగానే శోభిస్తవి. యిఖ తాంబూలాలకు పిలిచిన పెద్దమనుష్యులు బాగానే వస్తారు.

వీర — యేమి? ఆలా నవ్వుతా రేమి? పతివ్రతాధర్మము చేర్చవలసిన వివాహములలో లంజలచేత బాతుపాలు పాడిస్తేనేకాని

భగవద్విషయమైనగానము చేయిస్తే బాగావుండదా?

వెంక—మొగవాళ్ళు పాడితే సంగీతము యేమిశోభగానైనా వుంటుంది. వ్యభిచారానికంటే మీ రేమైనా దోషం వుంటుందని చెప్పితే కొంచెం బాగావుంటుందిగాని పాటపాడించడంకూడా కూడ దంటే నలుగురూ నవ్వుతారు. బోగ్గంవాళ్ళు పాడితే యేమిసప్తం వుంటుంది?

వీర—మీ కిప్పు డాలాగే కనపడుతుంది. చిన్నప్పటినుంచీ వుగ్గుపాలతో పురుషులను తమవలలో పడవేసేవుపాయాలే నేర్చుకుని మాయచేసి చేతిడబ్బెల్లను దోచుకొని పరులను పాడుచేయుటకే ప్రతిజ్ఞ పట్టి కంకణముకట్టుకొని కూర్చున్న వెలయాండ్రవల్లసప్తంకలుగుతుందా అని వేరే అడగనక్కర లేదు. నిజానికి వాళ్లు ఆడడం గాదు; తమ అభినయముచేతను దీపమువెలుతురున తళుక్కు మనుమోహినీవేషము చేతను లోబజచుకొని వాళ్లే చూడవచ్చినవారిని తమ చూపులచేత ఆడిస్తారు. అలా చూడవచ్చినప్పుడే మోసపోయి చెడిపోయినవా రెంత మంది వున్నారుకారు? వాళ్లు వ్యభిచరించేవాళ్లు కాకపోతే పాటవల్ల సప్తం లేదు. స్త్రీలే కావలెనంటే సంసారస్త్రీలచేత మంచిగానము చేయించరాదా?

వెంక—వాళ్ళసంగీతం విన్నవాళ్ళంతా చెడిపోతారా?

వీర—అంతా చెడిపోకపోయినా చాలామంది చెడిపోతారు. సంసారము త్యజించి అడవులలో కందమూలాదులు తినేయుషులు సహితము స్త్రీలవలలోపడి వారికి దాసులయి తిరుగుతూవుండేవారని చెప్పుతూవుండగా వుప్పు పులుసూ తిని సంసారములో పడి కొట్టు కుంటూవుండే యితరులకు కామము జయించడానికి శక్యమవుతుందా? ఎంతమంచివాడికైనా మొదట చెడ్డదిగా తోచినప్పటికీ పదిసార్లు

వెళ్ళి వరుసగా బోగంవాళ్లను చూస్తూ వుండడంచేత మనసు చలించి రాగారాగా మంచిదా చెడ్డదా అనే సందేహము కలుగుతుంది. తరువాత మంచిదనే తోస్తుంది. అటుతరువాత సరిగా ఆపనిలో ప్రవేశించుటకే బుద్ధి పుడుతుంది. అప్పుడు మనసు కొంచెం బాధించినా, వారు చెయ్యలేదా వీరు చెయ్యలేదా అని దృష్టాంతములు తెచ్చుకొని సమాధానపరుచుకొని మొదట ఆవృత్తిలో ప్రవేశించినతరువాత క్రమ క్రమముగా బోగంవాళ్లకు యింటిబంటులే అవుతారు. ఏమండీ! లక్ష్మీనరసింహముగారూ! నేను చెప్పినది నిజమా? అబద్ధమా?

లక్ష్మీ—మీరు చెప్పిందంతా వాస్తవము. నాకు చిన్నతనమయినా స్వల్పానుభవంలోనే యిలా చెడిపోయినవాళ్ళను వందమందిని చూచినాను. శుభకార్యములలోకూడా బోగంవాళ్లచేత పాడించడం ఆడించడం బొత్తిగా మానివెయ్యవలెను. అటువంటిసమయములలో మనబంధువులలోనిస్త్రీలే పాటలు పాడితే యెంతబాగా వుంటుంది? ఈబోగంవాళ్లను వుంచుకునేవాళ్లను వకరిని చూచి వకరు పాడవుతూ వున్నారు. మన మందరమూ చేరి వీళ్ళల్లో కొందరిని కులంలోనుంచి వెలివేస్తే అందరూ బాగుపడుతారు. కుంటివాడికీ గుడ్డివాడికీవకడబ్బు యివ్వనివాళ్ళుసమేతం యెంతమంది నెలకు యిరవయ్యేసిరూపాయ లిచ్చి బోగంవాళ్లకు చదువుచెప్పిస్తూవున్నారో చూడండి. యేమండీ బుచ్చిరాజుగారూ! మీ రీవేళ మానము ధరించినారు!

బుచ్చి—గుడ్డు వచ్చి పిల్లను వెక్కిరించినట్టు నేటికాలానికి మీ రందరూ యింగ్లీషు చదువుకొని మమ్ము వేళాకోళం చెయ్యడం ఆరంభించినారు. చెయ్యండి. కలియుగం అయిదువేలసంవత్సరాలు కాలవచ్చినది. ఇఖి వర్తనంకర మవుతుంది. మీవంటిమహానుభావులు కలియుగదేరినతరువాత యెన్నివింతలయినా పుడతవి.

వెంక — దేవతలకాలంనుంచీ వున్న బోగంవాళ్ళనే మీరు వద్దంటూ వున్నారు. యిఖ మీతో మాట్లాడవలసినది లేదు. మీ మనస్సు వచ్చినట్టు చెయ్యండి, చీకటిపడుతూ వున్నది. వెళ్ళిపోదాము లెండి.

(అందఱు వెళ్ళుచున్నారు.)

3. ప్రదేశము—నృసింహారావు పంతులుగారి సావిడి.

[నృసింహారావు పంతులుగారు కూరుచుండియుండగా వెంకన్నగారు

ప్రవేశించుచున్నారు.]

నృసిం—ఏమండీ వెంకన్నగారూ ! యీరోజున వుదయాన్నే యీలాగు దయచేసినారు !

వెంక—కొంచెం కోర్టువ్యవహారం వుండగా మీకు వకాల్తు నామా యివ్వవలెనని వచ్చినాను.

నృసిం—ఆవ్యవహారస్వభావం యేమిటి ?

వెంక — నాతమ్ముడి భార్యా మనోవర్తికి నామీద వ్యాజ్యం వేసినది. అది నాతమ్ముడిభార్యాకాదని అయినా వాదించవలెను. లేదా నాతమ్ముడూ నేనూ విభక్తులముగనుక నేను మనోవర్తి యివ్వ వలసిన జరూరులే దన్నెనా వాదించవలెను.

నృసిం—మీరు మళ్ళీపండితులు ఈలా అబద్ధ మాడవచ్చు నటయ్యా ?

వెంక—“వారిజాతులందు వై వాహికము లందు! ప్రాణవిత్త మాన భంగమందు! చకితగోకు లాగ్రజన్మరక్షణమందు! బొంకవచ్చు నఘము పొంద దధిప!” అని శాస్త్రం వున్నది. ఇది స్త్రీలవిషయం గనుక అబద్ధం ఆడవచ్చును ; అంతేకాకుండా యిందులో విత్తభంగం.

కూడా కలుగుతుందిగనుక అసత్యం పలుకవచ్చును. ఇందులో యింకొక ధర్మసూక్ష్మంకూడా వున్నది. నేను బ్రాహ్మణి. అగ్రజన్మరక్షణమందు కూడా బొంకవచ్చునని యున్నది. యీమూడువిధములచేతనూ యిందులో వెయ్యిఅబద్ధా లాదినా పుణ్యం వస్తుందిగాని పాపంయెంతమాత్రమురాదు.

నృసిం—మీమఱదలు యెన్నేళ్లది ?

వెంక—దానికి పదహారేళ్ళు వుంటవి. మీరు వయస్సు అడిగితే జ్ఞాపకం వచ్చినది. అది వ్యభిచరించి చెడి తిరుగుతూ వున్నదిగనుక మనోవృత్తి యివ్వవలసిన పని లేదని వాదిస్తే బాగావుంటుందా ?

నృసిం—వెంకన్న గారూ ! మీరు శాస్త్రం చదువుకొన్నందుకు పూరికేపోయిందికాదు. మీరు అసమానములైన పూహలు పూహిస్తూవున్నారే.

వెంక—ఇందులో నేను చేసిన పూహయేమున్నది! నేను చెప్పినదంతా శాస్త్రం, శిష్టులకందరికీ పురాణాలు పరమప్రమాణాలు. యిప్పటివాళ్ళు యింగ్లీషు చదువుకొని నాస్తికులయి పురాణములు ప్రమాణములు కావంటారు. వీళ్ళముఖం చూస్తే పాపం వస్తుంది. నిన్నటిసభలో చూచినారుకారా ?

నృసిం—నిన్నటిమీటింగులో యేమిఅక్రమం జరిగింది ?

వెంక—అంతా అక్రమమే అక్రమంగాక కొంతక్రమం యేడిసిందాయేమిటి ? మీరు యింగ్లీషురానివారుగనుక మనవిచేస్తూవున్నాను. కృతయుగంనాటినుంచీ వస్తూవున్న సదాచారం యిప్పుడు మానవలె నట ! పూర్వము పురూరవుడు ఊర్వశిని వుంచుకోలేదా ! మనుష్యులమాటయేమిటి ? దేవతులందరూ రంభ మేనక మొదలయిన వాళ్ళను వుంచుకోలేదా ? యజ్ఞాలు మొదలయిన పుణ్యకార్యాలు

చేసి స్వర్గానికి వెళ్ళినా అక్కడా రంభామొదలయిన దేవవేళ్ళలతో సంభోగమేనా మరియేమైనా వున్నదా? యేమీ తెలియక నాలుగు యెంగిలి యింగిలీషుముక్కలు చదువుకోవడంతోటే వొళ్లెరుగక పూర్వాచారాన్నీ పెద్దలిసీ దూషిస్తారు.

నృసిం—పూర్వాచారం మంచిదో కాదో ఆలోచించనక్కర లేదండీ !

వెంక—మీకుకూడా యిటువంటిబుద్ధి పుట్టిందండీ ! ఇది కలియుగం యెవ్వరేమిచేస్తారు? యిఖశాస్త్రాలు చేసిన పూర్వపువాళ్లంతా వట్టిబుద్ధిహీనులు ! అనాదిగా జరుగుతూవున్న ఆచారాన్నిమాన్పడానికి నాలుగువచ్చీరాని యింగిలీషు ముక్కలు చదువుకోవడంతోటే మనముమహాబుద్ధిమంతులము! “యథారాజాతథాప్రజా” అన్నాడండీ. గోవుమానం తినేవారు ప్రభుత్వానికి వచ్చినతరువాత యిఖ యెలా అవుతుందండీ ? ఇప్పుడు బొత్తిగా సిఙ్గులుపోయినవికదాండీ ? సహగమనం చెయ్యనియ్యరు గదాండీ ? అమ్మవారని ఆలోచించకుండా గోదావరిని కట్టివేసినారుగదాండీ ? దేవతులనే యీలా చేసే వాళ్లకు మనుష్యులంటే లక్ష్యమే లేదు. బ్రాహ్మణుల మాన్యాలకు పన్నులు కట్టినారు. “కతా పంచ సహస్రాణి జాయతే వర్ణసంకరః” అన్నమాట నిజం అయినది. అందరికంటే బ్రాహ్మణులయెక్కు వేమంటారు ; గుల్లో దేవుళ్ళను రాళ్లంటారు; దయ్యాలు లేవంటారు. పురాణాలలో చెప్పిన కల్లుసముద్రాలూ నేతీసముద్రాలూ అబద్ధ మంటారు ; సూర్యుడూ చంద్రుడూ అచేతనములంటారు ; వారికి పెళ్ళాలూ బిడ్డలూ వుండరంటారు; నదులలో స్నానంచేస్తే పాపాలు పోవంటారు ; వకటేమిటి ? యింగ్లీషుచదువుకున్నవాళ్లకు సర్వం నాస్తి. అటువంటి నాస్తికులను పట్టుకొని శిక్షించేవారు లేరు. పూర్వంవలె రాతిగానుగులలోపెట్టి

ఆడించేరాజు లుంటే వీళ్ళు యిట్లా అంటారండీ?

నృసిం—పురాణాలలో చెప్పినసంగతులన్నీ నిజమేనండీ?

వెంక—నిజంగాక యీమంత్రాలూతంత్రాలూ అబద్ధమనుకున్నారాయేమిటి? అన్నీనిజం. ఇంగ్లీషువారు వూరికే ధనం పాడుచేస్తూ వున్నారుగాని యీకాలవలు తవ్వించడం మానివేసి బ్రాహ్మణులకు డబ్బిచ్చి వరుణమంత్రాలు చదివించి సహస్రఘటాభిషేకాలు చేయించమనండి. వర్షాలు యెలాకురుసి పంటలు పండుతవో చూతాము. ఈ సేసలన్నిటినీ తీసివేసి బ్రాహ్మణచేత మహామంత్రాలు జపంచేయిస్తే శత్రువులంతా వక్కదెబ్బలో నశించిపోరండీ? భూకంపాలు మొదలయినవి. వస్తే తక్కినపనులన్నీ మానివేసి గ్రహశాంతులు చేయ్యవలెను.

నృసిం—గవర్నమెంటువారు వట్టి పిచ్చివాళ్లుగాని మీవంటి పెద్దలతోచన పుచ్చుకోవలసినది.

వెంక—నాతోచన పుచ్చుకుంటేనా, యింతమందిదేవుళ్ళు వుండరనే యీనాస్తికులందరినీ వక్కసారి జయిలులో పడవేయిస్తును. ఇప్పటివాళ్లకు గురుశుశ్రూష బొత్తిగా లేదు. నేను మాగురువుగారి వద్ద చదువుకొనేటప్పుడు దొడ్డి తవ్వి సంవత్సరానికి కావలసినకూరలు పండించేవాడిని; యిద్దరుకూలివాళ్లు మొయ్యలేనిమూటలను పొలంలో నుంచి పట్టుకొనివచ్చి యింటికాడ వప్పగించేవాణ్ని; మట్టిఆకులు కోసి తెచ్చి విస్తళ్ళు కుట్టేవాణ్ని; యిట్లోపనులన్నీ నేనే చేసేవాణ్ని; ఆయన అనుగ్రహం వచ్చి తీటుబడిగా వున్నప్పుడు రెండుముక్కలు చెప్పేవాడు; వొక్కొక్కనాడు అదీ లేదు. అలా కష్టపడి యిరవయి యేళ్ళు వ్యాకరణం చదువుకొన్నాను. అలా కష్టపడడంచేత మావిద్యలు ఫలిస్తవిగాని యిప్పటివాళ్ల చదువులు ఫలిస్తవండీ? యింగ్లీషు చదువు

కొన్నవాళ్ళు వట్టి దురాచారులు; నదిలో బురదనీళ్లని నూతినీళ్లలో మునుగుతారు; స్నానము చెయ్యడం వంటిశుభ్రంకోసమట! వట్టి దుర్విసీతులు గుడ్డివాళ్లకూ కుంటివాళ్లకూ దానంచేస్తే పుణ్యం వస్తుందట! ప్రాచీనసదాచారములను దూషిస్తారు; యీ బోగంవాళ్లను పుంచుకోవడం యెంతకాలంనుంచి వస్తూవున్నసదాచారము? మీరు కూడా యిందులో ప్రవేశించడం బాగావున్నది కాదు. వీరభద్రుడు మొదలయినవారు వట్టి దుర్వాదములో దిగుతారు; తదనుగుణంగా శ్రుతుల కపార్థాలు చేస్తారు; స్మృతులకు తమ యిష్టానుసారముగా అర్థం చేస్తారు; శ్రుతిస్మృతులలో వ్యభిచారం కూడదంటే దానికి బోగంవాళ్లనుకూడా పుంచుకోరాదని అర్థమట; అట్టివారు కలి పురుషులు. యీ నవనాగరికులమాటలు నమ్మి మోసపోయి యీ సదాచారములను మీరు మాన్ప పూనుకుంటే నిందలపాలయిపోతారు. ఇలా చెడిపోతారంటే వాళ్ళు మావంటిసాధువులను నిందిస్తారు. మీరిందులో ప్రవేశించ వద్దు. మీశ్రేయస్సు కోరి చెప్పినాను. బాగా ఆలోచించుకోండి. నావ్యాజ్యంలో వకాల్తునామామాట యేమి చేసినారు?

నృసిం—నేను మీవ్యాజ్యంలో వకాల్తునామా పుచ్చుకోను. మరివకస్త్రీడరు కియ్యండి. నేను అబద్ధపువాదం చెయ్యను.

మొక—యీమాట మొదటనే చెపితే యిదివఱకే వెళ్లిపోదునే. బ్రాహ్మణకార్యం ఫీజు లేకుండా చేస్తారేమోనని ఆశపడి వచ్చినాను.

(అని కోపముతో వెళ్లిపోవుచున్నాడు.)

తృ తీ యాం క ము.

౧. ప్రవేశము—నృసింహారావుపంతులుగారి సావిడి.

[నృసింహారావుపంతులుగారును, సుబ్బారావుపంతులుగారును

ప్రవేశించు చున్నారు.]

నృసిం—సుబ్బారావుగారూ ! ఒకచిత్రము జరిగింది విన్నారా

సుబ్బా—ఏమిచిత్రము ?

నృసిం—నెలదినములనుంచి మన బాపిరాజుగారు నెలకు యిరవై రూపాయలుజీతం చేసి బోగందాన్ని వుంచినారట !

సుబ్బా—ఆఁ ! ఇది మహా ఆశ్చర్యంగా వున్నదే ! నిజంగానే ఆయన బోగందాన్ని వుంచుకొన్నారా ? ఊరికే మీరు వేళాకోళానికన్నారా ?

నృసిం—వేళాకోళానికి కాదు. నిజమే చెప్పుతూ వున్నాను. నేనున్న నిన్నరాత్రి విని మొట్టమొదట నమ్మలేదు. తరువాత వాకబు చేస్తే నిజమని రూఢిగా తెలిసింది.

సుబ్బా—ఆయన యెప్పుడూ పరశ్రీలవంక మొగం యెత్తి ఐనా చూచేవాడు కాడే.

నృసిం—అవును. ఆయన అలాటివాడే. మొట్టమొదట నేను వనికి సిఫారసు చెయ్యడానికి సబుజడ్డిగారియింటికి తీసుకునివెళతానంటే అక్కడ యెప్పుడూ బోగంవాళ్ళు వుంటారని వకపట్టాన వచ్చినాడు కాదు. తరువాత మెడలువిరిచి వకరోజు బలవంతముగా తీసుకు వెళ్ళినాను.

సుబ్బా—అప్పు డేమి జరిగింది ?

నృసిం—సావిట్లో బోగంవాళ్ళు కూర్చున్న పక్కకు దూరంగా

వకమూలను కూర్చున్నాడు. వాళ్ళు పాడుతూవున్నంతసేపూ వాళ్ల మొగంవంకనైనా చూడక తల వంచుకొని కూరు చున్నాడు.

సుబ్బా — తరువాత రోజూ ఆయనదర్శనానికి వెళుతూ వచ్చేవారా?

నృసిం—వీధిలో నిలుచుని కనుక్కుని బోగంవాళ్ళు లోపల లేరని కబురు తెలిసినతరువాత మరీ లోపలికి వెళ్లేవారు. ఆయన వెళ్ళిన తరువాత బోగంవాళ్ళు వస్తే మధ్య లేచిపోతే బాగుండదని విధిలేక ముళ్లలో కూర్చున్నట్టు కూర్చుండేవాడు.

సుబ్బా—అటువంటివాడు ముండను యేలాగు వుంచుకున్నాడండీ? ఇది మహాఆశ్చర్యంగా వున్నది.

నృసిం—చెపుతానువినండి. యివతలకు వచ్చినతరువాత అక్కడ బోగంవాళ్ళు వుంటారని వెళ్లడానికి సిగ్గవుతూవున్నదని నాతో వూరికే చెపుతూవుండేవాడు. ఇలాకొన్నాళ్ళు జరిగినతరువాత పాట వింటేయేమని తలయెత్తకనే మెల్లిగా చెవివొగ్గి పాట వినమొదలుపెట్టినాడు. తరువాత కొంచెందగ్గిరగా కూర్చుంటేనేకాని పాట తిన్నగా వినపడదని కొంచెంకొంచెంగా యివతలకు జరగడం ఆరంభించినాడు.

సుబ్బా—పాటమాత్రము వింటూవుంటే యిబ్బంది లేదు. మనంమాత్రం తాంబూలానికి వెళ్ళినప్పుడు వినడం లేదా?

నృసిం—అలాకొన్నాళ్లు జరిగినతరువాత మొగంవంక చూస్తే యేమని యెవరూ చూడనప్పుడు సేత్రాభినయం చూడడానికి వాళ్ల మొగంవంక చూస్తూ యెవరయినా చూచినప్పుడు చూపుమళ్ళించుకుంటూ వుండేవాడు. ఈప్రకారం కొన్నాళ్ళు జరిగినతరువాత మఱి వకడు చూస్తూవున్నాకానీ అందరూ చూడడంలేదా అని పాడేదాని అభినయం బాగా చూడమొదలుపెట్టినాడు. క్రమక్రమముగ నంగీత

మందలి అభిరుచి అధికమై సబుజుడీగారియింటికి తరుచుగా వెళ్లడం సాగించినాడు.

సుబ్బా — చూచినారా తఱుచుగా చూస్తూవుండడంచేత యెలాగంటిమార్పు కలిగిందో !

నృసిం—అదియేమిమార్పు ? చూడగా చూడగా అభినయ మందు దృష్టిలేక దానిమొగం చూడవలెననే చూడమొదలుపెట్టి నాడు ; కాని ప్రధమమందు ఆలాచూడడం అన్యాయమని తోచి బుద్ధి మళ్ళించుకుంటూ వుండేవాడుగాని రాగారాగా మాటిపోయి వూరికే మొగంచూస్తే యేమిదోషం అని అందం చూచి ఆశ్చర్యపోవ డముకు ఆరంభించినాడు.

సుబ్బా—అంతవఱకువచ్చినప్పుడు చెడిపోవడముకు సం దేహం లేదు.

నృసిం—అలంకరించుకొనివచ్చి దీపమువెలుతురున పాడుతూ వుంటే దానిమొగం అంతకంతకు మరింత అందముగా కనుపడుతూ వుండేది. తరువాత దానిపొందు యెంతసుఖముగా వుంటుందో అని బుద్ధిపుట్టిందట. యీసంగతంతా నాతో అతడు వెనుకచెప్పి తనబుద్ధి మళ్ళించుకున్నాననిన్నీ వాళ్లయింటికిమాత్రము యెప్పుడూ వెళ్లననిన్నీ చేతిలో చెయ్యి వేసినాడు. ఇంతలో అతనికి సబుజుడీగారు కోర్టులో స్ట్రీడరుపని వేయించినారు.

సుబ్బా—పని అయినతరువాత యేమయినది ?

నృసిం—పని అయినతరువాత సబుజుడీగారి అనుగ్రహంచేత డబ్బుకూడా దొరకడం ఆరంభించినది. బోగందానితో సంభోగం దోష మనితోచినా, మాటాడడంలో యేమీ దోషంలేదని ఆపాడేదానితో సరసాలాడడం ఆరంభించినాడు. ఇలాగు సరసాలెక్కువ కావడంతో టే

తక్కినవారు తెలుసుకని కారువా పట్టించినప్పుడు దానిచేత ఆయనకు గంధం పూయించడం ఆరంభించినారు. ఆస్పర్శసుఖంవల్ల స్వర్గం దొరికి నట్టు సంతోషించి వక్కమాటు యెలాగైనా దానిపొందు పడయవలె నని రాత్రి దానియింటికి సగందూరం వెళ్ళి పాప మని తోచి మళ్ళీ వచ్చినాడని ఆయన స్నేహితుడేనాతో చెప్పినాడు.

సుబ్బా—తరువాత యేమయింది ?

నృసిం—ఇట్లుకొంతకాల మాబోగముదానిమొగము చూచి నప్పుడెల్లాః! ఆశ పీడింపగా, పాపమని మనసుబోధించి నివారింపగా, తుదకు కామబాధకు లోబడి పాపభీతివిడిచి చొరవచేసి వకసారి దాని యింటికి వెళ్ళినాడట. అటుతరువాత అతణ్ణి మనసు బహువిధాల చీవాట్లు పెట్టి బాధింపగా పదిదినము లేమీతోచకుండావుండి దాని ముఖం తఱచుగా చూస్తూ వుండడంచేతనూ దాని మాయమాటలు పలుమాటు వింటూవుండడంచేతనూ దానివలలోబడి నెలదినముల నుంచి దాన్ని బహిరంగంగానే వుంచుకొన్నాడట.

సుబ్బా—బాపిరాజుగారిని ఆయనబంధువులుయెవరూ కూకలు వేసినారుకారా ?

నృసిం—మొట్టమొదట కొన్నాళ్ళు బంధువులకు మొగం కన వర్చకుండా తప్పించుకొని తిరుగుతూ వుండేవాడు. తరువాత కనపడ వారుచెప్పిన బుద్ధివిని మాటాడక వూరుకుండేవాడట ! ఇప్పుడిప్పుడ బోగందాన్ని వుంచుకుంటే యేమిదోషం ? నేను మాననని తెగిం న్నప్పట్లా చెవుతూవున్నాడట.

సుబ్బా—వాళ్ళవలలో పడ్డతరువాత మళ్ళీడం కష్టం. ఇది చదివోతాడు.

నృసిం—ఇక చదివోవడంయేమిటి ! యిదివఱకే చదివోయి

నాడు. డబ్బంతా దానికి దోచిపెడుతూవున్నాడు. ఈనెల్లాళ్లలోను రెండువేందల రూపాయలు పాడుచేసినాడు. పెళ్ళాముమెడలోవున్న పట్టెడ కొట్టి తీసుకొనిపోయి తాకట్టుపెట్టినాడు. తండ్రిగారు సంపాదించినవెండిచెంబులజోడు నిన్నవుదయాన్ని అమ్మివేసినాడు.

సుబ్బా—ఆరంభంగనుక వళ్ళూ పయూ తెలియకుండా డబ్బు పాతివేస్తూవున్నాడు. దానితల్లి మహాచెడ్డముండ.

నృసిం—చెడ్డముండయేమిటి? ఇదివరకు యెందరు లక్షాధికారులను బిక్షాధికారులను చేసి ముష్టిచెంబు చేతికిచ్చి గుమ్మంవద్దకు రాకుండా తరిమివేసింది? బాపిరాజుగారు బుద్ధిమంతులూ చదువుకున్నవారూ అని సంతోషిస్తూవుంటే తుద కీప్రకారం దిగింది.

సుబ్బా—ఇక ముం దేమవుతుందో? యితటితోనైనా బుద్ధి తెచ్చుకుని మళ్ళుకోవడం వుత్తము.

నృసిం—ఇక మళ్ళడం అబద్ధం. ఇదివఱ కీవృత్తిలో ప్రవేశించిన వారి నందరినీ చూడడం లేదా యేమిటి? వీరియెక్కు వేమిటి? రెండు రోజులు పోయినతరువాత యిల్లూ వాకిలీకూడా అమ్ముకొని సమస్త పాడుపనులకూ లోబడి యిల్లూ వళ్ళూ గుల్ల చేసుకుంటూ యెప్పుడో వకప్పుడు రోగాలచేత దేహం విడుస్తాడు. తరువాత పెళ్ళాము తిండి తికాణా లేకుండా ఫలానివాడిపెళ్ళాము నని ముష్టి యెత్తుకొని బ్రకుతుంది.

సుబ్బా—పోనియ్యండి. వకసారి బాపిరాజుగారిని మనయంటికి పిలిపించి మొగము వాచేటట్టుగా రహస్యంగా చివాట్లుపెట్టి మళ్ళించి దానికి ప్రయత్నం చేతాము. వినకపోతే అతనికర్మము మన మే చేస్తాము? నాకు పనివున్నది వెళ్ళి వస్తాను. (అని వెళ్ళుచున్నాడు)

౧. ప్రదేశము — పట్టణమందిరము.

[పెన్ పన్ డ్ మునసభకు భీమరావుపంతులుగారును, నృసింహారావుపంతులుగారును, రామసోమయాజులుగారును మఱికొందఱును ప్రవేశించుచున్నారు.]

భీమ — ఏమండీ! ఈరోజున మూడుగంటలకే సభ అని వర్తమానం పంపినా యింకా అందరూవచ్చినారుకారేమండీ? ఇంతేనా యింకా యెవరైన వచ్చేవారున్నారా?

నృసిం— తమరు సభ చేయిస్తామంటే రానివా రెవరైనా వుంటారా? అందరూ వస్తారు. మీసభ చెయ్యడంవుద్దేశ మేమో నాకు తెలియదు.

భీమ — మీ రీమధ్య బోగంవాళ్ళవిషయంలో కాదా వూళ్లో చాలా గడబిడ చేస్తూ వచ్చినారు; ఆవిషయములో నేను మీ అందరి కంటె యెక్కువఅనుభవం గలవాడిని గనుక నాకు తోచినసంగతి చెప్పడానికి మిమ్మలినందఱినీ పిలిపించినాను.

నృసిం—తమరు మాప్రయత్నానికి అనుకూలంగా చెప్పుతారా ప్రతికూలంగా చెప్పుతారా?

రామ—తప్పకుండా వారు మాపక్షంగానే వాదిస్తారు. వారు మీకు ప్రతికూలంగా గాకపోతే అనుకూలంగా చెప్పుతారా? లోకానుభవం గలవారందరూ మాపక్షంగానే మాటాడుతారు.

భీమ — నేను యేపక్షంగా! మాట్లాడేదీ అందరూ వచ్చిన తరువాతగాని చెప్పను. ఈలోగా మరివకసంగతి యేదైనా మాటాడుకొందాము.

రామ—మీరు పింఛన్ పుచ్చుకొని అప్పుడే రెండేళ్ళకావచ్చినా కాబోలును. మీరు మునసభీ మహాబాగా చేశారు.

భీమ—ఈజనవరిలో రెండేళ్ళ మీదమూడుమాసము లయినది

పనిలో వున్నప్పు డేమీ తెలిసింది గాదు. ముసనఫీ చేసేకాలంలో నేను నెలకు ఖదివేలు సంపాదించేవాణ్ని. పని మానుకునేవరకు పూర్వం సంపాదించినది వక్కగుడ్డిగవ్వ లేదు. ఇప్పు డింకా నాకు రెండువేల రూపాయలరుణా లున్నవి.

రామ — ఎంతసంపాదించినాకానీ మీ రెవరినీ రొప్పుపెట్టి పుచ్చుకునేవారు కారు.

భీమ—నిర్భంధపరి స్తేనేకాని యెప్పుడూ డబ్బుయివ్వరు. స్త్రీడ ర్లందరితోనూ స్నేహంగా వుండి వాళ్ళు యేమి అల్లరిచేసినా మాటాడే వాణ్ని కాను. అందుచేత వక్కమోస్తరుగా అంతకాలం సాగివచ్చినది.

రామ — శివిల్ కోర్టుకు యెదుట మీకచేరీ వుంటూవున్నా యేమీలక్ష్యం లేకుండా అంతకాలము సాగిరావడం చూస్తే మీరు బహుజాగ్రత్తగా పనిచేసినట్టు కనపడుతుంది.

భీమ—జాగ్రత యేమిటి? నేను సాధ్యమయినంతవరకు న్యాయ మయినపక్షముననే డబ్బు పుచ్చుకుని జడ్జిమెంటు హైకోర్టుకువెళ్లినా తిరిగిపోకుండా వుండేటట్టు వ్రాసేవాణ్ని. చిల్లరగా పుచ్చుకున్నంత లాభము మరి యెందులోనూ లేదు. ఇచ్చేవాడికీ కష్టంగా వుండదు. పుచ్చుకునేవాడికీ కావలసినంతడబ్బు వస్తుంది. నేను పిటీషనువక్కంటికి రూపాయీ అర్థా పావలా చొప్పున పుచ్చుకున్నా ఫక్తు పిటీషన్లలో రోజుకు ముప్పయిరూపాయలకు తక్కువలేకుండా కళ్లచూచేవాణ్ని. నేను లంచం పుచ్చుకుంటా నని హైకోర్టుజడ్జీలకు తెలుసును. శివిల్ జడ్జీకి తెలుసును. అయినా నేను యెప్పుడూ దొరికేవాణ్ని కాను. నాలుగు, మూడు లంచం యిచ్చేవాళ్ళు ఫిర్యాదు చేసుకోరు. ఫిర్యాదు చేసుకున్నా రుజువుపర్చడం మహాకష్టం. ఎదురు ఫిర్యాదు చేసినవాడికీ శిక్ష అవుతుంది.

వృసిం—అరుగో మనవా రంతా వస్తూ వున్నారు.

[ప్రదిపం డెండుగురు పెద్దమనుష్యులు ప్రవేశించుచున్నారు.]

రామ—అందరున్నూ వచ్చినారు. వేగిరం యీమీటింగు విషయం చెప్పి వెయ్యండి మళ్ళీ చీకటిపడుతుంది.

భీమ—(లేచి నిలుచుండి) నాయందు దయచేసి పెద్దమనుష్యులంతా దయచేసి వున్నారు. మీరు చేసేసభవిషయమై రెండుమాటలు మనవిచేసుకుంటాను. ఈవిషయంలో నాకు వున్న అనుభవం మీలో యెవరికీ లేదు. నేను మునసభీ చేసేకాలంలో బొక్కొక్కనెలలో యిరవై వేలరూపాయలు సంపాదించానన్నా నమ్మవలెను. అంతడబ్బు సంపాదించినా యింకా సంపాదించవలెననే వుండేది. నాడబ్బంతా ముండలక్రింద ఖర్చుపెట్టేవాణ్ని. అప్పుడు యెవరుచెప్పినా వినక బోగందాన్ని చూస్తే నాకు స్వర్గం దొరికినట్టు వుండేది. అప్పుడు వాళ్ల మాయలో బడి లోకం తెలిసేదేకాదు. దానికి ఫలం డబ్బంతాపోయి రుణాలపా లయి వుండడమే కాకుండా రోగాలచేత వళ్ళంతా పాడు చేసుకుని యిప్పటికీ బాధపడుతూ వున్నాను. ఈబాధ చూస్తే బొక్కొక్కప్పుడు దేహంవిడిస్తే బాగావుంటుందని తోస్తుంది. నిర్దోషులయిననాకొడుకులు నాదోషంచేత వచ్చినజాడ్యాలచేత ముగ్గురు వరుసగా పోయినారు. నాభార్య బ్రతికివున్నంతకాలమూ జాడ్యాలచేత బాధపడుతూనే వుండేది. ఇప్పుడు నేను యీలోకం వదిలిపెట్టడానికి సిద్ధంగా వున్నాను. వెళ్లేటప్పుడు పాపం వొకటితప్ప వెంటవచ్చేది మరి యేదీ కనపడడం లేదు. కాస్త దేహంలో జబ్బువచ్చినప్పుడల్లా మరణం జ్ఞాపకంవచ్చి నేను పడేబాధ యింతం తని చెప్ప శక్యముగాదు. కాబట్టి మీరు నాబుద్ధి విని బోగంవాళ్లసహవాసం మానివేస్తారని మిక్కిలి కోరుచున్నాను. అందువల్ల మీకు ఇహపరములు రెండూ కలవు.

నృసిం—వారు బహుబాగా చెప్పినారు. వారు పెద్దలు గనుక
అందఱూ ఆప్రకారం నడుచుకుంటే సర్వోత్తమముగా వుంటుంది.

రామ—మేము చేసేపని అక్రమమైనదని మాకూ తెలుసును.
అయితే పడుచుతనంలో వుండడంచేతనూ అలవాటుపడడంచేతనూ
వకపట్టాన మానలేకుండా వున్నాము. మీరు మీఅనుభవంచేత
సమస్తకష్టములనూ తెలుసుకొని మాకు హితం చెప్పతూ వున్నారు
గనుక సాధ్యమయినంతశీఘ్రంగా మావృత్తినుంచి మళ్ళుకుంటాము.

భీమ—మీ కీబుద్ధి స్థిరంగా వుండేట్టు చేయవలె నని నా
యిష్టమై వమును నిత్యమూ ప్రార్థిస్తూ వుంటాను.

(అని సభ చాలించుచున్నారు.)

సంపూర్ణము.

వి నో ద త ర ం గి ణి

ప్రథమాంకము.

౧. ప్రదేశము—సోమయాజులుగారియిల్లు.

[సోమయాజులుగారు ప్రవేశించుచున్నారు.]

సోమ—(తనలో) వార్ధకదశలో వివాహము చేసికొన్నవారికి పాల్గొక్కడను యీలాగుననే యుండును. “ఆలు కా దది వ్రాల”న్న సామెత నాకిప్పుడనుభవమునకు వచ్చినది. అయ్యో! అంతమంది వద్ద నుచుండగా వినక బుద్ధి గడ్డితిని వివాహమాడినపాపఫల మనుభవింపక తీటునా? పెద్దభార్య పోయినతరువాత నాలుగేడ్లదాక ఎవ్వరును పిల్లనియ్యనందున పాలలో బడ్డ బల్లిలాగున పరితపించి, తుదకు యజ్ఞము నిమిత్తము యాచించి ఆర్జించిన సొమ్ములోనుండి మిగుల్చుకొన్న ఆరువందలరూపాయలును పిల్లదానితండ్రిమొగమున తగులబెట్టి ముందెంతో సుఖపడవలె నని కొండంత ఆశతో ఆఱుసంవత్సరములపిల్లను కట్టుకొన్నాను. కొత్తగా గృహప్రవేశమునకు తీసికొని వచ్చినప్పుడు నన్నును ఆచిన్నదానిని చూచి, యెఱుగనివారందఱును నాకది మనుమరాలనుకొనిరేకాని యెవ్వరును భార్యయని తెలిసికోజాలకపోయిరి. పెండ్లి అయినదిమొదలుకొని పిల్లది యెదిగి యెప్పుడుకాపురమునకు వచ్చునా, ఆమహాభాగ్య మంతయు నేనెప్పుడు బావుకొందునా, అని నోటిలో వ్రేలుపెట్టుకొని గుటకలు మ్రింగుచు దినమొక కల్పముగా గడుపుచు నేను తొందరపడినకొలదిని పిల్లడిది యీడేరుట వెనుక కేపుచువచ్చెను. కడపట చిన్నది పెద్దదయి యంతకాలమునకు నాతపము ఫలించెనుగదాయని సంతోషపడెడు దినములు వచ్చునప్పు

టికి దైవము నామేలుచు చూచి ఓర్వలేక యింటికి నాతోకాపురము చేయవచ్చెడులోపలనే దానిని నాపాలిటియమదూతనుగా మార్చివేసి నాడు. అప్పటినుండియు దానికి నాపొడగనబడిన, త్రాచుపామును చూచినట్లుండును. ఈగ్రహచారమునకుతోడు నాకు చంద్రయ్యయను కపటశిష్యుడొకడుకూడ దాపురమయినాడు. వానినిచూచినప్పుడెల్ల దానికి ప్రాణము లేచివచ్చును. అతడింట నున్నంతసేపును కలకలలాడుచు నవ్వుచు ప్రేలుచు స్వర్గములో నున్నట్లుండును; ఆదుర్మార్గుని మాయింటికి రావద్దన్న ఉన్నగోడుకూడ చెడునేమోయని మానుషమునకు నిలిచి నేనెఱిగియు ! ఎఱుగనట్లు నటించుచున్నాడు. నన్ను చూచినతోడనే దాని కేడుపుమొగముపడి యెక్కడలేని చిరాకును వచ్చి నన్ను చండాలుని జూచినట్లు చూచును. రాత్రి నాతో గదిలోనున్న నాలుగుగడియలును మొగము ముడుచుకొని ప్రాణములు బిగబట్టుకొని మాటాడక యమలోకములో ఉన్నట్లుండును. వశ్యోషధము ఇచ్చెదనని యొకవేరు చేతిలోబెట్టి మొన్నటిబైరాగివాడు నిష్కారణముగా నాలుగురూపాయలు ఎత్తుకొని పోయినాడేగాని, మందుగుణము కొంచెమయిన అగపడి అది నాతో మొగమిచ్చి మాటాడుటయయినను లేకపోయెను ! అదిగో సోమిదేవి చీపురుగట్ట పట్టుకొని చావడిలోనికి వచ్చుచున్నది.

[సోమిదేవి ప్రవేశించుచున్నది.]

సోమ—ఓసీ ! ఓసీ ఒకసారి దగ్గరకు వచ్చి చెవిలో మాట చెప్పెదను విని పో.

సోమి—నరి ! నరి ! మీనోటి కస్తమానము “ ఓసీ ! ఓసీ ! ” అన్నమాటకు విసుగులేదు. మీకు నాతో ఏమిరహస్యము వచ్చినది ? ముగ్ధుపోయినముండవలె మీరు రాత్రింబగళ్ళు పనిపాటలు లేక

యిల్లుపట్టుకుని వదలరు. మహారాజుపతే వీధిలోకి పోయి యేదైన పని చూచుకోరాదా ? మీరింటలేకపోయిన, ఇంతలో పెండ్లాము నెవ్వరును ఎత్తుకొని పాటిపోరుతెండి.

సోమ—ఏమే ? నీకు నాతో మాటాడుతే బంగారముగా నున్నది ? నేనెంతో నీమీదిప్రేమచేత దేవతార్చనకని యింటింట దిరిగి నిత్యమును మంచిపువ్వులు తెచ్చియిచ్చినను, ప్రతిదినమును ఇంటిముంజూరుపెండెలో పెట్టుతుకాని యొక్కనాడయినను ముచ్చటదీట నేను చూచుచుండగా కొప్పులో ముడుచుకోవు. విలువచీర లిచ్చినను మఱునాటికే చింపివేయుదువుకాని ఒక్కరాత్రియైనను పడకగదిలోనికి కట్టుకొనిరావు. నన్ను చూడగానే దయ్యముపట్టినదానివలె తల విరియబోసికొని చింపిరితలతో బూచివలె గనబడుదువు.

సోమి—చాలు ! చాలు ! ఈపాటికి నీచదువు చాలించు. నీరెప్పుడును నన్నాడిపోసికొనుటతోనే సరిపోవును. ఆలిని ఒల్లనివానికి ఈలకూరలో ఉప్పుఎక్కువయినదంట !—దైవమా ! ఇంట నాకోపోరెప్పుడు విఱుగడచేసెదవో—

సోమ—ఓసీ ! కోపపడకే. ఎవ్వరో లోపలికి వచ్చుచున్నారు. వాకిటిలో చెప్పులచప్పు డగుచున్నది. ఉత్తప్పుడు లేకపోయిన మానెగాని, ఇతరు లింటికివచ్చినప్పుడయిన, బిగ్గరగా మాటాడక నాయెడల ఇంతభక్తిచూపి పతిపూజచేయుచున్నట్లు పయికయిన నటించుచురావే.

సోమి—(మొగమున నెటిక విఱిచి) భక్తికాదు. నీమొగమున పెద్దమొద్దులు పెట్టవలెను. ఎవ్వరోవచ్చుచున్నారుగాని లేకపోయిన పక్షమున చేతిలోనున్న యీచీపురుగట్ట పుచ్చుకొని నాకసితీట పెద్దపూజచేసి వదలిపెట్టుదును.

(అని లోపలికి వెళ్ళుచున్నది.)

[అవధానము ప్రవేశించుచున్నాడు.]

అవ—సోమయాజులుగారూ ! లోపల మీరేమో పనిమీద ఉన్నట్లున్నారు. ఒక్కసారి నడవలోకి వచ్చెదరా ?

సోమ—వచ్చుచున్నాను. (అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

అవ—సోమయాజులుగారూ ! ఈదినము ప్రొద్దున మనవీధిలో జరిగిన విపరీతము చూచినారా ?

సోమ—నాయనా ! ఏమివిపరీతము ? నే నేపాపకర్మము నెఱుగను. తెలివిమాలిన మనసోమి దేవి యేమైన—

అవ—కాదు కాదు. ఎవ్వరో పిల్లనుగని చంపివేసి రాత్రివేళ మనగుమ్మమున కెదురుగా వీధిలో పాటవేసినారు.

సోమ—(తొందరపడి) నాయనా ! అంతచేటుకాల మెవరికి వచ్చినది ? ఎవరు—ఎవరు పాటవేసినారు ?

అవ—మీరెఱుగరా ? (మెల్లగా) భీమారావుపంతులుగారి మఱదలేమో కని పాటవేసినదని యిరుగుపొరుగుల అమ్మలక్కలు చెప్పుకొనుచున్నారు. వెనుక మీరేకదా ప్రతిదినము పంతులుగారు సభకు వెళ్లినతరువాత మధ్యాహ్న మక్కడికిపోయి వేదాంతము చెప్పుచు వచ్చితిరి.

సోమ—వెనుక నేనే చెప్పుచువచ్చితినిగాని, ఈవడుమ నావలె వట్టిమాటలచేతనే కాకుండా అనుభవముచేతకూడా నుపదేశించిన వేదాంతమును చెప్పగల పడుచుశాస్త్రీయొకడు ప్రవేశించినందున పని నెలలనుండి నాకుద్వాసమయినది. ముండలు తిండి తిని తిన్నగా ఉండ లేక కండ కావరమున కన్నుగానక యిలాగున కానిపనులు చేయుదురు.

అవ—అదియంతయు మీయుపదేశమునుబట్టియే కాని మఱి యొకందుచేతగాదు. అయినను అట్టిపనులకు లోబడుటలో శ్రీలలోప

మేదియు లేదు. మూడేండ్లముండలు మగడుపోయినతరువాత, ఏదో విధమున కోరికతీర్చుకోక ఉప్పును పులుసును తిను దేహములతో ఎంత కాలము తిన్నగా ఉండగలరు ? అన్ని సౌఖ్యములను అనుభవించి అటు వదియేండ్లుదాటి నను స్త్రీయు తెలిసిన మీనంటిపెద్దలునహితము పెండ్లి చేసికొని సుఖపడ గోరుచుండగా నడివయసులోనున్న బాలవిధవలు కామబాధకు లోబడుట ఆశ్చర్యమా ?

సోమ — ఆముండలసంగతి మన కెందుకుగాని, ప్రసంగము తీసికొని వచ్చినావు గనుక నీతో నే నొకరహస్యము చెప్పెదను. నే నెంత ముసలితనంలో పెండ్లియాడినను, మన సోమిదేవివంటిప్రతివ్రత మఱియొకతె లేదు సుమీ. అబద్ధ మాడరాదు. దాని అడకువయు, పతిభక్తియు, ఏమిచెప్పను ? మంచిగుణములన్నవి దానిని చూచి మఱి యొకస్త్రీ నేర్చుకొనవలెను.

అవ — అవును. మీరు చెప్పకపోయిన, ఆమెగుణములు పొరుగున నున్నవాడను నాకు తెలియవా ? ఇప్పుడు చంద్రయ్య వచ్చి మీవద్ద వేదమును చదువుకొనుచున్నాడా ?

సోమ — చదువు మానివేసినాడుగాని; యిప్పుడునహితము మాయంటికి దినమునకు నాలుగుపర్యాయములు వచ్చి చూచి పోక మానడు. వానికి నాయెడల పరమవిశ్వాసము, నేను లేకపోయినను ఏప్పుడును మాయెల్లు వదలడు; వాడందఱిశిష్యులవంటివాడు కాడు; పరమయోగ్యుడు.

అవ — అవునవును. అతడు చీకటికై న భయపడక రాత్రులు గూడ మనయింటివద్దనే తఱుచుగా నుండగా జూచుచున్నాను. మొన్న రాత్రి మీరు గడియనేపు తలుపుదగ్గఱ కేకలువేసినప్పుడు లేచివచ్చి తలుపుదీసిన దతడే.

సోమ—ఒక మొన్న రాత్రియే కాదు. సోమిదేవి యింట ఒక్కతెయు ఉండలేదని నేను లేనప్పుడు రాత్రియు పగలునుకూడ దానికి సహాయముగా మాయింటనే ఉండి నేను వచ్చినతోడనే వెళ్లి పోవుచుండును. మనగ్రామములో దొంగలభయము విస్తారము గనుక, ఇంటిభద్రముకొరకు తలుపులు వేసికొని మఱి లోపల కూరుచుందురు. ఇంతజాగ్రత్తగా నున్నను, నాలుగుదినములక్రిందట మా పడకగదిలో తాళముపెట్టెలో నున్ననూరుపాయలశాలువు పోయినది సుమీ. ఇట్లు తఱచుగా వచ్చుచుండు నని వానియొద్దను గాని మాయింటిదాని యొద్దను గాని ఒక్కదుర్గుణము లేదుసుమీ! నీపాదములసాక్షి నామాట నమ్ము. ఒకరినొకరు కన్నెత్తి చూడనైన జూడరు.

అవ—ఆసంగతి అంతయు నే నెఱుగుదును. మీరు వేతే సెల వియ్యనక్కర లేదు.

సోమ—దాని కేమిగాని మొన్నటిసంగతి యేమి చేసినావు?

అవ— మొన్నటిదినము మనమందరమును జేరి ఆలోచించి స్త్రీలతో రహస్యము చెప్పగూడదని సిద్ధాంతము చేసికొన్ననాడే నే నింటికి వెళ్ళినతరువాత, మీ యందఱిమాట ప్రకారముగా భోజనము నకు లేవక మంచముమీద మునుగు పెట్టుకొని పరుండి మనసులో లేని విచారమును పైకి నటించ మొదలుపెట్టితిని.

సోమ—నీభార్య భోజనమునకు లేవవలసినదని తొందరపెట్ట లేదా?

అవ — నూరుసారులు వచ్చి పిలిచి తొందరపెట్టినది. నేను మొగము చిన్నపుచ్చుకొని యెంతసేపటికిని లేవకుండుట చూచి నా కేమీ ఆవద వచ్చినదని ఊహించి కారణమును తనతో చెప్పుమని నన్ను వేయివిధముల నిర్బంధపెట్టినది.

సోమ—నీ వేమి చెప్పినావు.

అవ—ఎంత సేపటికిని చెప్పక చాలా సేపు తంటాలుపెట్టి, నా విచార కారణమును మఱి యెవ్వరితోను జెప్పవని నామీదను, బంధువుల మీదను, దేవునిమీదను లక్షప్రమాణములు చేయించి తుదకు నేను కడుపుతో నున్నా నని చెవిలో రహస్యముగా చెప్పితిని.

సోమ—అంత విరుద్ధమయినసంగతి నమ్మినదా?

అవ—మాఱుమాటాడక ఒక్కనిముషములో నమ్మినది.

(తెరలో)

‘నీభార్య ముండా మోసినదయ్యా!’ అని చెప్పినతోడనే విరుద్ధమనుకోక చదువుకొన్న సోమయాజులుగారే నమ్మి యేడువ మొదలుపెట్టినప్పుడు, చదువు లేక మూఢురాండ్రైన మనస్త్రీలు ఇంతకంటె విరుద్ధమైన సంగతిని చెప్పినను నమ్ముదురు.

సోమ—అదిగో సుబ్బారావుగారి కుమారుడు గోడచాటునుండి మన మనుకొనుచున్నమాట లన్నియు విన్నాడు.

అవ—ఇంగ్లీషుబడియందు చదువుకొనుకుట్టివాండు మనవంటి వారి నెప్పుడును ఎగతాళి చేయుచుందురు. చదువు లేనప్పుడే పట్ట పగ్గములులేని స్త్రీలు, చదువుకూడ ఉన్నయెడల బొత్తిగానే నెత్తెక్కి మగలను వేపుకొని తినరా?

సోమ — అదిగో! ఎవరోబంట్లోతు వచ్చి నిన్ను పిలుచు చున్నాడు.

[బంట్లోతు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

బంట్లో—ఎవరయ్యా? అవధానులుగారూ! తహశీలుదారు గారు మీయింటికి వచ్చి మిమ్ము పిలుచుకుని రమ్మన్నారు. వేగిరము రండి.

అవ—సోమయాజులుగారూ ! వెళ్ళదము మీరుకూడ రండి.

(అందఱు వెళ్ళుచున్నారు.)

౨. ప్రదేశము—అవధానులుగారి చావిడి.

[తహాళ్ళిలుదారుగారును, గుమాస్తాయును కూరుచుండి యుండఁగా, అవధానులును]

సోమయాజులును, బంట్రోతును ప్రవేశించుచున్నారు.]

తహా—ఏమయ్యా? అవధానులుగారూ ! రాత్రి ప్రసవమయి అప్పుడే ఊరివెంబడిని పెత్తనములకు బయలుదేతినావు?

అవ—(తొందరపడి) అయ్య! అయ్య! ఏమిటండి? ఏమిటండి?

తహా—(నవ్వుచు) మీకు మంత్రసాని యెవరు? రాత్రి పిల్లను గన్నందుకు, కాయముపెట్టి మిమ్ము లంకణములు కట్టలేదా? మీకు పురిటిని శ్శేప్పడు?

అవ—(నిశ్చేష్టితుడయి) అయ్య! చిత్తము. (అని తెల్లపోయి చూచుచున్నాడు.)

తహా—(చిలునవ్వునవ్వి) మీరేమో గడిచినరాత్రి శిశువును గని చంపి వీధిలో పాటవేసినారని మాగుమాస్తాగారు సెలవిచ్చుచున్నారు. ప్రొద్దున మీగుమ్మమువద్దనున్న శిశువును మీరు బలవంతముగా చంపినారా? లేక దానంతట అదే చచ్చినదా?

అవ—(వజవజ వణకుచు) తేనేపాపకర్మము నెఱుగను. ఎవ్వరో గిట్టనివారు మాయొంటికి కానిష్టేబులును ప్రొద్దున— (అని తడఁబడుచున్నాడు.)

తహా—నీవీలాగున వడకుచు తడఁబాటుబడుచుండుట చూడగా నీవు నేరముచేసినట్టే కనబడుచున్నావు.

గుమా—అవధానులుగారూ ! మీకు వచ్చినభయము లేదు. నిజము ఒప్పుకోండి.

అవ — నేను కాదు. భీమారావుగారి మఱదలు—

గుమా—(చేయెత్తి యదలించి) ఈపాటి చాలించు.

సోమ—(మెల్లగా) నీపుణ్యమాయెను. ఊరకుండవయ్యా! తహశీలుదారుగారు చెడవారు. పెద్దమచుష్యులకు నిష్కారణముగా అవమానము—

తహ — అవధానులూ! ఏమో చెప్పవచ్చి ఊరుకున్నా వేమయ్యా!

అవ—అయ్యా! మ తేమియు లేదు.

తహ—ఏమియు లేకపోవుటయేమి? ఈశిశుహత్యవిషయమయి నీవెఱుగని దేమియు లేదు. తిన్నగా చెప్పకపోయినపక్షమున శిక్షయగు నుజుమీ. భీమారావుగారి మఱదలని యేమో చెప్పమొదలుపెట్టినావు. ఆసంగతి పూర్తిగా చెప్పు.

సోమ—(చెప్పవలదని చేసెగ చేయుచున్నాడు.)

అవ—(కొంచె మాలోచించి) భీమారావుసంతులుగారి మఱ దలు బుద్ధిమంతురాలని చెప్పబోయి తమరశ్రద్ధగా నున్నారని చెప్పక ఊరకున్నాను.

తహ—నేను నిన్ను శిశువుసంగతి అడుగుచుండగా మధ్య ఆసంగతి యెందుకు తెచ్చినావు?

గుమా—అయ్యా! ఇతడు. పరమ ఛాందసుడు. ఈపని నిజ ముగా ఇతడుచేసినదేకాని మఱియొకటి కాదు. తనమీదివాడు తప్పించుకొనుటకు లేనిపోనిదేదో పన్నబోయినాడు. పురుషుల కప్పుడప్పుడు సంతానము కలుగుటకూడ కలదు—ఏమయ్యా! సోమయాజులు గారూ! మొన్న మీరు పురాణము చెప్పునప్పుడుగూడ మాంధాతకో, మరియొక్కో పుత్రుడుపట్టినాడని చదువలేదా?

సోమ—అవును చదివినాను—

తహ—సోమయాజులూ ! నాముందఱి ఇటువంటిపిచ్చిమాటలు చెప్పక ఊరకుండవయ్యా—ఏమయ్యా? అవధానులూ ! మాటాడక మొద్దులాగున నిలువబడి యూరకున్నావు ?

అవ—భీమారావుపంతులుగారి మఱదలే కనిపాటవేసినది.—

గుమా—పెద్దమనుష్యులవిషయమై యిటువంటి కారుకూతలు కూయకు.

తహ—ఆ బ్రాహ్మణుడు నిజముచెప్పబోవుచుండగా మధ్య మీ రడ్డము నచ్చేదరేమి ?

గుమా—ఈ బ్రాహ్మణుడు బిడ్డనుకన్నమాటే వాస్తవము.—

తహ—(కోపదృష్టితో) సరి ! సరి ! మీకీప్రపంచజ్ఞానమే లేదు. నేనేమో నవ్వులాటకన్నమాటనే నిజమని నిలువదీయ జూచెదరేమి ?

గుమా—మీరు విస్తారము చదువుకొని పరీక్ష లిచ్చినారన్న మాటయేకాని, ఇటువంటివిషయములలో మీకు అనుభవము చాలదు. ఇదివరకు నాకు సర్కారులో ముప్పదినాలుగు సంవత్సరములు సార్వ యిసైనది. నేను పనిలో ప్రవేశించునప్పటికి మీరొకవేళ పుట్టినారో లేదో ఏలాగునను మీకంటే ఎక్కువ అనుభవము గలవాడను ; నా మాటయందు తమరు కొంచెము విశ్వాస ముంచవలెను.

తహ—ఈసంగతిలో మీరిక మాటాడకండి. మగవానికి పిల్ల పుట్టినదన్న, ఎవ్వరైనను నవ్వుకొనిపోయెదరు.

గుమా—నామాటయందు మీకు నమ్మకము లేనియెడల, ఈ విషయమై గ్రామములో అందఱును ఏమిచెప్పుకొనుచున్నారో యీ బంట్రోతు నడిగి చూడండి.

బంట్రో—గ్రామమున నశేషజనమును ఈ బ్రాహ్మణుడే బిడ్డను కన్నాడని వింతగా చెప్పుకొనుచున్నారు మహాప్రభూ !

తహ—అవధానులూ ! ఊరిలో ఇంతమంది యుండగా, ఈ యపవాదము నీమీదికి వచ్చినదేమయ్యా ?

అవ — మొన్న మేమందఱమును మాలాడుకొనునప్పుడు స్త్రీలతో రహస్యము చెప్పకూడదని మాలో నొక రనగా దానినిజము పరీక్షించవలెనను ఉద్దేశముతో ఎవరితోను జెప్పనని ఒట్టుపెట్టించు కొని మహారహస్యమని నేను కడుపుతోనున్నట్లు నాభార్యతో జెప్పి నాను. నాపెద్దకడుపు మీకందఱకును గనబడుచునే యున్నదికదా. ఇంతకంటే నేమియు నేనెఱుగను.

తహ—ఆహా ! తెలిసినది. చదువులేని మూఢస్త్రీలు నిజమయినరహస్యమును చెప్పినను దాచలేరు. నీవన్నమాటను రహస్యముగా నీభార్య యెవరితోనో చెప్పి యుండును. ఆమాట ఆనోటినుండి ఆనోటి మీదుగా పోయి తుదకు నీవునరిగా పిల్లనుగన్నట్టే మారినది. ఇప్పుడు మావద్దకు వచ్చినప్పటికి, ఈచచ్చినపిల్ల నీవు కన్నదేయయినది.

అవ—చిత్తము. చిత్తము.

తహ—మీరు స్త్రీలకు పునర్వివాహములు కూడ వందురు. అవి లేకపోబట్టియేకదా యిట్టిఘోరకృత్యములు నిత్యమును మన స్త్రీలలో జరుగుచున్నవి. ఎంతో శోత్రియులమని చెప్పుకొనుచు, మీవంటి సోమయాజులపేళ్ళవారే యిటువంటి అంకుముండలచేత లక్షవత్తులవ్రతములు మొదలయినవి చేయించి సంకోచింపక హస్తాదకములు పుచ్చుకొని ముందుగా భోజనమునకు సిద్ధపడుదురు. మీవంటి ముసలివాండ్రు సహితము మూడేండ్లపిల్లలను పెండ్లి చేసికొనుచుండగా, వయసులో నున్నప్పుడు సహితము పెండ్లి చేసికొనకుండుటకు స్త్రీల గ్రహచార మేమి కాలినది ?

సోమ—పూర్వజన్మమునందు చేసికొన్న పాపముచేత స్త్రీలు

విధవ లగుదురు. చేసికొన్న దెవ్వరికిని అనుభవింపక తీరిదు.

తహా—ఇట్టిస్త్రీలు పూర్వజన్మమునం దెవ్వరో, ఏమిపాపము చేయుటచేత వారి కిప్పు డీయవస్థ తటస్థించినదో మీ కేమయిన తెలియునా?

సోమ—నాకు తెలియదు.

తహా—అది తెలియకపోయిన మానెగాని, పూర్వజన్మమున మీ రెవ్వరో, ఇప్పుడు మీకీజన్మ మెందుకు వచ్చినదో మీసంగతియైన మీకు తెలియునా?

సోమ—అది అంతకుమునుపే తెలియదు.

తహా—ఈబాలవిధవ లండఱును పూర్వజన్మమునందు మీనంటి శుద్ధశ్రోత్రియులే అయియుందురు. సం దేహములేదు. పునర్వివాహము కూడ ధని పూర్వజన్మమునందు స్త్రీలను ఖోభపెట్టిన పాపఫలము ఈ జన్మమునం దీరీతిగా అనుభవించుచున్నారు. అప్పటి పూర్వసువాసినులే యిప్పటి మీరూపములతో అవతరించి స్త్రీపునర్వివాహములు కూడ వని మీరు పూర్వజన్మమునందు తమ్ము పెట్టినబాధకై మరల కసితీర్చుకొను చున్నారు.

సోమ—తమ రీలాగున సెల వియ్యకూడదు.

తహా—ఊరకే నవ్వుల కన్నాను. ఈజన్మమున మనదోషము చేతనే స్త్రీలు దుఃఖము ననుభవించు చుండుట ప్రత్యక్షముగా గనబడు చుండగా, నీవు పూర్వజన్మపాప మనెద వేమయ్యా?

సోమ—తమవద్ద నే నేమిమాటాడగలను?

తహా—సోమయాజులుగారూ! మేము భీమారావుపంతులుగారి మఱదలిసంగతి విచారణ చేయవలెను. మీరు ముందుగా వెళ్ళి మేము వచ్చేడిలోగా కూరుచుండుట కయి మీ వీధియరుగుమీద చాప

వేయించగలరా?

గుమా—(తనలో) ఈవేళ నిష్కారణముగా పెద్దమనుష్యుల కొంప మునిగినది.

సోమ—చిత్తము. (అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

తహ — సోమయాజులు వ్యభిచారమువల్ల దోషము లేదని మిట్టవేదాంతములు బోధించి, భీమారావుపంతులుగారి మఱదలివద్ద వెనుక నేమో నాలుగువందలరూపాయలసొమ్ము కాజేసినాడట!

గుమా — అవును. ఆవేదాంతమే యిప్పు డీయనభార్యకు చక్కగా అక్కఱకు వచ్చినది.

తహ—ఇప్పటికే మిక్కిలి పొద్దెక్కినది. మనము వెళ్ళుదము రండి. (అందఱును వెళ్ళుచున్నారు.)

3. ప్రదేశము—సోమయాజులుగారి యిల్లు.

[సోమయాజులును, భార్యయు ప్రవేశించుచున్నారు.]

సోమ — ఏమే తలుపువద్ద ఎంతసేపు పిలిచినను పలికినావుకావు? కేకలు వేసివేసి గొంతుక బద్దలై పోయినది.

సోమి—నేను లోపల ఏమో పనిసందడిలో ఉన్నాను. మీ పిలుపు నాకు వినబడలేదు.

సోమ—తహశీలుదారుగారు మనయింటికి వచ్చేద మన్నారు మేమింతకుమునుపు ఇక్కడ వేసికొని కూరుచున్న పెద్దచాపయేమైనదే?

భార్య—ఏమో యేమయినదో నా కేమి తెలియును? నాకు మీ చాప కనిపెట్టుకొని ఉండట తప్ప వేరేపని లేదా?

సోమ—నేను తలుపువద్ద పిలుచుచున్నప్పుడు బుట్టున చాప చుట్టినట్లు చప్పుడయినందున, చాప చుట్టి లోపల పెట్టినావేమో అని

అడిగినాను.

భార్య—అన్ని చప్పుడులును మీకు వినబడును. ఆగదిలో చాప లేదు. తలుపు తీయకుండి. మీరు వీధితలుపు తీసి వెళ్ళినప్పుడు, చాప యెవ రెత్తుకొనిపోయినారో! నుటి యెవరియింటికయినవెళ్ళి యొక చాప తీసికొని రారాదా?

సోమ—(ఆగదితలుపు తీసి) అదిగో మూల చాపచుట్ట కన బడుచున్నది.

భార్య—మీకాచాప పనికిరాదు.ను బృరావుగారి యింటికివెళ్ళి మంచిచాప తెచ్చుకొండి.

సోమ—(చాపచుట్ట చేతితో పట్టుకొని లాగుచు) ఏమే చాప చుట్ట యెంతలాగినను రాక బరువుగా గనబడుచున్నది.

భార్య—(అడ్డము వచ్చి చాపచుట్ట పట్టుకొని) ముసలివారయి నారు. చాపయెత్తుటకయినను మీచేతిలో సత్తువ లేదు. నాకీచాపతో పని యున్నది. మఱియొకచాప తెచ్చుకొండి.

సోమ—(పయినుండి చాపచుట్టలో తొంగిచూచి) యీచాప చుట్టలో ఎవడో కూర్చున్నాడు—ఓరిదొంగగాడిదకొడుకా! లోపల కూర్చున్నా వేమి? పైకి లేచి రారా.

భార్య—ఊరికే లేనిపోనియల్లరి చేయకుండి. నాకు కొంచెము తలనొప్పివచ్చి యీవై ద్యుని పిలిపించినాను.

సోమ—ఓరి కుక్కలకొడుకా? ఏమి రాచాపచుట్టలో నుండి యింకను లేచిరావు?

వైద్యుడు—(లేచి వచ్చి) మాటలు మిగులబోకు. నీభార్యకు వైద్యము—

సోమ—లంజెకొడుకా! వైద్యమునిమిత్తము వచ్చినగాడిద

కొడుక వయినపక్షమున చాపచుట్టలో దూరవలసిన పని నీకేమివచ్చి నదిరా?

భార్య — తలనొప్పి చేత బాధపడుచుండగా ఉపకారమునకయి మం దియ్యవచ్చిన పెద్దమనుష్యుని బతిమాలుకోవలసినది పోగా నిష్కారణముగా తిట్టమొదలుపెట్టినారేమి? మీరసలే అనుమానపు మనుష్యులని చాపచుట్టలో—

సోమ—తాళు. ఎవరో నన్ను వీధిగుమ్మములో కేకలువేయు చున్నారు. (వైద్యునివంకఁజూచి) పెద్దమనుష్యులురాబట్టి యిప్పటికి బ్రతికిపోయినావు వెళ్ళు—వచ్చెవచ్చె. కేకలువేయకుండి. (అని చాప పట్టుకొని వీధియగుగువద్దకు పరుగెత్తుచున్నాడు.)

[తహశ్శిదారు మొదలగువారు పరివేషించుచున్నారు.]

తహ—మేము వచ్చినప్పటికీ చాపలు వేయించి సిద్ధముగా ఉండుమని ముందుగానే మిమ్ము పంపినను, మేము వచ్చినతరువాతను కూడ చాపతెచ్చుట కింతయాలస్యము చేసినా వేమయ్యా?

సోమ — చిత్తము. చిత్తము. లోపల మాసోమిదేవికి కొంచె ము జబ్బుగానుండి వైద్యునికొఱకు వెళ్ళి తీసికొనివచ్చినాను. అందు చేత కొంచె మాలస్యమయినది. క్షమించవలెను. (అని చేతిలోనిచాపచుట్ట విప్పి అరుగుమీద వేయుచున్నాడు.)

తహ—(చాపమీద కూరుచుండి) గుమాస్తాగారూ! కూరు చుండుండి. అవధానులూ! నీవుకూడ కూరుచుండు. సోమయాజులు గారూ! నిలువబడినారేమి? కూరుచుండరాదా? (అందఱును కూరు చున్నారు)

గుమా—భీమారావుపంతులుగారిని పిలుచుకొనిరాబోయివ బంట్రోతు ఇంకను రాలేదు.

తహ—వైద్యుడుగాదూ! ఆలాగు తలనిండ ముసుగువేసు
కొని దొంగవానివలె తలవంచుకొని పాటిపోవుచున్నావేమయ్యా!
ఒకసారి యీలాగున రండి.

వైద్యు—చిత్తము. (అని వచ్చి కూరుచున్నాడు.)

తహ—సోమయాజులుగారియింటి కేమి పనిమీద వచ్చినారు?

వైద్యు—కొంచెము సోమయాజులుగారితో మాటాడవలసిన
పనియుండగావచ్చి ఆయన యింటలేనందున వచ్చినదాకా కనిపెట్టుకొని
యుండి మాటాడి వెళ్ళిపోవుచున్నాను.

తహ—దానికేమికాని యీవీధినిజరిగినశిశుహత్యవిషయమయి
మీ కేమయిన తెలియునా?

వైద్యు—నాకెంతమాత్రము తెలియదు.

సోమ—ఈయనకు తెలియని దేమియు లేదు. కడుపుదిగబడుట
కీయనే మందిచ్చినాడు.

వైద్యు—ఈయన పురాణము చెప్పుచున్నప్పుడు వెనుక నొక
సారి భీమారావుపంతులుగారిమరదలకి మండియ్యవలసినదని నన్ను
బహువిధముల బతిమాలుకొన్నాడుగాని నేను ఆపని కొప్పుకోలేదు.

[బంట్లోతు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

తహ—ఏమోయి నీవొక్కడవే వచ్చినావు?

బంట్లో—భీమారావుపంతులుగారు బసలో లేరు. ఆయన
మఱిదలిగారికేమో పదిదినములనుండి జబ్బుగానుండి మంచముపట్టిన
దట!

తహ—మనమిప్పుడు వెళ్ళి భోజనముచేసి తిరిగి వత్తము. బంట్లోతు!
మధ్యాహ్నము వీరినందఱిని మాయింటివద్ద హాజరుపెట్టు.

బంట్లో—చిత్తము. మహాప్రభూ! (అంకలు వెళ్ళుచున్నారు.)

౪. ప్రదేశము—తహశీలుదారుగారి పడకగది.

[తహశీలుదారుగారును, భార్యయు ప్రవేశించుచున్నారు.]

తహ—నీవు మఱి యేమాట చెప్పినను విందునుగాని, ఈమాట మాత్రము వినను. ఇటువంటిమాట లెప్పుడును నాతో చెప్పబోకు.

భార్య—ఈవిషయములో మీరు నామాట వినక తప్పదు. భీమారావుపంతులుగారు సోమయాజులచేత నావద్దకు నూఱుకాసులను పంపినారు. వేయిరూపాయ లెంతకాలము సంపాదించిన వచ్చును? మీవద్ద పదియేనురూపాయలు జీతములోనున్న గుమాస్తా నాలుగు వేలరూపాయలు పెట్టి మేడ కట్టినాడు. ఆయనకోడలు మొన్న పెట్టుకొని వచ్చిననగలు చూచిన నా కెంతో ముచ్చటైనది. నాకు నూఱువరహాల గుల్లలైన లేవు. మీరు తెచ్చెడిజీతము బువ్వకును గుడ్డలకును సరిపోవు చున్నది. మొన్నమొన్న చిన్నయద్యోగములలో ప్రవేశించినవారందఱు మనసువచ్చినట్టు సంపాదించి భార్యలకును బిడ్డలకును దేహము నిండ నగలు దిగవేయుచున్నారు. మీ రింతకాలమునుండి పనిచేయు చున్నప్రయోజన మేమి? నాకు పెట్టుకొన మంచిసొమ్ము లేదు; పిల్లవానిమెడకు బంగారపుకంటె యైననులేదు. మీకు రేపు కొంచెము కాలిలో ముల్లు గుచ్చుకొన్నయెడల, తరువాత నాబ్రతుకును పిల్లల బ్రతుకును ఏమి కావలెను?

తహ—(తనలో) అయ్యో! నే నిటువంటియక్రమమున నెట్లు లోబడుదును? ఈరాక్షసి నెట్లు సన్మార్గమునకు దింపగలుగుదును! (బిగ్గరగా) నీ వెన్నిచెప్పినను రాజకార్యవిషయములలో నీమాట వినను. మనకు ధనము శాశ్వతము కాదు. దేహములు శాశ్వతములు కావు నిత్యమయినవరలోకసుఖమును విచారించుకోవలెను.

భార్య—మీరు నామాట విననిపక్షమున, నే నీరాత్రు నూతిలో

పడి చచ్చెదను.

తహ—చావడిలోని కెవ్వరో వచ్చినారు, నీవు లోపలికి పో.

భార్య—నామాట వినకపోయిన నే నన్నంతపనిని చేసి తీతేడి దానను జూడీ. (అని వెళ్ళుచున్నది.)

తహ — (తనలో) స్త్రీలు విద్యలేని హేతువుచేత యుక్తా యుక్తములు తెలియక షశుతుల్యురాం ద్రైనందున గదా పురుషుల కిటువంటిమనోవ్యధలు సంభవించుచున్నవి. నేను దానిమాట వినని యెడల, తప్పక చెప్పినంతపనియు జేయును. దాని నెట్లు విడిచిపెట్టి ఊరకుండగలను? ప్రత్యక్షముగా పాపకార్యమున కెట్లు ఒడిగట్టనేర్తును? నా కేమిచేయుటకును పాలువోకున్నది. పూర్వము మానాయనగారు బ్రతికి యున్నప్పుడు సహితము లంచములు పుచ్చుకొమ్మని ఆయన యెన్నివిధముల నిర్బంధపెట్టినను లోబడక తప్పించుకొని వచ్చినాను.

[భీమా రావుపంతులుగారును, గుమాస్తాగారును ప్రవేశించుచున్నారు.]

భీమా—(కాళ్ళమీద పడి) మీ రేలాగుననైనను రక్షించి మామానము నిలువబెట్టవలెను. ప్రస్తుతవ్యవహారములో మా కేమైన అవమానము తటస్థించినయెడల మాకుటుంబ మంతయు ఏకకాలము నందు కట్టకట్టుకొని గోదావరిలో దిగవలసినదేగాని యిక మేము ప్రజలలో తలయెత్తుకొని బ్రతుకవలసినవారము కాము.

తహ—మీరు కాళ్ళు వదలుండి. నేను మీవ్యవహారములో న్యాయము చేయుటకు సందేహము లేదు.

గుమా—అలాగున కాదు. తమ రిందులో వారిని రక్షించెద. మని అభయహస్త మియ్యవలెను.

తహ—మంచిది వెళ్ళిరండి.

గుమా — భీమారావుపంతులుగారూ! తహశ్రీలుదారుగారి

వాక్యము రామవాక్యము. హరిహరాదు లట్టిట్లయినను, వారినోటి నుండి వచ్చినమాటకు తిరుగు లేదు. సెలవు పుచ్చుకొని రండి.

(అందఱు వెళ్ళుచున్నారు.)

౫. ప్రదేశము—సోమయాజులుగారి యిల్లు.

[సోమయాజులును, అవధానులును ప్రవేశించుచున్నారు.]

అవ—భీమారావుపంతులుగారిమఱదలివ్యవహారములో ఏమో ఉపద్రవము వచ్చుననుకొన్నాము. తుద కేమియు లేకుండ ఇట్లే తేలిపోయినదే.

సోమ—ఇందులో మంచియిల్లాలు తహశీలుదారుగారి భార్య వారిని రక్షించినది. పెద్దమనుష్యులవిషయములో మఱియొకవిధముగా జరిగించినపక్షమున నూతిలో పడెద నని ఆమె గట్టిపట్టు పట్టబట్టిగాని, లేనియెడల నిస్సందేహముగా పంతులుగారిమఱద లీపాటి కారాగృహము ప్రవేశించినదే.

అవ—ఇందులో నీ వేమో పంతులుగారి పక్షమున లంచము పట్టుకొనివెళ్ళి తహశీలుదారుగారిభార్య కిచ్చినా వని గ్రామములో ప్రవాదము గలిగినది వాస్తవ మేమైన నున్నదా?

సోమ—అది నిజమే. మేమీపనిని పంతులుగారును నేనును గుమస్తాగారునుతప్ప బ్రహ్మకు తెలియకుండ మహారహస్యముగా జేసినాము. అప్పుడే అందఱిని ఏలాగున తెలిసినదయ్యా?

అవ—(ఆశ్చర్యపడి) ఈవిధవ్యవహారములో తహశీలుదారుగారు లంచము పుచ్చుకున్నారయ్యా? ఏమి యీయాశ్చర్యము, రవ్వంత సహాయముచేసినపక్షమున పదివేలరూపాయల నిచ్చెదమన్న సిరంవారి వ్యవహారములోనే గుడ్డిగవ్వ పుచ్చుకోక వెనుక శిక్ష వేసినారే.

సోమ—అవును. అప్పుడలాగుననే చేసినారు కాని మేమిందులో గొప్పయంత్రము చేసినాము. కన్ను చెదరునట్టుగా ఒక్కసారి నూలు కాసులు తీసికొనివెళ్ళి తహశీలుదారుగారిభార్యచేతిలో పోసి, మాకు మీరుతప్ప వేతే దిర్క్కులేదని రెండుకాళ్ళునుపట్టుకొన్నాము. కార్యము చేయకపోయినయెడల నూతిలోనో గోతిలోనోపడి చచ్చేదనని భార్య పట్టుపట్టి కూరుచున్నతరువాత, ఎంతమంచివాడును లోబడక యేమి చేయగలడు ?

అవ—శిక్ష కాకపోయిన మానెగాని, గ్రామములోని మన సభాపతు లందఱును పంతులుగారిమఱదలినీ వెలి వేసెద మన్నారు. ఆసంగతి యేమైనది ?

సోమ—డబ్బుగలవారి కెప్పుడును ఏవెలులునురావు. నలుగురు సభాపతులును నాలుగుపదులు పుచ్చుకొని రేపటిదినము జరుగు కాశీసంతర్పణలో భోజనములకు సిద్ధ మయినారు. రెండేండ్లక్రిందట ఓవరినో తీసికొని తేచిపోయి రెండునెల లావలనుండి మరల రాగా భీమారావుపంతులుగా రింటపెట్టుకొన్నప్పు డేమిచేసినారు ? అప్పుడు మీరందఱునుజేరి కులములో జేర్చుకొన్నారా లేదా ? ఆతరువాతనే కాదా యీమె కాశీయాత్రవెళ్ళినది. అప్పటినుండియు సంతర్పణ జరగ లేదట ! రేపు సంతర్పణ జరిగించి, ఆమెయే బ్రాహ్మణులచేతులలో హస్తోదకము, వడ్డించునట !

అవ—మన బ్రాహ్మణ్యము బొత్తిగా చెడిపోవుచున్నది. ఇప్పు డన్నిటికిని డబ్బు ప్రధానము. ఈపాడువ్యవహారము మనకెందుకు ? వెళ్ళిపోదము లెండి.

(అని యిద్దఱును లేచి వెళ్ళుచున్నారు.)

సంపూర్ణము.

హాన్యసంజీవని

౨౨ థ మ భా గ ము.

ఆ చా ర ము.

[చేదస్తపు చెలమమ్మా, ఆచారపు అన్నమ్మా ప్రవేశించుచున్నారు]

చెల—అన్నమ్మతల్లీ ! యీకాలపువాళ్ళకు బొత్తిగా ఆచారమన్నమాట లేదు. మరీ నాకోడలు కాపురానికి వచ్చినతరువాత యింట్లో వట్టిమాలకూడు కలుస్తూవున్నది. యిక మనవంటివాళ్ళం బ్రతకకూడదు. యేమైనాఅంటే యెదురుకెదురు నాకే చాదస్తమంటారు.

అన్న—చెలమమ్మా ! చెపితే నమ్ముతావోలేదోకాని అరవై యేళ్ళదాటినా మాయింటిఆయన యిప్పటికి ఆచారమన్న మాట యెరగడు. నేనుమాత్రం యేలాగేలాగో కొంచెం ఆచారం నిలుపుకుంటూ వున్నాను. మావీధిలోనుంచి ముట్టువాళ్ళు వెళితే రెండువందలు తిట్టి మాయింట్లో కుండలన్నీ తీసి పారవేస్తాను. సగంముప్పాతికపాళ్ళు నా నోటికి వెఱచి వాళ్ళు చాకిరేవుకు అవతలవీధినుంచి చుట్టు తిరిగిపోతారు. వుప్పుమొదలుకొని సమస్తవస్తువులూ రోజూ కడిగి శుద్ధిచేస్తాను. మావారు వీధిలోనుంచి వచ్చేటప్పటికి యెదురుగుండా చెంబెడు పేడనీళ్ళుకలుపుకునివెళ్లి మీదపోసి శుద్ధిఅయినతరువాత మరీ తోపలికి రానిస్తాను. మొన్న శీతాకాలంలో రాత్రిచలివేళ మీద పేడనీళ్ళు పోసిరా నని కోపం వచ్చి నామొగుడు మూడునెలలు యింటికి రాక

చేచిపోయినాడు. పోనీపోమ్మని పూరుకున్నాను. మనకు గోమయం వేస్తేనేకాని యేదీ శుద్ధికాదుగదా ?

చెల—నీవు అదృష్టవంతురాలవుగనుక వొక్కమోస్తరుగా ఆచారం జరుపుకుంటూవున్నావు. నాకు నీలాగుజరగదు. అక్కడికి నేను రోజుకు రెండువండలన్నానాలు చేస్తాను. యివేళమట్టుకు యిప్పటికి పదిన్నానాలు చేసినాను. తెల్లవారితేచి దొడ్లోకివెళ్ళినప్పుడు కాలికింద యేమోమెత్తగా తగిలి అదియేమిగుడ్డోఅని తలనిండా స్నానముచేసినాను. తరువాత మాకోడలు దగ్గరనుంచి వెళ్ళినప్పుడు పైటకొంగుతగిలి నట్టు అనుమానం కలిగి మళ్ళీ స్నానము చేసినాను. గోదావరికివెళ్ళి స్నానంచేసి బిందెయెత్తుకునివస్తూ బట్టలువుతుక్కునేవాళ్ళనీళ్ళు పడ్డట్టు తోచి మళ్ళీవెళ్ళిమునిగినాను. తీరా వడ్డుకువచ్చేటప్పుడు నీళ్లలో కాలి కేదో ఆకు తగిలి అంటతప్పేలాలు తోమేవాళ్ళు వేసినఅంటాకని నీళ్లు పారపోసి వెళ్ళి మళ్ళీస్నానము చేసినాను. తరువాత బిందెత్తుకొనిసఘం దూరం వచ్చేటప్పటికి యిరవై గజాలదూరములో మాలవాడు కనబడి నీళ్ళు నడివీధిలో పారపోసి వాణ్నినాలుగుతిట్టి వాడిజీవానికి వ్రసూరు మంటూ మళ్ళీ వెనుకకు గోదావరికి వెళ్ళి స్నానముచేసి నీళ్ళు తెచ్చు కున్నాను. యింటికివచ్చినతరువాత పోయ్యిమీద యెసరుపెట్టి దానీది తోమితెచ్చిన గరిట తొలుచుకోబోయి దానిని మసి వదలనందున నూతిదగ్గర మళ్ళీ స్నానంచేసినాను. ఆ అంటతప్పేలాలలో వకటి తీసు కునివెళ్ళి మాకోడలు లోపలపెట్టినందున, యింట్లోవస్తువులన్నీ తడుపు కొనేటప్పటికి జామయినది. తీరా వంటచేసుకుంటూవుండగా బల్లి మీద పడి వకమాటున్ను, శూద్రవాళ్ళమాట వినబడి వకమాటున్నూ రెండున్నానాలుచేసినాను. యీలోగా అన్నంచిమిడిపోయింది. వేగిరం మునిగివచ్చి అన్నంతప్పేలాదింపి, ఆపోయిమీద కూరవేసి గంజివాడ్చు

కున్నాను. ప్రొద్దుటినుంచీ మడికట్టుకొని కూర్చున్నందున కడుపుబ్బి అవతలకు పోవలసివచ్చి ఆఖరుస్నానము చేసినాను. ఎన్నిస్సానా లయినవో లెక్కపెట్టినావా ?

అన్న—చాలాస్నానాలు చేసినావు. నేను నీకంటే పదిరెట్లు స్నానాలు చేశాను. మాయింట్లో కుక్క వచ్చి అప్పుడప్పుడు యేమైనా ముట్టుకొనిపోతూ వుంటుంది. అప్పుడు వస్తువులన్నీ దూరముగా పారవేసి యిల్లు శుద్ధిచేసి గోమయం పూసుకొని నాలుగుస్నానాలు చేస్తాను.

చెల—నేను మును పెప్పుడయినా మా దొడ్లోకి గాడిదె వస్తే రాయి పుచ్చుకొని కొట్టి వూరకుండేదాన్ని. నీవు మొన్న చెప్పినప్పటి నుంచీ వకవేళ పరాకున మునపటిఅలవాటుచొప్పున రాయి విసిరినా వెంటనే పోయి స్నానం చేస్తాను. నీవు మునుపు రోజూ గోమయం తినే దానవు యిప్పుడు తింటూ వున్నావా ?

అన్న — పెద్దదాని నయినాను. మునపటిలాగు తినలేను. అక్కడికి మూడుపూటలూ కలిపి వుసిరి కాయంతవుండ కళ్ళుమూసుకొని మింగుతాను. గోమయం యెంత తింటే అంత పుణ్యము. గోవు అల్పాచ మానం చేస్తూవుండగా వెళ్లి తోకతో నెత్తిమీద చల్లుకొని పంచితం మూడుపుడిసిళ్ళు లోపలికి పుచ్చుకుంటే మరీ పుణ్యము. ఆలాగు విడవ కుండా ఆరునెలలు ప్రతిరోజూ పుచ్చుకుంటే బొందెతో స్వర్గం వస్తు దట. ఆలా యెవరికీ లభించదు. మొన్న నేతివారింటికి ప్రొద్దున్నే పేడకు వెళ్లేటప్పటికి వారి వెల్లావు అల్పాచమానం చేస్తూవున్నది. పంచితం నెత్తిమీద చల్లుకోవలె నని వెనుకకు వెళ్ళి తోక పట్టుకునే టప్పటికి మొఖంమీద వక్కతన్ను తన్నింది. దానితో వెనక్కు జడి వక్కబొట్టయినా మీద చల్లుకోకుండానే యింటికి వచ్చినాను.

చెల—నీవు మూడుదినాలబట్టి మొగానికి నున్నపుపట్టు వేస్తూ వున్నావు. అందుచేతనేనా ?

అన్న—అవు నందుచేతనే. అప్పుడు నెత్తురువచ్చి గాయమైనది. తడిబట్ట కట్టుకుంటే గాయం చీంపోస్తుంది. పట్టుబట్ట కట్టుకో మని మావారు మూడురోజులబట్టి పోరుతూ వున్నారు. రోజూ వుతికి ఆరవెయ్యకుండా పట్టుబట్ట మడికి పనికివస్తుందేమో నీ కేమైనా తెలియునా ?

చెల—పనికివస్తుం దని పెద్దలు చెప్పతారు. భోజనము చేసి విడిచినతరువాత దర్భాననంలో కడితే దానికి యెన్నాళ్లయినా మయిల లేదు సుమా. మా అబ్బాయి పట్టుబట్ట నేను ఆరు నెలలకు వకపర్యాయం వుతుకుతాను. అప్పుడు దానిలోనుంచి నాలుగుకుంచాలమురికి పోయి జిడ్డు నీళ్ళలో తేరుతుంది.

అన్న—మడిబట్ట అంటే జ్ఞాపకం వచ్చింది. దక్షిణాదివాళ్లకు బొత్తుగా మడి లేదు. ఆదేశములో శుద్ధఅనాచారం. మొన్న మాయింటికి వక దక్షిణాదిబ్రాహ్మడు భోజనానికి వచ్చినాడు. తెల్లగా పువ్వులాగు చాకలిది వుతికితెచ్చినబట్ట కట్టుకొని వూరంతా తిరిగివచ్చి ఆబట్టతో విస్తరిదగ్గర కూర్చున్నాడు. యిదేమంటే తాను కట్టుకున్న తరువాత విడువలేదు, తనది మడిబట్టే అంటాడు. వాడి కేమి చేటు కాలం వచ్చిందోకాని ప్రొద్దున్నే గోదావరివొండునీళ్ళలో ముంచి తెచ్చుకున్న నాపంచె చూచి కావలిస్తే నీది మయిలబట్ట అన్నాడు.

చెల—నీళ్లు లేకపోయినాకానీ వక్కసారి బురదలో అయినా ముంచి పిడిచి ఆరవేస్తే మడిబట్ట అవుతుంది. ఆదేశపువాళ్లకు మడంటే యేమిటో, మయిలంటే యేమిటో తెలియదు.

అన్న — వుండు, నీతో మాట్లాడుతూ పరాకున గోడమీద

చెయివేస్తే బల్లితోక కానుల్సును చేతికి తగిలింది. అదుగో గోడమీద
మాలబల్లి పాకుతూ వున్నది. నేను వెళ్ళి స్నానం చెయ్యవలెను.
నాలుక యిగిరిపోతూ వున్నది. స్నానం చేస్తేనేగాని నోట్లో మంచిసీళ్లు
చుక్క పోసుకో వల్ల కాదు.

చెల — నీవు నన్ను తగలలేదు గదా నేనుకూడా స్నానం
చెయ్యవలెను.

అన్న — నేను దూరంగానే వున్నానుకాని, అయినా యెందు
కయినా మంచిది. గోదావరిలో వక్కముణక లేసి నీసం దేహం తీర్చుకుని
మరీ వస్తూ. (అని ఇద్దఱును వెళ్ళుచున్నారు.)

అ పా త్ర దా న ము.

ప్రదేశము — రాజపీఠి.

[వెంకటావధానులు ప్రవేశించుచున్నారు.]

వెంక — (తనలో) భోజనమునకు తడుముకోనక్కరలేకుండా
పదిఘంటలకల్లా వాది రెండుకూరలతో వంట చేయిస్తూ వున్నాడు
గదా? సాక్ష్యం యివ్వడానికయి పుచ్చుకొన్న నాలుగురూపాయల
లోనూ వక్కచిల్లిగవ్వ కర్చుపెట్టను. రాత్రి వెళ్లి నమ్మండ ప్రతిమాటు
పావలాకుతక్కువ పుచ్చుకోదు. దానిదగ్గర సంకటాలువున్న వేమోనని
భయంగా వున్నది. అయినాకానీ ఫర్వాలేదు. అథమం యీరాత్రికి
కావలసిన నాలుగణాలయినా యీపూట యీవూళ్ళో సంపాదించ
వలెను. ఇవాళ సాక్ష్యం అయితే రేపుసాయంకాలానికి మావూళ్ళో
కుశలంగా వుంటాను. ఆవచ్చేచిన్నవాణ్ని యీయిల్లు యెవరిదో
అడుగుతాను.

[ఒక చిన్నవాడు పోవేళించుచున్నాడు.]

వెంక—అబ్బాయీ! ఈయిల్లు యెవరిది?

చిన్న—కోర్టునాజరు రామదాసుపంతులుగారిది.

వెంక—వారి యింటిపేరు యెవరు?

చిన్న—వాడేపువారు.

వెంక—ఆయనతండ్రిపేరు యెవరు?

చిన్న — భీమరాజుగారు కాబోలును. నేను బజారుకు వెళ్ళ
వలెను. (అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

వెంక—(లోపలికి వెళ్లి) అయ్యా! రామదాసుపంతులుగారండి.
నేను చదువుకొన్న బ్రాహ్మణిని, తమ దర్శనంనిమిత్తం వచ్చినాను.

రామ—(లోపలినుండి వచ్చి) మీ దేవారయ్యా?

వెంక—మాది పడమట కృష్ణాతీరమండి, నేను జటాంతమూ
వేదం అధ్యయనం చేసినానండి. మాతండ్రిగారు చయనంచేసినారు.

రామ—మీరు యీగ్రామం యెందుకు వచ్చినారు?

వెంక — కాశీయాత్రకు వెళ్లవలెనని బయలుదేరి వస్తూ
వుండగా మధ్య యేలూరు దాటినతరువాత దొంగలు కొట్టి నాదగ్గర
వున్న ఝారీచెంబూ నాలుగుబట్టలూ ఫదిరూపాయల దొక్కమూ
దోచుకొనిపోయినారండి. నేను యిప్పుడు కట్టుగుడ్డలతో యీగ్రామం
వచ్చినాను. చేతిలోకి చెంబు లేదండి. తమకీర్తి జగద్విశ్రాంతమయిన
దండి. మీరు దానకర్ణులు. తమరిని చూస్తే నా దరిద్రవిమోచనం
అవుతుందని చంద్రుడికోసమయి చకోరపక్షులు వెతుక్కుంటూ
వచ్చినట్టు నేను మావూరు బయలుదేరినప్పటినుంచీ దోవసాడుగునా
మిమ్మే స్మరించుకుంటూ వచ్చినాను. తమరు బహుదొడ్డబ్రాహ్మణులు.
రామ—మీరు యిప్పుడు యేమంటారు?

వెంక — చెంబుమాత్రము మీరు కొనిపెట్టవలెను. కాశీ రామేశ్వరములదాకా రామదానుపాతులుగారు చెంబు కొనిపెట్టినారని చెప్పుకుంటాను. తమపేరు శాశ్వతంగా వుంటుంది. అయ్యో! తమకు వాడేవు భీష్మరాజుపంతులుగా రేమవుతారండీ?

రామ — వారు మాతండ్రిగారు.

వెంక — ఆలా చెప్పండి, భీష్మరాజుపంతులుగారంటే లోకప్రసిద్ధి. ఇన్ని దేశములు తిరిగినానుకాని, ఆయనవంటి దాతను నేను మఱి యెక్కడా చూడలేదు. మొదటినుంచీ మీవంశమే అటువంటిది.

రామ — మీ అన్నగారు మీజిల్లాలో తహశీలుదారీ చేసినారు. మీ రాయన నెరుగుదురా?

వెంక — ఏతాలూకా కండీ?

రామ — గుడివాడతాలూకాకు.

వెంక — వారి నామధేయం?

రామ — వెంకటచలంగారు.

వెంక — ఓహోహో! వాడేవు వెంకటచలంపంతులుగారు మీ అన్నగా రండీ? వారి నెరుగకపోవలెనూ! వారు నిరతాన్న ప్రదాతలు. మీజిల్లాలో అంతటా వారిపేరు వినికిడిమోసినది. ఆయనకు చదువుకొన్న బ్రాహ్మణ్ణి అని నాయందు పరమభక్తి. ఆయనది కేవలం ఈశ్వరావతారం.

రామ — ఓయి బంట్రోతు వీధిలో యెవ్వరో కేకలు వేస్తూ వున్నారు చూడు.

బంట్రో — ఇద్దరుగుడ్డివాళ్లండీ, ముప్పి పెట్టుమని కేకలు వేస్తూ వున్నారు.

రామ — గాడిదకొడుకులను అరవకుండా అవతలికి కొట్టు.

ఈవూగు గుడ్డివాళ్లతోను కుంటివాళ్లతోను నిండిపోయింది. తెల్లవారి
లేస్తే మూస్తిమూస్తి అని నిలువనిట్టొక్కకుండా వున్నాడు.

బంట్రో—అందులో వకడు బహుముసలివాడండి. కప్పుకో
డానికి బట్టసమేతూ లేదండి. చలిచేత వణుకుతూ వున్నాడు.

రాను — ముసలవాడూ లేదు గిసలివాడూ లేడు. వాళ్లను
అవతలికి గెంటి యీదూపాయ మార్చి యీబ్రాహ్మాణికి పావలా యిచ్చి
తక్కిన మూడుపావలాటూ పట్టుకొని రా.

వెంక—మరివకరిద్రవ్యం కలియకుండా చెంబుకు కావలసినది
తమరు దయచేయించవలెను. వక్కూపాయపావలాలయితే సరి
పోతుంది.

రాను — ఏమిటో మాకుతోచింది మేమిచ్చినాము. తక్కినది
మరివకచోట యాచించండి.

వెంక—“యాచ్ఛా మోఘా వరమధిగుణేనా” ధమే లబ్ధికామా
అన్నాడండి. లేదనిపించుకొన్నా నేను తమవంటి పుణ్యపురుషులగు
యాచిస్తాను ౧ ని అక్షవచ్చినా నీచులను యాచించనండి. తమరైతే
గొప్పధర్మాత్ములే. మీసామ్ము నాకింతే ప్రాప్తమున్నది.

రాను—ఈబ్రాహ్మాణి కింకో రెండణాలుకూడా యియ్యి.

బంట్రో—చిత్తము. (ఇద్దఱును వెళ్ళుచున్నారు.)

వెంక—(వీధిలో) ఈగచ్చురుగుల యిల్లెనరిదోయి?

బంట్రో—జోస్యుల-భీమయ్యగారిది.

వెంక—ఆయన కేమిపని?

బంట్రో—ఏమీ పనిలేదు డబ్బుగలవాడు. జూదమా
కోజుకు నాలుగురూపాయలు గెలుస్తాడు. నెలకు యిరవై రూపాయలు
జీతంయిచ్చి ముండను త్రుచినాడు.

వెంక—ఆరూపాయి యీలాగియ్యి. తక్కిన పదణాలు నేను యిస్తాను. (అని బొడ్డుకొంగుమూటదీసి చిల్ల రయిచ్చి రూపాయిపుచ్చు కొని బట్టోతును పంపి వేయుచున్నాడు.)

వెంక—(లోపలికి వెళ్ళి సాఫ్ట్లొ కూరుచున్న యొకనల్లని ముచ్చుకొని) తమరేనా భీమయ్యగారు? తమదర్శనంచేసి కృతార్థుణ్ణి అయినాను. ఇదివరదాకా తమఖ్యాతి వింటూరావడమే కాని యెప్పుడూ దర్శనంమాత్రం చెయ్యలేదు. యిప్పుడు తమ మూర్తిని చూస్తే నేను విన్నదానికీ యిప్పుడు చూచినదానికీ సరిపోయినది. వుంటారు లోకములో మహానుభావులు! మీరు చూడబోతే యింత వున్నారు. మీకీర్తిచూడబోతే మూడులోకములూ నిండిన దేమండీ?

భీమ—శాస్తుర్లుగారూ! మీదేవారండీ?

వెంక—పడమట కృష్ణాతీరమండీ. కాశీయాత్ర వెళ్ళుచూ వచ్చినానండీ. దారిలో దొంగలు కొట్టినారండీ. మహారాజులు తమరు వకవస్త్రం దయచేయిస్తారని తమకీర్తి విని వచ్చినాను. నెలకు రెండు వందలరూపాయలు తెచ్చుకునే వుద్యోగస్తులుకూడా దాదృత్వంలో మీలో సహస్రాంశమైనా పోలరు.

భీమ—మీరు చేతిలో డబ్బులేనిసమయంలో వచ్చినారు. నిన్న వచ్చినట్టయితే నేనే మంచిపంచెలచాపు కొనిపెడుదును. అయినాకానీ యీరూపాయపుచ్చుకొని వకసైనుపంచె కొనుక్కోండి.

వెంక—చిత్తము. చిత్తము. నాకు ఇదేపదివేలు. రామదాసు పంతులు నాజరీచేస్తూవున్నాడన్నమాటేకానీ వక్కపావలా యిచ్చేటప్పటికి పెద్దలు దిగివచ్చినారు. లోకములో దానకర్మలన్నమాట తమకే చెల్లింది.

భీమ—శాస్తుర్లుగారూ! నమస్కారము.

వెంక—బహుధనకనక వస్తువాహన సమృద్ధి రస్తు. అష్టపుత్ర బహుధనమస్తు. (అని వీధిలోకి వెళ్ళి తనలో) కోర్టువేళ కావచ్చినది. వేగిరం వెళ్ళవలెను. యీపూట రూపాయితరులణాలు దొరికినవి. ఎప్పుడూ నేను బోగందానితో వెళ్లలేదు. ఈరాత్రి యీరూపాయి యిచ్చి బోగందానియింటికి వెళుతాను. పట్నవాసాలలో బోగం వాళ్ళు బహుఅందముగా వుంటారు. యింకొకసాక్ష్యందొరికితే బాగా వుండును. మరినాలుగురూపాయీలు సంపాదిస్తును.

(అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

గు రు శు శ్రూ ష.

[వెంకన్నశాస్త్రీల శిష్యులగు శివయ్యయు, శంకరయ్యయు
ప్రవేశించుచున్నారు.]

శివ—ఏమిరా? శంకరయ్యా! మన కీముండాకొడుకు చెప్పే చదువ్రాలేదు వల్ల కాడూ లేదు. పనిచెయ్యలేక చచ్చిపోతూవున్నాము. పొద్దున్నే లేచి వంగచెట్లకు నీళ్ళు తోడిపొయ్యమంటాడు. నిన్న నేను పొయ్యలేనంటే అడ్డమయినట్లుగా తిట్టినాడు. నీపనినయం నీకంతగా పని చెప్పడు.

శంక—నాలాగుచేస్తే నీకు చెప్పకపోను. నీవు రాకమునుపు నన్ను యిలాగే గోజూ వంగచెట్లకు నీళ్ళుపొయ్యమని చంపేవాడు. వాళ్ళమండి వకరోజు యింట్లో యెవరూలేకుండాచూచి చెట్లన్నీ పీకి పారవేసి యేమీయెరగనట్లు వూరుకున్నాను. ఆపని యెవరో దుర్మార్గులు చేసినారని నాలుగుతిట్టి వూరుకున్నాడు. తరువాత యేలాగో రెండునెలలకు నేనే ఆపని చేసినానని తెలిసి, అప్పటినుంచీ నాకు యిటు

వంటిపనులు చెప్పడం మానివేసినాడు.

శివ—మావూళ్ళో ఇంట్లో వద్ద రఘువంశం మూడేళ్ళు చదువు కొన్నాను. వక్కముక్కా తెలిసిందికాదు. ఆ ఇంట్లో యెప్పుడూ పని చేయించుకోవడమేకాని పాఠమే చెప్పేవాడు కాదు. ఈవూరు వచ్చి మూడు నెలలయినది. ఈమూడు నెలలనుంచీ చదివినా మేఘసందేశంలో వదిల్లోకము అయినా అయినవి కావు. ఆ అయినవాటికైనా అర్థం తెలియడం లేదు. ‘వప్రీక్షిడా’ అంటే ‘ఉద్భూతక్రీడా’ అంటాడు. నాకు దీనికి దానికికూడా అర్థం తెలియక మొన్న మనగురువుగారి నడిగితే కుశ్మంకలు చేస్తావని చెడతిట్టినాడు.

శంక—అది మనగురువుకే తెలియదు. నెల్లాళ్లక్రిందట నేను యిలాగంటిప్రశ్నే అడిగేటప్పటికి గురుధిక్కారం చేసినా వని నన్ను అలాగే తిట్టినాడు. శుద్ధతెలివితక్కువవాణ్ణి అని అందరితోనూ చెప్పడము మొదలుపెట్టినాడు. తరువాత నేను సంగతి తెలిసి యేమి చెప్పినా తలవూచి మహాబాగా తెలిసిందని సంతోషించడం మొదలు పెట్టినాను. అప్పటినుంచీ లోకంలో నావంటిబుద్ధిమంతుడు లేడని అందరితోనూ చెప్పి పొగుడుతూ వున్నాడు.

శివ—యిఖి ముందు నేనూ అలాగే చేస్తాను. బట్టలు నుతుకు మంటే రోజూ రెండుబట్టలు చింపుతాను. నీళ్లు తోడుమంటే చెంబు నూతితో పడవేస్తాను. అక్కడితో రోగం కుదురుతుంది. అడుగో గురువుగారు వస్తూ వున్నారు. పాఠం చదువుతూ వున్నట్లు కనబడ వలెను. వడిగ్గా కేకలు వెయ్యి.

[వెంకన్నశాస్త్రి ప్రవేశించుచున్నాడు.]

వెంక—ఏమిరా శిష్యుల్లావా? వంగచెట్లలో కలుపు తియ్యి మన్నాను తీసినారాట్రా?

శంక—తియ్యలేదు. అనికె చల్లబాటువేళ శివయ్య తీస్తాడని నేను వూరుకున్నాను.

శివ — శంకరయ్య సాయంకాలం తియ్యవచ్చునంటే వూరు కున్నాను.

నెంక—ఓరి గాడిదెల్లారా! ఇప్పుడు బొత్తిగా గురుశుశ్రూష పోయినది. కుట్టముండాకొడుకులంతా బొత్తిగా పాడవుతూవున్నారు. స్కూళ్లలో చదువుకునేవాళ్లను చూచి మీకూ చేటుకాలం వస్తూ వున్నది. గురుశుశ్రూషవల్ల యెంతఫలం వున్నది? మాకాలంలో నేను యెంతశుశ్రూష చేసి విద్య సంపాదించినాను? నేను మాగురువు గారి దొడ్డి తవ్వి కూరలువేసి నిత్యం నీళ్ళు పోసేవాణ్ని; పొలంలోకి వెళ్ళి పశువులకు గడ్డి తెచ్చేవాణ్ని; ఆయనతోకూడా వూరంతా తిరిగి పొత్తరలు యింటికి జేరవేసేవాణ్ని; పడుకున్నప్పుడు కాళ్ళు గుద్దే వాణ్ని; పదిహేనురోజులకు వక్కళ్లోక మయినా చదువుకోవడానకు తీరుబడి లేకుండా పని చేసేవాణ్ని.

శంక—మీరు బలంగలవారు గనుక మీరు ఆలాగు చేసేవారు. మే మిప్పు డంతపని చెయ్యలేమండి. మేమూ మా చేతనై సంతపని చేస్తూనేవున్నాము. అడుగో రామారావు వస్తూవున్నాడు. అతను స్కూలుతో ఆరునెలలచుంచి సంస్కృతము చదువుకుంటూ వున్నాడు. అతనికి మాకంటే ఫదిరెట్లు యెక్కువ వచ్చినది. మూడేళ్ల బట్టి చదువు కుంటూవున్నా మాకు అర్థమూరాదు యేమీరాదు.

నెంక—మీకు చదువు మెల్లిగావచ్చినా గురుశుశ్రూషాఫలం యెక్కుడికిపోతుంది? దానిప్రభావం మీరు యెరుగరు. దత్తాత్రేయుపకు పరిచర్య చేసి కార్తవీర్యార్జునుడు సర్వైశ్వర్యధుర్యు డయినచక్రవర్తి అయినాడు.

[రామా రావు ప్రవేశించు చున్నాడు.]

శంక—పూర్వం వా శ్శేమయినారోకాని యిప్పుడు మీదగ్గర పడేళ్లనుంచి చదువుకుంటూ వున్న శిష్యులు ముప్పై యెత్తుకుంటూనే వున్నారు. చదువు లేక వట్టిగాడిదలుకూడా అవుతూ వున్నారు. వాళ్ల తరువాత నాలుగువెనుకలు స్కూల్లో ప్రవేశించినవాళ్ళు పండితులయి గొప్పవుద్యోగాలు చేస్తూ వున్నారు.

రామా—శాస్తుర్లుగారూ! మోచేటిపద్దంనోము చేసి లక్ష్మీదేవి ఐశ్వర్యవంతురాలున్నా సువాసినీయున్నా అయినది కాదండీ?

వెంక—మీకు గురుశుశ్రూష లేకపోవడంచేత యిటువంటి విపరీతబుద్ధులు పడుతూ వున్నవి. కల్లుసముద్రాలు లేవంటారు. నేతి సముద్రాలు లేవంటారు. ఇంగ్లీషు చదువుకునేవాళ్ళందరూ చౌరవాది నరకాలలో పడిపోతారు. గురుశుశ్రూషాప్రభావం చెపుతాను విను. దానివల్ల విద్యార్థులు అహంకారవిరహితులును, విజితేంద్రియులును, అవుచారు; లోకానుభవము తెలిసి వివేకవిలసితులవుచారు; స్వామ్య తారతమ్యజ్ఞానము పొసంగును; సైరణ యెసంగును; అవిమృశ్యకారిత యడంగును; దీర్ఘదర్శిత సెలంగును; వర్ధిష్ణువులగుబుద్ధిమంతులు దానినే యాసెందురు; దానివలన సత్త్వవర్తనము కలుగును; విద్యార్థులు జగన్నతులగుదురు; వేయేల? గురుశుశ్రూషవలన సమస్తైశ్వర్యములును గలుగును.

రామా—శాస్తుర్లుగారూ! మీరు ఫలశ్రుతి బహుభాగా చదివినా రండి. మొన్న మా పురోహితుడు మాలమ్మమ్మ లక్షవత్తుల నోము చేసుకొన్నప్పుడు దానివలన సమస్తసంపదలూ కలుగుతవనిన్నీ ఆయురారోగ్య పుత్రపౌత్ర ధనకనక వస్తువాహన సమృద్ధి కలుగుతుందనిన్నీ వేయిజన్మాలలో చేసినపాపమంతా పోతుందనిన్నీ స్వర్గంలో

నేవత లంతా వుపచారం చేస్తూవుంటా రనిన్నీ కల్పం మీలాగే చదివినాడు. పుణ్యం వస్తుందని డబ్బు లాగడానికి వుపాయం కనిపెట్టి నారు. గురువులున్నూ యిలాగే శిష్యులచేత చాకిరీ చేయించుకోవడానికి యిది వొకవేషం వేసినారు.

వెంక—ఇంగ్లీషుబళ్ళలో చదువుకునేవా శ్చంతా వట్టిశుంఠలు; వాళ్ళకు పిన్న లేదు. పెద్ద లేదు. మహానుభావులు చెప్పినదాన్ని వేళాకో శం చేస్తారు. డబ్బిచ్చి చదువుకోవడంచేత మీరు చదువుకొన్న ఫలం లేదు. మీకు చదువువచ్చినాకానీ వినయాదిసద్గుణములు పట్టుపడవు. జీతముపుచ్చుకొనుటచేత నుపాధ్యాయులు సేవకులగుచున్నారు ; వేత నమిచ్చుచుండుటచేత విద్యార్థులు ప్రభువు లగుచున్నారు.

శంక—ఆలాగయితే విద్యార్థులు ఉపాధ్యాయులను కొట్టడా నికి బదులుగా ఉపాధ్యాయులే విద్యార్థులను కొట్టుచున్నారేమండీ ?

వెంక— గాడిదెకొడుకా ! నీకుకూడా పోయ్యకాలం వచ్చినది.

ఈలాగంటి కుశ్శంకలు—

రామా—మీ కీవినయాదిసద్గుణములు గురుశుశ్రూషవల్లనే వచ్చినవికావండీ !

వెంక—అబ్బాయీ, లేచి పో. నిన్ను చూస్తే నాకు వళ్ళు మహా మండుతుంది. మీనాయనగారినిచూచివూరుకున్నానుగాని లేకపోతే--

రామా—కొంచెంశాంతించండి. మీశుశ్రూషవల్ల మీశిష్యు లకుకూడా సద్గుణము లలవడినవి. మీరు దోవలో వస్తూవస్తూయెవ శ్చదొడ్లోనో వీధిలోనుంచి నారింజకాయలు కోయిస్తే మీశిష్యులకు శ్చింగారకట్టెతో పూజ జరిగిందట.

శంక—ఎవరియింట్లోనోకాదు మనవుప్పువారియింట్లోనే. మా శివయ్య గోడయెక్కేటప్పటికి లోపలినుంచి తిట్లారంభించడముతోనే

మాగురువుగారూ నేనూ సందులోనుంచి కనబడకుండా పారిపోయినాము. ఇంతలో లోపలినుంచి వచ్చిపట్టుకొని దొంగతనం చేసినావని యాశివయ్యనే మెత్తగా పిండిపెట్టి సాగనంపినారు.

వెంక—ఓరిగాడిదెకొడుకా!గురుతిరస్కారముచేస్తూవున్నావు. యికయెందుకూ అక్కరకురాకుండా మన్నుకొట్టుకుపోచావు. రామా రావూ ! మీతండ్రిగారివద్దకు పడ. (అని లేచుచున్నాడు.)

రామా — (లేచి నడుచుచు) మీరు చెప్పినట్లు మీవిద్యార్థి మొన్నటినుంచీ జగన్నుతు డయినాడు. (అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

వెంక— (కొంతదూరమువెళ్లి) ఆ నీకవచ్చి మీతండ్రిగారితో నీ ఆకతాయితనమంతా మనవిచేసి కొట్టిస్తానువుండు. గురుశుక్రూష లేకుండా నీవు చదువుకొన్న చదువెందుకూ పనికిరాదు. అవశ్రీతచరిత్రం చూడు. (అని మరల వెనుకకు వెళ్లి పోవుచున్నాడు.)

పెళ్ళి వెళ్ళినతరువాత పెద్దపెళ్ళి.

౧. రంగము—వీధియరుగు.

[రామా రావుగారును నారాయణరావుగారును వీధియరుగుమీద కూరుచుండి

యుండుగా పురుషోత్తమరావుగారి కొమారుడు మాధవరావుగారు

దారిని పరుగెత్తుకొని వెళ్ళుచు ప్రవేశించుచున్నారు.]

రామ— ఏమండీ ! మాధవరావుగారూ ! స్నేహితులము యింతమందిపిలుస్తూవుండగానే మాట వినుపించుకోకుండా పరుగెత్తుతూవున్నారు. మామీద యింతదయతప్పడం ధర్మమా ?

మాధ—మాతండ్రిగారికి వంట్లో జబ్బుగా వుండడంచేత వెంకటాచార్యగారి యింటికి వెళ్ళి అవుషధంపుచ్చుకుని పరుగెత్తుకొనివెళ్ళా

వున్నాను. ఇప్పుడు మాట్లాడడానికి నాకు సావకాశం లేదు. మళ్ళీ వచ్చి మీతో మాట్లాడుతాను. తుమించండి.

రామా—వక్కమాట వినిపించండి. మాతండిగారు మొన్ననే కాదటండీ పెళ్ళిచేసుకునివచ్చినారు. అప్పుడే జ బేబీమిటండీ?

మాధ—‘అమ్మగారు గృహప్రవేశమూ అయ్యగారు స్మశాన ప్రవేశమూ’ అన్న సామెత నిజంగా వున్నది. ఈచమురుకాళ్ళ పెద్దమ్మ యేముహూర్తాన్ని పెళ్ళామయిందోకాని మంగళస్నానాలయినరాత్రి మంగళసూత్రధారణం చేసేటప్పుడే మాతండిగారికి చలీజ్వరమూ వచ్చినది. ఆనాలుగురోజులూ మళ్ళీ జ్వరం రాకపోవడముచేత పెళ్ళిలో మాత్రం యేమీయిబ్బందిలేకుండా యధావిధిగా జరిగిపోయింది.

రామా—మనుగుడు పయిందా? యింకా అవశిష్టం వున్నదా?

మాధ—మనుగుడుపులోనే లంఖణాలన్నట్టు ఆభాగ్యంలోనే విరోచనాలు పట్టుకున్నవి. అక్కడివైద్యుడు లంఖణంకట్టడంచేత మరీ నిస్త్రీణ యెక్కువయితే యిక్కడ మంచివైద్యుడు మనవెంకటాచార్యు గారు వున్నారని సవారీభోయాలనుచేసి రాత్రికిరాత్రి యీవూరు తీసుకునివచ్చినాను.

రామా—మనుగుడుపులో :యిదీ ‘అదీతింటే పెద్దలుగనుక అజీర్తి చేసివుండును.

నారా—విరోచనాలమీద లంఖణం యెంతమాత్రమూ కట్ట కూడదు. ఆవైద్యుడు వట్టి తెలివితక్కువవాడుగా కనబడుతూవున్నాడు.

మాధ—మాతండిగారు ఆప్టేపెద్దవారు కారు. ఆయన పెళ్ళి చేసుకోవడానికి తగినవయస్సులోనే వున్నారు. మనఅందరికంటెనూ అయినే దృఢంగా వున్నారు.

నారా—ఆయనకు అరవైయేళ్లు చాటినవండీ!

మాధ—యెక్కడిదండీ? మొన్నటిభాద్రపదమాసానికి యాభై నాలుగుసంవత్సరములు దాటినవి. మీదటికి పింఛా పుచ్చుకొని యింటి కాడ కాలిమీద కాలు వేసికొని కూర్చుండి భార్యతో సుఖపడవలె నని యత్నిస్తూ వున్నారు.

నారా—కొత్తపెళ్లికూతురు యెవరిచిన్నదండీ?

మాధ—యెవరిచిన్నదై తే నేమి? కస్తూరివారి చిన్నది.

నారా—ఆచిన్నదాన్ని నేను యెరుగుదును. చిన్నదానికి ఘడి సంవత్సరము లుంటవి; బహులక్షణవతి.

మాధ—యేచక్కదనం వుంటే నేమి గుణంమాత్రం మంచిది కాదు. పెళ్ళిరోజుననే నా కీమగడు వద్దని యెక్కడలేనిఅల్లరి చేసి వక పట్టాన పీటమీద కూర్చున్నదే కాదు. అన్నగారు వచ్చి నాలుగుకొట్టి బలవంతంగా పీటమీద కూర్చోపెట్టినాడు.

నారా—అలాగైతే మొగుడితో బాగానే సంసారం చేస్తుంది.

మాధ—దాని సంసారంయిల్లు బంగారంగాను మాతండ్రిగారికి యిప్పుడు నిమ్మళంగా వుంటేనేతప్ప మరివకవిధంగా అయితే తరువాత మనోవర్తికోసం మాప్రాణాలమీద కూర్చుంటుంది. కాపురానికి వచ్చినతరువాత సవిత్రబిడ్డలను మమ్మల్ని తిన్నగా చూస్తుందండీ?

నారా—మీకు వయస్సెంతండీ?

మాధ—నాకు యిప్పుడు యిరవైయేడోసంవత్సరము.

రామా—కావలిస్తే ముండను వుంచుకోవచ్చును. పెద్దతనంలో పెళ్ళి చేసుకోవద్దని మీతండ్రిగారితో ఘట్టిగా చెప్పలేకపోయినారా?

మాధ—ఆయనకు మాతల్లిగారు జీవించివున్నప్పటినుంచీవక ముండ వున్నది. యెంతమందిముండలు వున్నా చేసుకున్నపెళ్ళాము వంటిదికా దని ఆయన భ్రమపడ్డారు. ఆయన మాతల్లిగారు పోయి

నపదమూడోనాడే వివాహం చేసుకోవలె నంటే మా నిర్బంధంచేతనే యేడాదివరకూ మానివేసినారు.

నారా—ఇంత పెద్దవాళ్లకు తల్లిదండ్రులు పిల్ల నేలాగు యిస్తారండీ?

రామా—డిప్టీకలెక్టర్ చేస్తూవుంటే డబ్బు కాశపడి చచ్చిన శవానికి పిల్ల నిమ్మంటే లక్షమంది ఇస్తారు.

మాధ—మాటలసందడిని చాలాసే పయినది. మాతండ్రిగారికి వేగిరం అవుషధం యివ్వవలెను. నేను వెళ్లుతాను. మీరు వక్క పర్యాయం వచ్చి మాతండ్రిగారిని చూచిపోరా?

రామా—మేమూ లోపలికి వెళ్లి మంచిబట్టలు కట్టుకుని వస్తాము. మీరు నడుస్తూ వుండండి.

మాధ—చిత్తము. సెలవువుచ్చుకుంటాను. (అని వెళ్ళుచున్నాడు)

నారా—ఇఖ వెంకటాచార్ల చేతిలో పడ్డతరువాత నాచేతి మాత్రా వైకుంఠయాత్రా అన్నట్టు! యీఘటం నెగ్గేది కాదు. మనము వెళుదాము రండి. (అని వెళ్ళుచున్నారు.)

౨. రంగము—పురుషోత్తమరావుగారి యిల్లు.

[వైద్యుడు వేంకటార్యులును, సిద్ధాంతి శివయ్యయు, బంధువులు

వరదరాజును, కనకరాజును ప్రవేశించుచున్నారు.]

వర—యెట్లావున్నదని చెప్పు? పూర్ణంగా వాయువుచేసుకుని వున్నది. వైద్యలోపం యెంతమాత్రము లేదు. వైద్యుడు చేతనయిన పని అవుషధం యివ్వగలడుగాని ఆయుర్దాయం పోయగలడా? యింతకూ కొత్తగా పెళ్ళిచేసుకొన్న పెళ్ళాముయొక్క అదృష్టం యేలాగు వున్నదీ తెలియదు.

కన—అవిడ అయిదోతనం తిన్నగా వుంటే మీ వైద్యం రాకనే పోను. ముసలివాణ్ని లంఖణాలుకట్టి సిమ్కారణంగా పాడుచేసినారు.

వెంక—అబ్బాయీ! నీవుచిన్నవాడవు నీకుయేమీ తెలియదు. వూరుకో. లంఖణాలలో యెంతగుణం వున్నదనుకొన్నావు యేమిటి? “లంఖణం పరిమాషధం” అన్న శాస్త్రకారు డంత వెట్టివాడేనా? నేను చెప్పినప్రకారం విని మధ్య లంఖణం చెడగొట్టకుండా వున్నట్టయితే నాలుగులంఖణాలతో రోగం నిశ్శేష మయిపోయేది. మధ్య డ్రెస్సురుని వకణ్ని తీసుకునివస్తే వాడు గోధుంజావ పోయించి రంగ మంతా చెడగొట్టినాడు. తీరా చెడిపోయినతరువాత యెన్నిలంఖణాలు కడితే యేమి వున్నది? యెన్నిమందులు వేస్తే యేమి వున్నది?

కన—డ్రెస్సురు అవుషధం యిచ్చినది వక్కపూటే కాదూ?

వెంక—చెడగొట్టడానికి వక్కపూట కాదుగదా వక్క నిముషం చాలును. యిందులో నా వైద్యలోపం వినరంత లేదు. డబ్బుకు వెనుకా ముందూ చూడక దివ్యోషధాలుకుప్పెలు పగలగొట్టిపోసినాను. వాత రాక్షసం, వాతవిధ్వంసి, వాతాంతకరసం, వాతమూషిక మార్జారం, వాతపన్నగగారుడం; ప్రళయాగ్నిరసం మొదలయినకాకచేసేఅవుషధాలన్నీ పోసినాను. చివరకు చింతామణికూడా వేసినాను.

కన—ఈ ఔషధాలపేర్లన్నీ యెప్పుడు వల్లించినా వయ్యా! నీదగ్గర డబ్బు లేదుగదా వైద్యశాస్త్రం చదువుకోనిదీ యీఅవుషధాలన్నీ యెట్లా చేసినావు?

వర—పెద్దల్ని ఆక్షేపించరాదు. వూరుకో. ఆయన యే ఔషధాలూ లేకపోతే వూల్లో అందరికీ యెలాఅవుధం యిస్తావున్నాడు? వైద్యుడియందు గురివుంటే ఆయన మన్ననలిపి చేతిలోపెడితే యేమి వంటిరోగాలూ నిముషంలో కుదురుతవి.

కన—ఈయనను మాన్పించి డాక్టరుచేత అవుషధం యిప్పించి నట్టయితే వ్యాధి నిమ్మళించేది.

వర—ఆవైద్యం తెల్లవాళ్ళకేకాని డాక్టరువైద్యం నల్లవాళ్ళకు యెంతమాత్రమూ పనికిరాదు. వాళ్లు మాంసమూ రొట్టె తింటారు గనుక వాళ్ళతత్వాలకూ మనతత్వాలకూ చాలా భేదం వుంటుంది. మనతత్వాలమీద నల్లవైద్యమే బాగానడుస్తుంది.

వెంక—“తుదకబ్బెరాతురకకూ ‘డన్నట్టుతొక్కులందరూ పోగ యి యింత శిష్టుగావున్న బ్రాహ్మడికి అవసానకాలమందు మాలనీళ్లు నోట్లో పోయించడానికి మాధవరావుగారిని డాకుదొరకోసం పంపించి నారు. డాక్టరు డాక్టరనడమేకాని వాళ్ళకు నాడిచూడడమైనా తెలు సునండీ?

కన—అన్నీ నీకే బాగాతెలుసును. మీరందరూ ఆశ వదలు కున్న మీపెత్తండ్రికుమారుడికి మొన్న నేకాదూ డాక్టరు కుదిర్చినాడు?

వెంక—వాళ్ళు రణవైద్యంలో ఘట్టివాళ్లు. అంతేకాని మరివక దానిలో పనికిరారు. వైద్యంమాట వల్ల కాకుండా మాలనీళ్లు త్రాగి బ్రాహ్మణీకమూ మతమూ పోగొట్టుకోమండీ? డాక్టరువస్తే ముందుగా పొక్కుపాలాస్త్రి వేసి పాణం వుండగానే చంపివేస్తాడు.

శివ—ఈవైద్యాలవల్ల యేమికార్యంలేదు. ఇప్పుడు పురుషోత్తమరావుగారికి శనిచాలదు; నవగ్రహజఘంచేస్తే అంతానిమ్మళిస్తుంది. నేను పోలి నాలుగు రోజులనుంచి జపాలు చేయిస్తూవున్నాను. గుల్లోకి అభిషేకాలనిమిత్తం బ్రాహ్మలు వెళ్ళినారు. అభిషేకం చేసివచ్చి తీర్థం లోపలికి యిస్తే కాస్త సేపటికి అంతా నిమ్మళంగా వుంటుంది.

వర—పంతులుగారికి కీళ్లన్నీ నొప్పులుగా నున్నవి. నాకుచూస్తే ప్రయోగలక్షణంగా కనబడుతూ వున్నది. అయినాకానీ బుద్ధిమం

తులు మీరుకూడా ఆలోచించవచ్చును.

శివ—నాకూ ఆసందేహమే తోచి భూతవైద్యుణ్ణి పిలిపించి విభూతి పెట్టించినాము. తెల్ల వారిగట్ల ఆడనాళ్ళు సోదికి వెళ్ళితే పేరం టాల్లుగుడివద్ద మాలదికూడా పెద్దపెళ్లాము పట్టినదనీ విరోధులు ప్రయోగంచేసినాఁనికూడా చెప్పినది. ఈనవగ్రహజపాలు అన్నింటికీ మంచివే. గ్రహశాంతికయి బ్రాహ్మణసంతర్పణమాత్రం బాగా జరగ వలెను.

వర—ఆగండి. లోపలనుంచి కామావధానులుగారు యేమిటో కేకలు వేస్తూవున్నారు—ఏమండోయి కామావధానులుగారు.

కామా—(లోపలనుంచి) మాధవరావుగారు యింకా రాతే దుగదా? ఈపాటిపంతులుగారికి ప్రాయశ్చిత్తం చేస్తే బాగా వుంటుంది. దక్షిణ యివ్వడానికి మాధవరావుగారు లేరు. యేమిబుద్ధి?

వర—యింతలో కేఫర్వాలేదు. కొమారుడువచ్చినదాకా ఆగండి.

కామా—యింకాయేమి ఆగమంటారు? యిఖి డాక్టరు జరుగులేదు. కనిపెట్టుకొని వుండక తక్షణం బయలుదేరి రమ్మని వర్తమానం పంపించండి. మంచంమీద ప్రాణాలు పోకుండా మనము పంతుగారిని భూశయనం చెయ్యవలెను. మాధవరావుగారు మంచినమయానికి లేకపోయినారుగదా? నాకు యిప్పుడు ప్రత్యక్షమణిగోదాన వస్తుంది. ప్రాణోత్క్రమణసమయం వచ్చింది.

వర—అబ్బాయీ! మనంయేదోవక వంకపెట్టుకుని వెళ్ళిపోదామురా. అట్టేవుంటే పీనుగును మొయ్యమంటారు.

కన—యిటువంటిఆపద వచ్చినప్పుడే సహాయం చెయ్యకపోతే మనబంధుత్వంయెందుకు తగలబెట్టనా? నేనురాను. కావలిస్తే మీర వెళ్ళండి.

కావగా—వేగిరం లోపలికి రావలెను. పంతులుగారికి ఆఖరు యెగుపులు వచ్చినవి. పాణాలు పోయినట్టున్నవి.

వర—నేను మాధవరావుకోసం వెళ్ళుతాను. మీరు తదంగం కానిస్తూవుండండి. నక్షత్రం మంచిదేమో చూడండి. కాకపోతే యిల్లు: వదలిపెట్టవలసి వస్తుంది. జూరుంటే ఆయనను పంచపాళీలో పెట్టండి.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ఉ న్మ త్త ప్రి లా ప ము.

[చెన్నపురిలోని యున్మత్తవైద్యశాలలో పిచ్చిపంతులుగారును, నెత్తిశాస్త్రుడుగారును సంభాషించుచుండఁగా వివేకాచార్యులుగారు ప్రవేశించుచున్నారు.]

పంతు.—శాస్త్రుర్నా ! అడుగో ఆచార్య వస్తూవున్నాడు. వాడి మొఖం మండ ; వాడిల్లు వల్ల కాడుగాను.

శాస్త్రు—(మెల్లగా) ఆచార్య వంటిగా వస్తూవున్నాడు. మనం యిద్దరంవున్నాము కొడదామా?

ఆచా—యేమోయి పంతులూ ! దారిపట్టుకుపోయేవాణ్ని నిష్కారణంగా ఆలా తిడుతూ వున్నావు. అమావాస్యకూ పౌర్ణమికి పిచ్చ యెక్కువవుతూ వుంటుంది. ఇవాళ పౌర్ణమిగనకనా ఆలా వాగుతూ వున్నావు?

పంతు—మావంటి వుత్తమపురుషులగ్రహచారంచేత నున దేశానికి మ్రేచ్చప్రభుత్వం వచ్చి బొత్తిగా వర్ణసంకరం అవుతూవున్నది; యెక్కడ చూచినా వట్టి మాలకూడు జరుగుతూ వున్నది. ఇప్పుడు ఔకుకటికాల మయితేనా సీవంటిదుర్మార్గుల నందరినీ యిలాగంటి

“ఆర్యగర్హిత మయిన” పనులు చేస్తూవున్నందుకు వక్కదెబ్బను తలలు బద్దలుకొట్టి చంపివెయ్యమూ?

ఆచా — ఆత్మస్తుతి పరనిందా మహాబాగా చేసుకుంటూ వున్నావు. ఎన్నాళ్లు వాగుతావో వాగు—నీనోరు నొప్పిపెట్టి నీవే వూరుకుంటావు. నీవంటిపిచ్చివాళ్ల నేమాటలకు నాకు యెంతమాత్రమూ విచారం లేదు. పిచ్చివాడవు కావడంచేత నీవు యెన్నితిట్లు తిట్టినా కోపం రావడానికి బదులుగా నిన్ను చూస్తే నాకు జాలి వేస్తూవున్నది.

పంతు—ఇటువంటి పేలాపన పేలుతూవుంటే నాకు పిచ్చియెత్తి వళ్ళు తెలియక యేమయినా చేసిపోతాను బేచిపో. నాకు నిజంగా పిచ్చి యెత్తినట్టయితే యీపాటి నీతలకాయ రెండుచక్కలుచేసి నాలక్క స్సంతా తీర్చుకోనూ?

ఆచా—వెట్టి వెయ్యివిధాలన్నాడు. నీకు పిచ్చివేరే యెత్తనక్కర లేదు. ఇదివరకే కావలసినంతవున్నది. మరీపిచ్చయ్యెక్కువైనవాళ్ళు కనపడ్డ వాళ్ళనందరినీ కొడుతారు. నీవంటి సాధారణపుపిచ్చవాళ్ళు తిట్లతో మాత్రం సరిపెడుతారు. పర్వదినాలలో పిచ్చ ముదురుతుంది కాబట్టి నీవు నెలకు వకపర్యాయం పొర్నమిపొర్నమి అందరినీ తిడుతూవుంటావు. నీపిచ్చ యెప్పుడు కుదిరి మంచివాళ్ళలో పడుతావా అని భగవంతుణ్ణి యెప్పుడూ ప్రార్థిస్తూవుంటాను.

పంతు—యేడుస్తూవుంటావు. ఇప్పుడు కానికాలాలు వచ్చినవి. యేమీ నోరెత్త వల్ల కాదు. మాలప్రభుత్వం కావడంచేత అన్నీ నిర్బంధాలే. అడ్డమయినవాళ్ళు చదువుకోవడమే; అడ్డమైనవాళ్ళు వుద్యోగాలు చేయడమే; యెనరినీ కాస్త తిట్టవల్ల కాదు; కొట్టవల్ల కాదు; యీపాడుకలికాలం యెప్పుడు పోతుందో.

శాస్తు—ఒక్క మగవాళ్ళకేకాకుండా యెన్నడూ యెరుగము.

ఆడవాళ్ళకుకూడా చదువు వచ్చిందయ్యా ! ఆడముండల చదువుమూలాన్ని యెక్కడా నిలవడానికి వల్ల కాకుండావచ్చింది. గేరల్ స్కూలులో చదువుకుందట. దానిచదువు చట్టుబండలుగాను మూడేళ్లముండనాపెళ్ళాము పేడ ముట్టుకుంటే అసహ్యం అని నన్ను యెదిరిస్తుంది. గోమయం యెంతశుచిఅయినవస్తువు ? నాబ్రతుకుపెట్టుకుని మొన్న అమావాశ్యనాడు దానిచేత మూడుపేడవుండలు మింగించలేకపోయినాను.

ఆపా—ఓయిపిచ్చబ్రాహ్మణ ! నీకు అమావాశ్యనాడు పిచ్చయెత్తుతుందా యేమిటి? అసహ్యం లేకుండా పేడముద్దలు మింగమనడం యేమిటయ్యా ?

శాస్తు— అమావాశ్య పితృదినంగనుక శుచిగా వుంటేనే కాని బ్రాహ్మణికి పెట్టడానికి పనికిరాదని కాస్తగోమయం వంటికి రాసుకొని శాస్త్రార్థం కాస్తలేసి గోమయంవుండలు నోట్లో వేసుకొని తలనిండా స్నానం చెయ్యమన్నాను. ఫదేళ్లముండ మాన్యమూ యిల్లు అమ్మి వెయ్యిరూపాయలు పోయిలో పోసి కొనుక్కొన్నందుకు మొగుడు మాట విననక్కరలేదూ ? ఫదేళ్లముండ అరవయ్యేళ్ళు వచ్చిన నామాటే వినకపోతే యిఖ యెవరిమాట వింటుంది ?

పంతు— ఇప్పటి ఆడవాళ్ళు మొగుడిమాట వినేవాళ్ళు గినే వాళ్ళుకారు. ముందున్నది మునుశ్యపండుగని నీపాట్లు ముందున్నవి. నీపెళ్ళాం యెదిగి కాపురానికి వచ్చినతరువాత నాజ్యోతిషం నిజమయిందని అప్పుడు తలుచుకుంటావు. ఆడముండలకు చదువు వచ్చినతరువాత వాళ్ళు లాంగుతారటయ్యా ? యీచదువు మనపుట్టి ముంచివేస్తూ వున్నది. యేమీకాకపోతే మనము యేనాడయినా యీవెధవముండల పెళ్ళిళ్ళు వినీ కనీ యెరుగుదుమయ్యా ? కలిమహాత్మ్యంచేత యీ

విపరీతాలన్నీ పుడుతూ వున్నవి. “కతా పంచసహస్రాణి జాయతే
వర్ణసంకరః” అన్నాడు. ఇక కొన్నాళ్ళలో అంతావర్ణసంకర మయి
పోతుంది.

శాస్తు—మీరు విధవపెళ్ళిళ్ళంటే నావళ్ళువణుకెత్తుతూవున్నది.
యెరక్కపోయి ముదిసి ముప్పున చదువుకున్నముండను కట్టుకున్నాను.
ముండామొయ్యడంతోటే అది మళ్ళీ యెక్కడ పెళ్ళిచేసుకుంటుందో!
ఓభగవంతుడా? అది విధవావివాహం చేసికోవడం నాకళ్ళ పడకుండా
చేస్తూ.

ఆచా—శాస్తుర్లూ! నీవు బ్రతికివుండగా నీపెళ్ళా మెట్లాముం
డామోస్తుండయ్యా? వెర్రివాడివలె వున్నావు. అరవైయేళ్ళు దాటిన
తరువాత మాన్యాలూ మళ్ళూ తెగనమ్మి యిది యెందుకువచ్చిన
పెళ్ళయ్యా? కాటికి కాళ్ళుచాచుకొని నీవు యింకా చిన్నపెళ్ళాముతో
కాపురం చేసి సుఖపడుదామన్నే పెళ్ళి చేసుకున్నావా? నీవన్నట్టు నీ
పెళ్ళాం మళ్ళీపెళ్ళిచేసుకుంటే నీవంటిముసలిముండాకొడుకుల కందరికీ
చిన్నపిల్లలను వివాహమాడి వాళ్ళికొంప తియ్యకుండా వక్కమాటు
బుద్ధి వస్తుంది.

శాస్తు—నేను కర్మచెడిపోతుందని గృహస్థధర్మానికి పెళ్ళిచేసు
కున్నానుగాని సౌఖ్యంకోసం చేసుకున్నానండీ? నామూడోపెళ్ళాము
బ్రతికివున్నప్పుడే నాకు సంసారసుఖం అక్కరలేకపోయింది. పెద్దవాణ్ణా
యినాను గనుక యజ్ఞంచేస్తే స్వర్గసుఖం కలుగుతుందని అపత్నీకుణ్ణి
కాకుండా వ్రండడానికి పెళ్ళి చేసుకున్నాను.

ఆచా—నీవు యజ్ఞం చేసి చస్తావో లేదోకాని నీతదనంతరము
మళ్ళీ పెళ్ళిచేసికోకుండా వుంటే నీపెళ్ళాంమాత్రం నరమేధయాగాలు
చాలా చేస్తుంది. యజ్ఞఫలం అప్పుడు నీకు పూర్ణంగా లభిస్తుంది.

పంతు—మళ్ళీ పెళ్ళిచేసుకున్నవాళ్లు కులభ్రష్టులయి యెందుకూ పనికిరాకుండా పోతారు. మొన్న పెళ్ళిచేసుకున్నవాళ్ళతో గలిసి భోజనం చేసినంతమాత్రంచేతనే వక పెద్దమనిషి యింటిమీద పిడుగు పడ్డది. పెళ్ళిచేసుకున్నవాడియింట్లో ముసలిముండ చచ్చిపోయింది. ఇటువంటి దుష్కార్యాలలో ప్రవేశిస్తే యేకీడూ మూడకుండా వూరికే పోతుందా యేమిటి? సజ్జన ఘోష తగలక మానదు.

ఆచా—శాబాస్ ! నీ వన్నపలుకులు మెచ్చతగి వున్నవి. నీ వన్నమాటలు దొరతనంవారికి తెలిస్తే నీకు చాలా బహుమానం చేస్తారు. ఇది రాణీగారు వింటే నీకాళ్లకు గట్టిలోహంతో అందెలూ గొలుసులు వేసి గవర్నమెంటువారు కట్టించినదివ్యభవనాలలో కాపురం వుంచిన స్కార్పరుజీతాలమీద వుండేభటులనుకావలియిచ్చియెల్లకాలమూ అన్నవస్త్రాలు దొరతనంవారిఖర్చుమీదనే యిస్తూ వూరు దాటి వెళ్ల నక్కరలేకుండా నిన్ను బహుఆదరణ చేస్తారు. యీ మహారాజ యోగం నీకు యెప్పుడో తప్పకుండా పడుతుంది. భోజనము చేసినవారి యింటిమీద పిడుగుపడితే అపాయం లేకుండా పోయిందిగాని, స్కార్పరు లెఖ్కులు చూస్తే యీయేడు పిడుగుపడి హిందూదేశంలో నల్లబై తొమ్మండుగురు కాలం చేసినారు. వాళ్ళంతా విధవావివాహాలు కూడదనేవాళ్లే నట. అదంతా యెందుకు యీపట్నంలోనే వక్క వారందినాలలో విధవావివాహాలు వద్దనేవాళ్లు బహురోగాలచేత బాధపడి రెండువందలమంది చచ్చినారు. ఆడవాళ్ళవునురు కొట్టకుండా వూరికే పోతుం దనుకున్నారా ?

పంతు—నీతో మాట్లాడితే షాపం వస్తుంది. మీ కందరికీ యీలాగంటిదుర్బద్ధులు పుడుతూ వున్నవి గనుకనే యిప్పుడంతా అర్థాయుష్షు ముండాకొడుకులు పుడుతూ వున్నారు. ఈదుర్మార్గ

[ప్రభుత్వం మూలాన్నిగాని లేకపోతే నిన్ను నిలివెడుగొయ్యి తీసి పాతి వేస్తును. రావయ్యా శాస్త్రుర్లు లోపలికి వెళుదాము.

ఆచా—యెన్నినిర్బంధాలు వున్నా యెంతభయం వున్నా పిచ్చ వాళ్లు గనుక నోటికివచ్చినట్టు వాగడానికి మీకేమీ అభ్యంతరం లేదు. పిచ్చవాళ్లతో వాదం చేసి ఘటనేపు వ్యర్థంగా పోగొట్టినాను. మీరు యెన్ని కారుకూతలు కూస్తూవున్నా అయ్యేవేవో కానే అవుతవి. నేను వెళ్లిపోతాను. (అని అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

గృహణములు.

[పంతయ్యపంతులును, సింగయ్యసిద్ధాంతియు ప్రవేశించుచున్నారు.]

సింగ—పంతులూ! ఏమిషయ్యా పేపరు చదువుచూవున్నావు?

పంత—పయి అమావాస్యనాడు సూర్యగ్రహణ మటండి.

సింగ — యేడిశారులే. నేను పంచాంగం గుణించినాను. యెక్కడా గ్రహణం రాలేదు. పేపర్లలో అన్నీ అబద్ధాలే వేస్తారు. వాళ్ల మొఖం తెల్లవాళ్ళకు చాలామూలం తెలియదు. యేదియెట్లా పోయినా బ్రాహ్మణీకం నిలపడానికి గ్రహణాలు వక్కటి దాఖలాగా వుంచూ వున్నవి.

పంత—వక్కబ్రాహ్మణీకాని తెల్లవాళ్ళు గ్రహణాలుయెప్పుడు వస్తవో చెప్పడం లేదా? ఇందులో మీ ఆధిక్యం యేమిటి?

సింగ — బ్రాహ్మణులు చెప్పినట్లు వాళ్ళు వెయ్యేళ్లు తల్లకిం దయినా చెప్పలేరు. బ్రాహ్మణవద్దనే మర్మం గ్రహించివాళ్లూ యిప్పు డిప్పుడు కొద్దిగా తంటాలుపడుచూ వున్నారు. బ్రాహ్మణులు డబ్బుకోసం కక్కుర్తిపడి మనశాస్త్రాన్ని లన్నీ వాళ్లకు చెప్పి పాడుచేస్తూ వున్నారు.

రహస్యంగావుంచుతే శాస్త్రంకాని అందరికీ తెలిస్తే శాస్త్రంయేమిషీ!
శాస్త్రం లనగా మంత్రం లనగా అందరికీ తెలిస్తే పాటి తప్పిపోచవి.
దానికేంగాని తెల్లవాళ్లు గ్రహణాలకు యేమికారణం అంచారయ్యా?

పంత—సూర్యుడికీ భూమికీ మధ్య చంద్రుడు అడ్డంవస్తే సూర్య
గ్రహణం పడుతుందింటారు. సూర్యుడికీ చంద్రుడికీ మధ్య భూమి
వుండి భూమినీడ చంద్రుడిమీద పడితే చంద్రగ్రహణం పడుతుంది
దంటారు.

సింగ — రామరామరామా! యెంత అబద్ధాలు వ్రాసినా
రయ్యా? వాళ్ళకు వక్కటీ తెలియదు. అన్ని విషయాలలోనూ యిలాగే
శాస్త్రజ్ఞానం లేక యుక్తులు తెచ్చి సంకరంచేసి పాడుచేస్తూ వున్నారు.
నాకు వెయ్యిరూపాయలు యిస్తే గ్రహణాలసంగతి సమర్థంగా చెప్పి
సంశయం వదిలిస్తున్నే. ఖజానాలో అన్నిరూపాయలు వున్నవి. నిష్కార
రణంగా కాలవలకిందనూ రోడ్లకిందనూ పెట్టి పాడుచెయ్యకపోతే
పద్రాహ్మణి నాకు వెయ్యిరూపాయలు యిచ్చి యిల్లుకట్టించి యిస్తే
వాళ్ళకు యెంతపుణ్యం వుంచుంది? ఈవుద్యోగస్తులంతా వూరికే
లంచాలు కాచెయ్యడమేకాని యిటువంటిసత్పాత్రదానం వక్కటీ
వాళ్ళ చేత చేయించరు. ఇప్పుడు బొత్తిగా బ్రాహ్మణభక్తి పోయింది.
మాణిక్యంవంటికర్మభూమంతా కిరస్తానీమయమయి పోయింది.

పంత — రేపు నాకు వుద్యోగం అయితే కలక్టరుగారితో
చెప్పి మీకు మాన్యం యిప్పిస్తానుగాని గ్రహణాలసంగతి యేమిటో
నాకు సమర్థకంగా చెప్పండి.

సింగ—నాకు యెక్కడనో దూరంగావుండే మాన్యం పనికి
రాదు. నామాన్యానికి తూర్పువైపున వున్న గమల్లవాడిమాన్యం
వాణ్ణి వెళ్ళకొట్టివేసి నాకు యిప్పించండి. అలాయిప్పిస్తానని నాచేతులో

చెయ్యవలెయ్యండి. మీకుతప్పకుండా మీదటికి శిరస్తాదారీఅవుచుంది. ఇదియెంతకలికాలంఅయినా బ్రాహ్మణవాక్యం పూరకేపోదు. అందు తోనూ తపశ్శాలినిగనుక నావాక్యం అమోఘంగా పట్టుకుంచుంది. వాడిజీవనం చెడగొట్టడంవల్ల మీకు యేమిపాపం లేదునుమండీ ? పాడికేమి తట్టుగాలా ? గమశ్యముండాకొడుకు మాన్యంలేకపోతే కల్లు గీచుకొని బ్రతుకుచాడు. అప్పుడు వాణ్ని కులవృత్తిలో ప్రవేశపెట్టి వర్ణాశ్రమధర్మం నిలవపెట్టినపుణ్యంకూడా మీకు వస్తుంది. యేదైనా కానీ బ్రాహ్మణపూజతోసమాన మయినపుణ్యం మరివకటి లేదు. దేవుడైనాకానీ బ్రాహ్మణవాక్యంఅంటే శిరసావహిస్తాడు. శ్రీకృష్ణమూర్తి వారిని చూడలేదా ? బ్రాహ్మణులను తిరస్కరిస్తేనేకాదా ఇంద్ర ద్యుమ్నమహానాజు యేనుగైపుట్టినాడు. నృగమహారాజు పూసరవిల్లి అయిపోయినాడు.

పంత్—ఆగొడ పంత్ యెందుకు ? గ్రహణాలసంగతి సెల వీస్తురా.

సింగ—పూర్వం సముద్రమథనకాలమందు గాడిదకొడుకు రావలవుగాడు దేవతలలో కూర్చుండి అమృతం తాగినాడు. ఆసంగతి సూర్యుడూ చంద్రుడూవెళ్లి చెప్పేటప్పటికి శ్రీవిష్ణుమూర్తివారు చక్రం ధరించి వాడితల రెండువక్కలు చేసివేసినారు. చూచినారా శ్రీమన్నారాయణమూర్తికికూడా దేవతాపక్షపాతం యేలాగున్నదో ? మేమూ భూదేవతలం, మాయందుకూడా అందరికీ ఆపక్షపాతం వుండవలెను. బ్రాహ్మణపక్షపాతికి యెప్పుడూ సర్వశ్రేయస్సులూ కలుగుచవి. బ్రాహ్మణాశీర్వాదప్రభావం వర్ణించడానికి బ్రహ్మకయినా తనచేతకాదన్నాడు.

పంత్—మధ్యమధ్య మీవ్యాఖ్యానం చాలించి కథకానిస్తురా.

సింగ—మీరు చిన్నలుగనుక బ్రాహ్మణప్రభావం తిన్నగా

తెలియదని కొంచెం సూచన చేసినాను. భూసురమహాత్యం పూర్ణంగా చెప్పడానికి బ్రహ్మదేవుడిచేతనేకానప్పుడు నాతరమవుచుందా? నాతాత తర మవుచుందా? జగన్మోహినీ అవతారం ధరించినశ్రీహరి శిరస్సుకొట్టివేసినా అమృతం తాగడంచేత వాడు చావక ఆవుక్కురోషం కడు పులో వుంచుకొని పర్వదినాలలో సూర్యుణ్ణి చంద్రుణ్ణిమింగి సకల బాధలూ పెడుతూ వుంచాడు. ఆమాలముండాకొడుకుమూలంగా ఆమహానుభావులకు యెంతఆపద వచ్చిందండీ? ఆలోకారాధ్యులకు మయిలసోకినప్పుడు మనం తప్పకుండా స్నానం చేయవలెను. ఆసమయంలో పట్టుస్నానమూ విడుపుస్నానమూ చేసి బ్రాహ్మలకు దానాలూ ధర్మాలూచేస్తేఆపుణ్యం యింతాఅంతాలని చెప్ప నలవికాదు. మహానుభావు లయినవారు దశవిధదానాలూచేసి లక్షలకొద్ది సంభావన యిచ్చి పుణ్యముసంపాదించుకొంచారు. ఇప్పుడు యిస్కూళ్లలో చదువు కునే మోటముండాకొడుకులు జుట్టయినాతడపకుండా వడ్డున కూర్చుండి స్నానాలుసేసేవాళ్ళను మీదిమిక్కిలి వెక్కిరిస్తారయ్యా!

పంత్—ఈప్రసంగాలు మానివేసి కథ సాంగం కానిస్తురా!

సింగ— ఇంకాయేమివున్నది? పట్టడంకారణం అంతే. గ్రహణం పట్టడంతోటే తెలుసుకుని బ్రాహ్మలు స్నానం చేసి మంత్రాలు ప్రయోగిస్తే అవి వజ్రాయుధాలై తగిలి ఆపాపగ్రహం నిలవజేక హడిలి విడిచి పారిపోతుంది. ఈకర్మభూమిలో అంటే బ్రాహ్మలకు తెలిసి మంత్రాలు జపిస్తే రాహువూ కేతువూపారిపోచారుగాని వర్ణాశ్రమధర్మాలు లేని మేచ్చదేశములలో సూర్యచంద్రులకు యిటువంటిఆపద వస్తే యెలా నివారణ అవుచుందో!

పంత్—ఆఫ్రికాదేశంలో సిద్దీలు గ్రహణం పట్టినప్పుడు పాము కరచీందని పెద్దకేకలువేసి కొమ్ములువూచి డప్పులు వాయించి భూమి

ఆకాశమూ కోలాహలధ్వని యిచ్చేటట్టు గందరగోళం చేసి గ్రహణం విడిచినతరువాత తమచప్పుడుకు ఝడిసి ఆపాము సూర్యుణ్ణి చంద్రుణ్ణి విడిచి పారిపోయిందని సంతోషిస్తారట !

సింగ— అది నిజమేకాబోలును. కర్మబాహ్యులయినందున వాళ్లకు మంత్రాలులేక ఆవిధంగా జడిపించి రాహుగ్రహాన్ని పార దోలుచారు. వాళ్ళు కొంతపుణ్యాత్ములే. యెవళ్ళు యేవిధంగాను పూనుకోకపోతే దుష్టగ్రహాన్వల్ల మహాత్ముల కటువంటిబాధ వచ్చినప్పుడు యేమిదిక్కు ? ఆవేళకు భగవంతుడు యెవరినో నకరిని ఆధారం చూపిస్తాడు.

పంత్— చీనా దేశములోకూడా ఘోరసర్పం వచ్చిపట్టుకున్నదని భీరీలు వాయిించి గంటలు కొట్టి దాన్ని బెదరకొట్టడానికై పెద్దధ్వని చేస్తారట.

సింగ— ఇంకా యేమిషయ్యూ ! ఇప్పుడు నిజం బోధపడ్డదా ? చీనావాళ్ళు అందరూకూడా పాము కరిస్తే గ్రహణం పడుచుందని వప్పుకుంచూపున్నారా ? ఆపాముపేరే రాహువు. ఇంతమందికి ఇలా తెలుస్తూవుండగా యీ తెల్లవాళ్లకు యీమూర్ఖత్వం యేమిషయ్యూ ? వాళ్ల ముఖం భూమినీడయేమిషి ? చంద్రుడు అడ్డంరావడం యేమిషి ? శ్వేతముఖులకు స్వతహాగా తెలివీలేదు మావంటిబుద్ధిమంతులు చెప్పితే వినే నేర్పూ లేదు. అయ్యో ! మాటలసందడిని మరిచిపోయినాను. సంభావన మించిపోచుంది. గమల్ల తాతయ్యగాడి యింట్లో యివాళ కోభనం. త్వరగా వెళ్లవలెను.

(అని లేచిపోవుచున్నాడు)

యోగ్యయోగ్య విచారము.

[పరాంకుశరాశుగారు కూర్చుండి యుండఁగా సోమేశ్వరశాస్త్రిలుగారు
ప్రవేశించుచున్నారు.]

పరాం—ఏమండి శాస్త్రిగారు ప్రొద్దున్నే దయచేసినారు?

సోమే—తమతో వక్కహంశం నునవిచేసుకుంచాను. కోపం
రాదుగదా?

పరాం—యేమిటో చెప్పండి.

సోమే—మితమ్ముడు భ్రష్టయిపోవుచున్నాడు. మీ రేమీ
కనుక్కోవడం లేదుగదా? మీరు మాకు ప్రభువులు గనుక మీ
శ్రేయస్సును కోరి చెప్పాచాను. మీవాడు పోఖిరిలసహవాసం కూడి
పరమపోఖిరి అయిపోయినాడు. మీరు తక్షణం శ్రద్ధచేస్తేనే కాని
నిష్కారణంగా చెడిపోచాడు.

పరాం — మావాడు పోఖిరి అని యెవరూ చెప్పకోగా నే
నెప్పుడూ వినలేదే? వాడు యెప్పుడయినా ముండయింటికి వెళుతూ
వుండగా మీరు చూచినారా? వాడు దీపాలు పెట్టినతరువాత చదు
వేమో వాడేమోకాని యెప్పుడూ గుమ్మం దాటి వీధులో అడుగు
పెట్టడు. మీరు మరి యెవరిని చూచి మావాడనుకొన్నారో!

సోమే — మీసాదాలతోడు! తప్పకుండా మీవాడే నండి.
ముండలతో వెళి తేనేకాని పోఖిరి కాకూడదా యేమిషి? మీభావగారి
కొమారుడు ఇంట్లోడబ్బంతా తీసుకుని పోయి ముండలకు పెడుచాడు.
వాడు యెంతవెద్దమనిషండీ? మీవాణ్ణన్నట్టు అతగాణ్ణి పోఖిరి
అంటే జిహ్వాపుచ్చి పురుగులు పడవూ? అతనిబిల్లగోచి యేమి? వ్రాత
స్థానాలు యేమి? విభూతిపింజక క్లేమి? బ్రాహ్మణభక్తి యేమి? అత

నంతశిష్టు యీవూళ్ళో మరి యెవరైనా వున్నారండీ? నేను కనబడితే యెప్పుడూ దణ్ణం పెట్టకుండా వుండడు. మీరు నామాట నమ్మండి; నమ్మకపోండి. మీవాడు తప్పకుండా పోఖిరీ. మీరు చెప్పించేమాల చదువు కొంప తీస్తూవున్నది.

పరాం—మీమాటలు నాకు తెలియడం లేదు. మావాణ్ని మీరు యేమిచూచి పోఖిరీ అంటూవున్నారో స్పష్టంగా చెప్పండి.

సోమే—యేమి చూచినానా? అన్నీ చూచినాను. మీవాడు మొఖాన్ని విభూతి పెట్టడు; జారుగోచీ పెడుచాడు; మొన్న బూడ్సుల జోడు తొడుక్కుని మొఖాన్న బొట్టు లేకుండా పట్టపగలు వీధిలో నుంచి వెళ్తుచూవుంటే నేను కళ్ళారా చూచినాను. పోఖిరీతనానికి బూటుసులు తొడుక్కోవడముకంటెనూ ఇంకా యేమి కావలెనండీ!

పరాం—మీరు చూచిందంతా ఇంతేనా మరి యేమియినా వున్నదా? ఇందులో నాకు జబ్బు యేమీ కనబడడం లేదు.

సోమే—నేను ఇవి గాక లక్ష చూచినాను. చెప్పుమంటే చెపుచాను. మీవాడు బ్రాహ్మలకు దణ్ణం పెట్టడు; గుల్లోకి వెళ్ళడు; స్కూల్లోకి వెళ్ళివచ్చి బట్టలు తడిపి స్నానం చెయ్యడు సరిగదా జంధ్యాలైనా తడపడు; వరద వచ్చినప్పుడు గోదావరిలో స్నానం చెయ్యమంటే బురదనీ శృంఛాడు; గోమయం శుచి కాదంచాడు మీరు వెయ్యనండి లక్షనండి మీవాడు తప్పకుండా చెడిపోచూ వున్నాడు. మీరు వుపేక్షచేస్తే బ్రాహ్మణీకం భ్రష్టయిపోతుంది. వర్ణాశ్రమధర్మాలు సమూలం నశిస్తవి.

పరాం—ఇప్పుడు నన్ను యేమి చెయ్యమంటారయ్యా?

సోమే — నా ఆలోచన అడుగుచూవున్నారు గనుక మీకు ఇహ పరసాధన మైనటువంటిన్నీ బ్రాహ్మణీకం నిలిచేవటువంటిని

వర్ణాశ్రమధర్మాలు చెడకుండా వుండేషటువంటిన్నీ పరమార్థం చెపుచాను. నేను చెప్పినట్టు చేస్తా నని చేతులోచెయ్యి వెయ్యవలెను. ఇదంతా మీబాగుకోసమూ మీచిన్నవాడిబాగుకోసమూ కాని మరివకటి కాదు సుమండీ? నామాట నమ్మండి. ముఖ్యంగా మీరు నా మాటయందు పూజ్యతం వుంచి తక్షణం మీవాడికి మాలచదువు మాని పించి నమకచమకాలూ మంత్రపుష్పమూ చెప్పించండి. జనపాలు గొరిగివేయించుకొని ఖాయిలా వచ్చినాకానీ మానకుండా ప్రొద్దున్నే స్నానం చేసి మొఖంనిండా విభూతి పెట్టుకుని, బ్రాహ్మడు కనపడ్డప్పు డల్లా దణ్ణం పెడితేనేకాని భోజనం పెట్టమనీ ఇంట్లోకై నా రానియ్యమనీ మీరు గట్టిగా చెప్పండి. మీపెద్దలు దేవబ్రాహ్మణభక్తి కలవారని ఒహుప్రతిష్ఠ సంపాదించినారు. మీవాడిమూలంగా పూర్వుల కందరికి అప్రతిష్ఠ వస్తూవున్నది. కులంబోయిన తరువాత అవతల వుద్యోగం యెందుకండీ? కులాచారధర్మం తిన్నగా వుంటే తిండికి లేకపోతే ముష్టి యెత్తుకోవచ్చును. డాల్లో యేమీ లోపం లేదు.

పరాం—మీవాడియందు మీరు కనిపెట్టినలోపాలు ఇంతేనా మరి యే మైనా వున్నవా? ఈమాత్రానికి వాడిచదువు చెడకొట్టడం నాకు యిష్టం లేదు.

సోమే—మీరుకాగా ఇలాగు సంశయిస్తూన్నారగాని గుళ్ళో గోపాలస్వామివారిని రాతిబొమ్మ అన్నాడని గోపాలరావుగారితో చెపితే నామాటప్రకారం తక్షణం కొమారుణ్ణి ఇంగ్లీషుబడి మానిపించి ఇంట్లో మూడుపూటలూ వేదం చెప్పిస్తూవున్నారు. మీవాడిదగ్గర నేను చూచింది పెద్దలోపం వకటి చెపుతాను. ఇంగ్లీషు మానిపించి వేస్తారా?

పరాం—అది యేమిటో చెప్పండి.

సోమే—నిన్నగాక మొన్ననేను బహిర్భూమికి వెళ్ళివస్తూవుండగా యెడ్లబండివకటి శూద్రకుర్రవాడి కాలిమీదనుంచి పోవడానికి సిద్ధమయ్యేటప్పటికి నేను వద్దని కేకలువేస్తూవున్నా నామాట లక్ష్యం చెయ్యక మైలబడి శూద్రకుర్రవాణ్ని ముట్టుకొని ఇవతలకు తీసుకువచ్చినాడు. ఆలాగు శూద్రవాణ్ని ముట్టుకుని బట్టలు ఇంట్లో కలిపితే ఇంకా బ్రాహ్మణీకం యేమియేడిసింది ? మాలకూడంతా కలిసిపోచూవున్నది. నేను వెచుక వకపర్యాయం వకశూద్రకుర్రవాడు చెట్టుమీదనుంచి పడి రక్తప్రవాహాలుకట్టి యేడుస్తూవుంటే బట్ట మయిలపడిపోచుందని కర్తైనా చేతికసరాయిచ్చి లేవతీసినానుకాను. ప్రాణం పోయినాకానీ వర్ణాశ్రమధర్మాలు ఆప్రకారంగా నడపవలెను.

పరాం—మానాడు చేసినపని నాకు సంతోషంగానే వున్నది కాని కోపపడడానికి యిందులో నాకు హేతువేమో కనబడడంలేదు.

సోమే—ఇంగ్లీషుచదువువచ్చి వర్ణసంకరమైపోచూవున్నది. మీరు ఇంగ్లీషుచదివినవారే. సంగతి తెలిసివుండిన్నీ మీతో ఇలాగంటివి చెప్పడం నాదేబుద్ధితక్కువ. కలౌ పంచనహస్రాణి జాయతే వర్ణసంకరః అన్నాడు ఇఖి తప్పదు. వర్ణసంకరం కావడానికి బ్రాహ్మణజన్మం యెత్తినవాడు శూద్రవాణ్ని ముట్టుకోవడంకంటే ఇంకా యేమికావలెను ? నేను చెప్పినమాటలు మీకు యేమీ రుచించడం లేదు. ఇదంతా కలికాలమహత్యం.

పరాం—శాస్త్రుర్లుగారూ ! కోపంచెయ్యకండి. మావాడిదగ్గర నిజమయినతప్పిదం మేమయినావుంటే శలవివ్వండి. శిక్షిస్తాను.

సోమే—ఆలాగైతే చెపుతాను శిక్షించండి. మొన్న యీ మధ్య వకజటాంతస్వాధ్యాయినియిన బ్రాహ్మణుడు డబ్బుకు అవసరం వచ్చి మీవాడు చదువుకుంచూవున్నవారి యింట్లోవున్న వస్తువొకటి

వారితో చెప్పకుండా తీసుకువచ్చి తాకట్టుపెట్టుకుంటే మీవాడు సాక్ష్యంపలికి శిక్షవేయించినాడు. అది దొంగతనమష! గొప్పతప్పిద మష! బ్రాహ్మణవిషయంలో అబద్ధమాడితే బహుపుణ్యం వస్తుందని యెంతమందిచెప్పినా వినక కచేరిలో నిజం చెప్పివేసినాడు. ఆ బ్రాహ్మడు మీవాడిమూలంగా జయిలులో యెంతకోభపడ్డాడు. ఆ బ్రాహ్మడి వ్రసుదంతా మీవాణ్ని చుట్టుకొని రౌరవాదినరకాలలో పడిపోతా? బ్రాహ్మణ్ని యేడిపిస్తే బాగుపడచాడండీ? పూర్వము మనరాజులు ధర్మపరిపాలనం చేసేకాలంలో బ్రాహ్మడు యెంతతప్పిదం చేసినా పూజించే వారుగాని శిక్షించేవారుకారు. ఇప్పుడంతా కలిమయం. అయిపోయింది. వాడు యెలాగంటిబ్రాహ్మణోకాని ఆశిక్షవేసినఅధికారీ బ్రాహ్మణేనష! కులాభిమానం లేకపోయినతరువాత వాడుబ్రాహ్మడుకాదు పరమఛండాలుడు.

పరాం — తప్పిదం చేసినవాడికి శిక్షవేస్తే దూషించడం న్యాయం కాదు.

సోమే—ఆగండి. మీకుకూడా ఆలాగే తోచినతరువాత ఇఖి మీతో మాటాడడం భావ్యంకాదు. వెళ్ళిపోతాను. •

(అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

వ ర్ష ము.

[గణపతిరావు కూరుచుండి చదువుకొనుచుండగా శంకరశాస్త్రిగారు

ప్రవేశించుచున్నారు.]

గణ—శాస్తుర్లుగారూ! నమస్కారమండి.

శంక—దీర్ఘాయుష్యమస్తు! వంశాభివృద్ధిరస్తు! రాజద్వారే

రాజభజనే సర్వదా దిగ్విజయమస్తు !

గణ—అప్పుడే ఆశీర్వచనమంతా అయిపోయిందండీ ? ఇఖి మీకు మరేమీరావండీ ?

శంక—ఈయింగ్లీ షుచదువుకునేవాళ్లకు మమ్మల్ని చూస్తే వేళా కోళంగా వుంటుంది.

గణ—వేళాకోళం కాదండీ మీరు తాతగారవుతారుగనుక హాస్యానికన్నాను. కోపం వుంచకండి.

శంక—చిన్నవాడవు నీవొకమాటఅన్నా కానీ నాకుకోపం లేదు నాయనా ! నీవుచదుకునే పుస్తకం పేరు యేమంచారు !

గణ—దీనిపేరు “ఫిజికల్ జాగ్రఫీ” అంటారు.

శంక—అందులో యేమివుంచవి ?

గణ—అందులోనా ? భూమినిగురించీ వాయువునుగురించీ సముద్రాన్నిగురించీ అనేకసంగతులు వుంటవి.

శంక—నీవు యిప్పుడు చదివేభాగం దేన్నిగురించి ?

గణ—వర్షాన్నిగురించీమేఘాల్నిగురించీ చదువుతూవున్నాను. అదిమాకు యివాళ పాఠం.

శంక—వర్షం యెందుకువస్తుందని చెప్పుతాడు ? ఇంగ్లీషుపుస్తకాలప్రకారం మేఘంఅంటే యేమిషి ?

గణ—సూర్యకిరణముల వేడిమిచేత సముద్రములోనూ నదులలోనూ మడుగులలోనూ వుండేనీరు ఆవిరిరూపంగా పయికిలేచి వక చోటకూడుకొని పైనిగాలిలో మేఘంగాయేర్పడి బరువు యొక్కవయి సప్పుడు నీరు కిందపడుతుంది. దాన్నే వర్షమంటారు.

శంక — అంతేనేకాని మేఘాలకు ప్రాణం వుండడమూ ఇండ్నుడికి వాహనాలు కావడమూ అంతా అబద్ధమే అంచారా ?

గణ—నిస్సందేహంగా అబద్ధమే. మేఘాలకు యేమిటి? ప్రాణం వుండడం యేమిటి? వాటిలో పొగా ఆవిరీ గాలీ తప్ప మరి యేమీ వుండదు.

శంక—నీవు చెప్పినది యెంతమాత్రమూ నమ్మతగి వుండలేదు. మేఘాలకు తప్పకుండా ప్రాణం వుంచుంది. పూర్వం యక్షుడిపెళ్ళాం దగ్గరకు రాయభారంకూడా పట్టుకువెళ్ళినవి. మేఘాలు సముద్రంలోకి వెళ్ళి నీళ్ళు తాగుతూవుండగా అనేకులు చూచినారు. అలా నీళ్ళు తాగివచ్చి అల్పాచమానం చేస్తే ఆనీరు వర్షరూపంగా భూమిమీద పడుచుంది. అందుచేతనే వర్షపునీరుకు భూమిమీద పడితేనేకాని శుద్ధి లేదు.

గణ — మేఘాలు సముద్రంలోకి వెళ్లి నీళ్ళు తాగుతూవుండగా మీ రెప్పుడైనా చూచినారా? పామరులు చెప్పవలసినమాట పండితులై వుండినీ మీరుకూడా విశ్వసిస్తారేమి? మేఘము లేమిటి? నీళ్ళు తాగడం యేమిటి?

శంక—అయ్యయ్యో! నామాట నమ్మకపోతే నేను యేమి చెప్పను? మేఘములు వచ్చి సముద్రములోనే కాకుండా దాహం వేసినప్పుడు కోయవాళ్లకుండలలోకూడా కొండలమీదికి వచ్చి నీళ్ళు తాగి పోవవి. కోయవాళ్లు పొంచివుండి నీళ్ళు తాగడానికి కుండలలో దూరి నీళ్ళు కతుకుతూవున్నప్పుడు చటుక్కున మూతవేసి కుండకింద మంటపెట్టి మేఘాలను వండుకుని తించారు. ఈసంగతి మామేనమామ చూచినాడు.

గణ — ఆయనను అడిగితే ఆయనకూడా తన మేనమామ చూచినాడని చెప్పుతాడు. ఈలాగంటిపిచ్చికథ లన్నీ అంధపరంపరగా వ్యాపించి మూఢులు నమ్ముతారు. యెవరూ యేమీ చూచినవా

రుండరు. కోయవాళ్లమాట యెందుకు? మీరు యెవరూ యింట్లో లేనప్పుడు మీబిందెలలో మంచినీళ్ళు మ్యాగియింట్లో పోసుకుని ఆనీళ్ళు మేఘములు తాగిపోయిన వనీ మా మేనమామ చూచినా డనీ మా దొడ్లోవాళ్ళు మేఘాన్ని వండుకుతిన్నా రనీ నేను చెపితే మీరు నమ్ముతారా?

శంక—మీరు లక్ష చెప్పండి. వెయ్యి చెప్పండి. మేఘాలు జంతువులు కావడానికి సందేహం లేదు. యెండకాకచేత నీళ్ళు పయికి జెల్లి కింద పడుతూ వుండడమే వర్ష మయితే గోజూ వర్షం కురుస్తూనే వుండును. మేఘాలకు యజమానులు వున్నారు. వాళ్ల సెల వై తేకాని అవి వర్షం కురియవు.

గణ—మీరు చెప్పినప్రకారం అల్పాచమానం చెయ్యడానికి కూడా యజమానులు శలవు కావలెనా యేమిటి? అలాగయితే మహా గొప్పయజమానులు దొరికినారు.

శంక—నేనూ అనేకశాస్త్రాలు చదివినముండాకొడుకును. నా మాట బొత్తిగా తీసివెయ్యకండి. కావలిస్తే మీకు కావలసినన్ని శాస్త్రప్రమాణాలుకనపరుస్తాను. మేఘాలకు వరుణదేవుడూ ఇంద్రుడూ యిద్దరు యజమానులు. వారిసెలవై తేనేకాని వర్షం కురియదు. అందు చేతనే కొన్ని దేశాలలో వర్షం కురియక తొమ్ పడుచుంది. పూర్వం ద్వాదశవర్ష తొమాలు యెందుకు వచ్చేవి?

గణ—జనుల తెలివితక్కువచేత వచ్చేవి. ఆనకట్టలు కట్టి కాలవలు త్రవ్వించి దేశమంతా నీరు ప్రవహించేటట్టు చేస్తే ద్వాదశ వర్షతొమాలూ గీమాలూకూడా ఖాడిలి పారిపోతవి. ఇప్పు డీకాలవలు త్రవ్వించినతరువాత ద్వాదశవర్ష తొమాలు యెప్పుడైనా రాగా మీరు చూచినారా?

శంక — అబ్బాయీ! చిన్నవాడవు నీ కేమీ తెలియదు. పూర్వ కాలపువారిని పెద్దలను అలా తిరస్కరించరాదు. వారు సర్వజ్ఞులు. యేమీ లేకపోతే వారు నిష్కారణంగా దేవతలున్నారని చెప్పరు. వర్షాలు లేనప్పుడు వారు వరుణమంత్రాలు చదివి వక్కనిమిషంలో వర్షాలు కురిపించేవారు. దేవత అందరూ వారికి ప్రత్యక్షం. వర్షాలు లేనప్పుడు జను అందరూ వెళ్ళి బ్రాహ్మలకాళ్ళు పట్టుకుని వారిని సంతోషపరిస్తే తమ మంత్రశక్తిచేత వర్షం కురిపించి లోకాని కంతటికీ సంతోషం కలుగజేసేవారు. బ్రాహ్మలవద్ద అలాగంటిమహత్యము వున్నది. గనుకనే అందరూ వారిని భూదేవతలని పూజ చేస్తారు.

గణ — అదంతా బ్రాహ్మలు తమ ఆధిక్యం నిలువడానికి పన్నిన పన్నుగడ. ఆ దేవతలు బ్రాహ్మలకు యెంతప్రత్యక్షమో శూద్రులకూ అంతే ప్రత్యక్షము. బ్రాహ్మలుకోరితే వర్షం కురిసేటట్టయితే శూద్రులు కోరినా వర్షం కురుస్తుంది.

శంక — అబ్బాయీ! బ్రాహ్మణదూషణ నీకు శ్రేయస్కరం కాదు. బ్రాహ్మలయందు తప్పకుండా గొప్పమహత్యం వున్నది. ఇప్పుడుకూడా బ్రాహ్మలకు డబ్బు యిచ్చి వారిచేత వరుణమంత్రాలు చదివించి సహస్రఘటాభిషేకాలు చేయిస్తే యెలా వర్షాలు కురుస్తవో చూచినావా? నిరుడుసంవత్సరము పెన్నేటిగ్రామంలో కాపులంతా పోగయి నూరురూపాయలు చందాలు వేసుకొని బ్రాహ్మలచేత సహస్ర ఘటాభిషేకం చేయిస్తే అదివరకు వక్కచుక్క పడనిది మూడురోజుల కల్లా వర్షం కురిసింది.

గణ — ఇదంతా బ్రాహ్మలు జనులను తెలివితక్కువవాళ్ళను చేసి వాళ్ళుడబ్బు కడతేర్చడానికి పన్నినయంత్రంకాని అంతకంటే వేరే యేమీ లేదు. ఆ వెయ్యికుండలసింహు గుళ్ళో పోయిందడంకంటే తమ

పొలాలలో పోయించుకుంటే పొలాలలో కొంతభాగ మయినా తడిసి పోను. ఆ నూరురూపాయలూ ఖర్చుపెడితే శుభ్రంగా వక మోట నుయ్యి వచ్చును. ఆ నూరురూపాయలూ కూలివాళ్లకు యిచ్చి నీళ్ళు తోడించి పోయించినా బహుబాగా పొలాలు పండేవి. మూఢులు గనుక వాళ్లు నిష్కారణంగా నూరురూపాయలు బ్రాహ్మలపొట్ట పెట్టి పాడుచేసినారు. నిగుటినంవత్సరం మనవూళ్ళో సహస్రఘటాభిషేకం చేస్తే పయినుంచి వక్కచుక్కనీరు పడ్డదికాదు. వీధులుమాత్రం రొచ్చు పడి ఫదిరోజులు నడవడానికి వల్ల అయింది కాదు.

శంక—మంత్రప్రభావం కాకపోతే రెండోవూళ్ళో కురవడానికి కారణంయేమిటి ! నాకు తోచక అడుగుచాను చెప్పండి.

గణ— మంత్రప్రభావం అయితే యీవూళ్ళో కురవకపోవడానికి కారణంయేమిటో మీరుచెప్పండి చూతాము. ఈసహస్రఘటాభిషేకాలు వేసవికాలంలో వర్షాలుకురిసేముందు చేస్తారు. వాటంతటవి వర్షాలు కురిస్తే బ్రాహ్మలు అవి తమమహత్వంవల్లనే అంటారు. కురీయకపోతే కన్నంలో దొంగను తేలుకుట్టినట్లు మాట్లాడక వూరుకుంటారు. తరువాత వర్షాలు కురిసినా కురియకపోయినా ముందుగా బ్రాహ్మలకు సంభావనలూ సంతర్పణలూ తప్పవు. ఇదిఅంతా పట్టపగలు అంధరూ మేలుకుండగా చేసేమోసము.

శంక— అబ్బాయీ! యీప్రసంగం ఇఖచాలించు. అంతకంతకు బ్రాహ్మణదూషణ యెక్కువ అవుచూవున్నది. బ్రహ్మద్వేషం ముదిరినతరువాత ఇఖవాడితో మాట్లాడరాదు. ఇప్పుడు ఇంగ్లీషుచదువువచ్చి యీమాలచదువుమూలంగా శాస్త్రాలూ ఆచారాలూ మన్నుకొట్టుకొని అంతా భ్రష్టయిపోచూవున్నది. ఇంగ్లీషుచదువు కున్నవాళ్ళు వట్టి కిరస్తానీముండావాళ్ళు. అన్నింటికీ కుళ్ళంకలుచేసి

లోకమంతా మాలకూడుచేసి పాడుచేస్తూవున్నారు. రామ రామ రామ రామా ! ఇఖయీమాటలు వింటే పాపం వస్తుంది?

(అని చెవులుమూసికొని లేచిపోవుచున్నాడు.)

హిందూమహాజనుల మతసభ.

—0—

[శైవులు, వైష్ణవులు, మాధ్వులు, స్మార్తులు మొదలైన హిందూభ్రాహ్మణ

మహాజనులు సభ చేరియుండగా లౌకికవ్యవహారములోనున్న

యొకశాస్త్రులవారు ప్రసంగించుచున్నారు.]

శాస్త్రు—ఇంతమంది యిన్ని తెగలవారు వక్కచోట యీ ప్రకారంగా సమావేశంకావడం చూస్తే హిందువులలోవుండే ఐకమత్యము మరియెవరిలోకూడా లేనట్టు స్పష్టమవుతూ వున్నది. ఇటువంటి ఐకమత్యం మనలో వున్నదికనుక మధ్యమధ్య యెన్ని అవాంతరాలు వచ్చినా ప్రభుత్వాలు యెన్నిమారినా మనవేదచోదితమయినమతం యెన్ని మేచ్చమతాలవారు పాడుచెయ్యడానికి ప్రయత్నము చేసినప్పటికినీ మేరువుపర్వతమువలె సుస్థిరంగావుండి యెంతమాత్రం చెడకుండా నేటివరకూ అవిచ్ఛిన్నంగా సాగుతూవున్నది. అయితే యిప్పుడు ఫాదరీలవల్లనూ, కిరస్తానీమతబోధవల్లనూ మిషనరీస్కూళ్ళల్లోచెప్పే మాలచదువువల్లనూ మనమతం పాతుకదిలేస్థితివచ్చేటట్టుకనబడుతూ వున్నది. ఇప్పుడు మనం వెంటనే జాగ్రత్తపడి పునాది బలపరిస్తేనేకాని అంతా చెడిపోతుంది. ఇదివరకు యొక్కడనో యెవరో కిరస్తానీమతంలో కలిసినా రని చెప్పుకోవడమేకాని ఇప్పుడు గ్రహచారం ప్రత్యక్షంగా మనకే సంభవించినది. వారముదినములలోపుగా యెప్పుడూలేనిది మనవ్రాళ్ళో వొక వైష్ణవుచిన్నవాడున్న వైదికపుచిన్నవాడున్న

కూడా కిరస్తానీమతంలో కలిసిపోయినారు. ఈవారమురోజులనుంచీ పూరంతా అల్లకల్లోలంగా వున్నది. ఇప్పుడు మనం ఇక్కడ సభచేరి నది ముందు మనం చెయ్యవలసిన పనియేమిటో ఆలోచించడానికయి వున్నది. గనుక బుద్ధిమంతులు వారివారికి తోచినదాన్ని చెపుతారని కోరుతాను. రామచంద్రరావుపంతులుగారు తాత్కాలికమందూ వైదిక మందుకూడా నిధులు. వారు మొదట చెపితే బాగావుంటుంది.

రామా—మనమతం మనకుర్రవాళ్ళకు బాగాతెలియకపోవడంచేత వాళ్ళు అన్యమతంలో ప్రవేశించడం తటస్థమవుతూవున్నది. మనం దేవాలయాలలోనో మరి యేబహిరంగస్థలములోనో వారానికి రెండుసార్లు పిల్లలందరూ పోగయ్యేట్లు చేసి కొంతమందిపండితులచేత వాళ్ళకు మనమతం బోధ చేయిస్తూ వుండవలెను. నేను చెప్పినది బాగా వున్నదా ?

మహాజనులు—బహుబాగావున్నది. తప్పకుండా రేపటినుంచీ ఆలాగు చెయ్యవలసినదే. అయితే యీమతబోధ యే దేవాలయంలో చేస్తే బాగావుంటుంది? పండితుల్ని యెవరిని పెడుదాము ?

వ్యాసరాయాచార్యులు—ఈవేదశాస్త్రపాఠశాల ఆంజనేయ స్వామివారి కోవెలలోపెట్టి ముఖ్యప్రాణాచార్యులుగారిని పండితుల్నిగా యేర్పరిస్తే బాగావుంటుంది.

రామానుజాచార్యులు—కాదు. కాదు. శ్రీకేశవస్వామివారి ఆలయంలో తిరుమంటపమీద పాఠశాల పెట్టించి శ్రీవేదాంతదేశికాచార్యులవారిని పండితులనుగా నియమిస్తే బహుదివ్యంగా వుంటుంది.

బసవయ్యఅయ్యవార్లు—శ్రీ సుబ్రహ్మణ్యేశ్వరస్వామివారిగుళ్ళో పాఠశాలవుంపించి వీరభద్రయ్యవార్లంగారిని పండితులనుగా పెడితే మరీ బాగావుంటుంది.

రామా—ఆగుళ్ళో పెడితే మాపిల్లలను మేము పంపము.

బస — మీగుళ్ళో పెడితే మాపిల్లలను మే మంతకుమును పే పంపము.

పరబ్రహ్మసోమయాజులు — మాకు శివకేశవులు యిద్దరూ సమానమే. పాఠశాల వకరోజు శివాలయంలోనూ వకరోజు విష్ణు లయములోనూ వుంచి హరిశాస్త్రులవారిని పండితులనుగా పెట్టండి. యెవరికీ యిబ్బంది లేకుండా వుంచండి.

రామా—స్మార్తపండితుణ్ణి వేస్తే మాకు పనికిరాదు.

వ్యాస—మా కంతకుమును పే పనికిరాదు.

బస—మాకు బొత్తిగానే పనికిరాదు.

రామా—మాకు వైష్ణవపండితుడే వుండవలెను.

వ్యాస—మాకు మార్ధ్వపండితుడే వుండవలెను.

బస—మాకు శైవపండితుడే వుండవలెను.

• వెంకటావ్రుఫంతులు — మీరూ మీరూ యేమీ లేనిదే ముందుగానే యెందుకు దెబ్బలాడుతారు? వక స్మార్తపండితుణ్ణి, వక వైష్ణవపండితుణ్ణి, వక లింగధారిపండితుణ్ణి, వక మార్ధ్వపండితుణ్ణి వేసి అన్నిమతాలూకూడా చెప్పింతాము. మీలో మీరు తగువులాడ కండి. స్థలవిషయ మయి యేమీ తగాదా రాకుండా దేవాలయాలలో మానివేసి పాఠశాల కొత్తాలుసావిట్లో పెట్టింతాము. ఇక మత విషయంలో యేమీ ముందుగా చెప్పవలెనో ఆలోచించండి.

రామా — ఆలోచించేది యేమిటి? ముందుగా మన దేవుడు యెలాగంటివాడో పిల్లవాళ్లకుబోధించవలెను. ప్రతిరోజూ శ్రీ స్వామి వాణ్ణికోనెలలోకి బాలకులు తప్పకుండా వెళ్ళేటట్లు చేసి మనం చేసే బోధకున్నూ వాళ్ళుచూచే దివ్యమంగళవిగ్రహానికిన్ని సరిపడేటట్లుగా

దేవుడు చతుర్భుజుడనిన్నీ లక్ష్మీసమేతుడనిన్నీ శంఖచక్రవిరాజితుడనిన్నీ ముఖమునందు తిరుచూర్ణనామ—

రంగాచార్యులు—మీరు చెప్పేదాల్లో చివర స్పష్టంగా లేదు. నామం సంగతినిగురించి చెప్పేటప్పుడు ముక్కుమీద కిందపాదం వుండవలెనో లేదో ఆసంగతి యీసభవారిముందరనే స్పష్టంగా పరిష్కరించండి.

రామా— ముక్కుమీద పాదం తప్పకుండా వుండవలెను.

రంగా— ముక్కుమీద పాదం సుతరామూ పనికిరాదు. పాదం వుంటే వాడిమొఖమే చూడకూడదు.

రామా — పాదం లేకపోతే తక్కిన వెన్నివున్నా యేమీ ప్రయోజనం లేదు. ఏమండి ఆచార్యవా రందరూ మామాట చొరకుండా ఆలా కేకలువేస్తారు?

రంగా—మీవాళ్ళు కేకలువేస్తే మావాళ్ళమాత్రం వూరుకుంటారా? ఇందులోమాత్రం అంతపౌరుషం చచ్చినవారు యెవరు?

వెంక — మీ వడఘులి తెంఘులి ఖజ్జాలు కాలిపోను. ఇక్కడ దొమ్ములాడకం డయ్యా.

బస — వారి తగాదామాట అవతలవుంచి ముందుగా మేము చెప్పిది వినవలెను. రామానుజాచార్యు చెప్పేదానికి మే మసలే వప్పుకోము. దేవుడు త్రినేత్రుడనిన్నీ పార్వతీసమేతుడనిన్నీ త్రిశూల ఖట్వాంగవిరాజితుడనిన్నీ విభూతిధారి అనిన్నీ బోధించవలెను.

రామా — ఆలా చెపితే పాఠశాల సాగనేసాగదు. విభూతి రుద్రాక్షులు ధరించి లింగం కట్టుకున్నవాణ్ని చూస్తే సచేలస్నానం చేసి చాంద్రాయణవ్రతం చెయ్యవలెను.

బస — తిరుమణి తులసిపూసలు ధరించి చక్రాంకితాలయిన

వాణ్ణి చూస్తే భూప్రదక్షిణం చేసివచ్చి పాపం పోవడానికి సందమం మహేశ్వరులకు భోజనం పెట్టవలెను.

వ్యాస—చక్రాంకితాలమాట యెత్తి నీ మీకూ మాకూ బాగా జరగదు. జాగ్రత్త. దేవుడిముఖానికి అంగారంపెట్టి పంచముద్రలూ వుంచవలెను.

పర—దేవుడికి యేచిహ్నాలూ వద్దు. స్మార్తాచారాలు తెలిసి నిత్యమూ పిల్లవాళ్ళు స్నానసంధ్యాద్యనుష్ఠానాలు చెయ్యడానికి శుభ్ర స్మృతులూ వాటి భాష్యాలూ చెప్పించి జీవేశ్వరులకు భేదం లేదన్న అద్వైతసిద్ధాంతం బోధిస్తే సరిపోతుంది.

వ్యాస — అద్వైతసిద్ధాంతం మాలో యెవరికీ పనికిరాదు స్మార్తులమొఖం చూస్తే సచేలస్నానం చెయ్యవలెను.

రామా—స్మార్తులమొఖం చూస్తే చాంద్రాయణం చెయ్య వలెను.

బస—స్మార్తులమొఖం చూస్తే భూప్రదక్షిణం చెయ్యవలెను.

వెంక—మీరునిష్కారణంగా స్మార్తులనుయెందుకుదూషిస్తారు మనం వచ్చినవని చూచుకోవలెను. ఈప్రకారంగా మీరందరూ దొమ్మిగా మాట్లాడక మీలో పెద్దలు యెవరో వారిని మాన్లొడ మనండి.

రామా—మాలో ఆమూల కూరుచున్న గండభేరుండాచార్యుల వారు భాగవతాగ్రేసరులు.

వెంక—వారు ముఖానికి విననకర్చి అడ్డంపెట్టుకున్నా రేమి?

రామా — వారు స్మార్తులముఖమున్ను శైవులముఖమున్ను చూడరు. అందుకోసం అడ్డంపెట్టుకున్నారు.

బస — మాలో చిక్కయ్య అయ్యవార్లంగారు కేవలమనా

ప్రమథగణాలలోనివారు, యీసభకు వైష్ణవులు వస్తారని వారు
ఇక్కడకు విజయం చేయలేదు.

రంగా—యేడవశేకపోయినాడు.

బస—మీఆచార్య మొత్తుకోలేక పోయినాడు.

రంగా—మీశైవులు శక్తిపూజపేరుపెట్టి తాగుతారు.

బస—మీవైష్ణవులు రామానుజకూటమని పేరుపెట్టి తాగడ
మేకాకుండా మాంసంకూడా తింటారు.

రంగా—(లేచి) ఆరి గాడిదెకొడుకా! మావైష్ణవులను దూషి
స్తావురా?

బస—(లేచి) ఆరిలంజెకొడుకా! మాశైవులనుదూషిస్తావురా?

రంగా—వైష్ణవమతమందు అభిమానంవున్నవాళ్లంతా లెండి.
యెవరుగెలుస్తారో చూతాము.

బస—శైవమతమందు అభిమానమున్నవాళ్ళంతా సడుంకట్టు
కుని నిలుచోండి. యెవరుగెలిచేదీ కనబడుతుంది.

పర—హరిశాస్త్రుల్లుగారు మాలో బ్రహ్మణ్యులు.

వెంక—వూరుకోవయ్యా! బ్రహ్మణ్యులూలేదు గిహ్మణ్యులూ
లేదు. వూరుకోకుంటే యిప్పుడు మేజస్త్రిటు జరుగుతుంది. ఆచార్య
గానూ! మీరు యింటికి వెళ్లండి. అయ్యవార్లంగారూ! మీరింటికి
విజయంచెయ్యండి. ఈసారి చాలించి మరివకసారి మళ్ళీసభచేతాము.

(అని బతిమాలుకొని అందరినీ యిక్కి కు పంపివేస్తున్నారు)

శ కు స ము లు.

—:0:—

[పాపయ్యపంతులవారును, కామయ్యశాస్త్రులవారును

ప్రవేశించుచున్నారు.]

కామ—పాపయ్యపంతులుగారూ! మీకు గొప్ప ఆపద సంభవించినది. ఈదొర వట్టి కిరాతుడు. నూరురూపాయలపని నిష్కారణంగా పోయింది. జాతివాడిస్వభావం యెరిగినవారు మీరు రెండు దినాలు ముందుగానే బయలుదేరక పోయినారండీ?

పాప—ఆడవాళ్ళను తీసుకొని మంచీచెడ్డా విచారించకుండా దూరభారం యెలాగుబయలుదేరనండీ! అమావాస్యకుముందేబయలుదేరుదామంటే దోవలో అమావాస్యవస్తే మంచిదికాదని పెద్దలు చెప్పినారు.

కామ—అమావాస్య వెళ్ళినవిదియనాడు బైలుదేరినా రెండు రోజులు ముందుగానే వస్తురు.

పాప—అమావాస్య వెళ్ళినపాడ్యమి ప్రయాణానికి బొత్తిగానే మంచిదికాదు. విదియనాడు బయలుదేరుదా మంటే ఆరోజు శుక్రవారమయినది. అక్కడికి మొండిచొరవ చేసి బయలుదేరుదా మని ఆలోచిస్తూవుంటే తునుక్కుమని లోపల యెవరో తుమ్మినారు. అటువంటి అపశకునమయినతరువాత యేదియేమయినా ప్రయాణం చెయ్యకూడదని నాటికి మానివేసినాను.

కామ—పోనీ తదియనాడు తెల్లవారుగట్ట బయలుదేరక పోయినారా?

పాప—అన్నీ యెరిగినవారు మీరూ ఆలాగే సెలవిస్తారేమి? పిల్లలను తీసుకొని శనివారంపుడయాన్న దుర్ముఖుల రథంపూట యెలా

బయలుదేరను? ఆమధ్యాహ్నం వర్జ్యం వచ్చినది. వర్జ్యం వెళ్ళినతరువాత రాత్రిప్రయాణానిమిత్తమయి బండికోసం వర్తమానం పంపించ పోతూవుంటే గుడ్లగూబ కూసింది. అందుకోసం ప్రయాణము మాని నాను. ఆమరునాడు చవితి ప్రయాణానికి మంచిదికాదని మీ రెరింగి నజేకదా!

కామ—మీరు పంచమినాడు వ్రదయాన్న బయలుదేరినారు కాబోలును. అలాగయినా యిక్కడకు మూడురోజులకిందనే రావలసినదే.

పాప—ఆరోజునా బయలుదేరలేదు. ఆరోజు వ్రదయాన్న నక్షత్రం మంచిదయినదికాదు. అదికాకుండా వర్జ్యంకూడా వచ్చినది. మధ్యాహ్నం బయలుదేరుదామంటే భోజనం చేసి పచారుచేస్తూ వ్రండ్లగా మాలబల్లి మీదపడితే జ్యోతిష్కుణ్ణి పిలిపించి స్నానం చేసి దీపం పెట్టుకొని శాంతి గీంతి చేసుకునేటప్పటికి దీపాలవేళయింది. రాత్రి భోజనాలు చేసి బయలుదేరుదామంటే పెద్దలందరూ చుక్కయెదురు వెళ్ళకూడ దన్నారు.

కామ—మరునాడు షష్టిగనుక ఆరోజునా బయలుదేర లేదనుకుంటాను.

పాప—వక్క షష్టిమాత్రంఅయితే యెలాగయినా బయలుదేరుదును. ఆవేళ పిడుగువలె మంగళవారంకూడా వచ్చినది. ఈరెంటికితోడు ఆదినం వట్టిపాడునక్షత్రం.

కామ—ఇఖిసస్తమినాడు బయలుదేరినారు. అక్కడికి బండి బాగానడిచినది. మీరు నిన్న భోజనానికే ఇక్కడకు దయచేసినారు.

పాప—నష్టమీబుధవారం ప్రయాణానికి బహు అనుకూలమయినదినం అయినప్పటికీ ఆదినం వ్రదయాం బయలుదేరడానికి సంద

రభిపడ్డదికాదు. అప్పుడు నిర్లమనంమాత్రం వుంచినాము. ఆదినం మా చిన్నకుట్టవాడు పుట్టినదినం. ఆదినం పండుగచేసుకుని భోజనాలుచేసి బయలుదేరితేకాని వల్ల కాదని ఆడవాళ్ళు పట్టుపట్టినారు. ఆవుదయాన్నే బయలుదేరితే దొంగలమట్టి మధ్యాహ్నమే దాటిపోదుము. భోజనాలు కాగానే బయలుదేరుదామని బళ్ళుకట్టించి తీరా యెక్కబోయేటప్పటికి వెధవముండ యెదురుగుండావచ్చి మళ్ళీలోపలికి పోయి అరఘంటసేపు ఆగినాము. అప్పుడు బయలుదేరినా దీపాలు పెట్టకముందే దొంగలమట్టి దాటుదుము. మళ్ళీ వీధిగుమ్మంలోకి వచ్చేటప్పటికి వంటిబ్రాహ్మణు యెదురుగుండావచ్చినాడు. అందుచేత మళ్ళీ లోపలకువెళ్ళి కొంతసేపు ఆగినాము. ఇఖి యిలాగుచేస్తూవుంటే కార్యములేదని వీధులో యెవడూ నడవకుండా జాగ్రత్తపెట్టి పొరుగింట్లోనుంచి వకముత్తయిదువ యెదురుగుండావచ్చేటట్టు బందోబస్తుచేసి చటుక్కున బండియెక్కి బయలుదేరినాము. యెంతమంచిశకునంచూచి బయలుదేరినా ఆవెధవ ముండ యెదురుగావచ్చినవేళ యెటువంటిదోకాని మాఅనుభవం మాకు వెంటనే అయింది. రాత్రి పదిఘంటలకు మేము దొంగలమట్టివద్దకు జడుస్తూనే వచ్చినాము. మేము ఝుడిసినట్టుగానే యెల్లాగ్రహించినారో కాని దొంగలు సమయానికి వచ్చి నగలన్నీ యెత్తుకొనిపోయినారు. మేము మంచిశకునం చూచుకుని బయలుదేరడంచేత ప్రాణాలకు మాత్రం అపాయం లేకుండా బ్రతికి బయలపడ్డాము.

కామ--దానిముండామోసినసొమ్ము మీరు సొమ్ము కేమీ విచారపడవలసినపని కేదు. ప్రాణాలు తాగుంటే సొమ్ము మరివకనాటికి గణించుకోవచ్చును. శేలవుదినాలు అతిక్రిమించి వచ్చినారని డొర ముండాకొడుకు అక్రమంగా పని తీసివెయ్యడంచేత యెల్లకాలమూ జరిగేజీవనానికి భంగం వచ్చినదని నాకు బహువిచారంగా వున్నది.

ఇదంతా అనుభవించేవాళ్ళము మా దురదృష్టంగాని తమకేమి మహా రాజులే. ఇదివరకు గడించుకొన్న వానితోనే జీవం చేస్తారు.

పాప—నాకు యేలినాటికని వున్న దని జ్యోతిష్కులు చెబుతూ వచ్చినారు. ఇదీ దానిఫలం. . మొన్న నేను జాతకం చూపిస్తే మా వూళ్ళో జ్యోతిష్కుడు మీకు సంవత్సరంలో ధననష్టం వస్తుందని చెప్పినాడు. అదంతా దాఖలా యిస్తూవున్నది. ఇఖిముందు జరగవలసిన సంగతి ఆలోచించవలెను. అడుగో మాలబ్యా యీ స్కూలులోనుంచి వచ్చినాడు. వాడు శఖునాలూ గిఖునాలూ లక్ష్యంచెయ్యక బయలుదేరు మని నాతో చెడపోరినాడు.

[సుబ్బారావు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

కామ—చిన్నవాడు ఈసంగతులన్నీ ఆయన కేమి తెలుసు నండీ? అందులోనూ యిస్కూళ్ళలో చదువుకునేవాళ్ళకు బొత్తిగా దేవుడూ దెయ్యమూ వారమూ వజ్రమూ యేమీ అక్కరలేదండీ. వాళ్ళకూ కాలం వచ్చి సంసారం మీదపడితే అప్పుడు అన్నీ తెలుస్తవి.

సుబ్బా—ఇక మాకు యెన్నిసంసారాలు మీదపడ్డా ఇప్పుడు తెలిసినదానికంటే యీవిషయంలో యెక్కువగా తెలియదు.

పాప—కుర్రవాడు వాడితో నేమిగాని ముందు చెయ్యవలసిన పని యేమిటో బాగా ఆలోచించి సెలవియ్యండి.

కామ—చెయ్యవలసినపని యేమున్నది? శని చాలాడు గనుక మీరు నవగ్రహజపం చేయించి బ్రాహ్మణులచేత గ్రహశాంతి చేయించవలెను. దానినిమిత్తమయి దశవిధదానాలూ హోమాలూ చేయించవలసి వుంటవి. అటుతరువాత మీశక్తికొలది రెండువందలకో మూడువందలకో బ్రాహ్మణకు సంతర్పణ చేసి మీకు తోచినమాత్రం సంభావన యివ్వవచ్చును.

సుబ్బా—నాన్నగారూ! మీరు ఇఖి ఇలాగంటి పాడుఖర్చు యేమీ చెయ్యకండి. బ్రాహ్మలు యెలాగయినా మీచేత ఫదిడబ్బులు ఖర్చుపెట్టించి దిట్టంగా భోజనాలు చేసి దక్షిణలు పుచ్చుకొని యెలాగయినా తమరు బాగుపడడానికి చూస్తారు. నామాటలు విని మీరు జపాలూ తపాలూ మానివేసి దొర అనుగ్రహం సంపాదించడానికి చూడండి. మీరు లంచాలు పుచ్చుకుని బ్రాహ్మలకు సంతర్పణలూ సమారాధనలూ చేస్తారని వినడంచేత మీమీద వున్నకోపంచేత దొర యిలాగున చేసినాడేకాని లేకపోతే యిలాగు చేసేవాడుకాడు. ఇక్కడ దొరకు అనుగ్రహం రాకపోతే యీబ్రాహ్మలకు పెట్టేసొమ్ము పెట్టి చెన్నపట్నం వెళ్ళి అప్పీలు చేసుకుంటే తప్పకుండా కార్యమవుతుంది. మీరు వారాలూ వర్జ్యాలూ యీచాదస్త్రమంతా మాని నేను చెప్పినప్రకారం విదియనాడే బయలుదేరివున్నట్టయితే యీ చిక్కు లన్నీ లేకుండా మహారాజువలె మీపనిలో మీరు తిన్నగా వుండి వుందురు.

పాప—యేమో యిఖి జరిగిపోయినదానికి విచారిస్తే కార్యం లేదు. ముందుసంగతి చూచుకోవలెను. మనం జ్యోతిషం బొత్తిగా కొట్టివెయ్యరాదు. మనసొమ్ము కొంత బ్రాహ్మలహృదయంలో పడితేనేకాని మనం యేఅప్పీలుచేసినా కార్యం వుండదు. నవగ్రహ జపాలు వక్క యీపనికోసమే కాకుండా అనేకవిధాల మంచివి. ఈవాళ మొదలుకొని ముందుగా సూర్యనమస్కారాలు చేయింతాము.

కామ — పాపయ్యవంతులువారు కేవలమూ బ్రహ్మణ్యులు. వారికి తెలియని దేమీ లేదు. బ్రాహ్మలకు యెంతయిస్తే భగవంతుడు అంత సంతోషిస్తాడు. భగవంతుడు సంతోషిస్తే సమస్త కార్యాలకూ

విజయం కలుగుతుంది. అబ్బాయీ! నీకింకా మంచి చెడ్డా తెలియదు పూరుకో.

సుబ్బా—మీ కన్నీ తెలుసును. ఇదివరకు బ్రాహ్మణులకు పెడుతూవచ్చిన ఫలం నేటి కిట్లాకనబడ్డది. నేనుచెప్పితే వియోగుగనుకనా? మీ మనసువచ్చినట్లు చెయ్యండి. (అని వెళ్లుచున్నాడు.)

దురాచారదూషణము.

[విశ్వేశ్వరరావుగారును, గరళకంఠశాస్త్రులవారును

ప్రవేశించుచున్నారు,]

విశ్వేశ్వ—శాస్త్రుర గారూ! పూళ్ళో విశేషాలు యేమిటి?

గర—విశేషాల కేమివున్నవండి? అంతా కలికాలం వచ్చినది.

ఈయింగ్లీషుచదువుకున్న వారిమూలంగా అంతా వర్ణనంకర మవుతూ వున్నది. బాగా ఆలోచిస్తే యిదంతా వాళ్లవాళ్ల బుద్ధిజాడ్యంలో వున్నదిగానండి యింగ్లీషుచదువులోనూ యేమీలేదండి. ఇంగ్లీషులో తమకంటె యెక్కువపాండిత్యంగలవారూ యెక్కువపరీక్ష యిచ్చిన వారూ యెవ్వరున్నారు? తమ బ్రాహ్మణషక్షపాతమూ మతాభిమానమూచూస్తే నాకు యెంతో ముచ్చటవుతుంది. యిది తమముందర ముఖస్తుతికోసం అనేమాట కాద్దునుమండీ? నేను యిది నిజంగా త్రికరణ శుద్ధిగా చెప్పేమాట.

విశ్వేశ్వ—అవునండి. ఇప్పుడన్నీ పాడుదినాలు వచ్చినవి పూర్వపు రాజుల కాలమయితే మనమెంతైనా చేతుము. మనం లోపల యేమిచేసినా యీతర్జనంకరం చేసేవాళ్ళను బహిరంగముగా యేమీ చెయ్యడానికి వల్లపడదు. అందుచేతనే లోపల నాకు వాళ్ళమీద

గొంతుకకాడికి కోపం వున్నా పయికి యేమీ యెరుగనివాడివలె నటిస్తాను.

గర.—మీరు అవశ్యం వాళ్ల కలాగు కనపడవలసినదే. ఆలా వుంటేనేకాని వాళ్ల మర్మాల్లా రహస్యాలూ ఆలోచనలూ తెలుసుకొని వాళ్లను సాధించడానికి వల్లపడదు. సమస్తతంత్రములూ తమకంటే యెవరికీ యెక్కువ తెలియవు. మిత్రభేదం వుంటేనేకాని కార్యం కానేరదు. రాజనీతిలో విష్ణుశర్మ మిత్రభేదమును యెంతబలముగా చెప్పినాడు? పంచతంత్రంలో కరటకదమనకులు వృషభందగ్గిర మంచి మాటలు చెప్పి మిత్రభేదం చేసి దాన్ని యెలాగు చంపినారు? చిరంజీవి అనే కాకి గుడ్లగూబలతో. స్నేహంచేసి వాటినన్నిటినీ యెలాగు నాశనం చేసినది? ఇలాగంటి కథలు పుస్తకాలలో వింటూవుండడమేకాని అటువంటి శక్తి మీవద్ద తప్ప మరి యెక్కడా చూడలేదు. వాటివలెనే మీరు మీకార్యం సాధించి చివరకు జయభేరి వేస్తారు.

• విశ్వే.—దైవానుగ్రహమువల్ల మనకృషి నెరవేరవలెను కాదండి. మన ఆచార్య వాళ్ళ కయినా బుద్ధి లేదు. మనదగ్గిరకు వచ్చినప్పుడు తలకాయ ఆడించి పోయినా అవతలకు వెళ్ళినతరువాత వాళ్ళూ మనం చెప్పినట్లల్లా చెయ్యరు. పాడుముండాకొడుకులు దొరికేడబ్బు పోతుం దేమో అని జడుస్తారు. మెట్టుమీదమాట మనలో యెవళ్ళకూ కట్టు లేదండి. నిజంగా వీళ్లలో కట్టయినా వున్నట్టయితే నేను చేసేకృషికి యెంతపని అయినా జరుగును.

గర.—అవునండి మనవాళ్ళలోనే కట్టు వుంటే వాళ్ళాడేనట్లల్లా సాగుతుం దండి? ఇంకా మీమతంలో కొంచెం కట్టు వున్న దండి. చూచినారా మొన్న మనవాళ్ళు యెంత విరుద్ధమైనకార్యం జరిగించి నారో? అతిబాల్యవివాహాలుకూడ వని శాస్త్రానికిన్నీ శిష్టాచారానికిన్నీ

కేవలం విరుద్ధంగా వాడం చేస్తూవున్నందుకు పురుషోత్తమరావుగారి యింటికి యెవరూ వెళ్లకూడ దని కట్టుచేసుకున్నామా అండి? అటువంటి స్థితిలో మన శిరస్తాదారుగారూ మొదలయినవారంతా అతణ్ణి వెంట వేసుకుని వెళ్ళి చెరుకుతోటలో కలిసి చెరుకుపానకం పుచ్చుకున్నారట. యిటువంటి అకార్యకరణం జరిగినతరువాత వాళ్లను వెలి వెయ్యకుండా వుంటే యింకా నుతం యేమిటండీ. మీరు యిందులో గట్టిశ్రద్ధ చెయ్యవలెను.

విశ్వే—మీ స్మార్తులలో మీరున్న జంబుకళాస్తుర్ల గారున్న కలిసి పని చెయ్యండి. ఆ చెరుకుపానకం తాగినవాళ్లలో మా మతంవాడు కూడా వకడు వున్నాడట. అతగాడివిషయంలో నేను తగినంతపని చేస్తాను. మీరు యింటికి వెళ్లేటప్పుడు మరిచిపోకుండా లోకాచార్యులు గారిని మాయింటికి పంపించి మరీ వెళ్ళండి. అతగాడు వకమాట నన్ను యెంతమాట అన్నాడనుకొన్నాడు? ఆమాట విన్నప్పటినుంచీ అతని మీద నాకు కోపం వేధిస్తూ వున్నది. మొన్న మేముయిద్దరమూ వక చోట కలుసుకున్నప్పుడు “పంతులుగారు యెక్కడా దర్శనంలే” డన్నాడు, దర్శనంకోసం నేను తనయింటిచుట్టూ తిరుగుతూవుంటా ననుకొన్నాడా?

గర—ఆయనకు చిన్న తనంకూడానండి. అదృష్టవశంచేత నెలకు నాలుగువందలు సంపాదిస్తూవున్నాడన్నమాటేకానండి లోకానుభవం యెంతమాత్రమూ లేదు. అనవచ్చినమాటా అనరానిమాటా తెలియదు. తమగౌరవం చూడకుండా తమరిని అటువంటిమాట అనడం కేవలం తప్పితం.

విశ్వే—నన్ను అతగాడు మర్యాద యెరుగకుండా చిన్నతనపు మాటలు అనడం యీవక్కమాటే కాదండి. చాలామాటలు ఆలాగే

చేసినాడు. యీమధ్య యెవరితోటో నేను బోగందానితో వెళ్ళి రోగాలు తగిలించుకొన్నానని ప్రశంస చేసినాడట! నేను మగవాణ్ని గనుక మహారాజువలె నాడబ్బు నేను ఖర్చుచేసుకుని మనసువచ్చిన వాళ్లతో తిరుగుతాను. తనకునుల్లె అతిబాల్యవివాహాలు కూడవనే వాళ్లతోనూ వేదశాస్త్రాలు పొరుషేయము లనేవారితోనూ స్నేహం చేసి కులహాని వచ్చేకార్యం యేమీ చెయ్యలేదు గదా? ఇప్పటివాళ్ళకు నవుకర్లను తిన్నగా వుంచుకుని వాళ్లచేత పని పుచ్చుకోవడం తెలియదు. నేను వక్కనవుకరును వుంచుకుంటే ముందుగానే రెండు పనులకు అక్కరకువచ్చేటట్టు ఆలోచిస్తాను.

గర—అవునండి. తమకూ వారికీ సాపత్యం యెక్కడండి? ఇప్పుడు మనం చెయ్యవలసిన కార్యం ముందుగా ఆలోచించవలెను. బుద్ధియందు తమరు బ్రహ్మస్థిని మించినవారు. తమకూ కచేరీకి వేళవుతూ వున్నది. వేగిరం సెలవియ్యండి. తమబుద్ధికి అసాధ్యం యేమీలేదు.

విశ్వే — మీరు స్మార్తుల నలుగురి యిళ్ళకూవెళ్ళి మొన్న తోటలోకి వెళ్ళినవాళ్ళయిల్లకు యెవళ్ళూ తాంబూలానికి భోజనానికి వెళ్లకుండానున్న పిలవకుండానున్న బందోబస్తు చెయ్యండి. తన శిరస్తాదారీ యిక్కడ యేమైనా పనికివస్తుందేమో చూతాము.

గర—ఆయన శిరస్తాదారీ డాబూదర్పమూ యేమీలేదు. మూలనున్న ముసలిముండలేవదు. డబ్బుపుచ్చుకోవడం చేతగాక మేమేమో లంచాలు పుచ్చుకోమనీ బహునిష్టాపరులమనీ సిగ్గులేకుండా చెప్పుకుంటారు. అప్రయోజకులంతా మడికట్టుకునే కూర్చుంటారు. ఈయన వచ్చి శిరస్తాదారీవఖరే చంపివేసినాడు. వుద్యోగం వున్నదని నలుగురికి వుపకారంచెయ్యనా అపకారంచెయ్యనా యేమీలేదు.

వెనుక కొండలావు పంతులుగారు శిరస్తాదారీ చేసినప్పుడు గర్భాలలో
పిండాలు అదిరిపోయేవి. వక్క కేక వేస్తే పూళ్ళోవాళ్లంతా గడగడవడకి
బట్టలలో అల్పాచమానం చేసుకునేవారు. తెల్లవారేటప్పటికి గుమ్మం
కాడ కూరలకావిళ్ళయితేనేమి కర్రలకావిళ్ళయితేనేమి పెరుగుకావి
ళ్ళయితేనేమి నూరుకావిళ్ళు వుండేవి. ఆయన నెలకు ఘదివేలు సంపా
దించినా సంపాదించేవాడు. ఆవుద్యోగం తమకయితే తమదీఆలాగంటి
హోరే. నిమిషంలో దొరను జేబులో వేసుకోరా? ఆలాగంటి అధి
కారం పట్టినప్పుడు మీపేరు చెపితే యెవరైనా చెరువులోనీళ్ళు తాగు
తారండీ? మీరు బాగుపడ్డా మావంటివారిని ఘదిమందిని బాగుచేసినా
ఆహోదా మీకేరావలెను.

విశ్వే—ఆవుద్యోగం నాకయితేనా యిలాగు శాస్త్రవిరుద్ధంగా
నడిచేవాళ్ల నందరినీ యేదోవక వంక పెట్టి పట్టితెప్పించి కొట్లో పెట్టించి
వొక్కొక్కణ్ణే డజ్జబాజీ వేయించనూ? నాకు నాలుగేళ్ళు శిరస్తా
దారీకానియ్యండి. నేను పశువులను కట్టివెయ్యడానికికూడా బంగారపు
• గొలుసులు చేయిస్తానోలేదో మీరే చూస్తారు—అరుగో గౌరీపతి
గారు వస్తూవున్నారు. మీరు విజయం చెయ్యండి.

[గౌరీపతిగారు ప్రవేశించుచున్నారు.]

గర—నమోనమ: నేను సెలవు పుచ్చుకుంటానండి.

గౌరీ—నేను రావడంతోనే మీరు వెళుతూవున్నారేమండీ?

గర—అయ్యో! మాయింట్లో శుభకార్యాలు వున్నవండి.

బజారుకు వెళ్లవలెను. తరువాత తమబసవద్దకు వచ్చి దర్శనం చేసుకుం
టాను. ఇందులో తమనహాయము లేకుండా శుభకార్యాలు కావండి.

ఆశ్చితుణ్ణి మరిచిపోకండి.

(అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

విశ్వే—నాలుగుముక్కలు చదువుకున్నా డన్నమాటేకాని

యీ బ్రాహ్మడు వట్టిచేదస్తుడండి.

గౌరీ—వక్కచాదస్తుడుమాత్రమేకాకుండా దుర్మార్గుడుకూడానండి.

విశ్వే—మాకుక్కను చూచినారా ? దీనికి ఘడియకువకమాటు పేలుపడుతూవుంటువండీ.

గౌరీ—మీరు కుక్కను ముట్టుకుంటూవుంటే యీశాస్త్రులు వూరుకుంటాడండీ ?

విశ్వే — కుక్కను ముట్టుకుంటే శాస్త్రప్రకారం తప్పు లేదనిన్నీ కాశీలో కాలబైరవుడంటే మహామడి అనిన్నీ అక్కడ కుక్క ముట్టుకుంటే యెవరయినా అన్నం పారవేస్తే కళ్లు పోతవనిన్నీ తెలియనివాళ్ళు కుక్కను ముట్టుకోరాదంటారనీ బహుశా ఘించినాడు.

గౌరీ—ఈయనే మొన్న కుక్కను పెంచినవాళ్ల మొగం చూస్తే పాపం వస్తుందని అచ్యుతరావుగారియింటివద్ద శ్లోకం చదివినాడు.

విశ్వే—యిలాగంటి ఛాందసునిమాట మనం పాటిపట్టరాదు. నాకు యిలాగంటిపిచ్చి యేమీలేదు. యిలాగంటి వేదజకులమాట లక్ష్యం చెయ్యకుండా మనంపనిచేస్తేనేకాని మన దేశం బాగుపడదండీ. మీరు చెరుకుతోటలోకి వెళ్ళినప్పుడు నన్ను పిలుచుకుని వెళ్ళినారు కాదుగదా?

గౌరీ—శిరస్తాదారుగారు మీవద్దకు మనిషినిపంపిస్తే చీట్లపేక ఆడుతూ కూర్చుని వుపద్రమయినకడుపునొప్పి వచ్చిందని చీటివ్రాసి పంపించినారట కాదూ ?

విశ్వే—కాదండికాదండి. నాకునిజంగానే కడుపునొప్పి వచ్చిందండి. చీట్లపేక యెందుకాడుతూవున్నానంటే—జ్ఞాపకం చేసుకుంటాను—యెందుకాండి—నిద్రరాకుండాను.

గౌరీ—భోజనం చెయ్యకముందు వుదయాన్న నిద్రపోతేనేమి? మీకు కడుపునొప్పివుంటే అసలు నిద్రవస్తుందండీ ?

విశ్వే—మితోడు నామాట నమ్మండి. యెందుచేతనోకాని వైద్యుడు వుదయాన్నకూడా నిద్రపోవద్దన్నాడు. వకవేళ వైద్యుడు మరియేదైనాచెపితే నేనే ఆలాగులనుకున్నా నేమో! మీకుఆసందేహం వుంటే రేపు మళ్ళీ పిలవండి. చెరుకుపానకంకాదు మితోకలిసి భోజనం కూడా చేస్తాను.

గౌరీ—వెనుక తాంబూలానికి పిలిస్తే రాలేదుగాని యిప్పుడు భోజనానికి వస్తారు.

విశ్వే—నా కయితే నిజంగా రావలెననే వున్నదికానండి మా అన్నగారిభయంచేత గాలేకపోయినాను. మీరు సన్నుతమించవలెను యీరాత్రి మాలోపల నెల్లూరునుంచి వచ్చినబోగంవాళ్ళచేత పాట పాడిస్తాముగాని తమరు దయచేస్తారా? అందులో పడుచుకుర్రది బహు బాగా పాడుతుండండి.

గౌరీ — మీరు సంగీతంలో సరసులు. దాన్ని గ్రహిస్తారు. అందులో నా కేమీ అభిరుచి లేదండి. మీకు యింకా భోజనానికి వేళ కాలేదండీ?

విశ్వే—అయింది. తమరు మాట్లాడుతూవుంటే కూర్చున్నాను.

గౌరీ—అలాగయితే సెలవు పుచ్చుకుంటాను.

(ఇద్దఱును వెళ్ళుచున్నారు.)

న వ నా గ రి కు లు.

[నరసింగరావుగారును, రామారావుగారును ప్రవేశించుచున్నారు.]

నర—రామారావు! ఎక్కడా జాడలేదు. యింగ్లీషు చదువు కోనివాళ్ళంతా బొత్తిగా శూపరిస్సిషన్లో మునిగిపోయినారు. వాళ్ళకు

బొత్తిగా జ్ఞానం లేదు. నీవు తరుచుగా మానహవానం చేస్తూవుంటావు గనుక నీకు శూపరిస్టిషన్ అంత లేదు.

రామా — మీరు శూపరిస్టిషన్ అని తరుచుగా అంటూ వుంటారు. ఆమాట కర్థ మేమిటండీ ?

నర — శూపరిస్టిషన్ అంటే మూఢభక్తి. పిచ్చినమ్మకము. అని దాని అర్థము. దానిచేతనే మనవాళ్ళంతా లేనిపోనిచాడస్తం పెట్టుకుని దేహం చెడకొట్టుకుని అనేకవిధాల నష్టములు పొందుతారు.

రామా — మీకుమాత్రం ఆశూపరిస్టిషన్ లేదా? మీరు వొళ్లు చెడకొట్టుకోవడం లేదా?

నర — నీ వనేమాట నాకు తెలిసింది. నావిషయంలో అది శూపరిస్టిషన్ లో చేరినదికాదు. వాళ్లయిష్టం లేకుండా చిన్నతనంలో తల్లిదండ్రులు చేసిన మ్యారియేజి బైండింగు కాదు. నాకు యిష్టంలేని దాన్ని తీసుకునివచ్చి నాతండ్రి నాకు కట్టిపెడితే నేను వప్పుకోవడం ధర్మం కాదు. దాన్ని యేలేవాడు నాతండ్రా నేనా? అందుచేత నేను దాన్ని విడిచిపెట్టి బోగందాన్ని వుంచుకుంటే అందులో యేమిన్ని తప్పిడం లేదు. వయస్సు వచ్చినతరువాత సంభోగం లేకుండా వుంటే అనేకరోగాలు పుడుత వని అనేకమందిడాక్టర్లు చెప్పినారు. నే నిప్పుడు దేహం కాపాడుకోవడం నిమిత్తమే వేశ్యను వుంచుకున్నానుగాని మరి వకటి కాదు.

రామా — నేను యెంత యింగ్లీషు చదువుకోకపోయినా భగవంతుడు దయచేసినజ్ఞానం నాకూ కొంత వున్నది. మీయిష్టం లేకపోతే మొట్టమొదట మీతండ్రిగారు పెళ్ళిచేసేటప్పుడే వద్దని గట్టిగా పట్టుపట్టి యెందుకు వివాహం చేసుకోవడం మానలేకపోయినారు? మీరు సమాధానపడి వివాహం చేసుకోవడంచేత చేసుకున్న భార్యా

కురూపి అయినా మూర్ఖురాలయినా మరీ యెటువంటిలోపంగలది అయినా యేలడం విధాయకం. అలా యేలకపోతే తండ్రిగారు చేసినా రన్నతప్పితాన్ని బట్టి నిర్దోషురాలయిన భార్యను నిష్కారణంగా శ్రమ పెట్టడం పాపం గాదా? మీరు మొట్టమొదటనే వివాహం కాకపోతే ఆచిన్నది తన్ను సుఖపెట్టేవాణ్ని మరీ యెవరినైనా పెళ్ళిచేసుకొనునే.

నర—నాస్సెన్ను నీవు రీజన్ లేకుండా మాట్లాడుతూ వున్నావు. ఇంగ్లీషు రాకపోవడంచేత మంచి చెడ్డా యెరగవు. అదంతా నీకంటే నాకు బాగా తెలుసును. నా హెల్తుకోసమూ ప్లెజర్ కోసమూ నేను బోగందాన్ని వుంచుకుంటే దాని కేమయినా నేను అన్నానికీ బట్టకూ లోపం చేస్తూ వున్నానా?

రామా—అన్నానికీ బట్టకూ కాకపోతే స్త్రీలకు ముఖ్యంగా కావలసినదానికేమో దానికి లోపం జేస్తూ వున్నారు. మీరు చెప్పిన ప్లెజర్ మీవక్కరికేకాని స్త్రీల కక్కరిలేదా? తండ్రిమాత్రం కూతురి అనుమతి పుచ్చుకుని మరీ పెళ్ళి చేస్తూ వున్నాడా? నా అనుమతిమీద వివాహం చెయ్యలేదు గనుక బలవంతముగా కట్టిపెట్టినవాణ్ని వదిలిపెట్టి నాయిష్టంవచ్చినవాడితో సుఖపడుతానని భార్య అంటే మనకు యెట్లా వుంటుంది? లోకంలో అందరూ చక్కనివాళ్లే వుండరు. భార్య చక్కనిదైతే పురుషుడు కురూపి అవుతాడు. మగడు చక్కనివాడైతే భార్య కురూపి అవుతుంది? యెవరి కేది తటస్థమైతే దానితో తృప్తి పొంది వుండవలెను.

నర—నీవు మహాఅధికప్రసంగం చేస్తూ వున్నావు. మావంటి రిఫైన్డ్ జెంటిల్ మెన్ తో వాదం చెయ్యడానికి నీవు తగిన ఇదివరకే చేప్పినాను. నీవు మాణివకవిషయం మాట్లాడు.

రామా—ఇంగ్లీషు చదువుకున్న మీనాగరికతకూ ఇంగ్లీషు

చదువుకోని: మావంటివాళ్ళ అనాగరికతకూ నాకు యేమీ భేదం కనపడడం లేదు. నాకు తెలియక అడుగుతాను. ప్రవర్తనలో యేమి వ్యత్యాసం వున్నదో చెప్పండి. మీతో నాకు వున్న స్నేహాన్ని పట్టి చనువుచేత అడుగుతూవున్నాను. మనసులో కోపం వుంచుకోకం డేమి?

నర—పిచ్చివాడా ! తెలియనివాళ్లు పిచ్చుప్రశ్నలు వేస్తే నావంటి తెలిసినవాళ్లకు కోపం వస్తుందనుకున్నావా యేమిటి? అడిగినావుగనుక మాకూ మీకు వుండే భేదం చెపుతానువిచు. మీరు పుణ్యంవస్తుందని నదులలోనూ చెరువులలోనూ బురదనీళ్లలోనూ మునుగుతారు. మేము శుభ్రమైన నీళ్లలోనేకాని స్నానము చెయ్యము. మీరు దేవుళ్లని రాళ్లకూ కర్రలకూ మ్రొక్కుతారు. మేము వక్కదేవుణ్ణి ధ్యానము చేస్తాము. మీరు శూద్రులు మొదలయినవాళ్ళు ముట్టుకుంటే మయిలపడుతామని దూరంగా తొలుగుతారు. మేము శుచిగావుంటే మోసరినై నా ముట్టుకుంటాము. మీరు చేదస్తంచేత ఇవి తినగూడదనీ అవి తినగూడదనీ నూనుతారు. మేము దేహారోగ్యానికి అనుకూలమయినవన్నీ పుచ్చుకుంటాము. మీరు నోములూవ్రతాలూ వ్రపవాసాలుచేస్తారు. మేము అవన్నీ పిచ్చిఅని మానివేస్తాము. మీరు చెప్పులుశోడుక్కుని బిళ్లగోచీలు పెడుతారు. మేము బూట్లూ కోట్లూ మొదలయినవి వేసుకొని దొర్ల వలె వుంటాము. ఇలాగంటి వ్యత్యాసాలు మీకూమాకూ లక్షవున్నవి.

రామా—మీకు వున్న నాగరికతఅంతా బూట్సులలోనూ కోట్లలోనేకాని మనసులోనూ నడతలోనూ యేమీకనబడదు. మీరు యేవిపడితేఅవి పుచ్చుకుంటామనిచెప్పి చెడతాగుతారు. రహస్యంగా మాంసం తింటారు. మళ్ళీపైకి ఘడిమందిలోనూ అవియేమీ వప్పుకోక మాలాగువున్నట్లే నటిస్తారు. ఇన్నికబుర్లుచెప్పేవాళ్ళు మీరు తద్ది

నాలు మానివేసినారా ? కార్యాలు వచ్చినప్పుడు విగ్రహాలను పూజించడం మానివేసినారా ? శూద్రులను ముట్టుకుంటామని పట్టికుగా వాళ్లతోకలిసి భోజనం చేస్తూవున్నారా ? పయికి దొంగమాటలు యెన్నైనా చెపుతారు.

నర—కాలంవస్తే క్రమంగా అన్నీ చేస్తాము. ఇప్పుడు మేము చెప్పేమోస్తరుగా అన్నివిషయాలలోనూ చేస్తే చాలానష్టాలు వస్తవి ! ఇంగ్లీషు చదువుకున్నవాళ్ళు తాగుతారని నీవు మహాఆక్షేపణచేస్తూవున్నావు. తాగడం జబ్బు అనుకున్నావా యేమి ? మితంగా తాగితే దేహానికి బహుమంచిది ; అన్నం జీర్ణమవుతుంది ; వంట్లో ఖులాసాగావుంటుంది. మేము తాగితే శమలూ నూయ్లా ఖర్చుపెట్టి సీమసారాలు తాగుతాముకాని దేశవాళీసారాలు తాగము.

రామా—మీరుకూడా అన్నీ మీరు చెప్పినట్టు చెయ్యనికాడికి మమ్మలిని ఆక్షేపించడం యెందుకు ? యేదీసారాతాగుతానని పకుబ్బీగావచ్చి చెప్పండి. మీప్రజ్ఞ చూతాము. మీరు చెప్పేమాటలలో మీకు నమ్మకంవుంటే యేదీ మీవెధవచెల్లెలికి మళ్ళీపెళ్ళిచెయ్యండిచూతాము. లేకపోతే మీరెండ్లోచెల్లెలికి సమర్థాడినదాకా పెళ్ళిచెయ్యకుండా అట్టేవుంచండి. చెప్పే శ్రీరంగనీతులన్నీ కనబడితవి. చేసేవి మాఘన్నానాలూ దూరేవి దొమ్మరగుడిసెలూ అన్నట్టు కద్దిలిస్తే అందరిలోపాలూ బయలుపడతవి. దొర్ల మెప్పుకోసం వాళ్ళముందర మీరు మనసువచ్చినట్లల్లా తాగుతారు. అంతకంటే మీకూ మాకూ యేమిభేదం కనబడడంలేదు.

నర—అలాకాదు. మేము రీజన్లేనిది యేమీ చెయ్యము. మేము యెల్లప్పుడూ సమిష్టిమీద ప్రపంచంయొక్క యావత్తుసుఖం ఆలోచిస్తూవుంటామేకాని ప్రత్యేకంగా వక్కరిసుఖం చూడము.

ప్రసంచములో జనసంఖ్య యెక్కువఅయితే కాటకాలు సంభవిస్తవి. అందుచేత విధవావివాహాలలో మేము యిలాకా పుచ్చుకోము. బాల్య వివాహములు మాన్పవలసినదేకాని ఇప్పటికాలంలో సాగవు. యేవీ వెయ్యికుటుంబాలిని నక్కమాటుగా నాతోరానీ నేను నాచెల్లెలికి సమర్థుడినతగువాత వివాహం చేస్తానోలేదో చూస్తువుగాని.

రామా—మీమట్టుకు మీరు రాకపోతే వెయ్యిమంది యెలా గువస్తారు ? అందరూకూడా మీలాగే ఆలోచిస్తారు. మొట్టమొదట వక్కను దోవతోక్కి చూపిస్తే తరువాత వకరినిచూచి వకరు అందరూ ఆదోవనే నడుస్తారు. కార్యంలేనిమాటలతో యేమిప్రయోజనము ? లక్షమంది నాతోవస్తే బాతివదలిపెడతానని నేనూఅంటాను. అదీ లేదు ఇదీలేదు. యెందులోవున్నా చెప్పినప్రకారం నడుచుకునేవారు యెవరో వారిని నేను మెచ్చుకుంటాను. చెప్పినదివకటి చేసేదివకటి గాను వుండేదొంగలు యెందులోవున్నా కార్యం లేదు. మీవద్ద నక్క సీసాకాయలనాగరికతతప్పమరియేమీ కనబడడంలేదు. ఇంగిలీషుచదువు కున్నవాళ్లలో తాగకుండావుండేవాళ్లకు సారా వ్రపయోగం మీకు తెలిసినట్లు తెలియదామేమిటి ?

నర—వాళ్లకు తెలియనే తెలియదు. తెలిస్తే వాళ్ల కన్విక్షన్ ప్రకారం యెందుకు నడుచుకోదు ?

రామా—మీరు యేమో ఇంగిలీషుమాటలు మహావేస్తుంటారు. వాటిఅర్థం నాకు తెలియదు. మీరన్న కన్విక్షన్ అంతా పనికి మాలిన తాగడంలోనూ తినడంలోనూ కనబరచకపోతే లోకోపకారమయిన కార్యాలలో యెందులోనయినా కనబరచరాదా ? మీరు తాగడంలో యెన్నిలాభాలుచెప్పినా ఇలాగే మాటలు చెప్పి మంచి పయస్సులో బాగుపడేకాలంలో అకాలమరణం పొందేవాళ్లను నేను

తాగుబోతులలో నూటికి తొంభయి తొమ్మిండుగురిని చూస్తూ వున్నాను.

నర — మితంగా తాగకపోతే ఆలాగంటివి వస్తవి. నేను వుద్యోగం సంపాదించిన మూడేళ్లనుంచీ కొంచెంగానో గొప్పగానో బ్రాంగీ మొదలయినవి పుచ్చుకుంటూనే వున్నానుగదా ! నేను యింకా చావకపోవడంయేమి ?

రామా — నాకూ అదే ఆశ్చర్యముగా వున్నది. పీత్వా ఆరంభించినతరువాత మీన్నేహితుడు నాలుగేళ్ళదాకా బ్రతికినాడు. మొట్టమొదట మితంగా తాగుతామని ఆరంభించినవా రంతా కొన్నాళ్ళలో మితంమాట మరచిపోతారు. మీ మొట్టమొదటి మితానికి ఇప్పటిమితానికి చాలా భేదం వున్నది.

నర — అవును. తప్పకుండా భేదం వున్నది. మనుష్యులకుక్రమంగా అభివృద్ధి పొందుతూవుండడం సహజగుణం. అదంతా ఇప్పుడు నీకు ఎక్స్ప్లెయ్న్ చెయ్యడముకు నాకు అవకాశం లేదు. కచేరీవేళ అయింది. మళ్ళీ రా చెపుతాను.

రామా — మీరు చెప్పబోయే అభివృద్ధికి మీకూకూడా ఫదివేల నమస్కారాలు. నాకు మీరు యేమీ చెప్పనక్కరలేదు. ఆ అభివృద్ధి లేకపోతేనే నేను ఫదికాలాలపాటు సుఖంగా బ్రతుకుతాను.

(అని వెళ్లిపోవుచున్నాడు.)

లోకోత్తరవివాహము.

౧. రంగము—కరుణాకరశాస్త్రిగారి వీధియరుగు.

[కరుణాకరశాస్త్రిగారును, కుక్షింభర సోమయాజులు గారును
ప్రవేశించుచున్నారు.]

కరు—సోమయాజులుగారూ! మన ముసలయ్య తాతగారికి
ఆస్తి యేమాత్రం వుంచుండయ్యా?

కుక్షిం—అంతా యాభై వేలరూపాయల ఆస్తికి పయిగా వుంచుం
దని చెప్పుకుంచారు. మాన్యాలమీదనే సాలుకు వెయ్యిరూపాయలు
వస్తవవ.

కరు—ఇంత ఆస్తి యెలా సంపాదించినాడయ్యా?

కుక్షిం—ఈయన ముప్పయియేళ్ళు యేకాధ్వర్యంగా అముల్
దారీ చేసినాడు. ఆకాలంలో అందరికీ కొయ్యపుస్తెలు కట్టించి
తాలూకా అంతా దోచుకున్నాడు. ఇప్పటికి పింఛన్ పుచ్చుకొనే
ముప్పయియేళ్ళయినది. వెనుక పోయినయిద్దరుభార్యలూ పాడు
చేశారుగాని లేకపోతే లక్షరూపాయల ఆస్తి పైగా వుండును.

కరు—ఈయనకు అన్నీ యెన్ని పెళ్ళిళ్ళు అయినవి?

కుక్షిం—అయిదు పెళ్ళిళ్ళు అయినవి. ఈమహానుభావురాలు
అయిదో పెళ్ళాము. ఈవిడె అందరకూ ధర్మసత్రం వేసింది.

కరు—యెక్కడనో వొక్కొక్కపతివ్రత తప్ప ముసలిమగనిని
చేసుకున్నవాళ్లంతా యీలాగే వుంచారు. యీయనకు వక్కభార్య
వల్లనూ సంతానము లేదుగదా?

కుక్షిం—ఈయన పడుచుతనంలో పెళ్ళాన్ని వదిలివేసి పోఖరీగా
తిరిగి అనేక జాడ్యాలు తగిలించుకొన్నాడవ. ప్రథమభార్య యీ

విచారంచేతనే చచ్చిపోయిందని మానాయనగారు చెప్పుచూవచ్చేవారు. రెండోభార్యను నేను యెరుగుదును. ఆవిడ బహుపెద్దమనిషి. ఆమెకు సంతానం కలిగింది కాదని పింఛన్ పుచ్చుకొన్న తరువాతనే మూడో పెళ్లి చేసుకున్నాడు. ఆమె బహుప్రసిద్ధురాలు. ఆమెకాలంలో వీరి యిల్లు వెనుక యాయన అమల్ దార్ చేసిన కాలంలో వుండేట్టు ఆమె ఆశ్రితులతోను వుమేజువారులతోను నిండి వుండేది. ఆమె దానగుణం చేత యిల్లంతా యితరులకు దోచిపెట్టింది. పోచూపోచూ వక్క కొడుకునుమాత్రము కని వరీ పోయింది. ఆమె పోయినసంవత్సరము లోనే రెండోభార్యకూడా పోయింది. తరువాత యాయన నాలుగో పెళ్లి చేసుకున్నాడు. ఆమెకూడా బహుప్రసిద్ధురాలే. అయితే అందులో ఆమె కొంచెం పతివ్రత. వక్కవంటబ్రాహ్మణ్ణి చాకల వాణ్ణి యింట్లో వుండేవాణ్ణి యెవ్వరినో వక్కరినే నమ్ముకొని వాళ్లనే అందినంతమట్టుకు పెట్టి బాగుచేసింది. యాయనకొడుకూ కోడలూ పెద్దవాళ్లయి ఆమెతో పడక పోట్లాడి తేచిపోయి మేనమామ గారి యింటివద్ద వుండి యిద్దరూకూడా మరిడీజాడ్యంచేత కాలం చేసినారు. తరువాత ఈ అయిదోఆవిడచరిత్ర రెండేళ్లబట్టి మీరు చూస్తూనే వున్నారు గదా?

కరు—ఈమె విస్తారం ఖాయిలాగా వున్నట్లున్నది. యీమె యింతటితో సెలవుపుచ్చుకుంటేనే బాగుండును. ముసలయ్యతాతగారు యీసారయినా మంచిదాన్ని పెళ్లి ఆడుచారు.

కుక్షిం—శతవృద్ధు యికా ఆయనకు యెవ్వరు పిల్ల నిస్తారు?

కరు—యేమహానుభావులయినా యిస్తారు. సహస్రమాసజీవి ఆయనకు పిల్లనివ్వడమే యివ్వడము. అటువంటివాడు అల్లుడు కావడం భాగ్యం యెంతపుణ్యంచేస్తే వస్తుంది? అదిగాక యెవరికయినా డబ్బు

చేదా యేమిపి? డబ్బుచూస్తే కొండమీది దేవుడు దిగివస్తాడు. అంతగా యెవరూ పిల్ల నియ్యకపోతే మా అమ్మాయిని యిచ్చి ఆకన్యాదాన ఫలము నేను దక్కించుకుంచాను. కన్య నిచ్చి డబ్బు పుచ్చుకుంటే పాపం వున్నదికాని సాలంకారకన్యాదానం చేస్తే వెయ్యియజ్జాలు చేసినఫలం వస్తుందని శాస్త్రాలు చెపుచూ వున్నవి.

కుక్షిం—మీరు పూరికే వేళాకోళానికి అంచూవున్నారాగాని లేక లేకపుట్టిన వక్కచిన్నదాన్ని మీదమాత్రం యిస్తారా?

కరు—ఇస్తే యేమి తప్పా? నాప్రతిజ్ఞ వినండి. పంతం వచ్చిందంటే నాతో సమానమయినసాహసంగలవాడు మరివకడు లేడు. నేనే గనుక పిల్ల నియ్యకపోతే నాచెవులవి కుండలాలు గావు; నేను చదువు కొన్నది శాస్త్రము కాదు.

కుక్షిం—ఇస్తే తప్పిదమనికాదు. అటువంటివారికి కన్యాదానము చెయ్యడమే కేవలమూ పరమార్థం. తమవంటిపండితులయిన మహానుభావుల కేవరికోతప్ప యీకలికాలంలో పరమార్థచింతలేదు. మీరు చిన్నదాన్ని యిదివరకే యెవరికో యివ్వడానికి నిశ్చయించినట్టు విన్నానే.

కరు—ఇంకాప్రధానం కాలేదు. “దత్తా మపి హరే త్పూర్వా ఛేద్యమాం శ్చేద్యర అప్ర జేత్.” అని మంచినరుడు దొరికినట్లయితే యిచ్చినదానినై నా మళ్ళీపుచ్చుకొమ్మని యాజ్ఞవల్క్యులవారు ధర్మశాస్త్రంలో సెలవిచ్చినారు. మొన్న దశమినాడే వివాహము కావలసినది. యింతలో ముసలయ్యతాతగారి భార్యా ఖాయిలామాట విని యిది యేదీ తేలిందాకా నిలుపుదామని మాయింట్లో మయిలవచ్చినదనిబొంకి రెణ్ణాళ్ళు వట్టిదేమయిలబొట్టు పెట్టినాను. వివాహకార్యంలో అబద్ధమూడితే దోషంలేదు. నూరుకల్లలాడి వక్కయిల్లు నిలువబెట్టుమ

న్నాను. అంతేకాకుండా శ్రీమద్భాగవతంలో “వారిజాక్షులందు
నైవాహికములందు ప్రాణవిత్తమానభంగమందు చకితగోకులాగ్ర
జన్మరక్షణమంధు బొంకవచ్చు నఘముపొందదధిప” అని శుక్రాచార్యులవారు వివాహకార్యంలో అబద్ధమాడవచ్చునని మొదటనే స్పష్టం
గా చెప్పివున్నాను. “ప్రాణహానివచ్చుచో బరిణయమున” నని పంచ
మవేదమయిన శ్రీమహాభారతంలో వేదవ్యాసులవారుకూడా బొంకితే
పాపములేదని ఆనతిచ్చినారు. అంతగా వాళ్ళు చిక్కులుపెట్టి బాధిస్తే
వాళ్లవద్ద పుచ్చుకొన్నసాము గిరగిరతిప్పి వాళ్ల ముఖంమీద పారవే
స్తాను. మాపెత్తండిగారి కుమారుడు యిప్పటి శంకరాచార్యులవారు
తనకూతురువిషయంలో ఆలాగే చేసినారు.

కుక్షిం—మీ దివ్యసంకల్పంవల్ల ఆచిన్నది జీవించదు. నేడో
రేపో అన్నట్టువున్నది. మీకర్మిష్టతయేమి? మీతపః ప్రభావమేమి?
మీశిష్టత్వమేమి? సిద్ధసంకల్పులు మీవంటి బ్రహ్మణ్యుల కోరిక వూరికే
పోతుందా? మీకుభాగ్యంవచ్చినతరువాత బంధువుణ్ణి బీదవాణ్ణి
నన్ను వక్కకంటజూచి కనిపెడుతూ వుండవలెనునుమండీ !

కరు—అది మీరు నాతో చెప్పవలెనా? ముసలయ్యతాత
గారికి పళ్ళుపూడిపోయినవి. ఇంద్రియపటుత్వము పోయినది. చెవులు
తిన్నగా వినబడవు. చూపు తిన్నగా కనబడదు. తలవణుకుచూ
వున్నది. నెత్తియేకులబుట్టలాగు అయినది. భర్తృహరిచెప్పినట్టు అన్నీ
ముసలివైనవిగాని వక్కఆశమాత్రం ముసలితనంపొందకుండా రోజుకు
రోజు పడుచుదవుచూవున్నది. ముసలయ్యగారు అధాత్తుగా యేవే
శనో గుటుక్కుమనకుండా యీముండపోయిన పదమూడో నాడయినా
ముడిపడితే ఆస్తి అంతా మనకే దక్కుతుంది. ఆవిడకు నైద్యం
తెువరు చేస్తున్నారా? అది నేను విచారిస్తాను లెండి. మయిల వది

రోజులు లేకుండావుంటే బాగా వుండును. అయిదోపెళ్ళానికి వక్క రోజుతో సరిఅని కారిక తీసుకొనివస్తే పనికివస్తుందా? యీలోగా కర్మలు చేసేటప్పుడు స్నానాలలో ప్రాణం యెక్కడపోతుందో.

కుక్షిం — ఇవన్నీ సరేకాని బుద్ధివచ్చినపిల్ల మీ కొమార్తె వప్పుకుంచుందా?

కరు—వప్పుకోక యేమిచేస్తుంది? కుశ్యంకలు చేసి అడ్డాలు పెట్టిపోతుందేమో అనే మాపిల్లను నేను గర్భస్కంధాలకు పంపినాను కాను. వప్పుకోవడానికి వప్పుకోకపోవడానికి దానికి స్వతంత్రం యెక్కడిది? “నస్త్రీ స్వాతంత్ర్య మర్హతి” అని మనస్మృతిలో వున్నది. మీరు వినలేదా? “పితా రక్షతి కౌమారే” అన్నాడు గనుక తండ్రి శవానికి కట్టిపెట్టినా కూతురు చచ్చినట్లు వప్పుకోవలెను. దానికిమాత్రం డబ్బు చేదా యేమిషి? కాస్తప్రాణమూ గుటుక్కుమన్నతరువాత డబ్బుపెట్టుకుని హాయిగా సీమరాణివలె సమస్తసుఖాలూ అనుభవించ వచ్చును. దాని సుఖానికి తల్లిదండ్రులము మేముమాత్రం అడ్డం పెడచామా యేమిషి? యెవరు వచ్చినా చూచీచూడనట్లు వూరుకుండి యెప్పుడయినా యిబ్బంది వస్తే పాపపరిహారార్థం శిశుయజ్ఞం చేసి కులం చెడకుండామాత్రం చూస్తాము. ఈకలియుగంలో సరమేధయాగాలు యెందుకులేకుండా చేసినారమ్యా?

కుక్షిం—మీరు సెలవిచ్చినట్లు అమంత్రకంగా రహస్యముగా జరుగుతవని సమంత్రకముగా మానివేసినారు. ఇదీ మతంలోచేరినదే. ఈశిశుమేధంచేస్తేనే కులంలో ప్రతిష్ఠ; చేయకపోతే కులం చెడిపో తుంది. కులకట్టుపాటు ఆలాగువుండవలెను.

కరు—సోమయాజులుగారూ! మీరు సోమంచేసినారుగదా? అశ్వమేధాంతమూ శ్రాతము చేయిస్తారుగదా? యీసరమేషయా

గము క్రియ మీ కెక్కడనయినా వచ్చినదా ?

కుక్షిం—ఈక్రియ నాకు రాలేదు. ఇది ఆయుర్వేదములో కాబోలును వున్నది. వైద్యశాస్త్రం తెలిసినవారి నడిగితే తెలుస్తుంది. ఈయాగాలలో వారే అధ్వర్యులు. హోతలు మొదలయినవారంతా స్త్రీలు. ఇందులో స్త్రీలయాజమాన్యం విస్తారం.

కరు—అమాట అవసరం వచ్చినప్పుడు విచారితాముకాని ముసలయ్యతాతగారిభార్యసంగతిమాత్రం విచారిస్తూ వుండవలెను.

కుక్షిం—అది విచారింపనక్కరలేదు. ఆచిన్నది పోయినట్టే యెంచుకొని మీప్రయత్నంలో మీరు వుండండి. ఆవిడ రేపోమాపో స్వర్గానికి వెళ్ళి భర్తకోసం ప్రతినిమిషమూ యెదురుచూస్తూవుంచుంది! ఆయనకూ వుబ్బసపుదగ్గు. జాత్తివైద్యం మంచిదికాదని తెనుగు వైద్యం చేస్తూవున్నాడు. 'నాచేతిమాత్రా' వై కుంతయాత్రా' అన్నట్టు యీ వై కుంత వైద్యునిచేతులో పడ్డవారు యెవ్వరూ స్వర్గలోకసుఖానికి వెళ్ళి కుండా యీపాడులోకంలో చిరకాలం కష్టం అనుభవిస్తూవుండరు. కొన్నాళ్ళు హెచ్చుతగ్గుగా యీదంపతులను యిద్దరన్నా ఈయనే మాట దక్కించుకుంచారు.

కరు—ఆలాగయితే మీ రేలాగయినా బతిమాలుకొని మూడు ముళ్ళు పడేవరకూ ముసలాయనకుమాత్రం అవుషధం యివ్వకుండా జాగ్రత పెట్టండి. సప్తపది అయినతరువాత కావలిస్తే కావలసినన్ని మందులు యివ్వవచ్చును. సప్తపదితో వివాహం పూర్తి అయి ఆస్తి వస్తుంది కాదండీ?

కుక్షిం—మీ కాలొందర యేమి? నాగవల్లి అయినదాకా కూడా మందు యివ్వకుండా ఆపుదాము. తరువాత గృహప్రవేశ మహోత్సవమూ దినవారమహోత్సవమూ వక్కసారే కావచ్చును.

ఖర్చులో ఖర్చు కలిసి వస్తుంది.

కరు — మీ నోటివాక్యాన అంతటిభాగ్యం పట్టవలెనుగాదా ?
యీ ముసలిముండాకొడుకు తనచేతిమీదుగా యెందరినో భార్యలను
చంపినాడు. ఇంకా తీసుకుంటూ యిలాగే బ్రతుకుచాడేమో !

కుక్షిం—ఈసారి బ్రతుకకుండా నాది పూచీ. మీకన్యదాన
ఫలం వూరికే పోదు. డబ్బు పుచ్చుకోకుండా కన్యదానం చేస్తే యీ
మాత్రంఫలం కలుగకపోతే ఇఖి మనశాస్త్రాలన్నీ వట్టివే కావలెను.
మీరుకూడా యింట్లోనే వుంచారు గనుక ఇఖి ఆయనదినాలు వేళ్ళ
మీద లెక్కపెట్టవలసినదే.

కరు — పెళ్ళిలోమాత్రం విస్తారంఖర్చు కాకుండా చూడండి.
పయినచెప్పిన యిబ్బంది యేమీ రాకుండా దేవాలయములో ముడి
పెట్టి వక్కపూటలో పెళ్ళికానిస్తే అంతా ఫదిసూపాయలలో అవుచుంది;
అవతల యేమయినా ఫర్వాలేదు.

కుక్షిం.—అలాగే చూతాము. ఇప్పుడు పని వున్నది. నేను
వెళ్ళి మళ్ళీ వస్తాను.

కరు — చిత్తము. వెళ్ళి రండి. కార్య మయినదాకా ఇది బ్రహ్మ
భేద్యంగా వుండవలెను సుమండీ.

(అని యిద్దఱును వెళ్ళుచున్నారు.)

౨. గంగము—ముసలయ్యగారి గది.

[ముసలయ్యగారు యేడ్చుచుండగా కుక్షింభరసోమచూజులుగారు

ప్రవేశించుచున్నారు.]

కుక్షిం.—పోయినదానికోసం మీరు యేడిస్తే కార్యం లేదు.
బహుపెద్ద లయినారు. గట్టిగా యేడిస్తే మీ కెక్కడ శోష వస్తుందో.

మొగవాళ్ళు మీరన్నివిధాలా అదృష్టమంతులే. అనుభవించవలసిన యోగం లేక అదే మన్నుకొట్టుకొని లేచిపోయిందికాని యిష్టంవుంటే భాగ్యవంతులు మీకు రేపే యీపాటికి యింతకంటే మంచిపెళ్ళాము వస్తుంది.

ముస — లోకానికి కొంచెం పయికి యేడవకపోతే బాగా వుండదు. ముందుగా మీమనసు తేలియక యేడవకపోతే మీ రేమను కుంటారో అని పయికి కంటతడి పెట్టినట్టు నటించినానుకాని యీముండ పోవడం మనసులో నాకు సంతోషంగానే వున్నది. పయికి చెప్పుకుంటే అప్రతిష్ట; యీముండ నన్ను గర్భాధానంనాడయినా పయిని చెయ్యి వెయ్యనిచ్చినది కాదు. నాకు అసలే దీని వెనుకటిదానికాలంనాడే కామం పోయింది. అప్పుటికి వెనుక అనుభవించి అలవాటుపడి వున్నవాసనచేత యెవరిమాత్రా, కొంచెం భ్రమపుట్టి మీద చెయ్యి వెయ్యబోతే ముసలిలో పడ్డవారు అని కాట్లకుక్కలాగు కరవవచ్చేది. అసలది తిన్నగా కంఠం చిరకాలం లోకే వచ్చేదికాదు. యెప్పుడయినా తప్పిదాళ్ళతగ్గుగా యీదంపతులను గీసి మళ్ళీ బయట తలుపు గొళ్ళెము పెట్టిపోయారు.

బుద్ధిగొనివచ్చి అల్పాచ మానానికి వెళ్ళడానికి వల్లగా రేలాగయినా బత్తికొడుకును లోపల వక్కణ్ణి చీకట్లోచచ్చిపోయేవాణ్ణి కూత్రం అవువెల్లడిచేసుకోరాదు. కుక్షిం—అలా కాదు. నేను మీన్ను పంపిలోవాణ్ణి. నాతో చెపితే యేమీ రహస్యభంగం వుండదు.

ముస—అందుచేతనే యిదంతా నీతో చెప్పినాను. దీనికి కడుపు వచ్చినప్పుడు నాకు మరీ అసహ్యం వేసినది. వకరోజు వల్లు మండి కడుపు దింపుకొమ్మని అల్లరిచేతా మన్నంతకోపంకూడా వచ్చినది. మళ్ళీ కడుపు చించుకుంటే కాళ్ళమీద పడుతుందని నాలో నేనే చస్తూ

యించుకొని వూరుకున్నాను. ఆకడుపుపుణ్యంగా వక్కరోజు రాత్రి వచ్చి నామీద చెయ్యివేసి కాగిలించుకొని పడుకుంది. నా కక్కడికే బ్రహ్మనంద మయినది. నాసత్యంగా చెపుతాను. జన్మాభిక్షల్లా శివరాత్రి యింతకుతప్ప నేను దానిమీద యెప్పుడైనా చెయ్యివేసినపాపాన్ని పోతే మాతృద్రోహం చేసినట్టు.

కుక్షిం—సరిసరి! మీరు వట్టుపెట్టుకోకపోతేమాత్రం మీమాట నేను నమ్మనాయేమిటి? మీరు చెప్పినవన్నీ వేదవాక్యాలు.

ముస—తరువాత వృద్ధాప్యంలో మంచివుత్పన్నా పుడుతాడని ఆశపుట్టి మీవంటివారినందరినీ విందుకు పిలిచి నుహవైభవంతో పుత్రోత్సవం చెయ్యవలెననుకుంటూవుండగా ఆరోనెలనే కడుపు దిగబడిపోయింది. నిరుడు యీకడుపు రాకమునుపు దీనిమనసులో మరివక దుర్బుద్ధికూడా వుండేది. యెందుకదంతా యిప్పుడు?

కుక్షిం—సందేహించకండి. అది యేమిటో నాతో సెలవియ్యండి. నేను రహస్యం యెవరికైనా వెల్లడిచేస్తాననుకున్నారా యేమిటి?

ముస—నేను వేగిరం చచ్చిపోతే యీడబ్బు పటుకొనిపోయి మళ్ళీయెవరినైనా పడుచువాణ్ని పెళ్ళిచేసుకోవలెనని దానిమనసులో వుండేది. విధవావివాహాలు చెయ్యడం బాగా వున్నదని వకనాడు అది అనడంచేత నేను దానిమనసులో అభిప్రాయం కనిపెట్టినాను.

కుక్షిం—బుద్ధిమంతులు అంతమాత్రం మీరు కనిపెట్టలేరూ! అసలు మీరు ఆవలిస్తే పేగులు లేఖుపెట్టేవారు. మీబుద్ధికి బృహస్పతికూడా చాలడని నాయభిప్రాయము. యెంతబుద్ధిమంతుడూ కాకపోతే బృహస్పతి లేచిపోయినభార్యను కడుపుతోవున్నదాన్ని తెచ్చి యింట్లో పెట్టుకొని అంతసహనం వహించగలడా?

ముస—ఆడవాళ్ళు మహాచెడ్డవాళ్ళు. యెంతచెడ్డవాళ్ళుకాక

పోతే “తలతడివి బాసచేసిన జలజాతుల నమ్మరాదు సారంగధరా” అన్నమాట వూరికే పుట్టిందీ ? వాళ్ల కున్నంతకామము లోకములో యెవరికీలేదు. అందుచేతనే శాస్త్రుకారుడు “సాహసం షడ్గుణంచైవ కామంచాఽష్టగుణం భవేత్” అని చెప్పినాడు. స్త్రీలనుకోసి వుప్పుపాతర లో వూరవేసినా పాపం లేదు. వాళ్లను చిన్నప్పడే తలగొరిగించి ముసు గువేసి మూల కూర్చుండబెట్టి తిన్నగా తిండిపెట్టక బ్రతికివున్నంత కాలమూ మాడ్చి చంపవలెను. ఆలాచేసినా వీళ్ల కామంపోక అడ్డమయిన అకార్యాలూ చేస్తూ వున్నారు. ఇప్పుడు స్త్రీపునర్వివాహసమాజా లంటూ మనపాలిటికి మృత్యుదేవతలువలె వకటి పోగయినవి. చిన్న పిల్లలను చేసుకొన్న నావంటిముసలివాళ్ళ కందరికీ వాటి పేరు చెప్పితే వళ్ళు దడయెత్తుతుంది. ఆడముండలకు రెండోపెళ్ళి యేకాలంలోనైనా వున్నదటయ్యా ! యిప్పు డీమాలప్రభుత్వంమూలంగా అన్నీ విడ్డూ రాలు పుడుతూ వున్నవి. మహాకలి ప్రవేశించింది. యిఖి వర్ణాశ్రమ ధర్మాలు నిలిచేయోగం లేదు. వెధవముండలపాలింటికి మనస్వాముల వార్లున్న పండితులున్నా చేరి యిలాగు పనిచేస్తూవుండబట్టికాని లేక పోతే వాళ్లందరూ వక్కదెబ్బను పెళ్ళిచేసుకోరా ?

కుక్షిం—తమరు ముందు కార్యంసంగతి చూడవలెను.

ముస—ఏది వివాహకార్యంసంగతాయేమిటి ? యెవరయినా నాకు యిప్పుడు పిల్లనిస్తారా? శాస్త్రుగారి కూతురట! యెవరో యీ మధ్య ఫదేశ్యపిల్ల మనయింటికి వచ్చినది. ఆపిల్లను మనకిస్తే మహా బాగావుండును.

కుక్షిం—ఆవిషయం నేను కృషిచేస్తాను. మీకు పెళ్ళికూతురిని సంపాదించడపుపూచీ నాది.

ముస—యేదోవకపిల్ల కాదు. నేను యిప్పుడు చెప్పినవిన్నే బహు

బాగావుంటుంది. కామం వుడిగినవాడికి నీకు పెళ్ళియొందుకంటారేమో వినండి. “ధర్మప్రజాసంపత్యర్థం” అని వివాహములో సంకల్పం చెపుతారు. కొందరు దానికర్థము ధర్మసంతానమునిమిత్తమంటారు, కొందరు ధర్మము నిమిత్తమూ సంతానము నిమిత్తమూకూడా నంటారు అందులో యెలాగయినా ధర్మం ముఖ్యము. వెధవవివాహాలు కామం నిమిత్తం చేసుకునేవివాహాలు, వివాహాలే కావు.

కుక్షిం—అవును మీరు కేవలమూ ధర్మమునిమిత్తమే వివాహమాడబోవుతున్నారు. వివాహం కర్మలు నిలవడానికికాని కామం కోసముకాదు. మీపూర్వజన్మపుణ్యంవల్ల నో చేసుకున్న దానిపతివ్రతా మహత్యంవల్లనో కలిగితే సంతానమూ కలుగవచ్చును.

ముస—అవును కలిగితే కలుగనూవచ్చును. ముసలవాళ్ళకు పడుచుతనంవచ్చేమందు యేమయినావున్నదేమో మన నైద్యుణ్ణి అడుగవలెను.

కుక్షిం—అటువంటిమంచులు గోసాయిలవద్ద వుంటవి. పూర్వం యయాతికివచ్చినట్టు మీకు ముసలితనంపోయి యెప్పుడయినా పడుచుతనం రావచ్చునేమో? మీఅదృష్టం యెవరు చూచినారు?

ముస—మనవూరికి గోసాయాలు వచ్చినప్పుడల్లా నాతో చెపుతూవుండండి. ఏపుట్టలో యేపామున్నదో యెవరు చూచినారు? అందరినీ అనుసరిస్తూవుంటే యేమహానుభావుడయినా అనుగ్రహం వచ్చి పడుచుతనంవచ్చేమందో మంత్రమో వ్రాపదేశం చేస్తాడు. లేకుంటే యోగం నేర్చుకొని యెల్లకాలమూ బ్రతికే సదుపాయము ఆలోచింతునా?

కుక్షిం—అది సర్వోత్తమమయినది. రోజూ వూపిరి బిగపట్టడం అభ్యాసం చేస్తే యెల్లకాలమూ బ్రతుకవచ్చును.

ముస—తరువాత యేమిచేసినా ముందుగా పెళ్ళిచేసుకుంటే యెందుకయినామంచిదే. నాలుగు కొట్టినా తిట్టినా స్వతంత్రంగా చేసుకున్న పెళ్ళామువంటిది వకటికాదు. పెళ్ళామని వకటివుంటు ముసలివాడికి కాళ్ళు పడుతుంది. చేతులు పడుతుంది. ఇందులో కర్మలు నిలవడం మరీముఖ్యము.

కుక్షిం—అలాగయితే మళ్ళీ పెళ్ళి అయినతరువాత అవుపోన నమూ అగ్నిహోత్రాలూ వైశ్వదేవమూ వుంచండి.

ముస—అబ్బో! అన్ని నేను వుంచలేను. తాక్యాగ్నిహోత్రాలు నాకు యెప్పుడూ వున్నవి. ఈవుబ్బసపుదగ్గుమూలంగా రాత్రీ పగలూ మరీ అవిచ్చిన్నముగా జరుగుతూ వున్నవి. యీచిల్లరవన్నీ మానివేసి చేస్తే నాకు వక్కయజ్ఞం చేయ్యవలె నని వున్నది. యజ్ఞంచేస్తే రంభా సంభోగం కలుగుతుందట కాదూ? నాకు రంభను వెళ్ళి కౌగిలించుకోవలె నని మహాఆపేక్ష వున్నది. నేనైతే బోగంవాళ్లను చాలామందిని వుంచుకొన్నానుకాని వాళ్లు యెవళ్ళూ చక్కదనానికి రంభకు చాల రట! యజ్ఞం చేస్తే వక్కరంభేనా యింకా అక్కడ వున్నవాళ్ళు యెవళ్ళయినాకూడా వస్తారా?

కుక్షిం—యజ్ఞంచేస్తే రంభా, మేనకా, ఊర్వసీ మొదలైన అప్పరస్త్రీ లందరూకూడా వస్తారు.

ముస—ఊర్వసికూడా తప్పకుండా వస్తుంది గదా! ముసలి వాణ్ని అని వకవేళ కాదేమో! తీరా స్వర్గానికి వెళ్ళినతరువాత అప్పుడు రాకపోతే నే నేమిచెయ్యను?

కుక్షిం—మీరు అధైర్యపడకండి. మీరు యింకా నూకేళ్ళు బ్రతికివెళ్ళినా యజ్ఞంచేస్తే వాళ్ళు మీరు యెప్పుడువస్తారా అని యెదురు చూస్తూవుంటారు. మనశాస్త్రాలు అలాగు చేపుతూ వున్నవి. అవి

యెన్నటికీ అబద్ధాలు కావు.

ముస—ఆలాగయితే మనశాస్త్రాలు బహుమంచిశాస్త్రాలు. వాటితో సమాన మయినవి జగత్తులో లేవు. నాకు తప్పకుండా నేను చెప్పినవిల్లను యీమధ్యాహ్నం వివాహంచేయించండి. వెంటనే యజ్ఞం చేసివేస్తే యీలోకంలో భార్యతో సుఖం లేకపోయినా స్వర్గలోకంలో అయినా రంభతో సుఖపడుతాను. రంభ నాతో కుదురుగావుంటుందా? యింతలో యజ్ఞం చేసినవాడు మరి యెవడైనా వచ్చినా డని పరుగెత్తుతుందా? పోనీ దానిముఖం చూస్తేనే చాలును. నిముషాలమీద పెళ్లి కానియ్యండి.

కుక్షిం—శవం యింకా యింటనుంచి కదలలేదాయెను. మయిల పదిరోజులూ వెళ్ళకుండా పెళ్లి యేలాగవుతుంది? పదమూడోరోజు దాకా వోపిక చెయ్యండి.

ముస—అయ్యో ముండా! బ్రతికే చచ్చిపూడా నన్నేడిపిస్తూ వున్నావు? చచ్చేముండ మయిలలేకుండానయినా చావరాదా? నేను వుత్తరక్రియలు మానివేస్తే మయిల రాకుండా వుంటుందా?

కుక్షిం—అలా మానివెయ్యడం శాస్త్రవిరుద్ధం. మీరు మయిల పట్టి కర్మ ఆచరించవలెను.

ముస—మయిల పట్టినలె ననీ కర్మ చెయ్యవలె ననీ కూడా మీరు యిందాకా చెప్పినశాస్త్రములోనే వున్నదా?

కుక్షిం—ఆ శాస్త్రంలోనే వున్నది.

ముస—ఆలాగయితే మనవి వట్టి వెధవశాస్త్రాలు. ఆశాస్త్రాలు చేసినవా శృండరూ కేవలమూ బుద్ధిహీనులు? వాటి నన్నిటినీ కట్టకట్టి వక్కమాటు తగలపెట్టించండి. శాస్త్రములు యేమిటి? ముసలముండా కొడుకును పెళ్ళిచేసుకోకుండా పెళ్ళాము పోయినతరువాత పదిరోజులు

ఆగమనడం యేమిటి? నేను యీలోగా పోతే నాయజ్ఞమూ రంభా సంభోగమూ అన్నీ మన్నుకొట్టకొని పోవలసినదేనా?

కుక్షిం—మీరు సిద్ధసంకల్పులు. అన్నీ మీయిష్టప్రకారమే జరుగుతువి. యోగుల కీకర్మకాండయేమీ అక్కరలేదుకాని సంసారంలో వుండేవారికి యీలోకంకోసం అన్నీ కావలెను.

ముస—అలాగయితే నేను యిఖను సంసారం విడిచి వైరాగ్యం అవలంబించి యిప్పుడే యోగి నవుతాను. నా కీలోకంతో సంబంధం లేదు. ఈమధ్యాహ్నం పెళ్ళి చేయించండి. గడ్డమూ గోభూ వక్క సారిగా పెరిగి తల జడలు కట్టిపోతే వక్కసారిగాయోగి నయిపోదును.

కుక్షిం—శవం దాటిపోయినతరువాత ఆప్రయత్నం చేతాము కాని ముందుగా శవము కదిలేవుపాయం చూడండి. బంధువులందరూ యీసంగతి కనిపెట్టి ముందుగానే ముఖాలు చాటువేసినారు. ఫది రూపాయలు ఖర్చుచేసి పీనుగును బయలుదేరదీసి దహనంచేసి వస్తే నే కాని భోజనాలుకూడా లేవు.

ముస — నాకు పెళ్ళికి ముఖ్యంగా ఆశాస్తుర్లుగారి కూతురే కావలెనునుమా. ఆపిల్ల కుమయిలవచ్చి మొన్నదశమినాడు ముహూర్తం తప్పిపోవడం మనలదృష్టం. ఆశాస్తుర్లు వెయ్యేళ్ళు తలక్రిందుగా తపస్సు చేసినా మనవంటిఅల్లుణ్ని సంపాదించలేడు. ఆచిన్నదాన్ని వివాహమాడి తేతండిమంచిపండితుడు గనుక వకవేళ నే నేమయిపోయినా కూతురికి మళ్ళీ పెళ్ళి చెయ్యడు. అతడికి కొంచెం వేదముక్కలు వచ్చి అర్థం తెలియకుండా వుంటే మరీ బాగావుండును.

కుక్షిం.—నాకు వెయ్యిరూపాయలు యిస్తే ఆపిల్లను మాట్లాడి తప్పకుండా యిప్పిస్తాను.

ముస—అలాగే యిస్తాను. నీకూ నాకూ యిదే ఖరారు. నీవు

వాచాకులకోసం వెళ్లేటప్పుడు పిల్లదానితండ్రితో మాట్లాడి మరీ వెళ్లు.
(ఇద్దఱును వెళ్ళుచున్నారు.)

రో గ చి కి త్త.

[సోమసుందరశాస్త్రి మొదలయినవారు కూరుచుండియుండ, శంకర రావుగారు
సభివేళించుచున్నారు.]

శంక—ఏమండీ మీలబ్బాయికి వంట్లో యేలాగువున్నదండీ ?
నేను చెప్పిన వైద్యుణ్ణి పిలిపించినారుకాదుగదా ?

సోమ—అబ్బాయికిఅంతకంతకు జబ్బు యెక్కువవుతూవున్నది
గాని యెంతమాత్రమూ నిమ్మళంలేదు. మనవాళ్ళకుజాతివైద్యం పడ
దండీ. అందుచేతనే మీరు చెప్పిన డ్రెస్సరును పిలిపించలేదు.

శంక—జాతివైద్యంకాకపోతే నల్లవైద్యమయినా యెవరిచేత
చేయిస్తూవున్నారు ? అందులోనయినా కొంచెము మంచివాణ్ణి
విచారించవలెను.

సోమ—ఇంకా యెవరిచేతనూ మందువేయించడంలేదు.
మొట్టమొదట మూడురోజులు జ్వరం కాస్తే పూళ్ళో అమ్మవారు
వున్నదిగనుక వకవేళ అమ్మవారు వస్తుందేమో నయిద్యం చేయిస్తే
జబ్బుచేస్తుందని లోపలికి మందు యివ్వలేదు. మూడోరోజురాత్రి
మాయింట్లో ముసలమ్మ చెయ్యిచూచి భూతనాడి ఆడుతూవున్నదని
స్పష్టంగా చెప్పినది. యిఖ ఆవిడ ఆలాగున చెప్పినతరువాత మనము
వైద్యప్రేమేమీం తలపెట్టడం మంచిదికాదని మానివేసినాను. ఆవిడ
యెనభయియేళ్ళుదాటిన మనిషి. చేతినాడెం ఆవిడకు తెలిసినట్లు మఱి
యెవరికీ తెలియదు. ఆవిడ చెప్పినమాట అబద్ధమయివుండదు. ఆవిడకు

ఫదిమందికొడుకులూ కూతుళ్ళూపుట్టి అంతా కాలంచేసినారు. అంత
మందికి ఖాయిలాలు వచ్చి ఆమె దగ్గరవుంటూ చూస్తూవచ్చినప్పుడు
మనం తప్పకుండా నమ్మవలసినదే.

శంక—మీరు భూతవైద్యం చేయిస్తూవున్నారా యేమిటి ?

సోమ—యేమిటో అటవంటిదే చేయిస్తూవున్నాను. మన
వేమూరి సాంబన్న మంత్రించి విభూతి లోపలికియిచ్చి యింత వంటి
నిండా పూసినాడు. ఆరాత్రి మాపిల్లవాడు మరీయెక్కువకేకలువేసి
తెల్లవారినదాకా పలవరిస్తూనేవచ్చినాడు. మంచంమీదపడి యిటూ
అటూ పూరికే దొర్లి నాడు. మంత్రపువిభూతికాడంచేత తాపంపెట్టి
లోపలిభూతం అలాగున ఆవేదనపడ్డదని మేము అనుకున్నాము. అటు
తరువాత సాంబన్నవచ్చి చెయ్యిచూచి అతనూ ఆలాగే చెప్పినాడు.
మేమునుకొన్నదానికీ అతడు చెప్పినదానికీసరిపోయి దాఖలాయించినది.

శంక—మీఅబ్బాయికేమిటి? సాంబన్నగాడివైద్యంయేమిటి?
వాడు నిరుటిదాకా మాఅన్నయ్యగారియింట్లో వంటచేస్తూ పరమ
శుంఠగా వున్నాడు.

సోమ—అయ్యా! ఆలాఅనవద్దు. యేపుట్టలో ఏ పామున్నదో
యెవరికి తెలుస్తుంది? సాంబన్న మీయింట్లో వెండిచెంబుయెత్తుకొని
పారిపోయి జయిలులోనుంచి విడుదల అయినతరువాత మళయాళం
వెళ్ళి ఆరునెలలు అక్కడవుండి అనేకమంత్రాలు నేర్చుకొన్నాడు.
యీపూళ్ళో వాడుయెంతమందికి భూతవైద్యంచేస్తూవున్నాడనుకొన్నా
రేమిటి? అనేకమందికి కుదిరిందని మంచినమ్మకమయినవాళ్ళు చెప్పి
నారు. వాడిదగ్గర యేమీ సామర్థ్యం లేకపోతే ఆలాగు గడ్డం పెంచి
కుంకం పెట్టుకుని చేతులో పేపబెత్తముతో పాంకొళ్ళు తోడుకొని
వీధులో నిర్భయంగా తిరగగలడండీ? నేను వక్కమాట అడుగుతాను.

దానికి సమాధానం చెప్పింది. వాడిది వట్టివేషం అయినట్టయితే మన చుట్టుపట్ల ఇంతమందిమంత్రగాళ్లున్నారాగా వాళ్ళందరూ చూస్తూ సహించి వూరుకుంటారా? సాంబన్నదగ్గర మంచిమహిమవున్నందుకు వాడు విభూతిపెడితే తెల్లవారినదాకా మావాడు మంచముమీద పడి దొర్లి కొట్టుకోవడమే గొప్పదాఖలా.

శంక—మీకు ఇదే దాఖలా? ఇంతకంటే వేరేయేదైనా కనబడ్డదా మొత్తంమీద మంత్రాలని వేషంవేసుకున్నవాళ్ళంతా పెద్దదొంగలు.

సోమ—హరిహరీ! ఆలాగంటిమాట అనకండి చాలాసాపం వస్తుంది. ఈసాంబన్న వెంకప్పసోమయాజులుగారి భార్యకు గ్రహం సోకి యెన్నివిధాలా వదలిపోనప్పుడు మూడునాళ్ళలో కుదిర్చినాడు. అప్పటినుంచే సాంబయ్యను సోమయాజులుగారు అరమరా అభ్యంతరమూ లేకుండా లోషలికి రానిస్తూ ప్రాణంతో సమానంగా చూచుకుంటూవున్నారు. అతనిదగ్గర యేమిమహత్వం కనబడకపోతే యజ్ఞాలూకృతులూచేసి డెబ్బదియేళ్ళుదాటిన ముసలిముండాకొడుకు యితణ్ణి యెందుకుగౌరవంచేస్తాడు? సాంబన్న వైద్యముచేసినతరువాత వళ్ళుశుభ్రంగా కుదిరి సోమయాజులుగారిభార్య కడుపుతోవున్నదని కూడావిన్నాను. పెద్దతనంలో వివాహము చేసుకున్నా అదృష్టం మంచిది గనుక సోమయాజులుగారికి కొడుకో కూతురో పుడుతారు.

శంక—సరిసరి! ఇదా! దీనిపూర్వోత్తర మంతా నీకంటే నాకు బాగా తెలుసును. మా యింటియెదుటనే కాదూ వెంకప్పసోమయాజులుగారియిల్లు. ఆయనపెళ్ళాముకు యిరువైయేళ్ళలోపువయస్సు. మొగుడు డెబ్బైయేళ్ళు దాటిన ముసలిముండాకొడుకు. అందుచేత యిద్దరికీ కలియక వూరికే తగువులాడుతూ వుండేవారు. ముసలిముం

డాకొడుకుకు, పూరికేలనుమానం, చెట్టులాగునలభయియేళ్ళకొడుకు
వుండగా మళ్ళీ పెళ్ళిచేసుకోవడానికి ముసలివాడు వెంకప్పసోమయా
జులికి యేమిపాపాపాపము? మాఅన్నగారి యింట్లో వంటబ్రాహ్మ
డుగావున్నప్పుడే యీసాంబయ్యగాడు మెల్లిగా ఆసోమిదేవమ్మను
అంటుకున్నాడు. యీమధ్య వెంకప్పసోమయాజులుచెల్లెలు యింట్లో
వుండి పైఆట ఆడడానికి ఆవిడకు సందుదొరకకపోతే వసినెగారిని
వెళ్ళకొట్టడానికి నెల్లాళ్ళుఆదయ్యం పట్టింది. ఆవిడనుపట్టుకున్నవి బ్రతి
కినదయ్యాలేకాని చచ్చినదయ్యాలుకావు. వారియింట్లో సాంబయ్య
దయ్యంవదల్చడమంతా యిదేను.

సోమ—పోనీ యెవరియింట్లో యేమయితే మనకేమి? మంటి
పిల్లి అయినా యెలుకను పట్టడం ప్రధానం. ఇతని మంత్రప్రభావంచేత
మన పిల్లవాడివల్ల నిమ్మళిస్తే మనకంటే చాలును.

శంక — అవునా యిప్పించకపోతే యేలానిమ్మళిస్తుంది?
మీరు యీవెరిభ్రమలు మాని ఇఖనైనా మంచివైద్యుణ్ణి పిలిపించి
మందు వేయించండి. యీభూతనైద్యాలతో యేమీ కార్యము లేదు.

సోమ—ఆకంభించినతగువాత నాలుగురోజులు చూచి గుణం
లేకపోతే మరివకచికిత్స చెయ్యవలెనుగాని మనము తొందరపడితే
కార్యం లేదు. వక్క మాముసలమ్మమాటే నమ్మివుండక కూనలమ్మ
గుడికాడ మాలది యేమి చెపుతుందో అని సోదికి పంపించినాను. అది
కూడా ఫదిరోజులక్రిందట తలంటి నీళ్లుపోసుకుని వీధులోనుంచి వెళుతూ
వుండగా రావిచెట్టుమీదను వున్న కామిసీగ్రహం మోపించి పట్టిం
దని చెప్పింది. ఆమాలది చెప్పినమాట బహుదాఖలా. మొన్న మా
యింటికి ముష్టికి వచ్చినయెరకలదాన్ని శకునం అడిగినా కొంచెం
భేదంగా చెప్పినదిగాని మెట్టుమీద గ్రహము సోకినదనే చెప్పినది.

అదీ దాఖలాగా చెప్పేమనిషేను. ఈగ్రహాలుకూడా తమ పేర్లు తిన్నగా చెప్పవు. వకరితో వకలాగునా మరివకరితో మరివకలాగునా చెపుతవి. చూచినారుకారా కూనలమ్మగుడికాడ కామినీగ్రహ మని చెపితే యెరకలనునిషి బ్రహ్మరాక్షసి అని చెప్పినది. యీరెండిట్లో యేదయినా చికిత్స వకటేను. అందుచేతనే మొన్నరాత్రి పిల్లవాణ్ణి స్నానం చేయించి ముగ్గులో కూర్చుండబెట్టి మంత్రాలు చెప్పి యెంతో తంతు చేసినారు. దెయ్యము వదిలిపోవడంచేత గాబోలును మావాడు శోష వచ్చి కూర్చోలేక వెనుకకు పడిపోయినాడు.

శంక—ఇప్పుడు మీవాడికి దెయ్యమూ లేదు భూతమూలేదు. ఇంతటితోనయినా ఆప్రయత్నం మానివేసి వెంటనే వైద్యపుసంగతి చూడండి.

సోమ—మొన్నటిరాత్రి కోడిపిట్టనుదిగదుడుపుపెట్టి భూతాన్ని సీసాలో దింపి పాతిపెట్టించి మారణహోమం చేయించడంతోటే అన్నీ వదిలిపోయినవి. ఇప్పుడు మావాడి కా గ్రహబాధ యేమీలేదు. ఇది ప్రయోగలక్షణంగా కనుపడుతూవున్నదని వకన్నేహితుడు చెప్పేటప్పటికి దానికోసము వీరహనుమంతము జపం చేయించి విభూతి పెట్టిస్తూవున్నాను. ఇప్పుడాయమానం నాకు యేమీ లేదు. కాని యీమధ్య మరివకటి వచ్చినది. పేరంటాలు గుడికాడిది సోది యేమి చెప్పుతుందో అని అడిగి చూచేటప్పటికి అది వెంకటేశ్వరులు పూని బాధిస్తూవున్నాడని కొత్తసంగతి చెప్పినది. ఇదేమిటిరా వకటిపోతే వకటి వచ్చినదని విచారిస్తుండగా ఇంట్లో మామేనత్తకు ఆవహించి వెంకటేశ్వరులు తానని బయలపడ్డాడు. ఆమట్టుగా తల్లి తనవంటివి రెండువస్తువులు ముడుపుకట్టి చిన్నవాడివల్లు కుదిరి బాగావుంటే కుటుంబసహితంగా తిరుపతికొండమీదికి వెళ్లి వేణి యిస్తాననీ, నిలువు

దోపు యిస్తాననీ మొక్కుకొన్నది. వేంకటేశ్వరులకు ఆబోతును అచ్చుపోసి విడుస్తానని నేనుకూడా మొక్కుకున్నాను.

శంక — మీరు యెంతసేపు చెప్పినా గ్రహాలూ దేవతలూ ప్రయోగాలే చెపుతారుగాని అవుషధంమాట తలపెట్టరు. పది రూపాయలసొమ్ము పోతే పోయింది. మీరు తక్షణం వెళ్ళి వైద్యుణ్ణి తీసుకువచ్చి మందు వేయిస్తురూ.

సోమ — మీమాటలు చూస్తే నే నేమో డబ్బుకు వెనుకా ముందూ చూస్తువున్నానని మీ కభిప్రాయ మయినట్టు కనపడుతూ వున్నది. దాని ముండామోసినడబ్బు ప్రాణంకంటే డబ్బెక్కువండీ? పిల్లవాడు తిన్నగా వుంటే సర్వస్వోపారమూ దేవుడికి దోపుయిమ్మన్నా యిస్తాను. నామనస్సులో పిల్లవాడివళ్ళు కుదిరినతరువాత వెయ్యి రూపాయలు పెట్టి తిరుపతిలో దేవుడిగుడికి దక్షిణపుగుమ్మానికి వెండి రేకు తాపడం చేయించవలెనని సంకల్పించుకొన్నాను. ఫక్తు సాంబన్నకు యాభయిరూపాయలు యిచ్చినాను. యిప్పుడు జపాలి కిందనూ హోమాలకిందనూ యెంతో అవుతూ వున్నవి. రేపు గ్రహ శాంతినిమిత్తమై సంతర్పణకు యెంతలేదన్నా నూరురూపాయలవుతవి. సూర్యనమస్కారాలు చేసేబ్రాహ్మణకు యెంతో యిస్తున్నాను. సిద్ధాంతిగారే జాతకం చూచి శనిగ్రహం చాలదని చెప్పేవరకు నవ గ్రహజపాలుకూడా నిన్న ఆరంభించి చేయిస్తున్నాను. అందుచేత రాత్రి పిల్లవాడు కదలమెదలకుండా మంచముమీద నెమ్మదిగా పరున్నాడు. ఇందులో ఆద్యంతాలు వకసంచీకి దాటుతుందిగాని అంత కులోపు కాదు.

శంక — మీరు యెంతఖర్చు చేసినా క్రమమయినమోస్తరుగా వినియోగించడం లేదు.

సోమ — తాళండి. లోపల యేమో కేకలు వేస్తున్నారు. యేమయ్యా? వెంకయ్యా! ఆగంద్రగోళం యేమిటి?

వెంక — ఇంకా యేమి వున్నది? అబ్బాయికి యెక్కిళ్లు పుట్టినవి. వెక్రిచూపు చూస్తున్నాడు. చేతులోనాడి పైకి లాక్కుపోతూవున్నది. కాళ్ళూ చేతులూ చల్లబడినవి.

సోమ — వెంకయ్యా! నీవు చటుక్కున పరుగెత్తి రుద్రయ్య గారిని తీసుకునిరా. చింతామణి అయినా అమృత మైనా వేయింతాము. మన ప్రయత్న లోపం యేమీ లేదు. చేతనై నట్లల్లా తంటాలు పడ్డాము. డబ్బుకు వెనుకా ముందూ చూడక రూపాయ చిల్లిగవ్వగా ఖర్చు చేసినాము. దైవం తిన్నగా చూడకపోతే మనప్రయత్నాలు యేమీ అక్కరకు రావు. ఆయువు లేకపోయినతరువాత వెయ్యిమందినైద్యులు వచ్చిమాత్రం ప్రాణాలు పోయ్యగలరా? నీవు నైద్యుడికోసం వేగిరం పరుగెత్తు. నేను లోపలికి వెళుతాను. (అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

• శంక — పాపం పిల్లవాణ్ని నిష్కారణం మందువెయ్యక బలవంతముగా చంపివేసినారు. ఈభూతవైద్యులనూ వీళ్లనూపట్టుకొని నరహత్య చేసినందుకు శిక్షచేస్తే బాగావుండును. పెళ్లి అయి ఆరునెలలు కాలేదు. ఆచిన్నదాన్ని చూస్తే నాకు బహువిచారంగా వున్నది. లోకంలో అనేకులు మూఢత్వంచేత రోగాలు వచ్చినప్పుడు మందువేయించక దయ్యాలనీ భూతాలనీ యేడుస్తూ స్నానాలు చేయించి తడిబట్టలు కట్టించి దెబ్బలు కొట్టించి తిండిపెట్టక మాడ్చి ముంతపొగలు వేసి బ్రతికేవాళ్లను కూడా చంపివేస్తారు. ఈహిందూ దేశానికి యీమూఢత్వం యెప్పుడు వదలిపోతుందో జనులు దేశరోగ్యవిధులు తెలుసుకొని చేదస్తం వదలి యెప్పుడు బాగుపడతారో, యిఖనేనువెళ్లిపోతాను. (అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

మూఢభార్య—మంచిమగడు.

[సోమంచి సోమయ్యగారును, కామమ్మగారును ప్రవేశించుచున్నారు.]

సోమ—యేమే యీవాళ తొమ్మిదిగంటలకల్లా వంట కావలె నని చెప్పితే యింకా మడికట్టుకున్నావేకావు. తహశీలుదారుగారు సరిగ్గా పదిగంటలకల్లా కచేరీకి వస్తామన్నారు.

కామ—ఆయన ఫదిగంటలకు వస్తే మీరు భోంచెయ్యకుండా కచేరీకి వెళ్ళి యేకంగా సాయంకాలం వచ్చి తినండి. మీరు వట్టిమాల కూడు యింట్లో కలుపుతూ వున్నారు. ఆచారం లేదు వ్యవహారం లేదు. మడి లేదు మయిల లేదు. తెల్లవాచేటప్పటికి కుంభం విస్తల్లో పోయ్య మంటారు. మడి మయిలా లేకుండా పట్టుచాసాలలో పెరిగినవాళ్ళు చేసేటట్టుగా చిన్నప్పటినుంచీ పల్లెటూరిలో ఇంత ఆచారవ్యవహారాలు గల యింట్లో పెరిగిన నేను పట్టుబట్ట కట్టుకొని వంట చెయ్యమంటే చెయ్యను. మాతండ్రిగారు మావూళ్ళో అపరాహ్నం తిరిగితేనేకాని భోజనానికి వచ్చేవారేకారు. చద్దికూడుతిన్నట్లు మీకు సూర్యోదయానికి వంటచేసిపెట్టమంటే యేలా అమురుతుంది?

సోమ — నేను యెంతమొత్తుకున్నా నీవు వకరోజు రెండు రూములకూ, వకరోజు వంటిఘంటకూ, వకరోజు అన్నం చిమిడిచీ, వక రోజు అన్నం వుడకనియ్యకా పెడుతూ వున్నావుగాని వేళపట్టుక జిహ్వాకు రుచిగా ఇంతఅన్నము పెట్టవుగదా? వేళకు భోజనం లేక పోవడంచేత నెల్లాళ్లకిందట యెంతో ఖాయిలా పడి చచ్చిబ్రతికినాను వేళకు కచేరీకి రావని నీ వంటమూలంగా రోజూ తహశీల్దారుగారి అందరిముందరా నన్ను చివాట్లు పెడితే నాకు సిగ్గు వేస్తూవున్నది వైద్యుడుకూడా వేళకు భోజనం చెయ్యకపోతే మళ్ళీ జబ్బుచేస్తుంద

చెప్పుతూ వున్నాడు.

కామ — మీకు యేలాగయితేనేమివెధవవై ద్యుడు దొరికినాడు. నాలుగు ఇంగ్లీషుముక్కలు నేర్చుకుని కులం చెరపడానికి మాలనీళ్లన్నీ సీసాలో పోసి యిస్తాడు. మీ కామాత్రం వివేకం లేదు. వాడుయిచ్చిన దల్లా తాగి కులభ్రష్టులయి పోతూవున్నారు. పాణింపోయినా మా పల్లెటూళ్లోవా ఖైవళ్లయినా జాతిమందులు పుచ్చుకుంటారేమో చూడండి. వాడిపిండాకుడువైద్యం వేళకు భోజనం లేకపోతే రోగం వస్తుందట! యీరోగాలు వచ్చేవాళ్లందరికీ వేళకు భోజనాలు లేక పోవడంచేతనే వస్తున్నవా యేమిటి? రోగం రావలసినకారణార్థంవుంటే యేలాగూవస్తుంది. మందూ మాకూ అక్కరలేకుండా లేతలో నాలుగు లంఖణాలుచేస్తే వక్కదెబ్బను ఫదిరోజులనాటికి వళ్ళు నిమ్మశంగా వుండును. డబ్బుఖర్చుకూడా అక్కరలేకుండా కుదురును. మీరు గోదావరిలో పోసినట్టు పాతికరూపాయలు వాడిచేతిలో పోసినారు. తిన్నిరూపాయలూ పుచ్చుకుని ఆముండాకొడుకు వక్కలంఖణమైనా కట్టకుండా యీనీళ్ళూ ఆనీళ్ళూ లోపల పోసి గోధుంజావ పెట్టించినాడు. వాడు నిజమైనవైద్యుడైతే జబ్బుచేసినప్పుడు యెన్నడై నా గోధుంజావ యిప్పిస్తాడా? గోధుంజావ యెంతజలుబు యేమిటి? మీరు నాలయిదో తనం చల్లగా వుండబట్టి బ్రతికినారుకాని వాడివైద్యంచేత బ్రతకలేదు. ఆవైద్యం వద్దు మానమంటే ఇప్పటికి మీరు నామాట వినరు.

సోమ — ఆవైద్యంమాట యిప్పు డెందుకు. ముందు వంటమాట చూస్తూ.

కామ — మీరు వూరికే అన్నం వుడికిందికాదనీ అన్నం చిము డుతుందనీ వంకలుపెడుతారు. కచేరీ కచేరీ అని వూరికే తొందరపడితే అన్నం: యేలావుడుకుతుంది? అన్నం వుడుకుతూవుండగా మయిలగుడ్డ

కాలికి తగిలినా పాలవుట్టి నెత్తికి తగిలినట్టు అనుమానమయినా నూతి దగ్గరకు వెళ్ళి స్నానంచేసేటప్పటికి కొంచెం ఆలస్యం అయి, కొంచెం అన్నం చిముడుతుంది. పట్నవాసపువాళ్లవలె అనాచారపుకూడు పెట్టడం నాచేత కాదు.

సోమ—పోనీ వెనుకటిమాట కేమి యిప్పుడు కచేరీకి పోయి యెక్కుతూ వున్నది. వేగిరం మడికట్టుకుందూ. నిన్న రాత్రి వచ్చేటప్పుడు రేపు తప్పకుండా ఫదిఘంటలకే రావలసినదని మరీమరీ చెప్పడమే కాకుండా రేపు వేళకురాకపోతే జనుమానా వేస్తామని కూడా తహశీలుదారుగారు సెలవిచ్చినారు.

కామ—ఆయన కేమి యెన్నైనా చెబుతాడు. ఇంటికాడ స్నానసంధ్యాద్యనుష్ఠానాలన్నీ తగలబడిపోతూన్నవా యేమిటి? అమావాస్యనాడైనా స్నానమూ చట్టుబండలూ యేమీలేదు. ముట్టు ముండలాగు తెల్లవారేటప్పటికి పొట్లకింతతిని కచేరీలోవచ్చి కూర్చుంటాడు. భార్యకూడా ఆయనకు తగినదే దొరికింది. మడికట్టుకుని కాస్త కేశవా నారాయణ అనుకోమని అయినా చెప్పదు. ఆవిడ గరల్సుస్కూలులో చదువుకున్నదట. ఆవిడకూ వేదాంతమే. యీ ఆచారాలు యేమిటి. మడి యేమిటి. అంతా చాడస్తం. అంటుంది. ఆమాత్రం వేదాంతం మాకు తెలియదు. నేను చెవినిట్లుకట్టుకొని పోరు తూవుండబట్టిగాని లేకపోతే మీరుకూడా యీపాటి సంధ్యావందనం ముక్కలు నాలుగు మరిచిపోయేవారే. యెంతసేపు? నేను సుబ్బమ్మ గారియింటికి వెళ్ళి కొత్తపేడ తెచ్చి వంటయిల్లు అలుక్కుని పోయిశుద్ధి చేసి గోదావరికి పోయి స్నానంచేసి వచ్చి పోయిలో నిప్పువేసుకొని వంటచేస్తాను. మీరు యీలోపుగా స్నానం చేసి తడిబట్టతో సంధ్యా వందనమూ బ్రహ్మయజ్ఞమూ పితృతర్పణమూ దేవతార్చనా చేసు

కుంటూవుండండి. దానీముండ మనయింట్లో నిన్నటిపేడా యీహాళ పేడా కలిపివేసింది. అది శుద్ధికి పనికి రాదు. బచ్చలపాదును మడి బట్ట ఆరకడిశే దానిమీద కాకి రెబ్బవేసి మీబట్టా నాబట్టా అన్నీ మయిలపడిపోయినవి. అవి అన్నీ యిప్పుడు పట్టుకుని వెళ్ళి తడిపి వుతికి తడిబట్ట కట్టుకుని వంట చెయ్యవలెను. నాకు తడిబట్ట అంటే లక్ష్యములేదు. మీరు వక్కరోజు బట్ట ఆరకపోతే యెంతో గందర గోళంచేస్తారు.

సోమ — తడిబట్ట వంటికి చాలాజబ్బు. దానిమూలముగా రోగాలు వస్తవి.

కామ — చాలాల్లాండి యీహాటి. ఇప్పుడు తడిబట్ట కట్టుకుంటే రోగాలు వస్తవిఅంటూవున్నాను. రేపు సంధ్యావందనంచేస్తేకూడా రోగాలు వస్తవిఅంటారు. మీకు వట్టిమూలకూడు తీంటే యేరోగాలు రావు. ఆచారవ్యవహారాలు లేకపోతే యీబ్రాహ్మణీకంయెందుకు? మెల్లో జంధ్యాలుయెందుకు? తీసి కుక్కమెల్లో వెయ్యరాదూ? మా అమ్మకు యెంతఆచారము! యెంతనిష్ట! రోజూ ఫదిస్నానాలుచేసి యెప్పుడూ తడిబట్టతోనే వుండేది. ఇప్పటికీ ఆవిడకు యాభయియేళ్ళు వచ్చినవి. యేరోగాలూలేవు. మీరు ఘంటసేపు తడిబట్ట కట్టుకుంటే అన్నిరోగాలూ వస్తవి.

సోమ — యీమాటలతో ప్రొద్దుపుచ్చక యిఖనయినా గోదా వరికి వెళ్ళి స్నానం చేసి వచ్చి వేగిరం మడి కట్టుకుని వంటచేస్తూ. ఇవాళ మాకచేరి పరీక్షచెయ్యడానికి దొరగాడు వస్తాడు.

కామ — వంటఅంటే వూరికే మాటలుచెప్పినట్టే అనుకున్నా రాయేమిటి? దానీది యింకా ఘంటకుగాని అంట్లతోమి తీసుకురాదు. తీరా తెచ్చినతరువాత యిత్తడిసిబ్బికి మసి వడలకపోయినా వంటతప్పే

లాకు అంటువున్నా మళ్ళీ వెళ్ళి స్నానం చేసి రావలెను. గోదావరిలో
 స్నానంచేసి వస్తూవుంటే బట్టలువుతికేవాళ్ళ నీళ్ళుమీదపడతవి. కాస్త
 నేపు ఆగమంటే వాళ్ళు ఆగరు. అదేమంటే వాళ్ళంతా ఖజ్జాకు వచ్చి
 కాట్లకుక్కల్లాగు మీదపడుతారు. యెదురుకెదురు నాకే చాదస్తమని
 అడ్డమయినమాటలూ అంటారు. మీరు కాస్తకల్పించుకొనివచ్చి
 వక్కమాటు మీకేమిపొయ్యికాలంవచ్చిందరా అని ఖజ్జా ఆడరుగదా?
 మీరు వక్కమాటు కూకలువేస్తే వాళ్ళు నన్న యెందుకు వేళాకో
 లాలు చేస్తారు? మీరు లోకువచెయ్యబట్టే నేను అడ్డమయినవాళ్ళకూ
 లోకువయినాను. “మగడు వల్లనిదాన్ని మారివల్ల”దన్న సామెత వూ
 కేపుట్టినదా? యీబట్టలు వుతికేవాళ్ళ మూలంగా వక్కరోజున గోదావ
 రిలో ఘదేసి స్నానాలు చేస్తాను. అన్నీ తప్పించుకొని బిందె యెత్తు
 కొని తీరా వీధులోకి వచ్చేటప్పటికి వాళ్ళయిల్లు వల్ల కాడుగాను వీధు
 లుతుడిచేవాళ్ళు యేసందులోనుంచో కావిడి యెత్తుకొని యెదురుగా
 వస్తారు. వాళ్ళప్రాణాలకు వుసూరుమని బిందెడునీళ్ళూ అక్కడ పార
 పోసి చచ్చినట్టు మళ్ళీ వెళ్ళి చీడీలన్నీదిగి నీళ్ళుముంచుకొని బరువుతో
 తిరపతికొండయెక్కినట్టు పయికిరావలెను. మీరు తాలూకాలో
 హేడ్డుగుమాస్తాపని చేస్తూవున్నారన్నమాటేకాని ఆమాలముండా
 కొడుకులిని కాస్త కూకలువేసి బ్రాహ్మలు నీళ్ళుతెచ్చుకునే వీధులలో
 ప్రొద్దున్న తిరుగవద్దని పెంటలు తుడిచేవాళ్ళను ఆజ్ఞపెట్టలేరుగదా?
 రేమిహేడ్డుగుమాస్తాపని చేస్తూవున్నారోకాని మీకు మూలనున్న
 ముసలిముండ లేవదు. బొండున పుస్తెతప్ప ఫదివరహాలగుల్ల లయినా
 చేయించి పెట్టరు. లంచాలుపుచ్చుకుంటే తప్పట! మీరూ మీతహ
 శీలుదారుగారేకాని మీవెనుకటివారికి మీమాత్రం తెలియ లేదా
 యేమిటి? వారు దోసిళ్ళాది సంపాదించేవారని అంతా చెప్పు

కుంటే వినడానికి ముచ్చట వేస్తుంది. మీరు యిద్దరూ వుద్యోగానికి వచ్చి వుద్యోగం వఖరంతా చంపివేసినారని తక్కిన గుమాస్తాలపెళ్ళా లందరూ చెప్పుకుంటారు.

సోమ—నీకు యింకా నగలు యెందుకు ? వున్ననగ లయినా యెప్పుడయినా పెట్టుకొని యేడుస్తావా యేమిటి ? నీచేద స్తంచేత యెప్పుడు చూచినా స్నానాలలోనూ ఆచారాలలోనూ ములిగి బూచి లాగు తల విరబోసుకొనికూర్చుంటావు. చక్కగా తలడువ్వుకొని కొప్పు పెట్టుకొని నాలుగునగలూ వంట పెట్టుకొని మంచిచీర కట్టుకొని వుండగా చూడవలె నని నాకెంతో మనసు వేస్తుంది.

కామ—మీకన్నీ మనసు వేస్తుంది. ఆచారవ్యవహారాలు అక్కర లేకపోతే మీరు వెళ్ళి కిరస్తానీలో కలవండి. నేను పూర్వజన్మమందు చేసుకున్న పాపంచేత పట్నవాసంలో పడ్డాను. రామరామా ! అంతా వర్ణసంకరంవచ్చింది. మీకు దేవుడూ లేదు, దయ్యమూ లేదు. గోమయం పేరుచెపితే అసహ్యించుకుంటారు. నోములూ వుపవాసాలూ అక్కర లేదంటారు. దేవుడుగుళ్లలో దేవుళ్లు రాతిబొమ్మ లంటారు. జాగ రాలు చేస్తే వళ్ళుజబ్బుచేస్తుందంటారు. మంచిరోజూ చెడ్డరోజూ విచారించరు. శకునాలూ సోదులూ అబద్ధమంటారు. రోగం వస్తే అమ్మ వారు కాదంటారు. బ్రాహ్మణీకం యేమీ అక్కరలేకుండా తెల్ల వారే టప్పకి మింగి కూర్చోమంటారు. నేనుకాగా మీరు పెట్టినపాట్లన్నీ పడి యేమాలకూడు యింట్లోకలుపుతూవున్నా అన్నిటినీ సహించి వూరు కుంటూవున్నానుకాని మీరు చేసేఅనాచారానికి మరివక పెండ్లా ము వచ్చినట్టయితే యీపాటి గోదావరిలోనో నూతిలోనోపడి చచ్చిపోను. కచేరీకి వెళ్ళినగుడ్డలతో యిల్లంతాతిరిగి బిందెలలో నీళ్లుకూడా ముట్టు కుంటారు. మీకు ఆచారం వంటను పుట్టుకురావలెనుగాని ఆడదాన్ని

నేను యెన్నిటికనిమొత్తుకోను ?

సోమ — నీవు యీవాళ వంట చేస్తావా లేదా ? అప్పుడే ఫది ఘంటలు కావస్తూవున్నది. ఈరోజురాత్రి యెనిమిదిఘంటలుదాకా మళ్ళీ యింటికి రావడానికి వల్ల కాదు. నీవు వంట చెయ్యకపోతే భోజనం చెయ్యకుండా కచేరీకి వెళుతాను.

కామ — అన్నిటికీ నన్ను యీలాగు యేడిపిస్తూవున్నా రేమి ? యీవేళ శుక్రవారము గదా నేను తలనిండా స్నానం చేసి శుక్రవారాల నోముకథ చెప్పుకొని అక్షింతలు వేసుకోకుండా యీలాగు ముందర మీకు వడ్డిస్తాను ? ఆకథ నాకు రాదు ! వెంకాయమ్మగారి యింటికి వెళ్లి ఆవిడకు తీరుబడి అయినదాకా వుండి కథ చెప్పించుకురావలెను. మళ్ళీ నేను ఆలస్యంగా వెళితే యీలోపుగా ఆవిడ భోజనం చేసి కూర్చుంటే యిల్లిల్లా తిరిగి తంటాలుపడలేను. మిమ్మల్ని యెప్పుడు చేసుకున్నానో నానోములూ వ్రతాలూ అప్పుడే భగ్గున ఆహుతి కొనిపోయినవి. మీకు పుణ్యమూ పురుషార్థమూ అక్కరలేదు. పందితిన్నట్టు కడుపు కింతతింటే చాలును.

సోమ — కోపపడబోకుము. నేను భోజనం చెయ్యకుండానే కచేరీకి వెళతాను. వేళ అయినది. నీనోములూ వ్రతాలూ అన్నీ అయిన తరువాతనే మెల్లిగా వంట చెయ్యి ? కొంచెం అక్షింతలు తీస్తావా. మొగాన్ని బొట్టుపెట్టుకొని వెళుతాను.

కామ — వెళ్లండి. తిండి తినకుండా వెళ్లి నన్ను సాధిస్తారా యేమిటి ? మీకు యెప్పుడు కడుపులో కాలితే అప్పుడే వచ్చి భోజనం చేస్తారు. ఓరి దిక్కుమాలినదేవుడా ! నీయిల్లు వల్ల కాదుగాను. నాకు వేగినం చావు పెట్టవు గదా. నాకు వల్ల కాటినంసారం వచ్చింది. వక్క మాటు చస్తే యీబాధ విరగడై పోను. నన్ను నలుగురినోళ్ళలోనూ

పెట్టి అల్లరిచెయ్యడానికి యిలా చేస్తూవున్నారు.

సోమ—ఆట్టే విసుక్కోకు. నేను వెళ్ళిపోతూ వున్నాను. నీ యిష్టం వచ్చినప్పుడు వంట చెయ్యి. (అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

శి శు పో వ ణ ము.

—:(0):—

[రావూరి రామయ్యపంతులుగారు, భార్యయైన కనకమ్మ సహితముగా

ప్రవేశించుచున్నారు.]

రామ — ఓసి పాడురండా? నీ కేమి చేటుకాలం వచ్చిందే? పిల్లవాణ్ని అలా కొట్టి యేడిపిస్తూవున్నావా?

కన — మీకు అస్తమానమూ నన్ను ఆడిపోసుకోవడంతోనే సరిపోతుంది. అల్లరిచేస్తే పిల్లవాణ్ని కాస్త ఆ అని అడమాయించడానికి వల్ల కాదు. యేమైనా అంటే పెద్దపులిలాగు మీదపడుతారు. నే నన్నిటికీ దాడులు దగ్గరగా నొక్కుకుని సగం చచ్చి పడివుంటాను. అక్కడికి నాకు వుండరాములు లేకుండా వున్నవి. నేను లోకంలోవాళ్ల పెళ్ళాలవంటిదానినైతే మీకు నన్ను వక్కనిమిషం బ్రతకనియ్యక పోదురు.

రామ — పిల్లవాడు నిజంగా అల్లరి చేసినప్పుడు యేమైనాశిక్ష చేస్తే నేనుమాత్రం యెందు కంటాను? ఇప్పుడు వాడు యేమిసేరం చేసినా డని చెల్లూ. చెల్లూ అయిదువేళ్ళూ అంటుకునేలాగు వాడిపీపు మీద ఆలా చరిచినావు? వాడు చేసినతప్పిదంఅల్లా అమ్మ తలమీద నీళ్లు పోసిందని చెప్పడమేనా మరి యేమైనా వున్నదా?

కన — అది చాలదూ. యింకా యేమి తప్పిదం కావలెను? ఆడవాళ్ళకు మొగవాళ్లతో చెప్పకూడని రహస్యాలు యెన్నైనా

వుంటవి. వేలెడువెధవ లేడు యిప్పటినుంచీ గడుగాయతనం నేర్చుకుని రహస్యా లన్నీ యిలాగు చెపుతూవుంటే ముందు వీడు యేమి అక్కరకు వస్తాడు? మీకు నామీద కోపంరావడానికి వూరికే అమ్మతలమీద చన్నీళ్లు పోసిందని చెప్పడమేనా యెందుకు పోసినానో యేమయినా చెప్పినాడా?

రామ—యెందుకు పోసినానో యిప్పుడు నీవు చెబుదూ. నేను విని సంతోషిస్తాను.

కన—నామాటఅంటే మీకు వేళాకోళాలూ వెక్కిరింతలూను. వాళ్ళు చెసేఅల్లరిపనులు కనపడవు. నేను యేమయినా అంటే నానోరు అందరికీ కనపడుతుంది. వాడు పనికట్టుకువెళ్ళి దొడ్లో దాసీదాని కొడుకును ముట్టుకున్నాడు. తలనిండా నీళ్ళు పోయ్యకుండా బ్రాహ్మణ జన్మం యెత్తినతరువాత వాణ్ని శూద్రకూడు యెలా తిననియ్యను? అది కాకుండా వాడామట్టుగా వచ్చి పరుపూ మంచమూ ముట్టుకుని బట్టలన్నీ మయిలపడవేసినట్టయితే అవి అన్నీ తడిపి ఆరవెయ్యలేక చావవలెను. పాతాళలోకంలో వున్నవి. నూతిలోనుంచి చాడెడునీళ్లు పయికి పెల్లగిలి వచ్చేటప్పటికి పేగులు తెగిపోతవి. ఆడవాళ్లకు వుండే కష్టాలు మగవాళ్లకు యేమి తెలుస్తవి?

రామ—నీకు యెన్నివిధాలబోధించినా చాదస్తం ఆవగింజం తయినా వదలలేదు. చిన్నపిల్లవాడు శూద్రవాణ్ని ముట్టుకుంటే యింట్లోబట్టలన్నీ తడిపి ఆరవెయ్యవలెనా? నీవు రోజుకు మూడు సార్లు తడుపుతూవుంటావుగనుకనే చీకిపోయి బట్టలన్నీ మూణ్ణాలకే మళ్ళీ చిరిగిపోతూవుంటవి. నీవు యింటికి జ్యేష్ఠాదేవివి పోగయినావు.

కన—మీరు నెయ్యిలనండి లక్షలనండి. మీకుమల్లే మయిలకూడు నానోటికి పోదు. మీరుచిన్నప్పటినుంచీ మాలబళ్లల్తో చదు

వుకుని కిరస్తానీవాళ్లతో సహవాసం చేస్తూవున్నానుగనుక మయిలా
మడీ ఆచారమూ వ్యవహారమూ అక్కడ లేకుండా అడ్డమయినవాళ్లనూ
ముట్టుకున్నబట్టలతోవచ్చి స్నానమయినా చెయ్యకుండా పట్టుబట్టి
చుట్టపెట్టుకుని మయిలకూడు తినడం మీకు అలవాటుఅయినది. అటు
వంటి యెంగిలిమెతుకులు నాకు లోపలికి పోవు. అందుచేతనే నేను
మీవిస్తల్లో కూర్చోక వేరేవిస్తరి వేసుకుని తిని మీయెంగిలివిస్తరి
తీసివేసి తలనిండా స్నానము చేస్తాను.

రామ—పెద్దదానవు నీవుయెన్నిస్సానాలువేసినా ఫర్వాలేదు.
మూడేండ్లకుర)వాణ్ని రోజూ చన్నీళ్ళల్లో మూడేసిస్సానాలు చే
యిస్తూవుంటే వాడికి రొంపపట్టి మొసమొసలాడుతూవున్నాడు. చలి
వాడివంటికి మీర్జా తొడగమంటే తొడగక యెప్పుడూ మోడులాగు
వుంచుతావు.

కన—వాడికి పదేళ్ళు పయిని పడ్డవిగనుక మీర్జా వంటిని
వుంచుదునా? చంటిపిల్లవాడు నన్ను ఘడియఘడియకూ ముట్టుకునే
వాడికి మీర్జా యెలాగుతొడగను? నన్ను వూరికే రవ్వపెట్టడమే
కాని మీరు మంచీ చెడ్డా యెరుగరు. వాడు నిముషనిముషానికీ నన్ను
వచ్చి ముట్టుకుంటూవుంటే మడిగట్టుకుని వంటచేసేదాన్ని నేను యెన్ని
స్సానాలుచెయ్యను? నేను స్నానాలంటే ఝడియనుగాని నూతులో
నీళ్ళు తోడడంఅంటే భయపడుతాను. తిన్నగా తిరుగుతూవున్నంత
మట్టుకేగాని తరువాత నాకు రోగం వస్తే నన్ను చూచేవారు యెవరు?
నేను యెంతచదువుకోనిదాన్నిఅయినా తెలియక అడుగుతానుగాని
యెక్కడనైనా స్నానాలు చేస్తేనూ తడిబట్టలు కట్టుకుంటేనూ
రోగాలు వస్తవండీ? అవి రావలసినయోగంవుంటే యేలాగూవస్తవి.
రోజూ యీస్సానాలు చేసేవాళ్లందరికీ రోగాలు రావడం లేదేమి?

రామ — చాలులే. యీ పాటివూరుకో. నీకు పిల్లలను పెంచడం యెంతమాత్రమూ తెలియదు. ఆదమరిచి నిద్రపోతాడని పిల్లవాడికి సల్లులకుపోసే వేడినీళ్ళు పోస్తావు. వద్దంటే వినవు. అందుచేత వాడికి వళ్ళంతా గజ్జీ చిడుమూ పట్టకొనివచ్చింది. అదేకాకండా యెక్కడివో మురికివి పాతబట్టలు తెచ్చి పక్కవేసి నులకమంచముమీద పిల్లవాణ్ని పరుండబెడుతావు. ఆమంచానికితోడు దానికింద కుంపటికూడా పెట్టి పొగపెట్టడంచేత కిందికి వేలాడుతూవున్న నులకచేరులు అంటుకొని పిల్లవాడి కాలుకాలి వుండు యిప్పటికీ తిన్నగా మానలేదు.

కన — పిల్లవాడికాలుకాలడంకూడా నాతప్పిదమేనా? దైవం చేసినదానికి నేను యేమిచెయ్యను? మంచంకింద కుంపటి లోకంలో అందరూ పెడుతూవున్నారా నేను వక్కదాన్నే పెడుతూవున్నానా? పిల్లవాడైనతరువాత కాలుకాలక చెయ్యకాలక యెలావుంటుంది? పిల్లవాడికి వేడినీళ్ళు పోయ్యడంచేత గజ్జిపడుతుందంటారు. యీవిరుద్ధంయెక్కడయినా వున్నదా? పిల్లలకు చమురురాసి వేణ్నిళ్ళు పోయ్యకపోతే జలుబుచేసుకొనిరాదా? లోకంలో అందరివలె నేను కూడా అంతవేణ్నిళ్ళు పోసినట్లయితే మీరు నన్ను మింగివేస్తారు. మొన్న సుబ్బమ్మగారియింట్లో యేడాదికుర్రవాడికి నీళ్ళు పోయ్యమంటే నావంటిదాన్ని వేడిచేత చెంబు పట్టుకో లేకపోయినాను. అటుతరువాత పిల్లవాడు ఝామునేపటిదాకా హాయిగా నిద్రపోయి మళ్ళీలేచి నాడేకాడు. పిల్లవాళ్ళకు వేడినీళ్ళు యెంతఆరోగ్య మనుకున్నారు యేమిటి? వంటికి యెంతవేణ్నిళ్ళుపోస్తే అంతమంచిది. ఆడపనికి మగ పనికి మీరు అన్నింటికీ మధ్య అడ్డంవచ్చి పిల్లవాణ్ని చెడగొడుతూ వున్నారు. పిల్లవాళ్ళకు అన్నమూనీళ్ళేబలము. ఎన్నిమాట్లు అన్నం పెడితే అంతమంచిది. మీకు యీలాంటివి యేమీ తెలియవు. పిల్లలను

పెంచడం ఆడవాళ్ళకంటే మగవాళ్ళకు మీకు యెక్కువ తెలుస్తుందా యేమిటి? ఆడదానిచేతి అర్థమూ మగవాడిచేతి బిడ్డా నిలవదని చెప్పిన శాస్త్రుకారుడు అంత వెట్టివాడేనా? మీకు యేమీ తెలియకపోవడం చేతనే పిల్లవాడిపక్కకు చిన్నగుడ్డలు వేసినానని ఆక్షేపిస్తూవున్నారు. పక్కలో వుచ్చపోసేవాళ్ళకు మురికిబట్టలూ పీలికలూ కాకపోతే వుతి కిన తెల్లమడతలు పక్కవేసుకుంటారా?

రామ—నీవు అన్నమంటే జ్ఞాపకం వచ్చినది. వాడికిరోజూ కూరికూరి యేడుస్తూవుండగా నోటికి మిరపకాయరాసి యెక్కువ అన్నంపెడుతావు. అందుచేత వాడికి వూదరపోట్ట పెరిగినది.

కన—నేను అన్నం యెక్కువపెట్టడంచేత వూదరపోట్టకా లేదు. మీరు జాతివైద్యంనమ్మి వున్న ప్రతిరోజూ పెట్టనియ్యకపోవడంచేతనూ చిన్నప్పటినుంచీ అన్నం పెట్టనియ్యక పాలల్లో నీళ్ళు కలిపి పోయించడంచేతనూ యీవూదరపోట్ట వచ్చింది. జగత్తులో అందరూ ఆరు నెలలు వచ్చినప్పటినుంచీ పిల్లలకు అన్నంపెట్టిస్తూవుంటే యీపాలు పోయించడపు గ్రహచారం మనవక్కరియింట్లోనే వచ్చినది. మీరు జ్యోతిషంకలుగజేసుకోక పిల్లవాణ్ని నేను పెంచినట్టలా పెంచనిస్తే యీగజ్జే వూదరపోట్టా యేమయినా వుండునా?

రామ—నీవు పిల్లను పెంచడం మహాబాగావున్నది. మన నవుకరు వాడిచేతికిచ్చి సాయంకాలం గాలిలో తిప్పడానికి పంపుమంటే పంపవు. నాన్నతో వున్నది లేదని చెప్పుమనీ, లేనిదివున్నదని చెప్పుమనీ అబద్ధాలు నేర్పుతూవున్నావు. బూచివాడు వస్తాడనీ యెత్తుకుపోతాడనీ బెదిరించడంచేత భయపడి వాడు నిద్రలోకూడా వులికులికిపడుతూవున్నాడు. “నీ అమ్మ నీ అమ్మ” అని పిలుస్తూ వాడికి అందరినీ తిట్టడం నేర్పుతూవున్నావు. వాడు తిడితే వురికి నంతోషిస్తావు. దీపాన్ని

జేజె అని చెప్పి దణ్ణం పెట్టిస్తూవుండడంచేత నీమూలంగా మొన్న వాడు నిష్కారణంగా చేతులు తెగకాల్చుకున్నాడు. నేరంచేసినప్పుడూ చెయ్యనప్పుడూకూడా వాణ్ని పూరికే కొట్టి తిడుతావు. చూడు. నారాయణరావుపంతులుగారి భార్య పిల్లను యెలాపెంచుతూవున్నదో.

కన—ఆవిడెవరు నాదగ్గర చెప్పకండి. నాకు తలకాయ నొప్పి వేస్తుంది. ఆవిడపెంపుకు మీరు సంతోషపడవలెను. వాళ్ళకుతోచదు. మావంటి తెలిసినవాళ్ళు చెపితే వినరు. అన్నీ తమకే తెలుసు నని గర్వం కూడాను. పండువంటికుర్రవాణ్ని గాలిలోతిప్పకమ్మా దిష్టితగులుతుంది పిట్టలు పారుత వని చెపితే నామాట లక్ష్యం చేసినది కాదు. నామాట విననందుకు తరువాత అనుభవించేటప్పుడే తెలుస్తుంది. నే నంత తెలియకనే మీరు యెన్ని విధాలచెప్పినా పిల్ల వాణ్ని గాలిలోతిప్పకుండా జాగ్రత్తపెడుతూవున్నానా యేమిటి? పిల్లవాడు అప్పటినుంచి వక్కమోస్తరుగా పట్టినపట్టు విడువకుండా యేమిస్తూవున్నాడు. మీరు వక్కపర్యాయం యెత్తుకొనివెళ్లి సముదానించండి. నేను లోపల పని చేసుకోవడానికి వెళుతాను. (అని వెళ్ళుచున్నది.)

కు లా భి మా న ము.

ప్రవేశము — పాపయ్యనాయడుగారి లోపలిసావిడి.

[పాపయ్యనాయడుగారును, వీరయ్యనాయడుగారును ప్రవేశించుచున్నారు.]

వీర—ఏమండి నాయుడుగారూ! అంతా బాగుండగా మనోళ్ళ కర్మమే కాలిందా యేమిటి? బ్రాహ్మణలో యెవరు గొప్పవుద్యోగాల లోకి వచ్చినా వాళ్లు తమవారినేగాని మనవారిని యెవరినీ ఆఫీసులో చేరనియ్యరు. ఇంత పెద్దవుద్యోగంలో వున్నప్పుడు మీరుమాత్రం

మనవాళ్లను నలుగురినీ ఆఫీసులో చేర్చి బాగుచెయ్యరా దండీ ?

పాప—నాకు ఆలాగే చెయ్యవలె నని వున్నది. అయితే మన వాళ్లలో ప్యాసు అయినవాళ్ళు విస్తారమంది లేరు. ప్యాసయినవాళ్లయితేగాని దొరలు అంగీకరించరు. అయినా నాచేతనైనంత ప్రయత్నం చేస్తాను. నిజానికి మనశూద్రులకంటే బ్రాహ్మణులలో యెక్కువమంది పరీక్షలు ప్యాసవుతారు. వాళ్ళు విస్తారం పాటు పడుతారు. వాళ్లకు తెలివికూడా వున్నది. మనవాళ్ళకు నాలుగు రూపాయలపని కావడముతోటే తాగడం మొదలుపెట్టి తిన్నగా పని చెయ్యరు. ఏమైనా అంటే తిరగబడి మనతాళమే పట్టడానికి చూస్తారు. మంచిచెడ్డలు బొత్తిగా యెరగరు. తరువాత వీళ్లకు యెందు కు పనియిచ్చినామా అని పస్తాయించవలసివస్తూ వుంటుంది. ఏలాగయినప్పటికీ కులాభిమానం వుండడం విధాయకం గనుక యేలాగయినా యిఖముందు ఖాళీలు వచ్చినప్పుడు పట్టుపట్టి మన వాళ్లకే యిప్పించి వాళ్లను పైకి లెగదియ్యవలె ననేవున్నది. గోవింద రావుపంతులుగారికాలంలో యెక్కడచూచినా బెండకాయబొట్లవారి నేకాని మరివకరిని ఆఫీసులోకి రానియ్యలేదు. పద్మనాభయ్యగారి హయాంలో ఆఫీసులో అందరూ నోట్ల మూరెడేసిచుట్టలూ వారూ నియోగప్రభువులే చేరినారు. వీరభద్రయ్యగారి దినాలలో తద్దిన బ్రాహ్మణార్థాలు మాని వేసిన వైదీకస్వాము లందరూ వుద్యోగాలలోనే ప్రవేశించినారు. ఖాదల్ సాహేబుగారి కాలంలో ఆఫీసుంతా సాహేబుల మయమయింది. మొన్న అప్పలాచార్లగారి రోజులలో ఆఫీసునిండా పంగనామాలవారే కనబడేవారు. ఇప్పుడు మన కాలం వచ్చింది గనుక యేతంటాలు పడిఅయినా మనవాళ్ళను ఫదిమందిని బాగుచెయ్యడం విధి.

వెంకయ్యనాయకుగారు — పాపయ్యా! మీరు మాట్లాడే మాటలు విని లోపలినుంచి లేచివచ్చినాను. మనవాళ్ళను యెలాగయినా వృద్ధిలోకి తీసుకురావలసిన దేకాని యితరులకుమాత్రం నిష్కారణంగా హాని చెయ్యరాదు. పద్మనాభయ్యగారి కాలంలో నియోగినని చెప్పు కోనివాడిది పాపం. సమర్పించుకోవలసిన మంత్రపుష్పంకూడా మహా తక్కువగానే వుండేది.

పాప—మన కులంవాళ్ళవద్ద అటువంటిదానికి నేను యేమీ ఆశపడను. నేను వూరికే వుపకారానికే పనులు చెప్పిస్తాను. అయితే ప్యాసు కానివాళ్ళకు పనివేస్తే న్యూస్పేపర్ల వాళ్లు వూరుకోరు. వాళ్ల పుట్టి అంతా మునిగిపోయినట్టు యేడుస్తారు. నాకు పేపర్లయిబ్బంది వక్కాటి బాధిస్తున్నది. యెట్లాగయినా యీవూళ్ళో పేపరు పడిపోయే టట్టు చేస్తామంటే నలుగురూ కలిసి రాదు. అక్కడికి నాశాయశక్తులా తంటాలుపడి నాతో కార్యంవున్నవాళ్ళు యెవళ్లూ చందాలు వెయ్య కుండా చేస్తూ వున్నాను. వెంకయ్యమామగారు నిలుచునే వున్నారు. యిలా వచ్చి కూర్చోండి.

వెంక—అక్కరలేదు. మళ్ళీ లోపలికి వెళుతాను. నాయనా యిప్పుడు అనుకున్న వెర్రిపనిమాత్రం నీవు యెన్నటికీ తలపెట్టకు. నీవు తిన్నగా న్యాయంగా నడుచుకుంటే న్యూస్పేపర్లకు యేమీ భయపడ నక్కరలేదు. పేపరు వుంటే నిన్ను యేమిచేసింది? దాన్ని చెడగొట్టడానికి నీవు లేనిపోనివెర్రివేషాలలో దిగితే మొదలికే మోసం వచ్చి నీవే చెడిపోతావు. మనవాళ్లల్లో నీవు వక్కాడవు కాస్త మంచిపనిలో వుండడంచేత సీమాలంగా మాకుకూడా శౌరవంగా వుంటూవున్నది. వీళ్లమాటా వాళ్ళమాటా విని లేనిపోనివిరోధం తెచ్చుకుని ఆవున్న కాస్తశౌరవమూ చెడగొట్టకు.

పాప—యీవ్రాళ్లో స్కూలుకుర్రవాళ్ళు మహాపొగకిర్రె-
వున్నారు. వాళ్ళు యెంతటివారినీ లక్ష్యం చెయ్యరు. తహశీలుదార్లు
కూడా నాదగ్గర జడుస్తూవుంటే వీళ్ళు భయమూ భక్తిలేకుండా
నాముందర పెంకిజవాబు సవాళ్లువేస్తారు. స్కూల్లో ప్యాసయిన
వాళ్ళు యెవళ్ళు అర్జీలు పంపించుకొన్నా ధొరదగ్గరకు వెళ్లకుండా దర
ఖాస్తులు తొక్కిపెట్టి వక్కడికీ పనికాకుండా చేస్తాను.

వెంక—నాయనా ! అంతఘోరం యెప్పుడూ చెయ్యవద్దు.
ఆలాచెయ్యడంవల్ల యెప్పుడో మనకే ముప్పు వస్తుంది. ఈకాలపు
కుర్రవాళ్ళు కుర్రవాళ్ళుకారు. నీకంటే నాకంటేకూడా యెక్కువ
ఇంగ్లీషుచదువుకున్నారు. వాళ్లకు అయిష్టం పుడితే పేపర్లలో యేకి
ధొరలకు మనమీద అసూయత పుట్టిస్తారు. వాళ్ల జోలికి నీవు యెప్పు
డూపోకు. సాధ్యమయినంతమట్టుకు నీవు పక్షపాతంలేకుండా నడుచు
కుంటేనేకాని పల్లెటూళ్లలోని కరణాలూ రహితులూ వూరుకున్నట్లు
• పట్నవాసాలలోవాళ్లు ఝడిసి వూరుకోరు.

పాప—అందుచేతనే వాళ్ల పేరు చెపితే నాకు వల్లుమండు
కొని వస్తూవుంటుంది. జమీదార్లుసమేతు నన్ను గౌరవంచేస్తూవుంటే
వేలిడేసి ముండావాళ్లకు వీళ్ళకు యింతపొగరుబోతుతనంయేమి ? పెద్ద
మనుష్యులను లక్ష్యం చెయ్యనందుకు వీళ్ల గర్వం అణచాలనండి. అందు
లోనూ బ్రాహ్మణకుర్రవాళ్ళను బొత్తిగానమ్మరాదు. వాళ్ళకొంఘలు
తీస్తారు.

వెంక—అది వట్టివెట్టిమాట. దుర్మార్గులు అన్ని జాతులలోనూ
వుంటారు. చదువుకున్నవాళ్లలో యేజాతిలోనయినా దుర్మార్గులు
తక్కువగానేవుంటారు. చదువుకున్నవాళ్ళు నక్కవినయాలు కనపరుస్తూ
వంగివుండరని తెలివితక్కువవాళ్లను తెచ్చిపెడితే వాళ్లు వంగివంగి సలా

ముజేస్తూవున్నా లోపల తడిగుడ్డతో గొంతుకలు కోసి హాని చేస్తారు. నేనుసీకంటె పెద్దవాణ్ని కనుక నామాట విను. మనము యింతమంచిస్థితి లో నున్నప్పుడు జాతిమతభేదం విచారించకుండా యోగ్యతవున్నప్పుడు అందరినీసమానముగా చూడవలసినదేకాని వకరియందు కార్పణ్యము వహించి వారికి అపకారం చెయ్యడానికి చూడడం యిహానికీ పరానికీ కూడా మంచిదికాదు. మనఘటాలు శాశ్వతాలుకావు. మనం న్యాయంగా ప్రవర్తించకపోయినట్లయితే మనకుకొంచెంకాలునొచ్చినప్పుడు అందరూ తలోరాయి వేస్తారు. మనం పుష్కారంచేసినవాళ్లకుకూడా అపకారం కలుగుతుంది. చూచినావుకావా గోవిందరావుపంతులకు బదిలీ కావడంతోనే పద్మనాభయ్యగారు వచ్చి ఆఫీసులో వేపారిపురుగు లేకుండా యెలాయేరివేసినాడో! ఆతరువాత వచ్చిన ఖాదర్ సాహేబు నియోగ్యులందరినీ మెల్లిగాసాగనంపి గడ్డాలసాహేబులనందరినీ ఆఫీసు లో దూర్చినాడు. అటుపిమ్మట వచ్చినమనశేషాచలంనాయుడు కొందఱు మనవాళ్ళనుచేర్చినా రంగాచార్లు వచ్చి మనవాళ్ళను గయబతుకు పంపి హుజూరంతా స్వాములమయం చేసినాడు. అటుతరువాత వచ్చిన నరసయ్యసెట్టి కోమల్లల్లో యెవ్వరూ ప్యాసయినవాళ్ళు లేకపోయినా తనభావమరిదిదీని యింట్లోవంటచేసేవాణ్ని చేర్చి పనులు యిచ్చినాడు. ఇప్పుడు నీవు వచ్చినావు. నీవు అందరినీ స్వజనాన్ని చేరిస్తే నీతరువాత వచ్చినవాడు వాళ్లందరికీ ఊవరాలు చేస్తాడు. ఇప్పుడు కాలమంతా మారిపోయింది. ఆకాశరామన్నఅర్జీలు కూడా పడుతవి.

పాప—అందుకోసం యిప్పుడు యేమంటారు? మనవాళ్ళకు యెవళ్లూ పనులు యివ్వకుండా మానుమంటారా యేమిటి?

వెంక—రామరామ. నేను ఆలావక్కనాటికి అనను. ప్యాసయి వుండి మనవాళ్ళు తగినవాళ్ళయినయెడల వాళ్ళకే తప్పకుండా యివ్వ

వలసినది. వకరిఅన్నం అన్యాయంగా తీసివేసిమాత్రం ప్రత్యేకంగా మనవాళ్ళకు యివ్వకూడదు. పక్షపాతం చెయ్యకుండా మంచిపరీక్షలు ప్యాసయి తగినవాళ్ళు వున్నప్పుడు యితరులకుకూడా అన్యాయం లేకుండా పనులు చెప్పిస్తూ వుండవలెను. ఆలాగయితే మనకు యెవళ్ళూ అపకారం చెయ్యడానికి చూడరు. పయిని భగవంతుడూ సంతోషిస్తాడు. మీతండ్రిగారు బంట్రోతుపనిలోవుండి మిమ్మలిని పోషించడానికే యెంతో కష్టపడినారు. ఆయన పోయినతరువాత మీతల్లిగారు వారినీ వీరినీకాళ్ళపట్టుకుని చందాలు వేయించి మీకు చదువు చెప్పించినది. ఆమెదైవభక్తివల్లనూ మంచితనమువల్లనూ మీరింత ముందరికి వచ్చి నేటికాలానికి గొప్పస్థితిలోకి వచ్చినారు. అంతమాత్రం చేత మీ వెనుకటిస్థితి మరిచిపోయి విర్రవీగరాడు. పరులయినాకానీ యోగ్యులయితే వాళ్ళను ఆదరించి చేతనయిన సహాయం చెయ్యి. అయోగ్యులు మనవాళ్ళయినా వాళ్ళను చేరనియ్యకు. పెద్దవాణ్ణి గనుక నీక్షేమం కోరి చెపుతూవున్నాను. నామాట తోసివెయ్యకు.

పాప—సరిసరి ! అంతమాట సెలవియ్యకండి. మీరంటేనాకు గురుస్థానము. సాధ్యమయినంతమట్టుకు మీరు చెప్పినట్టే నడుచుకోవడానికిప్రయత్నంచేస్తాను. యేలాగయినా బాపనవాళ్ళను పైకిరాకుండా అణిచివెయ్యవలెను. నాకు ఆఫీసువేళ అయింది. భోజనానికి లేస్తాను. తమరు దయచెయ్యండి.

(అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

వ. సూ. ధృ.

[భీమేశ్వరరావుగారు, వరదారావుగారు, మొదలయినవారు కూడచుండి

యుండగా హనుమంతరావుపంతులుగారు ప్రవేశించుచున్నారు.]

వర—ఏమండి హనుమంతరావుపంతులుగారు నాలుగుఘంటలకే మీటింగని యిప్పుడు దయచేసినారు? యిక్కడ మిమ్మలిని యెవరూ వసూళ్లువెయ్యమని పట్టుకోరు లెండి. కొంచెం పెందరాఫేనే దయచెయ్యవచ్చునే.

హను—నేను మొన్న మీయింటికి రాకపోవడం బోగంవాళ్లకు వసూలు వెయ్యబడుతుందని అనుకున్నారా యేమిటి? యిష్టం వుంటే నేను రాకపోయినాకానీ రెండురూపాయలు పంపించలేనూ?

వర—ఏదీ పంపించరాదూ? పూరికే కబుర్లు చెప్పడమేకాని మీరు డబ్బు వదలరు. డబ్బుకూ ప్రాణానికీ లంకె. మీరు నిజంగా మాయొంట్లో వసూలు వెయ్యబడుతుందనే రావడం మానివేసినారు.

హను—పోనీ అలాగే అనుకోండి. నేను వచ్చి వెయ్యకపోతే మాత్రం మీరు నన్ను యేమైనా కొడతారా యేమిటి? నేను రాకపోయినా మీరు బంట్లోతు సిచ్చి భాగవతులను మాయొంటికి పంపించినారే.

వర — పంపించినాకానీ మీ రివ్వలేదుగదా! మీరు రాకపోయినా మీరు వక్కరూపాయ యివ్వకపోరన్న ధైర్యంచేత మీపేరు పెట్టి వసూలు చదివించినాను. అంతమందిలో మీపేరున వసూలు చదివించినతరువాత యివ్వకపోతే చిన్నతనం కాదూ?

హను—నాకు యేమీ చిన్నతనం లేదు. నేను వెళ్ళకపోయిన తరువాత వట్టి అపాత్రవ్యయం యెందుకు చెయ్యవలెను? నేను వసూళ్లు

మంచివి కావని మానివేసినానుకాని డబ్బులక్ష్యంచేత కాదు.

వర — మీరు చేసేవన్నీ సత్పాత్రవ్యయాలూ ఇదిమాత్రం అపాత్రవ్యయమూనా యేమిటి? స్నేహితులిని సంతోషపెట్టడానికయినా మీరు యివ్వవచ్చును. నెలకు రెండువందలరూపాయలు ఆదాయం వచ్చే మీరే యివ్వకపోతే ఇతరులు యిస్తారండీ? మిమ్మలిని చూచే తక్కినవాళ్ళకూడా బంట్లోతును పంపిస్తే మొకం చాటువేసి ఇంట్లో వుండినీ లేదనిపించి వూరికే తిప్పతూ వున్నారు.

హను — ఫదిరూపాయలూ ఫదిహేనురూపాయలూ జీతాలు పుచ్చుకొని కుటుంబసంరక్షణ చేసుకోవడమే కష్టంగా వుండేవాళ్ళు మీరు నెలకు నాలుగుమాట్లు మీయింటివద్ద భాగవతాలూ మేజు వాణీలు కట్టించుకొని తేపతేపకూ రూపాయీ రెండురూపాయలూ తెమ్మంటే యెన్నిమాట్లూ తిప్పక యెలాగు యివ్వగలరండీ? యీ విషయంలో మీమూలంగా మీ తాబేదార్లకు బహుబాధగా వున్నది. మొన్న మీగుమస్తా వకడు మీరాడించినభాగవతపువాళ్ళకు రూయ యిచ్చుకోలేక యివ్వకపోతే మీ రేమయినా అపాయం చేసిపోతారని యేడుస్తూ పెళ్ళాం చామంతిపువ్వు తాకట్టుపెట్టి అమ్మవారికి ముడుపు చెల్లించినట్టు చెల్లించినాడు. చిన్నజీతగాళ్లు యెంతకోభ పడుతారో వందలకొద్దిజీతాలు పుచ్చుకొనేవాళ్లకు మీకు యేమి తెలుస్తుంది? మీకంత చూడవలెనని సరదా వుంటే స్థితిగలవాళ్ళు సొమ్ము మీరే యిచ్చి ఆడించుకొని ఫదిమందిస్నేహితులనూ వూరికే పిలిచి సంతోషపెట్టరాదూ?

వర — స్నేహితు లందరికోసం కాకపోతే ఇది నావక్కడికోసమే ఆడించుకొన్నా ననుకొన్నారా యేమిటి?

హను — యేస్నేహితులనిమిత్త మయినా మీరు తాబేదార్లకు

చీట్లు వ్రాసి అందరినీ పిలిపించి వాళ్ల చేత వసూళ్ళు వేయించడమూ వాళ్ళు రాకపోయినా వాళ్ల పేర్లు జాబితా వ్రాసి వసూలు చెయ్యడానికి మీ బంట్రోతును జతయిచ్చి పంపడమూ, మీకు భావ్యమైనవి కాదు. ఇన్ని పరీక్షలు ప్యాసై ధొరలదగ్గర గొప్పగా తిరుగుతూవుండే వారు మీరే యీలాగు చేస్తూవుండగా తక్కిన పూర్వకాలపు ప్రద్యోగస్థులు చేశారంటే హాశ్చర్య మేమి వున్నది! మీకు గవర్న మెంటు ప్రద్యోగస్థులుగదా అన్నిరూల్స్ యెరిగివుండినీ యీలాగంటి అక్రమములు చేస్తూవుంటే మీకు యెప్పుడయినా మాటరాదండీ?

వర — మొన్నటిభాగవతం నేను ఆడించినాను అనుకుంటూ వున్నారా యేమిటి? రాణిగారు పుట్టినదిన మని రాజభక్తి కనపర్చడం నిమిత్తమయి పద్మనాభంగారు భాగవతం ఆడించతలచి వారియింటి కాడ స్థలం లేకపోవడంచేత మాయింటికాడ ఆడించినారు. చూచినారు కాదూ చీట్లలో యెవరు దస్కతు చేసినారో!

హను—చాలు చాలు యీపాటి యీదొంగవేషాలు చాలిం చండి. పూళ్ళో అందరూ మీరు ఆడించినా రనుకుంటూవున్నారా? పద్మనాభంగారు ఆడించినా రనుకుంటూవున్నారా?

వర—వాళ్ళు యేమనుకుంటే యేమి? చీట్లు వ్రాసి ఆడించినది పద్మనాభంగారు. ఆయనకు సహాయం కావలెనంటే నలుగురు బంట్రోతులను నేను యిచ్చినాను.

హను — మీవేషాలన్నీ నాకు తెలుసును. మొన్న వచ్చి యిచ్చినవాళ్లందరూ మిమ్మలిని జూచి యిచ్చినాడుకాని పద్మనాభం గారి మొగం చూచి వక్కరూ యివ్వలేదు. మంత్రసానిదగ్గర మర్మం దాస్తారా యేమిటి? తల్లిపుట్టిలు మేనమామవద్ద దాచినట్లు మీరు భాగవతులను పిలిపించి మాయింటికాడ రేపుఆడిస్తామని చెప్పడమూ

పద్మనాభంగారిచేత చీట్లు వ్రాయించడమూ మన స్నేహితులను నలుగురినీ తప్పకుండా రమ్మని పిలవడమూ అన్నీ యెరిగిన నాదగ్గర కూడా మీరు యిలాగు మర్కం పెడుతూ వున్నారు. పూర్వపువాళ్ళంతా మంచివాళ్లు కారని ఆక్షేపిస్తూ మే మేమో ఇంగ్లీషు చదువు కున్నవారమూ న్యాయముగా ప్రవర్తించేవారమూ అని చెప్పుకునే మనమే యితరులంతా నవ్వేటట్టుగా మనం చెయ్యరానిపనిని వకరి పేరు పెట్టి చెయ్యడమూ మన తాబేదార్లచేత వాళ్లకు చందాలు వేయించడమూ యేమి న్యాయము? ఇదేనా మన నాగరికతాలక్షణము?

వర—మీరు మహాఆక్షేపిస్తూ వున్నారు. అది వకరికి వుపకారంచెయ్యడంగాని లంచాలు పుచ్చుకోవడం కాదులెండి. ఇందులో తప్పితం యేమివున్నది?

హను—తప్పితం యేమీ లేకపోయినట్టయితే చీట్లు మీపేరు పెట్టి యెందుకు వ్రాయించినారుకారు? నామతానికి యింతకంటె అంచమే బాగా కనుపడుతూ వున్నది. అక్రమమయినా తనకు యేదైనా వుపకారం కలిగితే లంచంయిచ్చేవాడు సంతోషిస్తూయిస్తాడు. ఆలంచాలు పార్టీలదగ్గరనేకాని గుమాస్తాలదగ్గర పుచ్చుకోవడం వుండదు. ఈలంచం మన పయిఅధికారిగనుక యెప్పుడు యేవంకబెట్టి యెందులోనొక్కుతాడో అనేభయంచేత నచ్చేఫదిరాభూ తిన్నగా మాన గ్రాసానికయినా చాలక తంటాలుపడే గుమాస్తాలు యేడుస్తూ విధి లేక యిస్తారు. ఇంతకంటె యీలంచానికి ఆలంచానికి నాకు అంతగా భేదం కనపడడంలేదు. మీరు తాబేదార్లజోలికి పోక స్నేహితులకు పన్నుకడుతూవున్నారు. దానితో తృప్తిపొంది వూరుకోరాదా?

వర—ఇది పన్నువంటిదా? దీనిలో స్నేహితులను యెవరయినా యిస్తేనేకాని వల్లపడదని నిర్బంధపెడుతూ వున్నానా? వక్క

రిచ్చుకోవడం కష్టంగా వుంటుందిగనుక స్నేహితులు నలుగురూచేరి చందాలు వేసుకొని యెవరికీ ఆయాసం లేకుండా వేడుక చూడడం వంటిదికాదా ?

హను—ఇందులోనూ కావలసినంత నిర్బంధంవున్నది. సర్కారుపన్ను అయినా రూపాయకు తక్కువవుంటుంది కాని, యెంతబీద వాడయినా మీపన్ను రూపాయకు తక్కువ వుండదు. నిర్బంధంలేక పోతే ముందుగా చీటిలోనే రూపాయకు తక్కువకాకుండా యిచ్చే వారే రావలసినది కాని తక్కినవారు రానక్కలేదని స్పష్టంగానా స్నేహితులను పిలిచినట్లుగాపిలిచి తీరాకావడంతోటే తప్పించుకపోవడానికి వల్ల కాకుండా పద్దువెయ్యడానికి కాగితం చేతికిచ్చి భాగవతపువాళ్ల చేత మీ పేర్లుచెప్పి నూటపదహార్లు వట్టిదే పొలంకేకలు వేయించి యివ్వకుండాపోతే నలుగురిలోనూ చిన్నతనంగావుండేట్లు చెయ్యడముకంటే నిర్బంధమే నయము. మీయింట్లో వేడుక చేయిస్తే యిష్టంవున్నా లేకపోయినా మీతాబేదార్లు ఫదిమందీవచ్చి చచ్చినట్లు రూపాయిరూపాయి సమర్పించి పోవలెను. బక్కవాళ్ళయింట్లో యెవరియింట్లో నయినా యీవేడుకే జరిగితే మీరు వారియింటికి వెళ్ళడమే పరువు తక్కువని వూరుకుంటే చచ్చినట్లు సొమ్మంతా వాళ్లే యిచ్చుకోవలెను. ఈవేడుకంతా మీకు డబ్బుఖర్చుకాకుండా, పేరు మీకు దక్కడానికి వచ్చింది. నిజంగా వేడుకయితే యిదివరకు యీవూళ్ళో జరుగుతూ వున్నప్రకారం టిక్కెట్లుపద్ధతి పెడితే యెంతబాగావుంటుంది. అప్పు డిష్టంవున్నవారు డబ్బిచ్చి చూస్తారు. తక్కినవారు మానుతారు. మీరు మహాపద్ధలంతా బయలుదేరి యీ మంచిపద్ధతి చెడగొడుతూ వున్నారు.

వర — పోనియ్యండి పంతులుగారు వచ్చినారు. తెక్కరు ఆరంభం అవుతుంది. యీపాటి యీప్రసంగం చాలించండి.

(అని చాలించుచున్నారు.)

నా మ ల భే ద ము.—వి ద్వ త్స భ.

[పరమేశ్వరయ్యగారిసావిడిలో వాసుదేవసోమయాజులుగారును భాను
మూర్తిదీక్షితులుగారును, సోమనాథశాస్త్రిగారును, కామావధా
నులుగారును ప్రవేశించుచున్నారు.]

పర—ఏమండీ సోమయాజులుగారూ! మీరు యేలాగైనా
యీవిషయంలో సహాయం చెయ్యవలెను. మాఅమ్మాయిని తనకొ
మారుడికి చేసుకోవడానికి నా కాయణమూర్తిగారినికూడా వప్పించినాను.
మీరు కాస్త అభ్యంతరంలేదని అందరూ సెలవిస్తే రేపు చైత్రమా
సంఘో వివాహకార్యం అయిపోతుంది.

వాసు—ఇందులో నేనువక్కణే స్వతంత్రుణ్ణిగాను. పెద్దలు
భానుమూర్తిదీక్షితులుగారు వున్నారు. ఇక శాస్తుర్లుగారు సరేసరి.
అవతల కర్మజ్యేష్ఠులు కామావధానులుగారు వున్నారు. వారందరూ
వప్పుకుంటే నాలక్ష్యం యేమీలేదండి. నేను యెప్పుడూ మీసెలవుకు
బద్ధుణ్ణి—ఏమండీ దీక్షితులుగారు! మీరు సెలవియ్యండి.

భాను—నేను మీకంటే యెక్కువవాణ్ణియేమిటి? మీకంద
రికీ సమ్మతమయితే నాకూ సమ్మతమేను—ఏమండీ సోమనాథశాస్త్రి
గారూ! మీరు మాట్లాడక వూరుకున్నారు?

సోమ—నామాటకేమి? శాస్త్రంలోవున్నది నేను కనపరు
స్తాను. ముందుగా మీఅందరి అభిప్రాయాలూ చెప్పండి.

కామా—అదుగో సోమనాథశాస్త్రిగారు శాస్త్రంచదివిన వారుగనుక వక్కముక్క అడ్డం వేసినారు. ఆయనయెలాగూ లవుక్యం యెరిగినవారు. యెంతయు క్తిగామాట్లాడినాలో చూడండి. మనమంద రమూళుద్ధవైదీకం చేసినాము. ఆయనమనస్సులో అభిప్రాయం యెవరికైనా తెలిసిందేమో చెప్పండి.

పర—శాస్త్రుర్లుగారూ ! మనశాఖవారు మీరే అడ్డంపెడుతూ వున్నారుయేమిటి ?

సోమ—రామరామా ! నేను యేమీ అడ్డం చెప్పలేదు. శాస్త్రంలో వున్నమాటలుయేమిటో నన్ను అడిగితే నేను చెపుతా నన్నాను. మీరు మీపిల్లదాన్ని మీ మనసువచ్చినవానికి వివాహం చెయ్యండి. నా అభ్యంతరం లేదు.

కామ—అప్రనయ్యా శాస్త్రిగారూ ! ఇదివరకు యెన్నడైనా ముఱికినాటివారికీ వెలినాటివారికీ సంబంధాలు వున్నవషయ్యా ?

సోమ—ఇదివరకు యెప్పుడూ లేకపోతే ఇప్పుడుంచవి. ఇచ్చే ముఱికినాటివారికి అభ్యంతరం లేకపోతే పుచ్చుకోవడానికి వెలినాటి వారికి యేమిఅభ్యంతరం వుంటుంది ?

భాను—యేమి అలాగు అంటూవున్నావు ? నీవు మురికినాటి వాడవుగనుకనా అభిమానంచేత వెలినాటివారికంటే ముఱికినాటివారు మహాయొక్కువఅని మమ్మలిని మహాతృణీకరించినావు ! ఇప్పుడు విచారిం చే ప్రభువు వుంటే వెలినాడు యొక్కవో ముఱికినాడు యొక్కవో వక్కనిముషంలో తేలుతుంది.

సోమ—విచారించేవారుంటే నాకూసంతోషమే. నిజం బయలుపడకమానదు.

పర—ఇందులో యెవరూయొక్కువకారు. ఉభయులూ సమా

ను లేవూరుకోండి.

సోమ—ఆలాగంటే నేను యెందుకు వప్పుకుంచాను ? మురికి నాటివారు తప్పకుండా శ్రేష్టులు. వెలినాటివాళ్లు వెలివాళ్ళు. వాళ్ళతో సంబంధంచెయ్యడంమాట అటుండగా అసలు పంక్తిభోజనాలే చెయ్యరాదు. గుట్టుగా వూరుకుంటేనేతప్ప కదిలిస్తే అందరిలోపాలూ పైకి వస్తవి.

భాను—నీపాండిత్యం యేడిసిన్ద్రేవున్నది. ఇన్నాళ్ళూచదువు కుని వెలిశబ్దానికి ఇదా నీవుచేసిన అర్థం ? వెలిఅంటే తెలుపు అర్థము. అనగా స్వచ్ఛమైనవారని తాత్పర్యము. ఈదేశములో స్వచ్ఛమైన బ్రాహ్మణులు యెవరైనావుంటే వెలినాటివారేకాని మరివకరు కారు. మీ మురికినాటివాళ్ళు యెందుకూపనికిరాని నిర్భాగ్యులు. వాళ్లు పాపాత్ములు. అందుచేతనే వాళ్ళను నల్ల నిమురికితో పోల్చినారు. సంస్కృతములో పంకంఅంటారు. పంకం అనగా పాపంఅర్థం. అందుచేత మురికినాటివాళ్ళు వట్టి పాపాత్ములు. వాళ్ళతో పంక్తిభోజనాలు చెయ్యరాదు.

సోమ — ఛీఛీ ! శాస్త్రం తెలిసినవాణ్ని నేనువుంచూపుండగానే నాముందర పదాలికి ఇటునంటి అపార్థాలు చేస్తూవున్నావు ! యెవరైనా సరసుడైన ప్రభువుండి సభ చేయించినట్టయితే శబ్దార్థవిచారముచేసి నిన్ను చెప్పవలసి కుని కొట్టెంతును.

భాను—శాస్త్రుల్లనని కుండలాలు వేసుకుని తిరగడంతో ట సరి అనుకున్నా వాయేమిషి ? మేమంతా వూరుకుంచూపుంటే నీకంటే సాగుతూవున్నవి. నిజంగా నేనే శబ్దార్థవిచారం చెయ్యడానికి ఆరంభిస్తే నీవూ నీగురువూకూడా కుండలాలూ శాలాలజోడూ విడిచిపెట్టి తోక తెంచుకొని పారిపోవలెను. నీవు లుచ్చావుగనుక నాతో అర్థవి

చారం చెయ్యలేక కారుకూతలు కూస్తూవున్నావు.

పర—దీక్షితులుగారూ ! మీకు నమస్కారం చేస్తాను. నా మాట విని కోపం చెయ్యక శాంతించండి. శాస్త్రుడుగారూ ! మీరు కూడా కొంతశాంతం అవలంబించవలెను. వీరిలో మురికినాటివారి యెక్కవాలేదు. వెలినాటివారితక్కువాలేదు. నాడు అంటే దేశమని అర్థము. వేగినాటివారూ, వెలినాటివారూ, మురికినాటివారూ, కాసర నాటివారూ, వీరంతా వేరువేరు దేశాలలోవుండే బ్రాహ్మలేకాని అంతకంటే వేరే యేమీభేదం లేదు. ఇప్పుడు పల్నాడుఅంటే చేగల్నాడు అంటే తాలూకాలపేర్లు చూడడంలేదాయేమిటి ? వెలినాడంటే తెల్లనేలగల తాలూకావారనీ, మురికినాడంటే బురదనేలగల తాలూకావారనీ, మొట్టమొదట అర్థమైవుంటుంది. పూర్వం యీనాళ్ల భేదాలులేకుండా వకరిలోవకరు వివాహాలు చేసుకునేవారు. అటుతరువాత యితర దేశాలవారితో సంబంధాలుచేస్తే తల్లిదండ్రులు తమకూతుళ్లను తరుచుగా చూస్తూవుండరని ఇతర దేశాలవారితో యిచ్చిపుచ్చి కోవడాలు మానివేసినారు. ఇప్పటికిమల్లే అప్పుడు రోడ్లు మొదలై నవి లేకపోవడంవల్ల నూ దోవలో దొంగలభయమూ ఘాతుకమృగముల భయమూ విస్తారంగా వుండడంవల్లనూ పూర్వకాలాలలో దూరదేశాలవారితో సంబంధాలు చేసేవారుకారు. అంతేకాకుండా పూర్వం యేదేశాన్నుంచో వకకంసాలి బ్రాహ్మణ్ణి అని పేరుపెట్టుకొనివచ్చి యేలేళ్వరపు వుపాధ్యాయులకూతురిని పెళ్లి ఆడినట్టున్నూ, అటుతరువాత నిజం తెలిసి నాణ్ణి వెళ్లకొట్టివేసి యిఖముందు వకదేశంవారితో వకదేశంవారు సంబంధాలు చెయ్యకూడదని కట్టు యేర్పచినట్టున్నూ, అప్పటినుంచే యీనాడిభేదాలు యేర్పడినట్టున్నూ, పెద్దలు చెబుతారు. ఇప్పుడు అటువంటి యిబ్బందులు యేమీలేవు. దూరదేశాలలో వుం

డకుండా మనమంతా యిప్పుడు వక్కదేశంలో వుండడంచేత అందరమూ వక్కనాడువారమే అయినాము. అందుచేత మనం తప్పకుండా సంబంధాలు చేసుకోవడం ఆరంభించవలసినదే.

సోమ— ఏయిబ్బందులు లేకున్నా తాకికపుయ్యకులు యెన్ని చెప్పినా శిష్టాచారం మీరడానికి నేను యెంతమాత్రమూ వప్పుకోను. యీవివాహం చేయిస్తే నేను మీయిద్దరినీకూడా స్వాములవారికి వ్రాసి వెలి వేయిస్తాను. పూర్వాచారం మీరడానికి యెవరితర మవుతుంది? మన పూర్వులు బుద్ధితక్కువవాళ్ళున్నా మనం మహాబుద్ధిమంతులమున్నా అయినానూ?

పర— ఏమండి శాస్త్రుర్లుగారూ ! మీరు ఆలాగు సెలవిస్తారు? యీనాడులభేదం శాస్త్రాలలో యెక్కడైనా వున్నదండీ?

సోమ— లేకపోతే మానేను శిష్టాచారం ముఖ్యమని వున్నది.

భాను— అవును శిష్టాచారం మీరడానికి నేనూ వప్పుకోను.

* మురికినాటివారిపిల్లదాన్ని మావాడు యెట్లా చేసుకుంటాడో చూతాం కాదూ? నిజంగా పెళ్లి చేసుకుంటే వారియింటికి వక్కడు భోజనానికి వెళ్ళడు. స్వాములవారికి వ్రాసి బహిష్కారపత్రిక తెప్పించకపోతే నేను బ్రాహ్మణ్నే కాను.

పర — మీరు కోపం మాని బాగా విచారించండి. యీ సంబంధాలు లేకపోవడంచేత చాలానష్టాలు వున్నవి. ఇప్పుడు నామట్టుకు చూడండి. నేను రెండువందల రూపాయలు జీతం తెచ్చుకుంటూ వున్నాను. నాకు ఫదివేలరూపాయలస్థితి వున్నది. మా అమ్మాయి గరల్సుస్కూలులో చదువుకుని మంచిబహుమానాలు పొందినది. మంచి చక్కనిది. యెంతదూరం విచారించినా మా మురికినాటివాళ్ళలో అంతా బ్రాహ్మణార్థాలు చేసేవాళ్లేకాని వక్కడూ నాలుగుముక్కలు

యింగ్లీషు చదివినవాడూ పరీక్ష ప్యాసయినవాడూ కాస్త స్థితికలవాడు కనపడడు. నారాయణమూర్తిగారికి నాకూ ప్రాణస్నేహము. ఆయన కొమారుడికి యెక్కడా మంచినంబంధం దొరకక తంటాలుపడుతూ వున్నాడు. కొమారుడు చక్కనివాడు. ఇంగ్లీషు చదువుకుని రెండు పరీక్షలు ప్యాసయినాడు. తండ్రికి నూరురూపాయలపని. ఆపిల్లవాడికిన్నీ మంచిన్నదానికిన్నీ వకరిని వకరు వివాహం చేసుకోవలెనని యెంతో అభిలాష వున్నది. యిలాగంటిస్థితిలో యీసంబంధ మయి శే యెంత బాగా వుంటుంది? యిందులో యెవరికి నష్టం వున్నది?

సోమ—నష్టంలేకపోతేమాత్రం కులం చెరువుకుంటారషయ్యా? మాలచదువు యింగ్లీషు యిప్పుడు వచ్చినది. యివ్వాలెనంటే మీ చిన్నదాన్ని మాపిల్లవాడి కియ్యరాదు? వాడు బ్రహ్మచర్యం చేస్తూ వేదం చదువుకుంచూ వున్నాడు.

భాను — తనకొడు క్కంత మంచినంబంధం కావలిస్తే నారాయణమూర్తిగారు నా రెండోకూతురిని చేసుకోరాదా? దానిది యెంత శ్రోత్రియసంప్రదాయం! యెంత ఆచారవ్యవహారాలు తెలిసిన పిల్ల! అది చిన్నతనమైనా రోజూ అయిదున్నానాలు చేస్తూ తల్లి కంటెనూ ఆచారంగలది అనిపించుకుంచూ వున్నది. దాని మేనమామ యజ్ఞం చేసినాడు. నేను ఆధానం చేసినాను.

పర—ఈసంగతి తరువాత చూచుకుందాముకాని మీరు యీ సంబంధం వప్పుకుంటే సభవారికి మంచికట్నము యిచ్చుకుంటాను. మీరు అందరూ చక్కగా ఆలోచించుకొని రేపు వచ్చి యేదోజవాబు చెప్పండి. కచేరీవేళ అయింది వెళ్ళుతాను. (అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

వాసు — వోరీ మీదెబ్బలాటలు మాని మన కందరికీ తలో ఖదిరూపాయలసొమ్ము చేతులో పడుతుంది. వప్పుకుందాము పట్టండి.

సోమ—నాకు రెండువందలరూపాయలు యిస్తే నేను వప్పు కుంచాను.

భాను—నాకు అయిదువందలరూపాయలు యిస్తే నేను వప్పు కుంచాను.

సోమ—నీ యెక్కువ యేమిటి? నీకు అయిదువందలు యిస్తే నాకూ అయిదువందలు కావలెను.

భాను—నాకు యెక్కువ లేకపోతే నేను వప్పుకోనే వప్పుకోను. నేను వెళ్ళిపోచాను. (అని లేవఁగా అందఱును నడుచుచున్నాఁడు.)

హా న్య స ం జీ వి ని

—:0:—

ద్వీ తీ య భా గ ము.

వేశ్యావిషయసంవాదము.

[వేశ్యాప్రియరావుగారును, విరాగాచార్యులుగాను ప్రవేశించుచున్నారు.]

వేశ్యా—ఏమయ్యా విరాగాచార్యులూ ! యీ పూజ్యోవార్ల స్థితి అంతా బొత్తిగా వెర్రిలో పడిపోతూవున్నది. ఎవళ్ళోబోగము వృత్తి అక్కర లేదన్నారట ! అటువంటి విపరీతం పుడుతూవుంటే పెద్ద మనుష్యులు మీవంటివాళ్లంతావుండి వాళ్లకు తగినబుద్ధి చెప్పకుండా పూరుకోవడం మీకు న్యాయమనే తోచినదా ?

విరా—వేశ్యలను వుద్ధరించడానికి మీవంటి మహాపెద్దలంతా కయ్యానికి కత్తికట్టుకొని నిలవబడుతూవుండగా మావంటి బక్కవాళ్ళు యేమిచెయ్యగలరు ? యెవరికిబుద్ధిచెప్పినా యేకార్యము సాధించినా మీవంటి అసహాయశూరులు చెయ్యవలెనుగాని మాచేత యేమీ కాదు.

వేశ్యా—కర్రలుపుచ్చుకొని దెబ్బలాడమంటే మీచేతగాదు గాని లోకోపకారంగా నోట్లోవున్నవి నాలుగుమాటలూ అని యీ మాత్రపు వాక్సహాయం చెయ్యలేరటయ్యా ! పూర్వోచారం నిలవ బెట్టడానికే అక్కరకురాకపోతే అవతల మీచదువంతాయెందుకు ? తగలబెట్టనా ?

విరా—మాపెద్దల బుద్ధితక్కువచేత నాకు నాలుగుముక్కలు చదువుచెప్పించినారు. ఆనాలుగుముక్కలూ కడుపులో పడడంచేత

నాకుకూడా వేశ్యావృత్తి మంచిదికాదనే తోస్తూవున్నది.

వేశ్యా—యేమిటి? నీకుకూడా ఆదుర్భద్రదేవుట్టినదీ ? ఇదంతా కలియుగమహత్యం. వినాశకాలే విపరీతబుద్ధి అన్నట్టు చెడిపోయేకా లానికి మీకందరికీ యిటువంటి విపరీతపువ్రాహాలు పుడుతూవున్నవి. యీవెధన యింగ్లీషుదొరతనం కాకపోతేనా—

విరా—ఏమయ్యా ఆలా పళ్ళుకొరికివేస్తూవున్నావు ? నన్ను కొడతావా యేమిటి ?

వేశ్యా—నేను కొట్టేస్థితిలోవుంటే బోగంవారికి వ్యతిరేకంగా యిటువంటి అవ్యక్తపుప్రసంగం మొందుకుచేస్తారు ? బోగంవృత్తి మంచిది కాదనేవాళ్ళనుచూస్తే నానళ్ళు భగ్గున మండుకొనిపోతుంది. ఆసౌఖ్యం వాళ్ళకు యేమి తెలుస్తుంది ? నపుంసకుడికి రంభతో యేమి ప్రయోజనము? ఇదంతా కాలమహత్యం. యీపాపిష్టికాలంలో యేమి చెయ్యడానికి వల్లకాదు. యీ యింగ్లీషుప్రభుత్వంలేక మునుపటిదినా లయి యీకాళ్ళనొప్పులు లేకపోయినట్టయితే కర్మపుచ్చుకొని యీ వాదాలు చేసేవాళ్ళందరినీ పడగొడుదును. దిక్కుమాలినవైద్యుడు పవా యిరోగానికి నుండుయిమ్మంటే రసం పెట్టడంచేత కాళ్ళు పడిపో యినవి. వంటినిండా కంతులుకూడా బయలుదేరుతూవున్నవి. యెవ ర్లనునమ్మినా వైద్యంచేసేగాడిదకొడుకులనుమాత్రం యెంతమాత్రమూ నమ్మరాదు. ఉస్స్సిరామ రామా ! యెంతబాధగా వున్నదీ !

విరా—అవును. తమరు చెప్పినట్టు తమవంటి అనుభవశాలుల కుగాని ఆసౌఖ్యం తెలియదు. మీరు అనుభవించే లోపలిసుఖం యేమీ తెలియక వూరికే పయిస్థితిచూస్తే మావంటివాళ్ళకు భయం వేస్తుంది. మీరు కాళ్ళనొప్పులచేత కాబోలును బాధపడుతూ వున్నారు.

వేశ్యా—వెధవనొప్పులు నాకు యీనొప్పులు లక్ష్యమటయ్యా! పచ్చసెగచేత లోపల కొంచెం పోట్లుపోడిచేటప్పటికి చుట్టుమని రామ రామా అన్నాను. సెగరోగంతంటారుగాని అది వంటికి మెరుగు తెస్తుంది. నేను బోగం రత్నంయింటికి వెళుదామని మెల్లి గాలేచి కర్ర పుచ్చుకొని వీధిలోకిబయలుదేరివచ్చినాను. బండగాడిదకొడుకు యింకా వచ్చినాడుకాదు. దానిమొగంచూస్తే యీనొప్పులూ గిప్పులూ అన్నీ వక్కనిముషంలో మంత్రించినట్టు మాయమయిపోతవి. బోగంవాళ్ల సౌఖ్యంఅంటే అనుభవిస్తూవున్న మాకు తెలియాలిగాని మీకు యేమి తెలుస్తుంది? ఇది మాటలతో చెపితే బోధపడేదికాదు.

విరా—అవును. తమకు సెలవిచ్చినమాట సత్యము. వక్కసెగ మాత్రమేకాదు. అన్నిరోగాలూకూడా వంటిని జీర్ణిస్తే బహుమంచివి. వాటివల్ల భగవద్భక్తికూడా కుదురుతుంది. చురుకుచురుకున ఇప్పుడు పోట్లుపోడవబట్టిగాని లేకపోతే మీరు లక్షవరహాలిచ్చినా రామరామా అనేవారా? చిలుమువదలితే చీడ పడలుతుందని చిన్నతనంలో మీవలెనే వేశ్యలతోతిరిగేవా రనేకులు పెద్దతనం వచ్చినతరువాత డబ్బు వూడి పరమభాగవతోత్తములై తులసిపూసలతావళాలు వంటినిండా వేసుకుని హరిభజనచేసుకుంటూ వుండడం నేను కళ్ళారా చూచినాను.

వేశ్య—మీరు చెప్పేమాటలు మమ్మలిని వేళాకోళాలు చేస్తూ వున్నట్టున్నవి. అడుగో మాఅబ్బాయి వస్తూవున్నాడు. వాడు కావలిస్తే మీకు కావలసినన్నిసమాధానాలు చెపుతాడు. నేను పీణి పెంచుకున్నాకానీ, యీకాలపువాళ్లకుమల్లే విపరీతబుద్ధులు లేక మంచి వాడు దొరికినాడు. వీడు ఘట్టాత్తు ప్యాసయినాడు, పట్టుమంటే నాలుగుముక్కలు రాని స్కూలువెధవలకుమల్లే వీడు బోగంవాళ్ళు మంచివాళ్ళు కారని యెప్పుడయినా అంటాడేమో చూడండి. యెందుకు

వెధవచదువు? గుణం ప్రధానంకాని చదువు ప్రధానం కాదు. మూ
రత్నానికి వీడంటే ప్రాణము. దాని వదినెగారికూతురికి వీడిచేత
కన్నెటికం చేయించి జమిందార్ పెళ్ళిలాగు వైభవం జరిగించుమని
పోరుతూ వున్నది. నేనే చేతులో డబ్బులేక వెనుకా ముందూ తటపటా
యిస్తూ వున్నాను. యీ పూళ్ళో డబ్బుగలముండా కొడుకులు ఇంతమంది
వున్నాడు. వక్కలంజెకొడు కయినా వెయ్యిరూపాయలు బదులుయివ్వ
మంటే ఇవ్వకుండా వున్నాడు. వాళ్లకు ఆస్తి చూపించవలె నట.
వెయ్యిరూపాయలు ఇటువంటి సత్పాత్రలో పడితే వాళ్లకు దండుగ
వస్తుందా యేమిటి?

విరా—లోకంలో యెవరికీ ఆమాత్రం వివేకం లేదండి. మీకు
సంతానం లేక పెంచుకోవలసిన అదృష్టం పట్టడంకూడా బోగందాన్ని
వుంచుకోవడంవల్ల కలిగిన ఫలమే కాబోలును.

వేశ్యా—చెప్పినమాట మీరు గ్రహించలేరు. మీదగ్గర యే
మయినారసికత్వం వుంటే బోగంవాళ్లలో వుండేసారం మీకు తెలుసును.
యేమీ తెలియనివాడితో మాట్లాడుతూ వుండడానికి నాకు వోపిక
లేదు. నోరుకూడా నొప్పిపెడుతుంది. అదుగో బండి వస్తూ వున్నది.
అది నాకోసం యెదురుచూస్తూ వుంటుంది. వేగిరం వెళ్లవలెను. మీకు
యేమయినా సందేహాలు వుంటే మా అబ్బాయి తీరుస్తాడు. వోరీ
శంకరయ్యా! యుక్తులు నాలుగు చెప్పి యీ ఆచారాన్ని నోరుయెత్తకుండా
చేసి పంపివెయ్యి. బోగంవాళ్లను వుంచుకోవడంచేత నాకు సంతానం
కలగలేదని యెత్తిపొడిచినాడు. కుయుక్తులు చెప్పి ఇలాగంటివాళ్ళను
నోరు యెత్తకుండా చెయ్యడానికి స్కూళ్లలో చదువుకునేవాళ్లే సరి.

శంక—మంచిది మీరు వెళ్లండి. రత్నం మీకోసం కనిపెట్టుకు
వుంటుంది. అది నావిషయమయి మీతో చెప్పినసంగతి బాగా

అలోచించవలెను సుమండీ. మనకు డబ్బు వచ్చినప్పుడు కార్యం రాదు. మీకు యెక్కడా ఋణం పుట్టకపోతే అమ్మమెడలో కాసులపేరు యేదో మాయోపాయం చేసి పుచ్చుకోలేదా? స్త్రీలవిషయంలో అబద్ధం ఆడితే దోషం లేదని శుక్రాచార్యులవారు “వారిజాక్షులందు వై వాహికములందు ... .. బొంకవచ్చు నభుము పొందదధిప” అని శ్రీమద్భాగవతంలో సెలవిచ్చివున్నారు. తరువాత మాట్లాడుదాము మీరు పోయి రండి.— ఏమయ్యా! విరాగాచార్యలూ! బోగంవాళ్లను వ్రంచుకోవడం తప్పని మా నాయనగారితో వాదం చేసి ఆయనకు సంతానం కలుగలేదని ఆక్షేపించినావుటయ్యా? బోగంవాళ్లను వ్రంచుకోవడంవల్ల లక్షలాభాలు వున్నవి. అందులో ఇది వకటి. అందరికీ సంతానం కలిగి జనం అభివృద్ధి అవుతూ వుంటే యీభూమిమీద పండే పంట వాళ్ళతిండికి చాలక కరువులు వచ్చి అందరూ చావవలసివస్తుంది లేకపోతే దొంగతనాలు మొదలైనవి వృద్ధిలయి తిండికోసం వకళ్ళ తలకాయలు వకళ్ళు బద్దలుకొట్టుకుంటారు. బోగంవాళ్లను వ్రంచుకోవడంచేత పెళ్ళానికి సంతానం కలుగక జనం తక్కువై పోయి యిటువంటి గొప్పఅవదలు నివారణం అవుతవి.

విరా—నీవు చెప్పినయుక్తి బహుబాగా వున్నది. నీవు కష్టపడి చదువుకొని పరీక్షలు పాస్సై నందుకు నీబుద్ధిని బహుబాగా వుపయోగిస్తూవున్నావు. మన దేశంలో వున్న భూమిఅంతా సాగుబడిచేసినట్టయితే ఇఖి మూడింతలుజనం వృద్ధిలయినా మన దేశంలోపంట మనకు సరిపోయి ఇతర దేశాలకుగూడా యెగుమతీ చెయ్యవచ్చును. మీరు లోకోపకారం నిమిత్తం యీ కార్యం చేస్తూవున్నా మంటారుగాని చేసుకున్న భార్యలు పడేక్షోభకు మీరు యేమిసమాధానం చెపుతారు?

శంక—అముండలు వోరవలేక యేడిస్తే మనము యేమి చేయ

గిలము? పరులకు సుఖం కలిగిపోతుం దని యేడిచేవాళ్ళు యెప్పుడూ దుఃఖపడుతూనే వుంటారు. అది వాళ్ల గ్రహచారం.

విరా — అంతేకాని పెళ్ళి చేసుకున్న భార్యలను సుఖపెట్టడం మనకు ధర్మం కాదు?

శంక — మనకు యెంతమాత్రమూ ధర్మం కాదు. మనయిష్టం పుచ్చుకోకుండా పెద్దవాళ్ళు స్వతంత్రించి తమయిష్టం వచ్చినవాళ్లను మనకు కట్టిపెడుతూ వుంటే ఆముండలసుఖంకోసం తంటాలుపడడం మనకు ధర్మమా? పెద్దప్లలను తీసుకునివచ్చి మనతో మాట్లాడిస్తే మనం ఇష్టం వుంటే చేసుకుంటాము లేకుంటే మానుతాము. నా పెళ్ళాము అనాకారికదా నేను పయిగానై నా సుఖం అనుభవించకుండా పెళ్ళిఆడినా నని ఆముండతో యెల్ల కాలమూ యేమిస్తూ కూర్చోనా?

విరా — నీవు పెళ్ళినాటికి చిన్నవాడవా చితకవాడవా? ఇరవై యేళ్ళు పైకి వచ్చి అనాకారిగా వున్నట్లు తోస్తే పెళ్ళినాడే నాకు యీ పెళ్ళాము యెందుకు వద్దన్నావుకావు? అప్పుడేమో మహాయిష్టం వున్నవాడివలె తలవూచి పెళ్ళిఆడి తీరా ఇప్పుడు తల్లినీ తండ్రినీ బంధువులనూ అందరినీ వదిలిపెట్టి అన్నిటికిన్నీ నిన్నే నమ్ముకునివచ్చిన ధర్మవత్తికి ద్రోహం తలచి యిలా తిరగడం పాపం కాదా? పెళ్ళి కాలంలో అగ్నిహోత్రసన్నిధానమందు చేసినప్రమాణాలన్నీ వ్యర్థమేనా?

శంక — ప్రమాణాలు యెవరు చేసినారు? మా పోరోహితుడు సంస్కృతములో యేమి చదివినాడో యేమి యేడిసినాడో నా కేమి తెలుసును? నాకు తెలియని దేమో మీలోమీరు చదువుకుని దాని ప్రకారం నన్ను నడవమంటే నేను యెందుకునడుస్తాను? బోగంజాతి యేర్పరిచిన మనపూర్వు లండదూ బుద్ధిహీను లనుకున్నారా యేమిటి?

మన పూర్వులంతటిబుద్ధిమంతులు యెవరూ లేరని యూరోపులోవుండే గొప్పపండితులుకూడా వప్పుకుంటూ వున్నారు. యెవళ్లకూ అక్కరకు రాకపోతే మనవాళ్ళు బోగంవాళ్లను యెందుకు చేసినారు ?

విరా—మీవంటి మహానుభావులు ముందుపుడతారని తెలిసే చేశారుకాబోలును. వాళ్లను మీవంటి గృహస్థులనిమిత్తమేనా బ్రహ్మ చారులనిమిత్తమూ సన్యాసులనిమిత్తమూకూడా చేసినారా ?

శం—అందరినిమిత్తమూకూడా చేసినారు. బ్రహ్మచర్యం చెయ్యడం బహుకష్టం. చిన్నతనంలో స్త్రీసంభోగం లేకపోతే వాళ్లకు ఇంద్రియనష్టం కలిగి చాలా బాధచేస్తుంది. పెళ్ళాలుయెదిగి కాపురానికివచ్చేదాకా పెళ్ళిఅయినవాళ్లకుకూడా కావలెను. వకవేళ భార్యలు కాపురానికి వచ్చినాకానీ వాళ్ళు అనాకాదులైనా, కడుపుతోవున్నా, పుట్టింటికివెళ్ళినా, రోగాలువచ్చినా, మగవాడికి బోగంవాళ్ళు అవశ్యం గావుండవలెను. సంభోగంలేకపోతే పురుషులు వేగిరం చచ్చిపోతారు. అందుచేత చాదస్తం లేకపోతే సన్యాసులకుకూడా బోగంవాళ్ళు వుండడం జరూరే అనుకుంటాను.

విరా—ఇక్కడితో పూర్ణంగా కుదిరింది. ఇఖి లోకమంతా బోగంవాళ్ళతో వున్నది. పెళ్ళివిషయంలో నీవు చెప్పిన సబబులన్నీ నీపెళ్ళానికికూడా పనికివస్తవి. నీవుమాత్రం మహా అందగాడవా యేమిటి ? నల్లగా కోతిలాగువున్నావు. నీపెళ్ళాము నీకంటె పదిరెట్లు చక్కగా వుంటుంది. నీవు చెప్పిన సబబుచేత నీవు అనాకారివిఅని నీ పెళ్ళాం మరివకణ్ణి చూచుకోవచ్చును. నీవుకూడా అప్పుడప్పుడు వూరికివెళుతూవుంటావు ; నీకూ ఖాయిలాలు వస్తూవుంటవి. నీవంటి వాళ్ళు యింకా లక్షలు వుంటారు. మీపూర్వులకంటెకూడా మీరు బుద్ధిమంతులయి మొగవాళ్ళల్లోకూడా బోగంజాతి యేర్పరిస్తే యెవ

రికీ అక్రమం లేకుండా కుదురుతుంది. మొగుళ్ళు అనాకారులుగా వున్నా, పూరికి వెళ్ళినా, ఖాయిలాపడ్డా, ఇష్టం లేక పోయినా, మీవలెనే మీ భార్యలు కూడా వాళ్ళను వుంచుకుంటూ వుంటారు. నాయనా! యీ వుపకారం నీవు కట్టుకుందూ.

శంక—నీవు మోటప్రసంగం చేస్తూ వున్నావు. నీతో మాటలాడ కూడదు. మొగుళ్లు యేమిచేసినా ఆడముండలు ఇంట్లో చచ్చినట్టు పడివుండ వలెను. బ్రహ్మదేవుడు వాళ్ళనొసట అలా వ్రాసి పెట్టినాడు. ఇఖి నీతో మాట్లాడచు పో. (అని పోవుచున్నాడు.)

స్వర్గ లోక సుఖము.

—:(0):—

రంగము — రంభమందిరము.

[బడేసా హేబుగారును, నరసింహసోమయాజులుగారును, సుబ్బరాయ చయనులు గారును, కామరాజు వాజపేయయాజులుగారును ప్రవేశించుచున్నారు.]

నర—బడేసా హేబుగారూ! సలామండీ. తమరు లోపలకు వెళ్ల కుండా మాతో కూడా వీధిసావిట్లోనే అట్టే వున్నారేమండి? యిలా చాపమీద దయచేస్తారా మేము కూర్చుంటాము.

బడే—అరే భాంచోత్! మాజోలి నీకు యెందుకువోయి? మాకు కావలిస్తే యీగాడిదలిని జుట్టుపిలక పట్టుకుని యీడ్చివేసి మేము కూర్చుంటాము. సాహేబు దగ్గరగావస్తే మయిలపడుతా నన్నం దుకు మొన్న సోమయాజులు గాడిదకొడుకును యెలా తన్నినానో జ్ఞాపకంవుంచుకోండి. యజ్ఞాలుచేసిన బేపనవాళ్లకు మీకు బుద్ధితేదు. లోపల సాహేబు వుండగారంభతో యెలా వెళుతామనుకున్నావోయి?

నర—చిత్తము చిత్తము. లోపల సాహేబుగారు వున్నది

మాకు తెలియదండి. ఆయనకు మాభాష తెలిసిందిగాదు గనుక ఆవేశం చూచి మేము దొరగా రనుకున్నామండి.

బడే—భంచోత్ ! మిమ్మల్ని పట్టుకుని బూట్సుకాళ్లతో తన్ని తే దొరగా రనుకోవడమూ గిరవారనుకోవడమూ అన్నీ వదులు తవి. యీజిప్టుయుద్ధంలో చచ్చినవాడికి 'మీభాష యెలా తెలుస్తుంది? భంచోత్ ! మీగు లోపలమాట వినబడకుండా మహాగడబిడ చేస్తూవున్నారు. మీరు చచ్చినట్టు నోరుమూసుకొని కూర్చోకపోతే మొన్న సోమయాజులను తన్నినట్టు మిమ్మలినందరినీ యెలాగు తన్నుతానో చూడండి తన్నినతరువాత కావలిస్తే మీఅబ్బతో చెప్పకోండి.

నర—మహాప్రభో ! మేము మాట్లాడమండి. మీకు దణ్ణం పెడ తాము. మాజోలికి రాకండి. మాకు రంభాలక్కరలేరు. యేమీ అక్కర లేదుమీసెలవైతే వెళ్ళిపోతాము.

బడే—పోతేపొండి పోకపోతే గంగలోదిగండి. మీరు వెయ్యేళ్లు యిక్కడ తల్లక్రిందుగా తపస్సుచేసినా మీకిప్పుడు రంభ రాదు. ఆఫ్ ఘా యుద్ధములో మాతో చచ్చినవాళ్ళు ఇరవైవేలమంది సాహేబులున్నారు. ఈజిప్టుయుద్ధంలో చచ్చినవాళ్లకు ఇంకా వంతురాకుండా ఫదివేలమంది దిగబడి వున్నారు. ఇంకాసాధానుయుద్ధములో చచ్చిన తురకలు యెంతమందో యిప్పుడు వస్తూవున్నారు. మీగ్రహచారం వీధులోబడి యేడుస్తూవుండవలసినదే. యేమిటోయి మీరు యేదో నములుతూ తాగుతూవున్నారు.

నర—చిత్తము. తమకుకూడా సమర్పించుకుంటాము. ఇది యజ్ఞాలలో పురోడాశమండి. ఇది సోమరసమండి.

(అని యిచ్చుచున్నారు.)

బడే—(పుచ్చుకొని నోట్లో వేసుకొని తుప్పున మొగముమీద

నుమ్మి వేసి) భాంచోత్. ఇది యేమిటోయి చప్పనిది పెట్టినావు. మాది చూడు మీకుపోస్తాము. యెంతరుసిగావుంటుందో. (అని బ్రాహ్మణులు మొట్ట పెట్టుచుండగా వారినోళ్ళలో బలవంతముగా వగాంసము పెట్టి కల్లునీళ్లు పోయుచున్నాడు.)

నర—మహాప్రభో! చాలును చాలు సండి. అదుగో యెవరో తలుపు తీసినారు.

బడే — మీరాసాహేబు వచ్చినాడు. మేము రంభదగ్గిరకీ యెల్లాలె. (అని పోవుచున్నాడు.)

నర—ఆ రంభపుణ్యంగా చయనులూమనము యీవాళదెబ్బలు తినకుండా యీ తురకముండాకొడుకు చేతులోనుంచి తప్పించుకుని బ్రతికినాము. మననోట్లో మాంసం పెట్టినందుకు మనం ప్రాయశ్చిత్తం చేయించుకోవలెను. దీనికి. యేమిప్రాయశ్చిత్తం వున్నదో చెప్పు.

సుబ్ర—నేను శ్రౌతం చదువుకున్నానుగాని శాస్త్రం చదువుకోలేదు. అందుచేత నాకు రోజూ ప్రాయశ్చిత్తాలు చేసుకోవడమేకాని దేనికి యేమి ప్రాయశ్చిత్తం వున్నదో తెలియదు. మన వాజపేయ సోమయాజులుగారికి యేమైనా తెలుసునేమో.

కామ—తాత్కాల్యంలో తిరిగినవాణ్ని కనుక నాకైతే ప్రాయశ్చిత్తాలసంగతి బాగా తెలియదుకాని యుక్తిచేత నాకు తోచింది నేను చెపుతాను. మాంసం తిన్నందుకు ప్రాయశ్చిత్తమే అక్కరలేదు. నేను బోగందాన్ని వుంచుకొని దానియింట్లో మాంసం తింటూవచ్చి నందుకు భూలోకంలో వున్నప్పుడు వక్కరోజూ నేను ప్రాయశ్చిత్తం చేయించుకో లేదు. కుండలాలు వేసుకుని శాస్త్రాలన్నీ పారజదివిన మహాకొమ్ములు తిరిగినపండితులు వచ్చి నాపంక్తిని భోజనం చేసేవారు. నాసంగతి వాళ్ళకు బాగా తెలిసినప్పటికీ వక్కళ్ళూ ప్రాయశ్చిత్తము

కావలెనని చెప్పలేదు. అంతే కాకుండా మనం యజ్ఞాలలో మేక మాంసము తిని సోమపానము చెయ్యలేదా? వాటికి లేనిప్రాయశ్చిత్తము వీటికి యెందుకు?

సుబ్ర — వాటి కక్కరలేకపోతే తురకవాడు ముట్టుకున్నందు కయినా ప్రాయశ్చిత్తం వుండవలెనా అక్కరలేదా?

కామ — దానికి అక్కర లేదు. ఇప్పుడు యుద్ధాలమూలంగా వీరస్వర్గానికి వచ్చి రంభతో సంభోగానికి వచ్చేవాళ్ళంతా తురకవాళ్లే. మనం యెన్నిమాట్లాని ప్రాయశ్చిత్తాలు చేసుకుంటాము? ఆమోట ముండాకొడుకులు తాకవద్దంటే మానుతారా?

నర — నీవు యింకా తురకవాళ్ళంటూవున్నావు. ఆఫ్ఘన్ యుద్ధములో చచ్చి వీరస్వర్గానికి వచ్చినా డట! మాలవాడు వచ్చి రంభతో సంభోగం చేసి వెళ్లేటప్పుడు మమ్మలినందరినీ రాచుకుని మరీ పోయినాడు.

సుబ్ర — వెధవస్వర్గము. ఇది స్వర్గమన్నమాటేకాని ఇక్కడంతా వర్ణసంకరం. వావీ వరసా యేమీ లేదు. ఆ మాలవాడు వెళ్లడంతోనే రంభవద్దకు నేనూ వెళ్లినాను. అందరమూ యజ్ఞాలు చెయ్యడంచేత మాతండ్రిగారూ నేనూ మా భావమరిదీగూడ వక్క ముండతోనే యేడవవలసివచ్చింది. ఆ రంభముండ ముసలివాడని మా తండ్రిగారిని వక్కతోపు తోసేటప్పటికి ముసలిబ్రాహ్మడు కింతపడి పోయినాడు. నేను ఆయనచేవులు మూసి వ్రపచారం చేస్తూవుంటే మోటముండావాడు మా భావమరిది వచ్చి అస్తమానమూ మీరే యిక్కడ వుంటే మేము వెళ్లవద్దా అని గుబికి గుబికి నావీపుమీద ఘడి గుద్దులు గుద్దినాడు. అన్నికష్టాలూ పడి తీరా కాస్త రంభాసంభోగం లభించవచ్చేవరకు తుండలలాగు తురకముండావాళ్లు వచ్చి మమ్మలిని

నాలుగుతన్ని జుట్టుపట్టుకొని అవతలకు యీడ్చి పడలాగివేసినారు. మా భావమరిదిగాడికి మహాచెడ్డరోగాలు అంటుకున్నవి. వాడు అప్పటి నుంచీ ఆవతిన్న పసరంలాగు కిందపడి కొట్టుకుంటూ వూరంతా దొర్లు పుచ్చకాయలాగు దొర్లుతూ వున్నాడు. గాడిదకొడుకు నన్ను కొట్టి నందుకు వాడికి శాస్త్రీ కావలసినదే.

నర — మీరు యిక్కడనషయ్య పగ సాధించుకోవడం? కాస్త వెళ్ళి వైద్యుణ్ణి తీసుకుని రాలేకపోయినారా?

సుబ్ర — ఇంతమందికి వైద్యం చెయ్యడానికి ఇక్కడ అశ్వినీ దేవతలు ఇద్దరే వైద్యులున్నారు. ఇంతమందికి వాళ్ళు యెక్కడ చేస్తారు? వాళ్లఖర్మం వాళ్ళదని యేవో నోట్లో నాలుగుసీళ్ళు పోసి వూరుకుంచారు.

కామ — రంభదగ్గర రోగాలుకూడా వున్నవషయ్య? నేను యింతవరకూ రంభ అంటే యేమో అనుకుంటూ వున్నాను.

• సుబ్ర — పదినుంది యెక్కడకు వెళితే అక్కడల్లా రోగాలు పుడుచవి. ఇక్కడ వున్నరోగాలవంటివి భూలోకంలో యెక్కడా లేవు.

కామ — ఆలాగైతే నా కీవెధవరంభాసంభోగం అక్కరనేలేదు. మాపూళ్ళో నేను వుంచుకొన్నబోగందికూడా ఇక్కడకే వచ్చిందని విన్నాను. అది స్వర్గంలో వున్నదో నరకంలో వున్నదో తెలిస్తే దాని దగ్గరకే వెళ్ళిపోచాను.

సుబ్ర — అది తప్పకుండా నరకంలోనే వుంచుంది, బ్రతికి వున్నంతకాలమూ యెంతమందికొంపలో కూలతోసినదానికి స్వర్గం యెలాగు వస్తుంది?

కామ — ఆలాగునఅనకూడదు. అది యెన్నోనర మేధావులు చేసినదేను. దానికిమాత్రం స్వర్గం యెందుకు యివ్వరు? దానియందు

నాకు మహావిశ్వాసం. మేము యిద్దరమూ భూలోకంలో వున్నప్పుడు
 మాయింటిల్లి పాడికి దానిచేత బియ్యంకొలిపించి యిప్పించేవాణ్ని. మా
 యింట్లో అది పెట్టింది బిక్షము. నేను దానిదగ్గరకు వెళ్ళక మానను.
 ఆయింద్రుడుమాత్రము నాకు రంభ అక్కరలేదు దాన్ని యిమ్మంటే
 యివ్వడా? (అని వెళ్లుచున్నాడు.)

చంద్రగ్రహణము—తేలుమందు.

ప్రదేశము—నీతా రామపురము.

[జనవంశకాచార్యులుగారును, మతిహీనరావుపంతులుగారును,

వివేకభూషణుడుగారును ప్రవేశించుచున్నారు.]

వివే—ఏమయ్యా మతిహీనరావుగారూ! అలాచాగాలు పెడు
 తూవున్నారు?

మతి—మరియేమీలేదండీ. యీజనవంశకాచార్యగారిని తేలు
 మంత్రం వ్రాపదేశించమని నాలుగునెలలనుంచి అనుసరిస్తూ వున్నాను.
 నావద్ద నాలుగురూపాయలు వుచ్చుకొని గ్రహణం రానిమ్మని యిప్ప
 టిదాకా జరిపినాడు. నిన్నరాత్రి తీరావుపదేశంచేస్తానని వూరిబయటి
 చెరువులోకి తీసుకునివెళ్ళి కంఠంలోతు నీళ్లలో దింపినాడు.—ఉస్సి!
 అబ్బబ్బ! గుండెలలోకి పోట్లుపోడుస్తూవున్నది. చెయ్యి బద్దలువేసుకు
 పోతూవున్నది.

వివే—ఆకాలినిండా నెత్తురేమిటయ్యా?

మతి—అదేనండీ. మనవి చెయ్యబోతూవున్నాను. గ్రహణ
 సమయంలో స్నానం చేసి కంఠంలోతునీళ్లలో నిలుచుండి మంత్రం
 వ్రాపదేశం అవుతూవుండగా ఓక్కుమాలినజెలగలు వచ్చి కాళ్ళన్నీటికి

నెత్తురుకొల్లుచేసినవి. ఆ బాధకయినా వోర్పుకున్నాను కానండి యిప్పు డీతేలు బాధ సహించలేకుండా వున్నాను.

వివే — సీకు యీ తేలు బాధ యెలా తట్టమయినది ?

మతి — మంత్రం వ్రాపదేశం అయినతరువాత దినమొలతో వెళ్ళి పుట్టమీదవున్న జిల్లేడుచెట్టు పెల్లగించి దానివేరుగంధం వ్రాస్తే యెటువంటి తేలు కుట్టినా పోతుందని మెల్లిగా వెళ్లి పెల్లగించడానికి చెరువుగట్టుమీద వున్న జిల్లేడుచెట్టుమొదట్లో చెయ్యి పెట్టేటప్పటికి నా పాగ్రాని కాపాపిష్టతేలు యెక్కడనుంచి వచ్చినదోకాని చటుక్కున చిటికినవే లంటపొడిచింది. రాత్రినుంచి దానితో బాధపడుతూ వున్నాను. ఇప్పటికి చెయ్యంతా వెయ్యిగొడ్డళ్ళతో నరికినట్టు బద్దలు వేసుకుని పోతూవున్నది.

వివే — మీగురువుగారు మంత్రం వెయ్యలేదా ?

మతి — కావలసినన్ని మంత్రాలు వేసినారు. యెన్నోవే శ్లోక గీదీసి రాసినారు. యేమీ కార్యంలేకపోయింది. నీపురాకృతకర్మం అనుభవించక తీరదంటారు. ఏమయ్యా అంటే యీ మంత్రం వెయ్యడంచేతనే బ్రతికినావు కాని లేకపోతే అటువంటి పుట్టతేలు కుట్టినందుకు తక్షణం చావవలసినదేనని చెప్పినారు. ఆయన బహుదోడ్డవాడు. మంచిమంత్ర వేస్తే, ఆయన వుండబట్టే బ్రతికినాను. రాత్రి, రెండురూములవేళ చెరువుగట్టుమీద రొమ్ముగరిసిలపడి పడిపోతే బుజాలమీద వేసినన్ను మోసుకువచ్చి యింట్లో పడవేసినాడు.

వివే — మీరు తేలు మంత్రం వ్రాపదేశం అయినారు గనుక మీకు తేలు ప్రత్యక్షమయి వరం యిచ్చినది. మీరు వెనుకకూడా యీ ఆచార్యులగాడివద్ద యేదో మంత్రం వ్రాపదేశమయినట్టున్నారే. అప్పుడూ యీలాగే ఫలం వెంటనే అనుభవమయినట్టున్నది. మీరు వ్రాపదేశించే

మంత్రాల కెప్పుడూ సద్యోఫలం కలుగుతుంది కాబోలును.

మతి—యేడిచేవాణ్ని మీరు నన్ను మరింత యేడిపించకండి. నేను వెనుక స్త్రీవశ్యానికి వుపదేశమయిన మంత్రంమాట కాబోలును మీరు సెలవిస్తూ వున్నారు. అప్పుడు వుపదేశమయిన మంత్రం జపించి మంత్రోదకం—గారి భార్యమీద వీధులో వెళుతూవుండగా చల్లేట ప్పటికి ఆవిడ నన్ను పట్టుకుని చెడతిట్టినది. మాటలకేమి గాలికి పోత వని నాదారిని నేను వెళుతూవుంటే లోపలినుంచి బడితెలలాగు నలు గురుమొగవాళ్లువచ్చి నన్ను సున్నంలోకి ఎముకలేకుండా చితుకపొడిచి నారు. ఆసంగతి తెలుచుకుంటే నాకు నుఃఖింపస్తూవున్నది. మీరా మాట తలపెట్టకండి.

వివే—మీరామంత్రం మళ్ళీ యెవరిమీదా ప్రయోగించ లేదని తోస్తుంది.

మతి—పోనిస్తురూ దిక్కుమాలినమంత్రం దానిమాట చెప్ప కండి. మంత్రం రహస్యముగా వుంచవలెనుగనుక మళ్ళీ దాన్ని పయిక తియ్యలేదు. మంత్రాలలో గొప్పమహత్వం వున్నది. వుపదేశమయిన వాళ్ళు తిన్నగా పునశ్చరణచెయ్యకపోతే ఫలం కనుపడదు. అదంతా మనలోపమేకాని మంత్రముయొక్క లోపము యేమీలేదు.

వివే—ఇదంతా మోసం చేసి తెలివితక్కువవాళ్ళవద్ద డబ్బు కడతేర్చడానికి వంచకులు పన్నినపన్నుగడకాని తేలుకూ పాముకూ మంత్రాలు యేమిటి? యీవృథాశ్రమకంటే మందులకోసం ప్రయత్నంచేస్తే చాలా లాభం వుంటుంది. చంద్రుడికి భూమినీడ అడ్డంవచ్చి గ్రహణంపడితే యీవెట్టిస్నానాలూ జపాలూ యేమిటి?

జన—మీకు గ్రహణంసంగతి బహుబాగా తెలుసును! రాహువూ కేతువూ పట్లడమూ శస్త్రాలూ బ్రాహ్మణీకమూ అన్నీ

మన్నుకొట్టుకునిపోయినవి. మీరు యిప్పుడు చదువుకున్న మాలకూత
లనుబట్టి గ్రహణమంటే భూమినీడ అడ్డం రావడం కాడికి వచ్చింది.
మీవంటి నా స్తికులు యెటువంటి దుర్బోధలుచేసినా ప్రజలు మావంటి
శిష్టులైననుత్రవేత్తల మాటవిని దానధర్మాలు చెయ్యక మానరు.
మీరు వూరికే మంత్రాలను పరిహాసం చేస్తూవుంటే తెలియనివాళ్ళ
తోటి యేమిటని పూరుకున్నాను. నామంత్రంయొక్క ఫలం కావలిస్తే
కాలుతీసి కాలుపెట్టేటప్పటికి నెత్తురు కక్కుకుని చచ్చేటట్టు చేస్తాను.
ఎందుకు? కానికాలాలు వచ్చినవి. ఈమాటలు చెప్పరాదు. వెళ్ళి
పోతాను.

మతి—నాకు తేలుబాధ బహుమిక్కుటంగా వున్నది. నేనూ
వెళ్ళిపోతాను.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

నారద సందర్శనము.

[నృసింహశాస్త్రుర్లవారును, పరబ్రహ్మసోమయాజులుగారును, నారదులవారును

కూరుచుండఁగా విశ్వస్తవల్లభాచార్యులుగారు ప్రవేశించుచున్నారు.]

నృసింహ—ఆచార్యులుగారూ దయచెయ్యండి. ఈభూమిమీదికి
నారదులవారు విజయంచేసినారు చూచినారా?

విశ్వ—వీరేనా నారదులవారు? ఆహా! యేమి వీరి బ్రహ్మ
తేజస్సు! పూసినవిభూతిచేత దేహ మొంత ధవళముగా నున్నది!
ఓ బ్రహ్మమానసపుత్రా! నీకు నమస్కారము. మీ రెక్కడనుండి
విజయంచేసినారు?

పర—వీరు బ్రహ్మలోకమునుండి స్వర్గాదిలోకములకు విజయం

చేసి మన పితృదేవతల ప్రార్థనప్రకారం మనతో వారియాజ్ఞను చెప్పడానికి వచ్చినారు.

విశ్వ—ఇప్పుడు ఇంగ్లీషు చదువుకున్నవాళ్ళు స్వర్గాదిలోకాల నుంచి మహాత్ములు వచ్చేవారంటే మనను పరిహాసం చేస్తారు. వారి కందరికీ బుద్ధివచ్చేట్టుగా కలహానినలవారు మనకు ప్రత్యక్షమైనారు గదా? మహాత్ము లాకాశగమనముచేత తమవద్దకు వచ్చి మాటాడి పోతారని దివ్యజ్ఞానసమాజమువా రన్నమాట లబద్ధ మనేవారిని యీలాగు యీడ్చుకొని రా. వీరిని ప్రత్యక్షంగా చూపించి వాళ్ళనో రడుతాము. వకవేళ వాళ్ళు చూచినాకానీ నమ్మరేమో! ఈయన కృతయుగంనాటివాడు గదా గడ్డం నెరియలే దంటే మన మేమి చెపుతాము?

నృసిం — దేవత లెప్పుడూ త్రిదశులు. వాళ్ళు ముప్పయి యేళ్లకు మించినవారుగా వుండరు గనుక గడ్డములు నెరియవు.

విశ్వ — స్వామీ! తమరు బ్రహ్మమానసికపుత్రులు గదా? బ్రహ్మకు నాలుగుముఖాలూ యేప్రకారంగా వుంటవో ఆన తిచ్చెదరా?

నార—అవి నాలుగు వకదానితడువాతవకటి వరసగా వుంటవి; కాదు కాదు నాలుగు నాలుగువైపులకు వుంటవి; అలా కాదు మూడు ముందువైపునా వకటి వెనుకవైపునా వుంటుంది; మరిచిపోయినాను జ్ఞాపకం. చేసుకోనీ. రెండు వకవైపునా రెండు రెండోవైపునా వుంటవి. ఈచెప్పినవిధాలలో యెలాగు వుంటవో నిశ్చయంగా చెప్పలేను. ఈమాట బ్రహ్మ నడిగివచ్చి చెపుతాను.

పర—స్వామీ! తమ కంతశ్రమ యెందుకు? దివ్యదృష్టిచేత చూచి చెప్పరాదా?

నార—అంతరదృష్టిచేత చూచినాము. వకతల్ల పయికి వకతల్ల

కిందికి వకతల ముందుకూ వకతల వెనుకకూ వకతల మూలకూ వెరసి నాలుగుతలలూ నాలుగునాలుగు లష్టదిక్కులకూ తిరిగి వుంటవి.

విశ్వ — ఇవి తమరు దివ్యమానప్రకారం చెప్పుతూ వున్నాను కాబోలును. నా కేమీ అర్థము కాలేదు.

స్వసిం — మనము బౌద్ధార్థము విచారించరాదు. వారు చెప్పే మాటల కన్నిటికి లోపల గూఢార్థము వేదాంతార్థము వుంటుంది.

విశ్వ—రహస్యార్థం గోనిచ్చి, స్వామీ! తమరు భూలోకమునకు వచ్చినప్రయోజనము సెల విచ్చెదరా?

నార—మీ పితృదేవత లందరూ మీతో వక్కసంగతి చెప్పు మన్నారు. మృతులయొక్క భార్య లందరూ తరువాత స్వర్గలోకానికి వచ్చి భర్తలతో స్వర్గసుఖం అనుభవిస్తూ రన్నసంగతి శాస్త్రాలనుబట్టి మీకు తెలిసేవున్నదికదా? మీరు వాళ్ళకందరికీ శలవెంట్రుకలు తీసివేయించడముచేత మాకు స్వర్గంలో బోడిభార్యలు వస్తూవున్నారు. ఈబాధ లేకుండా చెయ్యమని మీతో చెప్పుమన్నారు.

విశ్వ—అంతేనా? యింకా యేమయినా చెప్పుమన్నారా?

నార—“మీరు మాపేరు చెప్పి బ్రాహ్మలకుపెట్టేది యేదిన్నీ మాకు ముట్టడం లేదు. మేము దానధర్మాలకు నిత్యకృత్యాలకూ డబ్బు లేక చాలాయిబ్బంది పడుతూ వున్నాము. ఘడియఘడియకూ మళ్ళీ స్వర్గాన్నుంచి వచ్చేవారు యెవరూ వుండరు గనుక ఇప్పుడే మీ స్వర్గ నున్నడబ్బంతా యీనారదుడిచేతి కిచ్చి పితృఋణవిముక్తులు కావలసినది.” అని చెప్పుమన్నారు.

విశ్వ—నాకు పనివున్నది. నేను మళ్ళీ వచ్చి దర్శనం చేసు కుంటాను.

పర—నా కగ్నిహోత్రాలవేళ అయింది పోచాను.

నృసిం — శిష్యులు నాకోసం కనిపెట్టుకుని వుంచారు. నేను పోవాలను.

(అని యందఱును శిష్యులమింపఁగా నారదులవా
రంతర్థాన మగుచున్నారు.)

య జ్ఞ ప్రి య త్న ము.

(భార్యా భర్త సంవాదము.)

ప్రియేశము — వెంకటదీక్షతులుగారి శయనగృహము.

[వెంకటదీక్షతులుగారును, భార్యా లక్ష్మీదేవియు ప్రివేశించుచున్నారు.]

వెంక — అవునే ! యింటిదానా ! రేపు అమావాస్యవెళ్ళిన విదియనాడు బయలుదేరి యాగభిక్షకోసం వక్కసారి దేశసంచారం చేసివస్తునా ?

లక్ష్మీ — దేశసంచారం కాదుకదామీరు గ్రామసంచారమైనా చెయ్యరు. రాత్రీ పగలూకూడా మీరు పెళ్లామును యెవరూ యెత్తుకుపోకుండా కనిపెట్టుకుని కూరుచుంచారు. మీకుకాగా నేటికాలానికి అరవయ్యోపడిని పడుచుపెళ్ళాము దొరికింది. ఇంట్లో నన్నుయెవ్వరూ యెత్తుకుపోరులెండి. రోజూ నాలుగుఘడియలు వీధిలోకి వెళ్లి నలుగురు పెద్దమనుష్యులనూ చూచివస్తూవుండండి. నేను కాపురానికి రాకమునుపు అక్కడా అక్కడా తిరిగి నాలుగుడబ్బులసొమ్ము యేరుకువచ్చేవారు. ఇప్పుడదీపోయింది.

వెంక — నీవు యింట్లో వక్కరైతూ వుండిపోచావనే భయం చేత యెక్కడకూ వెళ్లడం మానుకున్నాను ; నీపెళ్ళినిమిత్తం ఖర్చు చేసిన వెయ్యిరూపాయలమాటా తలుచుకుంటే నాగుండెలు బద్దలయి

పోచూవుంచవి. నేను యిందులోయేమీ అబద్ధం ఆడడంలేదుగదా? వొక్క నీతండ్రికే యెనిమిదివందలరూపాయలు రొక్కం యిచ్చిన సంగతి నీవే యెరుగుదువు. మూడురూములదాకా భోజనం లేకుండా మాడి దొడ్డిసంభావనలో దెబ్బలుతిని డబ్బుడబ్బుకాడినుంచి గణించిన యేడువందలరూపాయలూ పోగా మూడువందలరూపాయలు ఋణం కూడా అయింది. ఆబాధ తీర్చుకోవడానికే ఇప్పుడు యాగభిక్ష తల పెట్టుకున్నాను. యజ్ఞం పేరుచెప్పితే యెంతకఠినమైనదయినా రూపాయీ అర్థా యివ్వకమానడు.

లక్ష్మీ—అది బాగానేవున్నది. సంవత్సరమయినాసరే? రెండు సంవత్సరాలైనాసరే తిరిగి నాలుగువేలరూపాయలు కళ్ళపడ్డదాకా మళ్ళీ యింటికి రాకండి. నాకోసం మీరు తొందరపడి రావద్దు. మీరు యింట్లోలేరన్న లోపం లేకుండా నేను సంసారం గుట్టుగా జరుపు కుంచాను.

వెంక—నేను అంతకాలం నిన్ను వదిలివుండలేను. వూరు బయలుదేరినతరువాత నాప్రాణాలన్నీ నీమీదనే వుంచవి. మనకు రెండు వేలరూపాయలు దొరికితే చాలును. వెయ్యిరూపాయలు యజ్ఞానికి ఖర్చుఅయినా పయిగా వెయ్యిరూపాయలుమనకు మిగులుచవి.

లక్ష్మీ—మీరు నిజంగా యజ్ఞంకూడా చేస్తారా? నేను వూరికే యజ్ఞం పేరుచెప్పి సొమ్ము సంపాదించి నాకు నగలుచేయించి పెడచారనుకొంచూవున్నాను. అలాగై తేముష్టిరూపాయలు వెయ్యేరూపాయలు యేమిచాలుచవి? ఆవెయ్యిరూపాయలూపెట్టి నాకు నగలే కొంచారా? అప్పులే తీరుస్తారా? యిల్లకడతారా? నామాట విని యజ్ఞం చెయ్యకండి. పూర్వం మల్లిఖార్జునదీక్షితులుగారు యజ్ఞం చేస్తానని డబ్బు పోగుచేసి ఇల్లు కట్టించుకుంటే యెవరేంచేసినాడు?

మనమూ ఆలాగే డబ్బుతో సుఖంగా వుందాము.

వెంక.—అలాకాదు. యజ్ఞంచేస్తేనే చాలాలాభంవున్నది. నలుగురూ సోమయాజులుగారని నాకు గౌరవం చేస్తారు. సంభావనకుపోతే డబ్బుయిచ్చేచోట రెండుడబ్బులు యిస్తారు. సోమదేవమ్మఅంటే నీకూ యెంతో గొప్పగా వుంచుంది.

లక్ష్మీ—ఆగొప్పగిప్పా నాకు అక్కరలేదు. చక్కగా తలదువ్వుకొని కొప్పుపెట్టుకొని ఖులాసాగా వుండకుండా, అగ్నిహోత్రాలకని రోజూ స్నానాలుచేయించి కళ్ళు పోయేటట్టుగా పొగదగ్గిరకూర్చోపెట్టి మూసివా యినం ముత్తయిదులాగు వుండమంటే నేనువుండేదాన్ని కానుసుమండీ. యిప్పుడే చెపుచూవున్నాను.

వెంక—అన్నంతించానా గడ్డితించానా? నీసుఖం నేనుమాత్రం యెరుగనూ? యజ్ఞం అయినతరువాత అగ్నిహోత్రాలు మరునాడేమానివేతాము. నీసవితికాలంలో ఆధానం చేసినానుకదా. అగ్నిహోత్రాలు వుంచి దానికేమయినా వత్తుడు కలుగచేసినానేమో యీ యిరుగుపొరుగువారినందరినీ అడుగు. నిన్ను వక్కరోజు స్నానం చెయ్యమనసు.

లక్ష్మీ—అది సరేకాని యజ్ఞంలో మూడుదినాలుమాత్రం నేను వ్రపవాసాలు వుండి మాడగలనా? నేను ప్రతిరోజూ మూడుపూటలూ అన్నం తినడానికి వప్పుకుంచేనేకాని మీరు యజ్ఞంమాట తలపెట్ట వల్ల కాదు.

వెంక—నీకురాత్రిళ్లు అన్నం రహస్యంగా తెప్పించి పెట్టిస్తాను. పగలుమాత్రం యెలాగైనా మూడురోజులు వోషికపెట్టేవుండు. పగలు అందరూ వుంచారు. వారు చూస్తూవుండగా అన్నంతించే బాగా వుండదు. కావలిస్తే పగలు నీమనస్సువచ్చినన్ని పళ్ళు పాలూ

పుచ్చుకో.

లక్ష్మీ—నాకు అలా పనికిరాదు. నేను చల్లీఅన్నం తినకుండా వక్కదినం వుండలేను. మహామహా అమావాస్యనాడునమేతు చల్లీ అన్నం తినకుండా రెండుజాములదాకా వుండమంటే వుండకపోతే, నాకు పొద్దున్నే రహస్యంగా చీడ్చిఅన్నం పెట్టించి మరీబ్రాహ్మణికి పెట్టుకునేవారు మీకు తెలియదా? యజ్ఞశాలలోకి తరవాణికుండ తెచ్చుకోని చేస్తేనేకాని నేను యజ్ఞానికే రాను.

వెంక — నీవు తరవాణికుండమాత్రం తీసుకునిరాకు. నేను యెలాగో తంటాలుపడి నాలుగుఘడియలతెల్ల వారిగట్టే నీకు పెరుగూ అన్నమూ దొరికేలాగు చేస్తాను. ఆమూడురోజులూమాత్రం శ్రమపడు.

లక్ష్మీ—తెల్లవారిగట్ట చలిలో చద్దిమెతుకులు నాకు గొంతుక లోకి పోచవా యేమిషి? నేనుమాత్రం అమ్మా అమ్మ్యా కడుపునపుట్టి మనుష్యజన్మ యెత్తలేదూ? నాకు సౌఖ్యం లేకపోయినతరువాత వెధవ యజ్ఞం నా కెందుకు?

వెంక—నిన్ను గడ్డం పట్టుకొని బతిమాలుకుంచాను. నామాట విను. ఈమూడురోజులూ శ్రమపడితే నీకు నూరువరహాలనగలు కొని పెట్టి కావలసినన్నిచీరెలూ రవికెలూ యిప్పిస్తాను. యజ్ఞం చేస్తే పరలోకమందుకూడా చాలాఫలం వుంచుంది. నీవు అక్కడ యెంతో సుఖం అనుభవిస్తావు.

లక్ష్మీ — యజ్ఞం చేస్తే స్వర్గంలో యేమిసుఖం వస్తుందో ముందుగా నాతో చెప్పండి. ఆలోచించుకొంచాను.

వెంక—అన్నిసుఖాలూ వస్తవి. రంభాసంభోగం వస్తుంది.

లక్ష్మీ—రంభ ఆడదా? మగవాడా?

వెంక—రంభ ఆడది. దాన్నిచూస్తే పురుషులు పరవశు లయి

పోచారు. దానిచక్కతనం వర్ణించడానికి బ్రహ్మకయినా శక్యం కాదు, వెయ్యేళ్ళు తపస్సుచేసినా లభించని దానిపొందు మూడురోజులలో యజ్ఞం చేస్తే చులాగ్గా దొరుకుచుంది.

లక్ష్మీ — ఈసోది చాలించండి. ఈసౌఖ్యమంతా మీకు దొరుకుతుందిగాని నాకు యేమి వున్నది? నాకు వచ్చేలాభం యేమయినా వుంచుందేమో చెప్పండి. అక్కడ రంభవలెనే చక్కగావుండే పురుషుడు యెవరయినా వుంచాడేమో చెప్పండి. తప్పకుండావుంచాడు. బ్రహ్మదేవుడు సోమయాజులుగారికి రంభను సృష్టించి, సోమదేవికి మాత్రం అన్యాయం చేస్తాడా యేమిషి?

వెంక.—ఆసివీకోరిక కాలిపోనూ! నీకు యెంతదుర్బుద్ధిపుట్టినదే! నీమనస్సులో యెంత దురూహ వున్నదే! నీకుమాత్రం లేకపోవడం యేమి? నీకు మహారాజులాగు చేసుకున్నభర్తతో వెయ్యికల్పాలు సుఖం కలుగుచుంది. నీపుణ్యంచేత జన్మజన్మాలకూ నీకు యీభర్తే లభిస్తాడు.

లక్ష్మీ—వెధవసుఖం నాకు ఆసుఖం అక్కరలేదు. గాడెదె కొడుకు బ్రహ్మదేవుడుకూడా ఆడవాళ్లకు యింత అన్యాయం చేస్తాడని నేను కలలోనూ అనుకోలేదు. ఈలాగు పక్షపాతం చేసినతరువాత వాడిదేవత్వం యేమిషి వెధవదేవత్వం? స్వర్గానికి వెళ్లినా వడేకులు తప్పవన్నట్లు, అక్కడికి వెళ్లినా ముసలికంపు కొడుకూ మొఖంనిండా విభూతిపట్టెలూ తానూ బ్రహ్మరాక్షసివలె నాకు యీ ముదిమగడేనా? యీ వక్కజన్మాన్ని చాలక యింకా జన్మజన్మాలకూకూడా నాకు యీ మగడే కావలెనా యేమిషి? నేను యేకస్మాన్నో చేసుకున్నపాపంచేత నాకు యిప్పుడు యిలాగంటి ముసలిమగడు తటస్థించినాడు. నాకు యజ్ఞమూ వద్దు. యింకోజన్మాన్ని నాకు యీమగడు రానూవద్దు.

నీ యజ్ఞానికీ నీకూ వెయ్యిసమస్కారాలు. నన్ను ముందుజన్మలో నైనా కొంచెం సుఖపడనియ్యి. నాలుగుకోజులు యీయిల్లు విడిచి వెళ్లి యిప్పుడు నన్ను కాస్త సుఖపడనియ్యరాదూ ! దిక్కుమాలిన యజ్ఞం చేసి ముందుకూడా నేను సుఖపడకుండా చెయ్యడానికా మీ ప్రయత్నం! చాలుచాలు తెలిసిపోయింది. మీరు ఇఖ లక్షరూపాయలు యిచ్చినా నేను యజ్ఞంలోకే రాను. కావలిస్తే యజ్ఞాని కని తిరిగి వెయ్యో రెండువేలోతీసుకురండి. మానమిద్దరమూ సుఖంగా వుందాము.

వెంక—ఓసి ఘాతుకురాలా ! నీమనసు తెలిసినతరువాతగూడా నేను యిల్లు కదులుచానుషే ? నాకు యజ్ఞమూ వద్దు యేమీ వద్దు. వ్రాసావోనా మాడుచూ గుమ్మం కదలకుండా యిల్లలోనేకనిపెట్టుకుని వుంచానుగాని నిన్ను వక్కనిముషం వంటిగా వదిలి వుండను.

లక్ష్మీ—అసంగతి నేనూ యెరుగుదును. నాఅదృష్టం తిన్నగా వుండి దైవం వదిలిస్తే వదలాలిగాని, అందాకా మీరు నన్ను వదలరు. పిశాచం పట్టుకున్నా నాలుగుఘడియలు వదిలి వుంచుందిగాని మీ కదీలేదు. దైవం నన్ను యెప్పుడు తిన్నగాచూస్తాడో, నేను సుఖపడే యోగం యెప్పుడువున్నదోకాని, మీమూలంగా నేను బాధపడలేక చచ్చిపోచూ వున్నాను. యజ్ఞాలని పేరుచెప్పి యిప్పుడు వూరికే నో రెగుగనిమేకలను చంపుచారుకాని, పూర్వంవలె నరమేధయాగాలు వున్నా బాగా వుండును. యేమహారాజుకాళ్ళయినా పట్టుకుని, ముసలి తనంలో పడుచుపెళ్ళాలిని కట్టుకుని హింసపెట్టినపాపం రాకుండా ముసలివాళ్ళను యాగపశువులనుగా సమర్పించి పుణ్యలోకాలు కలిగే సదుపాయం చేస్తును.

వెంక—ఓసి పాపాత్మురాలా ! యెంతఘాత తలుచుకున్నావే ? యిలాగంటిదానవు నన్ను యెలాగైనా విషంపెట్టి చంపివేస్తావు. ఇఖ

నీతో యింట్లో వుండకూడదు. బ్రతికివుంటే బలుసుకూర యేరుకుని తినవచ్చును. నేను యీసంగతి రాజుగారితో మనవిచేసి నీకు శిక్ష వేయిస్తాను చూడు. (అని వీధిలోకి పరుగెత్తుచున్నాడు.)

లక్ష్మీ—(తనలో) ఈభయంచేతనైనా యీవాళ వీధిలోనికి పోయినాడు. ఇఖ సాయంకాలముదాకా యింటికి రాడు. తలదువ్వుకొని కొప్పు పెట్టుకొని యీరోజున నాలుగుఘడియలు క్తాస్తసుఖం అనుభవిస్తాను. (అని నిష్క్రమించుచున్నది.)

జ మీ దా రీ ధ ర్మ ఖ ర్చు.

ప్రదేశము — జమీన్ దారు వెంకటనివాంధరాయనింగారి యాస్థానము.

[దివాన్ తస్క-రాచార్యులుగారును, గుమస్తా జంబుకరావుగారును

ప్రవేశించుచున్నారు]

తస్క — ఏమయ్యా! గుమాస్తాగారూ! తెఖలన్నీ సిద్ధంగా వున్నవా? శ్రీరాజువారు యిప్పుడు తనిఖీచేస్తామన్నారు.

జంబు—రాజుగారుచేసే తనిఖీకి మనం భయపడనక్కర లేదండి యెలాగువున్నా దస్కతుచేస్తారు.

తస్క—అయితే మనం యీనెలలో ధర్మఖర్చుకింద అంతా యెంతఖర్చుపెట్టినామో జ్ఞాపకంవున్నదా?

జంబు—యెంతోలేదండి. చాలాపద్దులున్నవి. ఇందాకా వేరే కాగితంమీద బేరీజువేసిచూస్తే అరవైయేడువేల రూపాయల పదిహేడణాల పద్దెనిమిది పైసలు అయిందండి!

తస్క—మీరు అణాలూ పైసలూకూడా తెప్పించినారు యెలావచ్చిందయ్యా?

జంబు—ఆలావేస్తేనేకాని లెఖ్కులు చూచేవారికి నిజమైనవని నమ్మకంవుండదండి నాకు సంస్థానంలో ముప్పయియేళ్ల సర్వీసు వున్నది గనుక యెంతమాత్రము సంగేహపడడానికి అవకాశంలేకుండా అణాలూ పైసలూ సెంట్లూకూడా వేసి లెక్కలు నిరాక్షేపంగా వుంచుతాను.

తస్క—అణాలూ పైసలూయేమిటని శ్రీరాజావా రడిగితే యేమిచెప్పుతావు ?

జంబు—మనం ధర్మఖర్చుక్రింద వేసేటప్పుడు దాల్లోకొంచె మయినా ధర్మఖర్చు వుండవలెను. ఆఅణాలూ పైసలూ ముష్టివాళ్ళకు యీనెలలో యిచ్చినధర్మం అని చెప్పుతాను.

తస్క—ముష్టివాళ్ళకు యీనెలలో అంతఖర్చుఅయిందిటయ్యా చాలానేఅయింది. ఇది సంవత్సరంలో అయినఖర్చు కాదుకదా ? పోనియ్యండి. అయినదేమో అవనేఅయిందికాని ఇఖముందై నా విస్తారంఖర్చుకాకుండా జాగ్రత్తపెట్టండి. అయితే మొన్న నాయుడుగారికి మేజిస్ట్రేటు కేసులో యిచ్చినపద్దు చిథ్తాలో తగిలించా ?

జంబు—తగిలించండి. ఆలాగంటిఖర్చు నేను యెప్పుడై నా మరి చిపోతానా ? ఇందులో నాకు కొంచెం అన్యాయం జరిగింది. ప్రభువు వారి తరువాత మాకు తమరే ప్రభువులుగనుక మనవి చేసుకుంటాను. వెనుకటిదివానులు మాకు నూటికి ఫదిరూపాయలు యిప్పించడం మామూలండి. తమ రయిదేసిరూపాయల చొప్పుననే దయచేయించి నారు.

తస్క—ఇందులో తగాదాపెట్టకయ్యా. చిన్నపద్దు. ఇందులో మాకుమాత్రం యేమివున్నది ? మాకంతా ఇందులో మూడువేలేనా యింకా యేమైనా వున్నదా ? పెద్దపద్దువచ్చినప్పుడు మీరుకోరినప్ర

కారమే జరిగిస్తాములేండి

జంబు—చిత్తము చిత్తము. ఇందులో తమఅనుగ్రహం కావ
తెనుకానండి ముష్టిసొమ్ము నాకు సొమ్ము పాపనం కాదండి. రేపునా
కొడుకుకు పెళ్ళిచేసుకుంటానంటే ప్రభువువారితో మనవిచేసి తమరే
రెండువేలు పారవేయిస్తారు.

తస్క—సరేకాని ఇందులో మేజిస్ట్రేటునాయుడుగారికి ముట్టిం
దియెంతా? మీరు సొమ్ము పదిలంగా పంపించినారా? పంపించిన
సొమ్ముమాత్రమే చిత్తాలో వెయ్యలేదుకదా?

జంబు—లేదండి. అలావెయ్యడానికి నేనంత తెలివితక్కువ
వాణ్ణా? నాయుడుగారికి పంపించింది రెండువేల రూపాయలు.
అయ్యో! చిత్తాలో వేసింది అయిదువేలరూపాయలు. సరేకాని నాయు
డుగారు నూటికి రూపాయచొప్పున ఇచ్చినకమిషన్ ఇరవైరూపా
యలూ నాకు వెళుతుందా? సొమ్ముపట్టించుకొనిపోయిన భుజంగరా
వుపంతులుకు వెళుతుందాండి? పంతులాసొమ్ము తనకేవస్తుందికాని
దానిలో నాకేమీ ఇలాకా లేదని సొమ్ముపహరించి కావలిస్తే తమతో
చెప్పుకోమన్నాడండి.

తస్క—పోనిస్తూ. ఇరవైరూపాయలు వాడినే పుచ్చుకోనిస్తూ.
వాడికి యెప్పుడూ దొరకవుగదా?

జంబు—తమరు అలా సెలవియ్య కూడదండి. సొమ్ముకోసం
కాదుకానండి, వకసారి మనం వదిలిపెడితే ఇదేమామూలై రేపు
సొమ్ముపట్టించుకునివెళ్లే మరివకడుకూడా తనకేరావలెనంటాడు. ఇది
యెప్పుడూ హుజూర్ గుమాస్తాకే రావడం మామూలండి. అరుగో
శ్రీరాజావారు విజయం చేస్తూవున్నారు. తమరు లేచి నిలువవలె
నండి.

[క్రిందిచూపులు చూచుచు, ఒకచేతితో మీసము వడివేయుచు, రెండవచేతితో

బొజ్జనిమురుకొనుచు, శ్రీరాజావారు ప్రవేశించుచున్నారు]

రాజా—(కూగుచుండి) దివాంజీగారూ! లెఖలు సిద్ధంచేసినారా?

తస్క—మహాప్రభో! సిద్ధంచేసినానండి. యేలినవారు చిత్తగించి దస్కతు చేయ్యవలెనండి.

రాజా—మీరు చూచారోలేదోకాని ఇందాకా మన దోరపుంజు బహుబాగా పోట్లాడింది సుమండి.

తస్క—దివ్యంగా పోట్లాడుతుందండి. యెలాగా పోట్లాడకపోతే యేలినవారు దాన్ని మెచ్చుకుంటారా? ఇన్నిపుంజులు వున్నవికదాండి. దివాణంలో వక్క జబ్బుపుంజును కనపరచమనండి. నేను లక్షరూపాయలు పందెం వేస్తాను. ఇన్ని జమీదారీసంస్థానాలు వున్నవికానండి యేసంస్థానంలోనూ ఇటువంటి మంచిపుంజులు లేవండి. కోడిపంద్యాలసరదా అంటే తమదేకానండి మరివకరిది కాదు.

రాజా—మన జిల్లాకలక్టరుగారికి పెళ్ళాలు యెంతమందండి?

తస్క—వక్కరే నండి.

రాజా—మరి మన చెన్నపట్నంగవర్నరుగారికో?

తస్క — ఆయనకూ వక్కతే నని వింటాను. వాళ్ల శాస్త్రప్రకారం విస్తారమందిని చేసుకోరా దటండి. వాళ్ళకు యెంతవశ్యర్యం వున్నా అనుభవించడం వాళ్లచేత కాదండి! అంతరాజ్యం చేతికింద వున్నందుకు అనుభవించడానికి ఫదిమందిపెళ్ళాలు లేకపోతే, ఆసామ్యంతా యెందుకండి?

రాజా—మీ రన్నమాట నిజమే. బాగా ఆలోచించిచూస్తే మనశాస్త్రాలే బహుమంచివిగా కనపడుతూ వున్నవి. చూచినారా

మనశాస్త్రాలు యెంతమంది పెళ్ళాలి నయినా చేసుకోవడానికి అంగీకరిస్తవికదా? శ్రీకృష్ణమూర్తివారివలె పదహారువేలు కాకపోయినా పదహారుగురినయినా పెళ్ళాడవలె నని వున్నది.

తస్క—తమకోరిక అమోఘంగా సిద్ధిస్తుంది. సిద్ధనంకల్పులు యేలినవారు తలుచుకోవడమూ కాకపోవడమూ కూడానాండి? పదహారుగురింటికి ఇఖి యేడుగురేకదాండి తక్కువ? వారు పై సంవత్సరాల్లోగా పూర్తి అవుతారు.

రాజా — యేవీ వక్కసారి లెఖ్కులు తీసుకు రండి. జూదం ఆడుకోవలెను. అవతల రాజబంధువు లంతా కనిపెట్టుకు వుంటారు. జూదం రాజులకు ధర్మమే కాదండీ?

తస్క—చిత్తము. అది రాజులకు వుత్తమధర్మ మండి. అందు చేతనే పూర్వం ధర్మరాజులవారు, నలమహారాజుగారు, మొదలైన చక్రవర్తులంతా ఆడేవారు. తమదీ వారి ప్రభేనండి.

రాజా—ఈసంవత్సరం సర్కారు పేష్కషు పోగా మనసంస్థానం మీద యెంతలాభం వచ్చిందండీ? క్రిందటి నెలలో మీరు చెప్పినారు కాని పరాకుపడ్డాము.

తస్క—తమరు అలాగు పరాకుపడడమే ధర్మమండి. అది మహారాజచిహ్నము. అందుచేతనే వేత్రహస్తలు సంస్థానాలలో బహు పరాకని హెచ్చరిక చేస్తారు. మనసంస్థానంమీద సర్కారు పేష్కషు పోగా అయిదులక్షల డెబ్బయిమూడువేల నాలుగువందల రూపాయలు వచ్చినవండి. ఇదగో మొత్తం తమరు చిత్తగించవచ్చును.

రాజా—అక్కరలేదు. మనధర్మఖర్చులు యేవో వేగిరం చదవండి.

తస్క—చిత్తము. పదకొండో తారీఖున ధర్మఖర్చు ఖదివేలు.

రాజా—ఇది యేబాప తండీ ?

తస్క—గోపాలయ్యమీద మనం తీసుకువచ్చిన రెండుమూడు క్రిమినల్ కేసులలోనూ ముద్దాయికి శిక్ష వేయించడం నిమిత్తమై డిస్ట్రిక్ లెక్టరుగారికి ఇచ్చిన వండి.

రాజా — ఇందులో యెంతఖర్చు పెట్టినా ఖర్చు పెట్టవలసిందే. మరి ఇదివేలు ఖర్చుచేసి అయినా వాడికి శిక్ష వేయించండి. వాడు మనవూళ్ళో కాపురంచేస్తూ మనతో సమానంగా మేడ కట్టించుకొని తీసివెయ్యమంటే తీసివెయ్యడూ? కోర్టులోకూడా వ్యాజ్యాలు వేయించి వాడిపోగరు అణచండి. సాక్షులకూ, గుమాస్తాలకూ, ప్లీడర్లకూ మీ మనసువచ్చినట్టు ఖర్చు పెట్టండి.

తస్క—చిత్తము. వాడిల్లు అమ్మించి జయిలులోకి పంపించి యేలినవారివద్ద మొఖాసా పొందుతాను.

రాజా—ఈడిస్ట్రిక్ లెక్టరుకూ తహశీలుదారుకూ యేటా జతాలు మామూలు వున్నవి కదా? అది కాకుండా కేజీ వచ్చినప్పుడల్లా మళ్ళీ యింతసామ్మూ పుచ్చుకుంటాడా?

తస్క — ఇంతా మతింత పుచ్చుకుంటాడాండి? నేనుగనుక ఇక్కడికే చాలా తగ్గించినాను. డిస్ట్రిక్ లెక్టరుగారికి సబు మేజిస్ట్రేటుగారికి ఆఫీసులోవారికి యేటా ఇచ్చేమామూళ్ళు వున్నా కేజీ వచ్చినప్పుడు వేరే ఇవ్వక తప్ప దండి. తరువాతపద్దు చిత్తగిస్తారా?

రాజా—యేదో చదవండి.

తస్క — పదమూడో తారీఖున ధర్మఖర్చు మూడువేల రూపాయలు.

రాజా—ఇది యేమి టండీ?

తస్క—దివాణందాసీలూ లంపతాలూ తాగికోట్టుకొన్నప్పుడు

నబు మేజస్ట్రేటుగారికి తెలిసి పోలీసువారిని కేజు చెయ్యమంటే పైకి రాకుండా వుండడానికి చేసినదండి.

రాజా — సరే ఇది అవశ్యకమైనఖచ్చే. మన దివాణంలో దాసీలకూ ఖాసాలకూ అనమానం వస్తే మనకు వచ్చినట్టే. వాళ్లను తప్పించడానికి యేమివ్యయపెట్టినా పెట్టవచ్చును. పోలీసుఇన్ స్పెక్టరుకూ స్టేషనుఆఫీసరులకూ యీసంవత్సరం మామూళ్ళు పంపించివేసినారు కాదా? వాళ్ళతోమాత్రం యెప్పుడూ విరోధం పెట్టుకోకూడదు. తరువాతపద్దు చదవండి.

తస్క — పోలీసువారి మామూళ్ళు వెనుకనే పంపించివేసినా నండి. అది కాకుండా యీ కేజులో ఫక్తు ఫదివందలరూపాయలు వారికే యిచ్చినా నండి. తరువాతపద్దు పద్ధాలుగోతారీఖున ధర్మఖర్చు రెండు వేలరూపాయ లండి.

రాజా — ఇది యేమిటి ?

తస్క — పంటకాలవలోకి నీరు వదిలిపెట్టడానికి డెల్టాస్యూప, రింటెండెంటుగారికండి.

రాజా — సరే తరువాత ?

తస్క — పది హేనోతారీఖున ధర్మఖర్చు వెయ్యిరూపాయలు.

రాజా — ఇదో ?

తస్క — మనం నీలాద్రిరావుగారిమీద తెచ్చిన పదహారో నెంబరు అసలువ్యాజ్యంలో కోర్టు శిరస్తాదారుగారికి ఇచ్చినదండి.

రాజా — సరే. రహితులమీద మనం తెచ్చిన వ్యాజ్యాలలో యేమీ ఖర్చుపడలేదా ? అవి ప్రధానమైనవి. అందులో యెంతసొమ్మ యినా ఖర్చుపెట్టి రహితుగాడిదకొడుకులను సాధించండి.

తస్క — ఆపదు ముందు వున్నదండి. ఇరవై మూడోతారీఖున

ధర్మఖర్చు పదివేలు.

రాజా — సరే పద్దులన్నీ సరిగానేవుంటవి. మేము చూడనక్కరలేదు. మనకు ఈసంవత్సరంలో వచ్చిన ఆదాయంకాక యేమయినా ఋణంఅయిందేమో చూడండి.

తస్క — లక్షా యేభయివేలరూపాయలుమాత్రం కొత్తగా ఋణమయిందండి. ఖర్చు తగ్గించడానికి యేలినవారి సెలవుప్రకారం ఆస్థానంలోవున్న పండితులనందరినీ కిందటినెలలోనే తీసివేసినానండి. పెద్దబాటలోవున్న రాచూరిసత్రం తీసివేయించి పాత్రసామాను దివాణంలోకి తెప్పించినాను. సెలవైతే గరల్సుస్కూలు తీసివేయించడానికి వుత్తరవు చేయిస్తానండి.

రాజా — ఆడవాళ్ళకు చదువెందుకు? అది తప్పకుండా తీసివేయవలసిందే; కాని కలెక్టరుదొరగారు సిఫారసుచేసి పెట్టించడంచేత యీపని కొంచెం ఆలోచించి మరీచెయ్యవలెను. ఇందులో మ్యాష్టరులకు యెన్ని నెలలజీతాలు బాకీవున్నవి?

తస్క — ఈబాలికాపాఠశాలలోనూ సంస్థానంస్కూలులోనూ కూడా మాష్టరుకు ఆరు నెలలజీతాలు బాకీవున్నవి. మనవాళ్లకు ఇంగ్లీషుండుకు? ఈరెండుస్కూళ్ళూ సెలవయితే తీసివేయిస్తానండి.

రాజా — ముందు నెలలో ఆలోచింతాము. ఒకే! వెంకా! పాచికలు తీసుకురా వక్కాఆట వేతాము.

(అని లేచి వెళ్ళుచున్నారు.)

హిందూ వివాహములు.

ప్రదేశము—పాలుదొరగారి ఇల్లు.

[పాలుదొరగారును, మీరాసాహేబుగారును ప్రవేశించుచున్నారు.]

మీరా—దొరగారికి సలాం. తమరు యేమిటో చాలానేపటి నుంచి తలయెత్తకుండా వ్రాస్తూవున్నారు.

పాలు—సలాం—హిందూ వివాహాలనుగూరించి లెక్కెరు మాసాసయిటీలో చదవడానికి వ్రాస్తున్నాము. ఆలెక్కెరు యీసా యంకాలానికి కావలెనుగనుక, మీరు వచ్చినదిచూడకుండా వ్రాసు కుంటూవున్నాము. పార్డనుచెయ్యండి. ఈసబ్బకుమీద మనం డిస్కస్సు చేతాము. మీలో వివాహం అనగా యేమిటి?

మీరా—పెళ్ళిచేసుకున్నవాడూ పెళ్ళిచేసుకున్నదీ బ్రతికివు న్నంతకాలమూ వకరినివకరు మీరి తిరుగకుండా వుండడానికి చేసుకునే ఖరారు ?

పాలు—సరే మీరన్నట్టుగా అది వివాహంచేసుకునేవారు యిద్దరూ యావజ్జీవమూ వకరిని మీరి వకరు తిరుగకుండానూ వకరి కష్టసుఖములకు వకరుఅవుతూ యిద్దరూ కలిసి వక్కరుగా వుండేట్టు గానూ చేసుకున్న కంట్రాక్టు. అయితే కంట్రాక్టుకుయేమి ముఖ్యంగా వుండవలెనో మీరు చెప్పగలరా?

మీరా—చేసుకునేవాళ్ళు యిద్దరూ సమ్మతిపడవలెను. ఆలా సమ్మతిలేకుండా బలవంతపెట్టిచేస్తే యేఖరారూ చెల్లదు.

పాలు—వివాహంనాటికి ఆలాగంటినమ్మతి యివ్వడానికి శక్తి కలిగివుండడానికి వారు యుక్తవయస్సు వచ్చినవారుగా కూడా వుండ సక్కటలేదా?

మీరా—తప్పకుండా వుండవలెను. అలా లేకపోతే వివాహాలే కావు. భాంచోత్. బ్రాహ్మణులలో చేసే పెళ్ళిళ్ళు యేమి పెళ్ళిళ్ళండీ? వాటికంటే బొమ్మల పెళ్ళిళ్ళయినా మంచివే. పాలుదాగే పసిపిల్లలనూ బట్టవిప్పి వేసుకుతిరిగే పసిబాలుణ్ణి పల్లకీలో పెట్టి డుంయి డుంయిమని బాజాలతో వూరేగించి పెళ్ళిఅంటారు.

పాలు—ఆపిల్లల కప్పుడు పెళ్ళిఅంటే యేమో తెలియదు. బ్రాహ్మణ పెళ్ళిళ్ళు పురోహితుల డబ్బులాభానికేకాని వధూవరుల డేమానికేకాదు. పురోహితులు తమకూ అర్థం తెలియకుండా యేమేమో మంత్రాలుచదివి డబ్బు పుచ్చుకొని ఆపసిపిల్లలిని పొగవద్ద కూర్చో పెట్టి నాలుగుమాట్లు యిటూతిటూతిప్పి అది పెళ్ళిఅంటారు. వూళ్ళో వాళ్ళు అంతా పోగయి గారెలూబూరెలూ తిని బట్టలుకట్టుకుని కుర్ర వాళ్ళకొంపలు తీస్తారు. బొమ్మల పెళ్ళిళ్ళుచేస్తే యెవళ్ళకీ నష్టం లేదు. యీ పెళ్ళిళ్ళు పెద్దవాళ్ళు ముచ్చటకోసం చేస్తే, తరువాత పిల్లవాడిక యినా పిల్లదానికైనా మసూచికం వచ్చి కాళ్ళు పోయినా కళ్ళు పోయినా బాలరోగాలచేత యేదైనా ప్రాణభయం వచ్చినా తరువాత యిద్దరూ యేమిస్తారు. పిల్లవాడు చేస్తే పిల్లది వక్కరోజయినా సుఖం యెరగక పెద్దదైనతరువాత నానాబాధలూ పడుతూ కంకుతనము మొదలైన పాపాలకు లోబడి యెల్లకాలమూ పెళ్ళిచేసినవాళ్ళ జీవానికి వుసూరు మని యేడుస్తూవుంటుంది.

మీరా—హిందువులు తమ పెళ్ళిళ్లలో బిడ్డలను కోతులలాగూ చతుష్పాదజంతువులలాగూ చూస్తారు. పూర్వం బరోడామహారాజుగారి నైస మల్లారిరావుగారి కవారుగారు పావురాలకు అయిదురోజులూ పెళ్ళి చేసి, బ్రాహ్మణులచేత మంత్రాలు చెప్పించి, సంభావనలు యిచ్చి, విందులు చేయించి, వేలకొద్ది హాపాయలు ఖర్చుపెట్టి గొప్పవుత్సవం

చేసినారు. పెళ్ళి అయిన మూడోనాడే మొగపావురాన్ని పిల్లియెత్తుకు పోయినది. ఆ పెళ్ళిళ్ళకి యీ పిల్లల పెళ్ళిళ్ళకీ యేమీ భేదం లేదు.

పాలు — వక్క మల్లారిరావుగారయకవారు మాత్రమే కాదు ఇలాగంటి పిచ్చి పెళ్ళిళ్ళు చేసింది. నవద్వీపపురాజయిన యీశ్వరచంద్రుడనే ఆయన కోతులకు యధావిధిగా మంత్రాలతో పెళ్ళి చేయించి లక్షరూపాయలు ఖర్చుపెట్టిననంగతి మీరు న్యూస్పేపర్లలో చదువలేదా?

మీరా — చదివినాను. వారు వివాహాలు చేసిన కోతులకూ పావురాలకూ వున్న వివేకమైనా యిటువంటి మహారాజులకు వున్నట్టు కనపడదు. ఇదంతా బ్రాహ్మలు డబ్బు లాగడానికి ప్రజలను మూఢులను చేసి పన్నిన యంత్రము. ఇలాగంటి పాడు వివాహాలు హిందువులలో శానా వున్నవి. వుత్తరహిందూస్థానములో డబ్బువున్న విధవలు వుంటే వాళ్ళవద్ద డబ్బు లాగడానికి వెధవలయిళ్లలో వుండే తులసిమొక్కను బ్రాహ్మణికి యిచ్చి వివాహంచేయించి, అది మొదలుకుని ఆ బ్రాహ్మణుని అల్లుళ్లలాగు చూపిస్తూ ఆడబ్బంతా వాళ్లకు కట్టిపెట్టిస్తారు.

పాలు — ఇలా చెయ్యడం మొగవాళ్లకు మాత్రమే కాకుండా విస్తారం డబ్బు యిచ్చుకోలేని కులీన బ్రాహ్మలు స్త్రీలకు కూడా చేస్తారు. వివాహం కాకమునుపే బ్రాహ్మణస్త్రీ సమర్థాడితే కులంవాడు గంగలో దిగవలెనని దాన్ని తప్పించుకోవడానికి వారు తమకొమార్తెను అరిటి చెట్లకూ సాలిగ్రామాలకూ యిచ్చి వివాహంచేసి ఆపద తప్పించుకుంటారు.

మీరా — హిందువుల అభిప్రాయప్రకారం అరిటిచెట్లు ఆడవో మొగవో నాకు తెలియకుండా వున్నది. ఆడవాళ్లకు కదలివివాహాలు చేసినట్టే మొగవాళ్లకు కూడా మూడో పెళ్ళికి అరిటిచెట్టునే వివాహం

చేస్తారు. అరిటిచెట్టుకు వివాహం చేస్తే దోషం పోయేట్టయితే, బ్రాహ్మలు చిన్నపిల్లలగొంతుకలు కొయ్యడంకంటే ముందుగా అరిటి చెట్టుకు వివాహం చేసి తరువాత రజస్వలైనతరువాత వారి యిష్టం వచ్చినవాళ్ళకు వివాహం చేసుకునేట్టట్టు చెయ్యరాదా?

పాలు---చేస్తే బాగానే వుండును. నాకు యీవుపాయం తోచలేదు. ఈసంగతి నేను యీరోజు లెక్కరులో వ్రాస్తాను. మీరుకూడా వస్తారుకాదా? ఈదేశంలో యింకా యెన్నిచిత్రమైనవివాహాలు వున్నవనుకున్నారు? బోగంవాళ్ళను దేవుడిగుళ్ళలో వుండేరాతిదేనతలకు వివాహం చేసి వాళ్లను కన్నవాడితోనూ రంకుతనం చెయ్యడానికి పూరిమీద వదిలిపెడుతారు. వ్యభిచారం వీళ్లకు కులవృత్తి కావడంచేత నయస్సులో వుండేసంసారులు వీళ్ళవలలోపడి మాణిక్యంవంటిపెళ్లాలను వదిలిపెట్టి యిల్లూ వళ్ళూ గుల్లచేసుకుని నిష్కారణంగా పాడవుతారు. ఆలోచిస్తే యిటువంటి పాడువివాహాలు యెన్నయినా వున్నవి. రావి చెట్లకూ వేపచెట్లకూ వివాహాలు చెయ్యడం మీరు మొన్న చూచినారుగదా? ఇవన్నీ నాలెక్కరులో వ్రాస్తాను. తరువాత విందురుగాని యిప్పుడు నాకు లెక్కరు వ్రాసుకోవడానికి సెలవు యిస్తారా?

మీరా---సలాం. మీంపని చూచుకోండి. రేపువ్రదయం వచ్చి మీతో మాట్లాడవలసినసంగతి మాట్లాడుతాను.

(అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

వి నా య క చ తు థి.

[వెంకటాశ్రమపంతులుగారును, రామనాథరావుగారును, శేషచాట్యులుగారును

ప్రవేశించుచున్నారు.]

రామ—ఏమండీ పంతులుగారూ నిన్న వినాయకుడిచవితి గదా మీరు విఘ్నేశ్వరపూజ చేసుకున్నారా?

వెంక—ఏమిటో యిటూ అటూ చేసినాము. కానికాలాలు వచ్చినవి. యిప్పుడు దేవుళ్ళమహిమా విస్తారంగా కనపడడం లేదు.

రామ — మీరు యేమివిఘ్నాలు పోవలెనని పూజచేసినారయ్యా? మీ లంచాలకు విఘ్నం లేకుండా యెల్ల కాలమూ అవిచ్చిన్నంగా సాగిరావడానికి చేసినారా?

వెంక—ఓర్వలేనిముండాకొడుకులకుమల్లే మీరూ లంచాలు లంచాలు అంటారు. కార్యంచేసి వాళ్ళు సంతోషించి నాలుగుడబ్బులు యిస్తే పుచ్చుకుంటే యేమిదోషము? ఇదియేమి కన్నాలు వెయ్యడమా? రండావివాహాలు చేసుకోవడమా? ఏమి అకార్యకరణము? మనం స్వతంత్రంగా చేసేటప్పుడు పుచ్చుకుంటే తప్పితంగాని పయిని పనిచేసే వాడు దొర అయినప్పుడు వాక్సహాయం చేసి లాభం పొందితే యేమి తప్పు? పుచ్చుకోవడం చేతగాని అప్రయోజకపు ముండాకొడుకులు ప్రయోజకులను చూచి వోర్వలేక కళ్ళల్లో నిప్పులు పోసుకుంటారు.

రామ—విస్తారం కోపంచెయ్యకండి. కొత్తరకంవాళ్ళముందర లంచాలు పుచ్చుకునేవాళ్ళను దూషిస్తూ మీరూ శ్రీరంగనీతులే సెల విస్తారే! మనలోమాట అడుగుతానుగాని కోపం చెయ్యక మీరు స్వతంత్రపుపనిలో వున్నప్పుడుమాత్రము లంచాలు మానివేసి మహా మడిగట్లుకొనివున్నారా?

వెంక—వక్కజమిందార్ల దగ్గరతప్ప నేను యెక్కడా వక్క-
దమ్మిడీ పుచ్చుకోలేదు. ఆజమిందార్ల వద్దనైనా మూడువేలూ నాలు-
గువేలూ అయిదువేలూ లాటుగా కొట్టివేస్తూవచ్చినానుగాని చిల్లర
యెంగిలిపద్దులకెప్పుడూ ఆశ పడలేదు. పెట్టెలనిండా ధనం మూలుగు-
తూవళ్ళుకొవ్వివున్నారు. వాళ్ళవద్ద ఫదివేలులాగితే వాళ్ళఅమిశ్వర్యా
నికేమయినా లోటు వస్తుందా యేమిటి? అదియేమోకాని యిప్పటి
కారు యింగ్లీషుచదువుకున్న వాళ్ళు వుద్యోగస్థులు ప్రయోజకులయి
సంపాదించి పెళ్ళాలకు నగలు పెట్టుకున్నా బిడ్డలకు నగలు పెట్టుకున్నా
మంచియిల్లుకట్టుకున్నా చూచి వోర్వలేకండి. మేమూ ఇంగ్లీషుచదు-
వుకున్నవాళ్ళ మేకదాండి? మాకాలపువాళ్ళల్లో యిటువంటి వోర్వ
లేనితనమూ ఫితురీకోరుతనమూ యేమీలేకండి. వాళ్ళవోర్వలేని
తనంచూచే దైవం యిప్పటివాళ్ళకు యెంతగొప్పవుద్యోగాలుచేసినా
అప్పులలోమునిగి యేడుస్తూవుండేటట్టు చేస్తూవున్నాడు. కాస్తలేసి
వాళ్ళు బియ్యేలు ప్యాసై వుద్యోగాలలోకి వచ్చి వుద్యోగాలవఖరే
చెడగొట్టివేస్తూవున్నారు. వీళ్ళను చూస్తే మూలనున్న ముసలముండ
లేవదు. మావంటివాళ్ళం కొందరం వుండబట్టి యీవుద్యోగాలకయినా
కొంతమట్టుకు పూర్వపురస్కీ గౌరవమూ నిలుపుతూవున్నాముకాని
మాతరువాతవచ్చేవాళ్ళ కాలంలోఅదీ పోతుంది.

రామ—అందుచేతనే మీరు సాధ్యమైనంతవరకు పెద్దపరీక్షల
నిచ్చినవారిని దరికి చేరకుండా తరిమివేస్తూ మీభంధువులకే వుద్యో-
గాలు యిప్పిస్తూ వున్నారు. ఇంకాపండుగువిశేషాలు యేమైనావుంటే
సెలవియ్యండి.

వెంక—విశేషాలు యేమి వున్నవి? రాత్రి కుర్రముండాకొడు-
కులు యెవళ్ళోకాని మాయంటిమీద బెడ్డలు వేసినారండీ.

రామ—వినాయకుడిచవితినాటిరాత్రి ఇల్లమీద రాళ్ళు వేసి యెన్నితిట్లుతించే అంతపుణ్యమట ! చూచినాడా యీమూర్ఖత ?

వెంక—మనం అలాదూషించరాదు. ఏమీ పుణ్యం లేకపోతే మనపెద్దలు యిటువంటి ఆచారం అంగీకరించరు. మేమూ మంచిన్న తనంలో దీపాలు పెట్టగానే వడినిండా రాళ్ళుకట్టుకుని బయలుదేరి వీధివీధి తిరిగి ప్రతియింటిమీదా రాళ్ళువేసి చెడతిట్లుతినేవాళ్లము. ఆరాత్రి తిన్నతిట్లన్నీ అన్ని ఆశీర్వచనాలేకాని అవి తిట్లుకావు.

రామ—మీరు యేమిచెప్పినా రాళ్ళు వెయ్యడం చాలాతప్పి తం. వాకానొకప్పుడు రాళ్లు పిల్లలకూ ఆడవాళ్లకు తగిలి చాలాఅపాయం చేస్తవి ; ఇల్లమీద పెంకులన్నీ చితికి పోతవి. ఈదురాచారం యెలాగైనా మానిపించవలసిందే.

వెంక—పోనియ్యండి. దీనిమాట యెలాగువున్నా గుమ్మాల ముందుర పల్లెరుకాయలు వెయ్యడంలోమాత్రం యేమీ హాని లేదు. మేము మూడునాలుగురోజులకు పండుగ వస్తుందనగానే బయలుదేరి డొంకలన్నీ తిరిగి వొక్కొక్కడు రెండేసిగంపలు మూడేసిగంపలు పల్లెరుకాయలు పోగుచేసి గుమ్మాలవద్ద పోనేవాళ్లము. ఇంట్లో పడు కున్నవాళ్లు తెల్లవారిగట్ల చీకట్లో అల్పాచమానానికి లేచివచ్చి యెరక్క కాలువేసి కసుక్కున గుచ్చుకున్నప్పుడు నొప్పిపెట్టి మూలుగుతూ వుంటే యెంతతమాషాగావుండేదనుకున్నారు ? మేము యెవళ్ల గుమ్మాలవద్ద మానినా భోగంవాళ్ల ఇల్లముందుమాత్రము తప్పకుండా కావలసినన్ని పల్లెరుకాయలు పోసి వచ్చేవాళ్లము. ఇది మంచిపని అంటారా కాదంటారా ?

రామ—మొదట మీరుచెప్పినదెంతమంచిపనిో ఇదీఅంతే మంచిపని. ఇతరులు ముళ్ళగుచ్చుకుని బాధపడి యేడుస్తూవుంటే మీరు

వినోదంగా వుంటుందండీ ! ఇతరులను యేడిపించి లంచాలు పుచ్చుకుని తాము సంతోషిస్తూవుండేవాళ్లకు యిదీ అలాగే వుంటుంది—ఏమండీ శేషాచార్యుగారూ ! బెల్లంకొట్టినరాయిలాగు మీరు మాట్లాడక వూరుకుంటారేమి ?

శేష—పంతులుగారు అక్రమమైనమాట చెపుతారా ? వారెప్పుడూ మంచిదే సెలవిస్తారు. మీరు చెప్పినమాటా బొత్తిగా కొట్టి వెయ్యరాదు. అదీ కొంచెం ఆలోచించవలసిందే.

రామ—మీరు పంతులుగారి తాబేదార్లయినందుకు తగినట్టుగానే చెప్పినారు. పంతులుగారూ ? మీరు శిష్యుణ్ణి బహుబాగా తరబీతుచేసినారండీ. నిన్నరాత్రి మబ్బువేసింది. చంద్రుడు కనపడ్డాడో లేదో కనిపెట్టినారా ?

వెంక—నిన్నరాత్రి నేను దీపాలు పెట్టకముందే భోంచేసి గదిలో ప్రవేశించి చంద్రుడు కనపడిపోతాడేమో అనేభయంచేత అల్పాచమానానికైనా యివతలకు వచ్చినానుకాను. నేనైతే మధ్యాహ్నమే భాగవతం చదివించి అక్షింతలు వేసుకున్నానుగాని యెందుకైనా మంచిదని గదిలోనుంచి కదలలేదు. పాలముంతలో చంద్రుడు కనపడి స్వామివారంతటివారికీకూడా నీలాపనింద వచ్చినప్పుడు మనకు యెక్కడ తప్పుతుంది ? వారంటే సమర్థులుగనుక యెన్నో తంటాలు పడి వచ్చిన నిందను పోగొట్టుకున్నారుగాని మేము యెక్కడపోగొట్టుకోగలము ? యేమీలేకుండా లంచాలు పుచ్చుకుంటామని యీవచ్చిన నిందలే చాలును. చంద్రుణ్ణి చూచికూడా యింకా లేనిపోనినిందలు యెందుకు ? నాకు తెలియక అడుగుతాను కానండి లంచాలుయిచ్చిన వాళ్ళూ పుచ్చుకున్న వాళ్ళూవుండగా మధ్య వీళ్ళయేడవడం యెందుకండీ ? వాళ్లు యిలాగు యేడవడంవల్ల వాళ్ళకళ్లపెత్తపునీళ్ళు పోతవే

కాని మాకు యేమీ లోపం రాదు.

రామ — మీమీద యేదైనా కేజు వచ్చి రుజువుపడేదాకా మీరు మహారాజులవలె వుంటారు. పూర్వం శిరస్తాదారీలు చేసినవాళ్ళూ తహశీలుదారీలు చేసినవాళ్ళూ యెంతమంది జయిలులోకి వెళ్లినారు కారు? దొంగతనాలు కొన్ని బయలుపడకుండా దాగి దొంగలుభాగ్యం అనుభవిస్తూవున్నట్టే లంచాలు పుచ్చుకునేవాళ్ళూ కొందరు ధనవంతులై గర్వపడుతూ వుంటారు.

వెంక — మీరు దొంగతనంతో పోలుస్తూ వున్నాడు. వుద్యోగ ధర్మాన్నిపట్టి సంపాదించుకొనేదానికి దొంగతనానికి సాపత్యమండీ? మీరు స్నేహితులు గనుక వూరుకున్నాను కానండి మరివకరు యీమాట అంటే యేమి చేస్తునో.

రామ — మీరు యేమి చేయించడానికై న సమర్థులు అధికారం చేతిలో వున్నది. మామీద దొంగఛార్జీ తీసుకురమ్మన్నా తీసుకువస్తారు. మీరు యిలాగంటి కపటోపాయాలచేతయవరినై నావంచించవలెనుగాని రుజుమార్గంగా యెవరినీ యేమీ చెయ్యలేరు. దొంగతనానికి దీనికి కొంచెంభేదం వున్నది డబ్బు హరించడము దీనికి దానికి సమమేకాని వాళ్ళు రాత్రిళ్లు యజమానులు యెరగకుండా యేమరించి యెత్తుకు పోతారు; వీళ్ళు పట్టపగలు సొమ్ముగలవాళ్ళ చేతనే సొమ్ము తెప్పించి వొళ్ళో వేసుకుంటారు. ఆదొంగలినై నా తప్పించుకోవడానికి వీలు వున్నదికాని యీపగటిదొంగలనుంచి తప్పించుకోవడానికి వీలు లేదు. దొంగతనంతో పోల్చడానికి మీకు సరిపోకపోతే బండెపోటుదొంగ తనంతో పోల్చవచ్చును. అప్పుడు దానికి దీనికి ఆ ట్టే భేదం వుండదు. అదీ యివ్వకపోతే అపాయం చేస్తామని బెదరించి పుచ్చుకోవడమే యిదీ యివ్వకపోతే హానిచేస్తామని బెదరించి పుచ్చుకోవడమే. నా

మాటలు వింటే మీకు కోపం వస్తూవున్నట్టు మీ ముఖచర్యవల్ల కనపడుతూ వున్నది. ఎంతన్నేహితుడైనా వుద్యోగస్థుణ్ణి చూస్తే జడుస్తూ వుండవలెను. మీరు రాత్రి చంద్రుణ్ణి చూడకుండానూ, అక్షింతలు వేసుకుని విఘ్నేశ్వరుడికి వుదరంపూజా మొదలైనవి చేసి వుండ్రాళ్ళు పోసిన్నీ మీరు జాగ్రతపడ్డారు గనుక ఆమహానుభావుని బాసకడుపున్నూ, చేటచెవులున్నూ, వంకరతొండమున్నూ, వంటి కొమ్మున్నూ, యెలక వాహనమున్నూ, మీకు యేలపాయమూ రాకుండా రక్షించుచుగాక ! నేను సెలవు పుచ్చుకుంటాను.

మొక — మంచిది వెళ్ళి రండి. మన మనుకున్నమాటలు పేపరు వాళ్లతో చెప్పేరు సుమండీ. (అని వెళ్లు చున్నారు.)

అంత్యపుష్కరమాహాత్మ్యము.

[అప్పావధానులుగారును, రామసోమయాజులుగారును, భీమరాజుపంతులుగారును ప్రవేశించు చున్నారు.]

అప్పా — ఏమండి పంతులుగారు స్నానానికి విజయంచేసినారా? దయచెయ్యండి పుణ్యకాలం మించిపోతుంది.

భీమ — స్నానానికి తొండర లేదు లెండి. మీరు మీదస్తు చేసుకుంటూ వుండండి. మా ఆడంగులబండివచ్చినతరువాత మేము వస్తాము.

అప్పా — రామసోమయాజులుగారూ ? మీరు దయచేస్తారా పుష్కరమాహాత్మ్యం చూచినారా గోదావరి యెలాగు పుష్కరంగా వచ్చిందో.

రామ — నేను పంతులుగారితోనే వస్తాను. వెనకాల మా బంధువులుకూడా వస్తూ వున్నారు. వారు వచ్చిందాకా నేను రాను.

అప్ప—అలాగైతే నేను నెలపు పుచ్చుకొని యీ రేవులో మీ వ్రభయలకోసమూ కనిపెట్టుకొని వుంటాను. నన్ను పిలవడం మరిచిపోయేకు సుమండీ? (అని వెళ్ళి చున్నాడు.)

భీమ—మీరు బంధువులంటే జ్ఞాపకం వచ్చింది. ఈ బంధువుల బాధ పడలేక యీవూరు విడిచి లేచిపోదామని బుద్ధివుడుతూ వున్నది. నాకు తాలూకాకచేరీలో నెలకు పదియేనురూపాయలుజీతం వస్తుంది. మహాదొరికితే పైగా ఫది దొరికేను ఫదిహేకు దొరికేనుకాని అంత కంటే మెక్కువ దొరకవు. మాది పదిమందిగలకుటుంబము. మాకు వచ్చేది యీపట్నవాసంలో తిన్నగా తిండికే చాలదు. అటువంటి స్థితిలో రోజూ నలుగురూ అయిదుగురూ కోర్టుసాక్ష్యాలనిమిత్తం వచ్చి బంధువులమని యింటిమీద వచ్చి కూర్చుంటారు. వాళ్ళకు తెలియ వలెనుకాని మొఖమాటం లేకుండా వచ్చినవాళ్ళను యెలాగు పొమ్మనను? వాళ్ళ బంధుత్వం కాల! యెలాగంటి బంధువులో నాకు తెలియదు. నొకడు మా మేనమామగారి సవిత్రత్తికి వక వేలువిడిచిన పినతల్లి మనమడిని అంటాడు. ఇంకొకడు మా సవతి ముత్తవతల్లి మేనమామ గారి పెంపుడుకొడుకు మునిమనమడికి తోడల్లున్నాంటాడు. ఇలాగు ఫదితరాలనుంచి బంధుత్వాలు తెలుపుకొనివచ్చే గాడిదెకొడుకులు తాము వంటరిగానైనా రాకుండా తమతోకూడా దొంగసాక్ష్యాలకు వచ్చేవాళ్ళను నలుగురిని యింటిమీద తెచ్చి కూర్చోపెడుతారు. మేము ఋణమో భణమోచేసి డబ్బుతేవడం వకయెత్తూ ఆడవాళ్ళు చాకిరీచెయ్యడం వకయెత్తుగావున్నది. మా ఆడవాళ్ళు వీళ్ళందరికీ వంట చేసిపెట్టలేకనూ స్నానాలుచెయ్యలేకనూ చచ్చిపోతూవున్నారు. మీరు వైదీకులుగనుక అదృష్టమంతులు. మీకు యిటువంటి చుట్టూల బాధ లేదు. వకనాడు యెవ్వరైనా నలుగురు చుట్టూలు వచ్చినా వాళ్ళను

తీసుకుని మీరుకూడా యేసత్రములో క్తానా బయలుదేరుతారు.
మీలోనైనా తాత్కాలికపున్నవారికి యీ బాధకాలుగాని మీకు
లేవు.

రామ—మీరు పయనివుండి ఆలాగే అనుకున్నారు. బంధు
వులతో మేము పడేపాట్లు దేముడికి యెరికె. మద్దెలవచ్చి రోలుతో
మొట్ట పెట్టుకున్నట్టు మాదుఃఖము మేము యెసరితో మొట్ట పెట్టు
కోము? మీ రన్నట్టు ఇప్పుడాసత్రాలూ విశేషంగా లేవు. జమీదార్
రులుకూడా సత్రాలు యెత్తివేస్తూవున్నారు. వున్న రెండుమూడు
సత్రాలలోనైనా ఆవేశకు మూడురూములకు అరదేశికి పరదేశికి
వక్కమాటు నాలుగుమెతుకులు వేస్తారేకాని గ్రామంలో వారికి
యెవరూ పెట్టరు. మాయిశ్శకు మీకంటే యెక్కువబంధువులు వస్తారు.
మీబంధువులైనా యేపట్టుగుడ్డకట్టుకునివండి నాలుగుమెతుకులు విస్త
ట్లోవేసినా తిని లేచిపోతారుగాని మావాళ్ళు స్వహస్తపాలకులమనీ
నైశ్వదేవపరులమనీ శ్రోత్రియులమని ఆహితాగ్నులమనీ సకలమైన
యాతనలూ పెడుతారు. ఎక్కొక్కడు వచ్చి గోముఖంలో చెయ్యి
దూర్చుకొని దర్భాసనంమీద ముక్కుమూసుకుని కూర్చున్నాడంటే
యింట్లో వున్నవాళ్లందరూ మూడురూముల దాకా మెతుకులు
దొరకక మాడి చావడమే కాకుండా ఆడవాళ్ళు ప్రొద్దున్ననగా
మడికట్టుకుని పొయికాడ కూర్చుండి యీలోగా కడుపుబ్బుకునివచ్చి
పదిస్తానాలు చేస్తారు, మావాళ్ళచాదస్తం కాలిపోను మీలోమల్ల
మీలోకంతస్తానాలు పనికిరావు. ఇంతమందిని చూస్తారుగదా
మానైదీకంలో వున్నవాడిలో చక్కగా తలదువ్వుకుని కొప్పుపెట్టుకుని
వున్న ముత్తైదును మీరు యెప్పుడైనా చూచినారేమో చెప్పండి.
పట్టుమంటే మాయిశ్శకువచ్చినంతమంది బంధువులు మీయిండ్లకు

రానేరాను. రాచకార్యమో యేదో వుంటేనేకాని మీయిళ్లకు చుట్టా
లురారుకాని మాయిళ్లకై తేనో కోర్టుసాక్ష్యాలుకే. కాకుండా యీవూ
ల్లోయెవళ్లయింట్లో యేశుభకార్యమైనా అశుభకార్యమైనా ఫదామడల
నుంచి సంభావనల నిమిత్తం బాహులు పరుగెత్తుకునివచ్చి తిండికి
బంధువులయిళ్లమీద కూర్చుంటారు. ఈపట్నవాసంలో యేగొల్ల
వాళ్ల యింట్లోనో యేకోమటి వాళ్లయింట్లోనో ప్రతిరోజూయేదైనా
శుభకార్యమో అశుభకార్యమో అవతూనే వుంటుంది. అదంతా
యెందుకుకానండి యీపుష్కరాలలో డబ్బునిమిత్తంవచ్చి తమ డబ్బు
మూటకట్టుకుంచూ యెంతమంది బంధువులున్నారో మా యింటికి
వచ్చి మీరు నక్కపర్యాయం చిత్తగించండి. మాయింట్లో యిప్పుడు
కాలుపెట్టడానికి యెడములేదు. వీరు యీపన్నెండురోజులూ వుండే
వారేకాని యీలోపుగా వదిలిపోరు.

భీమ—మీకంతబాధగా వుంటే వెళ్ళిపోమ్మని వారితో మొఖ
మాటం లేకుండా చెప్పివెయ్యరాదా ?

రామ—మీరు మాత్రం యెందుకుచెప్పరాదు ?

భీమ—అవును మనం చెప్పడం బహుకష్టం. వకరియింటిమీద
పడితినేవాళ్లు వాళ్ళకు జ్ఞానంవుండవలెనుగాని మనం యెట్లాగుచెప్పము?

రామ.—ఋణాలుచేసి పెట్టలేక బాధపడుతూవుండేవాళ్ళం
మనమే కాస్తచెప్పలేకపోతే డబ్బుఖర్చు అక్కరలేకుండా తేరగా
నుఖభోజనం చేస్తూవుండేవాళ్ళకు లేచిపోవడానికి వాళ్ల కేమిపట్టింది ;
మొఖమాటం మనను విడవకుండా వున్నంతవరకు మనం యిలాయేడు
స్తూవుండవలసిందే.

భీమ—అరుగో మావాళ్లువస్తూవున్నారు. ఇఖి మనం స్నానా
నకు వెళుదాము.

రామ—ఆడంగులువున్నారు. మీరు బహుజాగ్రత్తగా నీటిలో దిగవలెను నుమండి. నిన్న వకతూర్పుబ్రాహ్మణుడు పాపం నిష్కారణంగా స్నానం చెయ్యబోయి యిట్టేచచ్చిపోయినాడు. పలుగుముండా వాళ్ళు మూక సందట్లో తోసివేస్తారు. సంభావననిమిత్తమై బ్రాహ్మణులు మీదపడ్డప్పుడూ అప్పుడూ మీరు పరాకుగా వుండకూడదు.

భీమ—పాపం. ఆ బ్రాహ్మణివిషయంలో మోక్షానికి వస్తే మొసలి యెత్తుకుపోయిందన్న సామెత నిజం అయింది. ఆయనకు ముప్పు యియేళ్ళువున్నవట! పాపం భార్యకూడా దగ్గర వుండి మునిగిపోతూ వుండగా చూస్తూ నేయున్నదట! మనవాళ్ళు యిటువంటి యాత్రలు పుణ్యమని చెప్పడమేకాని నాకుచూస్తే నాలుగుడబ్బులు వదలడమూ బాధపడడమూతప్ప మరియేమీ పుణ్యం కనపడదు. ఈపుష్కరాలకు యెవరైనా గొప్పవారు వచ్చినారండీ?

రామ—నాకు యెనరూ కనపడలేదండీ. మరిడిఅమ్మవారు గొప్పామె వస్తుందని చెప్పినారుకానండి ఆమెవచ్చినజాడ ఇంకా తెలియలేదు. వస్తేమాత్రం యీవచ్చినవాళ్ళను చాలామందిని తీసుకుపోకుండాపోదు. ఆమె ప్రత్యక్షముక్తిదేవత. వేశకు తిండిలేకుండా యేచెట్టుకిందనో పచ్చిపులుసూ మెతుకులూ తిని. వానలలో తడిసి, ముక్తికోరి బహుదూరాన్నుంచి వచ్చినవారిని అనేకమందిని ఆమె స్వర్గానికి పంపించకుండా మానదు.

భీమ—ఆమె యీమాట యిక్కడకు వచ్చేటట్టు కనపడలేదు. ఇప్పుడు కృష్ణపుష్కరాలు ఆరంభమట? అక్కడకు విజయంచేస్తుందని విన్నాను. ఇంతకూ ఆమెచిత్తము. ఇంతమంది రావడంచేత మన వ్రాళ్ళో ఇప్పుడు పేడబొమ్మలకూ చెడిపోయిన పాతమిఠాయికీ, పండి ఫండని అరటికాయలకూ, అమ్ముడుపోకుండా నిలవవున్న పాతరవికల

గుడ్డలకూ, గొప్పమృత్యువువచ్చినది. పూళ్ల పూళ్ల నుంచివచ్చిన తుప్ప
తలము తెదులు పై వస్తువులను వేటినిజూచినా బ్రతుకనియ్యడం లేదు.

రామ — తమకు విన్నారేమో యీ పుష్కరమహాత్యం నాకు
కాస్త సెల విస్తారం.

భీమ — నేను యేమహాత్యకూ వినలేదు. ప్రత్యక్షంగా కనపడే
మహాత్యం చెపుతాను కావలిస్తే వినండి. మనపూళ్ళో వోడ్డులుమూకలు
మూకలుగా వచ్చి మురికిగుడ్డలతో మ.లగడంచేత గోదావరి జడ్డుతేరి
నల్లగా యమునానది అవుతూ వున్నది; నీరు కాసులు పట్టే బ్రాహ్మణులకు
ధనలాభం కలుగుతూ వున్నది; మ్యునిసిపల్ వారికి కావలసినంత పెంట
భాగ్యం కలుగుతూ వున్నది; వీధులన్నిటికీ చిన్న కాలువలతో ముక్కు
మూసుకోవలసిన పరిమళం యెక్కువవుతూ వున్నది; బళ్ళు విస్తారం
వస్తూ పోతూ వుండడంచేత టోలుకంట్రాక్టర్లకు సంతోషం యెక్కు
వవుతూ వున్నది; బజారులో వస్తువులు ప్రియం కానడంచేత పేదలకు
సంతోషం. తక్కువవుతూ వున్నది. ఇదే నాకు తెలిసిన పుష్కర
మహాత్యం. మీకొమారుడికి వ్రద్దోగం అయినప్పటినుంచీ మీరు
సంభావనకు వెళ్లడం లేదు కాబోలును.

రామ — వెళితే మావాడికి కోపంగా వుంటుందని మాని
వేసినాను. అడుగో అప్పావధానులు మళ్ళీ వస్తూ వున్నాడు, స్నానానికి
వెళుదాము రండి. మీవాళ్లూ వచ్చినారు. (అని వెళ్లుచున్నారు.)

[కరణము రామయ్యగారును, కాపులదొరయ్యయు, మునిస్వామియు,

వీరాస్వామియు ప్రవేశించు చున్నారు.]

కర—దొరయ్యా! నీవు గ్రామానికి మునసపువు అయివుండీ
తవ్వల తాతయ్యగాడివద్ద నాలుగురూపాయలు వసూలు చెయ్యలేక
పోయినావు గదా?

దొర—బండముండాకొడుకు యివ్వకపోతే నే నేమి సెయ్య
నండీ? అన్నీ యిప్పుడే వచ్చినవి. అవతలగ్రామంలో దస్తుచేసి డెల్టా
స్వ్యాపరింటెండెంటుమొఖాన్ని పోస్తేనేకాని పొలాలలోకి వక్కచుక్క
నీరు రాదు. ఇవతల జమాబందీఖర్చులకు దస్తు చెయ్యవలెను. గోరు
చుట్టుమీద రోకటిపోటు పడ్డట్టు సర్కారుకి స్తీకూడా యిప్పుడే వచ్చింది.

కర—వీరాస్వామీ! నీవు డెల్టాస్వ్యాపరింటెండెంటుగారివద్దకు
పోయి యిప్పుడు జమాబందీతోందరవచ్చింది, యీతోందర అణిగిందాకా
నెలదినాలు వోషిక చేస్తే సొమ్ము దాఖలు చేసుకుంటాము, యీలోపుగా
నీరు వదిలిపెట్టుమని అడగ తేకపోయినా వోయి!

వీరా — యెవరివద్దనైనా పనికివస్తుందికాని ఆ మారాజువద్ద
ఆపప్పుడుకదు. చిల్లిగవ్వ తక్కువకాకుండా సొమ్ము అక్కడపెట్టి మరీ
మాటాడ మంటాడు. నిరుడుసరివత్సరం మామూలులో వక్కరూపాయి
తక్కువవచ్చిందని నేను మళ్ళీ పూరికి వచ్చి పట్టుకువెళ్లి యిచ్చిందాకా
చేలు యెండిపోయినా గిద్దెడు నీరు వదిలిపెట్టినాడు కాదు. పొలాలు
యెండిపోయి రహితు లందరూ గొల్లున గోలపెట్టినారు. ఎవరికి కాంత
యెనకాముం దయినా తిరపతియెంక టేవ్వర్లముడు పది ముందుగా
చెల్లించుకోక తప్పదు. మనని యిలా యేడిపించి సొమ్ము పుచ్చు

కుంటారా అండి. ఆళ్లూ యిలాగే పయివాళ్ళకు లంచాలు పోయ్యాల నంట సుమండీ?

కర — మనం వాళ్ళకు యెలాలోకువో పై వాళ్ళకు వాళ్లూ ఆలాగే లోకువ. ఇప్పుడు హుజూరున యెవరో మేనేజరు వున్నా డట. అతడు డెల్టాసూపరెండెంట్లూ మొదలయిన వాళ్ల వద్ద లంచాలు మహా దోచుకుంటూవున్నా డట! అన్న వేళకు లంచంసామ్ము దాఖలుచెయ్య లేకపోతే మొన్న నక డెల్టాసూపరెండెంటును తీసివేయించి రెండు వందలరూపాయలు పుచ్చుకుని ఆపని మరివకడికి వేయించినాడు. రెండు నెలలయినా గాలేదు. ఇంతలోకే యేదో తప్పితం వచ్చిందని యీ కొత్తవాణ్ణి కూడా తీయించివేసి మూడువందలు దొబ్బి మరివకడికి వేయించినాడు. శ్రీరంగరంగా హుజూరులో మరీ అన్యాయంగా వున్నది.

ముని—డెల్టాసూపరెండెంట్లకు అలా కావలసినదే. మొన్న నేను పాడికి మా పెద్దఆవును తోలిపెట్టినాను కానని మా దొడ్డడు పశువులనూ కాలువగట్టు తొక్కిన వని వంక పెట్టి యీ నెలలో మూడు మాల్లు బందెలదొడ్డో పెట్టించినాడు. నాకు యాభయిరూపాయలు వదలినవి. యీపాట్లు పడలేక నిన్నవుదయాన్ని మా ఆవును తోలించి వేసినాము. ఆవును పంపించేటప్పుడు నాపెళ్ళాము పెద్దపెట్టున యేడ్చింది. నిరుడీదినాలలో దాన్ని నూరురూపాయలు పెట్టి కొన్నాను. పూటకు దూడకుపోగా మూడుసేర్ల పాలు యిస్తుంది. ఈవుద్యోగస్థులమూలంగా మంచివస్తువ యేదీ కొనుక్కోరాదు.

కర—దానితల్లి శిఖకోసిన ఆవు. అదే పోయిందిగాని ముందుగా యీ జమాబందీమాట చూతూ. ఈగండం గడిచి పిండం బయలపడితే తరువాత అన్నీ మెల్లిగా చూచుకోవచ్చును. జమాబందీఖర్చులు

నాలుగువందలూ నేట రేపటిలో మనగ్రామంమీద వసూలయ్యేసాధనం చూడు. నీపెత్తందారీ చూతాము.

ముని — మరేమీ పర్వా లేదు. యెలాగో వకలాగు వసూలవుతవి. నాది పూచీ. వూరిమీద వూరుపడ్డా కరణంమీద కాసు పడదు. మెట్టుమీద మీకు యిందులో వందరూపాయలు మిగులుతవి గాని వక్కదమ్మిడీ చేతిది తగలదు.

కర — అలాగైతే తరువాత మెల్లిగా రాబట్టుకోవచ్చునుగాని మోతుబరీరహితులు మీరు తలాఫదిరూపాయలూ మళ్ళీ వేసుకుని రేపు నాచేతి కివ్వండి.

వీరా — ఈజమాబందీ యెప్పుడు విరగడవుతుందో కాని గ్రామంలో బహుఅల్లరిగా వున్నది. బంట్లోతువాళ్లు వూరిమీద పడి యీడిగవాళ్ళిళ్లలోనూ చాకలవాళ్ల యిళ్లలోనూ దూరి కోడి పిట్టలనూ కూరగాయలనూ బలవంతంగా కొట్టి లాక్కుపోశూవున్నారు. వూరంతా గోలయెత్తి లబ్బున మొత్తుకుంటూ వున్నారు. పాకల నిమిత్తమూ పందిళ్లనిమిత్తమూ మనవూళ్ళో తాటిచెట్లన్నీ మోళ్లయి పోయినవి. పుల్లలకింద సఖింతుమ్మచెట్లు పోయినవి. పదిహేను రూపాయల గుమాస్తాకాడినుంచి ప్రతివారియింటివద్దా పందిరి వెయ్య వలెను; ప్రతివారియింటికీ తోరణాలే కట్టవలెను. వూరువూరునుంచీ యిలాగు ప్రతికోజూ ప్రతియింటికీ పెరుగుకావిళ్ళూ పాలకావిళ్ళూ కర్రలకావిళ్ళూ కూరలకావిళ్ళూ వెళతవికదా! ఇవన్నీ యేమిచేస్తారండీ?

కర — యేమి చేస్తారా? తమకు కావలసినవి పోగా మిగిలినవి బసదిగిన యింటివాళ్ళకు యిచ్చివేస్తారు. పుల్లలు మొదలైనవి మళ్ళీ జమాబందీ వచ్చిందాకా యేటికియేడాదీ నరిపోతవి. అందుచేతనే పర జేశబ్రాహ్మడు వస్తే బసయివ్వనిముండాకొడుకు లందరూ మాయంట్లో

దిగవలసింది మాయింట్లో దిగవలసిన దని వుద్యోగస్థులను యెదురు గుండా వెళ్లి తీసుకువచ్చి ఇళ్లలో దింపుకుంటారు. యేమిలాభం లేక పోతే వారి మొఖం కంచిగరుడనేవా యేమిటి వూరికే బసలు యెందుకు యిస్తారు?

వీరా—వుద్యోగస్థులు వెచ్చాలనిమిత్తం కోమట్లకు వ్రాసే చీట్లు బహుచిత్రంగావుంటవి. యెవరి కావస్తువులు కావలెనో యెక్కడా పేరు వుండదు. యెవరి కీచీట్లు వ్రాసినారో ఆకోమటిపేరు వుండదు. సరిగదా కింద కావలసినవారిదస్క తైనా వుండదు. కరణంగారూ! కోమట్లు మనను దగాచేసి దొంగచీట్లు వ్రాసి మనవద్ద సొమ్ము పుచ్చుకున్నా పుచ్చుకోవచ్చును. అడుగున దస్కతా వల్లకాడా? పట్టుకోవడానికి యేమి ఆధారము?

కర—గుండెలు వున్నవీ? కోమటివాడు వక్కనాటికి ఆలాగంటి దగా చెయ్యడు. పట్టవాసపుకో మట్లయితే చేస్తారేమోకాని పల్లెటూరి కోమట్లు చెయ్యలేరు.

ముని—అయ్యా కరణంగారూ! వుద్యోగస్థులు మనంతినేదాని కంటే మూడురెట్లు భోజనం చేస్తారు సుమండీ! మనం పద్దులు చూస్తే వక్కొక్కరికి రోజుకు మూడు సేర్లుబియ్యము సేరు సేరు నెయ్యి అవుతుంది. సప్లయిలన్నీ మనంచేస్తాము కదా ఈరోజులలో సర్కారువారు వుద్యోగస్థులకు జీతాలు యిస్తారా యివ్వరా?

కర — సర్కారువారు యెప్పటికిమల్లనే జీతాలు యిస్తారు. ఆజీతాలుమాత్రమే కాకుండా మనం యిచ్చేమామూళ్ళూ అన్నీ కలిపి ఫదిహేనురూపాయల గుమాస్తాలు సమేతూ జమాబందీ అయి ఇంటికి వెళ్లేటప్పుడు నాలుగేసివందలు అయిదేసివందలు పట్టుకు వెళుతారు. వుద్యోగస్థులూ భోజనాలు మనలాగే చేస్తారుకాని

యెక్కువ తెప్పించి దంతా తమరిని ఆశ్రయించుకుని వున్నవారికి ఇస్తారు.

ముని—ఈ జమాబందీలో అంతా శిరస్తాదారుగారికి యేమి దొరుకుతుందండీ?

కర—మన శిరస్తాదారుగారికా? యెంత దొరుకుతుందో నాకు తెలియదుకాని తహశీలుదారుగారిద్వారా మామూళ్ళు వుంటవి. ఈ తాలూకాలో అంతా నాలుగువేలరూపాయలు మామూళ్ళు వుండవచ్చును. వీరికి యిచ్చేది కాకుండా తహశీలుదారు పెద్దహుజూరు వాచికికూడా వేరే యివ్వవలెను. అంతదూరం యెందుకు? పుషనయనం చేసుకుంటారనీ, ఇల్లుకట్టించుకుంటారనీ, యజ్ఞాలుచేస్తారనీ, సత్రాలూ చలివేంద్రీలూ పెట్టిస్తారనీ, వీరు సిఫారసుచేసే బ్రాహ్మణకు యివ్వడానికి సక్తు గ్రామాలమీద వసూలుచేసేసాము యెంత వుంటుందో చూడు. మొన్న కాశీసంతర్పణ చేస్తానన్న బ్రాహ్మణుడు వక్క మనతాలూకాలో నుంచి యెనిమిదివందలరూపాయలు పట్టుకునిపోయినాడు. శిరస్తాదారు గారు పంపించినబోగందానికి యేతాలూకాలోనూ వెయ్యిన్నీరూపాయలదహర్లకు తక్కువ యివ్వలేడు.

వీరా—శిఫారసులుమాత్రమే కాదండీ. యావ్రద్యోగస్థులు కూడా ఇళ్ళు కట్టించుకుంటూ మనీ కొమాళ్ళకూ కొమార్తెలకూ పెళ్ళిళ్ళు చేసుకుంటూ మని చాలాసాము వసూలు చేస్తారు.

కర—అది సరే. వారియింట్లో కార్యము లయినప్పుడు వక్క డబ్బుతో కుదరదు. వూళ్లలో వున్నమంచివస్తువులన్నీ వాడియిళ్ళకే వెళుతవి. మొన్న శిరస్తాదారుగారు షదివేలరూపాయలఇల్లు కట్టించుకున్నాడు గదా వారికి వక్కదమ్మడీ చేతిది తగిలిందీ? నీకు జ్ఞాపకం లేదు. మనవూళ్లో వున్నచేవతాడిచెట్లన్నీ కొట్టించి నీవే కాదూ

తరువులు వేయించి వెట్టివాళ్ల చేత పంపించినావు. మనవూళ్లో దానయ్య గాడు వేయించిన ఇటుకామ మంతా రాత్రికి రాత్రి అక్కడకు వెళ్ల లేదూ? గొప్పవుద్యోగస్థుల ఇంట్లో శుభకార్యాలు అయితే పంపించిన వస్తువులలో మిగిలినవి అమ్మివేస్తే యెంతో సొమ్ము వస్తుంది.

పీరా—అరుగో శిరస్తాదారుగారు వస్తూవున్నారు. దొరగారి డేరాదగ్గర వడిగ్గా మాట్లాడుతూ వున్నారని బంట్రోతులను పెట్టి కొట్టించిపోతారు పారిపోదాము రండి. (అని లేచిపోవుచున్నారు.)

జ మా బ ం దీ. ౨.

[తహశీలుదారుగారును, తాలూకాగుమాస్తాయును, ప్రవేశించుచున్నారు.]

తహ—ఏమండీగుమాస్తాగారూ! మీరు చెప్పినమాటనిజమేనా?

గుమా—నిజమేనండి. కలెక్టరుదొరగారు మీమీద మండిప డుతూ వున్నారని ఇవాళ వుదయాన్న శిరస్తాదారుగారి ఇంటికి వెళితే చెప్పినారు. మీరు తహశీలుదారీపనికి పనికిరారనిన్నీ పైకి వ్రాస్తా మనిన్నీ దొరగారేమో సెలవిచ్చినారట?

తహ—నిష్కారణంగా నామీద దొరగారికి యీప్రకారంగా ఆగ్రహం రావడానికి కారణమేమండీ? నేను వక్కదమ్మిడీ లంచం పుచ్చుకోను. శిస్తులో యెక్కడా అరియర్సు లేదు. చురుకుగా పని చేస్తాను. అందరికంటెనూ యెక్కువపరీక్షలు యిచ్చినాను.

గుమా—మీరు యెక్కువ పరీక్షలు ఇవ్వడమూ లంచాలు పుచ్చుకోకపోవడమూ యీరెండేనండి దొరగారి ఆగ్రహానికి కారణ మయింది. మీరు పరీక్షలు యివ్వకపోతే అందరుతహశీలుదార్ల వలెనే లంచాలు పుచ్చుకుని వామూరువాడికి లంచాలు యిస్తూ

వుందురు. అందువల్ల మీరూ బాగుపడుదురు. వారూ సంతోషిస్తురు. మీకు దొరగారివద్ద క్యారక్టరూ వచ్చును. మీరు నిన్న బొట్లారు వాడికి మామూలు నాలుగురూపాయలూ యిచ్చివేసినట్టయితే వాడు దొరగారితో యేమీ చెప్పకుండా వుండును.

తహ—నాకువచ్చే నూటదెబ్బయిఅయిదు రూపాయలతోను ప్రతివాడికీ లంచాలు యెక్కడయివ్వను? నాజీతం మాయింట్లో భోజనానికే సరిపోతుంది. వాడు యీతాలూకాలో యెక్కడాదొరకని సువాసనగలసబ్బు దొరసానిగారికి కావలె నంటాడు. అసాధ్యమయిన కోరికలు కోరితే యెక్కడ తేగలము? యెంతమంచివస్తువులు తెచ్చినా మంచివికావంటాడు. పుచ్చుకొన్నవస్తువులకు సొమ్ము యివ్వడు.

గుమా—యెవరిమామూళ్ళు వాళ్ళకు యివ్వకపోతే అన్నీ ఇలాగంటి తంటాలే వస్తవి. బొట్లారువాడు మనంయిచ్చినప్రశస్తమైన సన్నబియ్యం యెక్కడనోదాచి యెక్కడివో ముతకవిచేబియ్యం వండి పెట్టి దొరగారితో తహశీలుదారు ఇలాగంటి పాడుబియ్యం పంపించినాడని చెప్పినాడట. మీరుపంపించినసబ్బుబిళ్ళలు చూడక దాచి తహశీలుదార్ యీవూళ్ళో సబ్బుదొరకదన్నాడని దొరసానిగారితో చెప్పినాడట.

తహ—దొరలు నిజంక నుక్కోకుండా ఇలాగంటివాళ్లు చెప్పాడు మాటలు వింటారండీ?

గుమా—అందరూ యేకమై చెపుతూవుంటే యెంతమంచివాడైనా వింటాడు. దొరగారు తిండితిని ధేరాలో వక్కడూ కనిపెట్టుకు కూర్చుంటే నిన్నటిదినం గుమాస్తాలు రెండుఘంటలకు కచేరీకి ఆలస్యంగావెళ్లినారు. యెందుచేత ఇంతఆలస్యంగా వచ్చినారంటే మేము సొమ్ముపంపినా తహశీలుదారు బియ్యంమొదలైనవి వేళకు సప్లయ

చెయ్యక అరఘంటముందు వట్టి చేబియ్యంపంపించినాడనిన్నీ, కనిపెట్టుకుని వుండివుండి ఆ అన్నముతినడానికి నల్ల కాక పారవేసి దొరగారు కోపపడుతారేమో అని వేగిరం పరుగెత్తుకుని వచ్చినామనిన్నీ అందరూ నక్కకట్టుగా చెప్పినారు. అలా చెప్పినతరువాత యెంతశాంతుడి కయినా యెలాకోపం రాకుండా వుంటుంది ?

తహ—డబ్బులేకుండా నాజీతంలోది పెట్టుకొని అన్నిసప్లయిలూ వేళకు జరిపిస్తూవున్నానుగదా, అలాఅబద్ధాలు చెప్పడానికి ఈగుమాస్తాలకు యేమిపొయ్యేకాలం వచ్చింది ?

గుమా—సప్లయిలు యెన్నిచేసినా మామూళ్ళు యివ్వకపోతే వాళ్లకు కోపం వుండకమానదు. వాళ్ళు సదా హుజూరునవుండే వాళ్ళు. యెప్పుడైనా సమయంచూచి దొరగారితో యేదైనా ఫితురీ చేస్తారు. యెంతన్యాయంగా వెళ్లేవారికీ వొకానొకప్పుడు సన్నిధాన వర్తులు చెప్పేమాటలు నమ్మక తప్పదు.

తహ—నేను యీసంగతులన్నీ దొరగారితో స్వయంగా చెప్పదామని పోర్టున్న వెళితే ఘంటసేపు ఇవతల చింతచెట్టుక్రింద కూర్చున్నా సమయంకాక చక్కావచ్చినాను. ఢలాయతుతో యెన్ని మాట్లు చెప్పినా వెళ్లిచూచి దొరగారు పనిమీద వున్నాను. సమయం కాదని చెబుతూవచ్చినాడు. వున్నసంగతి మనవిచేసుకోవడానికి దొరగారికి సమయంకూడా కాకపోతే యెట్లా మొత్తుకోను ?

గుమా—డలాయతువాళ్ల మామూళ్లు పారవేసినట్టయితే పోర్టున్న వెళ్లగానే మీకు ధొరవారిదర్శనమై వుండును. మామూలు యివ్వకుండా వున్నట్టయితే మీరువెళ్లి ఢేరాముందు వెద్యేళ్ళు కనిపెట్టుకునివున్నా మీదర్శనం దొరగారికికాదు, దొరగారిదర్శనం మీకు కాదు. ఆఫీసులో చూస్తే శిరస్తాదారుగారు దగ్గర వుంటారుగనుక

అప్పుడు మీ సంగతి యేమీ మనవిచేసుకోవడానికి వల్ల వడదు. అడిగే వాడికి చెప్పేవాడు లోకువ ; గనుక మీరు యెంత లోపంలేకుండా పనిచేస్తూవున్నా శిరస్తాదారుగారు పట్టుకోవలెనంటే లోపాలు దొరక కుండా మానవు. శిరస్తాదారుగారికి మీమీద కోపమే. పైకి మంచి మాటలు చెపుతూవున్నా సమయందొరికితే మిమ్మలిని యెందులో నైనా పట్టుకొని గట్టిగా నొక్కివెయ్యవలెనని చూస్తూవున్నాడు. నిరుటిసంవత్సరం ఆయనపంపించిన బోగందానికి మీరు యేమీముట్ట చెప్పకుండా పంపించివేసినారట !

తహా—నిష్కారణంగా ఇంతమంది హాసచెయ్యడానికి చూస్తూ వుంటే వక్కణ్ణి నేను యేమిచెయ్యను ; నాపని అయినా పోవడానికి వప్పుకుంటానుగాని నాజన్మంలో నేను లంచాలుమాత్రం పుచ్చుకోను. బాధతప్పించుకోవడానికినాకుయేమీవుపాయము తోచకుండావున్నది.

గుమా—లంచాలుపుచ్చుకోవడం తప్ప రెండవసాధనం యేమీ లేదు. మీరు లంచాలు పుచ్చుకుంటేనేతప్ప మీసంవత్సరజీతము ఖర్చు చేసినా యీవుద్యోగస్తులను సంతోషపెట్టలేదు. హుజూరువాళ్ళకు మీరు స్వతంగానైనా ఇచ్చుకోవలెను. లేదా తాలూకామీదనైనా దస్తుచేసి ఇవ్వవలెను. ఆరెండూ మీచేత కావు. మీరు ఇఖి వాళ్ళను యెలాగుమెప్పించగలుగుతారు? మీవలెనే నేను మడికట్టుకునికూర్చుంటానని బెట్టుచెయ్యబోతే వకతహశీలుదారుకి ఇల్లై బరతరపులయింది.

తహా—యేమీకారణం లేకుండా పైవాళ్ళుమాత్రం వూరికే బరతరపు చేస్తారా ?

గుమా—వెతికేవాళ్ళకు అన్నీ కారణాలే కనపడతవి. మీలాగే ఆయన జమాబందీలో మామూళ్లు యివ్వకపోయేటప్పటికి ఆకోపం మనసులో వుంచుకొని, అక్కడనుంచి ప్రతివిషయంలోనూ చివాట్లు

పెడుతూ హుకుములు వ్రాసి తాలూకాశిరస్తాదారుద్వారా ఇట్లు కట్టుకోవడానికి బలవంతపెట్టి ఇటుక పుచ్చుకొన్నాడని దొంగఘిర్యాదు తెప్పించి బరతరపు చేయించినారు. లంచాలు పుచ్చుకోని తహశీలు దారుణి చూస్తే తాబేదార్లకూ ఇష్టంగా వుండదు. పైవాడు పుచ్చుకునేవాడు వుంటేనే కిండవాళ్లకూ దొరుకుతూ వుంటుంది. ప్రజలకుకూడా లంచాలు పుచ్చుకునేవాడు వుండడమే ఇష్టము. ఆలాంటి వాడు వుంటే సర్కారుకు నష్టం వచ్చినా లంచాలు యిచ్చి తాము లాభం పొందుతూ వుంటారు.

తహ—పోనియ్యండి. ఆలా లంచాలు పుచ్చుకొని బాగుపడుట కంటే ముష్టియెత్తుకోవడం వుత్తమం. యీ ధేరాలూ యీ హడావడీ చూస్తే వుద్యోగస్థుల లంచాలజమాబందీలాగు కనపడుతూ వున్నది గాని సర్కారుశిస్తుజమాబందీలాగు కనపడడం లేదు. ఇది యేమి దురన్యాయమో నాకు తెలియకుండా వున్నది.

గుమా—మీకు యింకా అనుభవంలోకి రాలేదు గనుక సీతులు యెన్నైనా చెపుతారు. ఈతహశీలుదారీ కాస్తా పోయినతరువాత యెవరూ మీముఖం చూచేవారు వుండరు. బాగా ఆలోచించుకోండి. నేను ఇప్పుడు చెప్పినతహశీలుదారుగారున్న మించిపోయినతరువాత చాలా పశ్చాత్తాపపడినారు. తరువాత విచారించినకార్యము లేదు. మీకూ నూకూ బంధుత్వం కలిసివున్నది గనుక మీక్షేమం గోరి ఇంతగా మనవిచేసినాను. సెలవైతే నేను యీసాయంకాలము శిరస్తాదారుగారితో మాట్లాడి అన్నీ చక్కపెట్టుకుని వస్తాను.

తహ—తరువాత ఆలోచించి చెపుతాను తెండి. ఇప్పుడు భోజనపువేళ అయింది వెళుతాను.

(అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

గొట్టాలమ్మనభి

[మాదిగ మల్లిగాడును, గమళ్ళ గాలిగాడును, పూజారి పూర్ణయ్యయు,
కాపు కామయ్యయు ప్రవేశించుచున్నారు.]

కామ — ఓ రే మల్లిగా! పూళ్ళో అమ్మవారిజాడ్యాలు ఇలాగ
వున్నప్పుడు మనం అమ్మవారిని నడివీధిలో నిలపనక్కరలేదుట్రా?

మల్లి — బాబూ! తప్పకుండా నిలపాలండి. మాకు డప్పులపని
లేకపోవడంచేత కల్లునీళ్లకి లేక చచ్చిపోతూవున్నాము. మా మాదిగ
వాళ్ల నందరినీ పోగుచేస్తాను. తప్పకుండా వుత్సవం చేయించండి. యీ
మూలంగానైనా మాకు నాలుగుడబ్బులసొమ్ము దొరుకుతుంది.

గాలి — అవునండి తప్పకుండా చెయ్యవలసిందే. మాదిగవాళ్లకు
మాత్రమే కాదు మాకూ నాలుగుడబ్బులసొమ్ము దొరుకుతుంది.
ఇప్పుడు మనపూళ్ళో యెంతమంది కల్లు తాగేవాళ్ళు వున్నా యీ
వుత్సవదినాలలోవలె యెప్పుడూ ఖర్చు కాదు. కావలిస్తే మావాళ్ళ
నందరినీ పోగుచేసి వుత్సవానికి కావలసినంతసరంజాం చేయిస్తాను.
ఇచ్చుకోమంటే తలా రెండణాలూ చందా యిచ్చుకుంటాము.

కామ — ఇఖి సంతా కుదిరింది. పూర్ణయ్యా! నీ వేమంటావు?

పూర్ణ — నేననేది యేమున్నది? మీచిత్తము నాలుగుడబ్బుల
సొమ్ము దొరికేటప్పుడు నాకూ సంతోషమే. ఈయేడు వేటపోతులూ
బియ్యమూ చాలా దొరుకుతవి.

కామ — అందుకు సందేహ మేమి? వెయ్యివేటపోతులూ ఘది
వేల కోడిపిట్టలూ తెగకపోతే నన్ను యీపేరున పిలువవద్దు. పాపిష్టి
దేవుడు మాంసం నిలవ వుండకుండా చేసినాడుకాని లేకపోతే యేటికి
యేడాదీ యీమాంసం మనకందరికీ పుష్కరంగా సరిపోను.

పూర్ణ — కామయ్యగామా ! ఇందులో ఇంకొకటి యున్నది. బ్రాహ్మలూ కోమట్లూ సరికించేవేటపోతులుమాత్రమేమనకుదక్కుతవి గాని శూద్రులవి వక్కతలమాత్రం యిచ్చి తక్కినభాగం వాళ్లే పట్టుకు వెళుతారు. అది లేకుండా చేస్తారూ.

కామ — ఇప్పుడు మనం ఆప్రయత్నం చెయ్యకూడదు. ముందు ఆసంగతి ఆలోచింతాము. బ్రాహ్మలు యిచ్చేమేకపోతులే మనకు నెత్తికీ నేలకూకూడా చాలును. అంతగా చాలకపోతే తరువాత మన గణాచారిగాడిచేత మేకపోతులను ఇంటికిపట్టుకుపోతే రోగాలుయెక్కువ చేసి వూరిందరినీ చంపుకొనిపోతా సనిపింతాము. అమ్మవారు యిలా గన్నదంటే అందరూ మేకపోతులను మనకు ఇచ్చే పోతారు.

మల్లి — నేను ఇప్పుడే చెప్పతూవున్నాను. తెగిన మేకపోతుల తలకాయలన్నీ మా మాదిగవాళ్ల వే సుమండీ. తరువాత లే దనేరు.

కామ — సరే మామూలు యెలాగో ఆలాగే జరగవచ్చును. పూర్ణయ్యా ! ఇప్పుడే చెప్పతూవున్నాను. దొరికే బియ్యంలోనూ దక్షిణలలోనూ సగం మాదీ సగం మీదీ సుమా. తగువులుపెడితే పనికిరాదు.

పూర్ణ — అలాకాదు. కష్టపడేవాళ్ళము మేముగనుక రెండు వంతులు మాకిచ్చి వకవంతు మీరు పుచ్చుకోండి.

కామ — అలా వల్లపడదు. మాకు సఖింవంతు యిస్తేనే వుత్సవం జరుగుతుంది లేకపోతే జరగనేజరగదు. నన్ను కలుపుకోకుండా మీరు పాకలు వేయిస్తురూ మరునాటికి తగులడతవోలేదో మీరే చూస్తారు.

పూర్ణ — మీ యిష్టంవచ్చినట్టే మీరు పుచ్చుకోండి. బాబా వాళ్లకూ డప్పులవాళ్ళకూ అయ్యేఖర్చుపోగా మిగిలేదాల్లో సుమండీ

మీకు సఖం యివ్వడం. ఆనికే అంతలోనూ సఖం తెమ్మంటారు.

కామ—అలా తెమ్మనడానికి నేనుమాత్రం న్యాయం యెరగని వాణ్ణా? అన్ని ఖర్చులూపోగా మిగిలిన దానిలోనే చెరిసగము పుచ్చుకుందాము. అవునుగాని నీవు గిరగలను యెత్తుకొని వీధులలో తిరిగేటప్పుడు అమ్మవారు యేమిచెప్పినదని చెబుతావు?

పూర్ణ—అదీ మీరే సెలవియ్యవలెను.

కామ—మంచిది ఆలోచించి చెబుతానువుండు. సర్కారు వాళ్ల మాటవిని వేపరొట్టలు కట్టకుండా గంధకమూ తారూ పొగలు వెయ్యడంచేత నాకు కోపంవచ్చి ఇలాగు చంపుతూవున్నానని ముఖ్యంగా చెప్పవలెను. తరువాత నాకు జాతరలూ వుత్సవాలూ చెయ్యడం మానివేసినారు. ఇప్పుడైతే నా బుద్ధిగలిగి నాకు జాతరలు చేయించకపోతే శవాలను బల్లతో తోలేటట్టు చేయిస్తానన్నదని చెప్పి. మరిచిపోకుండా యీరెండున్నూ ముఖ్యంగా చెప్పవలెను. అలా చెప్పకపోతే యింగ్లీషుచదువుకన్న వాళ్ల మాటలు నమ్మి దొడ్లు శుభ్రంచేసుకోవడమూ గోడలకు వెల్ల వేసుకోవడమూ నీళ్ళుకాచి వడకట్టి తాగడమూ తారూ గంధకమూ పొగలు వెయ్యడమూ ముఖ్యంగా చూసుకుంటారుకాని మనకు బిర్యాలు ఇవ్వడమూ చలిమిడి నానుపప్పు నైవేద్యాలు పెట్టడమూ వేటపోతులను యివ్వడమూ ముఖ్యంగా చూడరు.

పూర్ణ—అది సరేకాని యీగంధకపుపొగవల్లనూ వాటి వల్లనూ యేమయినా కార్యం వున్నదీ?

కామ—కార్యంవున్నదీ లేకపోయినదీ అదంతా మనకెందుకు? మనకు నాలుగుడబ్బులసొమ్ము దొరికేపని మనం చూచుకుందాము. మనకు బలులు యిచ్చేవారికందరికీ రోగాలు రాకుండాను వచ్చిన

వాళ్ళు చావకుండానూ మానుతూవున్నవా? యేమిచేసినా చచ్చే
వాళ్ళు యెలాగూచచ్చారు. బ్రతికేవాళ్ళు యెలాగూ బ్రతుకుతారు.
గాలిలోనూ నీళ్ళలోనూ యేమివున్నది? యీగోదావరీ యీ గాలీ
ప్రపంచం పుట్టినప్పటినుంచీ వున్నవిగాని బ్రహ్మదేవుడు వీటిని
కొత్తగా పుట్టించినాడా? యేమిటి?

పూర్ణ — పోనియ్యండి. ఆయుర్దాయం వుంటే యెలాగూ
బ్రతుకుతారు. ఆసంగతి మన కెందుకుగాని అమ్మవారు మూకుట్లో
యేమిపడ వేసిందని అడుగుతారు. యేమి చెప్పమన్నారు?

కామ — యేమి చెప్పమన్నావా? పసుపూ కుంకమూ పడ
వేసిందని చెప్పి. ఇఖ నాకు తిన్నగా నేవచేయిస్తే మీపసుపూ కుంక
మూచల్లగా వుంచుతానని అమ్మవారి అభిప్రాయం అని అర్థం నీవు
విప్పి చెపుతూవుండు.

పూర్ణ — అలాగే చెపుతానుగాని ఫదిమంది గణాచార్యనూ
శివశక్తులనూ పోగుచేస్తారా?

కామ — ఇప్పుడు అంతమంది రారు. యెవళ్ళయినా డబ్బు
యిచ్చి రోజుకూలికి తీసుకునిరావలెను. వాళ్ళయినా మునుపటిలాగు
అల్లరి చెయ్యడానికి వల్లకాదు. వాళ్ళయింటికాడ గంతులువేస్తే
పిల్లవాడు జడుసుకున్నాడని కిందటిమాటు వక తురకసాహేబు వక
శివశక్తిని చావతన్నినాడు. అప్పటినుంచీ భయంచేత యెవళ్ళూరారు.
వక్క తురకసాహేబేకాదు మనవాడుకూడా వక గణాచారి తన్నేమో
తిట్టినాడని కోపంచేత తిన్నగా బజారునకు పరుగెత్తి పేపబెత్తం కొను
క్కొని వీధూతి పూసుకొని వేపమండలు చేతితోపట్టుకొని తన పగ
తీరేటట్టుగా పడకొట్టినాడు. మామూలుగావచ్చే ఆముండలుమాత్రం
యిద్దరువస్తారు.

పూర్ణ—వాళ్లే చాలునులెండి. వాళ్లకు కాసిన్ని కళ్లునీళ్లు పోయిస్తే కొంచెం తూలుతూ నడుస్తారు. వళ్ళు తెలిసివుంటే యెవరయినా కొట్టిపోతారేమో అనే భయంచేత వాళ్ళయినా ఆ కాస్త అల్లరీ చెయ్యరు. ఇప్పుడన్నీ కానికాలాలు వచ్చినవి.

కామ—అవును. ఇప్పుడు కాలం మంచిదికాదు. మనం వెళుదామురండి. రేపు పూళ్ళో నలుగురితోను చెప్పి మీటింగుచేయించి అమ్మవారివుత్సవంనిమిత్తం చందాలు చేయింతాము. మనపూళ్ళో అధమం అయిదువందలయినా చందాకాకపోతవా?

(అని మాటాడుకొనుచు వెళ్ళుచున్నారు.)

బ హు భా ర్యా త్వ ము.

[తిమ్మజగపతి మహారాజులుంగారును, మంత్రి యుగంధరుడుగారును,

శాలక మహారాజుగారును, ప్రవేశించుచున్నారు.]

యుగం — శాలకమహారాజుగారూ! మీబావగారు బహు భూతదయాళుత్వము గలవారు సుమండీ!

శాల—అందుకు సందేహ మేమి? చెవులు వొక్కమాటుగా కోస్తే నొప్పియెత్తుతుందని నిత్యమూ కాస్తకాస్త చొప్పున దగ్గిరవుండి మన వేటకుక్కచెవులు ఆరునెలలు కోయించినారు.

తిమ్మ—మనం ఆలాగు చేసినా, అది చెడలరిచే దేమండీ! దాని యేడుపుచేత నాకు రాత్రికూడా నిద్రపట్టేదేకాదు.

శాల—అది వట్టికృతఘ్నువుకుక్క. దేవరవారు చెవులంత మెల్లగా కోయించినందుకు దానికి మీయం దెంతవిశ్వాస ముండవలసినది? కుక్కకు విశ్వాసం వుంటుందంటారుగాని దానివద్ద నాకు

లేశమూ కనపడలేదు. మీది మిక్కిలి యిల్లూ వాకలీ యెగిరిపోయేటట్టు రాత్రీ పగలూ చెడలరిచి మిమ్మల్ని చెడలల్లరి పెట్టింది. అది రాజాస్థానంలో వుండతగ్గది కాదు. అందుచేతనే అది చెవులు పుచ్చి పురుగులు పడి మరీ చచ్చింది.

తిమ్మ—భావగారూ ! మీకు లోపల యేమో పని వున్నది కాబోలునే వక్కసారి విజయంచెయ్యరా?

శాల—నాకు లోపల పని లేదు, ఇక్కడనే పని వున్నది. మీ మంత్రిగారూ మీరూ చేస్తూవున్న ఆలోచన మంతా నాకు తెలిసే వచ్చినాను. నేను వుంటే మీ కడ్డం యేమిటి? మీకు నేనుకూడా సహాయం చేస్తాను. మాట్లాడుకోండి.

తిమ్మ—అలాగా? తమరుకూడా మాలో చేరినవారేనా? మీ చెల్లెలిగారిమూలంగా మీకు యిష్టం వుండదేమో అనుకున్నాము.

శాల—కొత్తచెల్లెళ్ళు వస్తూవుంటే నాకుమాత్రం యెందుకు యిష్టం లేకపోతుంది? వొక్కొక్కచెల్లెలు వచ్చినకొద్దీ అన్నయ్యా అని పిలిచేవారు యెక్కువయి నాకూ సంతోషంగానే వుంటుంది.

తిమ్మ—ఇప్పుడు వచ్చేచెల్లెలు వకవేళ మీకంట పడదేమో! అప్పుడు మీకోరిక విఫలం అవుతుందే!

శాల—ఓహో! మీ భూతదయమాట మరిచిపోయినానే. మా కొత్తచెల్లెలిగారినికూడా ఇల్లంతా తిరిగి అలసిపోకుండానూ, సూర్యుడిముఖం చూచి యెండలో జడుసుకోకుండానూ, గది దాటి యివతలకు రాకుండా సుఖపెడుతారు కాబోలును. యీ వున్న భార్యలు చాలక మీకు యిప్పుడు మళ్ళీ వివాహం యెందుకో తెలియక అడుగు తాను సెలవిస్తారా?

యుగం—మీరలాగు ప్రశ్న వేయకూడదు. మహారాజులకుయెం

తమందిభార్యలు వుండినా వుండవచ్చును. శ్రీకృష్ణమూర్తివారికి పదహారు వేలు గోపికాస్త్రీలూ యెనమండగురు పట్టపుదేవులూ వున్నమాట మీరు యెరగరా? సనుస్తమూ తెలిసినవారు పామరులవలె మీరూ యిలాగే సెలవిస్తారేమి? మన ఆస్థానంలోనిపండితులూజ్యోతిష్కులూ బ్రాహ్మణులూ అందరూ యేకవాక్యంగా వివాహం కావలసిందనే సెలవిస్తూ వున్నారు. బ్రాహ్మణవాక్యం వూరికే పోదు.

శాల—మీరూ బ్రాహ్మణులూ చెప్పడానికేమి? బిడ్డలు లేకపోయినా రాజుగారికి వివాహాలమీదనే వివాహాలు అవుతూవుంటే మీకు ఫదివరహాలసొమ్ము దొరుకుతూ వుంటుంది. కాబట్టి మంత్రులూ బ్రాహ్మణులూ యెప్పుడూ నిత్యకళ్యాణమూ పచ్చతోరణమూ కోరుతూ వుంటారు. అది లేకపోతే మీకు యేమీ లేదు. బ్రాహ్మణ వాక్యం అమోఘంగా అవుతుందని నాకూ తెలుసును. తెలిసే మళ్ళీ యీవెరిలో పడుతూ వున్నాను. మీరు సిద్ధసంకల్పులు. మీరు సంకల్పించుకొన్నతరువాత బ్రాహ్మణవాక్యానికై నా తిరుగువుంటుంది గాని మీసంకల్పానికి తిరుగు వుండదు.

యుగం—ఇప్పుడు మహారాజుగారికి వున్నవారల్లా యిద్దఱు మహాదేవులేనా అంతకంటే యెక్కువ వున్నారా? వంశం నిలవడానికి వారిలో వక్కరికై నా సంతానం లేదుకదా? జాతకం చూచినజ్యోతిష్కులందరూ యీయేడు రాజుగారికి తప్పకుండా కళ్యాణయోగం వున్నదని సెలవిస్తూ వున్నారు. దైవసంకల్పం తప్పిపోదు.

శాల—జాతకాలూ గ్రహాలూ జ్యోతిష్కులచేతులో వున్నవి; జ్యోతిష్కులు మీచేతిలో వున్నారు. ఒక్కకళ్యాణం కాదు చేసుకునే వాడు పెట్టివాడయితే యెన్నికళ్యాణాలైనా అవుతవి. భావగారుపరుస గనుక నేను పరియాచకాని కంటూవున్నాను సుమండీ. ఈసంతానం

తేనితోపము మహారాజులంగారిదో మహారాణులంగారిదో యెవరు నిర్ణయించినారు? వఖవేళ మహారాజులంగారి దైనా ఫర్వాలేదు. వచ్చే ఆవిడ పతివ్రతాశిరోమణి అయితే, ఆమె పతివ్రతామహత్యవల్లనైనా సంతానం కలుగవచ్చును.

తిమ్మ—భావగారూ! హాస్యం పేరుపెట్టి నన్ను అంతమాట అనడం రాచకులంలో మీకు భావ్యమేనా?

శాల—అయ్యయ్యో! పెద్దల్నిమిమ్మలిని అలా అనకూడదు. మీశూరత్వం యెరగక అన్నాను. తుమించండి. మీరు విన్నారో లేదోకాని ఆడమళయాళం అని యెక్కడనో వున్నదట! అక్కడంతా ఆడవాళ్ల అధికారం. ఆడవాళ్ళు వుద్యోగాలు చేస్తూవుంటే మగవాళ్ళు యింట్లో వంటచేసి పెనుతూవుంటారట. అక్కడ మొగవాళ్లకు యెక్కడలేని ఘోషా వున్నదట! ఆదేశంలో మహారాణీకి సంతానం లేకపోతే ఖయిదీలలాగు కొట్టువక్కంటికి వొక్కొక్కడు వుండేలాగున యేటా యేటా వొక్కొక్క మహారాజును పెండ్లాడి మహా ఘోషాలో వుంచుతుందట! ఆడమళయాళం అంటే దక్షిణాన్ని మన వాళ్లు చూచే యీమళయాళం కాదు సుండీ.

తిమ్మ—ఆసి దానిసిగకొయ్యనూ! ఆడముండ మహారాజునే అంతబాధ పెడుతుందండీ? అక్కడ బిడ్డలు ఆడవాళ్లకే పుడుతారా? మగవాళ్లకు పుడుతారా?

శాల—ఆడవాళ్ళకే పుడుతారటగాని పెంచడమూ పాలుపోయడమూ అంతా మగవాళ్లు చెయ్యవలెను. అంతఃపురాలలో రాణి గారి భర్తలయిన మహారాజుల నందరినీ తలావక కొట్టోనూ పెట్టి తాళంపేసి యివతలకురాకుండా గుమ్మాలవద్ద మగ నవుకర్లను కావలి వుంచుతారు. వీధిలోవెళ్లే ఆడవాళ్ళు కనపడిపోతారని యీమహారా

జులువుండే చీకటిగడులకు కిటికీలుకూడా పెట్టించరు. ఆమహారాజులను కలలోనూ మేడలమీదికి యెక్కనియ్యరు. ఈప్రకారంగా వొక్కొక్క మహాగాణి భర్తలని పేరుచెప్పి నాలుగేసివందలనూ అయిదేసివందలనూ చక్కనిమగవాళ్లను ఖయిదులో వుంచుతుంది. ఈఘోషాచూచి మీకు ఆశ్చర్యపడుతూవున్నారని మనదేశంలో ఆడవాళ్లను మనం యీలాగు ఘోషాలో వుంచడంలేదూ? ఇక్కడ మీరాణీలకు సంభవించిన శిక్షే అక్కడ రాజులకు సంభవించినది. ఇందులో హాశ్చర్యం యేమివున్నది. అధికారబలమా మరివకటా? యెవరికి అధికారంవుంటే యెవరుమానుతారు? భావగామా! మీకు వున్న అధికారం రాణీగార్లకుండి మీరు వాళ్లకు దాసులుకండి. రేపీపాటికి సంతానం లేదనే హేతువుచేత వీరివంటిమంత్రిగార్ల ఆలోచనప్రకారం మీలాగే వొక్కొక్కళ్ళు యెనమండుగురేసి భర్తలను కట్టుకోవడానికి ప్రయత్నం చేస్తారోలేదో చూతాము.

తిమ్మ—మంత్రిగారూ! ఇదివరదాకా యేమో అనుకున్నాను. భావగారు నన్నే ఆక్షేపణ చేస్తూవున్నారు. నాకు ఇఖి పెళ్ళీవద్దు యేమీవద్దు. మారాజుకులంలోవుండే పౌరుషమున్ను అభిమానమున్నూ వీరు ఆలోచించకుండా మాటాడుతూవున్నారు.

శాల—అయ్యో! పౌరుషం వచ్చి రాజుగారు పెళ్ళి మానివేసి నారు. యేమిబుద్ధి శిక్షార్హురాలైన వక్కరాచకూతురికి పెళ్లిలేక పోవడంమూలంగా కారాగృహవాస శిక్ష తప్పిపోయింది. అయ్యో జ్యోతిష్కులారా గ్రహాలలారా! రాజుగారి పౌరుషం మూలంగా మీశాస్త్రాలూ మీగతులూకూడా తప్పిపోతూవున్నవిగదా?

తిమ్మ—మాకు రోషం వస్తూవున్నది. ఫిగంగీకత్తి తీసుకుని రావయ్యా! మాపౌరుషం కనపరుస్తాము.

మంత్రీ—చిత్తము. (అని లేచుచున్నాడు.)

శాల—నన్ను పొడుస్తారేమో! నేను పారిపోతాను.

(అని పాటిపోవుచున్నాడు.)

తిమ్మ—మంత్రీగారూ! మీ కాకత్తి కనపడదేమో! కనపడితే వొక్కపోటుతో భావగారిప్రాణాలు పుచ్చుకొని మేము పొడుచుకుందుమునుమా?

మంత్రీ—యేలినవారి సెలవైతే మరివకకత్తి తీసుకునివస్తాను.

తిమ్మ—సామాన్యపుకత్తితో పొడుచుకోవడంపొగుషంకాదు. పొడుచుకుంటే వజ్రాలుచెక్కిన మనకత్తితోనే పొడుచుకోవలెను. అది యెక్కడ పెట్టినానో మరిచిపోయినానుగదా? అది యెంతనెతికినా కనపడదు.

మంత్రీ—అవును కనపడదండి.

తిమ్మ—ఆలాగయితే మా పొగుషం లోకానికి వెళ్లిడిచెయ్యడానికి అవకాశం తప్పిపోయింది.

మంత్రీ—అవును తప్పిపోయిందండి.

తిమ్మ—ఇటువంటి అవకాశం మళ్ళీ యెప్పుడూ రాదు.

మంత్రీ—అవును రాదండి.

తిమ్మ—మాకు యిప్పుడు ఆలోచనయేమీ తోచకుండా వున్నది.

మంత్రీ—అవును నాకూ తోచకుండా వున్నదండి.

తిమ్మ—వంటిమీద వక్కపోటు పడికుండా మనశూదత్వమూ సాహసమూ లోకానికి వెళ్లిడికావలెను.

మంత్రీ—అవును వెళ్లిడి కావలెనండి.

తిమ్మ—ఆలాగయితే యిప్పుడు మీరు తిన్నగా మాభావ

గారిదగ్గరకు వరుగెత్తుకుని వెళ్లి మీరు బతిమాయికుంటేనేతప్ప రాజు గారు పొడుచుకుంటారని చెప్పి తక్షణం తీసుకునిరావలెను.

మంత్రి—తప్పకుండా తీసుకునివస్తానండి.

తిమ్మ—మీరు అభయహస్తం యిస్తే లోపలినుంచి కత్తి తీసుకునివచ్చి పొడుచుకోవడానికి సిద్ధంగా వున్నట్లుంటాను.

మంత్రి—మీ రలా వుండవచ్చును.

తిమ్మ—కత్తి యీగదిలోనే వుంది. మీరు భావగారిని తప్ప కుండా తీసుకుని వస్తారుగదా ?

మంత్రి—తప్పకుండా తీసుకునివస్తాను.

తిమ్మ—ముఖ్యంగా ?

మంత్రి—ముఖ్యంగా తీసుకువస్తాను.

తిమ్మ—అవశ్యంగా ?

మంత్రి—అవశ్యంగా.

• తిమ్మ—అలాగయితే భావగారు చేయిపట్టుకునేలోగా గుండెల మీద వక్కపోటు పొడుచుకుంటాను. పోటు తగలకుండా వుండడానికి కనపడకుండా అంగీలో ఇనుపరేకు అమర్చుకుంటూ మాపనిమీద మేము వుంటాము. మీరు మీ పనిమీద పొండి.

మంత్రి—చిత్తము.

(అని యిద్దఱును చెటియొకత్రోవను పోవుచున్నారు.)

హిందూమతసభ.

[నంది నరసింహాచార్యులుగారును, ఆరాధ్యుల అయ్యవార్లంగారును, పుష్పాల
పాపిణ్ణిగారును, సోమయాజుల సూరయ్యశాస్త్రిగారును, ధరణిప్రగడ
ధర్మరాజుగారును, విఠల విశ్వనాథశాస్త్రిగారును, ఇతరసభికులును
ప్రవేశించుచున్నారు.]

నర—మనకందరికీ హిందూమతమందు అభిమానం వుండవలెను. ఇవాళ వేదశాస్త్రాలకు విరోధంగా ధర్మరాజుగారు యేదో నాస్తిక వుపన్యాసం చేస్తారట. మానం ఆయనను యెలాగైనా అవమానపర్చవలెను.

అయ్య—నరసింహాచార్యుగారు చెప్పింది బాగావున్నది. మతాభిమానం వున్నవాళ్ళందరూ ఆయనను చప్పట్లుగొట్టి పంపివెయ్యవలెను.
పాపి—అయ్యవార్లంగారి సెలవుప్రకారం మనపూర్వీకుల మతం కాపాడడానికి నేను యెంతపనిఅయినా చేస్తాను.

సూర—ధర్మశాస్త్ర ప్రమాణాలు చూపి నేను యీరోజున దిగ్విజయంచేసి భూమిమీద మళ్ళీ హిందూమతం నిలువజేడుతాను.

ధర్మ—సూరయ్యశాస్త్రిగారూ! నన్ను యీరోజున మతవిషయం కొంచెం వుపన్యసించవలసిందని మనవారు కోరినారు. తమరు దయచేసి కొంచెం మాట్లాడడం చాలించి నామనవి కొంచెం వింటారా?

సూర—కానియ్యండి.

ధర్మ—ఓసభికులారా! ఈలోకములో సత్యముతో సరియైన ధర్మ మింకొకటిలేదు. సత్యముకంటె శ్రేష్ఠమయిన దేదియులేదు. అసత్యమునకంటె తీవ్రతరమయిన దింకొకటిలేదు. అహింస, సత్యము,

దొంగిలింపకుండుట, శౌచము, ఇందియనిగ్రహము, ఇవి సర్వవర్ణములవారును అనుష్ఠింపదగిన ధర్మములు. ఇతడు బంధుడు, ఇతడు కాడు, అనుగణన తుద్రమనన్కుల కుండునుగాని యీశ్వరభక్తిగల యుదారచరితులకు లోకమంతయు కుటుంబమే. కాయక్లేశముచేత గాని తీర్థనేవలనగాని పుణ్యపదము కలుగదు. అది మనోబియ్యము వలన గలుగును.—

పాపి—మాకీ నా స్థికబోధలు పనికిరావు. మాకు మాహిందూమతమే కావలెను. మాకు వేదశాస్త్రాలు ప్రమాణాలు.

అయ్య—మహాబ్రాహ్మలం మేమంతావుండగా శూద్రవాడవు నీవు మాట్లాడుతావేమి?

పాపి—నేను మీ హిందూమతం నిలువబెట్టడానికే మాట్లాడుతూవున్నాను.

అయ్య—అదుగో మళ్ళీమాట్లాడుతావు? బ్రాహ్మలువుండగా సభలో శూద్రవాడు నోరెత్తడం బ్రాహ్మణులకు అవమానం. నేను నీశ్రేయస్సుకోసమే చెపుతూవున్నాను. దానివల్ల నీకే పాపం వస్తుంది.

పాపి—శూద్రవాడు శూద్రవాడు అంటూవున్నారు. మాటలు జాగ్రత్తగా రానియ్యండి.

అయ్య—శూద్రవాడనక నిన్ను యేమండి అని మన్నించవలెనా? నీవు బ్రాహ్మలలో వచ్చి కూర్చోవడానికే తగవు. మాట్లాడక దూరంగా పో. ఏదీశాస్త్రురగానూ ధర్మశాస్త్రవచనం చదవండి.

సూర—మనుస్మృతి యెనిమిదో అధ్యాయములో—

శ్లో॥ సహసన మభిప్రేప్సు రుత్కృష్ట స్యాపకృష్టజః।

కట్యాంకృతాంకో నిర్వాస్యః స్థిచంవాస్యోవక ర్తయేత్ ॥ ౨౮౫॥

“తక్కువకులంవాడు అగ్రకులంవారితో కూడా కూర్చోవడానికి

కోరితే వాణ్ని తుంటిమీద వాతవేసి పంపించితియినా వెయ్యవలెను!
లేదా పిట్టలుకోసితియినా వెయ్యవలెను" అని వున్నది.

పాపి—అందులో శూద్రుడన్నమాటలేదు.

శూర — ఓరి పరమనా స్తికుడా! ధర్మశాస్త్రాలకుకూడా వంక
లుపెడుచూపున్నావురా? వ్యాఖ్యానంలో కుల్లూకభట్టాచార్యులు
“బ్రాహ్మణేన సహసనోపవిష్టః శూద్రః కట్యాం తప్తలోహకృత
చిహ్నోపదేశో నిర్వాసనీయః స్థించంవాస్య యథానమ్రయతే తథా
చేదయేత్” అని వ్రాసినమాట నీవెరుగవు.

పాపి—అది వేదం చదువుకొన్న బ్రాహ్మణుల విషయం.

శూర — బ్రాహ్మణులు వేదం చదువుకోనూ అక్కర లేదు;
కర్మలు చెయ్యనూ అక్కరలేదు. వారు జన్మచేతనే మహాపవిత్రులు.
నీకు బ్రాహ్మణప్రభావం తెలియదు. చెపుచాను విను. శాతాతప
ధర్మశాస్త్రం వస్తాధ్యాయంలో—

“శ్లో॥ జన్మనై వమహాభాగో బ్రాహ్మణో నామ జాయతే।

మాతాసా సర్వభూతానాం వర్ణశ్రేష్ఠః పితాగురుః॥9॥

బ్రాహ్మణు డనుపేరుచే పుట్టినవాడు జన్మచేతనే మహాభాగుడు.
ఆవర్ణశ్రేష్ఠుడు సమస్తభూతములకున్న తల్లి దండ్రీ గురువు.

“శ్లో॥ దేవతాదివ్యభూతేషు క్వచిత్కాచి త్రప్తిష్ఠీతా।

బ్రాహ్మణా దేవతాస్సర్వాః తస్మాత్సంపూజయేత్సదా॥10॥

ఒక్కొక్కదేవత ఒక్కొక్కదివ్యస్థలమునందు ప్రతిష్ఠ చేయబడి వున్నది.
అన్ని దేవతలున్న బ్రాహ్మణులే కాబట్టి వారిని సదా పూజింపవలెను.
అని చెప్పివున్నది. భూదేవతలప్రభావం నీకు యిప్పుడయినా తెలిసిందా?
బ్రాహ్మణులకోపం విష్ణుదేవుని చక్రముకంటెనూ తీవ్రమయింది. వారికి
కోపం తెప్పించక పూరుకో, అందుకు నేను కావల్సివస్తే ప్రమాణపచనం

చదువుచాను విను. శంఖలిఖితధర్మశాస్త్రములో—

శ్లో॥ మన్యుప్రహరణావిపా శ్చక్రప్రహరణోహరిః।

చక్రాత్తీవ్రతరో మన్యు స్తస్మాద్విపా న్నకోపయేత్ ॥౨౫॥

బ్రాహ్మణులు కోప మాయుధంగా గలవారు; విష్ణు చక్రాయుధుడు.

బ్రాహ్మణకోపము చక్రముకంటెనూ తీక్షణతరమయినది గనుక బ్రాహ్మణులను కోపింప చేయకూడదు.”

పాపి—(తనలో) శాస్త్రప్రమాణం వప్పుకోవడంచేత నేను యిక నోరెత్తడానికి వల్లకాదు.

నర—ఈశాస్త్రుల్ల గారు యీరోజుసభలో బ్రాహ్మణ్యంపోకుండా నిలువబెట్టినారు.

అయ్య—శాస్త్రుల్ల గారు శాస్త్రవచనాలు కురిపించి శూద్ర వాణ్ని నోరెత్తకుండా తలవంచుకునేటట్టు చేసినారు. ఇకవాడికి స్వధర్మం చెప్పి బ్రాహ్మణవిశ్వాసం కలిగేటట్టు చేస్తే లోకానికి మహోపకారంగా వుంటుంది.

సూర—అదీ చేస్తాను చూడండి. ఓ రెడ్డి! నీశ్రేయస్సు కోరి చేపుతూ వున్నాను. బ్రాహ్మణసేవ చేసుకోవడం మీ కులధర్మం. ఆపని మీకు బ్రహ్మదేవుడు విధించినాడు. మీరు బ్రాహ్మణసేవ చేసుకుంచూ, వారియెంగిలి తించూ, వారు యిచ్చినచిరుగుబట్టలు కట్టుకుంచూ, బ్రతికితే మీకు యెంతో పుణ్యము. నీవు శాస్త్రవిశ్వాసం గలవాడవు గనుక చేపుచూ వున్నాను. హిందూమతం యిప్పుడు నీకు పూర్ణంగా బోధపడిందా? కావలిస్తే ప్రమాణవచనాలుకూడా వుదాహరిస్తాను. మనుస్మృతి అష్టమాధ్యాయములో—

శ్లో॥ శూద్రస్తు కారయే ద్దాస్యం కీత మకీత మేవ వా।

దాస్యాయైవహిస్సృష్టోసా బ్రాహ్మణస్య స్వయంభువా॥౪౩౧॥

కొనబడినవాడయినా కాకపోయినా శూద్రుడు దాస్యము చేయవలెను
అతడు బ్రాహ్మణుని దాస్యమునిమిత్తమే బ్రహ్మగేవుడిచేత సృజంపఁ
బడినాడు.” దశమాధ్యాయములో—

శ్లో॥ ఉచ్చిష్ట మన్నం దాతవ్యం జీర్ణాని వపనాని చ।

● పులాకాంశైచవధాన్యానాం జీర్ణా శైచన పరిచ్ఛదాః॥౧౨౫॥
(శూద్రునకు) ఎంగిలియన్నమును, చినిగినబట్టలును, పొల్లుధాన్యమును,
జీర్ణములయినదుప్పటులును ఇయ్యవలెను.”

పాపి—(తనలో) ఇప్పుడు నాకు స్వమతం కొంత బోధపడినది.
అయినా కానీ మొదట అన్నాను గనుక మతాభిమానం వున్నట్టు నేను
యింకా సంస్కారం కావలె ననేవారితో పోట్లాడుతాను.

ధర్మ— శాస్తుడుగాదూ! మీమాటలు కొంచెం చాలించి వక్క
నిముషం నావుపన్యాసం సాగనిస్తారా?

అయ్య—మీ నా స్తికవాదం మేము వివము.

నర—మీ జౌద్ధమతం మా కక్కరలేదు.

పాపి — లేవిడి ! మాకు హిందూమతం తప్ప మరి యేమీ
అక్కరలేదు.

నర — ఈ పాపిరెడ్డికి యిప్పుడు బ్రాహ్మణులయందు భక్తి
విశ్వాసాలు కుదరినవి. ఇతను మాశిష్యుడు. ఇదంతా రామానుజుల
వారి అనుగ్రహం. శ్రీమతే రామానుజాయనమః. బ్రాహ్మణులలో
వైష్ణవులు మూడులోకాలినీ క్షణంలో పవిత్రం చెయ్యగలరు.

శ్లో॥ యే కంఠలగ్నతులసీవళినాక్షమాలాః।

యే బాహుమూలపరిచిహ్నితశంఖచక్రాః।

యే వా లలాటఫలకే లసదూర్ధ్వపుండ్రాః।

తే వైష్ణవా భువన మాశు పవిత్రీయంతి॥

ఎవ్వరుకంతమునందు తులసితావళములను తామరపూసలతావళములను
ధరింతురో, యెవరు బాహుమూలములయందు శంఖచక్రాంకములను
చేసికొందురో, యెవరులలాటములయందుపట్టెనామములను పెట్టికొం
దురో, ఆవైష్ణవులు లోకమును నిమిషములో పవిత్రము చేయుదురు.”

అయ్య—చాలుచాలించు. ఇది కేవల తామసవచనము! కల
లోనూ విష్ణునామము స్మరించకూడదు. విష్ణుదర్శనముచేయగూడదు.

శ్లో॥ విష్ణుదర్శనమాత్రేణ శివద్రోహః ప్రజాయతే।

శివద్రోహః న్నసందేహో నరకం యాతి దారుణమ్।

తస్మాచ్ఛ విష్ణునామాపి నవ్యక్తం కదాచన ఓం.,

విష్ణుదర్శనమాత్రముననే శివద్రోహము కలుగుచున్నది. శివద్రోహ
మువలన దారుణమయిన నరకమును పొందుచున్నాడు. కాబట్టి విష్ణు
నామము నొకప్పుడును చెప్పగూడదు. తులసికంట బిల్వపత్రము
శ్రేష్ఠమయినది.

శ్లో॥ సర్వకామప్రదంబిల్వం దారిద్ర్యస్య ప్రణాశనం।

బిల్వప్రతా త్పరం నాస్తి యేన తుష్యతి శంకరః॥

మారేడు సమస్తాభీష్టముల నిచ్చును. దారిద్ర్యమును పోగొట్టును. దేని
చేత శంకరుడు తుష్టినొందుచున్నాడో అటువంటి మారేడుపత్రికంట
శ్రేష్ఠమయిన దేదియు లేదు. కాబట్టి బ్రాహ్మణులలో శైవులే పర
మ శ్రేష్ఠులు.

సూర—మీరిద్దరును శ్రేష్ఠులుకారు. మిమ్ము చూచిన బట్ట
లతో స్నానముచేయవలెను. “లింగిణం చక్రిణందృష్ట్వా సచేల స్నాన
మాచరేత్” అని వుండడంచేత లింగం కట్టుకున్నవాణ్ని చూచినా
చక్రాంకితం అయినవాణ్ని చూచినా సచేలస్నానం చెయ్యవలెను.
స్మార్తులు సర్వశ్రేష్ఠులుబ్రాహ్మణులధిపాస్మార్తులేకానియితరులుకారు.

నర—(తనలో) ఇతణ్ని వదలిపెడితే శ్లోకాలు మహాచదువు తాడు. ఇతనితో మనం సభలో వాదం పెట్టుకోరాదు. (బిగ్గరగా) శాస్త్రుర్లుగారూ! మనం వచ్చినపని మరిచిపోయి వేరేవాదంలోకి దిగినాము. హిందూమతం పునరుద్ధారణం చెయ్యడానికి మనమందరమూ యిక్కడకి వచ్చినాము. మనం ముందుగా ఆపని చెయ్యవలెను. మీరు యిప్పుడు చదివిన ధర్మశాస్త్రాలు యేవేదంలోనో చెప్పి ప్రతివాదుల నోరడచండి.

సూర—అవి వేదంలోవికావు. ధర్మశాస్త్రాలనగా స్మృతులు.

నర—అవునవును. నాకు తెలిసింది ధర్మశాస్త్రాలు శ్రీమద్భాగవతంలో భగవద్గీతలలో శ్రీకృష్ణులవారు ప్రహ్లాదుడికి సెలవిచ్చిన పాఠాలు.

అయ్య—కావుకావు. భాగవతంలోవుంటే అవి ప్రమాణం యెట్లా అవుతవి? ధర్మశాస్త్రాలన్నీ బసవపురాణంలో విభూతి మహాత్వ ఘట్టములో పార్వతీ పరమేశ్వరులు శ్రీమద్భాగవతం నాకు సెలవిచ్చినారు.

సూర—శాస్త్రప్రశంస చాలును వూరుకోండి. కలిమహిను చేతనూ మాలచదువుచేతనూ యిప్పుడు యిటువంటి కిరస్తానీమతాలూ కిరస్తానీబోధలూ ప్రబలుచూవున్నవి. ఈమాలబళ్లలోకి వెళ్లేవాళ్ళందరినీ వెలివేసి వాళ్లకు పెద్దపెద్ద ప్రాయశ్చిత్తాలు పెట్టవలెను. చిక్కుమాలిన యింగ్లీషుమూలంగా యిటువంటి నాస్తికపుషన్యాసాలన్నీ వస్తూవున్నవి. ఒక్కళ్లకీ శాస్త్రవిశ్వాసం లేదు.

విశ్వ—మీకుమాత్రం శాస్త్రవిశ్వాసం మహావున్నది. మీరెంత శాస్త్రప్రకారం నడుచుకుంటూవున్నానో మేమూ అదేప్రకారం నడుచుకుంటూవున్నాము. మాకు ప్రాయశ్చిత్తాలు కావలిస్తే మీకూ కావలెను.

నర—ఈనాస్తికు డెవరయ్యా?

సూర—ఇతను ఇంగ్లీషుబళ్ళో సంస్కృతం చదువుకున్నాడమ్మ. పుస్తకాలుచూచి యీయనకూడా రెండు ధర్మశాస్త్రపుముక్కలు సేర్చుకున్నాడు. ఈయనకు నేనే తగినవాణ్ని. ఇలారా? విశ్వనాథ శాస్త్రి! మాకు యెందుకు ప్రాయశ్చిత్తం కావలెనో చెప్పు.

విశ్వ—మీ కెందుకు ప్రాయశ్చిత్తం కావలెనా? మొన్న మీ బంధువుల యింట్లో వకావిడె సాహేబును తీసుకొని లేచిపోయి కడుపుతూపుండి మళ్ళీవస్తే మీరంతా డబ్బుపుచ్చుకొని ఆవిడెను మళ్ళీ కులంలో యెందుకుకలుపుకున్నారు?

సూర.—అదా? దానిపూర్వోత్తరం నీకు తెలియదు. దానికి వేరే ధర్మశాస్త్రం వున్నది. ధర్మశాస్త్రంలేనిదే మేము యేపనీ చేయించము. దేవలస్మృతిలో—

“శ్లో॥ గృహీతా స్త్రీ బలా దేవ స్తేచ్చైర్గుర్వీ కృతా యది।

గుర్వా న శుద్ధి మిచ్ఛంతి త్రిరాత్రేణ విశుద్ధ్యతి॥ ౩౬॥
బలవంతముగా స్త్రీలు చేత తీసుకొనిపోబడి స్త్రీ గర్భవతిఅయినపక్షమున, అటువంటిస్త్రీలు శుద్ధిని కోరరు. ఆ స్త్రీ మూడురాత్రులలో శుద్ధురా లగుచున్నది.” అని చెప్పబడివున్నది. ఆస్త్రీని తురకసాహేబు యెన్నిసార్లు యింటిచుట్టూతిరిగి యెంతబలవంతపెట్టి వకరాత్రి కొంగతనంగా తీసుకువెళ్ళినాఁ తనంగతి నీకేమయినా తెలుసునా? ధర్మశాస్త్రాన్నిబట్టి మూడురాత్రులు వుంచి మరీ మేము ప్రాయశ్చిత్తంలేకుండా కలుపుకున్నాము. ధర్మశాస్త్రరహస్యాలు తెలియకుండా ఇటువంటి తెలిసీ తెలియనిప్రశ్నలు యెప్పుడూ వెయ్యకు.

శ్లో॥ సువర్ణదానం గోదానం భూమిదానం గవాదికమ్।

విప్రేభ్యస్సంప్రయచ్ఛేత ప్రాయశ్చిత్తీ విశుద్ధ్యతి ॥౩౭॥

అనడంచేత బ్రాహ్మడికి దానాదులు చెయ్యకుండా పోయిశ్చిత్తము చేయించుకొన్నవాడికి శుద్ధిలేదుగనుక మేము డబ్బు పుచ్చుకొన్నాము.

విశ్వ—(తనలో) ఇటువంటివాళ్ళకు ధర్మశాస్త్రాలలో యేవైనా అవకతవకప్రశ్నలు వెయ్యవలెను. అప్పుడు మనం అడిగేప్రశ్నలకూ వీళ్ళు చెప్పే వుత్తరాలికి సరిపోతుంది. (బిగ్గరగా) ఈరోజున మేమందరూ చూస్తూ వుండగా మీరు బర్రెంకిపుడకతో మొఖం కడుకున్నారా? హరితస్మృతిలో—

॥శ్లో॥ కరంజం ఖాదిరంవాపి కదంబం కురవం తథా।

సప్తపర్వీ ప్రశ్రిపర్వీ జంబు నింబ తద్దైవచ।

అపామార్గంచ బిల్వంచ అర్కం చౌదుంబరం తథా।

ఏతే ప్రశస్తాః కథితా దంతధావనకర్మణి॥

అని దంతధావనమునకు గానుగ, కదిర, కడిమి, గోరింట, అరటి, నెల్లి, నేరేడు, వేప, ఉత్తరేణి, మాచేడు, జిల్లేడు, అత్తి పుల్లలు ప్రశస్తములని చెప్పుతూ వుండగా ధర్మశాస్త్రంమీరి బర్రెంకిపుడకతో నొందుకు, పళ్లు తోముకున్నారు?

సూర—(తనలో) వీళ్లడిగేప్రశ్నలకల్లా చేసిందిలేదని అబద్ధాలాడితే సరిపోతుంది. నిజం చెప్పి వీళ్ళు వేసేప్రశ్నలకు నిలువలేము. (బిగ్గరగా) పయిధర్మశాస్త్రంలో పయిపుడకలు ప్రశస్తములని చెప్పబడినవేకాని మరి యేవీ కూడ వని చెప్పకపోవడంచేత బర్రెంకిపుడకతో తోముకున్నాను.

విశ్వ—అలాగయితే యీవేళ నవమితిథిగదా ధర్మశాస్త్రంలో-

శ్లో॥ ప్రతిప త్వర్వషష్ఠీషు నవమ్యాం చైవ సత్తమాః।

దంతానాం కాష్టసంయోగా ద్దహం త్యాసప్తమం కులమ్॥

అని పాడ్యమినాడు, షష్ఠినాడు, నవమినాడు, పుడకతో దంతధావనము,

చేసినట్టయితే ఏడవతరమువరకును కులమును దహించు నని చెప్పబడి
వుండగా ఇంత పాపకార్యం యెందుకు చేసినారో చెప్పండి,

సూర — (తనలో) పుస్తకాలు అచ్చుపడడంచేత వీళ్లతో
అసాధ్యంగా వున్నది. ఇదివరకు ఒప్పుకున్నాను గనుక యిప్పుడు లే
దనడానికి వల్ల కాదు. ఇంకోమోస్తరు అబద్ధం ఆడుచాను. (బిగ్గరగా)
ఆదోషం పోవడానికి నేను పంచగవ్యం పుచ్చుకొని ప్రియశ్చిత్తం
చేయించుకొన్నాను.

విశ్వ—యెవరియింటికి వెళ్లకుండా మీకు యీవేళ పంచగవ్యం
యెట్లా దొరికింది?

సూర — మాయెంట్లో తెల్లఆవును నీవు యెప్పుడూ చూడ
లేదా యేమిషి? అది నెల్లాళ్ళకిందనే వట్టిపోయినా పంచగవ్యానికి
కావలసినవిమాత్రం యిస్తూ వున్నది.

విశ్వ—అలాగయితే మీప్రియశ్చిత్తం అంతా వృధా అయి
పోయింది.

శ్లో॥ గోమూత్రం తామ్రవర్ణాయా శ్వేతాయా శ్చైవగోమయః।

పయః కాంచనవర్ణాయాః నీలికాయా శ్చ గోర్దధి।

ఘృతం వై కృష్ణవర్ణాయాః విభక్తిర్వర్ణగోచరా।

ఉదకం సర్వవర్ణం తు తస్య వర్ణస్య గృహ్యతే॥౧॥

అని దేవలస్మృతిలో యెర్పావుమూత్రమును, తెల్లపుగోమయమును,
పచ్చఆవుపాలును, నీలిఆవుసెరుగును, నల్లఆవునెయ్యియు పంచగవ్యానికి
విధించి వుండగా అన్నీ వక్క తెల్లఆవువాటితోనే చేస్తే మీకు
ప్రియశ్చిత్తసిద్ధి యేలాగు అయింది?

సూర—(తనలో) దీనికి యేమిపుత్తరం చెప్పను? అదుగో
యెవరో మునలామె బక్కచిక్కి యేడుస్తూ కుంటుకుంటూ వస్తూ

వున్నది. ఈమిష పెట్టి దీనికి జవాబు చెప్పకుండా తప్పించుకుంటాను.
(బిగ్గరగా) ఈ నా స్తికవాదాలమూలంగా దయాధర్మమూ అన్నీ చెడి
పోచూవున్నవి. కాస్సేపు పూరుకో పాపం యేదో ఆపత్తు పొంది
యేడుస్తూవున్నయివిడ సంగతి విచారించి ఆపన్నివారణం చెయ్య
వలెను. అమ్మా ! నీవు యెవరు ?

[పయివేషముతో జీర్ణహిందూమతకాంత ప్రవేశించు చున్నది.]

హిందూ — నాయనా ! నేను మీతల్లిని మీరందరూచేరి నా
బిడ్డలమని చెప్పి బూటకాలతో మీపొట్ట పోసుకుంటూ నాసంగతి
చూడక నన్ను మాడ్చివేసి, సత్యశమాదులై ననాలవయవా లన్నిటిని
విరిచివేసి, మీలో మీశుష్కకలహాలతో నన్ను చంపివేస్తూ వున్నారు.
మీ అనాదరణవల్లనూ దుర్జయంవల్లనూ శిథిలమయిననా అవయవము
లను బాగుచేసి నన్ను తిన్నగా నడిపించవలెనని యీధర్మరాజువంటివా
రెవరై నా. కాస్తప్రయత్నం చేస్తే పనిసాగకుండా అడ్డం వచ్చి శాస్త్రా
లని మీరు ద్వేషంచేతనూ స్వప్రయోజనపరత్వముచేతనూ కల్పించిగ
ల్లోకాలనే విషంపూసినశాస్త్రాలతో నాకు మరింతవేదన కలుగచేస్తూ
వున్నారు. ఈసంగతి యెదుట బడి మీతో మొర్రపెట్టుకుంటే యే
మయినాకార్యం వుంటుందేమో అనే అడియాశచేత మీరు మీలోపల
నుంచి గెంటివేసినా పుత్రవాత్సల్యం విడువలేక మీకోసం యింత
దూరం కుంటుకుంటూ నడిచివచ్చినాను. ఇందాకా మీరు నా స్తిక
వాక్యాలని యెగతాళిచేసిన యీధర్మరాజువాక్యాలన్నీ నా నిజ
మయినఅంగములు. మీరు చదివినవన్నీ నాలవయవములు పెరుగ
కుండా మీ రడ్డుపెట్టిన క్రొయ్యకాళ్ళూ క్రొయ్యచేతులూ కాని నా నిజ
మయినఅవయవాలు కావు.

ఈలోకములో సత్యముతో సరియైనధర్మ మింకొకటి లేదని

యతడు చెప్పినది.

శ్లో॥ నా స్తి సత్యసమో ధర్మో న సత్యా ద్విద్యతే పరమ్।

న హి తీవ్రతరం కించి దన్యతా దిహ విద్యతే॥

అను భారతాదిపర్వములోని వ్యాసవచనము. అహింస సత్యమిత్యాది వాక్యము

శ్లో॥ అహింసా సత్య మస్తేయం శౌచ మింద్రియనిగ్రహః।

ఏతత్సామ్రాజికం ధర్మం చాతుర్వర్ణ్యే బ్రవీన్నునిః॥

మనుస్మృతిలో దశమాధ్యాయమునందుఁ జెప్పఁబడినది. ఇతఁడు బంధుఁడు మొదలుగాఁ గలవాక్యము.

శ్లో॥ అయంబంధు రయన్నేతి గణనా క్షుద్రచేతసామ్।

ఉదారచరితానాంతు వసుధ్దేవ కటుంబకమ్॥

యోగవాసిష్ఠములోనిది. కాయక్లేశ మాదిగాగల వాక్యము.

శ్లో॥ న కాయక్లేశ వైధుర్యం నతీర్థాయతనాశ్రయః।

కేవలం తన్మనోమాత్ర జయేనాసాద్యతే పదమ్॥

వసిష్ఠ—

నర—ఓఓఓ. (అని కేకలు వేయుచున్నాఁడు.)

అయ్య—కావుకీవు. (అని అటచుచున్నాఁడు.)

సూర—ఠప్, ఠప్, (అని చప్పటలు చటచు చున్నాఁడు.)

హిందూ—ఓ బిడ్డలారా ! నిష్కారణంగా అల్లరిచెయ్యకండి.

మీరు బొమ్మలాటలు మరిగి టంగుటంగున గంటలువాయింతుంటూ

యెప్పుడూ బొమ్మలమీదనే ధ్యానంగా వుండడంచేత పెద్దదాన్ని

నాబుద్ధిపినకపోవడమే కాకుండా యెదుటవున్న పురాణపురుషుడయిన

మీతండ్రినికూడా భక్తితో కన్నెత్తిచూడడమయినా మానివేసినారు.

గడ్డలూ మీసాలూ, నెరిసిన నాముసలిపిల్లలారా ! బొమ్మలపెళ్లి శ

కోసమూ గుజ్జనకూళ్ళ కోసమూ మీలోమీరు తగువులాడే మీకు వయస్సు ముదరడంచేత యిఖబుద్ధిరాకపోయినా, యింకా మీమార్గంలో ప్రవేశించకుండా వూగులాడుతూవున్న యీపసిబిడ్డలనైనా మీవెంటబెట్టుకుని తిరుగుతూ మాతృపితృభక్తిలేకుండా చెరపక వదిలి వెయ్యండి. చిరుతిండికోసమై తల్లి మెడలో పుస్తెలు తెంపుకొని పరుగెత్తే అల్లరిపిల్లవాళ్ళవలెనే మీగున్నూ కుర్రతనంచేత పూర్వంవ్యాసాదులయిన మీఅన్నలు నాకపెట్టిన సత్యాది అలంకారముల నన్నిటిన్నీ నాదేహం నొచ్చేటట్టు బలవంతంగా తెంపివేసి, నన్ను విరూపినిగా చేసి వాటికి కట్టివున్న తాళ్ళతోనూ తంకరలతోనూ ఆడుకుంటూ, బాలభోగాలు అనుభవిస్తూ, బ్రతికివున్నంతకాలమూ తల్లికి తిన్నగా అన్నమూ బట్టా పెట్టక చచ్చినతరువాత శ్రాద్ధాలపేరుచెప్పి పిండివంటలు చేసుకొనే బుద్ధిమంతులలాగే మీరు నాగతి చూడకుండా నా పేరుచెప్పుకొని వుత్సవాల్నూ భోగాల్నూచేసుకుని తింటూవున్నారు. మీ అజ్ఞానదశకు తోడుగా దురాచారభూతంకూడా మిమ్మలిని సోకి వుండడంచేత, మీకు వొళ్ళు తెలియక వికారపుచేష్టలు చేస్తూవున్నారు. మీరు తత్త్వవిచారమంత్రంచేత కొంచెం తెలివితెచ్చుకొని మాతృపోషణం ధర్మమని తెలుసుకొని శల్యావశిష్టంగావున్న నన్ను కన్నెత్తి చూచి నాసత్యాది అవయవములను దృఢపరిస్తే నేనుతిరిగిబలపడి మీకు వుపచారంచేసి చిరకాలం మిమ్మలిని సుఖపెడుతాను. అందువల్ల మీకు క్షీర్తికూడా—

సర—ఈముసలిని మనతల్లిఅయితే గుజ్జనకూళ్ళు వండుకుని ఆడుకొమ్మని బొమ్మలను యివ్వకుండా చవిలేని విషప్రాయమైన సత్యాదిగుళికలను మింగమంటుందా? ఈముదిపిశాచంమాట వినక దీన్ని దూరంగా తరిమివెయ్యండి.

అయ్య—“శ్రీబుద్ధిః ప్రశయంకరీ” అన్నాడుగనుక దీనిబోధ
వినబడకుండా చెవులు మూసుకోండి.

సూర—చదువునేర్చిన ఆడదానితోనూ పంటనేర్చిన మగవాడి
తోనూ వోపరామగనుక యీరాకాసిని కాళ్ళూ చేతులూ విరుగ
కొట్టి మూల పడవెయ్యండి. ఇక్కడవుంటే యీముసలిభూతం మనను
వదలదు. వేగిరం పారిపోదామురండి.

(అందఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

—:—

యో గా భ్యా స ము.

ప్రభ మ గ ం గ ము.

[యోగి, అవయోగి, మహాయోగి, అతియోగి, ప్రవేశించుచున్నారు.]

అవయోగి—స్వామీ ! కన్నులుమూసికొని ఋషీశ్వరునివలె
దివ్యచక్షుస్సుచేత మీరు మూడులోకాలమహత్వాలూ మహాచూస్తూ
వున్నారు. మీశిష్యుణ్ణి అయిననాకు మీరు చూచినదానిలో లవ
లేశం కటాక్షించి నన్ను కృతార్థుణ్ణి చేస్తారా?

అతియోగి—ఓరీ ! శిష్యా ! నీవు యింకా యోగాభ్యాసంలో
మొదటి అవస్థలోనే వున్నావు. నీవు యింకా జ్ఞానబోధకు అర్హుడవు
కావు. నిజమయినలోకాలు యేడయివుండగా మూడులోకాలు అను
కునే మూఢుడికి నీకు యేమిజ్ఞానోపదేశం చెయ్యను? లోకాలు యే
డని తెలుసుకోవడం యోగాభ్యాసానికల్లా మూలాధారము. అది తెలి
స్తే నేకాని మనం యెత్తబోయే జన్మపరంపరను గురించికూడా తెలి
యదు.

అవ—స్వామీ! లోకాలసంగతి నాకు అనుగ్రహించి మీ శిష్య ప్రశిష్యుణ్ణి అయిన నన్ను ధన్యుణ్ణి చెయ్యండి.

అతి—మన పరిణామసిద్ధాంతానుసారముగా మనుష్యుడు నిర్వాణాన్ని పొందడానికి ముందుగా యేడులోకాలలో అవతరించ వలెను. అందులో వకటి భూలోకము, యింకొకటి బుధలోకము, మరివకటి అంగారకలోకము. ఆపయివి నాలుగుసూక్ష్మతీ సూక్ష్మములయిన లోకాలు. అవి నీకు చెప్పినాకానీ యిప్పుడు తెలియవు.

అవ—తెలియనివి పోనిచ్చి తెలిసేవి అనుగ్రహించండి.

అతి—ఇప్పుడు యేడులోకాలను గురించి చెప్పినానుగదా? ఈయేడుసంఖ్య మహాప్రధానమయినది. శాస్త్రానికి మూలకారణము. నీవు బాగా జ్ఞాపకం వుంచుకోవలెను. ఏడులోకాలే, యేడుగ్రహాలు, ఏడులోకాలూ, ఏడుద్వీపాలూ, ఏడుసముద్రాలూ, ఏడువారాలూ, నీకు తెలిసినవేకదా? యీ సప్తసంఖ్యలోనే సృష్టిరహస్యమంతా గూఢంగా దాగివున్నది.

అవ—అలాగయితే గూఢార్థము నాకు విప్పి సెలవియ్యండి.

అతి—ఈయేడులోకాలలోను పాక్కొక్కలోకంలో యేడేసి జాతులున్నవి. యేడేసిజాతులలోను పాక్కొక్కజాతిలో యేడేసి వుపజాతులు వున్నవి. అన్నీ వుపజాతులు యెన్నో తెలిసినవా?

అవ—తెలియలేదు.

యోగి — ప్రథమావస్థలో వున్నవాడవు. నీకు యెట్లా బోధ పడుతుంది? ద్వితీయావస్థలో వున్నాను గనుక నాకు నిమిషంలో బోధ పడ్డది. యేడేళ్లు నలభయితొమ్మిదిజాతులు నలభయితొమ్మిదియేళ్లు మూడువందల నలభయిమూడు వుపజాతులు.

అతి — నీవు గ్రహించినావు. శ్రీ లయినా పురుషు లయినా

మనుష్యజన్మం యెత్తినవా రందరూ యీమూడువందల నలభయిమూడవస్థలనూ వొక్కొక్కరు రెండేసిసార్లు పొందవలెను.

యోగి—అలాగయితే ప్రతిమనుష్యుడూ యీయేడు లోకాలలోనూ ఆరువందల యెనభయిఆరు జన్మాలు యెత్తవలెను.

అతి—అంతేకాదు. యిందులో యింకా వకసూక్ష్మం వున్నది.

మహా — ఈసూక్ష్మం యోగాభ్యాసంలో తృతీయావస్థలో వున్న నాకు బోధపడవలెనుగాని యీయోగికికూడా బోధపడదు. ఆసూక్ష్మం సెలవియ్యండి.

అతి—లోక చక్రముయొక్క భ్రమణమునుబట్టి యీపరిణామము యేడు ఆవృత్తులు జరగగా ప్రతిమనుష్యుడికిన్ని నిర్వాణానికి వెళ్లడానికి ముందు ఆరువందల యెనభయిఆరు యేళ్లు నాలుగువేల యెనిమిదివందల రెండు జన్మాలు యెత్తవలెను.

యోగి—అబ్బో! చాలాజన్మాలు యెత్తవలెను.

అతి—నీవు యీజన్మాలకే యింత ఆశ్చర్యపడుతూ వున్నావు గాని జన్మజన్మానికి మధ్య వుండేకాలవ్యవధి వింటే మరీ ఆశ్చర్యపడుతావు.

యోగి — సెలవియ్యండి. నేను ఆశ్చర్యపరవశుణ్ణి అవుతాను. యిదివరకు విన్నదానివల్లనే అవయోగికి ఆశ్చర్యమహాసముద్రంలో మునగడంచేత నోట మాట రాకుండావున్నది.

మహా—ఈహాశ్చర్య మంతా ప్రథమ ద్వితీయఅవస్థలో వున్న మీకుగాని చరమావస్థలు దాటి ఆరూఢుడనయి వున్న నాకు యేమి చెప్పినా ఆశ్చర్యం లేదు.

అతి—పని చేసినతరువాత విశ్రాంతికావలె నన్నమాట యీ లోకంలో మీకు ప్రతిదినమూ అనుభములో వున్నదేకదా! వక్క

జన్మలో కష్టపడ్డతరువాత మళ్ళీ జన్మం యెత్తడానికి మధ్య యెనిమిది పేలయేళ్ళు విశ్రాంతి కావలెను. పైని చెప్పిన నాలుగువేల యెనిమిది నందలరెండు జన్మాలనూ విశ్రాంతికాలమయిన యెనిమిదివేలచేత గుడిస్తే మధ్యజన్మాలలో జీవించేకాలంగాక నిర్వాణం పొందడానికిమూడు కోట్ల యెనభయినాలుగులక్షల పదహారువేల సంవత్సరాలుకావలెను.

మహా—మధ్యజన్మాలలో జీవించేకాలం యెంతో సెలవియ్యవలెను.

అతి—ఆకాలాన్ని గురించి మహాత్ములయితే స్పష్టంగా చెప్పలేదుగాని అంతా యేడుకోట్లసంవత్సరాలు కావలెనని చెప్పినట్టా జ్ఞాపకం.

యోగి—ఇటువంటి అద్భుతాలకు గ్రంథప్రమాణం వుంటేనే గాని నమ్మడానికి శక్యం కాదు.

అతి—మహాత్ములు చెప్పినదానికి ప్రమాణం యెందుకు? వారు ప్రమాణాతీతులు.

మహా—తెలివిమాలినప్రశ్నలు వెయ్యక వూరుకో. మహాత్ముల మాటలకంటెనూ వేరేమి ప్రమాణం కావలెను?

యోగి—అసలు యీసంగతులు చెప్పినమహాత్ములు యెవరు?

మహా—వారిదాకా యెందుకు? నీప్రశ్నకు ప్రత్యరం నేను చెప్పతాను విను. వీరు దివ్యజ్ఞానంచేత కొత్తగా సృష్టింపబడినారు. వీరందరూ అదివరకు మరుగుపడివుండి యిప్పుడు దివ్యజ్ఞానంచేత బయటపడ్డారు.

యోగి—ఈసంగతులు యేమహాత్ముడు చెప్పినాడు?

అతి — ఏమహాత్ముడా? కుంటూరుమూలాలాల్ సింగుగారు చెప్పినారు.

యోగి—ఆయన చెప్పినందుకు నిదర్శనం యేమిటి?

అవ—గ్రంథనిదర్శనం లేనిదీ మేము నమ్ముము.

అతి—నేను మీకు కావలసిన గ్రంథనిదర్శనంకూడా కనపడు స్తాను వోపిక చెయ్యి. ఈసత్యములన్నీ కూట్ హూమిగారు సెల విచ్చినట్టు మెట్టకు సిన్నెట్టుదొరవారు హూణభాషలో రచించిన గుప్తశాస్త్రములో వున్నవి.

మహా—గుప్తశాస్త్ర మంటే యీమందజ్ఞానులకు తెలియదు. అక్కల్లుసయిన్ను.

యోగి—కూట్ హూమి యీ భరతఖండపుమహాత్ము డేనా?

మహా—అవును. ఆశేషు పంజాబుదేశస్థుడు. చిన్నతనంలో పక బంధువుడియొక్క సహాయంచేత యూరోపుఖండముకు వెళ్లి పశ్చిమ విద్య నేర్చుకునివచ్చి తరువాత ప్రాచ్యశాస్త్రాలలోకూడా మహాపండితు డయినాడు. అది తిబెతీయదేశపు పేరు. నీవు ప్రమాణం వుంటేనేకాని యేదీ నమ్మవు గనుక చెపుతాను విను. ఈరహస్యం సిన్నెట్టుదొరగారు తమ అక్కల్లుసైన్సులో ౩౫వ పేజీలో వ్రాసి వున్నారు.

అతి—నేను యింతకంటెనూ ప్రబలప్రమాణం చూపుతాను చూడు. మేడమ్ బ్లావట్ స్కీదొరసానిగారు “ఎ సిస్ అన్వీల్డు” అను తమ మహాగ్రంథముయొక్క రెండవవాల్యము ౬౦౯వ పేజీలో కూట్ హూమిగారు కాశ్మీర దేశస్థు డని వ్రాసి వున్నారు. ఆమహాగ్రంథము యొక్కరెండవవాల్యములోనే ౬౨౨వ పేజీలో అతడుకచ్చి దేశస్థుని కుమారు డయినట్టు పయిదొరసానిగారే తమ దివ్యజ్ఞానంచేత లిఖించి యున్నారు.

యోగి—మీరు యిద్దరూ వకరు పంజాబుదేశస్థు డనీ వకరు కాశ్మీర దేశస్థు డనీ వేరేవేరేవిధంగా చెపుతూవున్నారే!

మహా—ఇలాగంటి పనికిమాలినప్రశ్నలు యెప్పుడూ అడుగబోకు. “ఋషీణాం మతయ శ్చ భిన్నాః” అన్నాడు గనుక ఋషుల మతాలు వైవిధ్యవిధాలుగా వుంటవి. ఆ దేవరహస్యాలు దివ్యజ్ఞానం కలవారికేకాని మనవంటి నరమాత్రులకు తెలియవు. మనంకూడా అనేక అవతారాలు యెత్తుతూ యోగాభ్యాసం చేస్తూవుంటే యేదో వకజన్మంలో యీరహస్యాలు గ్రహించేకాలం వస్తుంది.

యోగి—ఆలాగయితే నాకు యిప్పుడే యోగవిద్యోపదేశం చెయ్యండి. యోగంయొక్క నాలుగవస్థలలోనూ యేమేమి తెలుస్తోందో సెలవియ్యండి.

అతి—యోగి ప్రథమదశలో యోగముయొక్క ప్రథమాంగములను నేర్చుకొని యింద్రియములను వశపర్చుకోవడానికి కృషిచేస్తాడు. రెండవదశలో సంపూర్ణజ్ఞానమును పొందుతాడు. మూడవదశలో యింద్రియనిగ్రహం చేసి చతుర్వర్గములను భూతములను జయిస్తాడు. అప్పుడా యోగిని నిష్పకాల్పలేదు; నీళ్ళు ముంచలేవు; మట్టి కప్పివెయ్యలేదు; విషవాయువు చంపలేదు. అప్పుడతడు మహాశక్తిసంపన్నుడయి పరిమితజ్ఞానదాయకములయినయింద్రియముల సహాయ ముక్కురలేకుండానే దూరశ్రవణ దూరదర్శనాది శక్తులను పొంది సమస్త లోకములలోనూ జరిగేచర్యలు యిక్కడనుంచే చూడగలుగును; అనంతకోటిబ్రహ్మాండములలోనూ పుట్టేశబ్దాలన్నీ వినగలుగును; మహాసూక్ష్మరూపముతో భూమిలో మధ్యకు దూరగలుగును; అతిలఘువయి ధ్యానశక్తిచేత యీదేహముతో లేచి వాయువులో తేలి ఆకాశగమనము చెయ్యగలుగును; భూమిలో నిలువెడులోతున పాతిపెట్టినా చావక సమాధిచేత యిష్టమున్నంతకాలము బ్రతికి స్వేచ్ఛ మరణమును పొందగలుగును; కాళ్ళు తడికాకుండా నీళ్ళమీద నడవ

గలుగును. పశ్చిమఖండశాస్త్రజ్ఞులగర్వ మంతా అణిగేలాగు యోగ మహిమచేత యిటువంటి అద్భుతాలను అపరిమితంగా చెయ్యగలుగును. నాలుగోదశలో కేవలం నిర్వాణమే వస్తుంది.

అవ — మాకు వీటి కన్నిటికీ హిందూశాస్త్రాలలోనుంచి ప్రమాణాలు కావలెను. మీరు మహానిర్వాణమని బౌద్ధశాస్త్రాలు పునయోగిస్తూ వున్నారు.

మహా—బౌద్ధులకూ హిందువులకూ భేదము లేదు. బుద్ధదేవుడే తరువాత శంకరాచార్యానతార మెత్తినాడు. ఈమహాసాధనమును మెస్టరు సిన్నెట్టుదొరవారు “ఈసాటరిక్ బుద్ధియిజమ్” అను తమ పవిత్రగ్రంథముయొక్క ౧౮౯౪ వేజీలో విశదపరచి యున్నారు.

అవ — మాకు యీప్రమాణాలు బాగా తెలియడంలేదు. ఈసారి వచ్చేటప్పుడు ప్రమాణగ్రంథాలు తెలిసినపండితుణ్ణి వకణ్ణి వెంటబెట్టుకుని వస్తాను. (అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ద్వితీయరంగము.

[యోగియు, అవయోగియు, వియోగియు ప్రవేశించుచున్నారు.]

వియో— ఏమయ్యా యోగిగారూ! మహాయోగిగారున్ను, అతియోగిగారున్ను యింకా రాలేదు.

యోగి—వారు కొంచెం ఆలస్యంగా దయచేస్తాడు. అతియోగి గారు రాత్రి చలిమంట వేసుకుంటూవుంటే కొరకంచు కాలిమీద పడి అతియోగిగారికాలు కొంచెం కాలి బొబ్బయెక్కింది. కాలినచోట గొబ్బరినూనె రాతామని సీసాకోనం యిట్టే గూట్లో చెయ్యిపెట్టె టప్పటికి మృత్యుదేవతలాగు యెక్కడనుంచివచ్చిందోకాని యెర్రతేలు వకటి మహాయోగిగారి నడింపేలు అంటకుట్టింది. ఆవిషం గుండెలలోకి

యెక్కి కిందా మీదా నిలవక ఆయన బాధపడుతూవుంటే చన్నీళ్ళు పోస్తే విషం దిగుతుందని యెవరో చెప్పడంచేత మహామోగిగారు తోడడానికి వెళ్ళి చీకట్లో తొందరచేత గుభిల్లున నూతిలో కూలి నాలుగుగుక్కలు నీళ్ళు తాగి వ్రక్కిరిబిక్కి రయినారు. అప్పుడు మే మంతా చేరి ఆయనను పయికితీసి వొళ్లంతా కాచి నీళ్లు కక్కించి, మహామోగిగారికి తేలుమంత్రంవేసి జామునేపట్లో విషం దిగేట్టు చేసినాము. ఇప్పటికీ ఆయనకు కుట్టినచోట మంట పోలేదు. ఈ యిబ్బందులు గావడంచేతగాని లేకపోతే వారు యీపాటికే సభకు విజయంచేసి వుండురు.

అవ—వారు యోగంయొక్క మూడునాలుగునష్టలు పొందినవారంటారే. వారికి నిప్పు కాలదుకాదా? విషం యెక్కదుకాదా? వారిని నీళ్లు ముంచవుకాదా? ఏడులోకాలసంగతిన్నీ చూడగలిగిన మహామోగులకు వారికి గూట్లోతేలున్నా దొడ్లోనుయ్యిన్నీ కనబడ్డవి కావేమి?

యోగి—వూరుకో. పెద్దలవిషయంలో యిటువంటిప్రశ్నలు వెయ్యరాదు. అపచారం వస్తుంది. వారప్పుడు యోగంపట్టి సమాధిలోవుండకపోవడంచేత అవియేమీ కనబడ్డవికావు. అరుగో మహామోగిగారున్న అతియోగిగారున్న దయచేస్తూవున్నారు.

[అతియోగిగారును, మహామోగిగారును ప్రవేశించుచున్నారు.]

అతి—రాత్రి నూతులో పడడంచేత కాలు నొప్పియెత్తినా మీకోసం కుంటుకుంటూ నడిచివచ్చినాను.

మహా—రాత్రి తేలుకుట్టినబాధ యింకా పోకపోయినా మీకోసం మూలుగుకుంటూ నడిచివచ్చినాను.

యోగి—పరోపకారపాఠీలుగనుక మీశ్రమకయినా వోర్చు

కొని లోకహితార్థం యింతదూరం విజయంచేసినారు.

అతి—మేము వేగిరం వెల్లిపోవలెను. వేగిరంవేగిరం అడిగి మీసంశయాలన్నీ తీర్చుకోండి.

అవ—యోగంవల్ల మీరుచెప్పిన దూరదర్శన దూరశ్రవణాది శక్తులు యెప్పుడైనా యెవరికయినా కలిగినవా?

అతి—మహాయోగులైన మనపూర్వపురుషులకందరికీ కలిగినవి. అలాకలిగిన జ్ఞానంచేతనే వారు పురాణాలు మొదలైన గ్రంథాలు చేసినారు.

అవ—ఇప్పటివారికి తెలియని సంగతులు వారికి యేమి తెలిసి వ్రాసినారో సెలవియ్యండి.

అతి—వొక్క టేమిటి? అన్నీ యిప్పటివారికి తెలియనిసంగతులే. కల్లుసముద్రాలు ఇప్పటివారి కెవరికి తెలుసును? నేతినముద్రాలు యిప్పటివారి కెవరికి తెలుసును? పెరుగుసముద్రాలు ఇప్పటివారి కెవరికి తెలుసును? భూమిని పాము మోస్తూవున్నసంగతి యిప్పటివారి కెవరికి తెలుసును? ఆపాముకు వెయ్యితలకాయలున్నసంగతి యెవరికి తెలుసును? అగస్త్యుడు సముద్రం తాగివేసినమాట యెవరికి తెలుసును? హిరాణ్యాక్షుడు భూమి చంకకింద పెట్టుకొని పారిపోయినమాట యెవరికి తెలుసును? మధుకైటభులమెదడుతో భూమినిచేసినమాట యెవరికి తెలుసును? నదులకూ పర్వతాలకూ బిడ్డలుపుట్టినమాట యెవరికి తెలుసును? కావలిస్తే ఇలాగంటివి గుక్కతిప్పకుండా లక్షసంగతులు యేకరువుపెట్టగలను. ఇప్పటివాళ్ళకు తెలియనివి ఇవన్నీ మనపూర్వులకు యోగమహిమచేతనే తెలిసినవి.

అవ—యెక్కడనైనా యేళ్ళకూ రాళ్ళకూ బిడ్డలు పుడతవండీ?

అతి—తప్పకుండాపుడతవి. శుక్తిమతీనదికిన్నీ కోలాహలపర్వ

తానికిన్నీ గిరిక పుట్టలేదా?

వియోగి—పుట్టినది. యేటికిన్నీ గట్టుకున్నూ గిరిక పుట్టడం నేను ప్రత్యక్షంగా చూచినాను. నేను చూచిన గిరిక వెనుకటివలె కోలాహలపర్వతంవచ్చి శుక్తిమతీనదిమీద పడితే నదికిపుట్టలేదుగాని నదే వచ్చి కొండమీద పడేటప్పటికి కొండకేపుట్టినది.

అతి—చూచినావా? ఇంగ్లీషుశాస్త్రం చదువుకున్న మీవాడు కూడా ప్రత్యక్షనిదర్శనం కనబడడంచేత మన పూర్వులు చెప్పిన సత్యం వప్పుకుంటూవున్నాడు. మనపూర్వులు మెంతదివ్యజ్ఞానం కల వారో ఇప్పుడైనా బోధపడినదా? కాస్తభేదానికి ఫర్వాలేదు. గిరిక పర్వతానికి పుట్టినా నదికిపుట్టినా రెండూ వకటే.

అవ—నది ఆడదిగనుక పిల్ల పుట్టవచ్చునుగాని మగవాడైన పర్వతానికి యెలా పిల్ల పుడుతుంది?

మహా—పురాణాలలో మగవాళ్ళకుకూడా పిల్లలు పుడుతారు వేనుడికి పృథుచక్రవర్తిపుట్టినాడు. ప్రద్యుమ్నుడు కడుపుతో వుండి పురూరవశ్చక్రవర్తిని కన్నాడు. యావనాశ్వుడు గర్భము ధరించి మాంధాతను గన్నాడు.

అతి—వియోగిగారూ! మీరు ప్రత్యక్షంగా చూచిన గిరికా జననమహాత్యం చెప్పి యీ అపయోగిసంశయం పోగొట్టండి. ఇంగ్లీషు చదువుకొన్నవారు చెపితేనేగాని యీ అపయోగికి నమ్మకంలేదు.

వియోగి—చెపుతాను వినండి. నేను వర్షాకాలంలో వక్కరోజు పాండవులవారి మెట్టమీద కూర్చుండి వుండగా రాత్రికురిసిన వర్షం చేత పొంగి యేలేరు పరుగెత్తుకొనివచ్చి ఆకొండమీద పడ్డది. ఆయే రున్ను కొండానున్న కలియడంచేత నీళ్ళన్నీ కొండకలుగులలోకి పోయేటప్పటికి నేను చూస్తూవుండగా నాముందువున్న గుహగర్భము

లోనుంచి గిరిక కిచకిచలాడుతూ పయికి వచ్చినది.

మహా—ఇది కలియుగంలో అత్యద్భుతమైన సంగతి. పురాణాలలో చెప్పిన పూర్వకాలమహిమలు మనదేశంలో ఇంకా పోలేదు.

అతి—ఆగిరికావృత్తాంతము సవిస్తరముగా చెప్పండి.

వియో—ఆగిరిక కిచకిచలాడుతూపాకి నాముందరికి వచ్చేటప్పటికి కరుస్తుంటేమోనని భయపడి నేను వెనుకకు జరిగినాను. ఇంతలో గిరిక చటుక్కున మరివకకన్నంలోడూరి మాయమైపోయింది.

అవ—గిరిక అంటే యేమిటి?

వియో—నీవు నిఘంటువు యేమీ చదవలేదా? గిరిక అంటే చిట్టెలుక. ఇప్పుడు తెలిసిందా?

అవ—సరిసరి! ఇప్పుడు తెలిసినది. మీరు చెప్పినవంతా నీళ్ళు కొండకలుగులో దూరేటప్పటికి కన్నంలోనుంచి యెలక పయికి వచ్చిందనా?

• వియో—మరియేమనుకున్నావు?

మహా—ఈయన మనకు వేళాకోళం చేస్తూవున్నాడు. మనం యీయనతో మాట్లాడగూడదు.

వియో—మీరు నాతో మాట్లాడినాసరే మాట్లాడకపోయినా సరే. నాకు యేమీ లోపం లేదు. మీరు మాట్లాడడంచేత నావంటికి బంగారం యేమీ అంటుకోలేదు. అంటుకుంటే నకవేళ మీచాదస్తం కూడా నాకు కొంచెం అంటుకోవచ్చును. యోగుల మని మీరు యెన్ని వేషాలు వేసినా మీకోసం సృష్టిధర్మాలు యిప్పుడు కొత్తగా మారవు. ఏమహాయోగిని తీసుకొనివచ్చి లోతునీళ్ళలో పడవేసినా బుడుంగుమని లోపలికి మునిగి గుటుక్కుమంటాడుగాని యీతరాక పోతే పైకి తేలడు. మీలోవున్నమహాయోగిని యెవరినయినా నావ

ద్దకు తీసుకురండి. కర్క యెర్రగాకాల్చి వాతవేసి నిప్పు కాలుతుందో
 లేదో చూపిస్తాను. ఏలోకంలో యేనంగతి తెలిసినా శ్రమచేసి దేశా
 లుతిరిగి శోధనచేస్తే తెలుస్తుందిగాని యింట్లో కూర్చుండి ముక్కు
 మూసుకుని యోగంపడితే తెలియదు. సత్యగ్రహణానికి వక్కపరిశో
 ధన సాధనముగాని ఆకాశపంచాంగాలూ, దివ్యజ్ఞానాలూ, యోగని
 స్థలూ సాధనాలుకావు. మీయోగంవల్లనూ, గాలిలోవ్రాసిన వ్రాత
 లవల్లనూ తెలిసేవి మీవిభూతిమహాత్యాలూ ఽద్రాక్షమహాత్యాలూ
 తులసిమహిమలూ షేత్రమహిమలూ మొదలయిన పుక్కిటి పురా
 ణాలుమాత్రమే. సత్యమయిన జ్ఞానము శోధనచెయ్యనిదీ లేశమూ
 మంత్రాలతో రాదు.

అతి—ఈయన నా స్తికవాదాలు చేస్తూవున్నాడు. యుక్తిర
 హితమయిన యీవాదాలు మనం వినరాదు. లేచిపోదామురండి.

మహా—లేచిపోదాముగండి. ఈబౌద్ధులకు తర్కాలు యెన్ని
 వినిపించినా, ఆర్యమహాజనులలో శాస్త్రవిశ్వాసం పోదు.

(అందఱును పోవుచున్నారు.)

బహిష్కారపత్రికలు.

[రామచంద్రశాస్త్రియూ, గోపాలశాస్త్రియూ ప్రవేశించుచున్నారు.]

గోపా—ఓరీ! రామచంద్రశాస్త్రి! నిన్న నీవేమో మాకా
 మావధానులవద్ద మహాకూసినావట. నేను దగ్గర వున్నట్టుంటే చొక్క
 బద్దలచేస్తును జాగ్రతగా మనులుకో.

రామ—మాటలు మిగుల రానియ్యకు. యీపూరికి నీవు
 చొక్కడవేనా పభాపతివి మరియెవ్వరైనా వున్నారా?

గోపా—యెవడువుంటేయేమి? నామట్టుకు నేనే సభాపతిని, నీకు శక్తివుంటే నీవుకూడా యేరుకోరాదా? నాకు దొరికిపోయిందని యేడుస్తారేమి!

రామ—మన పెద్దలనాటినుంచీ వచ్చే ఆచారం విచారించ వలెనా? అక్కరలేదా? గ్రామంలో యేమయినా దొరికితే సభాపతులు నలుగురూ పంచుకోవలెనా? నీవువక్కడవే కడతేర్చవలెనా?

గోపా.—నామనసు, నాకు దొరికింది నేను పుచ్చుకుంటాను, నీకు దొరికినదాల్లో నాకూ యేమీభాగం యివ్వవద్దు. ఆచారం యేమిటి వెధవ ఆచారం. నీతమ్ముడికి యింగ్లీషు చెప్పిస్తూ వున్నావు కదా. యీఆచారం మీయింట యెప్పుడయినావున్నదా? నీవు రహస్యంగా చుట్టలు కాలుస్తావుకదా. వైదీకంలో మీతండ్రి కాలేవాడా? ఆవేషాలు మాదగ్గర పనికిరావు. డబ్బువొబ్బడానికి మీకు యీవూళ్ళో సభాపత్యం యెవరుయిచ్చినారు?

రామ—నీకుమాత్రం యెవరు యిచ్చినారు?

గోపా—నాకు నాచేతులు యిచ్చినవి. నేను వివాహాలతో తోరణాలు తెంపిన్నీ, స్తంభాలు వూడపెరికిన్నీ, పెనుగులాడి చేతులు బత్తలుచేసి, డబ్బుపుచ్చుకునిన్నీ, పిడిగుద్దులు గుద్దిన్నీ, నా మగతనం చేత నేను సంపాదించినాను. నాకు యిందులో అయినా పాండిత్యం వున్నదికాని వెధవవు సీకదీలేదు. ఈపాండిత్యమూలేక చదువులేక పోయినప్పుడు నీకీశాస్త్రీపేరు మొందుకురా?

రామ—అట్టే పేలకు నలుగురూ ఛీఛీఅంటారు. నేనూ చిన్నప్పుడు రఘువంశం నాలుగుస్వర్గలు చదువుకున్నాను. శాస్త్రుర్లుకావడానికి అడిచాలదా? చదువులేకపోయినా శాస్త్రుర్లన్నపేరయినా పెట్టుకోకపోతే వయవాళ్లు యెవరుగారవంచేస్తారు? యెవరో పెద్దమన

ఘ్యలు వస్తూవున్నారు. మనం యిద్దరమూ ఘర్షణపడకూడదు. మనకు యీశ్రాలోహ పెద్దప్రవణ వస్తూవున్నది. ఇది పాతికలూ యాభైలూ వచ్చేపద్దు. సభాపతులందరమూ యేకముకావలెను.

గోపా—అలాగేలవుదాముకాని రాత్రి మీయింట్లో నీపెళ్ళా ముకున్నా నీకున్నా మహాయుద్ధము జరుగుతూవున్నదే.

రామ—ఆముండమాట నాతో చెప్పకు. దానిపేరు చెపితే నావళ్ళు మండుకువస్తూవున్నది.

గోపా—అలా నీవంటినిండా సింహాచలంకొండమీది పంచ ధారలవలె మొఖంమీదనూ చేతులమీదనూ వీపుమీదనూ అయి దేసి యెట్టనీటిధారలు కనపడుతూవుండగా నీవళ్ళుమండకుండా యేలా వుంటుంది? రాత్రినీకు దంతక్షతాలూ నఖక్షతాలూ మహాకలిగినవి. జరిగినది ఘంటసేపయినా మీది భారతయుద్ధమును మించిపోయినది. మీరు కచాకచీనీ, నఖానఖనీ దంతాదంతీనీ, ఘోరయుద్ధం చేసినారు. మీమతయుద్ధం అయినతరువాత చివరకు శిలాయుద్ధమూ వృక్షయుద్ధ మూకూడా జరిగిసాగిస్తున్నదే! వృక్షయుద్ధముకాదు. చీపురుకట్టయుద్ధము కాదోలును. ఇంతసేపు యుద్ధముజరిగినా నీభార్యసింహనాదములూ జయధ్వనులూ వినబడుతూవచ్చినవికాని నీగొంతుక యెక్కడా వినబడదేమిరా! చివరకు నీభార్యకే విజయం కలిగినట్లున్నది. నీరోదనధ్వ నిచూచి మేము ఆలాగు అనుకున్నాముకాని మాకు నిజం తెలియదు. చివరకు విజయం యెవరికి కలిగిందో చెప్పుదూ.

రామ—ఆపాడుముండమాట పోనిచ్చి మనకు దొరికేడబ్బు మాట మాటాడుదూ.

గోపా—ఓరి నీభార్య మహిషాసురమర్దనిని మించిపోయినదిరా! ఓరీ! మీయిద్దరికి అర్ధరాత్రివేళ కలహం యెందుకు వచ్చిందీ? నీవు

మీ యింటియెదటి బోడిముండతో వెళుతావనేనా ?

రామ—అంతా తెలిసినతరువాత న న్నెందుకు బాధిస్తావు ?
మన డబ్బుమాట మాటాడుదూ.

గోపా—నిరుడు దానికి కడుపువచ్చినప్పుడు నీవే కాదుట్రా
మందః యిచ్చినావు.

రామ—ఉస్సి. ఆమాటలు చాలించి మనకు పచ్చేడబ్బుమాట
చూచుకుందూ.

గోపా—రామచంద్రా! డబ్బు యేమిటో చెప్పు. నాకు
రాత్రికి ముండకూ చుట్టలకూ కావలెను. వారే నేను యిప్పుడు
శాక్తేయంకూడా చేస్తూవున్నాను సుమా.

రామ—ఆసంగతి నీనోరు వాసనచూచినా నీ వేలాపనచూచినా
నీవు చెప్పకుండానే తెలిసింది. దానిలో యేమి తప్పితం వున్నదికాని
నిన్న రాత్రి మనపూళ్ళో వక వెధవపెళ్ళి జరిగింది సుమా !

గోపా — ఏమి ? జరిగితే యేమి ? నీవు చేసేపనికంటే అదే
మంచిది.

రామ—నీవు వక్కడవు యిలాగు అంటూవున్నావు కాని మన
సభాపతులలో మరి యెవరూ ఇలాగు అనరు. ఇలాగు వెధవముండను
పెండ్లి చేసుకొని కులానికి వెలియై నింద పడకపోతే మహారాజులాగు
వొక వెధవముండను వుంచుకుని అది పశుచుతనంలో వున్నన్నాళ్ళు
దానిదగ్గర డబ్బు లాగుతూ సుఖంగా వుండరాదూ ?

గోపా—వకవేళ దానికి కడుపు వస్తేనో ?

రామ—వస్తే నేమి ? కడుపు దింపుకున్నా పోతుంది పిల్లనుకని
చంపి పారవేసినా పోతుంది. ఈరెండుపనులలో యేది చేసినా కులం
పోదు. వకవేళ తెలివితక్కువచేత యీ రెండుపనులూ జరగడానికి

నీలు లేకపోతే ఆవెధవముండ కులంలోనుంచి చెడిపోతుందికాని మన కేమీ అపాయము లేకుండా మనం నిర్భయంగా వుండవచ్చును. అంతగా కావలిస్తే మనకు మరివక వెధవముండ దొరుకుతుంది.

గోపా—రాత్రి నీపెళ్ళాంవల్ల నీకు తటస్థించినప్రాయశ్చిత్తం చూస్తే నావంటివాడు యెప్పుడూ వెధవముండపేరు తలపెట్టడు. వాళ్లు పెళ్లిచేసుకుంటే మన కెందుకు పోనిస్తూ.

రామ—ఆలా కాదు. యీ విధవముండలు అందరూ పెళ్ళి చేసుకుంటే నోములూ వ్రతాలూ చేసి మనకు డబ్బు యెవరు ఇస్తారు? మొన్న కడుపు దింపుకోవడానికి కాశీధూత్ర వెళ్ళిన కాంతమ్మ కాశీ సంతర్పణ చెయ్యబట్టేనా మన కందరకూ సంభావనలు దొరకడమే కాకుండా రెండువందలమందిబ్రాహ్మణకు వీసెబూరెలతో అన్నం దొరికింది? మొన్న శురకవాణ్ని తీసుకుని అవతలివీధిలో వుండి మళ్ళీ యింటికి వచ్చిన చేబియ్యంవారి సీతమ్మ సంతర్పణ చేసినట్టు లక్షవత్తుల నోము పట్టి వెయ్యిబ్రాహ్మణ్యానికి యీవూళ్ళో యేమగముండాకొడు కయినా యెప్పుడయినా చేసినాడా? వక్కనోములూ వ్రతాలే కాకుండా వెలివేస్తామని, స్వామిలవారికి వ్రాసి బహిష్కారపత్రికలు తెప్పిస్తామనీ బెదిరించడంచేతకూడా యెంత లేదన్నా మనకు యాటా గ్రామం మీద తలావందరూపాలూ రాకుండా మానవు. మనకు జీవనానికి భంగంవచ్చేపనిలో నీవు అడ్డం చెప్పరాదు.

గోపా—మరి నన్ను యేమి చెయ్యమంటావు?

రామ—వివాహం జరుగుతూ వున్నప్పుడు ఆవీధినినడిచినవారినీ లోపలికి వెళ్ళి తొంగిచూచినవారినీ దూరంగా నిలుచుండి బాజాలు విన్నవారినీ అందరినీ నేను బాబితా వ్రాసినాను. మనం అందరమూ దస్కతులు చేసి కావలిస్తే వూళ్ళోవాళ్ళ పేర్లకూడా వక వందమంది

వొంకరటింకరక్షరాలతో మనమే అడుగున యెక్కించి స్వాములవారి దగ్గరకు పంపిస్తే అందరికీ ఆంక్షపత్రికలు వస్తవి. అప్పుడు మనం వొక్కొక్కడిదగ్గర ఫడేసీ ఇరవయ్యేసీ పుచ్చుకుని ప్రియశ్చితాలు చేయంతాము.

గోపా—నీ ఆలోచన బాగా వున్నది. నీవుకూడా అక్కడకు వెళ్ళినావే మరి నీమూటో?

రామ—నాకు అక్కరలేదు. నేను వూరికే జాబితా వ్రాయడానికి వెళ్ళినాను. అది కాకుండా మనకు యెవరయినా వకటి రెండూ చేతులో పెడితే ఇతరసభాపతులకు తెలియకుండానే వాళ్ళపేర్లు జాబితాలోనుంచి తీసివేతాము.

గోపా—నీవు జాబితాలో వ్రాసినవారంతా ఆవీధిని వెళ్ళిన వారేనా?

రామ—కొందరు ఆరాత్రి వెళ్ళినవారూ వుంటారు; కొందరు వెళ్ళనివారూ వుంటారు. నేను జాబితాలోమాత్రం డబ్బు దొరుకుతుందని తోచినవారైతే ఆలోచించి యెక్కించినాను. ఆరాత్రి కాకపోతే మానెను ఆజాబితాలో పడ్డవాళ్ళు యెప్పుడయినా ఆవీధిని వెళ్ళే వుంటారు. అందుచేత మనకు అన్యతదోషం లేదు. వకవేళ అది అబద్ధమయినా ఫర్వాలేదు. “ప్రాణవిత్తమానభంగమందు బొంకవచ్చు” నని శుక్రాచార్యులు చెప్పినాడు గనుక, మనకు విత్తభంగం వచ్చేటప్పుడు తప్పకుండా బొంకవచ్చును.

గోపా—నీవు చెప్పినవీతులూ సబబులూ యేడిసినట్టే వున్నవి కాని వచ్చేడబ్బులో నాకు సఖంభాగం ఇస్తారా లేదా? నాకు సఖంభాగం ఇచ్చి తక్కినసఖమూ మీరందరూ చేరి పంచుకోవలెను. అలా గయితేనే నేనింజులో దిగుతాను.

రామ—అంజరితోటిపాటు నీకు వకభాగం ఇస్తాముకాని నీకు ప్రత్యేకంగా సఖ మివ్వము. నీవు రాకపోతే నీవు లేకుండానే మేమే స్వాములవారికి వ్రాసి వెలిపత్రికలు తెప్పిస్తాము.

గోపా — యేడిసినారు. యేదీ నాకు తెలియకుండా యీ గ్రామంలో యెవరుమహాజరుపంపిస్తారో పంపించమను. వొక్కొక్కణ్ణే పట్టుకుని డొక్క బద్దలుచేయిస్తాను. నాదస్కతు లేకుండా అంత వత్రిక పంపించడానికి ఆస్వాములవారుమాత్రం అంత గుడ్డివాడా? ఏదీ నాకు సఖంభాగం ఇవ్వమని యింకొకమాటు అను. నిన్ను రాత్రి నీపెళ్ళాం కొట్టినది అబద్ధమూ ఇవ్వడు నేను కొట్టినది నిబద్ధి చేస్తాను. ఏమీ నోరు మెదప వేమి?

రామ—నీకు సఖంభాగం ఇస్తాము.

గోపా—భేషు నేను పెద్దసభాపతినా మఱివకటా? నాపేరు చెప్పితే తక్కినసభాపతుల కంటికి గర్భనిర్భేదం. వారే యీజాబితా అంతా నీవు రాత్రి యెక్కడ కూర్చుండి తయారు చేసినావురా?

రామ—రాత్రిసంగ తంతా నీవుచూచే మళ్ళీ నన్ను అడుగుతా వేమి?

గోపా—ఓహోహో తెలిసినది. నిన్న రాత్రి అంతా మీవిధవ భార్యగారి యింటికాడ వుండి ఇంటికి పోకుండా వున్నందుకా నీభార్య నిన్ను కొట్టినది. రాత్రి ఘంటసేపు నీవొళ్ళు రణభేరిలాగున మోగిందిరా.

రామ—మరి యెందుకూ కాదుకాని మొన్న యీసంగతి తెస్తే నాభార్య తానుకూడా విధవావివాహం చేసుకుంటూ ననడంచేత ఈవివాహాలవాళ్ళమీద నాకు మర్మకోపం వచ్చింది. అందుచేతనే నేను యింతకడుతో పనిచేస్తూ వున్నాను.

గోపా—వోరీ తెలియక అడుగుతానుగాని నీవు బ్రతికివుండగా

నీభార్య విధవావివాహం యెలాగు చేసుకుంటా నన్నదిరా ' నీవు బ్రతికి వున్నా చచ్చినవాడితోటే సమానంగా కట్టివేసిందా యేమిటి?

రామ—నాకు దైవం యిచ్చినఆయువు తిన్నగా వున్నదికాని నాభార్యకు విసుగు వచ్చి మరికాస్తనేపు పూరుకోకపోయినట్టయితే దానికోరికే సిద్ధించును. నేను మళ్ళీ సభాపతినిై హిందూధర్మాలు నిలవపెట్టడానికోసం గాబోలును భగవంతుడు నాకు ఆదేశ పట్టకుండా చేసినాడు.

గోపా— ఆంక్షపత్రికలకోసం ప్రయత్నం చేస్తూవుంటే యీ మాటు నీభార్య నిన్ను పశువునుగా పట్టి యజ్ఞం చేస్తుం దేమో? నిన్నటిరాత్రి దెబ్బలకు తాళినా రేపటిదెబ్బలకు తాళలేవు. నీకిది అలవాటయిపోయి నీవళ్ళు కాయలుకాసి నీది వజ్రదేహం అయినది కాబోలును.

రామ — నాభార్యవిషయ మయి భయపడవలసినపని లేదు. దాన్ని నేను సమాధానం చేసినాను. యీ వచ్చేసోమ్ము పెట్టి దానికి నగలు చేయించి పెడతా నని చెప్పితే గ్రామంలో నాకు తెలియనిపేర్లు అదే చెప్పి వ్రాయించినది. దానికి అప్పుడప్పుడు కోపము వచ్చి చేసుకున్న మొగుణ్ణి గనుక స్వతంత్రంగా రెండు కొట్టినాఅది నాయాజ్ఞ మీరదు సుమా.

గోపా — నేను చెప్పినట్టు వింటూవున్నంతకాలము నేనూ మీరను. నామాటకు యెదురుచెప్పి తేమాత్రం మూతిపళ్లు పూడేలాగు తన్నుతాను. నాకు పని వున్నది. అవతల సంభావన మించిపోతుంది వెళ్ళనలెను.

(అనివెళ్లిపోవుచున్నాడు.)

బాలభార్య వృద్ధభర్తృసంవాదము.

[సర్వకాన్తులును, భార్య సోమిదేవియు పోలిపోయి చున్నారు.]

సర్వ—ఏమే నాకోసం వచ్చిన పెద్దమనిషిమీద పేడసిట్టే అలా చల్లినావు? నిన్ను యేమైనా అంటే బ్రహ్మరాక్షసిలాగు మీదపడుతావని అప్పు డేమీ అనక ఆయనను మంచిమాటలతో సమాధానం చేసి పంపివచ్చినాను.

సోమి—వాకట్లో పెద్దమనిషి వున్నమాట నాతో ముందు చెప్పి యేడవలేకపోయిందా? వాకట్లో మీరువక్కరే వున్నారనుకుని గోడచాటునుంచి చటుక్కున పోసినాను.

సర్వ—అలభిషేకం నాకుమాత్రం చెయ్యవలెనా? ప్రోద్బుద్ధున్నే లేచి నీరుకావిధోవతి కట్టుకున్నాను. అదంతా పేన్నీళ్లతో డాగులు పడ్డవి.

సోమి—చాలుచాలు ఆట్టేవాగక యీపాటికి వూరుకోండి. యెప్పుడూ మీరు నన్ను ఆడిపోసుకోవడంతోనే నరిపోతుంది. నా చెల్లిలిని యిచ్చిన ముసలిబ్రహ్మయ్య కిచ్చి నన్ను వివాహంచేసినా నేను సుఖపడిపోయాను. నాకంటే మూడేళ్ళుచిన్నది. అది అప్పుడే నాలుగేళ్ల కిందటనే ముండామోసి సుఖంగా వున్నది. నన్ను మొట్టమొదట నా తండ్రి ఆయనకే యిస్తా నన్నాడు. యమకింకరుమలాగు నీవు మధ్య అడ్డంవచ్చి నూరుపాపాలు యెక్కువ యిస్తాననడంచేత నాతండ్రి ముండాకొడుకు నాగ్రహచారం కాలి నీకు కట్టిపెట్టినాడు. నీవుమాత్రం మురిపిగాడికంటే చిన్నవాడవా యేమిటి? అది మహారాజులాగు నెత్తి నుండ ముసుగువేసుకుని స్వేచ్ఛగా వుండగా నీకోత పడుతూవుండడానికి దిక్కుమాలినబ్రహ్మదేవుడు పునిస్త్రీతనం నానొసటనే వ్రాయవలెనా.

సర్వ—యేమి నన్ను చావమంచావపే !

సోమి—నేను మిమ్మలిని యెందుకుచావుమంచాను ? యెల్ల కాలమూ పెళ్ళాన్ని యేడిపిస్తూవుందురుకాని ముసలితోక్కులాగు వెయ్యేళ్లుబ్రతకండి. నేను ముండా మొయ్యవలెననుకొన్నాను గాని మిమ్మలిని చావమనలేదు. ఆలా అనడానికి వైదీకపుయింటపుట్టి నేనంత అవివేకం గలదాన్నా ?

సర్వ—నీవు వివేకంగలదానవే. నీవు ముండా మొయ్యడంలంటే నేను చావడంలని అర్థమవునా కాదా ?

సోమి—ఆమాట నేనెందుకంఛాను? నా కాలర్థాలూ గిర్థాలూ తెలియవు. మీరు పండితులు. యేలర్థంచేసుకున్నా మీరేచేసుకోండి. పెద్దబ్రాహ్మణులు మీనోటిమాటయినా శీఘ్రంగా ఫలించవలెనుగాదా.

సర్వ—నాబగువు నీవేమి మోసుకున్నావు ? నేనేమి నిన్ను అజ్ఞపెడుతానా ? అదమాయైస్తానా ? నీవు యేపోకిళ్ళపోయినా కళ్ళు పెట్టుకుని చూస్తూవుంచాను. కాస్తయెప్పుడయినా నోరు యెత్తితే రాకాసిలాగు మీదపడి కొడచావు. నీదెబ్బలచేతనే నాకు యెప్పుడో వచ్చేయోగంవున్నది.

సోమి—ఆదెబ్బలు వుండబట్టే కాస్తయినా చెప్పినట్టు వస్తూ వున్నాడుకాని లేకపోతే బొత్తిగానే మీరిపోదురు. దెబ్బలమూలంగా చస్తూవున్నానంచాడుకాని నిజానికి నాదెబ్బలమూలంగా వళ్ళుగట్టి పడి యింతకాలం బ్రతికినారు. ముసలితనంవచ్చి మతిపోయి ప్రతిదానికీ చిట్టుబుస్సుమంచూవుంటే యింటికి కావలసినది కొంచెం అదమాయించనక్కరలేదూ ! యేమయినా వంటిమీద వక్కదెబ్బవేస్తే నన్ను నలుగురినోళ్ళల్లోనూ పెట్టి రవ్వపెడుతారుకాని నిజం చెప్పండి. ముసలిప్రాణం యెక్కడపోచుందోఅని అక్కడికి నేను గట్టిగా కొట్టను.

చెయ్యి వంటిమీద పడడంతో తే పసిపిల్లవాడిలాగు యేడుస్తూవుంటే నేను యెక్కడమొత్తుకోను. మీరు కళ్ళారా చూస్తూవున్నానంచారు గాని మీకు కళ్ళువుంటే పోకిళ్ళుపోచూవున్నానంచారా? ఇటువంటి మతిమాలిన మాటలు యెప్పుడూ అనకుండా నెత్తిమీద వక్కచరుపు చరుతునా?

సర్వ—అయ్యో! అయ్యో! నీవు మహాదొడ్డయిల్లాలవు. నన్ను కొట్టకే కొట్టకే బతిమాలుకుంచాను.

సోమి — నేను యెంతదొడ్డయిల్లాలనయి తేనేమి? లేనిపోనివాడు మొగుణ్ణి కొట్టేదాన్ని అని నాకు పేరు తెచ్చినారు. మీమూలంగా నాదొడ్డతనమంతా బూడిదలోపోసిన పన్నీరయిపోయింది.

సర్వ—అను అను. యెన్నిఅంచావో అను. నీకు బిడ్డా పాపా లేదు గనుక కొట్టి తిట్టి నీబిడ్డలముచ్చటంతా నామీద తీర్చుకుంచూవున్నావు. అంతేకాని పెద్దవాణ్ణి ఆదరించి వేళకుమాత్రం పట్టెడన్నం పెట్టవు.

సోమి — యిదేనన్ను అల్లరి పెట్టడం. బిడ్డాపాపా లేరని మహాయెత్తి పొడుస్తూవుంచారు. అది యెవరితప్పితం? కాటికి కాళ్ళుచాచు కున్నవాణ్ణి చేసుకుంటే బిడ్డలు పుట్టక యేమవుచారు? నావెనుక చచ్చిపోయిన నీమూఢో పెళ్ళాంవలె తిరిగితే యెంతమంది బిడ్డలయినా నేనూకందును. ఆలాకనేదాన్నయితే నాకు మీరు బ్రతికివున్నా రని విచారం యెందుకు? దీపాలుపెడితే శవంలాగు మంచంమీద పడి నిద్ర పోచారు. తలుపు యివతల గొళ్ళెం పెట్టి నామనసు వచ్చినట్లే నేను తిరుగుదును.

సర్వ—ఇప్పుడుమాత్రం యెప్పుడయినా మంచముమీద ముచ్చటకయినా పడుకుంచూవున్నావా? ముసలిప్రాణ మని నడుము

నొచ్చినా కాళ్ళునొచ్చినా యెప్పుడయినా కాస్త నడుముమీద చెయ్యి వెయ్యడం వున్నదా? కాళ్ళుపిసకడంవున్నదా?

సోమి—కాళ్ళుకాదు గొంతుక పిసుకవలెను. మీనొప్పులు యెన్ని చేతులువేసినా ఆలాగువుండేవే. అవి రెండుమోపుల కట్టెలతో గాని పోవు. దిక్కుమాలిన ముసలికంపు కొడుకూవుంటే మీ గదిలో యెలాపడుకోను?

సర్వ—నీవు పడుకోకపోతే మానినావుకాని నన్నుమాత్రం తిట్టబోకు. నాముసలికంపు నీకూ:వద్దు; నీపడుచుకంపు నాకూ వద్దు. జిహ్వకు యింపుగా వేళకుమాత్రం భోజనం పెడుదూ!

సోమి—ఆ పెడచాను. యీ ముసలిఅబ్బాయికి మూడువేళలా పిండివంటలుకూడా చేసి పెడచాను.

సర్వ—మనవాళ్ళయింట్లో యివాళ వాళ్ళఅబ్బాయికి పుట్టింటికలు తీయిస్సారష! నీవు చెయ్యకపోయినా రెండుబూరెలు వాళ్ళ యింట్లోవయినా తెచ్చిపెడుదూ వోసే!

సోమి—వూరుకోండి మీమాటలుచూస్తేనాకు వళ్ళుమండుకు వస్తూవున్నది. వాళ్ళయింట్లోకాదు. మనయింట్లో నాకు పుట్టింటికలు తీయించేరోజున మీకు గారెలు వండించి పెడుతాను. తిందుకుగాని లెండి. నావంటి నిర్భాగ్యురాలికి ఆమాత్రంభాగ్యంకూడానా? మీతో మొండివాదానికి కూర్చుంటే లోపల అన్నం చిమిడిపోచుంది పోవలెను.

(అని నిష్క్రమించుచున్నది.)

హాస్య సంజీవని

తృతీయ భాగము.

కన్యాశుల్కము.

[కామావధానులును, రామకాస్త్రీయు ప్రవేశించుచున్నారు.]

రామ—వారే కామావధానులూ ! శంకరాచార్య మనవూఁడునుంచి వెళ్ళిపోయినాడుటా?

కామా—రాత్రి వెళ్ళిపోయినాడు. ఇఖ మనం సంబంధాన్ని గురించి స్వేచ్ఛగా మాట్లాడుకోవచ్చును.

రామ—వుంటేమాత్రం భయమేమిటి? నీకుగాని నాకు ఆలా గంటిభయాలూగియాలూలేవు. యీపూళ్ళో యింతమందిదగ్గర స్వాములవాడు యిండ్లవంతు రూపాయలూ అద్దలూ పుచ్చుకున్నాడుగానీ నావద్ద కొత్తకాసయినా పుచ్చుకోగలిగినాడా?

కామా—నీవెక్కడ? వుద్దండపిండానవు. రెండుమాట్లుఖానీలు చేసి తప్పించుకొని జయిలులోపడి యెవ్వరికీ వక్కడబ్బు యివ్వకుండా వచ్చినావు. స్వాములవారికిమాత్రం యిస్తావా? నీవు జయిలులోనుంచి వచ్చినతరువాత మనిషివి బాగావున్నావుసుమా.

రామ—మనుగుడువు పెండ్లికొడుకువలె వున్నాను. ఇఖనీవు పిల్లనియ్యడమే అవశిష్టము. జయిలులో పడితేపడ్డానుకాని చొంతా భత్తులవారియింట్లో కన్నం వేసినబాపతు వక్కదమ్మిడిలయినా యెవరిదక్కనియ్యలేదుసుమా. పోలీసువాడు యెన్నివిధాల బాధపెట్టికొట్టినా దానిస్థలంచెప్పక సొమ్మంతా నేనే దక్కించుకొన్నాను.

కామా—నీవు యింటిరూపాయ యిచ్చినావుకావని యీదుధ్య

స్వాములవారుయేమో నిన్ను వెలివేస్తారని చెప్పుకొన్నాడు. అది యేమయింది ?

రామా—వెలివేడు గిలివేడు. వెలివెయ్యడానికి నాగరాజుగా రికిమల్లే నేను బ్రాహ్మణీకానికి హనివచ్చేకార్యం యేమీచెయ్యలేదు. నన్ను డబ్బు గట్టిగా అడిగితే నేను యేసందులోనోపెట్టి చావగొడ తానని తెలిసి స్వాములవారు నన్ను డబ్బు అడగడం మానివేసి నన్ను పిలిచి మంచిమాటలు చెప్పి భిక్షులయినప్పుడల్లా పిండివంటలతో తమపంక్తినే నాకుకూడా భోజనం పెట్టించినారు. నీవెలిమాట యే మయినది ?

కామా—నీకు లేనప్పుడు నాకుమాత్రం వెలియేమిటి ? యీ ఘోరో వోర్వలేని తాక్యపుముండాకొడుకుల కుట్రచేత కన్యావిక్రయం చేసినందులకు వెలి వేస్తానని బెదిరించినాడుగాని నేను భిక్షుచేసి యిదవైరూపాయలు పాదపూజ సమర్పించడంతోనే అన్నీపోయినవి. పూర్వాశ్రమంలో అయిదేసివందలరూపాయలు పుచ్చుకొని యిద్దరు కూతుళ్లను అమ్ముకున్న ముండాకొడుకు స్వాములవారికిమాత్రం కష్టసుఖాలు తెలియవా ? నేను అయిదారుగురు పిల్లలను అమ్ముకుని కాస్తస్తసామ్మ చేసుకున్నానని వోర్వలేని గాడిదకొడుకులకు కన్నెర్రగా వున్నది. నేను కష్టపడి కనుక్కున్న నాపిల్లలను అమ్ముకున్నాను పూజోపాశ్చపిల్లలను అమ్ముకోలేదుగదా ?

రామ—నిన్ను వెలివేస్తానన్నదియెందుకూ ? పిల్లలను అమ్మి నందుకా ? నీమూడోచిన్నదాన్ని రజస్వలలయిందాకా పెళ్ళిచెయ్య కుండా వుంచినందుకా ?

కామా—పిల్లది రజస్వల అయిందో లేదో యెవరుచూచి నాకు ? నేను మూడుముట్లు యింట్లోకలుపుకుని పిల్లది రజస్వల కానే

లేదన్నాను. దానితో సరిపోయింది. ఇదివరకు తెలియక పిల్లదాన్ని చాలాకాలం వుంచితే డబ్బు యెక్కువవస్తుందని దాన్ని పథ్నాలుగో యేడు వచ్చినదాకా వుంచినానుగాని యిఖ నెవ్వరినీ ఆలావుంచను. సమర్థాడినపిల్ల ను పెళ్ళిచెయ్యకుండా యింట్లోవుంచుకున్నావని స్వాము లవారికి వ్రాస్తామని అడ్డమయిన గాడిదకొడుకులూ బెదరించడం మొదలుపెడితే వాళ్ళపోరు పడలేక మునుపు వకరు యిస్తామన్న సొమ్ముకన్న వందరూపాయలు తక్కువకే పిల్లను వకముసలిముండా కొడుకుకు కట్టిపెట్టినాను. ఆవకదానితోనూ నాకు బుద్ధివచ్చి యిప్పుడు యెనిమిదేళ్ళు దాటకమునుపే వచ్చినంతడబ్బు రాబట్టుకొని తక్కిన వాళ్లకు పెళ్ళిళ్ళు చేస్తూవున్నాను.

రామ—ఈకబుర్ల కేమిగాని సోమిని నాకివ్వడంమాట యేమి చేసినావు ? దానికి నాలుగేళ్ళు వెళ్ల వస్తూవున్నవి కాబోలును.

కామా—దాన్ని నీకుయివ్వడానికి వల్లపడదు. ఇదివరకే దాన్ని యీవూళ్ళో పూటకూళ్ళుపెట్టే రెండుచింతల వెంకయ్యగాడికి యివ్వడానికి నిశ్చయించి ఆరువందలరూపాయలు పుచ్చుకున్నాను.

రామ—అయితేయేమి ? ఆ ఆరువందల రూపాయలూ నావద్ద పుచ్చుకొని పిల్లదాన్ని నాకే ఇయ్యి? నీకు యీసొమ్మూ ఆసొమ్మూ కూడా దక్కుతుంది. అంతగావస్తే వాడు సొమ్మేయివ్వలేదను. పెళ్ళి కార్యంలో అబద్ధంఆడితే దోషంలేదు. యేభై యేళ్ళ గుడ్డివెధవకు వాడి కేమిటి పెళ్ళియేమిటి ? కావలిస్తే నన్ను సాక్ష్యంవేసుకో వాడుసొమ్మే యివ్వలేదని కోర్టులలో అప్రమాణాలుచేసి వెయ్యితప్పసాక్ష్యాలు పలుకుతాను. యీహంశంలో నాకువున్న పాండిత్యం నీకులేదు.

కామా—యీసారి అలా చెయ్యడానికి వల్లకాదు. వాడితో నాకు వేదేపని వున్నది. మొన్న పనికిమాలిన మగగాడిదకొడుకు

పుట్టినాడుకాని అదికూడా ఆడ దయనట్టయితే యీ ఆరువందల రూపాయలూ పుచ్చుకొని దాన్ని నీకు యిస్తును. నిష్కారణంగా ఆరువందలరూపాయలు సిద్ధాన్నం పడిపోయింది. యిఖముం దెప్పుడైనా మగపిల్లవాణ్ని కన్నట్టయితే డొక్క బద్దలచేస్తానని మాయంటి దానితో గట్టిగా చెప్పినాను. ఆభయంచేత యిఖ యెప్పుడూ మగ పిల్లవాణ్ని కనదన్న ధైర్యం నాకు వున్నది.

రామ—నాపని వట్టిదే చేసినావా!

కామా—యేమయినా పుపాయంతో చిస్తాను వుండు. పూర్వం శిఖండిని ఆడదాన్ని మొగవాణ్ని చేసినట్టుగా యీమగవాణ్ని ఆడదాన్ని చేసేవారు యీకాలంలో యెవరైనా వున్నారేమో చూడు. నాలుగువందలరూపాయలు నాచేతిలో పోస్తే నీ వన్నదానిలో రెండువందలు తగ్గించి యీమట్టుగా కిఫాయతుగా వీణ్ని నీకిచ్చి వేస్తాను. ఇది సరేనా?

రామ—నే నామాసిక లన్నీ పడలేను. మళ్ళీ ఆడపిల్ల పుట్టే యోగం యేమైనా వుంటే చెప్పు. మీపిల్లవాడికి రెండేళ్ళు వెళతావి కాదూ?

కామా—నాపెళ్ళాముముండ రెండేళ్లకు వక్కమాటుగాని పిల్లను కనకుండా వున్నది. యాటాయాటా పిల్ల అనుకనేపిల్లలను యిద్దరు ముగ్గురిని తెచ్చి నాకు వివాహం చేస్తూ. మొట్టమొదట పుట్టినపిల్లను యేమీ పుచ్చుకోకుండా నీకిచ్చి పెళ్లి చేస్తాను. ఇదే ఖరారు. అలా చెయ్యి.

రామ—యీమాటల కేమికాని నీపెళ్ళానికి యిప్పుడు నెల తప్పిందేమో చెప్పు.

కామా—రెండునెలలు వెళ్ళి మూడోనెల చొరబడ్డదని చెప్పు

కుంచూ వున్నారు. ఆకడుపులో వున్న పిల్లకు యేమి యిస్తావో చెప్పు యిప్పుడే బేరము ఫరిష్కరించుకుందాము. ఆరువందలరూపాయలు యిస్తానని నీవు యిప్పు డన్నమాట తిరిగిపోకూడదు సుమా.

రామ — ఆరువందలరూపాయలు నేను పెద్దపిల్లకు యిస్తానన్నానుకాని కడుపులోవున్నదానికి యిస్తాననలేదు. దీనికయితే మూడువందలరూపాయలకంటే యెక్కువ యివ్వను.

కామా — సాహసం యెవరికయినా వుండవలెను. అలాగే వప్పు కుంటాను. మూడువందలరూపాయలూ తెచ్చి యీసాయంత్రంలోగా నాచేతిలో పోయ్యి. బజారులో వుప్పు చింతపడూవలె దీనికి అరువు బేరము లేదు. రొక్కము గుమ్మరించవలెను.

రామ — తరువాత మగవాడు పుడితేనో?

కామా — మూడువందలరూపాయలు తక్కువ చేసినప్పుడు అలాభనష్టా లన్నీ నీవే. మగపిల్ల వాడుపుట్టినా, కడుపుదిగబడిపోయినా పుట్టినబిడ్డ చచ్చినా, నాకు యిచ్చినదానిలోనుంచి నీకు చిల్లిగవ్వ ముజరా రాదు.

రామ — అలాగయితే యింకొక వందరూపాయలు తగ్గించు.

కామా — ఇందులో బేరము లేదని మొదట చెప్పినాను. మళ్ళీ మాట్లాడితే వందరూపాయలు పెంచుతానుకాని తగ్గించను. బజారులో అమ్మేమాంసానికి సే రింతని నిర్ణయమయినఖరీదు వున్నదికాని దీని కటువంటివెల నిర్ణయము లేదు. అవసరముకొద్దీ నెల హెచ్చవుతుంది. అడుగో నాగరాజు యిలాగు వస్తూవున్నాడు. అతడు యీమాటలు వినకూడదు. అతడు బాల్యవివాహాలు కన్యాశుల్కాలు కూడవని వాదిస్తూ వుంటాడు. అందుచేత అతనికి తగినప్రాయశ్చిత్తం చేయించ వలెనని మనవాళ్ళందరూ ఆలోచించి స్వాములవారితో చెబితే ఆయన

నాగరాజుగారికి తనకూతురిని పన్నెండేళ్ళు వచ్చినదాకా వివాహం చెయ్యకుండా అట్టేవుంచినందుకు ఆంక్షపత్రిక పంపిస్తానని చెప్పినారు. ఆచిన్నది యింకా రజస్వల కాలేదుగాని మనవాళ్ళంతా రజస్వల అయిందని అల్లరి చేస్తూవున్నారు.

[నాగరాజుగారు ప్రవేశించుచున్నారు.]

నాగ—ఏమి కామావధానులు! ఏమో ఆలోచిస్తూవున్నావు. యింకా కూతుళ్ళను అమ్ముకోవడానికా యేమి?

కామా—అమ్ముకుంటే యేమి? నేను కష్టపడి కనుక్కున్న కుమార్తెలను నామనసు వచ్చినట్లు చేసుకుంటాను.

నాగ—అలాగే చేస్తూవున్నావు. అయిదువందలరూపాయలకు అమ్ముకున్న నీపెద్దకూతురు ముండామోసి మూల కూర్చుంది. రెండో కూతురి మొగుడు దానికి ముత్తాతలాగు వుండడంచేత అందరూ ఆలా గంటారని సిగ్గుపడి ఆముండాకొడుకును మూల కూర్చోపెట్టి స్వేచ్ఛగా తిరుగుతూ వున్నది. మూడోకూతురికి తినడానికి అన్నము లేక “అవ్వదరిద్రమయ్యగారియిల్లూ, అంతకంటెనూ దరిద్రమత్తగారిల్లూ” అన్నట్టయినది. “అమ్మగారు గృహప్రవేశము, అయ్యగారు స్మశాన ప్రవేశము” అన్నట్ట నాలుగోకూతురు కాపురానికి వెళ్ళగానే మొగుడు స్వర్గానికి వెళ్ళినాడు. అయిదోకూతురు జ్వరం వచ్చి చావడం చేత పెళ్ళామూ డబ్బాకూడా పోయిందని ముసలిముండాకొడుకు మంచంపట్టి యేడుస్తూవున్నాడు. ఆరోకూతురికి మసూచకంలో కళ్ళు పోవడంచేత వ్రవచారం చెయ్యలేనని మొగుడుముండాకొడుకు కాశీ లేచిపోయినాడు. రేపు యేడోకూతురుని అమ్ముకోవడానికి సిద్ధంగావున్నావు. యీ కసాయివ్యాపారం యింకా యెంతకాలము చేస్తావు?

కామా—ఇది కసాయివ్యాపారమా? పిల్లను పెళ్ళిచెయ్యకుండా

అట్టేవుంచి నీకుమల్లే నేను బ్రాహ్మణ్యహాని వచ్చేపని యేమీ నెయ్యడం లేదు. “వర్ణానాం బ్రాహ్మణో గురు” వన్న న్యాయం నేను నిలుపుతూ వున్నాను.

నాగ—నీదానికంటే కసాయివ్యాపారమే మంచిది. కసాయి వాడు మేకమారన మమ్ముతాడు. నీవు నరమాంస మమ్ముతూ వున్నావు. వాడు జంతువు చచ్చినతరువాత మాంసముతీసి అమ్ముతాడు; నీవు మనిషి బ్రతికివుండగానే మాంస మమ్ముతూ వున్నావు. వాడు యెక్కడనో పుట్టినపశుమాంసము విక్రయిస్తాడు; నీవు కడుపునపుట్టిన శిశుమాంసము విక్రయిస్తూ వున్నావు. నీవ్యాపారముకంటే వాడిదే మంచిది. గుండు భీమసెట్టి దివాలాతీసి నీ వన్యాయంగా సంపాదించిన సొమ్మంతా హరించి మంచివని చేసినాడు? నీవు తినడానికి అన్నం లేక పావం పండి పురుగులు పడి మరీ చస్తావు.

కామా—నీవు బ్రాహ్మణదూషణ చేస్తూ వున్నావు. నేను యిప్పుడు స్వాములవారివద్దకు వెళ్ళి నీకు ఆంక్షపత్రిక తీసికొనిరాకపోతే నేను బ్రాహ్మణ్ణి కాను. రారా రామశాస్త్రి! వెళుదాము.

(అందఱును నిష్క్రమించు చున్నారు.)

వి నా య క చ తు థి.

రంగము—కొత్త పేటయిల్లు.

[దంభవ్రతుడు విఘ్నేశ్వరపూజ కారంభించుచుండగా, బిడాలవ్రతుడును బకవ్రతుడును ప్రవేశించు చున్నారు.]

బిడా—ఓరీ దంభవ్రతా ! నాత్రి ఝాముప్రోద్దయినా పోందే అప్పుడే పూజ కారంభించినా వేమిరా ! నీలాపనింద రాకుండా వుండడానికి అక్షింతలు వేసుకున్నావా ?

దంభ—నీవు అక్షింతలు తెస్తానని యెంతసేపటికీ రాకపోతే యిప్పుడే పూజకు కూర్చున్నాను.

బిడా—నీకోసమే అక్షింతలు వేగిరం తెచ్చినాను. అక్షింతలు వేసుకోకుండా నీకు యింతలోనే పూజకు యేమి తొందర వచ్చింది ? నీకు వినాయకుడిమీద మహాభక్తి యేడిసిందా యేమిటి ?

దంభ—ఈపూజ వుండ్రాళ్లమీద భక్తిచేతగాని వినాయకుడి మీద భక్తిచేత గాదు. మధ్యాహ్నం నాకోసం దాచినవుండ్రాళ్లు పెట్టుమంటే మాలవ్వ విఘ్నేశ్వరపూజ చేసుకుని నైవేద్యం పెడితేనే కాని పెట్టనన్నది. అందుచేత పూజ అయితే వేగిరం తినవచ్చునని, అయిగో వుండ్రాళ్ళు పళ్లెంలో ముందుగా వినాయకుడిముందు పెట్టించి మరీ పూజకు కూర్చున్నాను.

బక—అదుగోనీభక్తికిమెచ్చి వినాయకుడివాహనం వినాయకుడి కంటే ముందుగా ప్రత్యక్షమయింది. గోడమూల చూడు. మూషక వాహనదర్శనమవుతూ వున్నది.

[అప్పడు మూషకస్వామి ప్రవేశించుచున్నాడు.]

దంభ—(చూచి చేయి వినరికొట్టుచు) పోపో!—నీవు చూచి చెప్పబట్టిగాని లేకపోతే యీపాడుయెలుక యీపాటి నానోట గడ్డకొట్టి యీడ్చుకొనిపోయి వకకుడుం తనపొట్టను పెట్టుకునేదే?

బక—యెలక అనకు! విఘ్నేశ్వరుడి వాహనం అను. నీవు రోజూలాగు యివేళ యెలుకా గిలకా అన్నావంటే పాపం వస్తుంది సుమా. నీలాపనిందానివారణంలో “మోదకాదు లాసంగ ముదితుఁ డగుచుఁ దా గొన్ని భక్షించి తన వాహనమునకుఁ గొన్ని భక్ష్యము లిడి” అని విఘ్నేశ్వరుడుకూడా తన వాహనానికి వుండ్రాళ్ళు పెట్టినట్టు వుండడం చేత యీరోజు మనం అవశ్యంగా మూషకవాహనానికి కుడుములు పెట్టవలెను. మన ఆడవాళ్ళకూడా మూషకవాహనం నిమిత్తం యింటి మీద వుండ్రాళ్ళు గిరవాటు వెయ్యడం నీవు చూడడం లేదా?

దంభ— పాడుపోస్తకంలే. అందులో నైనా వుండ్రాళ్ళు విఘ్నేశ్వరుడు పెట్టినట్టు వున్నదికాని యింటివాళ్ళు పెట్టినట్టుగా లేదు. అనేక కారణాలచేత నేను దీనికి కుడుములో కాస్తముక్కయినా పెట్టను. అందులో మొదటికాగణం యీవున్న మూడువుండ్రాళ్ళూ నాకే కావలెను. రెండోకాగణం విఘ్నేశ్వరుడు రాకుండా అతణ్ణి దోవలో నెక్కడనో పడవేసి తాను నొంటిగా రావడం. మూడోకాగణం నేను

పెట్టినదాకా వుండకుండా తనంతట తానే దొంగతనంగా యెత్తుకు పోవడానికి ప్రయత్నం చెయ్యడం. కావలిస్తే మధ్యాహ్నం నైవేద్యం పెట్టినవాటిలో రెండుముక్కలు తన వాహనానికి విఘ్నేశ్వరుడే పెట్టు కుంటాడుగాని నేను పెట్టను.

బక—నీవు దీజున్న మహాచెపుతూవున్నావు. ఆకన్నంవంక చూస్తూవున్నావా?

దంభ—ఓసీ దీనిసిగకొయ్యా! ఆ ర్యాట్ మళ్ళీవస్తూందిరా. ఓరీ బిడాలవ్రతా! నీవు సంస్కృతక్లాసులో చదువుకుంటూవున్నావు గదా? నీవు విఘ్నేశ్వరపూజ బ్రీపుగా చేయిస్తూ. లేకపోతే ర్యాట్ వచ్చి వుండ్రంముక్క తనమాత్తులో వేసుకుపోతుంది. కర్రతేగా ర్యాట్టును కొడదాము.

బిడా—నాన్నెన్ను! మడికట్టుకుని ర్యాటూ, క్లాసు, బ్రీపు, మాస్తూ, అని యింగ్లీషుమాట లనవచ్చునా?

దంభ—యిందాక్కా బకవ్రతుడు యెలుకంటే కోపపడ్డాడు. గనుక ర్యాటన్నాను. తెలుగుమాటఅంటే మాలివ్వ అర్థం తెలిసి కోపపడుతుందేమో అని బ్రీపుగా అన్నాను. తుమించి వేగిరం చేయి స్తూనీకు దక్షిణ యిస్తాను.

బక—మినిట్టులో చేయిస్తాను. దక్షిణ టూకాపర్సు. టూకా పర్సు యిచ్చినావంటే యీరాత్రి చుట్టలకు వేరే నెతుక్కోనక్కర లేదు. పూజ చేయిస్తాను పట్టు—

శ్లో॥ శుక్లాంబరధరం విష్ణుం శశివర్ణం చతుర్భుజం

ప్రసన్నవదనం ధ్యాయే త్వర్వవిఘ్నోపశాంతయే.

పూజచెయ్యి—లంబోదరాయనమః ఉదరంపూజయామి. స్థూలకంఠాయనమః కంఠంపూజయామి. శూర్పకర్ణాయనమః కర్ణౌపూజయామి.

గజాననాయ దూర్వాయుగ్మం సమర్పయామి. లంబోదరాయ బదరీ
పత్రం సమర్పయామి. ఏకదంతాయ చూతఃత్రం సమర్పయామి.

దంభ—అర్థం తెలియకుండా పూజచేస్తే యేమిప్రయోజనంరా?

బక—నీకు తెలియకపోతే అర్థంకూడా చెపుతాను చిను—
పెద్దబొజ్జవాడికి నమస్కారము పొట్టపూజ చేస్తూన్నాను. బానకడుపు
వానికి కేగాకులు సమర్పిస్తున్నాను. ఒంటిపంటివానికి మామిడాకులు
సమర్పిస్తూ—

(తెరలో—ఆగు, ఆగు, నీకు బుద్ధివచ్చేటట్టు చేస్తాను.)

బిడ—అడుగోనురోయి విఘ్నేశ్వరుడే వస్తూవున్నాడు.

[విఘ్నేశ్వరుడు ప్రవేశించుచున్నాడు]

విఘ్నే—నాది బానకడుపయితే మీకేమి? వంటివన్నయితే
మీకేమి? స్కూల్లో చదువుకోవడముచేత, వాళ్ళు పొగ రెక్కి యిలా
అక్షేపిస్తారురా?

దంభ—స్వామీ! మీకు పూజచేస్తూవున్నాము.

విఘ్నే—భక్తివుంటే నన్ను పొగడవలెనుగాని నాపొట్టకూ
వంటికి పూజయేమిరామీకు? పనికిరాని గడ్డిపరకలూ, కేగాకులూ,

మామిడాకులూ యిస్తాననడం పూజటరా? యిదివరదాకా నేను ప్రత్యక్ష్యం కాకపోవడంచేత మీరు నేను లేనప్పుడు చాటున యేమి కూసినా సరిపోయింది గాని నా మొగంయెదుటకూడా యిలా దూషణ చేస్తూవుంటే నేను సహించి వూరుకుంటా ననుకున్నారారా ?

దంభ - (తనలో) వున్నమాటంటే వులుకు వేసుకువస్తుంది. (బిగ్గరగా) స్వామీ! క్షమించవలెను. ఇకముందు మీరు యెలాగు పూజచెయ్యమంటే అలాగు పూజ చేస్తాము.

విఘ్నే—భక్తితో అష్టపాద్యాదు లిచ్చి పూజచెయ్యవలెను. ఏదీ? నీభక్తి చూతాము. కైలాసాన్నుంచి నడిచివచ్చి అలసియున్నాము. ఆవుండ్రాళ్ళు ముందుగా ఆరగించి తగువాత సావకాశంగా నీకు పూజావిధానం వుపదేశం చేస్తాము. ఆవుండ్రాళ్ళు నాముందుపెట్టి దణ్ణంపెట్టి దూరంగా నిలుచుండి భక్తి కనపర్చు.

దంభ—యిందులోవొక్కవుండ్రాయి పొగంపోతేయివ్వను. మాదేశంలో వున్నఆచారమంతా కుడుములు దేవుడికి నైవేద్యము పెట్టి మేము తినడమేకాని దేవుడు యెక్కడా తినడంలేదు. మాకు లేకుండా దేవుళ్లేతినడం ఆరంభిస్తే వొక్కదేవుణ్ణియెవరైనా యింటికి రానిస్తారా?

విఘ్నే—నాకు నైవేద్యం పెట్టినవి నాకు రావలెను. మీరు మంచిమాటలతో యివ్వకపోతే నేను బలవంతముగా పుచ్చుకుంటాను. దివ్యజ్ఞానుల వుపదేశంవల్ల మీకు నిజమయినభక్తి కుదిరిందంటే వచ్చి నానుగాని లేకపోతే నేను యీభూలోకానికి రాకనేపోదును. వొకరు లేదంటే వొకరినిచూచివకరు అందరూ లేదంటారు. కాబట్టి యిక్కడ నేను వుండ్రాళ్ళుతినకుండా వెళ్ళును.

దంభ—జాగ్రత్త! యిందులో వొక్కవుండ్రాయి ముట్టుకున్నా

వంటే దేవుడవూ గీవుడవూ అని చూడక యీకర్తతో కాలు
వీరగేస్తాను. బకవ్రతా! బిడాలవ్రతా! మీరుకూడా సహాయం రండి.
యెలా పుచ్చుకుంటాడో చూతాము.

విఘ్నే—మీరందరూ చేరి యింటికి పిలిచి ద్వారన్యం చేసేటట్టు
వున్నది. మా అన్నగారినికూడా పిల్చుకునివస్తాను. మేము యిద్దరమూ
చేరి మిమ్మలిని యేమిచేస్తామో చూడండి.

(అని నిష్క్రమించుచున్నాడు.)

దంభ — వీడి కెవరో అన్నగారుకూడా వున్నాడటోయి
యెందరు వచ్చి నాలుక పెరుక్కున్నా మనం వక్కపుండ్రంముక్క
యివ్వకూడదు. మనం ముగ్గురమూ యిప్పుడు యేకమై దెబ్బలాడ
వలెను.

బిడా—మీయింటికి వచ్చినవాడు మీయింటికి రాకమానడు.
మాటలధోరణినిబట్టి చూస్తే అందరియిళ్ళకూ వెళ్లేటట్టే వున్నది.
మీయింటికాడ నీవు వచ్చి సహాయం చేసేమాట వుంటే ఇప్పుడు మీ
యింటికాడ మేమూ సహాయం చేస్తాము. అన్నగా రెవరురా?

బక—కుమారస్వామి కాబోలును! దంభవ్రతా! బిడాలవ్రతు
డడిగినదానికి పుత్తరం చెప్పవేమి?

దంభ—తప్పకుండావచ్చి సహాయంచేస్తాను. మనంముగ్గురమూ
మూడుయిళ్లకూడా త్రిమూర్తులలాగు పోరాడవలెను. ఆమూలకర్రలు
చెరివకటి పుచ్చుకొని సిద్ధంగా వుండండి.

బిడా—అడుగో నెమలి నెక్కి యెవడో వస్తూ వున్నాడు.

దంభ—వాడే అన్నగారు. నేను యీపుండ్రాళ్ళను రక్షిస్తూ
వుంటాను. మీరు వీరభటులవలె ఆవచ్చేయిద్దరితోనూ ద్వంద్వయుద్ధం
చెయ్యండి.

[కుమారస్వామితో మరల విఘ్నేశ్వరుడు ప్రవేశించుచున్నాడు.]

కుమారా—ఆవుండ్రాళ్ళు మాకు యిచ్చి మీరు దూరంగాపోండి.

విడా—మీరు దగ్గరకు వచ్చినారంటే కర్మలు మీరీవుమీద విరుగుతవి జాగ్రత్త!

కుమారా—అన్నా! నీచేతులో వకకర్రవున్నా మనం నిరాయుధుల మై వచ్చినాము. దేవతలం మనం మనుష్యులతో యుద్ధంచేసి వోడిపోతే అవమానం. దూరప్రయాణం చేసి అలసివున్న మనం యీక్షుద్బాధతో యుద్ధం చెయ్యలేము. యీ కపటవేషగాళ్ళను విడిచిపెట్టి నిజమయిన భక్తులవద్దకు వెళ్ళి కడుపునిండా కుడుములు తిని యిక్కడకు సమీపంగా వున్న పాతాళలోకానికి పోయి నాగులను వీళ్లమీదికి ప్రేరేపింతామురా.

విఘ్నే—మనం వట్టికడుపుతో కాలినడకను పోలేము. వాహ నాలమీద వెళితే నాయెలుకను నాగులు భక్షించడానికి చూస్తవి. నీ నెమలిని చూస్తే దాక్కుంటవి. వాటిని మనం కలుసుకోవడం యెలాగు?

కుమారా—నేను వుపాయం చెపుతాను రా. ఇప్పుడు నారదుడు భూలోకానికి వచ్చినాడు. అతనితో మాట్లాడి శేషు లాలకించేట్టుగా పాటపాడించి నాగకుమారులను ఆకర్షింతాము.

(అని యిద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

దంభ—వీళ్ళపీడ వదిలిపోయింది. ఇఖ నేను వుండంముక్కలు తినవచ్చునా?

బక—వ్రతకల్పం చెప్పనిదీ తినరాదు. వొక్కనిముషంవుండు. కల్పం మహాముక్తసగుగా చెపుతాను.—“శ్లో. ఆసీత్పురా చంద్ర వంశే రాజా ధర్మ ఇతి శ్రుతః । స్వరాజ్యే దైవయోగేన జ్ఞాతిభిః కుటిలైర్హృతే॥ పూర్వకాలమునందు ధర్మరాజులవారు తనరాజ్యమును కుటిలులైనజ్ఞాతులు హరించగా సూతాశ్రమంలో వున్నమునులవద్దకు పోయి—

దంభ—ఏవ్రతం చేస్తే రాజ్యం మళ్ళీ వస్తుందని అడిగినాడు. త్వరగా వేగిరం కానీ.

బక—శ్లో. వ్రతం సంపత్కరంన్యఃకాం సర్వసౌఖ్యప్రవర్ధనం । శ్రుణుధ్వం పాండవా స్సర్వే వ్రతానా ముత్తమంవ్రతం. ఆసూతుల వారు పాండవుల నండరినీ వినుమని సంపత్కరమయినటువంటిన్నీ సౌఖ్యవృద్ధిప్రదమయినటువంటిన్నీ వ్రతా లన్నింటిలోనూ పుత్తమ మయినటువంటిన్నీ—

దంభ — పూరికే చాదస్తం చెయ్యకు. ఆవ్రతం చెయ్య మన్నాడు. అది చేసి ధర్మరాజు జయం పొందినాడు. అంతేనా, మరి యేమైనా వున్నదా? సంస్కృతంక్లాసులో చదువుకుంటూవుండడంచేత నీకు చాదస్తం అంతకంతకు బలిసిపోతూ వున్నది. మనం పూరికే వ్రతకల్పంతో కూర్చుంటే యీమధ్య యీవుండంముక్కలు రెండూ యెలక యీడ్చుకొనిపోతుంది.

బక—అయిపోయింది. తొందరపడబోకు. ఫలశ్రుతిమాత్రం చెప్పి ముగిస్తాను—శ్లో. ఏతద్వ్రతంహరిశ్చాపి దమయంతీ పురాకరోత్ । కృష్ణాబంబవతీమాదాచ్ఛమంతకమణింతథా । దమయంతీ. నలంచైవ

వ్రతస్యాస్యప్రభావతః॥ శక్రేణపూజితఃపూర్వం వృత్తాసుర వధే తథా!
 రామదేవేన తద్వచ్ఛ సీతాయా మార్గణేపురా ! భగీరథేనతద్వచ్ఛ
 గంగా మానయతా పురా॥ ఈవ్రతం పూర్వం కృష్ణమూర్తివారు చేసి
 జాంబవతిని శమంతకమణినీకూడా పొందినారు. దమయంతి చేసి
 నలమహారాజును పొందినది. 'వృత్తాసురుణ్ని చంపడానికి ముందు
 దేవేంద్రుడున్ను, సీతాదేవిని వెతికడానికి ముందు శ్రీరాములవారున్ను
 గంగను భూలోకానికి తేవడానికి ముందు భగీరథుడున్ను—

దంభ—అందరూ చేసినారు. చాలులేస్తూ.

బక—అలాగయితే వేగిరం తిను. మనంవెళ్ళి యిళ్ళమీద
 రాళ్లు వెయ్యవలెను. గుమ్మాలకాడ పల్లెరుకాయలూ, ఇళ్ళమీద
 రాళ్లు వేసి ఇవాళ తిట్లుతీంటే యెంతోపుణ్యం.

దంభ—వోరే ? ఇందాకా అడగడం మరిచిపోయినాను. విఘ్నే
 శ్వరుడికి యేనుగుతలకాయ యెలావచ్చిందీ ?

బక—వొక్కవిధంగా వచ్చిందనుకున్నావా యేమిటి ? అనేక
 పురాణాలనుబట్టి అనేకవిధాలగా వచ్చింది. వొక్కపురాణాన్నిబట్టి
 పార్వతీదేవి అనలు నలుగుపిండిలో చేసేటప్పుడే యేనుగుతలకాయ
 చేసింది. ఇంకోపురాణాన్నిబట్టి దక్షాధ్వరధ్వసంలో వీరభద్రుడు తల
 నరికితే యేనుగుతలకాయ అతికించినారు. మరోపురాణాన్నిబట్టి శివుడే
 తలనరికి తానుతెచ్చిన గజాసురుడితల అతికించినాడు. వేరేపురాణా
 న్నిబట్టి—

దంభ—ఇన్నివిధాలగా చెపుతూవుంటే యిందులో యేది
 నిజం ?

బక—దేని కదే నిజం. ఏదిచదువుతూవుంటే దాన్నేనమ్మ
 వలెను. జ్యోతిషం దాఖలాచూడడానికి పార్వతీదేవి దినములలో

సొనం చేస్తూవున్నప్పుడు లోపలికి వెళ్ళనియ్యకుండా వండడంచేత శివుడు తలనరికినాడనీ, పార్వతీదేవి జ్యోతిమానికి శాపంపెట్టినదనీ జ్యోతిష్కులు చెబుతారు ; గజాసురుణ్ణి చంపివచ్చినప్పుడు లోపలికి వెళ్ళనియ్యకపోతే తలనరికి పడుకోగూడదని వృత్తరతలాపిగా పరున్న యోనుగుతలనరికితెచ్చి అతికించినారని శాకునికులు చెబుతారు.

దంభ—ఇవన్నీ సరేకాని చంద్రుడికి శాపం యెలావచ్చిందీ ?

బక—వకపురాణాన్నిబట్టి హాస్యరూపుడయిన తన్నుచూచి నవ్వితే విఘ్నేశ్వరుడే శాపంపెట్టినాడు. మరివకపురాణాన్నిబట్టి వినాయకుడు పొట్టనిండా కుడుములుతిని వెళుతూవుంటే చూచి నవ్వడంచేత రాజదృష్టితగిలి పొట్టబద్దలైతే పార్వతీదేవి శాపంపెట్టింది. ఇంకొకపురాణాన్నిబట్టి విఘ్నేశ్వరుడు కడుపునిండాతిని వచ్చి పార్వతీపరమేశ్వరులకు సాష్టాంగనమస్కారం చెయ్యబోతే బానపొట్ట భూమిమీద మోసి కాళ్ళూచేతులూ నేలకందకపోవడంచేత శివుని శిరస్సులోవున్న చంద్రుడునవ్వితే శాపం వచ్చింది.

దంభ—వొకదానికి వొకటి సందర్భించకుండా వుంటే యిటువంటిసంగతులన్నీ నీవు నమ్ముతావట్రా ?

బక—నమ్మేదేమిటి ? నమ్మినట్టు నటించవలెను. లోపల నమ్మకపోయినా పయికినమ్మినట్టు నటించి నమ్మమనేవాళ్ళను తిడుతూ లోకాచారప్రకారం నడుస్తూవుంటే జనులందరూ మనని దేశాభిమానంగలవాళ్ళమని పొగడి గౌరవంచేస్తారు. విఘ్నేశ్వరుడు హాస్యరసాధిపతిగనుక యిదంతా హాస్యంలాగు తమాషాగా వుంటుంది.

బిడా—అలాగయితే మనమందరమూ ప్రతియేటా విఘ్నేశ్వరపూజచేసి బోగంమేళాలతో వృత్సవాలు చేస్తూ దేశాభిమానులమని పేరుపొందుదాము. హాస్యరసాధిపతిని కొలవడంచేత వివేకుల

దృష్టిలో హాస్యపాత్రులం కాముగదా! వారే! నేను విఘ్నేశ్వరపూజ చేసినా నిరుడు నాపరిక్ష తప్పిపోయిందేమిరా ?

దంభ—నీది వొక్కడిదే పోయిందా యేమిటి ? నీక్లాసులో పరీక్షలో తప్పిపోయిన వాళ్లందరూ మాత్రము విఘ్నేశ్వరపూజచెయ్య లేదాయేమిటి ? బాగా చదివితే సరి యీసారి ప్యాసవుతావు.

బిడా—పండుగ సెలవులలో నల్లా యీ వుత్సవాలకోసం తిరగ డంతో సరిపోతూవుండడంచేత నాకు చదువుకోవడానికి తీరుబడి లేకుం డా వున్నది. యీసంవత్సరమూ పరిక్ష పోయేట్టట్టే వున్నది.

బక—యెవరయినా వినిపోతారు ఘోరుకో. అతని భోజనమ యింది వీధులోకి వెళ్ల వలెను. నీకు నిరాపనింద కాకుండా యీఅక్షిం తలు నెత్తిమీద వేసుకో. భాగవతం దశమస్కంధంలో శ్రీకృష్ణుల వారు జాంబవంతునిదగ్గరనుంచి శమంతకమణి తీసుకుని సత్రాజిత్తు నకు యిచ్చిన కథపట్టు అయినదా కా వుండి మరీ యీఅక్షింతలు తీసు కొని వచ్చినాను. నీవు యిదివరకు చంద్రుణ్ణి చూడలేదుగదా ?

బిడా—లేదు. శ్రీకృష్ణమూర్తికి చంద్రుడు పాలచెంబులోనా కనపడినది ?

దంభ—అవును. నాభోజనమయింది. వెళుదాము రండి.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

అ తి బా ల్య వి వా హ ము.

ప్రథమాంకము.

౧. ప్రదేశము:—పంథయ్యపంతులుగారియిల్లు.

[పం.తయ్యపంతులుగారును, సీతయ్య సిద్ధాంతిగారును కూరుచుండి

మాటాడుకొనుచుండఁగా భుజంగరావుగారు ప్రవేశించుచున్నారు.]

పం.త—భుజంగరావుగారు ! దయచెయ్యండి. (అని కొంచెము లేచి తివాసీ చూపుచున్నాఁడు.)

భుజం—మీరు దయచెయ్యండి. నేను కూర్చుంటాను. స్నేహితులమూ దగ్గర బంధువులమూ కూడా అయిన వనలోమనకు వచ్చినప్పుడల్లా యిటువంటి మర్యాద లేమిటండీ? (అని కూర్చున్నాఁడు.)

పం.త — ఈ సిద్ధాంతిగారు బహు ఘట్టివారు సుమండీ. మీకొకమా రై వివాహానికి యాయనచేతనేముహూర్తంపెట్టించవలెను.

భుజం—నాకొకమా రైవివాహాని కప్పుడే తొందరయేమి? యిక నాలుగేళ్లమీదటిమాట. అప్పుడు చూచుకొందాము.

పం.త—మీరు ఆలాసెల విస్తారేమి? మీఅమ్మాయి మాపెద్ద కుట్టదానికంటె నాలుగేళ్ళు పెద్దది. మా అమ్మాయికి రేపు మాఘ బహుళంలో పెళ్ళి తలపెట్టినాము.

భుజం—నాలుగేళ్ళు వెళ్ళలేదు. మీచిన్నదానికప్పుడే వివాహమేమిటండీ?

పం.త—అవును. పెళ్ళిపనులు చెయ్యడానికి వ్యవధానము లేదు గనుక మొదట యీమాఘమాసములో వివాహం చెయ్యతలచుకొనే లేదండీ. సిద్ధాంతిగారు పయి సంవత్సరము చైత్ర వైశాఖమాసములలో ముహూర్తాలు లేవంటూవున్నారు.—ఏమండీ సిద్ధాంతిగారూ!

రేపు చైత్రమాసంలోగాని వైశాఖమాసంలోగాని పెళ్ళిముహూర్తాలున్నవండీ?

సీత—లేవండీ. ఈమాఘబహుళ పంచమీ బుధవారమునా దుంచినదే దివ్యముహూర్తమండీ.

భుజం—ఏమయ్యా మాయింటి యెదుట వున్న కోమటి కన్నయ్యగారిలోపల చైత్రశుద్ధమందు మీరే వివాహముహూర్తం పెట్టినారట! చైత్రవైశాఖాలలో ముహూర్తాలు లేవంటారేమి?

సీత—(నొంచె మాలోచించి, ముహూర్తాల కేమండీ? యేవో వొకమోస్తదు ముహూర్తాలు యెప్పడూ వుంటవండీ. చైత్రవైశాఖాలలోవున్న ముహూర్తాలు తమవంటి గొప్పవారి యిళ్లలో పెట్టదగ్గవికావు. అవెల్లాకోమటివాళ్ళకూ గొల్లవాళ్ళకూ తగివుంటవి. రేపటి మాఘమాసములో పెట్టినది మహామంచిముహూర్తమండీ. ఆలాగంటి ముహూర్తము మరినాలుగేళ్లదాకా రాదండీ. కన్నయ్యసెట్టి పెళ్ళానికి మాఘమాసంలో ప్రసవదినములు వస్తవంటేను కక్కుర్తిపక్షంలో చైత్రమాసముహూర్తం పెట్టినాను.

పంతు—మన కటువంటి కక్కుర్తిపక్షం యెందుకు? మాఘమాసంలోనే చేతాము. డబ్బుగలవాడికి రేపు పెళ్ళి తలపెట్టుకుంటే యీబస్తీలో సమస్తవస్తువులూ అదుచుకు దొరుకుతవి. వక్కఅప్పుడాలూ వడియాలుమాత్రం పెట్టించుకోవలెను.

భుజం — చైత్రవైశాఖమాసాలలో ముహూర్తాలు వున్నామీచిన్నదాని. వివాహం అప్పుడు చెయ్యడంసమేతు నాకు. యిష్టంలేదు. అధమపక్షం పిల్లదానికి ఫదిపన్నెండేళ్ళు వచ్చేవట కయినా అట్టేవుండవలెనని నా తాత్పర్యం.

పంతు—మీయింగ్గీ ఘనదూవుకున్నవారి కందరికీ యేమోకాని

యిటువంటి బుద్ధులే నండీ. స్కూలులో చడువుకునే పదేళ్ల పిల్ల కాయ నమ్మేతూ యిటువంటిమాటలే చెప్పుతాడు. మీరు ముద్దూ ముచ్చట బాగా యెరగరు. చిన్న పిల్లలకు పెళ్ళిచేస్తే వుండేసాగను పెద్ద పిల్లలకు చేస్తే వుండదు. కొంచెము జ్ఞానం వచ్చినతరువాత పెళ్ళి కూతురు పల్ల కీలో సిగ్గు చేత తలకాయ వంచుకుని కూర్చుంటే యేమిసాగనుగా వుండండి? అజ్ఞానదశలో వివాహంచేస్తే యేమీ తెలియక ఖులాసాగా పెళ్ళి కొడుకూ పెళ్ళి కూతురూ నవ్వుతూ పేలుతూ సిగ్గు యెరుగక అడుగుంటూ వున్నట్టుంటే చూడడానికి బహుముచ్చటగా వుంటుంది. చక్కగా చిన్న పిల్లనూ పిల్లవాడినీ పెళ్ళి పల్ల కీలో పెట్టి వూరేగిస్తే బొమ్మల పెళ్ళిలాగు బహు అందంగా వుంటుంది.

భుజం—బొమ్మల పెళ్ళి వలె వివాహం వట్టి వేడుక కార్యం గాదు. దంపతులు—

పఠ—అహోహో! పెళ్ళి వేడుక కార్యం కాదంటూ వున్నారే. యింకా యేముంది? మనము చేసే శుభ కార్యములలో యింతకంటే వేడుక కార్యం యేమి వుంటుందండీ?

భుజం—ముందుగానే నవ్వక నామాట కడతేరా విని మరీ నవ్వండి. వేడుక కార్యం కాదంటే కేవలంతమాషాకోసంచేసేది కాదని నా అభిప్రాయం. పెళ్ళి వృద్దేశ్యం వధూవరులు యావజ్జీవం సుఖపడడానికిగాని బాజాభజంత్రీలు చూచి మనం సంతోషించడానికే కాదు. కాబట్టి కార్యగౌరవమునుబట్టి సంగతి బాగా ఆలోచించవలెను. నేనేమో అమంగళవాక్యాలు పలుకుతూ వున్నానని కోపపడవద్దు. నేను మీమాటకాదు లోకసామాన్యం మాట చెబుతాను. కీడెంచి మేలెంచమని సామెత వున్నది. గనుక, ముందుగా మనము చెడ్డనే చూచుకోవలెను. సాధారణంగా లోకంలో పిల్లలకు పదిపన్నెండేళ్లలోగానే

మారకం విస్తారంగా వుంటుంది. మనం యెంతచిన్నతనంలో వివాహం చేసినా వధూవరులకు యుక్తవయస్సువచ్చేవటకూ యేలాగూ వాళ్ళు సుఖం అనుభవించడానికి వల్ల లేదు. కాబట్టి పిల్లదానివివాహం అయిదేళ్లప్పుడుచేసినా పన్నెండేళ్లప్పుడుచేసినా ఫలానికి వకటేఅవుతుంది. మరీచిన్నతనంలో వివాహం చెయ్యడంచేతమాత్రం బహుసప్తాలు వున్నవి. అందులో పెళ్లికొడుకు కేమైనా యిబ్బంది తటస్థించినయెడల చిన్నది యావస్థవమూ దుఃఖపడవలసివచ్చును. పిల్లదాని కేమైనా తటస్థించినయెడల భర్తకు సుఖం కలుగకపోవడమే కాకుండా మొట్టమొదట పెళ్లి కై నసామ్మంతా వ్యర్థమైపోతుంది. మనము నాలుగేళ్లుచూచి మరీవివాహంచేస్తే, మొట్టమొదట యిస్తామనుకొన్నవరుడు కాలంచేసినా చిన్నదాని కేమీ యిబ్బంది లేదు; వృధాకర్చున్నాకాదు. ఇస్తామన్నపిల్ల కాలంచేస్తే, పెళ్లి కొమారుడివారికీఆలాగే వ్యర్థవ్యయమున్ను లేనిపోని దుఃఖమున్నుకూడా తప్పిపోతవి. మీకు దగ్గిరబంధువుణ్ణి స్నేహితుణ్ణికూడా గనుక, మీక్షేమమున్ను పిల్లదానిక్షేమమున్నుకూడా కోరి హితం చెపుతూవున్నాను. నామాటవిని పిల్లదానికి పదిసంవత్సరములు వచ్చినమీద మరీవివాహం తలపెట్టండి.

పంత—అవును మీరు సెలవిచ్చినమాటలు బాగానే కనపడుతూ వున్నవి. కాని మాఘమాసంలో మాపిల్లవాడికుపనయనం తలపెట్టి నాము. వాడికి యేడేళ్ళు వచ్చినవి. వడుగుయీడు దాటిపోయినది గనుక వేగిరం వుపనయనం చెయ్యక తప్పదు. కార్యంలోకార్యం చేసివేస్తే ఖర్చు తక్కువవుతుందని నాయభిప్రాయము.

భుజం — యేవుపనయనంలో చేసినా డబ్బుఖర్చు తప్పదు. మహా కూడివస్తే యాభైరూపాయలు కూడివస్తవి; నూరురూపాయలు కూడివస్తవి. వేడుకకు విలువ లేదు. ఇంతడబ్బు ఖర్చు చేస్తేనేకాని

పెళ్ళి కాదని నియమం లేదు. ఫదిరూపాయలతో చేసినా పెళ్ళి అవుతుంది; ఫదివేలరూపాయలతో చేసినా పెళ్ళి అవుతుంది. పిల్లదానికి పదేళ్ళు వచ్చినప్పుడు మీరంత చేతిలో డబ్బు లేకపోతే స్వల్పంతోనే చెయ్యవచ్చును.

పంత్ — అదీ కాదండీ. మాతండ్రిగారు పెద్ద లయినారు. మనమరాలి పెండ్లి కార్యం చూడవలెనని వారు బహుముచ్చట పడుతూ వున్నారు. వారు—

భుజం—ఆసంగతికూడా ఆలోచింతాము. మీతండ్రిగారు పెద్ద లయినారు వారు చూడవలెననేకదా మీరు మీ పిల్లదానిపెళ్ళికి తొందరపడుతూ వున్నారు? కాటికి కాళ్ళుచాచుకొని మతిమాలివున్న వగ్గుతండ్రియొక్క వేడుక యెక్కువా? మీగర్భవాసాన్న పుట్టి యీ లోకంలో యావజ్జీవమూ సుఖపడవలసిన మూడేళ్ల పసికూనయొక్క సౌఖ్యం యెక్కువా? పిల్లదానిసుఖము విచారించకుండా తన వేడుక కోసం మనమరాలిని పెళ్ళిచెయ్య మనే యీముసలాయన తాను స్వర్గంలోకూర్చుండి తరువాత దైవికంగా పిల్లదానికి వైధవ్యంతటస్థించి పెద్దవాళ్ల జీవానికి వుసూరుమంటూ యావజ్జీవమూ దుఃఖపడుతూవుంటే తా నేమైనా వచ్చి అడ్డపడుతాడా? ఆయనకు బొమ్మలపెళ్ళి శ్లంత వేడుకైతే నిజమయినబొమ్మలనే రెంటిని పల్లకీలోపెట్టి బాజాభజంత్రీలతో వూరేగించి ఆయనవేడుక తీర్చ—

పంత్—పోనియ్యండి యీసంగతి మరివకప్పుడు సావకాశంగా మాట్లాడుదాము. లోపల యెందుకో పిలుస్తూ వున్నారు. వెళ్లవలెను.

(అని లేవగా నందఱును లేచి వెళ్ళుచున్నారు.)

మ్యు ని సి ప ల్ నా ట క్ ము.

ప్రథమాంకము.

—:0:—

౧. ప్రథమరంగము—బుచ్చయ్యపంతులుగారి చావడి.

[కమిషనరులు బుచ్చయ్యపంతులుగారును, గున్నయ్యనాయుడుగారును, సోమి నెట్టిగారును, ఖాదర్ సాహేబుగారును ప్రవేశించుచున్నారు.]

బుచ్చ—నాయుడుగారూ! ఇప్పుడు మన మునిసిపాలిటీస్థితి యేమీ బాగావున్నది కాదు. అంతా కొత్తకొత్తవాళ్లు అప్రయోజకులు కమిషనరుహోదాకు వచ్చినారు. వాళ్ళకు నాలుగుడబ్బులు యేరుకోవడమూ చేతకాదు; యేరుకునేవాళ్ళను చూస్తే వోర్వనూ లేరు.

గున్న—అవునయ్యా వీళ్ళమూలంగా మనవుద్యోగం వఖరంతా చచ్చిపోతూ వున్నది. అక్కడికీ మన ప్రయోజకత్వంచేత యెలాగో నెలకు నాలుగురాళ్ళు వాళ్ళు యెంతయేడుస్తున్నా మనవంటివాళ్ళు తంటాలుపడుతూ వున్నాముకాని పెద్దమనుష్యులుగా వుండేవాళ్ళకు చిల్లిగవ్వ కొరకడం లేదు.

సోమి—ఇది మహాఅన్యాయంగా వున్నది. మన మందరమూ చేరి యేదో వకవిధంగా ఆలోచించి యీకొత్తగా వచ్చినవాళ్ళను వదల్చుకుంటేనేకాని మన మర్యాద దక్కదు. పూర్వకాలంలో యెంత లేదన్నా అయిదారుగురు దీనివల్ల జీవనం చేస్తూవుండేవాడు. కొద్దిగానో గొప్పగానో లాభంపొందని కమిషనరులు అప్పుడు వక్కరూ లేరు. నామట్టుకు నాకు యావరేజిమీద నెలకు ముప్పయిరూపాయలు కళ్ల పడేవి.

ఖాదర్—భంచోత్ ! మీకీ యేమిదొరికేదోకాని మాకీ పావలా

బేడాకంటె యెప్పుడూ యెక్కువా చేతులో పెట్టలేదు. అప్పుడూ మీరే అంతా దోచుకుదొబ్బేవారు.

బుచ్చ—సాహేబుగారూ! మనలోమనం దొమ్ములాడడం న్యాయం కాదు. మనం యెంతరిన్నా తిన్నవాళ్ళమే. మన మందరమూ యేకముగావుంటే అప్పుడు విస్తారం దొరకకపోయినా ఇఖ దొరుకుతుంది.

ఖాద—భాంఘోత్! నేను యేమీ అన్నానయ్యా? నాకీ నెలకీ ఫదిరూపాయలు ఇస్తా నని దస్తావేజు వ్రాసి యియ్యా నేను యెందులో దస్కత్ చెయ్యమంటే అందులో చేస్తాను.

బుచ్చ—సరిసరి! ఇందులో దస్తావేజులూ దస్కతు చెయ్యడమూ కూడానా? కాస్త కాగితంముక్క మన విరోధులచేతులో పడితే వాళ్ళు మనకొంప తీసివేస్తారు. వాళ్ళు యెప్పుడు సమయం దొరుకుతుందా అని చూస్తూవున్నారు. వాళ్ళు యెన్నివిధాల తంటాలుపడినా మన ప్రయోజకత్వంచేత మనము దొరకకుండా వున్నాము.

గున్న—అవునవును. మీరు చెప్పినది బహుబాగా వున్నది. అన్నతరువాత లేదనవచ్చును గనుక మనం వెయ్యిమాటలు చెప్పవచ్చునుగాని కాగితంమీద వక్కఅక్షరం యెక్కించరాదు. అది వాళ్ళ చేతులో చిక్కింది అంటే తరువాత దస్తావేజు అయి గొంతుక పట్టుకుంటుంది.

ఖాద—సరిసరి లేవయ్యా! మీ రందరూ యేకమయి డబ్బు దొబ్బడం మొదలుపెట్టి మానెత్తికి పేడరాయడానికి యేషాల్ యేస్తూవున్నాడు. దస్తావేజు లేకపోతే యెలా నమ్మఖం కుదురుతుందయ్యా? కావలిస్తే దస్తూరీమాత్రం లేదనరాదూ! మీ దస్తూరీని నాకు దస్తావేజు వ్రాసి యివ్వండి; మీ కంతగా మాటవచ్చేమాట వుంటే యీదస్తూరీ మీది కాదని ప్రమాణంచేసి వాగ్ముఖం యిస్తానో లేదో చూస్తురు

గాని. మాటంటే ఖరార్ వక్కమోస్తరుగా వుండవలెను. యెందు కయ్యా నీకీ ఈభయం? మొన్న హేడ్డుగుమస్తాగారికి మాట వస్తుం దంటే మన మందరమూ ప్రత్యక్ష్యంగా యెరిగినదానిలో దస్తూరీ అతనిది కాదని వక్కరాకీని పలకలేదూ? అప్పుడు నిజం చెప్పినవాళ్ల మాటే అబద్ధ మయిపోయిందా లేదా? ఇందులోనూ అంతే అవుతుంది వ్రాసి యివ్వండి.

బుచ్చ—మీకు వెయ్యిసలాములు పెడతాను. మీరు మాలోకి కలిసివచ్చినా సరే రాకపోయినా సరే. నేను కాగితంముక్కమీద మాత్రము వక్కఅక్షరం వ్రాసి యివ్వను. కలిసివస్తే మీకే లాభం.

ఖాద—మీరు డబ్బు యిప్పిస్తామని యింతగా నాకీ చెపుతూ వున్నారు. గనుక మీతో చేరుతూ వున్నాను. ఇప్పుడు యీ అరుగుల విషయంలో నాకీ యేమి యిస్తార్?

గున్న—ఇప్పుడు యీకొత్తవాళ్ళు అడ్డం రాకపోతే మనకు ఇందులో పాతికరూపాయలకు తక్కువలేకుండా వస్తవి. ఇందులో మన ప్రయోజకత్వం కనపరిచి మనపంతం నెగ్గించుకోవలెను.

ఖాద—వక్కదెబ్బను నెగ్గించుకుంటాము. సర్కారుస్థలము కలుపుకున్నారన్నా ఫదిగజాలవీధి వున్నప్పుడు అందులో నాలుగు గజాలస్థలము పోతే యెవరికీ యిబ్బంది లేదని వాదించాము. యెందు కయ్యా అంతవెడల్పువీధి? అక్కడికీ వీధి ఆరుగజాలవెడల్పు వుంటుంది గదా? యేదీ మనవూళ్ళో నాలుగు గజాలవెడల్పుబండి వక్కటి చూపించు. వీధి సన్ననయితే బళ్లు వెళ్లడానికి వల్ల కాదని చెప్పేవాళ్ల వాదం మొత్తుకున్నట్టే వున్నది.

బుచ్చ—ఆవీధులో పరీక్ష చేసేవాళ్ళు వ్రాతే దరుసగా రెండు బళ్ళు నేను నడిపిస్తాను. నేను నడిపించలేకపోతే ఫదిరూపాయలు

గునహా యిస్తానుగాని నడిపిస్తే వీధివెడల్పు చాలదనేకమీషనర్లు యెవరయినా నాకు రెండురూపాయలు యిస్తారేమో కనుక్కోండి. సాహేబు గారూ! యిందులో మనమంతా వక్కటాకీని పలుకవలెను సుమండీ! యేమయ్యా మనవాళ్లు యేడుగురు వుండగా మనం నలుగురంమాత్రమే ఇక్కడ కనుపడుతూ వున్నాము. వాళ్ళు రాలేదేమి?

సోమి—వాళ్లపూచీ నాది. వాళ్లను యెలాగు పలికించమంటే అలాగు నేను పలికిస్తాను. వాళ్ళతో యేమి చెప్పమన్నాలో చెప్పండి. మనవిరోధులంతా యెప్పుడూ మీటింగుకు రారు. మన మందరమూ మీటింగుకు వెళితే రేపు మెజారిటీ మనదే అవుతుంది.

గున్న—భేష్. అలాగయితే మనకు విజయం అయినట్టే. పంతులుగారూ! వీధిఅరుగులవిషయమయి యాభయిరూపాయలకు తక్కువ వల్లపడదని ఖండితంగా యీరాత్రే బేర మాడుకొని సొమ్ము చేతులో పడవేయించుకోండి. రేపు మీటింగులోనుంచి వచ్చేటప్పుడు యీదారి నే వచ్చి అందరమూ సొమ్ము పంచుకొందాము.

సోమి—అప్పుడే తొందరపడకండి. రేపు మీటింగులోనుంచి వచ్చి తరువాత అప్పుడు కార్యం అయిందనుకోవలెనుగాని అందాకా కాదు. మునుపటికాలాలలో అయినట్టయితే మనవంటివాళ్లము మాట్లాడుకోవడంతోటే కార్యమయినట్టే. ఇప్పుడు తీరా నెగ్గినదాకా సందేహమే. మునుపటికాలంలో మేము యెందరికో వుపకారాలు చేసి వాళ్ళనూ బాగుచేసినాము. మేమూ బాగుపడినాము. వెచుక మా యిల్లు కట్టించుకున్నాము కదా వక్కదమ్మిడి అయినా మనచేతిది ఖర్చు అయిందిటండీ? తలావక తాచుపామూ చంపినా రని కూలివాళ్ళ కందరికీ పావలా పావలా యిప్పిస్తే వాళ్లూ సంతోషపడేవారు మనకార్యమూ అయ్యేది. మ్యునిసిపల్ సొమ్ములోనుండి ఫదిరూపాయలు ఇప్పిస్తే

అందులో యెవడితాతసొమ్ము పడిపోయింది! వక్కవీధిని తూము కట్టించవలసివస్తే వెయ్యియిటుకలకు నాలుగువేలయిటుకలు లెఖ్కులో వేసి బజారులో అమ్మేదానికంటే రెండురెట్లు యెక్కువఖరీదు పుచ్చుకొనితెల్లవాచేటప్పటికి వక్కొక్కయింటిగోడలు లేవతీయించేవాణ్ని. మునుపు ఇటుకగోడ గజానికి యెనిమిదిరూపాయలు ధరవేస్తే ఇప్పుడు రెండురూపాయలకాడికి దిగింది. యేమీ లాభము లేదు. ఆకాలంలో ఇటుకలుకూడా చాలా చవక. ధొరలు ధర్మాత్ములు గనుక వాళ్ళకు యీమాయలూ మర్మాలూ యేమీ తెలిసేవి కావు.

బుచ్చి—మీరు వెనుక దీపాలు పెట్టించేవారుగదా అందులో యేమాత్రం మిగిలేదండీ?

సోమి—అందులో దీపంవక్కంటికి ఫక్తు నాకు హుపాయ పైగా మిగిలేది. ఇదికాకుండా యెనమండుగురు నవుకర్లు యెప్పుడూ మనయింట్లో పని చేస్తూవుండేవారు. కమీషనర్ల కందరికీ దీపాలలోకి చమురు ఇందులనుంచే సప్లయిచేసేవాళ్లము.

గున్న—వెనుకటిమాట లెందుకుగాని మొన్న వాళ్ళస్థలానికి ఆపరణపుగోడసంగతి యేమైనది? అందులో మనకు యాభయిరూపాయలు దొరుకుతవా?

సోమి—అంతమట్టుకు దొరకవచ్చును. మనకు యేమైనా పెద్ద మొత్తాలు దొరికితే ఇటువంటివాటిలోనే. మనవూళ్ళో ఖాళీస్థలాలు చాలావున్నవి. మనకు యేమయినా ఫదిరూపాయలసొమ్ము చేతిలో పడితే వాళ్లచేత మాస్థలానికి గోడపెట్టించుకోవడానికి సెలవు ఇప్పించుమని పిటీషన్ పెట్టించి, దాని వెనుక వీధినిమేముయెరుగుదుము. అట్థలం వాడిదేగనుక సెలవు యివ్వవచ్చునని మనం వ్రాస్తే అప్రకారం ఇది గుతుంది.

భాద—ఇప్పుడు తాటాకుల ఇళ్ళకు సెలవిచ్చినందుకు ఇంటి వక్కంటికి యెంతవస్తూవున్నదండీ? అందులో నాకు యేమీభాగం రావడంలేదు.

గున్న—తాటాకు ఇళ్ళని పేరేకాని ఇంటివక్కంటికి పావలో కంటె యెవళ్ళూ యెక్కువ ఇవ్వడంలేదు. మీరోడ్డుకంట్రాక్టులో యేమి దొరుకుతూవున్నదండీ?

బుచ్చి—ఇప్పుడు రేల్లు తక్కువైనవిగనుక కంట్రాక్టుదారులు నూటికి షదిరూపాయలకంటె యెక్కువ ఇవ్వడం లేదు. ఆ షదిరూపాయలూకూడా దొరకకుండా యీకొత్త కమిషనరులు పనులన్నీ తమ లోవారిచేతనే చేయించడానికి రిజోల్యూషనులు చేయిస్తూవున్నారు. యేమైనా అంటే మన చేత పని కాదంటాడు. అక్కడికీ మేనేజరు మన వాడుగనుక వాళ్ళు మీటింగులోకి రానప్పుడు వకటి అరా రోడ్లమరమ్మతులు మనమీద పెడుతూవుంటాడు. అడుగో వెంకట్రావు వస్తూవున్నాడు. అతడు మన శత్రువులలోవాడుగనుక మనం యీసంగతి ఇప్పుడు మాట్లాడుకోకూడదు. రేపు మళ్ళీ ఇక్కడనే మీటవుదాము. (అని వెళ్ళుచున్నారు.)

౨ ద్వితీయరంగము—మ్యునిసిపల్ సభ.

[వైసు ప్రెసిడెంటుగారును, మదనయ్యగారు, నాగభూషణరావుగారు, బుచ్చయ్య పంతులుగారు, గున్నయ్యనాయుడుగారు, సోమిసెట్టిగారు, భాదర్ సాహెబుగారు మొదలయిన కమిషనరులును, ప్రజాప్రతినిధులున్నారు.]

బుచ్చ—మేనేజరుగారూ! కామిసెట్టివీధి అరుగుల అర్జీముందుగా తీయండి.

మేనేజరు—అదే పయినివున్నది కాని, దానిలో యింకా కొంచెం

తగాదాగావున్నది. పయిమిటింగుకు నిలుపుచెయ్యవలెను.

మద — యిమిటింగులోనే ఫరిష్కారం కానియ్యండి. ఆ యింట్లో వెరుక నేను కాపురం వుండేవాణ్ని. ఆసంగతి నాకు బాగా తెలుసును.

గున్న — ఆలాగై తే తియ్యండి. మేమందరముకూడా యెరుగుదుము. అందరూ యెరిగినవారు వున్నప్పుడే ఇది ఫరిష్కారం కావలెను.

మేనే — ఇందులో దస్తావేజులూ అవీ చూడవలెను. తొందర పడతారేమి వుండండి.

బుచ్చ — (సోమిసెట్టిగారితో రహస్యముగా) ఇందులో మేనే జరుగారిచేతిలో పడేది ఇంకాపడలేదు. అందుచేతనే యీఅభ్యంతరం. అంతా ఆముండాకొడుకు ఇచ్చేది నిన్ననే యెందుకు ఇచ్చినాడుకాదు?

సోమి — (రహస్యముగా) వాడు నిన్ననే యిస్తానని సొమ్ము తీసుకునివెళ్ళినాడుకాని బేరం సొసాయించిందికాదు. ఆయన ఫదిరూపాయలకు వప్పుకోలేదు.

మద — దస్తావేజులసంగతి నాకు తెలుసును తియ్యండి.

సోమి — నాకూ తెలుసును తియ్యండి.

నాగ — అందరు తెలుసునని చెపుతూవుంటే మీకేమి అభ్యంతరం? కాగితాలు తియ్యండి.

మేనే — చిత్తము. తమకందరికీ అభ్యంతరం లేకపోతే ఆలాగే తీస్తాను. అవునోయి నీస్థలంయొక్క వెడల్పు యెంత?

కా — ఫదిగజాలండి.

బుచ్చ — నీకు బాగాజ్ఞాపకంవున్నదో లేదోజ్ఞాపకంలేదనిచెప్పు.

సోమి — ఏమోయి వూగుకుంటావు? దస్తావేజు చూచి మనవి చెయ్యవలెనని చెప్పు.

మద—నేను యెరుగుదును వెడల్పు ఫదిగజాలే. అతడు కమిషనర్ల వారి సెలవు పొందకుండానే వీధిలో స్థలం నాలుగుగజాలవరకూ ఆక్రమించుకొని అరుగులు పెట్టినాడు. అవి తీసివేయించవలెను.

కా—అయ్యో! నేను డివిజన్ కమిషనర్ల సెలవు ప్రకారమే అరుగులు వేసుకున్నాను. వారు స్థలం హద్దు చూపించి ఇండా ర్సుమెంటు వెచుకనుంచి పంపిస్తాము వేసుకోవచ్చునని సెలవిచ్చినారు.

బుచ్చ—అవును మేము యెరుగుదుము గనుక గున్నయ్యనా యుడుగారూ నేనూ వెళ్ళి కట్టలు పాతించి హద్దు చూపించినాము. ఇతడు అరుగులు హద్దులోనే వేసుకున్నాడు గాని వక్కయించి అయినా అవతలికి రానియ్యలేదు.

ఖాద—అవునయ్యా అది మేము యెరుగుదుము. అతడు యేమీ సర్కారు స్థలం ఆక్రమించుకోలేదు. రాజాగారి వీధి మేము యెరుగమటయ్యా?

మద—అది రాజాగారి వీధికాదండి నబాబుగారి వీధండోయి. మీరు యేదో మరోయింటిమాట అనుకుంటూవున్నారు.

ఖాద—అదే అది. యేవీధయి తేనేమి? మేము నబాబుగారి వీధి యెరుగుదుము. అన్ని వీధులూ యెరుగుదుము. మేము తురకలమై వుండి నబాబువారివీధే యెరుగమండి?

సోమి—యేవీధయినా అతను స్థలం ఆక్రమించుకోలేదు. ఏమయ్యానాయుడుగారు మీరు యెరిగినవారు ఇందులో మాట్లాడక వూరుకుంటారేమి?

గున్న—నేను వెళ్ళి స్వయంగా చూచి ఫరిష్కరించినవాణ్ణి. నాలిభిప్రాయం మరివకలాగు వుంటుందా?

మద—అయింట్లో కాపురంవున్నవాణ్ణి నాకంటే మీకందరికీ

మహాయొక్కువ తెలుసునా యేమిటి? అనలు ఆస్థలం మొట్టమొదట బచ్చువారికి అమ్మిందియెవరు మేముకాదూ? ఆబచ్చువారిదగ్గరనుంచి ఇతనుకొన్నాడు. రిజిష్టరీదస్తావేజు తెప్పించి చూచి యేదీఇప్పుడు వెడల్పు కొలిపించండి. నాలుగు గజాలు యొక్కు వున్నదో లేదో కను పడుతుంది.

బుచ్చి—అప్పటిగజాలు బహుపెద్దవండి. ఆఫదిగజాలు యీ వడ్డాలుగుగజాలూ వకటేనండి. యేమోయి కామిసెట్టి కాదుటోయి?

మద—ఏమండీ మీరు ఆలాగుసెలవిస్తారు? ఏదీ పెద్దమనిషి కామిసెట్టి కన్యకామ్మవారిమొగం చూచి ఆమాట అనుమనండి.

బుచ్చి—ఆలాగైతే ఆకొలతలో వీధిలరుగులు పడలేదు. ఆ నాలుగుగజాలు వీధిలరుగులకొలత.

మద—యేమిమాటయ్యా? మునుపాపక్కను అరుగులుండేవ టయ్యా? అక్కడ గుమ్మమేలేదు.

సోమి—అరుగులుండేవి కానియూమధ్య రోడ్డు మొత్తుయొక్కువ కాడంచేత పూడిపోయినవి. మదనయ్యగారూ! మీరుయెవరూ పుట్టక మునుపటినుంచీ నేను ఆస్థలం యెరుగుదును. అక్కడ అరుగులు పూర్వ ము వుండేవి.

గున్న—అదుగో హదుగో యెరిగినవా రాయన అలాసెలవి స్తూవుంటే మనమందరమూ వప్పుకొని వూరుకోవలెను.

నాగ—అనలుదస్తావేజులోవున్నదానికంటె నాలుగుగజాలు స్థలం యొక్కువ కనుపడుతూవుంటే యెలాగు వూరుకోము.

మద—వకవిషయంలో వూరుకుంటే అందరూకూడా వీధు లన్నీ ఆక్రమించుకొంటారు.

బుచ్చి—(మదనయ్యగారితో రహస్యముగా) వాడు సర్కారు

వీధి ఆక్రమించుకున్నాడుగాని యెవరిస్థలమూ అక్రమంగా ఆక్రమించుకోలేదుగదా? ఇందులో మీకు యేమినష్టం వున్నది? బీదవాడు పెట్టుకున్న గోడ అరుగులూ తీసివెయ్యకుండా అనుగ్రహించి కాస్త తలవూపుదురా మీకు బీదవాడికి పుపకారం చేసినపుణ్యం వస్తుంది.

ఖాద—ఇందులో సర్కారుస్థలం కాస్తకలుపుకుంటేమాత్రము యెవరికి యిబ్బంది వున్న దయ్యా? వీధి కావలసినంతా యెడల్పా వుండది. అరుగుల్ వేసుకోఅని ఆర్డర్ యేసీయ్యండి.

నైసు—(ఇంగ్లీషులో) కమిషనర్లు యేమిటంటూవున్నారు?

నాగ—(ఇంగ్లీషులో) స్థలంకలుపుకున్నట్టు స్పష్టంగా కనపడుతూవున్నది. అరుగులు తీసివెయ్యవలసినదని పుత్తరువు చెయ్యవచ్చును.

మేనే—అరుగులు వారముదినములలోగా తీసివెయ్యవలసినదనీ తీసివెయ్యకపోతే పోసిక్యూషన్ చేస్తామనీధొరగారు రిజల్యూషన్ ప్యాసు చేసినారు.

ఖాద—ఇది కేవలం అన్యాయం. వాడినోట్లో మన్నువేస్తే మీకీ యేమివస్తుందయ్యా?

బుచ్చి—కామిసెట్టీ! మేము యేమిచెప్పినా కార్యం లేకపోయినది. నాలుగునెలలు వూరుకుని యీసంగతి వుదహరించకుండా మల్టీ పిటీషన్ యిచ్చుకో. యాకమిషనర్లు రానిసమయం చూచి అప్పుడు మేము నీపక్షంగా పుత్తరపుచేస్తాము. ఇంతమాత్రంచేత నీవు ఇప్పుడు అరుగులు తీసివెయ్యనక్కరలేదులే.

కామ—చిత్తము మహాప్రభో! ఎలాగురక్షించినా యేలినవారు రక్షించవలెను. తమరు నాకు యీపుపకారం చేస్తే తమ పుత్తరపు పుకారం యేమిదాఖలుచేసుకోమంటే అది దాఖలు చేసుకుంటానండి.

బుచ్చ—ఆట్టే మాట్లాడక పెళ్లిపోవోయి. మేము దాఖలు చేసుకోమనకపోతే నీకు తెలియదూ! అప్పీలుపిటీషన్ దాఖలుచేసుకో పో పో.

నాగ—మేనేజరుగారూ! తరువాతసబ్జక్టు యేమిటో తియ్యండి.

మేనే—ఇందులో యేమీ లేదండి. పల్లపువీధిని వకడు తన స్థలానికి ఆవరణపుగోడ పెట్టుకోవడానికి సెల వడిగినాడు. డివిజనల్ కమీషనర్ క్లాప్రకారం పెట్టుకోవడానికి అభ్యంతరం లేదని వ్రాసినారు. ఆప్రకారం సెలవు యివ్వవచ్చును.

బుచ్చ—(గున్నయ్యనాయుడుగారితో రహస్యముగా) ఇందులో మేనేజరుగారిచెయ్యి తడి అయింది. ఇది యేప్రకారంగా సద్ది చెపుతూ వున్నాడో చూచినారా?

నాగ—అలాగైతే వుత్తరువు వెయ్యవచ్చును.

మద—కాదు కాదండి. ఇటువంటివాటిలోనే చాలా దగాలు వుంటవండి. ఆస్థలం యొక్కడిదో నాతో చెప్పండి.

గున్న—అది నాడివిజ్ణలో దండి. అదుగో పల్లపువీధులో ధర్మసావడికి యెదురుగుండావున్న ఖాళీస్థలం. అది వాళ్ల హక్కు. గోడలు పెట్టుకోవడానికి శలవు యివ్వవచ్చును.

మద—సరిసరి! అదా? దానిని గురించి నాకు బాగా తెలుసును. ఆస్థలం వాళ్ళభుక్తంలో యెన్నడూ లేదు. వెనుక రిచ్ఛర్డుధొరగారి హయాములో ఇటువంటి అర్జీలేవస్తే వల్ల కాదని సెలవిచ్చినారు. మేనేజరు గారూ! ఆ వెనుకటి రిజల్యూషన్ తియ్యండి.

మేనే—ఏదో యెప్పటిదో పాతపురాణం యెలాకనపడుతుంది. దానికి పనిచేసుకుని నెల్లాళ్ళో రెండుసెలలో వెతకవలెను. ఇలాగంటి స్థలాలు మనవూళ్ళో లక్ష వున్నవి. అది యేస్థలాన్ని గురించో. దీన్ని

గురించి ఇదివరకు యెప్పుడూ అర్జీ వచ్చినట్టు నాకు జ్ఞాపకం లేదు.

మద—కాదు కాదండి. దీన్ని గురించే, నాకు బాగా జ్ఞాపకం వున్నది.

మేనే — మీకు యెలాగు జ్ఞాపకం వున్నదోకాని పొరపడి వుంటారు.

గున్న—అవునండీ. మీరనుకున్నది యేదో మరివకటికాని యిది కాదు. దీవిషయంలో యెప్పుడూ యెవరూ అర్జీ యిచ్చుకోలేదు. యీవిషయంలో విమర్శించినవాణ్ని నాకు బాగా తెలుసును. యెంత విమర్శా చెయ్యకపోతే అర్జీలమీద నేను అల్లాటప్పగా వుత్తరవు యిస్తానండీ? నేను కుళ్ళు యేమైనా వుంటే అట్టువుట్టు ఆనవాళ్లతో పెల్లగించి వదిలిపెడుతాను. ఈయింటివాళ్ళు బహుపెద్దమనుష్యులు. వాళ్లు తమ స్థలం కాకపోతే అక్రమంగా వచ్చేవారు కారు.

మద—వెనక తగాదావచ్చినది యీచోటే నండి. దీనికిచుట్టూ ఆవరణపుగోడ యెప్పుడూ లేదు. పశువులను తోలుకున్నేళ్లేవాళ్ళు, పశువులను దానిలోవున్న రావిచెట్టుకింద తోలుతూ వుండడం నేను యిరవయినవత్సరములనుంచి యెరుగుదును. వారి యింటిదస్తావేజు తెప్పించి చూడండి. అందులో యీస్థలము లేదు.

సోమి—అవును. స్థలం మీరు చెప్పినదేకాని దస్తావేజులో లేక పోయినంతమాత్రంచేత హక్కు వాళ్ళది కాదనడానికి వీలు లేదు. తప్పకుండా హక్కు వాళ్ళదే.

మేనే — అవునండీ. యెవరూ తగాదాచేసేవారు లేనప్పుడు మనం గోడ పెట్టుకోవడానికి సెలవు యివ్వడానికి అభ్యంతరం యేమి వున్నది? మరి యెవరిహక్కుయినా అయితే వాళ్లే వ్యాజ్యంవేసి పుచ్చు కుంటారు. సర్కారుస్థల మయితే రివిన్యూసైదున కలక్టరుగారే ఆటంక

పెడుతారు. మీరు సెలవు యివ్వండి.

మద—అలా వల్ల కాదు.

గున్న—వల్ల కాకపోవడానికి గవర్నమెంటువారు యేర్పరిచిన కమిషనరులము మేము అక్రమం చేసేవాళ్లమా యేమిటి? యిందులో మామాట సాగకపోతే మాకు అవమానంగా వుంటుంది.

ఖాద — అవును బాగా పోట్లాడవయ్యా. ఇందులో మన తక్కువ యేమిటి? వాళ్ల యెక్కువ యేమిటి? కావలిస్తే గవర్నమెంటు దాకా వెళుదాము.

బుచ్చ — మనకేం భయమేమిటి తప్పకుండా వెళుదాము. యిందులో మనం వదిలిపెట్టి వూరుకోకూడదు. బాగా పోట్లాడవయ్యా.

సోమి—పోట్లాడడం యెందుకు? మెజారిటీ మనమే వున్నాము. వోట్సు పుచ్చుకుంటే తెలుస్తుంది. యిందులో తప్పకుండా డివిజన్ కమిషనర్ల యిష్టప్రకారం జరగవలెను.

మద — మీరు యెంతమందివున్నా యిందులో న్యాయం చూడవలెనుగాని సంఖ్య చూడకూడదు.

గున్న—మీరు మహాన్యాయం చూస్తూ వున్నారు. మహా మహాకోర్టులలో లంచాలు పుచ్చుకుని వుపకారం చేస్తారు. అంతా మహా మడికట్టుకుని కూర్చున్నా గా యేమిటి?

ఖాద—యెవళ్లకయినా యేమయినా చొరికిపోతుందనివోర్వలేని మురిడాకొడుకులు ప్రతిదానిలోనూ అడ్డం వస్తారు.

మద—మాటలు తిన్నగా రానీ. నీలాగు గడ్డితిసేగాడిదెలు వుంటే—

ఖాద—అదుగో అదుగో మిగలమాటలు రానిస్తూ వున్నావు. నొరగారు వింటూవున్నారు. నేను మేజిస్ట్రేటులో ఫిర్యాదు చేస్తాను.

మీ రంతా సాక్షులయ్యా!

బుచ్చ—చెయ్యండి. యిలాగంటివాళ్లకు వక్కమాటు శిక్ష అయితే యిఖ యెప్పుడూ మనకు అడ్డం రాకుండా వుంటారు.

వైసు—(ఇంగ్లీషుతో) కమీషనర్లు పోట్లాడుతూ వున్నారు. నేను వెళ్ళిపోతాను.

మేనే—(ఇంగ్లీషుతో) దీనిమీద గోడలు పెట్టుకోవచ్చునని ప్రత్యరపు వేసి వెళ్ళండి.

నాగ — (ఇంగ్లీషుతో) వారు అలాగు చెపుతూవుండగా యిప్పుడు వెయ్యి వల్ల కాదు.

వైసు—(ఇంగ్లీషుతో) నేను వెళ్ళిపోతాను.

(అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

3. తృతీయరంగము—సోమి సెట్టిగారి యిల్లు.

[భాదర్ సాహేబుగారును, బుచ్చయ్యపంతులుగారును, గున్నయ్యనాయుడు

గారును, సోమి సెట్టిగారును, కామి సెట్టియు ప్రవేశించుచున్నారు.]

బుచ్చ—ఏమోయి కామి సెట్టి! మేనేజరుగారియింటికి వెళ్ళి రాత్రి ఫరిష్కారం చేసుకున్నావా?

కామి — ఏమి ఫరిష్కారమండీ? ఆయనకు దాహం మహా విశేషంగా వున్నది. అంతదాహం నేను తీర్చలేనండి.

బుచ్చ—నీవు యెంతయితే యిచ్చుకుంటావు?

కామి—నేను పదిహేనురూపాయలకు వక్కగవ్వ యెక్కువ యిచ్చుకోలేనండి. ఆయనవక్కడికే అయితే ఇంకా ఫదిరూపాయలు ఇచ్చుకోమన్నా ఇచ్చుకుంటాను. ఇందులో మీకు యాభైరూపాయలు ఇచ్చుకోవలెనండి? శానిటరీయిన స్పెక్టరుగారికికూడా యేమయినా

ఇచ్చుకోవలె నని మీరే సెలవిచ్చినారాండి! ఇంకా యెంతమందికి యేమి యిచ్చుకోవలెనో! ఆయనవక్కడూ ముప్పయిరూపాయలు వొళ్ళో పోయ్యమంటే ఎట్లా పోయ్యగల నండీ?

బుచ్చ—సమయం వచ్చినప్పుడు తప్పతుందీ? ఇవాళ వచ్చిన ఖర్చు రేపురాదు. నీకు కొట్టుఅరుగులు కావలసివున్నట్టయితే ఇల్లో వాకలో తాకట్టుపెట్టి నాలుగురూపాయలు హెచ్చుతగ్గుగా సొసా యించుకో. ఆయనచేతులో మంత్రపుష్పం పడకపోతే రిజల్యూషన్ ప్రకారం హుకుం వ్రాయించి రేపు యీపాటికి అరుగులు తప్పించి వేస్తాడు. స్వాములవారికి చెల్లించవలసినముడుపు చెల్లించినట్టయితే ఇది పడవేసిపెట్టి యేదో వకవిధంగా హుకుములు వ్రాస్తూ ఆరునెలలు జరుపుతాడు. యీలోగా నీవు యెప్పుడయినా మళ్ళీ అర్జీపెట్టుకుంటే వోర్వలేని కమీషనరులు లేనికాలములో మేము నలుగురమూ వున్నప్పుడు పెట్టి అరుగులు పెట్టుకోవలసినదని దానిమీద గీటు పెట్టించివేస్తాడు. అంతకూ వల్లకాకపోతే అరుగులు తీయించివెయ్య వలసినదని హుకుం వ్రాసి దొరగారి సంతకం చేయించి శానిటరీ ఇన్స్పెక్టరుకు పంపించినట్టు ఆఫీసుబుక్కులో యింటరుచేసి పంపించ కుండా వూరుకుంటాడు. నీవు నాలుగురూపాయలు శానిటరీఇన్స్పెక్టరు చేతులోకూడా పెడితే యెవ్వరూ ఆసంగతి కదిపేవారే లేరు. ఈ పోట్లాడినకమీషనరు లంతా అరుగులు తీసివేసినారో లేదో అని మళ్ళీ వచ్చి చూస్తూ రనుకున్నావా యేమిటి? అందులో ఇంతశ్రద్ధ యెవరికి? ఆమీటింగులోకి వచ్చి నాలుగుముక్కలూ వాగి చక్కాపోతారు. తరువాత యేమి జరిగిందో యేమిటో మళ్ళీ దానిజోలి తలపెట్టరు. కార్య మంతా మాలో వున్నది. మేనేజరూ మేమూ శానిటరీ యిన్స్పెక్టరూ యేకమై ఇదివరకు ఇటువంటి రిజల్యూషనులు లక్ష

అమలు జరగకుండా ఆపివేసినాము. యెవడు కనుక్కున్నాడు? మా చేతులో పడకపోతేమాత్రం వక్కపని సాగదు. మేము ప్రతివీధి తిరిగి ఇటువంటికుళ్ళు యేమయినా వుంటే పయికి యెక్కతీసి మమ్ము సమాధానం చేసుకోకపోతే మూడుచెరువులనీళ్ళు తాగించి మరీ వదిలి పెడుతాము. యేమి మా యాభయిరూపాయలూ తెచ్చినావా?

కామి—కార్య మైతే ఇచ్చుకోక యేమిచేస్తానండీ? మీకూ మేనేజరుగారికీ కట్నం సమర్పించుకుంటే ఇఖ నేమీ యెవరికీ ఇవ్వ నక్కరలేదుగదండీ?

బుచ్చ—ఇది మహానై వేద్యం. ఇది యిచ్చుకుంటే ఇఖ చిల్లర దేవతలకు రూపాయా అర్థా ఇచ్చుకోవలసినదేకాని ఇంత పెద్దమొత్తం యేదీ వుండదు. ఆవీధిని పనిచూసే బంట్లోతువాళ్ళచేతిలో చెరివక అర్థా పెడుదూ. తానితో సరిపోతుంది.

కామి—అంతేనాండి? ఇఖ శానిటరీయన్ స్పెక్టరుగారికి యేమీ ముట్టచెప్పనక్కరలేదుగద?

బుచ్చ—యేది తప్పినా శానిటరీయన్ స్పెక్టరుగారిది తప్పదు. అది తండ్రితద్దినంవంటిది. నీయింట్లో భోజనం మానుకొని అయినా వెంకటేశ్వరులముడుపు అది చెల్లించవలెను.

కామి—ఆయనకువెనుకఅరుగులు కట్టించుకునేటప్పుడు ఆటంక పెడితే రెండురూపాయలు ఇచ్చినానండీ.

బుచ్చ—అది అవసరమైన వేద్యం. అప్పటికి సరిపోయింది. ఇప్పుడు ఇచ్చేది మహానై వేద్యం. ఇది ఇచ్చుకుంటే ఇఖ యీఅరుగులనిమిత్తం మళ్ళీ ఇచ్చుకో నక్కరలేదు.

కామి—ఇంతమంది దేవతలకు ఇన్నిమాట్లు యిచ్చుకోవలసివస్తే మావంటి బీదవాళ్ళము యీపట్నవాసాలలో బ్రతకగలమండీ?

బుచ్చ—డబ్బునోట్లో దేవుడున్నాడు. యేమిసమర్పించుకోకపోతే దేవతలకుమాత్రం నీమీద అనుగ్రహం యెలావస్తుంది? దేవతా ప్రసాదం కావలిస్తే మీదకట్టింది తీసుకువచ్చి చెల్లించి ఆపద తప్పించుకోవలెను. నీవు యెరుగవుకాని కొన్ని దేవతలకు నిలువుదోపు కూడా ఇవ్వవలసి వస్తుంది. ఆవువంటిదిసమేతూకడుపునిండా మేతమేస్తే నే కాని చేపదు. మేతలేకుండా యీకామధేనువులుమాత్రం పొడి పొడిదణ్ణాలతో వరాలు కురిపిస్తవనుకున్నావా? ముందుగా మాకనుకున్నది మొక్కుచెల్లించుకో.

కామి—యే దేవతయినా కార్యమయినతరువాత మొక్కుచెల్లించుమంటుంది గాని ముందుగానే చెల్లించమనదు. కార్యమైతేనే కాని నేను యేమీ యిచ్చుకోలేను.

బుచ్చి—కామిసెట్టి! చెవులోమాటోయి. (రహస్యముగా) మేనేజరుగారితో చెప్పి ఆయనచేత నాలుగురూపాయలు మాన్పించి నీకు చాలాకిపాయతు చేయిస్తాను. శానిటరీ యిన్ స్పెక్టరుగారికికూడా ఇప్పుడంతా ఇచ్చుకోనక్కరలేకుండా సగంమాత్రమే ఇప్పుడు ఇచ్చుకునేటట్టు సిఫారసు చేస్తాను. మా యాభయిరూపాయలుమాత్రం ముందుగా తెచ్చుకో. ఇఖి మాట్లాడకు తక్షణం వెళ్ళిపో.

కామి—చిత్తము. (అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

భాద—యేమిటయ్యా? మే మింతసేపటినుంచీ కూకుండాము. భాంచోత్ మాచేతిలో వక్కపైసా పడలేదు.

గున్న—తొందరపడకయ్యా! పంతులుగారు అందువిషయమే కాదూ తంటాలు పడుతూవున్నారు. సొమ్ము చేతులో పడడంతోటే వక్కదమ్మిడి మిగుల్చుకోకుండా మొవరిది వారికి పంచిపెడతారు.

భాద—భాంచోత్ మీహిందువుల్ని మాకీ నమ్మం. డబ్బూ

సేతిలోపడి తే దగానేస్తార్ . ముందుగా నావంతు నాకీ ఫైనల్ సెయ్యండి.

సోమి—సోమ్ము రానిదే ముందుగా యెవరయినా పెట్టెలో డబ్బు తెచ్చియిస్తారటమ్యూ ? రానియ్యండి.

ఖాద—అదంతా మాకీ తెల్దు. ముందుగా మా సేతిలో డబ్బు యేసి మాట్లాడండి.

బుచ్చి—మీ చేతులో వెయ్యడానికి ఇప్పుడు యెవరితాతముల్లె దాచిపెట్టినారు ? సోమ్మువస్తే అందరమూ పంచుకుందాము.

ఖాద—భాంచోత్ మీరంతా యేకమయి నాసోమ్ము యెగ బెట్టడానికి యేషాల్ యేస్తూవుండార్ . ఈయన చెవులో యేదో గుస గుసలాడి సోమ్ము ఇదివరకేలాగియేసినాడు. నాపన్నెండు రూపాయల నరా అక్కడపెట్టి మాట్లాడండి.

బుచ్చి—నేను యేమీ పుచ్చుకోలేదు. కావలిస్తే నాబట్టలు సోదాచూడు.

ఖాద—మాకీ యేమీ ఖబుర్లతో జరూర్ లేదు. మీహిందు వులు గారడీసేసి సోమ్ము మాయంసేసివేస్తార్ . నావంతుసోమ్ము అక్కడపెట్టి కదలండి.

సోమి—సాహేబుగారూ ! కొంచెం వోషిక చెయ్యండి. ఖాదా తోడు, మీసోమ్ముకు నేను పూచీపడతాను. తక్కిన సంగతులు ముందుగా కానియ్యండి.

బుచ్చి—మేనేజరుగారు ముసద్దీపేచీ యేలాపెట్టినారో చూచి నారా ! మనం యింతమందీ యేకమైనా కార్యంలేక వక్కమాటతో అడ్డి పూరుకున్నది.

గున్న—ఆయనసోమర్థ్యం మరివకరికిరాదు. నాలుగుమోస్తర్లు దస్తూరీ వ్రాస్తాడు. ప్రత్యక్షంగా తాను వ్రాసింది తనదస్తూరీ కా

దని సాధించి తనతప్పితం ఇతరులమీద తోసివేసే శక్తి యాయనవద్దనే వున్నది. మనం వక్కాసుడియ యాయనవద్ద మాట్లాడితే యింటికి వెళ్ళినతరువాత తలలు మార్చినాడేమో అని అద్దంపెట్టి మన ముఖాలు చూచుకోవలెను.

సోమి—అటువంటి మాయోపాయాలూ ఇంద్రజాల మహేంద్రజాలాలూ వున్నవి కనుకనే యెంతలేదన్నా యేవరేజీమీద గోజుకు నాలుగయిదురూపాయలకు తక్కువలేకుండా యేరుతాడు. ముందుగా దక్షిణ ఆయనచేతిలో పడితేనేకాని వక్కపిటీషన్ మీటింగులోకి రాదు.

బుచ్చ—యీసంగతులు మనకు కొత్తయేమిటి కాని మనం మాట్లాడుకోవలసినసంగతులు మాట్లాడుకుందాము. కామిసెట్టిఅరుగుల విషయంలో అనుకూలంగానే జరుగుతుంది. మొన్నటి స్థలానికి ఆవరణపుగోడవిషయంలోకూడా మన కనుకూలంగా జరిగితే బాగుండును. అదీ పెద్దపదే.

గున్న—అందులో మేనేజరుగారుకూడా మనపక్షమే. మనకు తప్పకుండా విజయం కలుగుతుంది. డివిజనల్ కమిషనర్లు సిఫారసుచేసి మెజారటీ మనమైనప్పుడు మరివకలాగు యెలాగు జరుగుతుంది ?

సోమి—తప్పకుండా అందులో మనకార్యం అవుతుంది. యెందరు యేడిస్తేయేమి ? సిద్ధసంకల్పులు మీరు తలపెట్టిన కార్యం కాకపోవడంకూడానా ? మనం టోలు కంట్రాక్టరుకు యెనిమిదివందలరూపాయలూ రిమిషన్ ఇప్పించడంలో మన యేవరేవరిశక్తి కనపడవలెను. ఇందులో మనం యీవుపకారం చేస్తే రెండువందల రూపాయలు వక్కసారి ఘుళ్ళుమని చేతిలో పడతవి. మేనేజరు యిదివరకే పెద్దమొత్తం మాట్లాడుకొన్నాడు. మనంకూడా అందులో చేరక

పోతే యేదోవకవిధంగా గీటు పెట్టించి గళగ్రాహితా మేనేజరే మింగివేస్తాడు.

ఖాద—భాంచోత్. ఆడూయిడూ మింగియేస్తార్ అనిచెప్తూ అంతా మీరే మింగియేస్తూ వున్నారు. అరే మీకీ యీసర్కిమూడు నాల్గువందాల్ వచ్చాయి. నాకీ వక్కరూపాయి యిచ్చారులేదు. నా వంతూ నా సేతులో పడాయెయ్యండి. తరువాతా మాటలూ ఆడుకొం దురుగాని.

బుచ్చ — పుండవయ్యా మేమూ సొమ్ము వచ్చేవుపాయమే ఆలోచిస్తూ వున్నాము. మనకు యేమీ దొరకకుండా చెయ్యడానికి మదనయ్య ఇప్పుడు మహాపని చేస్తూవున్నాడు. ముందుగా మనం అతనితాళం పట్టించవలెను.

గున్న—అద్దే అదెంత సేపు? మన మందరమూ యేకమయితే నాలుగునెలలలో మనకు విరోధులుగా పుండేకమిషనర్ల నందరినీ యేరిపారవేస్తాము. మదనయ్య లంచాలు పుచ్చుకుంటూవున్నాడనీ కంట్రాక్టుదార్ల వద్దకడితేరుస్తూవున్నాడనీ మన నైసుప్రెసిడెంటు మెస్టరు లేజీధారగారితో నేను చెప్పి నిప్పంటిస్తాను. మీ రందరూకూడా సమయం వచ్చినప్పుడు తలావకపుడకా వెయ్యవలెను. నేను ఇదివఱకే మా రైట్టై ఇనస్పెక్టరుగారిచేత మనవిరోధు లందరిమీదా బాదులు బాదించినాను. సమయం వస్తే అవిఅన్నీ యెలా పనిచేస్తవో మీరే చూస్తారు. మనము అన్ని పక్కలనుంచీ బారులు చేస్తే వక్కసారి అవి అన్నీ ఫిరంగీగుళ్ళలాగు తగులుకోవూ? చూడు నాథాక కనుపరుస్తాను. వాళ్లను వొక్కొక్కళ్ళనే కమిషనర్ హోదాలోనుంచి తీసివేయించక పోతే నాపేరు గున్నయ్యనాయుడు కాదు.

(అని మీసము మెలివేయుచున్నాడు.)

బుచ్చ — మీకంటే ముందర్తిగానే నేను మేనేజరుగారిచేత వాళ్లమీద వూదర పెట్టించినాను. అంత లోపల పొగ రాజుతూ వున్నది. యెప్పుడో గభీలు మని మాండి పయికి లేస్తోంది. మన వైసు పెరిసిడెంటు శుద్ధబుద్ధావతారముగాని లేకపోతే యీపాటికి వాళ్ళను చీమలిని మాడ్చివేసినట్లు మాడ్చివెయ్యదూ ?

సోమి — మనం యెంతప్రయత్నం చేసినా ఇంకా వాళ్ళదినాలు బాగావుండడంచేత వాళ్ళటలు సాగుతూ వున్నవి. ఇంకా యెన్ని దినాలు సాగుతవో చూతాము కాదూ ?

ఖాద — ఆళ్ళదినాలూలేవు యీళ్ళ దినాలూలేవు. ఇప్పుడు నా దిచాలు భాగాలేవు. నాకీ యీరాత్రికీ ఫదిరూపాయలు వుండాలె. మీలో యెవరయినా ఇచ్చుకోకపోతే మీరబురీ దక్కనియ్యను.

బుచ్చ — ముందుగా ఇవ్వడానికి మాదగ్గిర సొమ్ము లేదు.

ఖాద — భాంచోత్ మాకీ రూపాయలూ యియ్యకపోతే నేను ఇప్పుడు పోయి మదనయ్యగారిలో యావత్తుకుట్రా వనవిచేసి మీమీద సాక్ష్యం పలికి మిమ్మల్ని వక్కొక్కడినే బొక్కలోకి తోయిస్తాను. (అని లేచి వెళ్ళుచున్నాడు.)

బుచ్చ — సాహేబు వెళ్ళిపోతూవున్నాడు. పట్టుకోవయ్యా. పట్టుకోవయ్యా.

(అని అందఱును వెనుక వెళ్ళుచున్నారు.)

ద్వితీయాంకము.

ప్రథమరంగము—ధర్మసావిడి.

[పోలిసెట్టియు, రామిశెట్టియు, గురయ్యనాయుడును, భీమలింగమును,

కూరుచుండియుండఁగా వంకాయలచంద్రమ్మ ప్రవేశించుచున్నది.]

పోలి—రామిశెట్టిగారూ : మీరు నాలుగురోజులనుంచి దుకాణం వదిలిపెట్టి మహాతిరుగుతూవున్నారు. మీవ్యవహారం ఫరిష్కారం అయినదా ?

రామి—తడిమన్నంతా పొడిమ న్నయ్యేటట్టుగా యీ నాలుగురోజులనుంచీ మేనేజరుగారి ఇంటిచుట్టూ తిరగగా తిరగగా వక్క శతమానంతో నేటిదినం ఫరిష్కార మయింది. మేము ఫదిమందీ ఫది ఫదులు వేసుకుని నూరురూపాయలమూటా యీవుదయాన్న పట్టుకుని వెళ్ళి సమర్పించడంతోటే మాపేర్లు లీష్టులోనుంచి తీసివేసినారు.

పోలి—యీ మునిసిపాలిటీ బహులక్రమంగా వున్నది. అన్యాయంగా ప్రజలసొమ్ము దోచుకుంటూవున్నారు. నేను ముందటియేడు బోలెడుసొమ్ము మేనేజరుచేతులో పోసినాను. ఆసంవత్సరం కాస్తాపన్ను తగ్గించినట్టే తగ్గించి నిరుడు సంవత్సరం మళ్ళీ హెచ్చుచేసి జాబితాలో వ్రాసి నోటీసు పంపించినారు. అందుమీద నేను మదనయ్యగారివద్దకి వెళ్ళి యీ అన్యాయం యేమిటని మొత్తుకుంటే నీవు వొక్కదమ్మిడీ యెవ్వరికీ యివ్వనక్కరలేదు. అప్పీలు చేసుకోమని సెలవిచ్చినారు. అందుమీద నేను అప్పీలు చేసుకుంటే నాలదృష్టంచేత మంచికమీషనర్లు నలుగురూ రావడంచేత హెచ్చుచేసినసొమ్ము కొట్టివేసి యెప్పటి పన్నే ఖాయం చేసినారు. యిలా ప్రయివేటుగా వీళ్ళకూ వాళ్ళకూ దర్శించుకోవడంకంటే పబ్లికుగా అప్పీలు చేసుకుంటే మన అదృష్టం

బాగావుంటే పన్ను కొట్టుబడేపోతుంది. మేనేజరూ యిద్దరు కమిషనర్లూ చేరి యీజాబితాలు వూరికే తయారుచేసి ఫదిమందివర్తకులను పిలిపించి యిచ్చిన వాళ్ల పేర్లు తీసివేసి ఇవ్వనివాళ్ల పేర్లు మీటింగులో పెడుతారు.

రామ — అవును. ఆమాట నిజమేకాని అంతద్వైర్యం యెవరికీ వుండదు. వంకాయలపాపిసెట్టివద్ద పాతికరూపాయలులంచంపుచ్చుకుని పన్ను యెంతో తక్కువ కట్టినారు. ఫదిసంవత్సరాలనుంచి వక్కమోస్తరుగా సాగివస్తూ వున్నదా లేదా? రెండేళ్లకూ మూడేళ్లకూ వక్కమాటు పన్ను మళ్ళీ యెక్కువ కడతామని బెదిరిస్తూవస్తే నాలుగు అయిదూ వాళ్ల మొగాన్ని పారవేసి నోరణుస్తూ వుంటాడు. అతనికి పోయినవల్లా మహాపోతే నూరురూపాయలకంటే యెక్కువ వుండవు. వచ్చినకిఫాయతు చూడబోతే యెంతలేదన్నా యీఫదేళ్లల్లోనూ మూడునాలుగువందలరూపాయలకు తక్కువ వుండవు. ముసద్దీలతో కక్షకట్టడంకంటే వాళ్లచేతులో నాలుగుడబ్బులసొమ్ము పెడితే యెందెరిదులకూ మంచిది. వాళ్లు తలచుకుంటే యెప్పుడయినా కాస్తపువకారం చేస్తారు. వాళ్ళమామూలు వాళ్లచేతులో పడకపోతే కార్పణ్యం మనసులో వుంచుకుని యెందులోనైనా పట్టుకొని నొక్కుతారు. మొన్న మాభావమరిది మామూలు నాలుగురూపాయలు ఇచ్చినాడుకా డని శానిటరీఇన్స్పెక్టరు గుమ్మముముందర పెంట వున్నదని ఛార్జీషీటుచేసి రెండునెలలలో ఫదిరూపాయలు జాలుమానా వేయించినాడు? అటుతరువాత పిచ్చితవ్వతో కొలిచినా డని ఫిర్యాదు చేసి యాభయిరూపాయలు నదిలిల్చినాడు. అతనిచేతిలో మొట్టమొదటనే నాలుగురూపాయలూ పెట్టినట్టయితే యీదండుగలన్నీ తప్పేనా? తరువాత చచ్చినట్లు ఫదిరూపాయలు సమర్పించినాడు.

పోలి—మనం తిన్నగా వుంటే యెవరకీ ఝడియనక్కర లేదు. మనదగ్గర పిచ్చితత్వలు యెందుకు వుంచుకోవలెను? తరువాత కచేరీ చుట్టూ యెందుకు తిరగవలెను? మనం న్యాయంగా వుండి యెక్కువ పన్ను కట్టినప్పుడు అప్పీలు చేసుకుని మన లెక్కలు దాఖలుచేస్తే పన్ను తీసివెయ్యక యేమి చేస్తారు?

రామి—న్యాయంగా ప్రవర్తిస్తే వర్తకమే సాగదు. ప్రతిదాని లోనూ కొంచెంఅబద్ధం వుండవలెను. మొన్న న్యాయమైనలెఖ్యలు దాఖలుచేసి తనకు అక్రమంగాకట్టినపన్ను యాభైరూపాయలూ మాపు చెయ్యవలసినదని నరసయ్య అర్జీ యిచ్చుకుంటే అందరూ యెరిగివున్న సంగతిలో కమిషనర్లందరూ చేరి అప్పీలు కొట్టివేసి పన్ను ఖాయం చేసినారు. అంచులో యెంత అన్యాయం జరిగింది! మొట్టమొదట మేనేజరుకూ వాళ్లకూ ఖదిరూపాయలు పారవెయ్యవలెను. న్యాయంగా నెళ్ళుతానని భీష్మించుకుని కూర్చోవడంచేత యీఅనర్థం అంతా పోసగింది. అందుమీదట మొన్న బుచ్చయ్యపంతులుగారు కొట్లోకి వచ్చి రెండురూపాయల ఖరీదుచేసే ధోవతులచాపు వూరికే యివ్వ మంటే ఆయనకు యివ్వకపోవడంచేత అప్పీలుకూడా తువరిమైనది. బుచ్చయ్యపంతులుగా రాలెఖ్యలు దొంగలెఖ్యలనేటప్పటికి వారి పరివారమంతా వక్కాతాకీని అవి దొంగలెఖ్యలనివేశారు. అంతటితో న్యాయంగా చెప్పేకమిషనర్లు యేమి చెప్పినా కార్యం లేక మెజారిటీ చెప్పినట్టు అయినది. ఏమయ్యా? గురయ్యనాయుడుగానూ! మీ అభిప్రాయం యేమిటి?

గుర —నేనూ మీ అభిప్రాయంలోనే యేకీభవిస్తాను. మీ రన్నీ అనుభవంచేత చెప్పినమాటలుగాని మరివకటి కావు. మనం యేలాగో నోలాగు మంచితనంగా వుద్యోగస్థులను సమాధానపరచు

కోకపోతే వాళ్ళు పెట్టేతంటాలు మనం పడలేము. మాకు యాభయి రూపాయలుపన్ను అధికంగా కట్టినట్టు మీ కందరికీ తెలుసును. మా దగ్గిర సరియయిన లెక్కలుకూడా వున్నవి. అయితే తాక్యబాధకాలూ చిక్కులూ వుండడంచేత మేమాలెక్కలు పబ్లికులోకి తీసుకునివచ్చి కనపరచడానికి వల్ల కాదు. మేము చేసేది సారావ్యవహారం. అందులో అనేకమంది బ్రాహ్మలు ప్రతిదినమూ మావద్ద బ్రాందీ జిన్నా మొదలయినసారాలు బుడ్లాది పట్టుకువెళుతూ వుంటారు. వక్కమాటు బుడ్లుగా కొనుక్కోలేని బీద బ్రాహ్మలు కొట్లోకే వచ్చి గ్లాసుచొప్పన కొనుక్కుని అక్కడనే తాగిపోతారు. వారిపేర్లన్నీ మాచిత్థాలో తగిలి వుంటవి. వక్కసారి ఆబుక్కు బయలపెడితే మరునాటినుంచీ మా వ్యవహార మంతా తొంగుంటుంది. మొదట మావాడు తెలివితక్కువ పనిచేసినాడు. పన్నుకట్టటప్పుడు వాళ్ళడిగినట్టు యాభయిరూపాయలూ ఆముగ్గురి నలుగురి కమీషనర్లకూ యిచ్చినట్టయితే యేమాసికలూ అక్కరలేకుండా యీ యాభయిరూపాయలపన్ను అప్పుడే తగ్గిపోవును.

పోలి—బ్రాహ్మలు తాగగాలేనిది లెక్కలు చూపిస్తే మహా యెక్కువతప్పితం వచ్చినదా యేమిటి? మనకు కొంచెంనష్టం వచ్చినా న్యాయానికి కట్టుపడి వుండవలెను. కొన్నివేళల్లో తప్పిపోయినా సాధారణముగా న్యాయమే అక్కరకు వస్తుంది.

భీమ—ఆలాగు అనరాదు. యీప్రపంచంలో సాధారణంగా అన్యాయమే అక్కరకు వస్తుంది. యీవూళ్ళో మునిసిపల్ కమీషనర్ కందుల సోమిసెట్టిదగ్గిర వున్నడబ్బు న్యాయంగా ప్రవర్తించే మీదగ్గిర వున్నదేమో చెప్పండి. లోకంలో డబ్బువుంటేనే అన్ని గౌరవాల్లాను.

పోలి—వెధవడబ్బు అటువంటిడబ్బు లేకపోతే యేమిటి? గుణం ప్రధానముగాని డబ్బు ప్రధానం కాదు. డబ్బుమాట పట్టవస్తే మన

వూళ్ళో బోగం చంద్రముఖదగ్గర కావలసినంతడబ్బు వున్నది.

భీమ— నేను చెప్పినది వక్కడబ్బుమాటే కాదు. యెందులోనూ బంగారానికి టంకంపొడి వేసినట్టుగా యెంత నిజమయినా మధ్య నాలుగుఅబద్ధాలు వేస్తేనేకాని అతకదు. న్యాయంగా పోతే అన్నీ తంటాలే వస్తవి. అందరితోనూ విరోధాలే వస్తవి. కేవలం సత్యంతో కూర్చోక కొంచెం తొక్యంకూడా చూడవలెను. మనపట్టేలజాబితాలు అందరికీ నిజమయినవి కనుపరుస్తామా? మనం దగ్గర వుంచుకునేది వకటి, యితరులకు చూపించడానికి తయారుచేయించేది వకటిని. మనచిత్తాలలో కూడా అమ్మినది వున్నట్టుగా వేసి కొనవచ్చినవారికల్లా పద్దులు చూపిస్తూవుంటే మనకు యేమయినాలాభం వస్తుందీ? మనం రూపాయికి రూపాయిపావలా వేసి కొత్తగా వచ్చినవారికి రూపాయబేడకాడికి యిచ్చి అయినా యెంతోలాభం చేసినట్టు కనుపరచవలెను. మళ్ళీ మ్యునిసిపల్ వారు యెక్కువపన్ను కట్టకుండా మనం దినానికి యాభయి రూపాయలసరుకు అమ్మితే యిరవైరూపాయలసొమ్మే అమ్మినట్టు పయికి కనపరిచి మన లోపాయికారీ లెఖ్యులలో తక్కినది వేసుకుని రహస్యంగా వుంచుకోవలెను. ఇటువంటిరహస్యా లన్నీ వర్తకులం మనము మనలో వుంచుకోవలసినవేగాని పబ్లిక్ లో చెప్పదగినవి కావు.

పోలి— మనం ఇన్నిదగాలుచేసి ఇన్నితంటాలు పడినాగానీ మనలో వక్కడిదగ్గరా పట్టుమంటే ఫదివేలరూపాయలు లేవు. దొరలు చూడు కంపినీలుపెట్టి న్యాయంగా వ్యవహరిస్తే వకటి రెండు సంవత్సరాలలో లక్షలకొద్దిసొమ్ము యెలా సంపాదిస్తారో! మీరు యెన్ని మాటలు చెప్పినా యెప్పుడూ చిట్టచివరకు న్యాయమే అక్కరకువస్తుందని నానమ్మకము. యేమి చంద్రమ్మా! అట్టే నిలుచున్నావు. నీ కూరగాయలవ్యవహారంలో లాభం బాగా వస్తూవున్నదా?

చంద్ర—యేమిలాభమండి బాబూ! అడ్డమయినగాడిదకొడు
కులూవచ్చి మమ్మల్ని బెదరించి కామాగ్రతా లాక్కుపోతూవుంటే
మాకు అమ్మకానికి యేమివుంటుంది? లాభంయేమివుంటుంది? యేమిటో
పూర్వమునుంచీ చేస్తూవున్నవృత్తికావడందేత విడవలేక యీడ్చు
కుని వస్తూవున్నాను. దిక్కుమాలినంత పన్నువున్నది. పన్నే చెల్లక
పుస్తే పుడకా తాకట్టుపెట్టి సర్కారుకు బాకీలేకుండా చెల్లిస్తూ
వున్నాము.

పోలి—నీవు యెప్పుడూ పుచ్చువంకాయలూ చచ్చుబీరకా
యలూ కుళ్ళుఅరటిపళ్ళూ దుకాణంలో వుంచుతావుగాని మంచివి నీ
దుకాణంమీద యెప్పుడూ కనపడవు.

చంద్ర—మంచిపళ్ళూ కాయలూ గుమాస్తాలు ఇనస్పెక్టర్లు బం
టోతులు ఫదిమందినచ్చి గంపదింపడంతోటే పట్టుకుపోతూవుంటే
అమ్మడానికి చచ్చువీ కుళ్ళువీగాక మంచివి యెలాగువుంటవండి బాబూ!

పోలి—అలాకాదు. కూరలూ పళ్ళూ నీవు మంచివి తెస్తే
మ్యునిసిపల్ వుద్యోగస్థులు అడిగిపోతారని నీవు యెప్పుడూ గంపలో
వనికిమాలినవే నెడతావు.

చంద్ర—రామ రామా! అలాచేస్తే పాపంరాదూ బాబూ!
మేనేజరుగారు యిప్పుడు ఫదిరూపాయలు తెచ్చుకుంటేనేకాని పన్ను
యెక్కువచేయిస్తామంటూవున్నారు. యెవరికయినా అర్జీ యిచ్చుకుంటే
కార్యం వుంటుందీబాబూ?

పోలి—నీవు నక్కతైవు అర్జీయిచ్చుకోవడంకాదు. ఫదిమంది
చేరి మహజ్జరుచేస్తే కార్యంవుంటుంది. రామిసెట్టిగారా! యిటువంటి
అక్రమాలు జరుగుతూ వున్నప్పుడు మీరందరూచేరి మహజ్జరువిషయ
మయి యేమయినా ఆలోచించరాదూ?

రామి—పుద్యోగస్థులమీద మహాజరు యిచ్చి మనం యీ పూళ్ళో రెండురోజులు కొంపకట్టుకుని కాపురం చెయ్యలేము. అరుగో మేనేజరుగారు ఆఫీసుకు వెళ్ళడానికి వస్తూవున్నారు. మనం అందరమూ యిక్కడ గుంపుచేరి వుంటే యేదో గూడుపురాణీ చేస్తూవున్నామని కొంప తీసివేస్తాడు. ఆయన అసాధ్యుడు. వెళ్ళిపోదామరండి.

(అని అందఱును వెళ్ళుచున్నారు.)

ద్వితీయరంగము—మ్యునిసిపల్ ఆఫీసు.

[మొదటిక్లర్కు—సుబ్రహ్మణ్యముగారును, రెండవక్లర్కు—వెంకయ్యనాయుడు గారును, మూడవక్లర్కు—అచ్చయ్యశాస్త్రిగారును ప్రవేశించుచున్నారు.]

సుబ్ర—వెంకయ్యనాయుడుగారూ! మేనేజరుగారు పన్నెండు ఘంటలయినది యింకా ఆఫీసుకు రాలేదు ఆయన భోజనంచేసి పరుండి వకనిద్రతీసి నిక్కి నీలిగి తను మనసువచ్చినప్పుడు ఆఫీసుకు వస్తాడు. మనను ప్రోద్దున్నా మధ్యాహ్నమూకూడా వచ్చి పనిచెయ్యమని తోమి వేపుకుతింటూవున్నాడు.

వెంక—అవును డబ్బాదస్క-మూ వస్తే దోబ్బడము ఆయనా, అడ్డమయిన వెట్టిచాకీరీ చెయ్యడము మనమూను. దొర గుడ్డివాడు గనుక ఆయన ఆడినదల్లాఆటా పాడినదల్లా పాట అయి దినాలు సాగి వస్తూవున్నవి.

అచ్చ—మునుపు తాను ఫదులు పుచ్చుకున్నా నూరులుపు చ్చుకున్నా అడపాదడపా మనచేతులోకూడా రెండు రూపాయలు పెట్టేవాడు. యిప్పు డవీ యెగ పెట్టినాడు.

సుబ్ర—మొన్న టోలుకంట్రాక్టరుకు నాలుగువందలరూపాయలు రిమిషన్ యిప్పించినప్పుడు బెత్తులలాగు నూరురూపాయలు

వాక్కసారి వాళ్ళో పోసుకొన్నాడుగదా? అందులో సుబ్రహ్మణ్య ముగారూ కూర కొనుక్కోమని వక్కపావలాడబ్బులు చేతులో పెట్టిన పాపాన్ని పోయినాడుటయ్యా? బిళ్ళగుడుములలాగు రూపాయలు చూస్తే నాకన్ను చెరిగిపోయింది.

వెంక—ఆయన యెంతవచ్చినా గళగ్రాహిగా మింగివేస్తూ వుంటే మనము చాటున గుటకలు మింగుతూ కూర్చుంటాము. యేమి ప్రయోజనము? మీకు మగతనం వుంటే యేది మాకుకూడా భాగము యివ్వవలసినది; యివ్వకపోతే మీరు లంచాలు పుచ్చుకుంటూవున్న సంగతి కమిషనర్లనోటీసులోకి తెస్తామని మీలో యెవరయినా ఘట్టిగా అడగరాదా? అసలు మీకు అడగడానికి నోట్లో నాలుక లేదు. పయికిరావడానికి చేతగాక మీరు మూలముసుగులో కూర్చుండి గుసగుసలాడుతారు.

సుబ్ర—రునం కమిషనర్లతో చెప్పకోవడానికి అసలు కమిషనర్లకు వకటి దిక్కువున్నదీ? కొందరు కమిషనర్లను తీసివేయిస్తామని బెదిరించి యిది చెయ్యలేదనీ అది చెయ్యలేదనీ ధొరతోచెప్పి చివాట్లు పెట్టిస్తాడు. యిఖకొందరు కమిషనర్లూ ఈయనా మమేకమే. వారితో కలిసి పందలకు పందలు కొట్టివేస్తూవున్నాడు. యెక్కడ సబు కమిటీవచ్చినా యీ కమిషనర్లే వుంటారు. యెక్కడ యేమరమ్మతూ యేకొత్తపనులూవచ్చినా యీ కమిషనరులే వుంటారు. వెయ్యి యెందుకు? డబ్బువచ్చేది యేమయినావుంటే యీ కమిషనర్లు వుండకుండా వుండరు. కమిషనరులే యీ ప్రకారంగా పావలాకాడినుంచి లంచాలు పుచ్చుకుని అక్రమాలు చేస్తూవుంటే యిఖ ప్రజలకు యేమి న్యాయం దొరుకుతుంది?

అచ్చ—యిటువంటి కమిషనర్లను వెయ్యడం గవర్నమెంటు

వారిది తప్పితం. కమిషనర్లలో యిలాగంటి యేడుపు వుండబట్టే మేనేజరు నిర్భయంగా యిలాగు జాప్తువిరబోసుకుని తిరుగుతూవున్నాడు. కమిషనర్లు శుద్ధంగావుంటే మేనేజరు యీ ప్రకారంగా ప్రతిదానిలోనూ విచ్చలవిడిగా పుచ్చుకోవడానికి గుండెలు వుంట నండీ? మెజిస్ట్రేట్ కి యీలంచగొండి కమిషనరులే విస్తారంగా వున్నారు. వారు భోయస వర్షం కుకుస్తూవున్నా మీటింగుకు రావడం మానరు. యింగ్లీషువచ్చిన యిద్దరుముగ్గురు కమిషనర్ల కుమాత్రం యీయస కొంచెంవిధేయతగా వుండి పయికి మహాభృత్యుడులాగు నటిస్తాడు. వా రప్పుడప్పుడు మీటింగులోకి వచ్చి తమకు తోచింది యేమిటో చెప్పిపోవడం తప్ప యెందులోనూ జోక్యం కలుగజేసుకోక యేది యెలాగయినా సరే వూరుకుంటారు.

సుబ్ర—వెంకయ్యనాయుడుగానూ! పూర్వం పిటీషన్ యెం డార్సుమెంట్లమీద వచ్చేమామూలు మీకు వదిలిపెట్టేవారు కాదండీ?

వెంక—అది యెంతండీ? నెలకు నాలుగురూపాయ లయినా తిన్నగా వచ్చేవి కావు. జరూరయినపిటీషన్ వుంటే పావలా మామూలు యిచ్చి యిండార్సుమెంటు వేగిరం పట్టుకువెళుతారు. శలవు యివ్వ వల్ల కా దని వేసినఆర్డరులకు యెంతకాలం వుంచినా వచ్చి యిండార్సు మెంట్లే పట్టుకు వెళ్లరు. ఆబిచ్చపురూపాయలు నాలుగుకూడా యాడాదినుంచి నాకు యివ్వకుండా ఆమహానుభావుడే కాజేస్తూ వున్నాడు. ఆమహద్భాగ్యమంతా ఆయననే బావుకుని పెద్దకాపురం చెయ్యనియ్యండి. నేను అంతటితో చెడిపోను. నా|అదృష్టం బాగా వుంటే బేడబేడకాడినుంచీ ఆయనే చెయ్యి చాపుతూవున్నా నేను యేచాటునో నాలుగురూపాయలు యేరుకోలేకపోను.

అచ్చ—మీ రంటే మొదటినుంచీ వున్నారు. యేమూలంగా

నయినా నాలుగురాళ్ళు లాగులాడుతారు. యెందుకూ పనికిరాకుండా
పున్న వట్టినిరర్థకుణ్ణి నేనువక్కణ్ణి కనుపడుతూ పున్నాను. పోనియ్యండి.
వాకు దైవం యిచ్చినది యీ ఘనిరాళ్లే చాలును. మేనేజరుగారికి బాగా
దొరికేది యెందులో నండీ ?

సుబ్ర—వకదానిలో యేమిటి ? అన్నింటిలోనూ దొరుకుతుంది.
రోడ్డుకంట్రాక్టులో సగానికి సగంలాభం వున్నది. అందులో కమిషనర్లు
సగము యాయన సగము కడితేరుస్తారు. యిటుకగోడలు పూయి
వేటుగా చేయిస్తే గజానికి రెండురూపాయలకంటే యెక్కువ కావు.
యెప్పుడు వీరు నాలుగురూపాయలరేటు వేసి సఖం కాజేస్తూ పున్నారు.
కంట్రాక్టర్లకందరికీ లోపాయకారీని యొకమిషనర్లతోనూ మేనేజరు
తోనూ భాగం వుంటుంది గనుక అంతా కట్టుకట్టి రేట్లు తగ్గించరు.
యెవరయినా తగ్గిస్తామని వస్తే వాణ్ని నానాచిక్కులూ పెట్టి సొమ్ము
యివ్వక పని బాగాలేదని నాలుగుమాట్లు పెట్టినగోడలు తీయించి
వేసినరోడ్డు తవ్వించి దండుగ తెప్పించి యెప్పుడూ పోటీకి రాకుండా
హాజిలిపోయేట్టు చేస్తారు. యీవిధమయినరళ్ళి రోడ్లమరమ్మతులోనూ
చెరువులూ కాలవలూ బాగుచేయించడములోనూ గట్లు పోయించడం
లోనూ యీ బాపతుపను లన్నిటిలోనూ వుంటుంది. కొత్తగా స్థలాలు
యివ్వడంలో మరీలాభం వుంటుంది. ఖాలీగా పున్నసర్కారుస్థలాలు
తమ వని యెవరిచేతనో పిటీషను పెట్టించి వాటికిచుట్టూ గోడ పెట్టుకోవ
డానికి సెలవు యివ్వవచ్చునని తనకు యిష్టులైన యిద్దరుకమిషనర్ల
చేత వ్రాయించి యేసందడిలోనో ధొరచేత దానిమీద గీటుపెట్టించి
ఫదులూ యిరవయిలూ పుచ్చుకుంటారు. కొందరికి యెంతోకాలం
నుంచి పన్ను కట్టకుండానే అట్టేవుంచి లోపాయకారీని యేమో
పుచ్చుకుని దొంగను తేలుకుట్టినట్టు యేమీ యెరగనివారివలె వూరు

కుంటారు. పచ్చలు యివ్వనివారిని యేమైనా పుచ్చుకుని యేళ్లకొద్ది పోసిక్యాషన్ చెయ్యకుండా వూరుకుండి యెప్పుడో రానిబాకీలకింద చేర్చి కొట్టివేయిస్తారు. అప్పీళ్ళలో వీరందరూ చేరి లంచాలు పుచ్చుకొని పన్ను తగ్గిస్తారు. వకదానిలో యేమిటి? ఆఖరుకు చచ్చు స్కూలు మేష్టరవద్ద రిజిస్ట్రుగ్రాంటులోకూడా నూటికి షదిరూపాయలు చొప్పున కమిషన్ పుచ్చుకోనిదీ సొమ్ము యివ్వరు. దీపాలకంట్రాక్టరువద్ద నెలకు యింతని మామూలు పుచ్చుకోవడమే కాకుండా యింటికి కావలసిన చము రంతా వాడిదగ్గర పుచ్చుకుంటారు. యిఖి కమిషనర్లతో సంబంధము లేకుండా యీయన స్వంతంగా కడితేర్చేవి యిటికామలూ పెంకామలూ పెళ్ళిపందిళ్ళూ మొదలయినవాటి బాపతు కావలసి నంత వుంటుంది. యెన్నిపందిళ్ళు వేసినారో యెన్ని యిటుకామాలు కాల్చినారో యెంతసొమ్ము వచ్చినదో కనుక్కునేవారు యెవరు? ఈయన దయతలచి చిత్తాను యెంత జనుకడి తే అంత.

అచ్చ — యీ అన్ని బాపతులూ నెలకు నూరురూపాయలు గిడత వండీ?

సుబ్ర—ఆ : నూరురూపాయలు మేనేజరుగారికి ముట్టవచ్చును.

వెంక—యెక్కడ నూరురూపాయ లండీ? నూటయాభయికి యెక్కువముడుతవి గాని తక్కువ ముట్టవు. యీ బాపతులన్నీ నా చేతికియిస్తే నూటయాభయికాడికి యివ్వడానికి నేను నాలుగు సంవత్సరాలికి కంట్రాక్టు వ్రాయిస్తాను. అడుగో బడేసాహేబు మేనేజరు గారి పెట్టె తీసుకుని వస్తూవున్నాడు. మనం నోరెత్తుకుంటే వెళ్ళి ఆయనతో రిపోర్టు చేస్తాడు. దస్త్రాలు విప్పి యిఖి మీరు పని చూచు కుంటూ వుండండి.

తృతీయరంగము—లక్ష్మీనారాయణగారి యిల్లు
 కమిషనరు లక్ష్మీనారాయణగారును, బుచ్చయ్యపంతులుగారును, గున్నయ్య
 నాయుడుగారును, ఖాదర్ సాహేబుగారును, మేనేజరుగారును
 ప్రవేశించుచున్నారు.]

లక్ష్మీ—ఏమండీ మేనేజరుగారూ! మొన్న పడమటిరోడ్డులో
 కొట్టించిన యెండుచెట్ల కట్టలన్నీ మీలోపల వేయించుకోవడమేనా
 మాకు యేమయినా నాలుగు కావిళ్లకట్టలు పంపించడం వున్నదా?

మేనే—ముప్పికట్టలు అవి యేమికట్టలండీ? అన్నీ బాడిదె
 చెక్కలూ మట్టికట్టలూ రావికట్టలూను. వూరికే పొగరావడమేకాని
 యేమీమండవు. అవి బంట్రోతువాళ్ళు తలానాలుగుమోపులూ పట్టిం
 చుకుని వెళ్ళినారు మీరు కావలిస్తే పల్లపువీధిలోవున్న రెండు చింత
 చెట్లూ కొట్టించుకొనిపోండి. యిందులో శానిటరీ యినస్పెక్టరుకు
 ఫదిమోపులకట్టలు పంపిస్తేనేకాని వూరుకుండడు.

లక్ష్మీ—దానిముండా మోసినకట్టలు ఆలాగే పంపితాము.
 రేపు దీపాళికంట్రాక్టరుతాలూకు ఫదిమంది చాకలవాళ్లనూ పిలిపించి
 సాయంత్రానికల్లా రెండుచెట్లూ కొట్టించివేసి ఫలచని పేళ్ళుగా
 చూచి ఫదికావిళ్ల చెక్కలు మాయింట్లో వేయించి వీరి కందరికీ తలా
 నాలుగుకావిళ్ళ పంపించండి. కట్టలు జాయాపోకుండా డివిజన్
 బంట్రోతులను నలుగురినీ దగ్గర వుండి కొట్టించు మని వుత్తరపు
 చేయించండి.

మేనే—వాళ్లంతా మహా పొగరెక్కి వున్నారు. మనమా
 టంకే బొత్తిగా లక్ష్మ్యం లేదు. మనం యేదయినాపని చెపితే యీపనీ
 ఆపనీ వున్నదని వూరికే సాకులు చెపుతారు.

లక్ష్మీ—వాళ్ళకు వెయ్యిపనులు వున్నా అవి అన్నీ కట్టివేసి

ముందుగా యీపని చెయ్యమని గట్టిగా తాళదు చెయ్యండి. కమిషనర్ల పనికంటే తక్కినపనులు యెక్కవండీ? వాళ్లు మనం చెప్పినపని చెయ్యకపోతే నాతో చెప్పండి. వాళ్ళు తమ సవుకరీలో తిన్నగా పనిచెయ్యడం లేదని రిపోర్టుపెట్టి వాళ్లను వక్కసారి తీయించి వేస్తాను. అక్కడితో వాళ్లరోగం కుదిరి యిలాగంటితిరుగబాటు చెయ్యకుండా అందరికీ బుద్ధి వస్తుంది.

మేనే— అలాగంటిపని చెయ్యడానికి మీలో చేరిక వుండవలెను. మళ్ళీ వాళ్ళు వచ్చి నాలుగురోజులు మీ యింటిచుట్టూ తిరిగి కాళ్ళూ కడుపులూ పట్టుకోవడంతోటే మొఖమాటపడుతారు. యేదీ యిప్పుడు గంగులమీద రిపోర్టు పెట్టి రేపటిమీటింగులో అతనిపని తీయించి చెయ్యండి మీశక్తి చూతాము.

లక్ష్మీ—దానిమాటతరువాతచూచుకుందాముగాని ముందుగా మనం వచ్చినపని కానియ్యండి.

మేనే—మీ రందరూ నాకు యెందుకు వర్తమానం వంపించి నారో సెలవియ్యండి.

లక్ష్మీ—చల్లకి వచ్చి మంత దాచడం యెందుకు? బుచ్చయ్య పంతులుగారూ! మొఖమాటము మాని మీ రంతా నాతో సెలవిచ్చిన సంగతి మేనేజరుగారితో చెప్పండి.

బుచ్చ—మీరే చెప్పండి.

లక్ష్మీ—యెవరు చెప్పినా వకటే మీరే సెలవియ్యండి.

బుచ్చ — అలా కాదు మా అందరితరపునా మీరే సెలవియ్యండి. మే మందరమూ మిమ్మలిని కోరినాము.

లక్ష్మీ—అలాగయితే విడిసి. యిప్పుడు మనకువచ్చినలాభంలో నాలుగోవంతు మేనేజరుగారున్న మూడువంతులు తక్కినకమిషన

ర్లున్నా పుచ్చుకుంటూ వుండడంచేత సగటుమీద మేనేజరుగారికి యెక్కువ కమీషనర్లకు తక్కువ ముడుతూవుంది పీఠతా చెపుతూ వున్నాడు. యేకమీషనరు చేయించేపనిలో వారి వారి కొక్కరికే ముడుతూ వుండడమూ మీ కందరికీకమీషనర్ల దానిలోనూ కూడా నాలుగోభాగము వుండడమూచేత మీకు మా అందరికంటెనూ మేధా యెక్కువవుంది అనడానికి సందేహం లేదు. కమీషనర్లకంటె మ్యునిసిపల్ నవుకర్లకు యెక్కువముట్టడం నాకూ న్యాయంగా కనపడడం లేదు. మేనేజరుగారూ! మీపక్షంగా మాట్లాడుకోక యిందులో యిప్పుడు జరుగుతూవున్న పద్ధతి న్యాయంగా వున్నదేమో మీరే సెల వియ్యండి.

మేనే—అయితే యిప్పుడు మీ రనేమాట యేమిటో స్పష్టంగా సెలవియ్యండి. మీ రనేమాటకు నాకు అర్థం కావడం లేదు.

లక్ష్మీ—మే మనేది మరి యేమీ లేదు. మీకు యెక్కువగా ముడుతూ వున్నది గనుక నాలుగోవంతు మానివేసి ప్రతిదానిలోనూ మీరు యెనిమిదోవంతు పుచ్చుకోవడం న్యాయమని మా అభిప్రాయము.

మేనే —యెవరిపుణ్యం బాగావుంటే వారికి యెక్కువ దొరుకు తుంది. అందుకు మనం యేమి చేస్తాము? మీకు యెక్కువదొరికితే మీరు పుచ్చుకోండి. నాకు భాగం లేకుండా మీకు దొరికేబాపతులు యెన్ని వున్నవి? ధొరదగ్గిర సముజాయషీ చెప్పి అన్నీ ప్యాసుచేయించడం డ్యూటీ నాది గనుక నాకు యెక్కువ దొరకడం న్యాయమే. అందులో యేమయినా అవకతవక జరిగితే తంటా ధొరకు వస్తుండా మీలో యెవరికయినా వస్తుండా? ధొరకు మాటవచ్చినప్పుడు యిలా యెందుకు చేసినా పని ధొర నన్ను అడుగుతాడా మిమ్మల్ని అడుగుతాడా? జవాబుదారీపని అంతా నాది. యిందులో మీ రేమీ ఆశ పడకండి

నేను ధొరతో తిన్నగా సరిది చెప్పకపోతే మీకు వకదమ్మిడీ దొరకదు.

లక్ష్మీ—అవి యేమి మాటలయ్యా! మాకు దొరక్కపోతే మీకుమాత్రం దొరుకుతుందా యేమిటి? ఆ బెదిరింపు లన్నీ కట్టిపెట్టండి. నిజం దాచివేసి మీరు యిచ్చేతప్పుసముజాయపీ అంతా మీడబ్బు కోసం యిస్తారుగాని మామీద దయచేత యివ్వరు. మ్యునిసిపల్ నవుకర్ల జీతాలలోనూ యిటుకామలలోనూ పెంకామలలోనూ సున్నపుబట్టీలలోనూ యింకా యిటువంటి లక్ష బాపతులలో మీరు మాకు యేమీ యివ్వడం లేకుండా అంతా కడతేర్చడంలేదూ?

మేనే — బిచ్చపుసొమ్ము అ దెంత? మహాదొరికితే ఘడి రూపాయలు దొరుకుతవి, యిరవయిరూపాయలు దొరుకుతవి. మీకు మల్లే వందలూ నూర్లూ కడితేర్చడం లేదుగదా? నూకాలమ్మచెరువు బాగుచేయిస్తామని నూరురూపాయలు పుచ్చుకొని దానిలో వక్కదమ్మిడీ ఖర్చుపెట్టక అంతా కడితేర్చివేసినారు గదా? మీరు చేసినదల్లా మీగోడలు పెట్టించుకోవడానికి యెక్కడా మన్ను దొరకక యీమిష మీద చెరువులో గొయ్యిపెట్టించి మీకు కావలసినమన్ను తవ్వించుకొని పోయినారు. సత్రపుయింటికి వెళ్లి వేయించడానికి నూరురూపాయలు వొళ్ళో పోయించుకున్నారు గదా? అందులో యిరవయిరూపాయల కంటే యెక్కువ ఖర్చుపెట్టినారేమో చెప్పండి. రహదారీబంగాళా తిరగవేయించడానికి నూటరూపాయలూపాయలు శాంక్షన్ చేయించి పుచ్చుకున్నారు గదా. అందులో మీరు యెన్నోవంతు ఖర్చుపెట్టినారు? క్రమప్రకారంగా రేట్లు వేసి యిష్టేమెంటు పుచ్చుకొని పని జరిగిన తరువాత పని తెలిసినవారిని యెవరినయినా తనిఖీ చెయ్యమంటే మీ మీవస అంతా బయల పడుతుంది. యిటువంటి రంకులు మీవి లక్ష నాకు తెలుసును. మర్మమంతా నాచేతులో వున్నప్పుడు నావద్ద గడుసు

తనపుమాటలు చెప్పకండి. పిటీషనర్లు మీరూ యేకమయి సర్కారు స్థలాల్లా బేవారసుస్థలాల్లా దొబ్బివేసినవి యెన్ని వున్నవి? అవన్నీ పయికి కెక్కరిస్తే మీరందరూ వక్కసారి అగ్రహారప్రవేశం కావలసి వస్తుంది. తాబేదారుగా వుండి ధొర చెప్పినపనల్లా చేసేవాడికి యిందులో నాకు యేమిజవాబుదారీ వుంటుంది? పోతే మీరుపోతారు వారు పోతారుగాని నాకు యేమీ పర్వా లేదు. యెక్కడనైనా పిల్ల గండమూ తల్లిగండమూ వుంటుందిగాని మంత్రసానిగండము యెక్కడా వుండదు.

లక్ష్మీ - పోనియ్యండి. మేనేజరుగారూ వూరుకోండి. మీ అభిప్రాయం యెలాగు వుంటుందో అని మేము వూరికే పరియాచకాని కన్నాముగాని మీవద్ద మేము సొమ్ము యెక్కువ పుచ్చుకోవడాని కనలేదు. మీరు యిలాగు అనక అలాగే యెనిమిదోవంతే నాకిచ్చి తక్కిన దంతా మీరే పుచ్చుకోమంటేమాత్రము మేము పుచ్చుకుంటామండీ? మీరు మా అభిప్రాయం కనిపెట్టడానికయినా వప్పుకుని మాట దక్కించుకున్నారు కారుగద? వూరికే కాలహరణ మవుతూ వున్నది. ముందు జరుగవలసినమాట చెప్పండి.

మేనే—అది యే విషయమో మీరే చెప్పండి.

లక్ష్మీ—సంవత్సరం ఆఖరు గనుక యిప్పుడు యిశ్వపన్నులూ వృత్తిపన్నులూ లయిసెన్సుపన్నులూ కొత్తగా కట్టడానికి వున్నవి. రివైజు చెయ్యడానికి సమయం వచ్చింది. యిందులో మనకు బోలెడు సొమ్ము దొరుకుతుంది. తరువాత అప్పీళ్ళలో కావలసినంతసొమ్ము వస్తుంది. రిమిషనర్ల జాబితా తయారు చేయించడంలో కావలసినంత సొమ్ము రాబట్టవచ్చును. యింకా యెన్నెన్నో వున్నవి. మేము యిప్పుడు వూరికే మీమనసు కనిపెడదామని వేళాకోళాని కన్న

మాటలు నిజంగా పట్టుకొని వూరుకుంటే మీరూ మాకూకూడా నష్టం వస్తుంది. కాబట్టి మనమంతా చురుకుగా పని చెయ్యవలెను.

మేనే—ఇప్పుడు నేను ధొరగారియింటికి వెళ్లి జరూరుగా సము జాయిషీ యివ్వవలసిన పని వున్నది. యీసంగతులు తరువాత నిమ్మ శరిగా మాట్లాడుకోవచ్చునులెండి. నాకు కష్టం మహామొక్కువగా వున్నది. కష్టానికి తగిన రాబడిలేదు. యిందులో మీరు నాకు సఖిం వంతు వదిలిపెడితేనేకాని సరిపడదు. మీరే ఆలోచించండి. నేను యిప్పుడు వెళుతాను.

(అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

తృ తీ యాంక ము.

ప్రథమరంగము—గోవిందరాజులుగారియిల్లు.

[శానిటరీ ఇన్స్పెక్టరును, బంట్రోతు మల్లయ్యయును, ఓవర్సీయరు రంగయ్యయు, గోవిందరాజుగారును ప్రవేశించుచున్నారు.]

శాని—గోవిందరాజుగారూ! మీరు సర్కారు వుత్తరవు లేకుండా అరుగులూ గోడా కట్టించు కుంటూవున్నారు. పని ఆపుచే యిం చండి.

గోవిం—లేదండీ. ఇదుగో నేను యిండార్సుమెంటు పుచ్చుకొని మరీ పని ఆరంభం చేసినాను. ఈ యిండార్సుమెంటుకోసం ఫదిరోజులు మేనేజరు యింటిచుట్టూ తిరిగి అనుసరించి యెక్కడకూ టికెణా లేకపోతే ఇలాగంటితంటాలు వచ్చిపోతవనే రెండురూపాయలు సమ ర్పించి మేనేజరుగారిని పంపించి ధొరగారిచేత వెంటనే ఆర్డరు వేయించి నిఘనాలమీద ప్రియించి ఇండార్సుమెంటు పట్టుకుని మరీవచ్చి

నాను. కావలిస్తే ఇండార్పుమెంటు చూడండి.

శాని—చూడనక్కరలేదు. దానిలో మీస్థలంలో గోడా అరుగులూ పెట్టించుకోమని వుంటుందికాని అంతకంటే మరేమీ వుండదు. మీరు సర్కారుస్థలం ఆక్రమించుకున్నారు. పని నిలుపు చేయించండి. మల్లయ్యా! కూలివాళ్ళను పని మానివెయ్యమని చెప్పా.

గోవిం—లేదండి మేము సర్కారుస్థలం పక్క అంగుళమయినా కలుపుకోలేదు. యివిగో యింకా మాపాతహద్దులు కనపడుతూనేవున్నవి చూడండి వీధివిశాలంగా వుండవలెనని మాస్థలమే అరగజం వదిలిపెట్టి అరుగులు లోపలికి జరుపుకొని పెట్టిస్తూవున్నాము. మాకు యివతలపక్కనూ అవతలపక్కనూవున్న అరుగులు యెంత ముందుకువున్నవో చూడండి.

శాని—మాకు అదంతా తెలియదు. మీఅరుగులు మునుపు యింకా లోపలికి వుండేవి. మీరు చూపించే పాతఆనవాళ్ళు మీరు యెప్పుడో మట్టివేసి పెంచినవికాని నిజమయినవికావు.

గోవిం—స్పష్టంగా కనడుతూవున్న గోడముక్కలు నిజమయినవికావు! యేఆనవాళ్ళులేనిదీ అందరిస్థలముకంటెనూ ముందుకు జరుపుకొని నెల్లాళ్ళక్రిందట వీధిమీదికి తోసుకువచ్చేలాగు పెట్టుకున్న ఆకొత్త అరుగులు సర్కారుస్థలం కలియకూండా కట్టుకున్న నిజమయినవా? మాదానిలో నిజమయినదానికి యింత తంటాలు పెడుతూవున్నారు. నిజమయిన ఆక్రమణం యలాగు స్పష్టంగా కనపడుతూ వుంటే యీవెంకట్రావుగారి అరుగులవిషయంలో యేమీ తగాదా పెట్టక మీరు యెందుకు వూచుకున్నారండీ?

శాని—యిటువంటి బేజరూరుసవాళ్ళు వెయ్యక యితరుల మాట వదిలిపెట్టి మీమాట మీరు చూసుకోండి. వెంకట్రావుగారు

సర్కారుస్థలం యేమీ కలుపుకోలేదు. బాగా యెరుగుదుము. మీరు మళ్ళీ మాట్లాడక తక్షణం పని ఆపుచేయించండి. తరువాతమాట చూచుకుందాము.

గోవిం—ఆరుగురు మేస్తున్నా యిరువదిమంది కూలివాళ్ళూ యింతమంది పనిచేస్తూవుంటే యీపని మానిపించి యీరోజుకూలి ఆరురూపాయలూ దండుగపెట్టుకుని వూరుకోనండీ? న్యాయం బహు బాగావున్నది!

శాని—యెవరికోసం వూరుకుంటారు? సర్కారుస్థలం ఆకరి మించుకున్నందుకు దక్కిస్తూ వూరుకోవలెను. ఆరురూపాయలుకాక పోతే షదిరూపాయలూ దండుగ వస్తుంది. యిందుకు యెవరు జవాబు దారీ చేస్తారు? మీరు పని ఆపకపోయినట్లయితే తిరుగుబాటు నేరం కింద శిక్షలవుతుంది సుమండీ. ముందుగా చెప్పినాను జాగ్రత్త.

గోవిం—మీరు నామనవి చిత్తగించి కావలిస్తే చుట్టుపట్ల వారిని విచారించి న్యాయం దయచేయించవలెను. యిప్పుడు పని నిలు పయితే నాకు చాలా దండుగవస్తుంది. వర్షాకాలం దగ్గరకు వచ్చింది. వక్కసారి వర్షం కురిసిందంటే యీ చేయించిన పనంతా వర్షమయి పోతుంది. మీరు యెలాగయినా కటాక్షించవలెను.

శాని—కటాక్షించడం గిటాక్షించడం నాకు యేమీ తెలియదు. సర్కారుసొమ్ము తింటూవున్నందుకు మేము న్యాయంగా పని చేయవలెను. మీస్థలంవిషయమయి మాకంటే చుట్టుపట్లవాళ్ళకు మహా యెక్కువ తెలుసునా యేమిటి? యీ వూళ్ళో స్థలాలవిషయమయి మాకు తెలిసినట్టు మరియెవరికీ తెలియదు. రంగయ్యా! మనకు మాటలతో ప్రయోజనంయేమి? వీరిపేర్లు వ్రాసుకో తరువాత మేజిస్ట్రేటువద్ద పోసిక్యాటుచేతాము. మీరు మామాటవినకుండా నిర్లక్ష్యం

చేసి అరుగులు పెట్టినట్టయితే మీకు జనుమానా పడడమేకాకుండా అరుగులూ గోడా తవ్వించి పడగొట్టివేయిస్తాము సుమండీ. (అని పది బారలునడచి 'మల్లయ్యా' అని పిలుచుచున్నాడు.)

మల్ల—చిత్తము. వస్తూవున్నానండి.—గోవిందరాజుగారూ! ఆయన రిపోర్టుచేస్తే మీకు చెడ్డతంటా వస్తుంది. ఆయనతోకూడా వెళ్ళి మాట్లాడుకుని నాలుగురూపాయలసొమ్ము చేతులో పెడితే యేతంటా లేకుండా సరిపోతుంది. అలాచెయ్యండి.

గోవిం—అయ్యా! ఇసస్పెక్టరుగారు! నేను వస్తూనేవున్నాను మనవండి. వక్కనిమిషం దయచెయ్యవలెను.

(అని పరుగెత్తుచున్నాడు.)

శాని—ఏమయ్యా ఇంతలోకే మళ్ళీ యేమి మనని వచ్చింది? మాకు అవతల చాలాపని వున్నది. వెళ్ల వలెను. వేగిరం చెప్పివెయ్యండి.

గోవిం—తమకు యేమైనా ఇచ్చుకుంటాను. అభ్యంతరం చెప్పక పని జరిగించుకోవడానికి సెలవిప్పించండి.

శాని — ఇంత గందరగోళం జరిగించకపోతే చాటుకు పిలిచి ఆమాటే మొట్టమొదట నాతో చెప్పరాకపోయిందీ? న్యాయమైతే మాత్రము మాతో మాట్లాడి మమ్మలిని సమాధానపరచకపోతే పని సాగుతుందీ? మేనేజరు తానుమాత్రం దొబ్బి మాకు యేమీ లేకుండా చెయ్యవలె ననుకొన్నాడూ? అతను మిమ్మలిని బుట్టలో పెడితే మేము లోకమందరినీ బుట్టలో పెట్టినవాళ్లము. తెల్లవారి లేస్తే మాకు యిదే పని. మీరు మమ్మల్ని మోసం చెయ్యగలరండీ? యేకమీషనర్లు శాంక్షన్ యిచ్చినా యేమి చేసినా వారితో యేమీ లేదు. పని అంతా మాతో వున్నది. మాచేతులో పడేది పడకపోతే ఫదిగజాలు తమస్థలం వదిలిపెట్టినా కిందా మీదా పెట్టి యేవో చిక్కులు పెట్టి పని జరగకుండా

ఆటంకపెడుతాము. మాచేతులో పడేది పడ్డట్టయితే నాలుగుగజాలు వీధి కలుపుకున్నా చూచీచూడనట్టు వూరుకుంటాము. కమిషనర్లకు అర్జీ అయినా లేకుండా వూళ్ళో యెన్నిస్థలాలు మేము అరుగులు పెట్టుకోవడానికి ఇచ్చివేసినాము. యెవరై నా తగాదాకు వస్తే యీ అరుగులు పూర్వమే వున్నవి అంటాము. మీపొడుగువాడు వెంకట్రావు గారికి అరుగులకింద రెండుగజాలస్థలం ఇంటిపొడుగునా నేనుయిచ్చినాను. యెవరు యేమిచేసినారు? ఇక్కడికే చాలాప్రొద్దు యెక్కింది. జాప్యం చెయ్యక ఇందులో మీకు యేమి యిస్తారో చటపట చెప్పివెయ్యండి.

గోవిం—నాలుగురూపాయలు ఇస్తాను. తమరు మళ్ళీ యేమీ సెలవియ్యక వప్పుకోవలెను.

శాని—ఇందులో ఫదిరూపాయలకు తక్కువ పుచ్చుకోవలసినది కాదు. అయినాకానీ మీరూ మేమూ పక్కవూళ్ళో వున్నాము. తెల్లవారి లేస్తే అనేకపనులు వస్తూవుంటవి గనుక అందుకే వప్పు కున్నాను. మరిగల్తె ఇందులో నేను మీకు చేసినలాభంమాట • యెప్పుడూ మరిచిపోకూడదు సుమండీ?

గోవిం—చిత్తము. నేను యెప్పుడూ అలా మరిచిపోయేవాణ్ని కాను. సెలవు పుచ్చుకుంటాను.

శాని—మంచిది. వెళ్ళి రూపాయలు మల్లయ్యచేత పంపించి మీపని మీరు యథాప్రకారం జరిగించుకుంటూ వుండండి. బంట్రోతుల మామూలుమాట అందరికీ తెలిసిందే. నలుగురికీ నాలుగురూపాయలు రూపాయకూడా మల్లయ్యచేతికివ్వండి పొండి.—మల్లయ్యా! పంతులు గారితో వెళ్లి మళ్ళీ మమ్మల్ని వీధిచివరను వేగిరం కలుసుకో.

మల్ల—చిత్తము. (అని రూపాయలు పుచ్చుకొని వచ్చి కలిసి కొనుచున్నాడు.)

శాని — మల్లయ్యా! వూళ్ళో యేవీధిని యెవరు గోడలూ అరుగులూ పెట్టుకుంటూవున్నా తక్షణం వచ్చి మాకు రిపోర్టు చెయ్యి. మనకు యేమయినా విశేషంగా లాభిస్తే ఇందులోనే. ప్రతివీధి ప్రతిగల్లి తవ్వకుండా తిరిగి యెక్కడ యెవరు కాస్త గోడ కదిపినా తక్షణం మా జాహీరులోకి తీసుకురావలసిన దని బంట్రోతు లందరితోనూ చెప్పి. ఇప్పుడు చాలా యెండ యెక్కింది. మేము రాలేము. నీవు సోమవారపు పేటలోకి వెళ్ళి పెళ్ళిపందిరిగలకలు తవ్వకుండా ఆటంకపెట్టు. పెళ్ళి పందిళ్లకు యిండాద్దుమెంట్లు పెళ్ళి అయిన కొన్ని దినాలకు కాని సాధారణంగా గావు. వారు రూపాయి చేతిలో పడవేసినట్టయితే అభ్యంతరం పెట్టక పందిరి వేసుకోనిచ్చి రూపాయి మా ఇంటికి తీసుకుని వచ్చి యియ్యి.

మల్ల — చిత్తము. బుచ్చయ్య అరుగులు తీయించివెయ్యవలసిన దని కమీషనర్లు వుత్తరువు చేసినా రట. నాలుగురూపాయలూ యిచ్చుకొన్నా యింతే అయిందని మహాయేడుస్తూ వున్నాడు. నిన్న తమదర్శనానికి వస్తే బసలో లేకపోయినారట.

శాని — అతనితో ఫర్వాలేదని చెప్పి. కమీషనర్లు వుత్తరువు యిస్తే అమలు జరిగించేవాళ్లము మేముకాని వాళ్ళు కాదు. వూళ్ళో యిలాగంటివి లక్ష అమలు జరిగించకుండా మేము పదిలిపెట్టినాము. నీవు వెంటనే మాయంటికి రావలెను సుమా! మావొడ్లో పందిరి వెయ్యవలెను.

మల్ల — వైసుప్రెసిడెంటుగారు నిన్న సాయంకాలంవచ్చి పడమటి వీధి చూచి అది మహాకృష్ణలంగా వున్నది యీరోజున నన్ను దగ్గర వుండి తుడిపించ మన్నారు. ఆపని చేయించవద్దండీ?

శాని — పెధవపని అందులో దొరికేదీ పెట్టేదీ యేమైనా

వున్నదా? మాట్లాడ కూర్చుకో. ఇంతట్లో ధొరగారు మళ్ళీ వచ్చి ఆవీధి చూడరు. వక వేళ చూచినా వకమాటు తుడిపించినా వీధివాళ్లు మల్లా ఖచారా చేసినారని చెప్పవచ్చును వూరుకో. పాదుతీగెలు పడిపోతూ వున్నవి. మాపందిరి బహుజురూరు. పంది రయ్యేటప్పటికి మధ్యాహ్నం గడ్డి పోగుచేసేవేళ అవుతుంది. నిన్నటిమోపు మహాచిన్నదిగా వున్నది. వక్క ఆవుకే సరిపోయింది కాదు. యీరోజున నీవు స్వంతంగా వెళ్ళి వచ్చిగడ్డిమోపులవాళ్లచేత తలామరికాస్తా వేయించి పెద్దమోపు కట్టించి పట్టించుకొని రా. వాళ్ళు తిన్నగా వెయ్యకపోతే వీధిలో పెట్టి అమ్ముతూవున్నా రని రేపు వాళ్ల నందరినీ ప్రోసిక్యూటు చేతాము. నీవు వెళ్ళి రా. భోజనపువేళ అయింది. మేము యింటికి వెళుతాము. వారముదినముల డయిలీ అట్టే వున్నది. యేదో వకటికల్పించి పూర్తి చేసి రేపటిమీటింగుకు తయారు చెయ్యవలెను.

(అని వెళ్ళుచున్నాడు.)

ద్వితీయరంగము — గోవిందరాజుగారి సావిడి.

[కామి పెట్టియు, గోవిందరాజుగారును, వెంకట్రాజును, గంగయ్యనాయుడును,

వ్యాఘ్రాపుధానులుగారును, భీమాకాపుపంతులుగారును,

మరికొందఱును ప్రవేశించుచున్నారు.]

కామి — గోవిందరాజుగారూ ! యీరోజు మీటింగులో చెయ్య వలసినపని యేమిటి?

గోవిం — మరి యేమీ లేదు. మ్యునిసిపల్ కమిషనర్లను యేర్పరచుకునే అధికారం జనులకు యిప్పించవలసిందని పన్నులు చెల్లించేవారందరూ దస్కతులు చేసి గవర్నమెంటుకు మనగ్రామం నుంచి మహజ్జరు పంపించడానికి. ఈమ్యునిసిపాలిటీలో జరుగుతూవున్న

అక్రమా లన్న మీరు చూస్తూవున్నారు గదా ?

కామి — తప్పకుండా మహాజరు పంపించవలెను. ఇప్పుడు కమిషనర్లు మహా దోచుకుంటూ వున్నారు. నావద్ద—

భీమా—అలాగంటిసంగతులు పదిమందిలోనూ చెప్పకు తంటా వస్తుంది. మనం యీ యిరవయిమందితోనేనా మీటింగు చెయ్యడం ?

గోవిం—మామనుషులను అందరియిళ్లకూ తిప్పినాను. యెంతో మంది వస్తామని నాతో చెప్పినవాళ్లే రాలేదు. ఇటువంటివిషయంతో మనవాళ్లకు శ్రద్ధ లేదు.

గంగ—నాకు తెలియక అడుగుతాను చెప్పండి. యేర్పరుచుకునే అధికారం గవర్న మెంటువారు ప్రజలకు యిస్తే దానివల్ల మనకు వలికే నైకుంతం యేమిటి ?

గోవిం—మదనయ్యగారూ నాగభూషణరావుగారూ మొదలయినవారివంటి మంచికమిషనర్లను మనం యేర్పర్చుకోవచ్చును. అటువంటివారు వస్తే అక్రమాలు యేమీ జరగక అందరికీ న్యాయం వొరుకుతుంది.

వ్యాఘ్ర—అటువంటివారు కమిషనర్లయితే ప్రజల కేమీ లాభం వుండదు. వాళ్ళకు దేవబ్రాహ్మణభక్త లేదు. నేను మొన్న యిల్లు కట్టుకుంటూ వీధిఅరుగులకోసం వీధిలోది సర్కారుస్థలం రెండు గజాలు యిప్పించ మని బతిమాలుకుంటే తమపుట్టి మునిగిపోయినట్టు వేదం చదువుకున్న బ్రాహ్మణి అని అయినా చూడక వల్ల పడదన్నారు.

గోవిం—వీధిలో స్థలాలు కలుపుకుంటే వీధి యిరుకయి బళ్ళు వెళ్లడానికి యిబ్బంది కాదటయ్యా !

వ్యాఘ్ర—ఏమీ యిబ్బంది లేదు. వూళ్ళో మావీధికంటే యిరుకుసందులు లేవు ! మావీధిలో రెండుబళ్లు అవ్యాహతంగా వెళ్ళు

జానికి స్థలం వున్నది. నాకు రెండుగజాలుస్థలం యిచ్చినా వక్కబండి నిరభ్యంతరంగా వెళ్ళవచ్చును. సర్కారుస్థలంగాని వాళ్ళతాతలు సంపాదించినది యేమయినా భూదానం చేస్తారా యేమిటి?

గోవిం—సర్కారుస్థల మయి తేమాత్రం యుక్తాయుక్త మక్కర లేదండీ?

వ్యాఖ్య) — వాళ్ళ యుక్తాయుక్తాలు యేడిసినట్టే వున్నవి. బ్రాహ్మడికి భూమి యివ్వడంకంటెనూ యుక్తం యేమి వున్నది? అడిగితే నాలుగురూపాయలు వాళ్ళమొఖాన్న పారవెయ్యడానికికూడా నేను సిద్ధపడినాను. వాళ్ళు నాలుగుడబ్బులసొమ్ము తిని అయినా పరోపకారం చెయ్యడం యెరగరు. వాళ్ళు వట్టి కర్కొటకులు. వాళ్ళు మాట దక్కించుకున్నారు కారుగాని నేను వెళ్ళి బుచ్చయ్యపంతులుగారితో మునవిచేసుకుంటే ఆమహారాజు నానద్ద యేమీ పుచ్చుకోకుండానే గున్నయ్యనాయుడుగారితోనూ సోమిసెట్టిగారితోనూ చెప్పి ఆకిరాతులు వూళ్ళో లేనప్పుడు నాపిటీషన్ మీటింగులో పెట్టించి అరుగులకు శాంక్షన్ యిప్పించినారు. ఎందుకయినా జనుల కష్టనిష్ఠూరాలు తెలిసిన బుచ్చయ్యపంతులుగారివంటి కమిషనర్లు వుంటేనే లాభం వున్నదిగాని దయాదాక్షిణ్యాలు లేని నాగభూషణరావుగారు మొదలయినవారివంటి కర్కొటకులు కమిషనర్లుగా వుంటే ప్రజలకు యేమీ సదుపాయం లేదు.

గోవిం—మీరం టే లాభంపొందినారు గనుక యిలా అంటూ వున్నారుగాని వీధిలో యిటునుంచి వకబండి అటునుంచి వకబండి వస్తే యెటువెళ్ళడానికి వల్లకాక యెంత యిబ్బంది కలుగుతుంది?

వ్యాఖ్య) — బ్రాహ్మణవీధులోనుంచి అసలే బళ్లు రానియ్య కూడదు. యీ దిక్కుమాలిన బళ్ళరహదారి మూలంగా మొన్న

కట్టించుకున్న మా వీధిలరుగులన్నీ వారానికి రెండుసార్లు పడిపోతూ వున్నవి. మెత్తుకోలేక చస్తూ వున్నాము మునుపు మావీధిని బళ్లను గాని మాలవాళ్లనుగాని నడవనిచ్చేవాళ్ళమయ్యా? మీరు మహా అక్రమాలు అంటారుగాని ఆకమీషనర్లు చేసేఅక్రమాలు యేమిటో నాతో చెప్పండి. యెనరివృత్తి యెవరు మానుతారు? లంచం పంచం తినడం వుద్యోగధర్మ మవునా కాదా?

గోవిం—ఇప్పుడు జరుగుతూవున్న అక్రమాలు లక్షలూ కోట్లూ వున్నవి. రోడ్లు మరమ్మతు చెయ్యడానికి సొమ్ము ఖర్చువ్వాలి తిన్నగా బాగుచేయించకుండా అదంతా లోపాయికారీని కంట్రాక్టరులూ తామూ కడితేరుస్తారు. వీధులలో లాంతర్లు వెలిగించడానికి యెంతో చమురు ఖర్చువ్వాయించి లాంతర్లలో తగినంతచమురు పోయించక తమ యిళ్లవద్దదీపాలలో పోయించుకుంటారు. వీధులలో దీపాలు చమురు లేక పెట్టడంతోపే ఆరిపోయి వీధంతా చీకటిగా వుంటుంది. బీదవాళ్ళు తాటాకుగుడిసెలు వేసుకోవడానికి సెలవియ్యక తంటాలు పెట్టి వాళ్లను యేడిపించి వాళ్ల వద్ద రూపాయీ అగ్ధా పుచ్చుకుంటారు. లేనిపోనివాళ్లకు వృత్తిపన్నులు—

గంగ—మీమాటకు అడ్డం వస్తాను ముందుగా నాప్రశ్నకు జవాబు చెప్పండి. ఈఅక్రమా లన్నీ మనం యేర్పరుచుకున్నవాళ్లే చేస్తే అప్పుడు యేంచేస్తారు?

గోవిం—మనం యేర్పరుచుకున్నవాళ్ళు వక్కసారి అక్రమం చేస్తే రెండోసారి వాళ్ళను మనం మళ్ళీ యేర్పరుచుకోము. ఆభయం చేత వారు జాగ్రతగా ప్రవర్తిస్తారు.

గంగ—మీరు నూరనండి వెయ్యనండి. లంచాలు పుచ్చుకునే కమీషనర్లు వుంటేనే మనకు లాభం. వాళ్లు నాలుగుడబ్బులు తిన్నా

పుపకారం చేసి మరీ తింటారు. ఏమీ తినకపోతే వూరికే వూరంతా తిరిగి కమీషనరుగా వెళ్ళిపని చెయ్యడం వారికి కంచిగరుడనేవా యేమిటి?

వ్యాఘ్రా—మీరు బహుబాగా అడిగినారు. మీతో నేను పూర్తిగా యేకభవిస్తాను. లంచాలు పుచ్చుకునేవాళ్ళు వుండడమే యెందెందులకూ మంచిది. యిల్లు కట్టుకుని వూళ్ళో కాపురం చేసేటప్పుడు యే లోపాలయినా వుంటవి! యేపుపకారమయినా కావలసివస్తుంది.

వెంక—శాస్త్రుర్లగారు బహుతెలిసినవారు. ఆయన చెప్పినట్టే మేము నడుచుకుంటాము. మీటింగుఅక్కరలేదు. వెళ్ళుదాముపదండి.

గోవిం—ఏర్పరచుకునే అధికారం మనచేతులో వుంటే ఆ లంచాలు పుచ్చుకునే కమీషన ర్లయినా మనంచెప్పినట్టు వింటారు. మహజరు తప్పకుండా పంపించవలెను.

వ్యాఘ్రా—మదనయ్యగారినీ నాగభూషణరావుగారినీ యెప్పు డూ కోరకుండా వుండేటట్టయితే నేను మహజరులో దస్కతు చేస్తాను.

భీమ—మహజరు తయారుచేయించండి. రేపు మళ్ళీవస్తాము.

(అందఱును లేచిపోవుచున్నారు.)

కామరూపమంత్రము

ప్రథమాంకము.

ప్రథమరంగము — జంబుకేశ్వరవర్మగృహము.

[జంబుకేశ్వరవర్మయు, రాజరత్నమును ప్రవేశించుచున్నారు.]

జంబు— నీ వెనుకటిప్రయత్నమును పూర్ణముగా నదిలిపెట్టితివిగదా?

రాజ— మొదలంట విడిచినాను.

జంబు— నీవు నీ తల్లిగర్భములో నుండగానే మనబ్రహ్మసిద్ధాంతినాకు పుత్రుడు కలుగునని చెప్పినాడు. ఆయన మహా తపశ్శాలి. ఆయన యన్నమాట యమోఘముసుమా!

రాజ— ఆయన తపోమహిమ నాకు తెలియదా? ఆయన చెప్పినజ్యోతిషమును బట్టియే నేను మీఁకిటువంటిపుత్రుడను పుట్టినాను.

జంబు— తల్లి పోయిన బిడ్డను నిన్ను బహుకష్టపడి పెంచినాను. నీవు నీ వెట్టియాలోచనను విడిచిపెట్టిబట్టిగాని లేకపోయినయెడల నీ మాతామహర్జిత మైనధనము నపహరించవలెనని నోళ్ళు తెఱచికొని యున్న నీతాతజ్ఞాతు లింతకు ముందే యానందభరితులై పొంగుచుండుచునుమా. ఇంతవఱకును వారి కన్నులను గప్పుట కప్పుటకాదుగాని యిప్పుడు నీసహాయముచేత నిశ్చయముగా వారినోళ్ళలో మన్నువేసినాను. ధనములో నెంతమహిమ యున్నదనుకున్నావు? “ధనమూలమిదంజగ” తన్న వాక్యము నీవు వినలేదా?

రాజ— వీన్నాను. మీరన్నది నిజమేకాని సుఖప్రదముగానీ

ధనమునలన బ్రయోజన మేమి ? ధనమువలన గలుగవలసిన ప్రయోజనమంతయు సుఖమేకదా ? సుఖమునకు భంగము కలిగించునది యా నేని అట్టిధనమును విడుచుటయే ధర్మము.

జంబు—నీవింకను ధనముకంటె సుఖమే యెక్కువనుచున్నావు. నీ వెచుకటికోరిక నీమనస్సులో మొదలంట నశింపలేదని తోచుచున్నది.

రాజ—నిజము చెప్పుచున్నాను. ఇప్పు డాప్రయత్నము నా మనస్సులో లేనేలేదు. ఇప్పుడు నేను పూర్ణముగా క్రొత్తదారికి వచ్చినాను.

జంబు—ఈమాట నీ నోటినుండివిని నాచెవులు చల్లపడినవి. ధనముతో సమానమయినది లోకములో నేదియు లేదు. వేయిసుఖములు పోయినను ధనమును పోగొట్టుకోరాదు. నిత్యమును కన్నుల పండువుగా ధనమును చూచుచుండుసుఖమును మించిన సుఖము మఱియేమున్నది ? సంచలలో గల్లుగల్లుమని రూపాయలమోత వినుచుండుట చెవులపండువు కాదా ? మన క్షత్రియకులమున బుట్టిన వారికి మనకింతయున్నది చాలదా యని ధనవిషయమున తృప్తియుండరాదు. “అసంతుష్టా ద్విజా నష్టా స్సంతుష్టా ఇవ పార్థివా” అనిచెప్పిన పూర్వులు నెట్టివా రనుకొన్నావా?

రాజ—వారు నెట్టివా రనుకోలేదుగాని నేనుమాత్రము నా యభిప్రాయమును సుఖముకంటె ధన మెక్కువ యన్నయుద్దేశముతో మార్చుకోలేను.

జంబు—నుటి యేల మార్చుకొన్నావు ?

రాజ—నాసుఖమునకంటెను జనకాజ్ఞా నా కెక్కువయినది. యావజ్జీవమును కష్టముల కైన నోర్వవలెనుగాని యవిలంఘనీయమైన తండ్రియాజ్ఞను మీఱరాదన్న పితృభక్తిచేత మానుకొన్నాను.

జంబు—నీవన్నది పరిహాసపుమాట కాదుగదా?

రాజ—నామాటయం దంతనమ్మకము లేనియెడల, మీయిష్టమువచ్చినట్లు భావించుకొనుడు.

జంబు—పితృతాజ్ఞాపరిపాలనమునందు శ్రీరాములను మించిన బిడ్డను గనుటచే నే నిప్పుడు కృతార్థుడయినాను. నీకు కన్యల నిచ్చెదమని యెందఱో తిరుగుచున్నను నామనస్సులోని భయముచేత—

రాజ—గతమును గూర్చి విచారించిన ప్రయోజనము లేదు. ముందు జరుగవలసిన పని చూడుడు. సత్రములో దిగియున్న యోగిని మీరాహ్వనము చేసినారా?

జంబు—ఆయన తపస్సంపన్నుడేకదా?

రాజ — మహాతపస్సంపన్నుడు. ఆయన బ్రహ్మతేజమును మీరు చూడలేదా? తపశ్శక్తిచేతనే కాకపోయినపక్షమున, మేలిమి బంగారు నపహసించెడు పసిమిచాయ యాయన కాయమున కెట్లు వచ్చినది? గడ్డమంతయు తెల్లపడినను దేహమున నొక్క ముడుత యైనను లేకపోవుటనుబట్టియైనను మీరామహాత్ముని తపోమహిమను కనిపెట్టలేదా? ఆయన మహా మంత్రసిద్ధుడు.

జంబు—అంతటి మంత్రసిద్ధుడా? ఈకలియుగములో మంత్ర మహిమలు ప్రత్యక్షముగా కనబడునా?

రాజ—ఇటువంటి మహానుభావులవద్ద మాత్రము కనబడును. పుత్రులులేనివారికి పుత్రులను కలిగించెడి మహామంత్ర మాయనవద్ద నున్నది. మనుష్యులను కామరూపములను జేయు దివ్యమంత్ర మాయనకు సిద్ధించినట్లు నేను రహస్యముగా దెలిసికొన్నాను. ఇది పరమరహస్యము. నాకుతప్ప నన్యులకు తెలియదు. నేను కొన్నిదినము లాయనవెంటనుండి స్వీయమంత్రశక్తిచేత నామహామహానుజుని

రూపమును మార్పుకోగలుగుట నేను మాయోపాయముచేత కని పెట్టినాను.

జంబు—ఆ మంత్రమొక్కటి నీయందు ప్రయోగించిన—

రాజ—వేయిమాట లెందుకు ? ఆయనను దెచ్చి మనయింట నుంచి నన్ను శిష్యునిగా నుంచితిరా శుశ్రూషచేత నే నాయనను మెప్పించి పూర్వము దూర్వాసునివలన సంతానమంత్రమును కుంతి దేవి గ్రహించినట్లుగా కామరూపమంత్రమును సమర్థముగా నుప శేషము పొందెదను. అప్పుడుగాని నాశక్తి మీకు దెలియదు.

జంబు—మంత్రప్రభావముచేత స్త్రీలు పురుషులును పురుషులు స్త్రీలును అగుదురా ?

రాజ—స్త్రీలను పురుషులనుగాను పురుషులను స్త్రీలనుగాను మార్పుట యేమివింత ? ఆయన తలచుకొన్నపక్షమున మీరు చూచు చుండగానే జనులనందఱిని గాడిదలనుగా మార్చగలడు.

జంబు—ఆయద్భుతము నేను చూడవలెను.

రాజ—ఇప్పుడేపోయి పార్థివించి మీరాయోగిని మనగృహ మునకు తోడ్కొనిరండు. ఆయద్భుతమును మీ రల్పకాలములోనే చూడగలరు. పొండు.

జంబు — నీవు లోపలిగది యోగిజనులుండుటకు తగినట్లు చేయుచుండుము. నే నింతలో పోయి యోగింకుని పార్థివించి తోడు కొని వచ్చెదను.

(ఇద్దఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

ద్వితీయరంగము—జంబుశేఖరవర్మ గృహములోని గది.

[చిదానంద యోగీశ్వరుడును, రాజరత్నమును ప్రవేశించుచున్నారు.]

చిదా—ఓ రాజకులరత్నమా! నీతండ్రి నిత్యమును కామరూపమంత్రముని పలవరించుచున్నాడు. ఇన్ని నాశ్యముండి శుశ్రూష చేయుచున్నావు గదా? నా కామరూపమంత్రముహిమను నీవు కనిపెట్టినావా?

రాజ—మీ మహిమను ముందుగా నే యెఱిగియుండబట్టి నేను కనిపెట్టగలిగితినిగాని మీ కామరూపమహిమ నెవ్వరు కనిపెట్టగలరు? మీ మహిమ లితరలకు దురూహ్యములు. కుసుమకోమలమైన మీ లేతదేహమున చామరముచుబోలిన యీ ముసలిగడ్డ మెప్పు డెట్లు మొలచినదో యెవ్వరికి గోచర మగును? ఇట్లు కొన్ని దినములు గాక మీకు నిరంతర సేవచేయు భాగ్యము సంభవించినప్పుడుగదా నేను కృతార్థతబొందుదును!—ఎవ్వరిదో యమగుల చప్పుడువలె నున్నది! (ఆలకించి) లేదు లేదు. మనస్సులో శంకించుచున్నప్పు డూరక యిట్టి భ్రమ కలుగును,—నిన్న మీ రుపదేశించినమంత్రమును నేను చక్కగా గ్రహించినాను. మన మంత్రరహస్య మెవ్వరికిని దెలియ గూడదు. ఇక దానిని ప్రయోగించవలెను. దాని సిద్ధివిషయము నాకు సందేహములేదు.

[జంబుశేఖరవర్మ ప్రవేశించుచున్నాడు.]

జంబు—(తనలో) ఈ యుషీశ్వరుడు మన రాజరత్నమునకు మంత్రోపదేశము చేసినమాట చెవినిబడి నేను చరితార్థుడ నయినాను. అయినను నేనిది విననట్లు నటించెదను. రాజరత్నమును నన్ను నిజముగానే తెలిగినది. నే నీక నా రాయణవర్మవిషయమున భయపడవలసినదని లేదు. (అమకొనుచు నమీపించి) స్వామీ! దేవరకు విరిచర్య

చక్కగా జరుగుచున్నదా ?

చిదా—(తనలో) ఇప్పుడు వినబడ్డది యితని అడుగులచప్పుడే. సందేహము లేదు. ఇతడు మా సంభాషణమును వినియుండునుగాని యర్థమును గ్రహింపగలిగి యుండవ. (ప్రకాశముగా) ఇటువంటి యపూర్వ పరిచర్యాసుఖమును మే మిదివఱ కేళిష్యులవలనను బొంది యుండలేదు. ఈ యవ్యాజసపర్యకు మాహృదయ మానందించినది. నీమనోరథము శీఘ్రముగానే సఫలము కాగలదు.

జంబు—ఓ మహానుభావా ! సఫలమయినదనియే సెలవిండు. మంత్రోపదేశము చేసితి రన్నశుభవార్త నేను పొందుండి యిప్పుడు మా రాజరత్నమునోటినుండి విని కృతార్థుడ నయినాను. నేను జేసిన యాయపచారమును మన్నింపవలెను. నారాయణవర్మబాధ విముక్తి చేసి నన్ను బ్రతికించినారు.

చిదా—మీ రాజరత్నమునకు వివాహమహోత్సవము నడుచు వఱకును నారాయణవర్మబాధ విముక్తి యయిన దని సంతోషింప గూడదు. మేము మాళిష్యునకు జేయవలసినయుపదేశమును జేసితిమి. సమర్థముగా నుపదేశించిన మా మంత్రప్రభావముచేత సమస్తమును శస్త్రమగును. ఇటువంటి మంత్రరాజము కరగత మయినప్పుడు పురుషులు స్త్రీలుగా మాతినను స్త్రీలు పురుషులుగా మాతినను కడకు మీ రాదిగా జనులందఱును గాడిదలు గా మాతినను నెవ్వరును నాశ్చర్య పడవలసినపని లేదు. ముం దీకన్నులనేనీనెన్ని నోవెంతలుచూడగలవు.

జంబు—రాజరత్నముయొక్కమాతామహాధనమునకు భంగము రాదుగదా ?

చిదా—రాదు. మే మన్నమాట వరదానమనుకో. నేటి కాలు నెల్లలోపల నీకోడలే నీవియ్యంకనిజ్ఞాతలకు తృప్తికరముగా జెప్పి

సందేహనివారణ చేసి నిర్వివాదముగా మీరాజరత్నము పుత్రప్రాత్ర పారంపర్యముగా ననుభవించునట్లు చేయగలదు. మామాట నమ్ముము . ధనము చెందనర్హులైనవారి కేల చెందకుండును ?

జంబు—(ఆశ్చర్యముతో) ఆఱు నెలలలోపలనే నాకు కోడలు వచ్చునా ?

చిదా—మేము యోగదృష్టిచేత సర్వమును జూచినాము. నేటికి నాలవదినము రాత్రి కనకాభరణభూషితురాలయి యొక రాచకన్నియ మీయింటికి రాగలదు. ఆమెను కులగోత్రనామము లడుగక తక్షణమే మీరాజరత్నమునకు వివాహము చేయుము. నీ వీలోపలనే వివాహ సన్నాహమును జేసికొన సంసిద్ధుడవయి యుండుము. ఈమూడు దినములను మీరాజరత్నము మే ముపదేశించినమహామంత్రమును దినమునకు వేయేసిమాఱులు పునశ్చరణము చేయుచుండవలెను. అది సంవత్సరమునకుగాని సిద్ధి పొందదు. మీయింటికి వచ్చెడుచిన్నదానిని స్త్రీరూపమున వచ్చిన రాజరత్నముపాలిటి భాగ్యదేవతనుగా భావింప వలెనుగాని సామాన్యమానవభామినిగా భావింపగూడదు. మేము తేపు రాత్రి యంతర్హితులమయి పోయి మా యోగమహిమచేత నెడబాయ కుండ్లి మీరాజరత్నము పుత్రసంపదలతో వర్ధిల్లునట్లు కటాక్షించు చుండెదము. మే ముపదేశించినమంత్రము నిర్విఘ్నముగా ఫలించును గాక !

జంబు — ఇవి యాశ్చర్యచనములు గాక మాకు నిజమయిన వరములే.

చిదా—మా మంత్రముయొక్క ప్రయోగోపసంహితక్రమమును మే మింకొక్కసారి రాజరత్నమునకు నే ముపదేశింపవలెను. నీ విండుక తడవు దూరముగా నుండవలెను. భేదటితో మా ముపదేశములు

కాగానే మేము తపస్సమాధినిమిత్తము హిమాద్రికి బోయెదము.

జంబు—చిత్తము. (అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు)

తృతీయరంగము—నీళ్ళాటకేళు.

[రంగమ్మ, వెంకమ్మ, సుందరమ్మ మొదలయినవారు ప్రవేశించుచున్నారు.]

రంగ—వెంకమ్మా! వెంకమ్మా! వూళ్ళోవింతలు విన్నావా?
అందఱూ చెడచెప్పుకుంటూ వున్నారే.

వెంక—ఏమి వింతలే? కాలమహిమ యేమోకాని యిప్పుడు
మహావిడ్డూరాలు పుడుతూ వున్నవి సుమా.

రంగ—నేనన్నది జంబుకేశ్వరవర్మగారి యింట్లోమాటే.

వెంక—నేనన్నదీ అదేనే. ఆడదానికి మీసాలు రావడం
యేమిట? యెక్కడైనా యింతకురుద్ధం వుంటుందా? అంతా అబద్ధమే.
ఇది వట్టికల్పన.

రంగ—మన కేంతెలుసునే అంతా నిజమనే చెప్పుకుంటూ
వున్నారు.

సుంద—నిజం కాకపోతే వూరికే అబద్ధాలు పుట్టవు. మీరు
విన్నది సందేహం లేకుండా నిజమైనమాట. దగ్గరగా రండి. నేను
రహస్యం చెబుతాను. (అని రహస్యముగా) నేను వాళ్ళ యింటి
దాసీదాన్ని కనుక్కున్నానరా. అది జంబుకేశ్వరవర్మగారి కోడలికి
మీసాలు రావడం తాను కళ్ళారా చూచినా ననీ, రాణివాసం అవడం
చేత మొగవాళ్ళకి యెవరికీ తెలియదనీ, నిన్న నాతో ప్రమాణం చేసి
చెప్పింది.

వెంక—ఇటువంటి విరుదాలు యెక్కడనయినా వుంటవిటమ్మా?
నేను నమ్మను.

రంగ—ఆడవాళ్లకుకూడా అక్కడక్కడ మీసాలు రావడం కలదు. మా మేనత్త కొకావిడకు కొంచెం నూగునూగుగా వచ్చినవి.

వెంక—రాజరత్నము పెళ్ళాము మహా అదృష్టవంతురాలట. నాలుగు నెలలకిందట! రాజరత్నము తల్లి పినతాతమనమలు వచ్చి రాజరత్నము మగవాడే కాడనీ, అతని మాతామహుని ఆస్తిని తమకు రావలెననీ తగాదా పెట్టినారట. అప్పుడాచిన్నది తగిననిదర్శనంచూపి దాహిత్రం మొగుడుకి వచ్చేటట్టుచేసి వాళ్లను పంపించివేసిందట. వాళ్లు సిగ్గుపడి నోరెత్తకుండా తేచిపోయినారట.

సుంద—మీరు మాట తెచ్చినారు గనుక నేను మీతో యింకా రహస్యంకూడా చెపుతాను. రాజరత్నమునకు కడుపు యెత్తయి యేడు మాసాలగర్భంలాగువున్నదట! ఇదేంవిరుద్ధమే? ఆడవాళ్లకు మీసాలు రావడమైనా విన్నానుగాని మొగవాళ్లకు కడుపు రావడం నేను యెక్కడా వినలేదో.

రంగ—ఓసి మెల్లిగా మాట్లాడవే. అవతల జపం చేసుకుంటూ వున్న శాస్తుర్లుగారు వినిపోతారు. వింటే అప్రతిష్ట.

(అని చేతితో నోరు మూసికొనుచున్నది.)

శాస్త్రీ—అందఱును విన్నదాని కింత రహస్య మేమి? మీరు విన్నదానిలో విరుద్ధ మేమియు లేదు. మగవాండ్రును కడుపు రావచ్చును. పూర్వము మాంధాత తండ్రికి యువనాశ్వనికి కడుపు రాలేదా? పురూరవశ్చక్రివర్తి తండ్రికి సుద్యుమ్నునికి కడుపు రాలేదా మంత్రప్రభావమువల్ల కలుగవచ్చును. ఈమధ్య నెవరో యోగి వారింటికి వచ్చినాడట! ఆయోగి మంత్రమహిమచేతనే యీఅద్భుతాలన్నియు వుట్టినవి. బ్రాహ్మణప్రభావమంటే సామాన్యమనుకొన్నారా యేమిటి? ఈమధ్య తపశ్శాలులు తక్కువయి మహిమలు కొంత

కాలమునుండి కనపడకుండ నున్నవి.

వెంక — ఏమిమహిమలోకాని నాబుద్ధికి బోధపడకుండావున్నవి. రాజరత్న మాడదీ, పెళ్ళాము మగవాడూ కాదుగదా? ఆచిన్నది యెవరాడపడుచో యెవరికీ తెలియదట.

రంగ — అంతవిరుద్ధం వుంటుందే?

శాస్త్రి — ఉండవచ్చును. అది విరుద్ధమే కాదు. మంత్రమహిమ చేత నెంతలేసివంతలైనను పుట్టవచ్చును. పూర్వము శిఖండి ఆడది మగవాడు కాలేదా? యక్షుడు మగవాడు ఆడది కాలేదా? ఇదంతా ఆయోగిప్రభావమయి యుండును. నేను పోయి దీని నిజమంతయు మధ్యాహ్నముమీద జంబుకేశ్వరవర్మగారినే అడిగి తెలుసుకొనెదను.

సుంద — ఈ వెట్టిబ్రాహ్మడు కొంపతీసి అక్కడ మనపేర్లు చెపుతాడేమో?

మంగ — నీళ్లకు వచ్చి చాలాసే పయింది. అత్తగారు కోపపడు తుంది. యింటికి వేగిరం వెళుదాము రండే.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

చతుర్థరంగము — జంబుకేశ్వరవర్మ గృహము.

[శాస్త్రియు, జంబుకేశ్వరవర్మయు ప్రవేశించుచున్నారు.]

జంబు — మీగు విన్నదంతయు సర్వాబద్ధము. ఆడదాని కేమి? మీసా లేమి? పోవయ్యా.

శాస్త్రి — ఒకవేళ నిజమే కావచ్చును. జనవాక్య మెప్పుడును అబద్ధము కాదు. యోగియొక్క మహత్వముచేత నీకొడుకును కోడలును రూపాలు మార్చుకొన్నారని పురాణపండితులు చేసిన సంశయనిఘాతమునుబట్టి యీ గ్రామములో అందఱును ఏకవాక్యముగా సిద్ధాంతము

చేసికొన్నారు. ఆలోపలినుండి వచ్చువా రెవరు?

[నారాయణవర్మయు, రాజరత్నమును ప్రవేశించుచున్నారు.]

నారా—నేను నీయల్లుడను నారాయణవర్మను. ఈమె నాభార్య రాజరత్నము. మీయింటనుండి నీకూతురికి మంత్రోపదేశము చేసి వివాహము చేయించిన యోగిని నేనే. తరువాత నాలవనాటిరాత్రి రాచకన్నియకేశము వేసికొనివచ్చి నీకూతురిని వివాహము చేసి కొన్నదియు నేనే నా కామరూపమంత్రమహిమ యిప్పుడు బోధ పడినదా? తెలియకపోయినపక్షమున, నీకొడుకును కూతురినిగా మార్చినదానిని బట్టియైనను నా కామరూపమంత్రమహిమ నీ కిప్పుడు బోధపడకపోదు. దాహితుడని చెప్పి నీవియ్యంకునిసోత్తు జ్ఞాతులకు చెందకుండ నవహరింపవలెనన్నదురుద్దేశముతో కూతురు కొడుకని బొంకి నీ వింతకాలము లోకమును మోసపుచ్చినావు. రాజరత్నమునకు కొడుకు పుట్టినతరువాతనైనను నిజము గ్రహింతురని చెప్పి నేనప్పుడు జ్ఞాతులను బంపివేసినాను. ఎవరి కేవి రావలెనో వారి కవే వచ్చినవిగాని మగవానికి కడుపును రాలేదు; ఆడదానికి మీసములును రాలేదు. మే మిద్దఱమును సహాధ్యాయులమయి యున్నప్పుడు నీకొమార్తెకు నా మీద గలిగినవలపుచేత గుట్టు బయలబడి మే మిద్దఱమును దంపతులము కాజూడగా నీ వనేకవిధముల విఘ్నములు కలిగించి కార్యనిఘాతము చేయ జూచినావు. నీ నప్పుడు ద్వేషించిన నారాయణవర్మనే నేను. నేను యోగినయి యుండినప్పుడు నిన్నును సర్వజనులనుగూడ గాడిదలనుగా జేయగలశక్తి నాయొద్ద నున్నదని నీతో జెప్పి యున్నాను. నా మంత్రమహిమను డెలిసికోలేకపోవుటచేత నిన్నును నమ్మరాని విరుద్ధాంశములను నమ్మించుటచేత జనులను గాడిదలనుగా జేసినానా? లేదా? ఇక మీరిట్టికామరూపములనుమంత్రములనునమ్మకుండురుగాక!

జంబు — (విస్మయముతో) నాకు కోడలు రాగానే విఫల ప్రయత్నముడయినారాయణవర్మ చింతచేత గ్రామమువిడిచి లేచిపోయినాడని యెల్లవారును చెప్పుకోగా విని నమ్మి యేమిటి యున్నాను. వీడు నాయుంటనే ప్రవేశించి నాకోరిక తీసినాడా! ఎంతమోసము చేసినాడు!

నారా—ఇది మోసము కాదు. ముందయినను నీవు బుద్ధికలిగి యుండుటకు చేసినహితోపదేశము.

జంబు—రాజరత్నమా! ఇంతకాలము కొడుకునువలె పెంచి నీకు చదువు చెప్పించినందునకు తుదకు నీవు తండ్రికే పంగనామాలు పెట్టినావు! ఉపాధ్యాయులవద్ద నీవు మంచిచదువే చదివినావు. ఆడదానికి చదువు చెప్పించరాదని పెద్దలు చెప్పినమాట—

రాజ—చదువులో నేమున్నది? చదువుకోబట్టియే నేను సద సద్వివేకముగలదాన నయి యీశ్వరభక్తి గలిగి—

జంబు—(మఱింత విభ్రాంతుడయి) చాలు:చాలు. ఈసాటి నీచదువు చాలించు. నీ వన్నపితృభక్తి యిదేవా?

రాజ—నీయెడల నాకు భక్తి లేకపోలేదు. నీ కేయుపచారము చేయుమన్నను నీయాజ్ఞను శిరసా వహించి యిప్పుడును చేసెదను. అయివను నే నన్యాయప్రవర్తనమునకు జొచ్చి యితరులను మోసముచేసి పితౄజ్ఞయని తండ్రిలకెల్లను దండియు న్యాయాధికతులకెల్ల న్యాయాధిపతియునగు నీశ్వరునియెడల నపరాధము చేయజాలను. ఈ నారాయణవర్మసోత్తును, ఇచ్చినయెడల నీ సోత్తును, మా సుఖజీవనమునకు జాలును. ఏసోత్తు రాకపోయినను మేము మాకష్టాస్తవిత్రముతో సుఖపడుదుము. నామాతామహావిత్రము జ్ఞాతులకే పోనిమ్ము. ఇంకొకమాటవినుము—

జంబు . నా కన్నకూతురినోటినుండి యిటువంటిమాటలు

నేను వినజాలకు. ఓ శాస్త్రీ ! నీవు మాంధాతకథలను శిఖండికథలను
జెప్పి, మంత్రవ్రభావముచేత నా కొడుకును కోడలును తారునూ
రయిరని యెల్లవారికిని జెప్పము. చేత జక్కినసొత్తును నేను విడువను.
ఆవల నన్నెవ్వరేమి చేసెడకో చూతము. నీతో నింకొక రహస్యము
చెప్పెదను నావెంట రా.

(అని యావలి కీడ్చుకొని పోవుచున్నాడు.)

లు లా య శా స్త్రీ.

౧. కంగము—భోజనగృహము.

[కంగము వేంకటరావుమతులుగారును, శంకరశాస్త్రీగారును,

భోజనములు చేయుచు ప్రవేశించుచున్నారు.]

శంక—(జుట్టుచు) పంతులుగారూ! పెరుగు దివ్యంగా వున్నది.
ఇది ఆవు పెరుగేనా?

వెంక—ఆవుపెరు గింతగట్టిగా వుండదు. ఇది బట్టెపెరుగు.
శాస్త్రం చదువుకున్నవారు యింతమాత్రం తెలుసుకోలేకపోయినారు
గదా?

శంక—(తనలో) ఇతడు నన్ను అల్లాటప్పా శాస్త్రీకింద కట్టి
వేసినాడు. విస్తరిదగ్గరనుంచి లేచేలోగా నాపాండిత్యము ఈయనకు
కనవరచవలెను. (పయివంక చూచి) అటకమీద గుమ్మడికాయలు
చాలావున్నవి. ఈయన కర్థం తెలియకుండా కూష్మాండా లెక్కడి
వని అడుగుదామా? వద్దువద్దు. ఈయన కీమాట కర్థం తెలియకపో
యినా, నేను అటకవంక చూడడాన్ని పట్టి గ్రహిస్తాడు. ఏ దయనా
గూఢమైనవన్న వెయ్యవలెను. (అలోచించి) ఇన్ని గుమ్మడికాయలు

వుండడాన్నిబట్టి యీయనకు పొలమూ వ్యవసాయమూ చాలావుండి
వుంటుంది. ఎన్నికాళ్యపశువు లున్న వని అడుగుదామా? ఇలాగడ్డి
గితే తెలిసిపోతుంది. ఎన్ని వృషభా లున్న వని అడుగుచాను. వద్దు.
ఆమాటా తెలిసేదే. ఎన్నిపోతు లున్నవని సంస్కృతపదాలతో అడు
గుచాను. దున్నపోతులకు సంస్కృతం యేమిషీ? మహిషము. మహి
షముంటే తెలిసిపోచుంది. ఇంతకంటే పెద్దమాట వెయ్యవలెను. ఏదీ
నిఘంటు? దిక్కుమాలిననిఘంటు సమయానికి స్మరణకు రాదు. ఈశ్వ
రానుగ్రహంవల్ల జ్ఞాపకం వచ్చింది. నేను నాపాలిట దైవమున్నాడు.
“లులాయో మహిషో వాహద్విష త్కానర సైరిభాః” ఇత్యమరః
లులాయమన్నపదం దివ్యమైనది. (ప్రకాశంగా) కరణంగారూ!
మీవద్ద లులాయాలు చాలావున్నట్టున్నవే?

వెంక—(తనలో) యీయన యేదో మహాకవిప్రయోగం
చేసినాడు. లులాయమన్నది వ్యాసఘట్టంలాగు వున్నదే? ఎంత ఆలో
చించినా అర్థము కావడములేదు. అర్థం అడిగితే మనపాండిత్యానికి
భంగం వస్తుంది. బుద్ధిబలముచేత యెలాగయినా అడగకుండా అర్థం
నాఅంతట నేనే కనిపెట్టవలెను. (ఆలోచించి) ఓహోహో! ఆ పదమున
కర్థ మిప్పుడు బోధపడినది. నియోగిబిడ్డ నీమాత్రము గ్రహించలేకపోతే
యిక నాబుద్ధివిశేష మేమున్నది? ఈయన అటకవంక చాలాసేపు
చూచి నన్నీప్రశ్న అడిగినాడు. లులాయా లనగా గుమ్మడికాయలు.
ఈవిషయమయి నేనాలోచించినట్టు కనపడకూడదు. (ప్రకాశముగా)
శాస్త్రుర్లుగారూ! ఏమిటీ అడిగినారు? నా కుమారుడిపెళ్ళివిషయమయి
ఆలోచిస్తూ తిన్నగా వినలేదు.

శంక—మీవద్ద లులాయాలు చాలావున్నట్టున్నవే అన్నాను.

వెంక—లులాయాలా? ఎన్నోలే వండి. ఈవున్నవి మాకు

నంవత్సరంపొడుగునా కూరకే చాలవు. మావాడిపెళ్ళికూడా వస్తూ వున్నది.

శంక—(తనలో) ఇంతకదీనమైనపదం ప్రయోగించినా, ఈయన యర్థం యిట్టే గ్రహించినాడే. నియోగులు తెలుగుకవిత్వం చెప్పే వారుగనుక వీరికి నిఘంటులు ముఖ్యస్థంగా వచ్చి వుంటవి. అయ్యో! నేడు నాకు గొడ్డుమాంసం తినేవాళ్ళయింట్లో భోజనం తటస్థమయినదే. దీని కేమి ప్రాయశ్చిత్తం వున్నదో? ఈసంగతి యెవరితోనూ చెప్పను. వీరింట్లో భోజనం చెయ్య లేదని వక్క అబద్ధం ఆడితే అన్నీ తీరిపోతవి. విస్తరి విడిచిపెట్టి లేచిపోతాను.

(అని లేచుచున్నాడు.)

వెంక—ఆకాస్తఅన్నం తిని మరీ లేచి పో వయ్యా. కరువు కాలంలో అన్నం పారవెయ్యరాదు.

శంక—నాకు కడుపునొప్పి వచ్చిందండి వేగిరం పోవలెను.

(అని లేచి పరుగెత్తుచున్నాడు.)

౨. రంగము — మేజస్ట్రీటుకోర్టు.

[మేజస్ట్రీటుదగ్గర ఫిర్యాదీ వెంకటరావుపంతులును సాక్షులును

ముద్దాయి శంకరశాస్త్రియు నిలుచున్నారు.]

మేజ—ఏమయ్యా? శాస్త్రి! ఇతడు నీమీద తెచ్చినఅప్రతిష్ఠ నేరం పూర్తిగా రుజువుపడ్డది. నీ వితడు గొడ్డుమాంసం తినేవాడని ప్రచురం చేసినావా? లేదా?

శంక—నేను యెవ్వరితోనూ చెప్పలేదండి. ఇతడు తాను దున్నపోతులను కూరకోసం తెప్పించుకొన్నా నని నాతో చెప్పుతే యెరక్కపోయి ఆమాట నేను రహస్యంగా నాభార్యతో అన్నాను.

అంతకంటే నేను మరి యేపాపమూ యెరగను. ఆసంగతి యెలాగో
పూరంతా వ్యాపించింది. పాపం యెప్పుడూ దాగదండి

వెంక—నేనా? నేనా? నేను దున్నపోతులను కూరకోసం
తెప్పించినా నని నీతో చెప్పినానుటయ్యా?

శంక—ఆహా. నీవే నీవే. అక్షరాలా నీవే చెప్పినావు. నేను
మీవద్ద లులాయాలు చాలా వున్నట్టున్నవే అంటే, అవి కూరకే
చాల వని నీ వప్పు డనలేదూ? అనలేదని బిడ్డలుకలవాడవు రామా
యణం నెత్తిమీద పెట్టుకుని యేదీ ప్రమాణం చెయ్యి.

వెంక—ఆహా! హాహా! నీపాండిత్యం యేడిసినట్లే వున్నది.
లులాయా అంటే గుమ్మడికాయలు కావటయ్యా?

శంక—నీపాండిత్యం మొత్తుకున్నట్లే వున్నది. లులాయాలంటే
దున్నపోతులు. ఎవరిని పిలిచి అడుగుతారో అడిగి నాఅర్థం కాదని
పించండి.

మేజ—ఏమయ్యా? మిరిద్దరూ పబ్లిక్‌లో అలా వివాదపడు
తూవున్నారు? కంటెంప్టా ఫుకోర్టుకింద శిక్షిస్తాము సుమండీ. ఓ శాస్త్రి!
కోర్టునా రడిగినదానికి జవాబు చెప్పు. ఆమాట యేమిటి? లులా—?

శంక—లులాయ మండి. నేను లులాయమంటే యీమహాను
భావుడు గుమ్మడికాయ అని అర్థం చేసుకున్నాడట.

మేజ—ఈమాట యెప్పుడూ విన్నట్టు లేదే! ఇది తెలుగు
మాటేనా? ఇది యింగ్లీషుమాటలాగు వున్నది. డిక్షనరీ చూడవలెను.
స్పెల్లింగు యెట్లాగయ్యా?

శంక—ఇది సంస్కృతపుమాటండి. స్పెల్లింగు మూడణాలండి.
మొన్న మా పిల్లవాడికి కావల్సే బజారులో మూడణాలకే కొని
యచ్చినానండి.

మేజ—సంస్కృతంమాటా ? అలాగుచెప్పు. అందుచేతనే యీమాట నాకు యింగ్లీషుడిక్షనరీలో యెక్కడా చూచినట్టు జ్ఞాపకం రాలేదు. అంత పెద్దమాట యెందుకు వుపయోగించినావయ్యా ? మనం మాట్లాడుకోవడం వకరిమాటల అర్థం వారికి తెలియడానికా ? మరి యెందు కైనానా ?

శంక—మాది పండితసాంప్రదాయం గనుక పాండిత్యం కనపడ జానికి కాస్త మారుమూలమాట ప్రయోగించినానండి. పాఠకులు వుపయోగించే సామాన్యపుమాటలే వుపయోగిస్తే మాపాండిత్యమూ మా ఆధిక్యమూ యేమిటండి ?

మేజ—ఏదీ ఆమాట ? లులాయమా ? నాకు చూస్తే నీవే బుద్ధిలేని లులాయంలాగు కనపడుతూ వున్నావే. నీవే రెవరూ ? శంక రశాస్త్రీ ? శంకరశాస్త్రీ అనడంకంటే నేటినుంచి నిన్ను లులాయశాస్త్రీ అంటేనే బాగావుండేట్టు కనపడుతూవున్నది.

ఒకస్థి డరు—లులాయశాస్త్రీ అంటే అర్థం యేమిటి ?

ఇంకొకస్థి డరు—దున్నపోతుశాస్త్రీ అని అర్థము.

వేరొకస్థి డరు—ఆహాహాహాహా ! దున్నపోతుశాస్త్రీ ? కేజు చూడవచ్చిన యీకుర్రవాళ్ళు నవ్వుపట్టలేక వీధిలోకి యెలా పరుగెత్తుతూవున్నారో.

శంక—అయ్యా ! అయ్యా ! మేజస్త్రిటుగారూ ! తమరు చిత్త గించవలెను. వీధిలో కుర్రముండాకొడుకులు “దున్నపోతుశాస్త్రీ” “దున్నపోతుశాస్త్రీ” అని యెలా అరుస్తూవున్నారో చూడండి. తమరు కాస్త మందలిస్తేనేకాని వాళ్ళనోళ్ళు మూత పడవు. తమ రిప్పుడు శిక్షించకపోతే రేపటినుంచి నన్ను బొత్తిగానే అల్లరిపిల్లకాయలు వీధిలో గేలిచేసి వదిలిపెడుతారు.

మేజ—బంట్రోత్ ! ఆ అరిచేవాళ్ళను పట్టుకొని యిలా కోర్టు వారియెదుటకు యీడ్చుకొని రా.

బంట్రోతు—చిత్తము మహాప్రభూ !

మేజ—నీవు చూపిన పాండిత్యానికి తగిన బిరుదుపేరు నీకు శాశ్వతంగా లభించింది. ఇంతమందినోళ్ళల్లో పడ్డతరువాత యిక నీకది తీసివేసుకుందామన్నా పోయేది కాదు. అ వునుగాని నీవు రహస్యంగా నీభార్యతో చెప్పినమాట వూరిమీద యెలాపడ్డదయ్యా !

శంక—దానమ్మకడుపుకాల ! ఆడవాళ్ళతో చెప్పినమాట దాగ దండి. దానికి పూర్వం ధర్మరాజువారిశాపం వున్నదండి. అది చాని చెలికత్తె వక్కత్తెతో చెపితే ఆనోటిమాట ఆనోట వూరంతా పొక్కి వీధి వీధినీ పాకిందండి.

మేజ—ఇ దంతా భ్రమచేత వచ్చిందిగాని మరివకటి కాదు. ఇందులో దురుద్దేశం కనపడనందున కేజు కొట్టివేసినాము. ఓ శాస్త్రీ ! ఇకముందు నీవు యెప్పుడూ యిటునంటి పెద్దమాటలు వుపయోగించ బోకు. ఇప్పు డయినదానితో బుద్ధి తెచ్చుకో. నిన్ను విడుదల చేసినాము పో.

శంక—చిత్తము. చిత్తము.

(అందఱు నిష్క్రమించుచున్నారు.)

—

పూర్వాచారము.

[పూర్వాచారదీక్షితులును, నవనాగరికశాస్త్రీయు, మొదలైనసభికు లందఱు

నిండియుండఁగా నుపన్యాసకు లయిన యవివేకాచార్యులవా.

రుపన్యాసము నారంభించుచున్నారు.]

అవి—ఓ విద్వన్మహాజనులారా! నేడు లోకోపకారమైన మహా విషయమును గూర్చి యుపన్యసింపబోవుచున్నాను. మీరందఱును శాస్త్రసమ్మత మైన నా యుపన్యాసమును సావధానముగా విని, పాఠశాలలో శూద్రులను జదువకుండ జేయుడని దొరతనమువారికి సంఘవిజ్ఞాపనము పంపవలెను. శూద్రులు చదువుకొనుటచేత బొత్తిగా తెలుగుమీటిపోయి బ్రాహ్మణభక్తిలేక స్వధర్మమును విడిచి యధోగతి పాలయి చెడిపోవుచున్నారు. బ్రాహ్మణసేవయేకదా శూద్రులకు కులధర్మము? అది యొక్కటి లేకపోయినపక్షమున, ఎన్నిగుణసంపదలు కలిగినను అవి యన్నియు వ్యర్థములు. స్వధర్మ మయిన బ్రాహ్మణసేవను పరిత్యజించుటవలన, శూద్రుల కిహలోకహానియు పరలోకహానియు సంభవించును. ఇదియంతయు నేనుశూద్రులునిష్కారణముగా స్వధర్మమును గౌరవింపక చెడిపోవుచున్నారే యన్నజాలిచేత వారి ట్లేమముకొఱకు చెప్పుచున్నానేకాని స్వప్రయోజనపరత్వముచేత గాదు. స్వధర్మత్యాగము మహాపాతకము. స్వధర్మమును విడిచి సంపదలతో తులదూగుటకంటె స్వధర్మమునం దుండి తిండికి లేక మరణము నొందుట శ్రేయస్కరము.

శ్లో. శ్రీయాన్ స్వధర్మో విగుణః పరధర్మా త్స్వనుష్ఠితాత్

స్వధర్మే నిధనం శ్రేయః పరధర్మో భయావహః.

అని శ్రీకృష్ణులవారు భగవద్గీతలలో తృతీయాధ్యాయమున నెలవిచ్చి

యున్నారు. “చక్కగా ననుష్ఠింపబడిన పరధర్మమునకంటె విగుణమైన స్వధర్మము శ్రేష్ఠము. స్వధర్మమునందు చచ్చుట మేలు. పరధర్మము భయావహమైనది” అని శ్రీకృష్ణులవాకే సెలవిచ్చినప్పుడు నాబోటులు వేఱుగ జెప్పవలసిన దేమున్నది? శూద్రులు చదువుకొనుట యెంతో పాపము.

శ్లో. శూద్ర మక్షరసంయుక్తమ్ దూరతః పరివర్జయేత్ .
అని శాస్త్రములు ఘోషపెట్టుచున్నవి. చదువుకొన్న శూద్రుని దూరముగా తఱిమివేయవలెను. శూద్రులు చదువుకొనుట పూర్వాచారవిరుద్ధము. మహానుభావు లైన పూర్వులు చేసిన శాస్త్రములను మీఱవచ్చునా? పూర్వులమహిమలముందట మన మెంతటివారము? పూర్వులవంటి బుద్ధిమంతు లిప్పు డెక్కడ నున్నారు? యుగములనాటి వారిబుద్ధితోను సర్వజ్ఞత్వముతోను నిన్న మొన్నటి మన యల్పజ్ఞానము సాటి యగునా? శూద్రులకు విద్య మంచిదయినపక్షమున మన పూర్వులు దాని నేల నిషేధింతురు? కృతయుగమునాటి మహాపురుషుల కంటె నీ పాడుకలియుగములోనివా రెక్కువ బుద్ధిమంతులా? కించిద్బుద్ధి మయినమనము సదా వారియాజ్ఞలకు బద్ధులమయి నడవవలెను. శాస్త్రధిక్కారము చేయరాదు. ఇది యనాదిగా వచ్చుచున్న శిష్టాచారముగాని నిన్న మొన్న వచ్చినది కాదు. నవనాగరికుల కుయుక్తుల నమ్మి మీ రెవ్వరును శూద్రులవిద్య కంగీకరింపగూడదు. ఈనవనాగరికులమాటలు నమ్మి యొక్కదానిలో నేడు మనము కొంచె మవకాశ మిచ్చినపక్షమున తేపు వారింతకంటెను హీనమైనదురాచారమును దెచ్చిపెట్టుదురు. అప్పుడు శాస్త్రప్రమాణము నిర్మూలమయి పోవును. శాస్త్రవిశ్వాసము చెడినపక్షమున దేశమున కెన్నియనర్థము లైన సంప్రాప్తము లగును. శూద్రులకు విద్య లేకపోవుటవలన

నెవ్వరికిని నష్టములేదు. స్వధర్మపరాయణులయినశూద్రులలో సహిత మత్పత్తి లేదు. అపూర్వబుద్ధిమంతులైనయీనవనాగరికులొక్కరు దక్క నెవ్వరును మా కీమార్పు కావలెనని కోరుచుండ లేదు. క్రొత్త క్రొత్తమార్పులవలన దేశసంతోభము కలుగును. జనులలో నిష్పడున్న యైకమత్యము చెడిపోవును. కాబట్టి ప్రభుత్వమువారికి శూద్రులవిద్య మాన్పించి కులాచారధర్మములను రక్షింపవలయునని శీఘ్రముగా సంఘవిజ్ఞాపనములు ప్రతిగ్రామమునుండి పంపవలెను.

పూర్వా—అహా! ఏమి యాయుపన్యాసము! దీనిని సహస్ర ముఖములు గలశేషుడయినను వర్ణింపజాలడు.

నవ—ఉపన్యాసము సొంత మయినదా?

పూర్వా—ఏమి? ఇం దేమైనలోప మున్నదా?

నవ—మాటలలో లోపము లేదు.

పూర్వా—మీ రేమైన జెప్పదలచుకొన్నారా?

నవ—మీ సెల వయినపక్షమున నాలుగుమాటలు చెప్పెదను.

పూర్వులే బుద్ధిమంతులనియు, ఇప్పటివారు బుద్ధిహీనులనియు, పూర్వాచారమును దేనిని మీఱరాదనియు, చెప్పెడుమాట వెట్టి మాట. పూర్వ మున్నయాశ్వరుడే యిప్పుడున్నాడు; పూర్వులకిచ్చిన బుద్ధినే యిప్పటివారికిని బ్రసాదించి యాన్నాడు. ఆబుద్ధి నుపయోగ పఱచుకోకపోయినదోషము మనయందే యున్నది.

అవి—అహాహాహా! ఏమి యాయుక్తి! పూర్వులబుద్ధి యెక్కడ? మనబుద్ధి యెక్కడ? యుగములక్రిందటనున్న వారి కున్నలోకానుభవము నిన్నమొన్న పుట్టిన మన కెక్కడనుండి వచ్చును? వారు సర్వజ్ఞులు, సువివేకులు; మహిమాధ్యులు.

నవ—ఈవర్ణనలు చాలును. సర్వజ్ఞులయినపెద్దలు, పూర్వుల

వివేకము, పూర్వకాలపు మహిమలు, ఇటువంటిమాటలు వినుట
 కెంతయు నింపుగానే యుండును. కాని యిందు సార మేదియు లేదు.
 ఇటువంటిపనికిమాలిననమ్మక మాలోచన లేకపోవుటచేతనే సంభ
 వించును. మీరు సెలవిచ్చినట్లు లోకానుభవమువలన బుద్ధి హెచ్చు
 ననుటకు సందేహము లేదు. పిన్నలకంటె పెద్దలకు బుద్ధి హెచ్చుగుట
 నైసర్గికము. అనుభవ మెక్కువ యున్నవారికి బుద్ధి హెచ్చకపోవుట
 యస్వాభావికము. అది వారి బుద్ధిజాడ్యము “ఎవరు పెద్దలు? ఎవరు
 పిన్నలు? ఎవరికి లోకానుభవ మెక్కువ గలదు?” అన్నయంశములను
 విచారింపవలెను. లోకానుభవ మెక్కువగుటనుబట్టి బ్రతికియున్న
 వారిలో చిన్నవారికంటె పెద్దవా రధికజ్ఞానులయినట్లే, గతించిన
 వారిలో మొదటితరమువారికంటె దరువాతితరమువారును వారికంటె
 నాపయితరమువారును గ్రమగ్రమముగా నధికానుభవము కలవారయి
 యధికజ్ఞానము కలవారగుచుండుట స్వాభావికము. అట్లు కాకుండుట
 స్వాభావవిరుద్ధమైన బుద్ధిరోగము. నిజము విచారింపగా నల్పకాలాను
 భవము గలవారగుటచేత బూర్వమం దుండినవారే తరువాతనుండిన
 వారికంటె చిన్న లని చెప్పవచ్చును. పరంపరగా వచ్చుచున్న పెక్కు
 తరములవారి యనుభవముకూడ మన యనుభవముతో జేరుచుండుట
 చేత మనమే విశేషజ్ఞానము కల వృద్ధులము కావలెను. కాబట్టి మన
 మాపూర్వులు చెప్పినదెల్లను మంచిదను మూర్ఖపుపట్టును మాని మన
 బుద్ధిచేత నాలోచించి యిప్పటిస్థితినిబట్టి కాలానుగుణములయిన
 మూర్ఖులను జేసికొనుచు లోకమునకు సుఖాభివృద్ధి కలుగజేయుచుండ
 వలెను. పూర్వులకంటె మన మొకవేళ నల్పబుద్ధి కలవారమేయయినను
 వారి జ్ఞానమునకు మనజ్ఞానమును తేర్చి పయిని గూర్చుండుటచేత
 దీర్ఘ కాయుని భుజములమీద గూర్చున్న మరుగుజ్జువానివలెనే యెక్కువ

దూరమును జూడనచ్చునని యొకానొకవిద్వాంసుడు వ్రాసియున్నాడు. జ్ఞాననేత్రము మూతపడి యంధప్రాయముగా నున్నజనసామాన్యము విద్యాగంధము నొంది కన్ను దెరిచినంగాని మనదేశము మంచిస్థితికి రానేరదు. అజ్ఞానరోగముచేతనే మనదేశమునందు జను లంతకంతకు హీనదశకు వచ్చుట సంభవించుచున్నది. అజ్ఞానరోగపీడితులయినవారికి బుద్ధ్యనుపానముతో దివ్యాషధమును సేవింపనిచ్చినంగాని జ్ఞానారోగ్యము గలిగి దేశము బాగుపడదు.

అవి — ఈపాటి యీవెట్టిచదువు చాలించు. శాస్త్రముల నెన్నడైన మార్ప శక్యమగునా? నీవు చెప్పినది శాస్త్రవిరుద్ధమగుటచేత కేవలొన్నతప్రలాపము, నీమాటలు ప్రమాణబుద్ధిగల మావంటిశిష్టులంగీకరింపదగినవి కావు.

నవ—పెద్దలు చేసినశాస్త్రరక్షణము నిమిత్తముయి పెద్దల కెల్లను పెద్దయైనయీశ్వరుడు దయచేసినబుద్ధిని పదటగలపజూడకుడు మనుష్యుల సౌఖ్యాభివృద్ధినిమిత్తముయి శాస్త్రములు చేయబడినవి గాని శాస్త్రములగౌరవమును కాపాడునిమిత్తము కష్టపడుటకయి మనుష్యులు చేయబడలేదు. పూర్వకాలమునకు దగినట్టుగా జేయబడిన శాస్త్రమును మార్చగూడదని యవిచారమూలకముగా భావించి యందలి యంశములు పనికిమాలినవయి నష్టకరములయినవని తెలిసి నప్పుడుకూడ దుర్భ్రమచే పట్టుపట్టి మాచ్చుకోక సహించుచువచ్చిన యెడల, శాస్త్రగౌరవము విడిచి జనులు దానిని బహిరంగముగానే మీఱుదురు. మీవంటిపెద్ద లిందఱుపన్యాసముచేసి శాస్త్రప్రమాణములను జూపుచున్నను, శూద్రులలో విద్య వృద్ధియగుచుండుటయే యిందునకు నిదర్శనముగా జూపవచ్చును. కొందఱిట్లు ప్రస్తుత కాలమునకు దగని శాస్త్రవిశ్వాసమును మాని వృద్ధిపొందుచుండగా,

బుద్ధిని విడిచి ప్రతివిషయమునను శాస్త్రము శాస్త్రమని పలవరించు వారు పాపములనుసహితము శాస్త్రోక్తముగానే చేయుచు దమకును దేశమునకునుగూడ ననర్థములను దెచ్చిపెట్టుచున్నారు.

అవి—కలికాలమహిమచేత మీవంటివారి కిప్పు డిటువంటి బుద్ధులు పుట్టుచున్నవి. శూద్రు లింతకాలమును జదువు లేక చచ్చి పోయినారా? వీరి పూర్వులు నుఖపడలేదా? ధనము సంపాదించలేదా? బ్రాహ్మణపూజ చేసి తరింపలేదా? దేశము మహోన్నతదశయందుండినది కాదా? ఇంతకాలము లేనిచదువు శూద్రుల కిప్పు డేల కావలసివచ్చినది?

నవ — ఇటువంటిప్రశ్న లడుగువారికి సమాధానము చెప్పి యొప్పించుట బ్రాహ్మకు శక్యము కాదు! ఈప్రశ్నములు పూర్వ మొక గృహస్థునకును మీవంటి మఱియొక బుద్ధిమంతునకును నడిచిన ప్రసంగమును స్మరణకు దెచ్చి నవ్వు తెప్పించుచున్నవి.

అవి—ఆ యవివేకప్రసంగ మేది?

నవ—ఒకగ్రామములోనివారు తరములచుండి యొక చెఱువు లోని కలుషోదకము త్రాగుచు గారణము తెలియలేక యుబ్బురోగము చేత బాధపడుచుండిరి. ఆగ్రామమునం దున్న వారిలో గొందఱుపాటుపడి ధనము సంపాదించి ధనికులయినవారును గలరు. ఇట్లుండగా నాధనికులలో నొకడు పూర్వాచారవిరుద్ధముగా దనకుమారుని రాజధానికిబంపి యింగ్లీషుపాఠశాలలో జదువుచెప్పించెను. ఆబాలుడక్కడ బరీక్షలందేటి యారోగ్యధర్మములను నేర్చికొని వచ్చి స్వగ్రామములో సభ చేసి, “మనగ్రామములోని యుబ్బుజబ్బులన్నియు నీటికాలువ్యమువలన గలుగుచున్నవి. మనము పానముచేయునీటిలో కట్టలు నాన వేయుట గొడ్లను కడుగుట మొదలయిన కర్మలములను జేరనీక నీరు

పరిశుద్ధపలువనలెను." అని యుపన్యసించెను.

అవి—అప్పు డేమిజరిగినది ?

నవ—అక్కడ నున్నవారిలో నొక ప్రబుద్ధుడు లేచి, "చెఱువు నీరు చిరకాలమునుండి యీవిధముగానే యున్నది. మీతండ్రితాత లీ నీరు త్రాగుచు నుబ్బుజుబ్బుతో చిరకాలము జీవించి ధనము సంపాదించలేదా? ఇప్పుడేమి క్రొత్త వచ్చినది? మనము పూర్వాచారము మీఱరాదు. ఈజుబ్బువల్ల దోషము లేదు. ఇది మనగ్రామములో తరములనాటినుండి వచ్చుచున్నది." అని సమాధానము చెప్పెను.

అవి—మంచినమాధానము చెప్పినాడు. అంతటితో నాకుఱ్ఱ వాని నో రడగినదా ?

నవ—ఆకుఱ్ఱవా డిట్లనియెను—"ఓ బుద్ధిహీనుడా! నాపెద్దలు కాని యితరులుకాని ధనికులయినది యీ రోగముచేతగాదు. ఈ రోగమే లేకపోయిన పక్షమున వా రింతకంటెను అధిక ధనవంతు లై యెక్కువ బల సౌఖ్యముల ననుభవించి యుందురు."

అవి—అనగానే చాడమీద రెండువాయింపలేదా? వానికి జరగకపోయినను నీవు మరల మాటాడినపక్షమున నీ కిప్పుడు చాడకుద్ది జరుగును.

నవ—మీకు నమస్కారము. నేను బోయెదను.

(అంతట సభ కలిసెను.)

శ్లో. ముద్ధే పయోపి దుద్ధే తృణ మప్యశనాతి తర్ణకం సూతే
నాడింధమస్య మాయాం జాతు న జానాసి జాతుషీ మహిషీ.

ప్రథమరంగము—కామావధానులగృహము.

[కామావధానులును, సోమిదేవియుఁ బ్రవేశించుచున్నారు.]

సోమి—సోమయాజులవారియింట పుట్టినాను ; వాజిపేయ
యాజులవారియింట చొచ్చినాను ; మిమ్మలిని చేసుకొని నేను వక్క
నగయినా పెట్టుకోలేదు. వక్క మంచి జరీబట్టయినా కట్టుకోలేదు.

కామ—నన్నేమంచావే ? నేను తెచ్చినదంతా నీచేతులోనే
పోస్తూవున్నాను. నిన్ను మంచి చీరలూ నగలూ కొనుక్కోకుండా
నేను వద్దన్నానా ?

సోమి—ముష్టిసంపాదనలెండి. మీరు తెచ్చేదంతా తిన్నగా
తింటే తిండికే సరిపోదు. మాడలు తెస్తారా ? వరహాలు తెస్తారా ?
యెప్పుడు తెచ్చి చేతిలో పెట్టినా నాలుగు సంభావన డబ్బులేనా ? యే
మయినా అంతకంటె యెక్కువ మహాభాగ్యం వొలికిస్తూ వున్నారా ?
అబిచ్చపుడబ్బులతోనేనా మీరు నన్ను నగలూ చీరలూ కొనుక్కో
మనేది ?

కామా—ముష్టిసంపాదనగాక మనకు మాన్యాలూ మడులూ
వున్నవా యేమిషి ? యేమి తెచ్చినా వంటిరిగాణ్ని నారెక్కల కష్టం
మీద తేవలెను. మనకు వుండే పితౄత్వం మాన్యపుకొండకాస్తా
నీపెళ్ళితో కడ తేరింది—

సోమి—అదిగో ? ఆవూసు తలపెట్టవద్దని యెన్నిసార్లు చెప్పినా
గడియ గడియకూ నా పెళ్ళిమాట తలపెడుతూనే వుంచారు. ఇంకో

సారి మళ్ళీ ఆవూసె తినారంటే మీకూనాకూ బాగా జరగదుసుమండీ. పోయిన వెధవమాన్యంకోసం యేడవకపోతే తుండులాగు వున్నారని పనిచేసి నెలకు పదివరహాలసామ్మ సంపాదించితెచ్చి నాచేతిలో నెయ్యి రాదా? నే నప్పుడు సంసారం గుప్తంగా జరిపి పదివరహాలగుల్లలు చేయించి వంట పెట్టుకుంచాను.

కామా—నాకు నెలకు పదివరహాలు యెవరు యిస్తారు? శుభా లకూ అశుభాలకూ యింటింటికీ తిరిగి మానాభిమానాలు వదలి అడ్డ మైనవాళ్ళనూ పీడిస్తే నాలుగువరాలసామ్మ వొరికేటప్పటికి బ్రహ్మాం డ మవుతూ వున్నది. అన్నానికీ వస్త్రానికీ లోపంలేదు గదా? నగలు లేకపోతే తిని సుఖంగా వుండరాదా?

సోమి—పరగడ పండిలాగు పొట్ట కింత తిని గౌరవం లేకుండా బ్రతుకుమంచారు. అలాగంటి బ్రతుకు బ్రతకడంకంటే నూతిలోనో గోతిలోనో పడి గుక్కెడు పోణం వొక్కమాటు పోగొట్టుకోవడం వుత్తమము. మీరు పరువూ ప్రతిష్ఠా ముద్దూముచ్చటా యేమీ యెర గరు. పెళ్ళాము చేసిపెడితే పొట్ట కింత తిని వూరుపట్టుకుని తిరిగేవాడికి యింట్లో ఆడదానిపాట్లు యేమి తెలుస్తవి? నేను మొన్న మోషలాగు పేరంటానికి వెళ్ళినప్పుడు నీకు నగలు యేమిలేవా? అని అడిగితే అమ్మలక్కలునలుగురిలోనూ యేమీ చెప్పలేక తల పొట్టలో పెట్టు కుని యింటికి చక్కావచ్చినాను. ముష్టి గురవావధానులు పెళ్ళామును చూస్తే ముచ్చటవుతుంది. దానిపంటినిండా యెన్ని నగలు వున్నవో చూడండి.

కామా—దాని మొగుడువునాసా తారావెళ్ళి సంపాదించుకొని వచ్చినాడు గనుక దాని కన్నీ నగలు వచ్చినవి. వాణ్ణి కూడా నావలె వూళ్ళో వుండిసంపాదించును! యెన్ని నగలు పెడుచాడో చూతాము.

సోమి—మీరు వూళ్ళోవుండి మహద్భాగ్యం బావుకుంటూ వున్నారు. యెన్నియేళ్ళువచ్చినా మీకు బుద్ధిలేదు. ఆగుర్వావధానులను చూచిలయినా కాస్తబుద్ధి తెచ్చుకోరాదూ! మిమ్మలిని పునా సాతారావెళ్ళి సంపాదించవద్దని యెవరు కాళ్ళుచేతులూకట్టి యింట్లో పడవేసినారు? మీకు కాళ్ళు విరిగిపోయినవా యేమిషి? మూలనున్న ముసలముండలాగు వూరు విడిచి కడలరు. మిమ్మలిని యేమయినా అంటే రోషంగాని—

కామ—ఓసి! కోపపడకే నీపుణ్యమాయెను. కేపు నేను యీ వూళ్ళో మళ్ళీ నిద్ర చేస్తే నేను బ్రాహ్మణ్ణి కాను. తెల్లవారగట్ట లేచిపోయి పునా సాతారా వెళ్ళి సంపాదించుకొని వచ్చి నీకు కావలసి నన్ని నగలు చేయించి పెడుచాను.

సోమి—మీ తల్లికడుపు చల్లగా వెయ్యేళ్ళు వర్ధిల్లండి. ఇప్పుడు వచ్చినబుద్ధి యిదివరకే వచ్చినట్టయితే మన మీపాత బాగుపడి నలుగురిలోనూ తలయెత్తుకొని తిరుగుచూ వుండుము. మన కీదుర్యోగం వుండగా యిలాగంటి మంచిబుద్ధి మీకుయిదివరకు యెందుకుపుడుచుంది? లోపలికి రండి. మీకు యివాళ పిండివంటతో భోజనం పెడుచాను.

(ఇద్దఱును పోవుచున్నారు.)

ద్వితీయరంగము—పునానగరము.

[కామావధానులును, వీరాసారియు ప్రవేశించుచున్నారు.]

కామా—వీరాసారీ! నగలు చేయించేటట్టయితే యీపునహా నగరంలో వున్నకంసాలులను యెవరిని నమ్మవద్దని నీవు చెప్పినమాట మరిచిపోలేదు సుమా.

వీరా—సి త్తము. సి త్తము. కానయితే మా వర్స మేకానండి

మాచెడ్డ దగాకోరువర్ణ మండి. కంసాలివాడిని యెవడినీ' నమ్మకూడ
దండి. కాసుబంగారం చేతులో పెడితే అరకాసుబంగారం అపహరించి
మోసం చేస్తారు.

కామా—నీవు వొడ్డవాడవుగనుక స్వజాతి అభిమానంలేకుండా
సత్యం చెపుచూ వున్నావు. నీ సత్యసంధతకు నాకు బహుసంతోష
మవుచున్నది.

వీరా—ఎంతమాట సెల విచ్చినారు! తమస్తోత్రానికి నే నెంత
వాణ్నిండి? తమవంటిపెద్దల శిశుక్షమవల్ల కొంచెంపుణ్యమూ పాపమూ
అనే తెలివి గలిగింది. డబ్బు పావనము కాదండి. యీమొండిఘటాలు
యెప్పుడో పోతవి. బ్రతికినన్నాళ్ళూ నలుగురిచేత యింత మంచివా
డనిపించుకొని యెవ్వరికీ దోహం చెయ్యకుండా లేచిపోయిన వా
డొక్కడే కృతార్థుడు. ఇది సత్యానికి కాలంకాదండి. ఎక్కడ చూచినా
అబద్ధాలూ మాయలూ మోసాలూ. తమరు మహానుభావులు గనుక
నావంటి నిజం చెప్పేవాళ్లను చూస్తే దయ. మీవంటిపెద్దల ఆశీర్వాచనం
వల్ల ప్రాణం పోయినా అబద్ధం ఆడకుండా వ్రండేవృత్తి భగవంతుడు
నాకు దయచేసినాడు.

కామా—నీవు మహాయోగ్యుడవు. మాటాడినకొద్దినీయోగ్యత
తెలుస్తూ వున్నది. నీయెరుకను యెవరైనా నమ్మకమైన మంచిపనివాడు
లేడు గదా?

వీరా—పనివాళ్ళు కావలసినంతమందివున్నారు కానండి యింత
పునాపట్టణంలో నమ్మకమైనవాడు వక్కడయినా దొరకడండి. బాబు!
మీ రేమయినా నగలు చేయిస్తారా యేమిటండి? ఈపట్టణానికి వచ్చి
యేమాత్రం సంపాదించినారు?

కామా—ఎంతోలేదోయి, యిన్నూరువరహాలుసంపాదించినాను.

వీరా—ఇంతేనాండి? ఇది వట్టికలికాల మండి. ఎటువంటివారికి దానము చెయ్యవలెనో యెవరికి యిస్తే పుణ్యమూ పురుషార్థమూ వుంటుందో యెరిగే ప్రాజ్ఞత లోకులకు లేదండి. మీచేతిలో వక్క తృణం పెడితే, అదంతా కోటిగుణితంగా స్వర్గంలో దాచుకోవడ మని గ్రహించేవారు లేరు. బాబు! ఈసాము యెలాసంపాదించినా రండి?

కామా—ఏమో శవాలను మోసి శల్యపాశభక్షణము చేసే—

వీరా—సరిసరి బోధ పడ్డది. తమరు దుర్దాన దురన్నములకు పోరు గనుకనే మీ రింత తక్కువగా సంపాదించినారు. మీకంటే నాలుగువెనుకలు వచ్చిన మీ దేశస్థులందరూ వొక్కొక్కడు నాలుగేసి వందల వరహాలు దేశానికి హుండీలు కట్టి పంపించినారు. ఇంతమంది తెలుగువాళ్లను చూచినానుగాని మీవంటి మహానుభావులను యిది వరకు యెన్నడూ చూడ లేదు. వక్కమాటు మీ నామస్మరణ చేసుకుంటే సహస్రజన్మాల చేసినపాపాలు విమోచన మవుతవి.

కామా—నా యోగ్యత నీవు కనిపెట్టినావు. నీయోగ్యత నేను గ్రహించినాను. అన్నీ సరేకాని యిందాకటి సంగతిలో గొప్పచిక్కు సంభవించిందే.

వీరా—స్వామీ! ఏమిచెయ్యను? మీవంటి దొడ్డబ్రాహ్మడి కా నగకాస్తా నేనే చేసిపెడుదునుగాని నాకు పనిలో యెక్కడా తీరుబడి లేదండి. నేను పొరుగుూరువాణ్ణయినా నా మాటఖరారునుబట్టి నగలు చెయ్యడానికి తులాలకొద్ది బంగారము బలవంతముగా నామీదనే పడనేసి పోతారండి.

కామా—వీరాసారి! నాకు నీ వీవుపకారం చెయ్యక తప్పదు. నీవు తప్ప నాకు యీవూళ్ళో నమ్మకమైనవారు యెవరూ కనపడడం లేదు, అదిగో చంకసంచీలో త్రాసూ రాళ్ళూలాగు వున్నవి పయికి

తీసి యీవరాలు తూచుకో. నామాట కభ్యంతరం చెప్పవద్దు. న్యాయ
మైనమశాఖత్తు—

వీరా—సరిసరి! మీకు నాలుగు వరాల సొమ్ము చేతిలో పెట్టక
పోవడమే కాకుండా మీవద్ద కూలికూడా పుచ్చుకుంటానా? ఎంత
మాట సెలవిచ్చినారు! వస్తువు చేసి యిచ్చినతరువాత మళ్ళీ తూచుకొని
కొంచెం యిప్పటికంటే మొగ్గువుంటేనే నన్ను ఖాతరుచెయ్యండి.
బాబూ! మీకు చెయ్యవలసిననగ లేమిటండీ?

కామా—నాచెవులకు కుండలాలున్నూ నాభార్య మెడలోకి
కదలే బిరికీల సజ్జాను. ఇదిగో బంగారం తూచుకో. బ్రాహ్మడికి వూరికే
నగ చేసిపెట్టినందుకు నీకు శతసువర్ణదానఫలం వస్తుంది.

వీరా—కుండలాలు చేయించి నావంటి రిక్తుణ్ణి కృతార్థుణ్ణి
చెయ్యడంచేత శతసువర్ణదానఫలము తమకే వస్తుంది.

(అని బంగారము తూచుకొనుచున్నాడు.)

కామా—వస్తువు లెన్నాళ్లలో చేసి తెస్తావు?

వీరా—ఎన్నోనాళ్ళా అండి? నాలుగు దినాలలో చేసి తీసుకుని
వచ్చి దాఖలు చేసుకుంటాను. నగలు చూచిన తరువాత నా పనివాడి
తనానికి మెచ్చుకొని కలకాలమూ నన్ను తలచుకుంటా వుంటారు.
బాబూ! సెలవు పుచ్చుకోనా? (అని పోవుచున్నాడు.)

తృతీయరంగము—భోజనగృహము.

[కామావధానులు, సోమిదేవియు ప్రవేశించుచున్నారు.]

కామా—(పెరుగు జాట్టుచు) నేను జన్మం యెత్తిన తరువాత
యిటువంటి పెరుగు యెప్పుడూ తాగలేదు. మహాబాగా వున్నది.

సోమి—మీరు దేశం పోయి సొమ్ము సంపాదించుకు వచ్చినా

రన్న సంతోషంచేత పాలు నేను స్వయంగా కాచి తోడుపెట్టి యీ గట్టిపెరుగు మీకోసం చేసినాను.

కామా—మనకు పాలు యెక్కడవే?

సోమి—యెక్కడవా? మన గేదెవే.

కామా—నీవు గేదెనుకూడా కొన్నావా?

సోమి—కొనకపోతే యిన్నాళ్ళు నేను జీవనం యెలాగు చేసినా ననుకున్నాను? నా పట్టెడ తాకట్టు పెట్టి యిరవై రూపాయలు తెచ్చి గేదెను కొని దానిపాలా పెరుగు నెయ్యి అమ్మి సంసారం గడుపుకోవడమే కాకుండా కొంత మిగిల్చి చేసిన అప్పుకూడా తీర్చి వేసినాను.

కామా—నీవు బుద్ధిమంతురాలవు గనుక మంచిపని చేసినావు. అవునుగాని యీగేదెను నీ కెవరు కొనిపెట్టినారే!

సోమి—ఒకరు కొనిపెట్టేదేమిటి? మనడబ్బుపెట్టి మన యింటి పొరుగునున్న కంసాలి పాపాసారివద్ద నేనే కొనుక్కున్నాను.

కామా—ఎంత తెలివిమాలినపని చేసినావు! ఓసి భ్రష్టురాలా! నావలెనే నీవున్నా చూయలో పడిపోయినావు.

సోమి—ఏమిమాయ?

కామా—ఏమయితే నేమి? నీవు మోసపోయినావు ఆడబుద్ధి అపరబుద్ధి అన్నవాడు వెట్టివాడా?

సోమి—ఏమిమోసము?

కామా—కంసాలివాడిదగ్గర కొన్నావు. అది నిశ్చయముగా లక్కగేదె. వాడు నిన్ను మాయలో పడవేసినాడు.

సోమి—గేదె స్పష్టముగా కనపడుతూవుండగానేనా?

కామా—పయి కలాగే కనపడుతుంది. నాకుండలాలు చూచి

నావు కావూ? కంసాలివాడు మాయమాటలు చెప్పి నావద్ద బంగారం తీసుకొనిపోయి కుండలాలు చేసి తీసుకుని వచ్చినాడు. తూనిక సరి పోయింది, ఎత్తు సరిపోయింది, వన్నె సరిపోయింది, రూపం సరిపోయింది, అన్నీ సరిగా సరిపోయినవి. పయి కవి చూచేవారి కందరికీ శుద్ధసువర్ణ కుండలాలలాగే కనపడ్డవి. తొలవలో మొన్న సంభావనకాడ పోట్లాడి విశాఖవట్నంలో గడేకారీవాడు నాచెవి పట్టుకుని లాగేటప్పటికి కుండలాలు పెళుక్కున విరికి లోపలిలక్క బయటబడ్డది. కంసాలివద్ద కొన్నతరువాత యిది లక్కగేదె కాక తప్పదు.

సోమి—పాలు యిస్తూవున్నదే?

కామా—పాలూ యిస్తుంది.

సోమి—గడ్డి మేస్తూవున్నదే?

కామా—గడ్డి మేస్తుంది.

సోమి—దూడను వేస్తూవున్నదే?

కామా—దూడనూ వేస్తుంది.

సోమి—ఇన్నీ వుంటే యిక లక్కగేదె యేమిషి?

కామా—ఎన్నివున్నా కంసాలివద్ద కొన్నావు గనుక, ఇది నిస్సందేహముగా లక్కగేదే. మోసపోయినవాణ్ని మగవాణ్ని నాకు తెలుస్తుంది గాని కంసాలివాడిమాయ ఆడదానవు నీకు యేమి తెలుస్తుంది?

సోమి—మీకు మతిపోయినదా యేమి? దొడ్లోకి వచ్చి గేదెను చూడండి.

కామా—నేను చూడనక్కరలేదు. నీవు కంసాలివద్ద గేదెను యెప్పుడు కొన్నా నన్నావో నిజం నా కప్పుడే తెలిసింది. నీవిక వెయ్యి చెప్పులకు చెప్పు. నీమాట నేను నమ్మను. నీవు కొన్నది నిశ్చయంగా

లక్కగేదె. నామాట త్రిలోకాలలోకి వెళ్ళినా తిరగదు. విప్రవాక్యం
జనార్దన మన్నాడు.

క. మేయఁగ నీ కస విటువలె,

నీయఁగ నీ పాలు, వేయ నీ దూడన్, ము

గ్ధా ! యెఱుఁగలేవు కంసలి

మాయఁ, నిక్క మిది లక్కమహిషమె సుమ్మా!

సోమి—ఈపాటి యీమాటలు చాలించి విస్తరిముందునుంచి
లేచి వేగిరము పోయిపరుండండి. రేపటికి మీమనస్సు స్వస్థపడుచుంది.

(ఇద్దఱును నిష్క్రమించుచున్నారు.)

స మా ప్త ము.

